

ประวัติศาสตร์ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช : เส้นทางพระบรมธาตุสู่มรดกโลก

จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

จัดพิมพ์ตามโครงการ : นครแห่งธรรม เมืองศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมหลัก : การสร้างคนดี สังคมดีด้วยวิถีวัฒนธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมย่อยที่ ๒.๓ การขับเคลื่อนมรดกธรรมสู่มรดกโลก

กันยายน ๒๕๖๔

ประวัติศาสตร์อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช : เส้นทางพระบรมธาตุสู่มรดกโลก

Amphoe Muang Nakhon Si Thammarat History : Road to World Heritage Site

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช จัดพิมพ์

Nakhon Si Thammarat Council of Cultural Affairs : Publisher

(ข้อมูลสำหรับห้องสมุด)

นครศรีธรรมราช, จังหวัด.

ประวัติศาสตร์อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช. บรรณาธิการโดย
สุธรรม ชยันต์เกียรติ. นครศรีธรรมราช, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
นครศรีธรรมราช กระทรวงวัฒนธรรม และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ๒๕๖๒.
๔๓๒ หน้า. ภาพประกอบ. แผนที่. ตาราง.

๑. นครศรีธรรมราช - ประวัติศาสตร์ ๒. นครศรีธรรมราช, อำเภอเมือง - วัฒนธรรม
I. ชื่อเรื่อง II. สุธรรม ชยันต์เกียรติ บรรณาธิการ.

๙๕๙.๓๘๓

พิมพ์ครั้งแรก : กันยายน ๒๕๖๔

First printing : September 2021

บรรณาธิการ / Editor : สุธรรม ชยันต์เกียรติ / Sutham Chayankiet

ภาพปก / Cover : ฉัตรชัย สุขากิมพันธ์ Chatchai Sukhapiman (cs)

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ หจก.ศรีนครอินเตอร์เทรด

เลขที่ ๔๐/๒ ถนนกะโรม ตำบลโพธิ์เสด็จ

อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทรศัพท์ (๐๘๑) ๗๑๙-๗๒๕๘

ประวัติศาสตร์อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
เส้นทางพระบรมธาตุสู่มรดกโลก

วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารศูนย์รวมทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน ตั้งอยู่บนถนนราชดำเนินซึ่งเป็นถนนสายประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ถนนสายนี้ทอดยาวผ่านศาสนสถาน โบราณสถาน และสถานที่สำคัญหลายแห่ง เป็นประจักษ์พยานของการเป็นเส้นทางสู่มรดกโลก
ภาพ site.nstru.ac.th

เมืองคอนเหอ แต่ก่อนเขาเล่ามา
พระศรีธรรมโคกราชมีวาสนา ก่อพระมหาธาตุยอดทองคำ
มีมหาชนมาบูชา มีฝูงชนอุปถัมภ์
ก่อก่อพระมหาธาตุยอดทองคำ เข้าค้ำมาบูชา.....เหอ

(เพลงร้องเรือ)

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชโดดเด่นอยู่ท่ามกลางเจดีย์รายและวิหารน้อยใหญ่

มหาวชิราลงกรณาศิรวาท

ฉบับ ๑๖

น้อมชะลอวาทคุณอุ้นเกศ	เผด็จมดงสิริเดช
เฉลิมพระกิตติกำจร	
มหาวชิราลงกรณ์	องค์มิ่งอดิศร
บดินทรเทพยวรางกูร	
เสด็จเถลิงถวัลย์ราชจำรูญ	ครองราชย์ไอศูรย์
สืบสันตติวงศ์จักรี	
ดุจดั่งโชติธรรมณี	มโนชนภักดี
ผลิบุญบารมีสืบบรรพ์	
ชาติไทยจะมีร้างสร้างสรรค์	ด้วยองค์ทรงธรรม
เฉลิมขวัญส่องประชาประจักษ์ใจ	
รักษาสืบสานตำริใน	พระชนกวิสัย
ต่อยอดสืบไปพันที่	
ชวานครอิมเอมเปรมปรีดี	ธ แผ่บารมี
เสด็จที่นครสมจินต์	
ธ ดำเนินเชิญพุ่มข้าวบิณฑ์	สงพระสุหร่ายริน
ลินลาศสู้อยอดพระเจดีย์	
ศาลหลักเมืองมีสง่าราศี	คู่ฟ้าธาตรี
ภูบดีเสด็จประสาทหลักชัย	
ขณะผนวชน้อมจิตเลื่อมใส	ภูวนาทเสด็จไป
นมัสการพระธาตุเมืองนคร	
พสกน้อมจิตถวายพระพร	เฉลิมพระยศบวร
สถิตสถาพรภิญโญ	

(ผศ.ประยุทธ์ เกษม : ประพันธ์)

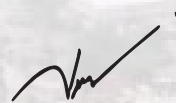
คำปรารภ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ได้ทำให้เกิดกระบวนการขยายตัวของความเป็นสังคมชนบทมาเป็นสังคมเมือง เป็นผลให้ความเป็นชุมชนบ้านและชุมชนเมืองในสมัยก่อนหมดความหมายและความสำคัญลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ชุมชนทางการปกครองกลับมีพัฒนาการเป็นชุมชนขึ้นมาแทนที่ เห็นได้จากการเติบโตของโรงเรียน ตลาด และหมู่บ้านจัดสรร บางแห่งชุมชนบ้านที่มีมาแต่เดิมหมดความสำคัญ เหลือแต่เพียงชื่อ หรือไม่ชุมชนหมู่บ้านที่เป็นตำบลก็มีพัฒนาการทางโครงสร้างขึ้นเป็นเมือง โครงสร้างดังกล่าวมีตำแหน่งอยู่ในที่ซึ่งเป็นศูนย์กลางการคมนาคม มีย่านตลาด และที่ทำการราชการ ตลอดจนอาคารธุรกิจเอกชนเกิดขึ้น ส่วนอำเภอและจังหวัดนั้นอยู่ในระดับชุมชนเมืองที่นับวันจะมีการขยายตัวเติบโตในลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น

การเติบโตของชุมชนทางการปกครองตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จนถึงจังหวัดในปัจจุบันนับเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบลอบดิดที่เดียว ถ้าหากไม่มีการรวบรวมหลักฐานข้อมูลไว้แต่เนิ่น ๆ การขาดดิดเท่ากับทำให้สังคมไทยต้องอยู่บนรากฐานของปัจจุบันและอนาคตเท่านั้น เป็นสิ่งที่ทำให้คนในสังคมท้องถิ่นไม่รู้จักตัวเองว่ามีความเป็นมาอย่างไร กลายเป็นคนใหม่ที่ไม่มียากเหง้าหรือแก่น ขณะเดียวกันภาคราชการก็ไม่รู้จักคนในสังคมท้องถิ่นว่าเป็นใครมาจากไหน ซึ่งการขาดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่กล่าวมานี้ จะทำให้ขาดข้อมูลและแนวคิดในการดำเนินการพัฒนาชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องดำเนินการให้ประชาชนในแต่ละอำเภอช่วยกันเขียน “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ในอำเภอของตนโดยเร็ว ในสามประเด็นคือ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์สังคม

ด้วยเหตุนี้จังหวัดนครศรีธรรมราชจึงจัดทำโครงการจัดพิมพ์ “หนังสือประวัติศาสตร์อำเภอ” ขึ้นจำนวน ๒๓ อำเภอ โดยมีวัตถุประสงค์สองประการคือเพื่อบันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช (๒๓ อำเภอ) ที่เป็นประวัติศาสตร์ลายลักษณ์และประวัติศาสตร์บอกเล่าให้เป็นหมวดหมู่และเชื่อถือได้ สำหรับใช้อ้างอิงวิชาการในอนาคตและเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ

บัดนี้คณะกรรมการได้ดำเนินการจัดทำต้นฉบับและจัดพิมพ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงหวังว่าหนังสือนี้จะเป็นเอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งน่าจะนำไปใช้อ้างอิงแก่ส่วนราชการ สถานศึกษาและนักวิชาการได้ตามสมควร

(นายไกรสร วิศิษฏ์วงศ์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

บทนำ

หนังสือ “ประวัติศาสตร์อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช : เส้นทางพระบรมธาตุ สู่มรดกโลก” เล่มนี้เกิดขึ้นตามโครงการของสภาวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเจตนารมณ์ที่จะให้มีการบันทึกเรื่องราวของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอต่าง ๆ ทั้ง ๒๓ อำเภอของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยให้ระดมผู้รู้ในท้องถิ่นต่าง ๆ ช่วยกันจัดทำขึ้น อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชก็ได้รับระดมเหล่าปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาทำหนังสือเล่มนี้ แม้เวลาในการจัดทำจะน้อยไปบ้าง แต่ก็ได้รับความร่วมมือจากทุกท่านที่ได้เอ่ยนามไว้ในท้ายเล่มแล้วเป็นอย่างดี จนสำเร็จขึ้นเป็นรูปเล่ม ทันตามกำหนดที่วางไว้

หนังสือนี้ทำขึ้นเพื่อ “บันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ของอำเภอเมืองโดยเฉพาะ แต่ด้วยอำเภอเมืองตั้งอยู่ในศูนย์กลางตัวเมืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เรื่องราวต่าง ๆ ที่บันทึกประวัติศาสตร์คงหลีกเลี่ยงไม่พ้นประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ในการเรียบเรียงเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ได้อาศัยข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดเก็บเอาไว้แล้วเอื้อเฟื้อมาให้ จากตำรับตำราที่บันทึกเอาไว้ จากเรื่องเล่ากันในท้องถิ่น จากตำนาน จากบันทึกของบุคคลที่เคยเผยแพร่มาบ้างแล้ว และไม่เคยเผยแพร่มาก่อน รวมทั้งจากคำบอกเล่า ซึ่งอีกไม่นานก็คงถูกลืมเลือนไปหากไม่มีการบันทึกไว้ให้ชัดเจน

หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่คนรุ่นใหม่เป็นอย่างมาก เพราะได้สะท้อนรากเหง้าของชุมชน ผู้คน และสังคมเมืองของเราในอดีต มีสำนึกในเรื่องราวอดีตของตัวเอง ของบ้านเมืองตัวเอง ถ้าเรารู้เรื่องอดีตของเรามากเท่าไร เราก็เดินไปข้างหน้าได้มากเท่านั้น เหมือนการนำรถหยุดยั้งหลังมามากเท่าไร จะยิ่งพุ่งไปข้างหน้ามากยิ่งขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมกำลังเป็นกระแสของโลก หากคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ตัวตนเป็นอย่างดี เราก็พร้อมที่จะรองรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาได้เป็นอย่างดี และรู้ที่จะพัฒนาสร้างสรรค์ได้ถูกต้องตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราชได้ถูกต้องทุกทาง

คณะบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ คงจะทำให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องราวในอดีตของบ้านเมืองเรา ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง ท้องถิ่น ชุมชน หรือบุคคล ทราบเรื่องโบราณสถาน โบราณวัตถุ งานศิลปะ งานสถาปัตยกรรม เรื่องเล่าตำนานต่าง ๆ ที่นักเขียนทุกท่านได้ใช้ความอดสาหะรวบรวมหามา ด้วยความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองของเรา หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ของเราได้เรียนรู้ ภูมิหลังของบ้านเมืองตัวเองได้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณคณะทำงานทุกท่าน ที่อุตสาหะสละเวลามาช่วยทำหนังสือเล่มนี้โดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ หนังสือเล่มนี้คงยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างก็ต้องขออภัย ส่วนใดที่ยังบกพร่องก็กรุณาช่วยชี้แนะเพื่อจะได้แก้ไขเพิ่มเติมในการพิมพ์ครั้งต่อไป

ด้วยความเคารพ

สุธรรม ชยันต์เกียรติ

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทที่ ๑	ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว.....	๑
๑.	ภูมิศาสตร์	
๑.๑	ภูมิประเทศ.....	๒
๑.๒	ที่ตั้งและอาณาเขต.....	๒
๑.๓	ภูเขาและทะเล.....	๕
๑.๔	ลักษณะของธรณีวิทยา.....	๖
๑.๕	ลักษณะดิน.....	๗
๒.	ทรัพยากรน้ำ	
๒.๑	ลุ่มน้ำในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช.....	๘
๒.๒	ลำคลอง.....	๙
๒.๓	แหล่งน้ำบาดาล.....	๑๓
๒.๔	น้ำท่า.....	๑๓
๓.	ภูมิอากาศ	
๓.๑	ลมมรสุม.....	๑๓
๓.๒	พายุหมุนเขตร้อน.....	๑๔
๓.๓	ฤดูกาล.....	๑๔
๓.๔	ฝน.....	๑๔
๓.๕	อุณหภูมิ.....	๑๔
๔.	ทรัพยากรธรรมชาติ	
๔.๑	ป่าไม้.....	๑๕
๔.๒	ทรัพยากรแร่ธาตุ.....	๑๖
๔.๓	ความหลากหลายทางชีวภาพ.....	๑๖
๕.	สถานการณ์สิ่งแวดล้อม	
๕.๑	ป่าและพันธุ์ไม้.....	๑๗
๕.๒	แหล่งน้ำ.....	๑๘
๕.๓	ขยะมูลฝอย.....	๑๘
๖.	แหล่งท่องเที่ยว	
๖.๑	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.....	๒๐
๖.๒	แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี.....	๒๖
๖.๓	แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนา.....	๓๐
	ฝ้ายกเมืองนคร.....	๓๘
	จักษานย่านลำเภา.....	๔๑
	เครื่องถมนคร.....	๔๒

สารบัญ

บทที่ ๒ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์.....	๔๓
๑. อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชสมัยก่อนประวัติศาสตร์.....	๔๔
๒. อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชสมัยประวัติศาสตร์โบราณ	
๒.๑ กระบวนการรับวัฒนธรรมอินเดีย.....	๔๕
๒.๒ อาณาจักรตามพหุลิงค์.....	๔๘
๒.๓ อาณาจักรศรีวิชัย.....	๕๗
๓. อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช สมัยภายใต้รัฐสยาม	
๓.๑ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชสมัยสุโขทัย.....	๕๙
๓.๒ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชสมัยอยุธยา.....	๖๐
๓.๓ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชสมัยกรุงธนบุรี.....	๖๔
๓.๔ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	๖๖
๓.๕ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชสมัยปฏิรูปประเทศ.....	๖๙
๔. สงครามมหาเอเชียบูรพา.....	๗๒
๕. งานฉลองกิ่งพุททกาล.....	๗๕
๖. มหาวิทยาลัยแหลมตะลุมพุก (พ.ศ. ๒๕๐๕).....	๗๗
๗. ขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย.....	๗๙
บทที่ ๓ พัฒนาการปกครอง.....	๘๑
๑. ความสัมพันธ์กับสุโขทัย.....	๘๕
๒. ความสัมพันธ์กับอยุธยา.....	๘๘
๓. ความสัมพันธ์กับธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น	
๓.๑ สมัยธนบุรี.....	๙๐
๓.๒ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	๙๑
๔. ความสัมพันธ์กับกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ ๕ - ๖.....	๙๓
บทที่ ๔ พัฒนาการทางคมนาคมขนส่ง และการสื่อสาร.....	๑๐๓
๑. ถนนในความควบคุมของแขวงทางหลวงนครศรีธรรมราชที่ ๑.....	๑๐๔
๒. ถนนในความควบคุมของแขวงทางหลวงชนบทนครศรีธรรมราช.....	๑๐๙
๓. ถนนในความควบคุมของ สำนักงานโยธาธิการ และผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๑๐๙
๔. ถนนในความควบคุมของเทศบาลนครศรีธรรมราช.....	๑๑๐

สารบัญ

การสื่อสารในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช.....	๑๒๖
สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๑๒๘
สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๑๒๙
ที่ทำการไปรษณีย์นครศรีธรรมราช	๑๓๐
การคมนาคมและขนส่ง	๑๓๑
การขนส่งทางน้ำ	๑๓๑
การคมนาคมทางรถไฟ.....	๑๓๑
การคมนาคมทางอากาศ.....	๑๓๒
ยานพาหนะในอำเภอ	๑๓๔
บทที่ ๕ การพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสาธารณสุข.....	๑๓๙
๑. ประชากร	
โครงสร้างทางประชากรของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช.....	๑๓๙
๒. การตั้งถิ่นฐาน.....	๑๔๒
๓. ลักษณะนิสัยใจคอ.....	๑๔๖
๔. พัฒนาการทางเศรษฐกิจ	
๔.๑ เศรษฐกิจยุคเก่า.....	๑๔๘
๔.๒ เศรษฐกิจยุคปัจจุบัน.....	๑๕๒
๕. เกษตรกรรม	๑๕๕
๖. อุตสาหกรรม	๑๕๙
๗. สาธารณูปโภค.....	๑๖๒
๘. สาธารณสุข	
๘.๑ โรงพยาบาล.....	๑๖๖
๘.๒ โรงพยาบาลรัฐและเอกชน.....	๑๖๙
บทที่ ๖ พัฒนาการศึกษาศาสนา.....	๑๗๑
๑. การศึกษาเล่าเรียนสมัยโบราณ.....	๑๗๑
๑.๑ แผนการศึกษาแห่งชาติ.....	๑๗๔
๑.๒ ระบบโรงเรียน	๑๗๔
๑.๓ สถานศึกษาในอำเภอเมือง.....	๑๘๓
๒. กิจกรรมทางการศึกษา	
๒.๑ การสอนภาษาจีน.....	๒๐๙
๒.๒ กิจกรรมลูกเสือในโรงเรียนและค่ายลูกเสือ	๒๑๐
๒.๓ กิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน.....	๒๑๒

สารบัญ

๓. ศาสนาในอำเภอ	
๓.๑ วัดและสำนักสงฆ์.....	๒๑๖
๓.๒ ศาสนาคริสต์ โบสถ์คริสต์ โรงพยาบาล โรงเรียน	๒๒๔
๓.๓ ศาสนาอิสลามและมัสยิด.....	๒๒๖
๓.๔ ศาสนาพุทธมหายานและศาลเจ้าจีน.....	๒๒๙
บทที่ ๗ พัฒนาการทางวัฒนธรรม.....	๒๓๓
๑. วัฒนธรรมด้านภาษา	
๑.๑ ระบบหน่วยเสียงของภาษานครศรีธรรมราช	๒๓๓
๑.๒ ความแตกต่างระหว่างภาษาถิ่นใต้กับภาษาถิ่นกลาง.....	๒๓๘
๑.๓ คำภาษาต่างประเทศในภาษาถิ่น (นครศรีธรรมราช).....	๒๓๙
๒. วัฒนธรรมด้านประเพณี	๒๔๑
๓. ความเชื่อเรื่องการแต่งงาน	
๓.๑ การสู่ขอ พิธีหมั้น การเตรียมขันหมาก สิ้นสอดทองหมั้น การยกขันหมาก การจัดขบวนแห่ขันหมาก.....	๒๖๑
๓.๒ การเซ่นไหว้บูชาผีเรือนและผีบรรพชน	๒๖๒
๓.๓ การเข้าห้องหอ (การเรียงสาดเรียงหมอน).....	๒๖๒
๔. ความเชื่อเรื่องการเกิด	
๔.๑ การฝากครรภ์.....	๒๖๔
๔.๒ การเตรียมการคลอดและการอยู่ไฟ	๒๖๕
๔.๓ การฝังรกและการเปิดปาก (เบิกปาก).....	๒๖๕
๕. ความเชื่อเรื่องการตาย	
๕.๑ พิธีต๋อย การอาบน้ำศพ การผูกตราสังข์	๒๖๗
๕.๒ การทำโลงใส่ศพ การตั้งศพ การสวดศพ การเผาศพ	๒๖๘
๕.๓ การทำบุญอุทิศส่วนกุศล ๗ วัน ๓ เดือน.....	๒๖๙
๖. วัฒนธรรมการแสดงมโนห์รา	
๖.๑ การแสดงรุ่นเก่า (มโนห์รา หนังตะลุง กาหลอ เพลงบอก).....	๒๗๐
๖.๒ การแสดงรุ่นกลาง (ลิเก รำวง ภาพยนตร์ หนังกลางแปลง).....	๒๗๗
๖.๓ การแสดงรุ่นปัจจุบัน (ดนตรีสากล ดนตรีลูกทุ่ง ดนตรีพื้นบ้าน).....	๒๘๒

สารบัญ

๗. ภูมิปัญญาท้องถิ่น	
๗.๑ อาหารและโภชนาการ.....	๒๘๕
๗.๒ การแพทย์พื้นบ้านของเมืองนครศรีธรรมราช.....	๒๘๗
๗.๓ โหราศาสตร์และดาราศาสตร์.....	๒๙๒
๗.๔ การตั้งถิ่นฐานและชัยภูมิ.....	๒๙๓
บทที่ ๘ พัฒนาการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น.....	๒๙๕
ประวัติการจัดตั้งสุขาภิบาลเมืองที่นครศรีธรรมราช	๒๙๖
เขตสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อแรกตั้ง	๓๐๐
หน้าที่ของสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อแรกตั้ง	๓๐๐
การเปลี่ยนแปลงเขตสุขาภิบาลครั้งแรก	๓๐๐
คณะกรรมการสุขาภิบาลเมื่อแรกตั้ง.....	๓๐๑
การเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาล.....	๓๐๒
การบริหารเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อแรกตั้ง.....	๓๐๓
การบริหารเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๓๖).....	๓๐๕
การบริหารเมื่อยกฐานะเป็นเทศบาลนครนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๕๓๗ - ปัจจุบัน)	๓๑๒
องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช	๓๒๘
บทที่ ๙ สถาบันพระมหากษัตริย์กับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช.....	๓๓๑
พระมหานครศรีธรรมราช.....	๓๓๒
กรุงสุโขทัย.....	๓๓๕
กรุงศรีอยุธยา	๓๓๖
กรุงธนบุรี	๓๓๘
พระบรมราชา พระพุทธปฏิมาองค์เดียวในแผ่นดินธนบุรี.....	๓๔๖
กรุงรัตนโกสินทร์	๓๔๘
บทที่ ๑๐ บุคคลในความทรงจำ.....	๓๗๙
พระรัตนธัมมิ (ม่วง รตนธชูเถระ).....	๓๘๐
พระครูเทพมนีศรีสุวรรณอุปภิบาล (ท่านปาน).....	๓๘๒
พระรัตนธัมมิ (แบน คณฐาภรณ์เถระ).....	๓๘๔

สารบัญ

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย).....	๓๘๖
พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (แย้ม ณ นคร).....	๓๘๘
ขุนอากาศคดี.....	๓๘๙
ขุนบวรรัตนารักษ์.....	๓๙๐
พลตำรวจตรี ขุนพันธรักษ์ราชเดช.....	๓๙๑
ฮัจยียะโกบ สุมาลี.....	๓๙๓
นายเห็ง โสภางค์.....	๓๙๔
นายน้อม อุปรมัย.....	๓๙๕
นายแพทย์จำรัส มิตรกุล.....	๓๙๗
นายอ่ำ ศรีสัมพุทธ.....	๓๙๙
นายดิเรก พรตตะเสน.....	๔๐๑
นายอังคาร กัลยาณพงศ์.....	๔๐๒
นายประเวศ ลิมปรังษี.....	๔๐๔
นายสุชาติ ทรัพย์สิน.....	๔๐๖
ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ.....	๔๐๘
บรรณานุกรม.....	๔๑๐

ตราสัญลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำขวัญประจำอำเภอ

นครแห่งการเรียนรู้ เป็นเมืองน่าอยู่ สู่สังคมพัฒนาที่ยั่งยืน

ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว

ประวัติความเป็นมา

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต มีประวัติพัฒนาการมายาวนานในฐานะเป็นศูนย์กลางการบริหารของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ความเป็น “อำเภอเมือง” ได้ถือกำเนิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงเปลี่ยนการปกครองจากระบบ “กินเมือง” เป็นแบบเทศาภิบาล โดยรวมหัวเมืองหลายเมืองเข้าด้วยกันเป็น “มณฑล” มีข้าหลวงเทศาภิบาล ทำหน้าที่บริหารราชการภายในมณฑลนั้น ๆ เรียกว่า “มณฑลนครศรีธรรมราช” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ โดยมีพระยาสุโขมนต์วินิต (ปั้น สุขุม) เป็นเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชคนแรก มีการจัดตั้งกองมณฑลเป็นคณะผู้ปกครองมณฑล แบ่งการปกครองออกเป็นอำเภอต่าง ๆ ในขณะนั้นแบ่งเป็น ๙ อำเภอ คือ **อำเภอกกลางเมือง** อำเภอเบ็ญชดเบ็ญชด อำเภอรัตนพิบูลย์ อำเภอกลาย อำเภอสิชล อำเภอลำพูน อำเภอฉวาง อำเภอทุ่งสง และอำเภอเขาพังไกร

ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ยุบมณฑลนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดนครศรีธรรมราช มีฐานะเป็นการปกครองในส่วนภูมิภาค แบ่งส่วนราชการออกเป็นจังหวัด อำเภอ และตำบล เฉพะอำเภอซึ่งเป็นศูนย์บริหารการปกครองของจังหวัด เดิมเรียกว่า “อำเภอกกลางเมือง” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็น “อำเภอเมือง” และให้เป็นเช่นนี้ทุกจังหวัด มีพัฒนาการโดยสรุป ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๔๔ ประกาศจัดตั้งเป็นอำเภอครั้งแรก ในสมัยมณฑลนครศรีธรรมราช มีชื่อเรียกว่า “อำเภอกลางเมือง” ตั้งที่ว่าการอำเภอแห่งแรกในบริเวณสนามหน้าเมือง ตำบลคลัง (ต่อมาเปลี่ยนเป็น “อำเภอเมือง”)

พ.ศ. ๒๔๕๔ แบ่งท้องที่บางตำบลของอำเภอเมือง ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ ประกอบด้วย ตำบลลานสกา กำโลน ท่าดี และขุนทะเล เรียกว่า “กิ่งอำเภอลานสกา” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ยกสถานะเป็น “อำเภอลานสกา”

พ.ศ. ๒๔๕๘ ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ตำบลในเมือง

พ.ศ. ๒๕๐๖ สร้างที่ทำการในบริเวณศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงได้ย้ายจากสนามหน้าเมืองไปตั้งอยู่ภายในบริเวณศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๕๑๗ แบ่งท้องที่บางตำบลของอำเภอเมืองและตำบลดอนตะโก (บางหมู่) ของอำเภอท่าศาลา ตั้งเป็น “กิ่งอำเภอพรหมคีรี” ประกอบด้วย ตำบลพรหมโลก บ้านเกาะ อินคีรี และทอนหงส์ ตั้งเป็นกิ่ง ปัจจุบันยกสถานะเป็นอำเภอพรหมคีรี

พ.ศ. ๒๕๓๗ แบ่งท้องที่บางตำบลของอำเภอเมือง ตั้งเป็น “กิ่งอำเภอพระพรหม” มีเขตการปกครอง ๔ ตำบล ประกอบด้วย ตำบลนาพรุ ตำบลนาสาร ตำบลช้างซ้าย และตำบลท้ายสำเภา ปัจจุบันยกสถานะเป็นอำเภอพระพรหม

พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ในที่ดินของเคหะชุมชนนครศรีธรรมราช ถนนอ้อมค่าย ตำบลปากพูน เป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมาจนถึงปัจจุบัน

๑. สภาพภูมิศาสตร์

ท้องที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นที่ตั้งของส่วนราชการต่าง ๆ จำนวนมาก และเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการของจังหวัด ปัจจุบันมีเนื้อที่ทั้งหมด ๖๑๗.๔๐ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๓๔๖,๘๐๔ ไร่ มีประชากรรวม ๒๗๑,๒๙๐ คน มีจำนวนครัวเรือน ๑๐๖,๓๔๑ ครัวเรือน เป็นอำเภอที่มีประชากรมากที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๑ ภูมิประเทศ

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีลักษณะภูมิประเทศที่หลากหลาย ประกอบด้วยพื้นที่ภูเขาและพื้นที่ราบ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ แบ่งได้ ๓ ส่วน ดังนี้

๑) บริเวณพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ด้านทิศตะวันออกของจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นที่ราบที่เกิดจากสัทรายทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีลักษณะเป็นลอนคลื่นทอดยาวจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ตามแนวเขตอำเภอท่าศาลาถึงเขตอำเภอเมืองฯ มีเนื้อที่ ๕๘๖.๙๐ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๐๖ ลักษณะดินเป็นดินปนทรายและดินตะกอนเกิดจากการทับถมของทรายชายฝั่งทะเลและโคลนเลน เหมาะแก่การปลูกพืชผัก ทำนาข้าว เลี้ยงสัตว์ และทำการประมง

๒) บริเวณที่ราบสูงและพื้นที่ภูเขาด้านทิศตะวันตก พื้นที่ส่วนใหญ่มีความชุ่มชื้นสูง มีเนื้อที่ ๒๖.๖๑ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๑ ลักษณะพื้นที่เหมาะแก่การปลูกไม้ยืนต้น ผลไม้และพืชผัก

๓) บริเวณที่ลุ่มน้ำขัง คิดเป็นเนื้อที่ ๓.๘๙ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๓

๑.๒ ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนอ้อมค่าย ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พิกัด 8°25'12"N 99°57'48"E/8.42000°N 99.96333°E แบ่งเขตการปกครอง

ออกเป็น ๑๓ ตำบล ๑๑๕ หมู่บ้าน เทศบาล ๗ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๗ แห่ง มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอพรหมคีรี อำเภอท่าศาลา และอำเภอเวียง
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอปากพนัง อำเภอพระพรหม และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอปากพนัง และอำเภอเวียง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอลานสกา และอำเภอพรหมคีรี

๑.๓ ภูเขาและทะเล

ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีสภาพภูมิประเทศติดต่อกับเทือกเขานครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเทือกเขาขนาดใหญ่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ในพื้นที่ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีภูเขาที่โดดเด่นคือเขามหาชัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานครศรีธรรมราช

“บ้านปากนคร” เป็นส่วนหนึ่งของชายฝั่งทะเลของจังหวัดนครศรีธรรมราชและเชื่อมต่อออกสู่ทะเลอ่าวไทย

ชายฝั่งทะเล

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาณาเขตด้านทิศตะวันออกเป็นชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีความยาวประมาณ ๒๒๕ กิโลเมตร จากเหนือจดใต้ นับตั้งแต่อำเภอเหนือสุดคืออำเภอขนอม ถึงอำเภอใต้สุดคืออำเภอหัวไทร นับเป็นจังหวัดที่มีชายฝั่งทะเลยาวที่สุดในประเทศไทย เฉพาะชายฝั่งทะเลในเขตพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีความยาวประมาณ ๒๖.๑๐ กิโลเมตร ลักษณะชายฝั่งทะเลค่อนข้างเหยียดตรง ยกเว้นที่เป็นเว้าปากของแหลมตะลุมพุกจะยื่นโอบล้อมมีลักษณะเป็นเว้าอ่าว เรียกว่า “อ่าวนครศรีธรรมราช” หรือ “อ่าวนคร” มีความลึกเฉลี่ยประมาณ ๑๐ เมตร ในระยะห่างจากชายฝั่งประมาณ ๔ กิโลเมตร และเมื่อห่างฝั่งออกไปประมาณ ๒๐ กิโลเมตร จะมีความลึกราว ๑๘ เมตร ลักษณะภูมิประเทศของชายฝั่งทะเลในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่เป็นโคลนปนทรายและมีป่าชายเลนขึ้นอยู่ทั่วไป

สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงกล่าวถึงอำเภอมืองนครไว้เมื่อครั้งเสด็จฯ ถึงเมืองนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ เนื้อหาสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะภูมิประเทศและความอุดมสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเลอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ความว่า

“...เรือสุริยมณฑลทอดสมอหน้าอำเภอมืองนครฯ ด้านเหนือน้ำลึก ๑๑ ศอก เรือต้องจอดห่างเพราะเป็นหาดโคลนตื้นออกมาไกล... แลเห็นเขาล้อมเมืองเขียวๆ...ที่ปากคลองเมืองนครนั้นเป็นชายเลนออกมา ๒ ข้าง มีนกทะเลใหญ่ ๆ อยู่ตามป่าชายเลนเป็นอันมาก แนวไม้ นั้นเป็นป่าแสมและป่าตาคุ่ม ...มีจระเข้ จะกวด เขี้ย ลิง ค่าง ชุกชุม มีต้นมะพร้าวสองฟากคลอง มีไร่ข้าวเจ้า ข้าวโพด...”

๑.๔ ลักษณะของธรณีวิทยา

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะภูมิประเทศทั้งที่เป็นภูเขา เนินเขาและที่ราบชายฝั่งทะเลสามารถแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็น ๓ เขต คือ เขตเทือกเขาตอนกลาง คือเทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำหลายสาย เขตที่ราบตะวันออกตั้งแต่เทือกเขานครศรีธรรมราชไปทางตะวันออกถึงชายฝั่งอ่าวไทย และเขตที่ราบตะวันตกตั้งแต่ด้านตะวันตกของเทือกเขาตอนกลาง มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาหรือที่ราบบริเวณหุบเขา

พื้นที่ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในเขตที่ราบตะวันออกคือตั้งแต่ที่ราบเชิงเขานครศรีธรรมราชไปถึงชายฝั่งอ่าวไทย ตามลักษณะภูมิฐานทางธรณีวิทยา แผ่นดินบริเวณนี้สามารถแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็น ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) **พื้นที่ราบทางตะวันออก** เป็นพื้นที่ระหว่างเทือกเขาหลวงกับพื้นที่สันทรายชายฝั่ง มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา ก่อตัวขึ้นพร้อม ๆ กับการเกิดของเทือกเขาและมีลักษณะสมบูรณ์ เมื่อภูเขาก่อตัวเรียบร้อยแล้ว มีอายุตั้งแต่ ๑๓๕ ล้านปี เป็นต้นมา จากนั้นจึงเริ่มก่อรูปของที่ราบตะกอนแม่น้ำที่มีการก่อรูปสมบูรณ์เมื่อ ๒ ล้านปี จนถึง ๑ หมื่นปีมาแล้ว พื้นที่เหล่านี้อยู่ในเขตที่ราบเชิงเขาด้านทิศตะวันออกของเทือกเขานครศรีธรรมราช หรือบริเวณด้านตะวันตกของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ติดต่อกับอำเภอพรหมคีรี และอำเภอลานสกา

๒) **พื้นที่ราบสันทราย** (หรือที่ราบตะกอนทรายชายฝั่งทะเลอ่าวไทย) เป็นพื้นที่ราบอันเกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำในสมัยไพลสโตซีน (Pleistocene Epoch) และทับถมด้วยตะกอนทะเลในสมัยโฮโลซีน (Holocene Epoch) อีกครั้งหนึ่ง เป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างพื้นที่ราบใกล้ภูเขาและที่ราบตะกอนแม่น้ำกับพื้นที่สันทราย มีอายุระหว่าง ๑๐,๐๐๐ - ๖,๘๐๐ ปี พื้นที่เหล่านี้อยู่ในที่ราบสันทรายชายฝั่งอ่าวไทย^๒

^๑ ภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, สมเด็จพระเจ้าฟ้า. ชีวิตฉันที่ต่าง ๆ ภาค ๗ กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ ๒๕๑๑. หน้า ๘๕-๘๖.

^๒ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ มูลนิธิปูนซีเมนต์ไทย ๒๕๔๔. หน้า ๔-๕

๓) **พื้นที่สันทราย** ประกอบด้วย ๒ ลักษณะ คือ สันทรายใหม่ (Recent beach ridges) เกิดเป็นแนวยาวขนานกับริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ดินบริเวณนี้เป็นทรายจัด มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และสันทรายเก่า (Old beach ridges) เป็นบริเวณที่อยู่ถัดเข้าไปในแผ่นดินที่มีอายุมาก ลักษณะดินเป็นทรายจัดและมีชั้นดานอยู่ตอนล่างภายในความลึก ๑-๒ เมตร จากผิวดิน เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ^๓

บริเวณพื้นที่ในเขตตัวเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการ และเป็นย่านธุรกิจการค้าของจังหวัด ตั้งอยู่บนสันทราย หรือสันดอนทราย (Sand dune) ซึ่งในทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยาเรียกว่า “**สันทรายริ้วกลาง**” ซึ่งเป็นสันทรายขนาดใหญ่ จากการกำหนดอายุเฉพาะที่สันทรายนครศรีธรรมราช ที่ต่อเนื่องไปถึงอำเภอระโนดและอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ได้ก่อรูปเป็นสันทรายเมื่อประมาณ ๖,๘๐๐ ปีมาแล้ว

๑.๕ ลักษณะดิน

จากการศึกษาลักษณะดินของกรมพัฒนาที่ดิน^๔ พบว่าลักษณะดินในบริเวณลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ ๔ ซึ่งครอบคลุมบริเวณอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความสัมพันธ์กับสภาพธรณีสัณฐานวิทยาและวัตถุต้นกำเนิดดิน เพราะบริเวณนี้มีลักษณะที่มีอิทธิพลของน้ำทะเล แม่น้ำ และการทับถมของทะเลและภูเขา ทำให้สภาพธรณีสัณฐานของบริเวณนี้มีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวเฉพาะอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีลักษณะของสภาพดินแตกต่างกันดังนี้

๑. ดินทราย เป็นดินที่อยู่ในบริเวณสันทรายใหม่และสันทรายเก่า มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๐.๕-๑.๐ เมตร ซึ่งเกิดเป็นแนวยาวขนานไปกับฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออกของพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช สภาพดินมีลักษณะเป็นดินทรายจัด มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรม สำหรับปลูกมะพร้าว

๒. ดินเหนียวอ่อนตัว เป็นดินบริเวณที่ราบเรียบชายฝั่งทะเลโดยเฉพาะบริเวณที่แม่น้ำลำคลองไหลออกสู่ทะเล เป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำออกไปสู่ทะเล มีลักษณะเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ ลักษณะของดินเป็นเนื้อละเอียดและมีปริมาณเกลือเป็นองค์ประกอบอยู่สูง มีน้ำทะเลท่วมขังอยู่เสมอ ปกคลุมด้วยป่าชายเลนใช้ประโยชน์ในด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เช่นบริเวณชายฝั่งทะเลของตำบลปากพูน ตำบลปากนคร ตำบลท่าไร่ เป็นต้น

๓. ดินเหนียว เป็นดินจากการทับถมของตะกอนน้ำกร่อย เป็นบริเวณที่น้ำทะเลเคยท่วมถึงมาก่อน ต่อมาเกิดการทับถมของตะกอนน้ำกร่อยสะสมมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งระดับพื้นดินถูกยกตัวสูงขึ้นจนน้ำทะเลท่วมไม่ถึง ลักษณะเนื้อดินเป็นดินเหนียวและดินร่วนเหนียว หรือดินเหนียวสีเทาอ่อน เป็นดินที่มีความสามารถในการอุ้มน้ำสูงเหมาะแก่การทำนาปลูกข้าว เช่น พื้นที่ในบริเวณตำบลนาเคียน ตำบลนาทราย ตำบลไชยมนตรี เป็นต้น

^๓ กรมพัฒนาที่ดิน แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ ๔. กรุงเทพฯ : กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๔๒. หน้า ๑๑.

^๔ ธีระยุทธ์ จิตต์จำนง และคนอื่นๆ. แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ ๔. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาที่ดิน. ๒๕๔๒. หน้า ๑๑-๑๓.

๔. ดินพรุ หรือดินป่าพรุ เป็นดินบริเวณที่ลุ่มต่ำระหว่างสันทรายเก่า มีพื้นที่เป็นแนวยาวขนานไปกับสันทรายทั้งสันทรายเก่าและสันทรายใหม่ ทอดตัวยาวไปตามทิศเหนือ-ใต้ เป็นบริเวณที่มีน้ำขังตลอดปี เป็นดินที่เกิดจากตะกอนน้ำทะเลและน้ำกร่อย เนื้อดินเป็นเนื้อละเอียดสลับชั้นทราย ดินมีสภาพเป็นกรดหรือมีแอมโมเนียมจะเป็นกรดจัด มีพรรณไม้หลายชนิดเกิดขึ้น และมีเศษซากพืชหล่นทับถมกันนานจนเกิดเป็นชั้นอินทรีย์วัตถุหนา ทำให้เกิดเป็นดินอินทรีย์ที่เรียกว่า “พรุ” หรือ “ป่าพรุ” เช่นบริเวณพื้นที่ป่าพรุในตำบลท่าเรือ ตำบลปากพูน เป็นต้น

๕. ดินร่วน เป็นดินที่เกิดจากน้ำในแม่น้ำลำคลองพัดพาเอาตะกอนต่าง ๆ ขึ้นมาทับถมอยู่ในบริเวณริมฝั่งในฤดูน้ำหลาก เมื่อตะกอนมากขึ้นก็จะเกิดเป็นสันดินริมน้ำ ตะกอนนี้เกิดจากแม่น้ำหลายสาย เนื้อดินเป็นดินร่วน หรือร่วนเหนียว ไม่แน่นทึบ เหมาะแก่การปลูกพืชเกือบทุกชนิด ใช้ประโยชน์ในการปลูกไม้ผล และยางพารา เช่น พื้นที่ในบริเวณตำบลท่าจิว ตำบลโพธิ์เสด็จ เป็นต้น

๖. ดินภูเขา เป็นดินจากพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นจนถึงพื้นที่แบบเขาที่มีวัตถุผุพังสลายตัวอยู่กับที่ ส่วนใดที่ทนทานต่อการสลายตัวและถูกชะล้างก็จะปรากฏเป็นภูเขาโดดเด่น ส่วนใดที่ผุพังสลายตัวและถูกชะล้างไปโดยง่ายก็จะถูกลดระดับลงมาเป็นสภาพพื้นที่ที่ต่ำกว่า ใช้ประโยชน์เป็นที่ดินป่าไม้และสวนยางพารา เป็นพื้นที่อยู่ในบริเวณตะวันตกของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีจำนวนน้อย คิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ ๔.๓๑ ของพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช หรือประมาณ ๒๖.๖๑ ตารางกิโลเมตร เช่น บริเวณบางส่วนของตำบลท่าจิว เป็นต้น

จากลักษณะทางธรณีวิทยาของดินในเขตพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช สามารถแบ่งพื้นดินเพื่อการเกษตรออกเป็น ๓ ชุด^๕ คือ **ดินเหนียวผสมดินลูกรัง** อยู่ในเขตพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอ เป็นดินเหมาะแก่การปลูกไม้ยืนต้น ทำสวนผลไม้และปลูกพืชผัก **ดินเหนียว** อยู่ในเขตพื้นที่ทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอ เหมาะแก่การทำนาข้าวและปลูกพืชผัก **ดินทราย** อยู่ในเขตพื้นที่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอ เหมาะแก่การปลูกสวนมะพร้าว

๒. ทรัพยากรน้ำ

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล มีเทือกเขานครศรีธรรมราชหรือเขาหลวงเป็นป่าต้นน้ำสำคัญ อันเป็นแหล่งกำเนิดของสายน้ำที่ไหลหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนและพืชพันธุ์ตลอดสองฟากฝั่งยังความอุดมสมบูรณ์แก่ผืนแผ่นดิน เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของสภาพพื้นที่ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พบว่าสภาพภูมิประเทศที่เป็นพื้นน้ำมีเพียงร้อยละ ๐.๖๓ ของพื้นที่ หรือคิดเป็นเนื้อที่ ๓๘๙ ตารางกิโลเมตร^๖ แหล่งทรัพยากรน้ำที่สำคัญของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชประกอบด้วยกลุ่มน้ำ ลำคลอง แหล่งน้ำบาดาล และน้ำท่า ดังนี้

๒.๑ กลุ่มน้ำในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

ลักษณะทางกายภาพของกลุ่มน้ำในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยกลุ่มน้ำย่อย ๒ สาย คือ คลองปากพูน ต้นน้ำอยู่ที่น้ำตกพรหมโลก ด้านตะวันออกของเทือกเขานครศรีธรรมราชในเขตอำเภอพรหมคีรี ไหลไปลงทะเลอ่าวไทยที่ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อีกสายหนึ่งคือ

^๕ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช. เอกสารบรรยายสรุปอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : ฝ่ายปกครอง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช : ๒๕๖๐. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^๖ แหล่งเดิม.

คลองปากพญา - คลองปากนคร มีต้นน้ำจากคลองท่าดีที่เขาศรีวิวง อำเภอลานสกา ไหลผ่านอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่บ้านปากพญา รูปแบบของลำน้ำมีทิศทางไม่แน่นอน มีการแตก กิ่งก้านสาขาเป็นแบบเส้นใบไม้ ลักษณะของพื้นที่ลุ่มน้ำมีความลาดชันตามสภาพของพื้นที่ที่ไหลจาก ทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช^๗

๒.๒ ลำคลอง

ลำคลองที่ไหลผ่านพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชล้วนเกิดจากต้นน้ำในเทือกเขานครศรีธรรมราช ไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทยทางทิศตะวันออกของเมือง และเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ ในอดีต มีดังนี้

๒.๒.๑ คลองปากพยิง ต้นน้ำเกิดจากหอนนระฟ้าในเขตเทือกเขาหลวง ผ่านน้ำตกอ้ายเขียว อำเภอรพรมคีรี เรียกว่าคลองอ้ายเขียว เมื่อไหลผ่านปากยิงจึงเรียกชื่อเป็นคลองปากพยิง ก่อนไหลลงสู่ ทะเลอ่าวไทยที่ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีลำคลองสาขา ๓ สาย ได้แก่ คลองชุมขลิง คลองเคย และคลองเก่า คลองปากพยิงหรือคลองท่าแพ เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญสายหนึ่งในอดีต เช่นเดียวกับคลองปากพญา คลองปากนคร ในอดีต ชาวสวนจากอำเภอลานสกา อำเภอพรหมคีรี หรือ “ชาวเหนือ” มักมี “เกลอ” (เพื่อน) กับชาวนาในพื้นที่ราบ เมื่อถึงฤดูผลไม้ ชาวเหนือนำเรือบรรทุก ผลไม้ใส่เรือล่องมาตามลำคลองดังกล่าว เพื่อนำสิ่งของ ผลไม้มาแลกกับข้าว เกลือ กับ “เกลอ” หรือ ชาวบ้านอื่น ๆ ในพื้นที่ราบ

คลองท่าแพหรือคลองปากพูน

๒.๒.๒ คลองปากพูน หรือคลองท่าแพ ในอดีตเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ ต้นน้ำ เกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชบริเวณเขาหลวงทางด้านตะวันออกของเทือกเขา ต้นน้ำอยู่ที่น้ำตก

^๗ วีระยุทธ จิตต์จำนง และคนอื่นๆ. แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ ๔. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาที่ดิน. ๒๕๔๒. หน้า ๓๓.

พรหมโลกในเขตอำเภอพรหมคีรี ไหลไปทางทิศตะวันออก ผ่านตำบลบ้านเกาะ บ้านท่าแพ ตำบลปากพูน แล้วไหลลงสู่อ่าวนครศรีธรรมราช ตอนต้นน้ำเรียกว่าคลองนอกท่า ใกล้ปากน้ำเรียกว่าคลองปากพูน ในอดีตเป็นคลองที่มีความสำคัญทางการคมนาคม เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ ดังความที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสแหลมมลายูโดยทางเรือเมื่อ ร.ศ. ๑๑๗ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เรือพระที่นั่งทอดสมออยู่ที่อ่าวนคร แล้วเสด็จฯ ลงเรือพระที่นั่งกรรเชียงเข้าเมืองนคร โดยใช้คลองนี้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน ดังความที่ปรากฏว่า

“วันที่ ๓ เวลาเช้าโมงเศษ เสด็จลงเรือพระที่นั่งกรรเชียงมาเข้าปากน้ำกะพูน (คลองปากพูน) ที่ปากน้ำเป็นที่เลนน้ำตื้น ต้องเข็นเรือพระที่นั่งประมาณ ๕ เส้น จึงตีกรรเชียงได้ต่อมาถึงบ้านปากกะพูน...”^๔

นอกจากนี้คลองท่าแพยังเป็นเส้นทางที่กองทัพญี่ปุ่นลำเลียงทหาร ยกพลขึ้นบกที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ในสงครามมหาเอเซียบูรพา สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดการสู้รบระหว่างทหารไทยกับทหารญี่ปุ่นที่ยุทธภูมิตำท่าแพ สถานที่ตั้งของอนุสาวรีย์วีรไทยในปัจจุบัน

คลองปากนคร

๒.๒.๓ คลองปากนคร เป็นลำคลองที่สำคัญอีกสายหนึ่งในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ตอนต้นน้ำเรียกว่า “คลองหัวตรุด” แหล่งน้ำของคลองปากนครมาจากแหล่งน้ำของลำคลองหลายสายที่แยกมาจากคลองท่าดี ได้แก่ คลองหน้าเมือง ไหลไปลงคลองปากนครที่ท่านคร คลองสวนหลวง คลองป่าเหล่า ไหลไปรวมกับคลองปากนคร และลงสู่อ่าวไทยที่ตำบลปากนคร นอกจากนี้ยังมีลำคลองสายสั้น ๆ เป็นลำคลองสาขา ที่ไหลแยกออกจากคลองปากนคร ๔ สาย ได้แก่ คลองโคกอิฐ คลองบางลุงสง คลองบางลุงตัม และคลองบางหลวง

^๔ วิเชียร ณ นคร และคณะ. **นครศรีธรรมราช**. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. ๒๕๒๑ หน้า ๗.

๒.๒.๔ คลองหัวตรุด ต้นน้ำเกิดจากลำคลอง ๘ สาย ได้แก่ คลองบางไทร คลองจันทุน และคลองน้ำฉา ไหลมารวมกันที่บ้านจันทุน ไหลผ่านตำบลท่าเรือ เรียกว่าคลองท่าเรือ ผ่านบ้านหัวตรุด เรียกว่าคลองหัวตรุด ส่วนลำคลองสาขาอีก ๕ สาย มีต้นน้ำจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ได้แก่ คลองไม้เสียบ คลองคูพาย คลองสวนหลวง คลองป่าเหล่า และคลองหน้าเมือง ที่ไหลมารวมกันผ่านปากนคร ตอนปลายของลำน้ำ จึงเรียกชื่อเป็น “*คลองปากนคร*” ไหลลงสู่อ่าวไทยที่ตำบลปากนคร

๒.๒.๕ คลองท่าดี เป็นลำน้ำสำคัญทั้งในด้านบริโภคน้ำและอุปโภคของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ต้นน้ำเกิดจากแหล่งน้ำหลายสายบนเทือกเขานครศรีธรรมราช (เขาหลวง) ในเขตอำเภอลานสกา ไหลมารวมกันที่เขาศีรีวง แล้วไหลลงสู่นานหินท่าหา ผ่านหุบเขาในบ้านคีรีวง ไหลลงสู่ที่ราบลุ่มทางฝั่งตะวันออกซึ่งมีความลาดชันมากในช่วงตอนบนของลำน้ำ ไหลลงสู่ที่ราบในตัวเมือง ผ่านตำบลไชยมนตรี ถึงพัฒนาการ-ทุ่งปรัง แยกเป็นสองสาย สายหนึ่งไหลไปทางตะวันออกเรียกว่าคลองป่าเหล่า อีกสายหนึ่งไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านถนนเทวบุรี ชุมชนบ่อทรัพย์ร่วมกับน้ำจากคลองทุ่งปรัง เรียกชื่อเป็นคลองท่าซึก ไหลไปทางตะวันออกลงสู่อ่าวไทยที่บ้านปากพญา มีความยาวตลอดลำน้ำ ๖๓ กิโลเมตร^๙

๒.๒.๖ คลองท่าซึก - ปากพญา ต้นน้ำเกิดจากน้ำตกในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช ที่เขาศีรีวง เขตตำบลกำโลน อำเภอลานสกา ต้นน้ำเรียกว่า “*คลองท่าดี*” เป็นลำคลองที่มีความสำคัญในการคมนาคมในอดีตอีกสายหนึ่ง ไหลผ่านสะพานราเมศร์ไปทางตะวันออก ผ่านตำบลท่าวัง ท่าซึก ลงสู่ทะเลอ่าวไทยที่บ้านปากพญา เรียกว่า “*คลองปากพญา*” ชื่อ “*ปากพญา*” ปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ กล่าวว่าท้าวพระยาผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราช เคยสงวนเส้นทางนี้สำหรับเข้า - ออก เฉพาะกิจของบ้านเมือง ห้ามพ่อค้าประชาชนนอกราชการใช้สัญจรเด็ดขาด^{๑๐} นอกจากนี้ยังมีลำคลองสายสั้น ๆ เป็นลำคลองสาขา จำนวน ๔ สาย ที่ไหลแยกไปจากคลองท่าซึก ได้แก่ คลองบางตำ คลองบางมูล คลองลัด และคลองบาง กสช. ในอดีตคลองท่าซึก - ปากพญา เป็นเส้นทางการเดินเรือที่ใช้เป็นเส้นทางจากปากน้ำอ่าวไทยเข้ามายังตัวเมืองนครศรีธรรมราช จากหลักฐานสำคัญที่พบคือซากเรือโบราณ และสมอเรือขนาดใหญ่ แสดงให้เห็นว่าเป็นลำคลองที่เป็นเส้นทางการเดินเรือที่สำคัญในอดีต ดังที่ข้อความที่ปรากฏในเอกสารของเฮนรี เบอร์นี่ ราชทูตอังกฤษประจำราชสำนัก ได้เดินทางเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช โดยเขียนบรรยายถึงการเดินทางเข้าเมืองนครศรีธรรมราช ความว่า

“...ขณะนี้เรือของเราจอดอยู่ในระยะ ๓ ฟาทอม ห่างจากปากแม่น้ำท่าวัง ประมาณ ๒ ไมล์ครึ่ง แม่น้ำท่าวังนี้อยู่ทางเหนือของแม่น้ำนคร แม่น้ำทั้ง ๒ สาย ไหลมาบรรจบกันในแผ่นดินข้างใน ลึกเข้ามาลึก ๒-๓ ไมล์ ขณะนี้แม่น้ำนครกำลังท่วมสูง บริเวณที่ทอดสมอเป็นเลนอ่อน ๆ อยู่ทั่วไป”^{๑๑}

^๙ สำนักชลประทานที่ ๑๕ นครศรีธรรมราช . *ระดับน้ำฝน น้ำท่า โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครศรีธรรมราช*. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก http://www.irrigation.rid.go.th/insto.data_level_3

^{๑๐} ดิเรก พรตตะเสน. นามภูมิในนครศรีธรรมราช ใน *รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๔*. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ๒๕๒๙. หน้า ๑๙๐.

^{๑๑} สิวาตรี สุวรรณสถิตย์ (แปล). เจ้าพระยานคร (น้อย) กับเฮนรี เบอร์นี่ ใน *รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์พิมพ์พรินติ้ง. ๒๕๕๒.

คลองหน้าเมือง

๒.๒.๗ คลองหน้าเมือง เป็นคลองที่แยกมาจากคลองท่าดีที่บริเวณกำแพงเมืองเก่า ไหลไปทางตะวันออก ผ่านสะพานนครน้อยเรียกว่า “คลองหน้าเมือง” ไหลไปทางตะวันออกลงสู่คลองปากนคร

๒.๒.๘ คลองบ้านตาล มีต้นกำเนิดของแหล่งน้ำจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ไหลผ่านที่ราบทางตะวันตก ผ่านตำบลท่าจิว ตำบลนาทราย ไหลต่อไปจนถึงสิ้นสุดปลายน้ำที่สำนักสงฆ์หลังค่ายวิชราวุธ

๒.๒.๙ คลองป่าเหล้า เป็นคลองที่แยกจากคลองท่าดีที่บริเวณบ้านหัวท่า ไหลไปทางตะวันออกลงสู่คลองหัวตรุด ก่อนไหลไปรวมกลายเป็นคลองปากนครที่บ้านปากนคร และไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย

๒.๒.๑๐ คลองสวนหลวง เป็นลำคลองที่แยกมาจากคลองท่าดี ไหลผ่านถนนราชดำเนิน ถนนพัฒนาการคูขวาง ถนนเทิดพระเกียรติ ไหลไปทางตะวันออกลงสู่คลองหัวตรุด

๒.๒.๑๑ คลองชะเมา ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอลานสกา ไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทยที่บ้านปากคลอง คลองนี้มีชื่อเรียกกันหลายชื่อตามท้องที่ที่ไหลผ่าน คือ เมื่อไหลจากน้ำตกกะโรมเรียกว่า “คลองเขาแก้ว” เมื่อไหลเข้าอำเภอร่อนพิบูลย์เรียกว่า “คลองเสาชิง” เมื่อไหลผ่านบ้านโคกคราม อำเภอร่อนพิบูลย์ เรียกว่า “คลองโคกคราม” เมื่อไหลผ่านตำบลชะเมาเรียกว่า “คลองชะเมา” เมื่อถึงหนองน้ำมนต์ มีคลองแยกไปลงคลองปากนคร

๒.๒.๑๒ คลองบางจาก ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอลานสกา เมื่อไหลถึงหนองน้ำมนต์มีคลองสาขาแยกออกไปลงคลองปากนคร แต่ส่วนใหญ่ไหลลงทะเลที่ปากคลองบางจาก ตอนปลายคลองนี้จึงเรียกว่า “คลองบางจาก” เป็นคลองที่แบ่งเขตพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชกับอำเภอปากพนัง ในสมัยที่พระยาสุโขมนัยวินิตเป็นเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ได้ขุด

คลองนี้เชื่อมกับแม่น้ำปากพนังที่ตำบลบางจากเรียกว่า “คลองสุขุม” กรมชลประทานได้สร้างประตูระบายน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ในลำคลองและป้องกันน้ำเค็ม ช่วยการเกษตรกรรมในพื้นที่ ๕๘,๒๐๐ ไร่^{๑๒}

๒.๓ แหล่งน้ำบาดาล

แหล่งน้ำใต้ดินซึ่งอยู่ในบริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลของจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่อำเภอท่าศาลา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช แหล่งน้ำใต้ดินจะมีมากบริเวณอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ให้น้ำปริมาณมากถึง ๒.๒๗ ล้าน ลบ.ม. ต่อวันที่ คุณภาพน้ำใต้ดินส่วนใหญ่มีคุณภาพดีใช้อุปโภคบริโภคได้ เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานน้ำบาดาลที่จะใช้บริโภคได้ ตามพระราชบัญญัติของกรมทรัพยากรธรณี พ.ศ. ๒๕๒๐ สามารถพัฒนาเป็นระบบประปาได้ในชุมชนต่าง ๆ^{๑๓}

๒.๔ น้ำท่า

น้ำท่าคือน้ำที่อยู่ในแม่น้ำลำธารที่เกิดจากน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่รับน้ำ บางส่วนจะสูญหายไป ส่วนที่เหลือก็จะไหลไปยังที่ลุ่มลุ่มน้ำลำธารกลายเป็นน้ำท่า ปริมาณน้ำท่าของกลุ่มน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีแนวโน้มสูงขึ้น ตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงฤดูฝน กลุ่มน้ำสาขาในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม การประเมินปริมาณน้ำท่าจะประเมินร่วมกันระหว่างที่ราบลุ่ม และพื้นที่ชายฝั่งกับพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยตอนบน เช่น กลุ่มน้ำคลองท่าสูง คลองมะยิง และคลองท่าแพ เป็นต้น

๓. ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีลักษณะเช่นเดียวกับสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช จากสภาพที่ตั้งใกล้เส้นศูนย์สูตรมีภูเขาและเป็นคาบสมุทรทั้งสองด้าน กล่าวคือด้านตะวันออกเป็นทะเลจีนใต้ มหาสมุทรแปซิฟิก ด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามันมหาสมุทรอินเดีย ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับอิทธิพลจากมหาสมุทรอินเดีย และพายุหมุนเขตร้อนจากทะเลจีนใต้สลับกัน ดังนี้

๓.๑ ลมมรสุม ในแต่ละปีจังหวัดนครศรีธรรมราชจะได้รับอิทธิพลของมรสุม ดังนี้

๓.๑.๑ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พัดผ่านมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามันเข้าสู่ประเทศไทยทำให้มีฝนตกชุกในบริเวณชายฝั่งตะวันตก ในส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยทั่วไปฝนตกไม่มากนักเนื่องจากมีเทือกเขาทางตะวันตกและตอนกลางเป็นแนวกั้นทิศทางลม อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม

๓.๑.๒ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ พัดผ่านอ่าวไทยสู่ภาคใต้ ทำให้เกิดฝนตกชุกในจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดตั้งอยู่ในด้านที่รับลม อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะอยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม

^{๑๒} สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. แหล่งน้ำธรรมชาติ. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.nakhonsithammarat.go.th>

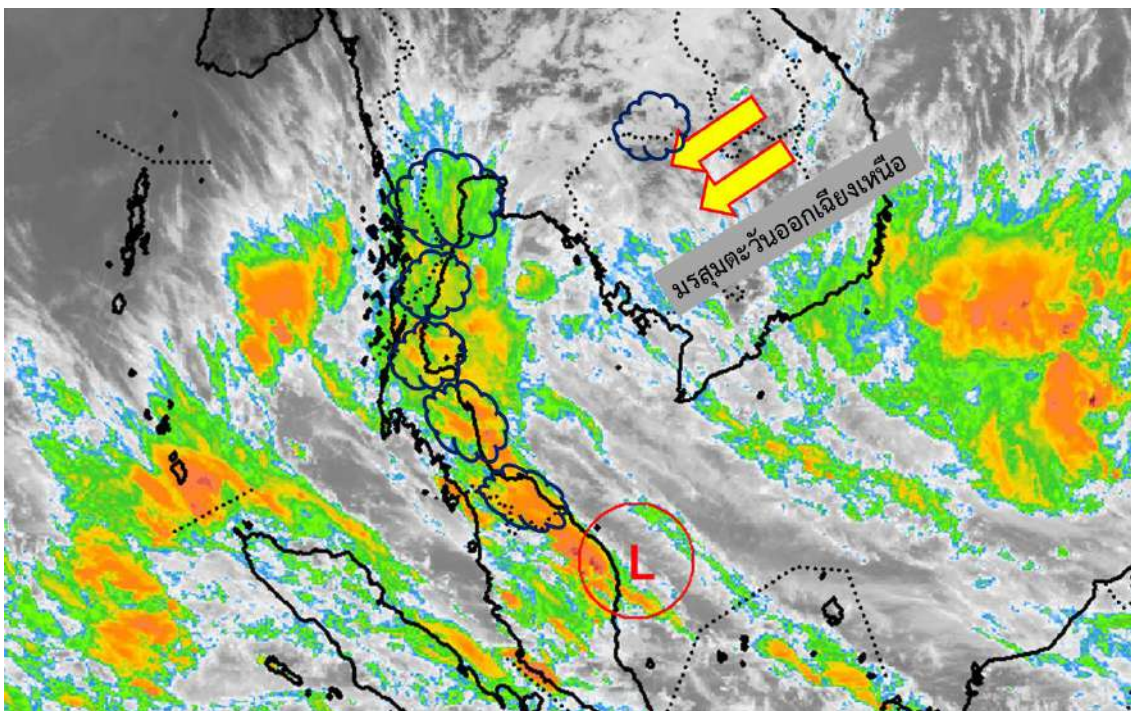
^{๑๓} วีระยุทธ จิตต์จางาน และคนอื่น ๆ. แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ ๔. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาที่ดิน. ๒๕๕๒. หน้า ๔๓-๔๕..

๓.๒ พายุหมุนเขตร้อน เป็นลมพายุที่ส่งผลต่อลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีความรุนแรงต่างกัน ได้แก่ พายุดีเปรสชัน พายุโซนร้อน และพายุไต้ฝุ่น

๓.๓ ฤดูกาล นครศรีธรรมราชมี ๒ ฤดูกาล คือ

ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน มีอากาศร้อนตลอดฤดูกาล

ฤดูฝน มีอยู่ ๒ ช่วงด้วยกัน คือ ช่วงแรกระหว่างเดือนพฤษภาคม - เดือนตุลาคม ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ปริมาณฝนตกไม่หนาแน่น ช่วงที่ ๒ เดือนพฤศจิกายน - เดือนมกราคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีฝนตกชุกหนาแน่น

ลมมรสุมที่พัดเข้ามามีอิทธิพลสภาพฝนที่ตกเกือบตลอดปี

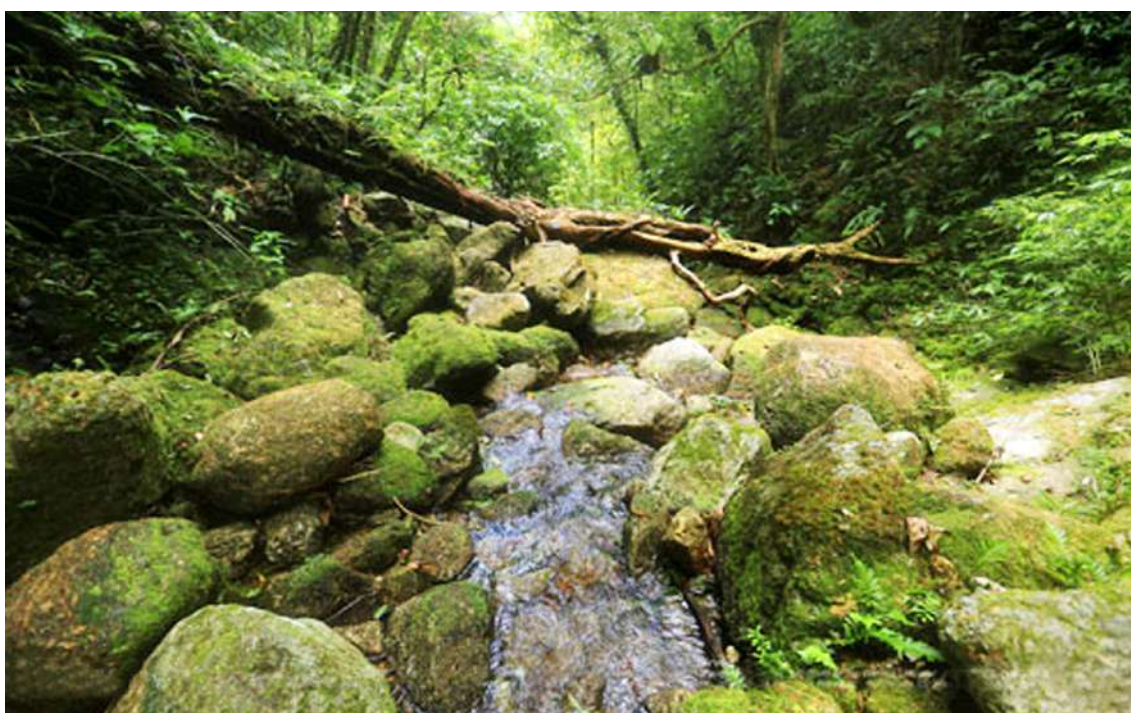
๓.๔ ฝน จังหวัดนครศรีธรรมราชมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี จากอิทธิพลของลมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ปริมาณฝนของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีลักษณะเดียวกัน เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมทั้งสองประเภทเช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีฝนตกชุกตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ ๒,๔๒๙.๐๔ มิลลิเมตร มีฝนตกเฉลี่ย ๑๗๕ วัน เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือเดือนพฤศจิกายน มีฝนตกเฉลี่ย ๖๐๙.๗ มิลลิเมตร^{๑๔}

๓.๕ อุณหภูมิ จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลด้านตะวันออกได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านอ่าวไทยอย่างเต็มที่ ส่งผลให้พื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออก ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

^{๑๔} กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. *ทรัพยากรป่าชายเลนจังหวัดนครศรีธรรมราช*. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.dmcr.go.th>>Book20121115103211

ในลักษณะเดียวกับอุณหภูมิตัวไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวคือ อากาศจะอบอุ่นในช่วงฤดูฝน ส่วนในฤดูร้อนจะไม่ร้อนจัด เนื่องจากได้รับไอน้ำและความชุ่มชื้นจากทะเลที่พัดผ่านมากับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๒๗.๕๒ องศาเซลเซียส ส่วนความชื้นสัมพัทธ์จะอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากอิทธิพลจากมรสุมทั้งสองฤดู คือลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดเอาไอน้ำจากทะเลและมหาสมุทรทั้งจากฝั่งตะวันออกและตะวันตกมาด้วย ทำให้บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความชุ่มชื้นและมีความชื้นสัมพัทธ์สูงเป็นเวลานาน โดยมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๘๑% ความชื้นสัมพัทธ์สูงสุด ๙๕%

๔. ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ยังคงอุดมสมบูรณ์
ภาพ : Warinezz Udomdet จาก flickr.com/photos/warinezz

๔.๑ ป่าไม้

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้น ๑,๘๖๗.๓๕ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑,๑๖๖,๘๗๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๘ ของพื้นที่จังหวัด เฉพาะในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีป่าสงวน แยกได้ ๒ ประเภท ดังนี้

๔.๑.๑ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เป็นป่าชายเลน มีเนื้อที่ ๒๓,๔๔๕ ไร่ ประกอบด้วย ป่าชายเลนปากน้ำ ตำบลปากพูน ป่าชายเลนปากพญา ปากนคร ตำบลท่าซึก และป่าชายเลนท่าไร่ ตำบลบางจาก ปัจจุบันถูกราชบุกรุกเข้าประกอบอาชีพทำนา กุ้ง และเลี้ยงปลาน้ำกร่อยและน้ำเค็ม

๔.๑.๒ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีเนื้อที่ ๖,๒๕๐ ไร่ ปัจจุบันยังเป็นป่าที่สมบูรณ์ ทั้งในบริเวณพื้นที่ราบและบริเวณไหล่เขาทางทิศตะวันตก

ความหลากหลายทางชีวภาพของธรรมชาติยังมีให้เห็นอยู่ แม้ว่าจะถูกบุกรุกจากกลุ่มที่หวังผลจากการทำธุรกิจบนพื้นที่เหล่านี้ เพราะเห็นว่าจะได้ผลประโยชน์ที่ดีกว่า

๔.๒ ทรีพยากรแร่ธาตุ

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแหล่งทรีพยากรแร่ธาตุที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ พิจารณาจากสถิติแร่ธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช ประจำปี ๒๕๕๐^{๑๕} พบว่ามีแร่ธาตุหลายชนิดที่พบในแหล่งแร่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น แร่ดีบุก โซเดียมแพลต์สปาร์ ยิปซัม หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมซิเมนต์ หินดินดานเพื่ออุตสาหกรรมปูนซิเมนต์ บอลเคลย์ ดินขาว แปะไรต์ หินปูนเพื่อการก่อสร้าง และโดโลไมต์ แร่ที่มีผลผลิตมากที่สุด คือ หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมซิเมนต์ เฉพาะเขตพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีแร่ธาตุที่พบ ๒ ชนิด คือ แร่ดีบุก และวุลแฟรม

๔.๓ ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity)

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึงการมีชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดมาอยู่รวมกัน ณ สถานที่หนึ่ง หรือระบบนิเวศน์ใดนิเวศน์หนึ่ง พื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีความแตกต่างทางลักษณะภูมิศาสตร์ ที่มีทั้งพื้นที่ภูเขา ที่ราบเชิงเขา และที่ราบชายฝั่ง เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์และพืชนานาชนิด นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศ ซึ่งเห็นได้จากความแตกต่างระหว่างระบบนิเวศประเภทต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ ลำคลอง ป่าชายเลน และสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ รวมถึงระบบนิเวศที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ท่งนา หรือแม้กระทั่งชุมชนเมือง ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศวิทยาจะช่วยให้การดำรงชีวิตของพืชและสัตว์มีความสมดุล

^{๑๕} สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. **ทรีพยากรธรรมชาติ**. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.nakhonsithammarat.go.th>

ป่าบกพื้นที่ป่าเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์หลายสายพันธุ์ และยังเป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำ

๕. สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

๕.๑ ป่าและพันธุ์ไม้

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้น ๑,๘๖๗.๓๕ ตารางกิโลเมตร (หรือ ๑,๑๖๖.๘๗๕ ล้านไร่) คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๘ ของพื้นที่จังหวัด แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชายเลน ๒๗๗.๘๙ ตารางกิโลเมตร (หรือ ๑๗๓,๖๘๑.๒๕ ไร่) พื้นที่ป่าบกจำนวน ๑,๕๘๙.๔๕ ตารางกิโลเมตร (หรือ ๙๙๓,๔๐๖.๒๕) ไร่ และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ๖๙ ป่า เนื้อที่ ๑,๙๒๔,๖๕๔ ไร่^{๑๖} สำหรับในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชสามารถจำแนกลักษณะป่าไม้ออกเป็น ๒ ชนิด คือ ป่าชายเลน และป่าบก โดยมีสถานการณ์สิ่งแวดล้อมด้านป่าและพันธุ์ไม้ ดังนี้

๕.๑.๑ *ป่าชายเลน* ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ได้แก่ ถั่วขาว โกงกางใบเล็ก แสมขาว และต้นแสมดำ เป็นพันธุ์ไม้ที่มีความหนาแน่นมาก รองลงมาจะเป็นพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ที่ขึ้นกระจายเพียงเล็กน้อย เช่น โกงกางใบใหญ่ ตาตุ่มทะเล ต้นลำพู ปอทะเล มะพลับ เป็นต้น จากการสำรวจของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเมื่อปี ๒๕๕๘ พบว่าในปี ๒๕๐๔ ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมดรวม ๒,๒๙๙,๓๗๘ ไร่ จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีป่าชายเลนมากที่สุด จำนวน ๓๘๒,๕๐๐ ไร่ แต่เมื่อมีการบุกรุกทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลงไป จากการสำรวจพบว่า ในปี ๒๕๕๓ พื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมดของประเทศเหลืออยู่เพียง ๑,๕๓๔,๕๘๕ ไร่ ในขณะที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเหลือพื้นที่ป่าชายเลนเพียง ๘๐,๙๒๒ ไร่ โดยตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุด ๓๔,๘๓๒ ไร่^{๑๗} พื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีพื้นที่ป่าชายเลนสงวน จำนวน ๒๓,๔๔ ไร่ ประกอบด้วย

^{๑๖} *ทรัพยากรป่าไม้*. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://eic.wu.ac.th/nst/natural.html>

^{๑๗} จังหวัดนครศรีธรรมราช. *จัดสรรที่ดินป่าชายเลนเมืองคอน นำร่อง ๔ พันไร่ ห้ามซื้อ-ขายต่อ*. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://m.facebook.com>

ป่าชายเลน

ป่าชายเลนปากพญา-ปากนคร ตำบลปากพูน ท่าไร่ ท่าซึก บางจาก และป่าชายเลนปากน้ำ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ปัจจุบันถูกราชการบุกรุกเข้าประกอบอาชีพทำนาุ้ง และเลี้ยงปลาน้ำกร่อย และน้ำเค็ม^{๑๔} เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลในสมัยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มอบหนังสืออนุญาตให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติในเขตป่าชายเลน ภายใต้โครงการจัดที่ดินทำกินให้กับชุมชน จำนวน ๓,๙๖๔ ไร่ ประกอบด้วย ป่าเลนปากน้ำ ป่าเลนปากพญานึ่งฝั่งตะวันตก และป่าเลนปากพญา-ปากนคร นอกจากนี้ยังมีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่ป่าที่ประกาศตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช ๒๕๘๑ ประกอบด้วย ป่าชายเลนปากพญา-ปากนคร และป่าชายเลนปากน้ำ อยู่ในท้องที่ ตำบลปากพูน ท่าซึก บางจาก และท่าไร่^{๑๕}

๕.๑.๒ **พื้นที่ป่า** พื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ ๔ มีพื้นที่ป่าประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ป่าดิบชื้นในพื้นที่เชิงเขาทางฝั่งตะวันตก ป่าพรุ และป่าละเมาะ ซึ่งประกอบด้วยพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ตะเคียน ยางนา สะเดา เป็นต้น ปัจจุบันมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อนำไปทำประโยชน์ด้านอื่น เช่น ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน และไม้ผล และมีการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อนำมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำ นับว่าเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาของเมือง โดยเฉพาะการบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำเพื่อทำสวนยางพารา มีผลทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ปริมาณและการไหลของน้ำทำผิดไปจากเดิม ทำให้เกิดปัญหาน้ำหลากและน้ำท่วมขังในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ

^{๑๔} อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช. เอกสารบรรยายสรุปอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : ฝ่ายปกครอง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช : ๒๕๖๐. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๑๕} สำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๒ (นครศรีธรรมราช) กรมป่าไม้. ข้อมูลป่าคุ้มครอง. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.forest.go.th>

๕.๒ แหล่งน้ำ

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฝนทิ้งช่วง และปัญหาการท่วมขังของน้ำในฤดูน้ำหลาก เนื่องจากปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย ทำให้ขาดแหล่งดูดซับน้ำตามธรรมชาติ เวลาฝนตกน้ำจะไหลบ่าจากด้านตะวันตก มาสู่พื้นที่ราบด้านตะวันออกอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังในที่ลุ่ม เมื่อเวลาฝนแล้งปริมาณน้ำทำก็จะลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค ตลอดจนการขับไล่ น้ำเสียจากบริเวณชุมชนหนาแน่นลงสู่ทะเล และป้องกันการรุกรานของน้ำเค็ม

๕.๓ ขยะมูลฝอย

เทศบาลนครศรีธรรมราชมีพื้นที่กว่า ๓๐๐ ไร่ ในตำบลนาเคียน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่รองรับขยะจำนวนมาก เป็นบ่อกำจัดขยะแบบฝังกลบ รองรับปริมาณขยะจากพื้นที่เขตเทศบาลและอำเภอใกล้เคียง วันละเกือบ ๑,๐๐๐ ตัน โดยเฉลี่ยเป็นขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล จำนวน ๑๒๑.๓๑ ตัน/วัน ขยะมูลฝอยจากหน่วยงานอื่นที่มาร่วมกำจัด จำนวน ๒๐๒.๓๓ ตัน/วัน^{๒๐} องค์ประกอบของขยะมูลฝอยเป็นประเภทเศษผัก เศษอาหาร เปลือกผลไม้เป็นจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ ๕๘.๒๐ รองลงมาเป็นขยะประเภทพลาสติก ร้อยละ ๑๕.๗๔ ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับระบบการจัดการที่ไม่เหมาะสม ทำให้ขยะเหล่านี้สะสมมานานหลายปี จนกลายเป็นปัญหาด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อมของเมือง โดยเฉพาะน้ำเสียที่เกิดจากการทับถมของขยะที่ไหลลงแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ทำให้น้ำเปลี่ยนเป็นสีดำและส่งกลิ่นเหม็นรุนแรง เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะชาวบ้านในตำบลนาเคียน นาทราย และตำบลท่าจั่ว

บ่อขยะเทศบาลนครศรีธรรมราช

^{๒๐} สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ๑๔ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. โครงการเพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลนครศรีธรรมราช. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑ จาก <http://data.reo14.go.th>bin-nakhonsritummarad>

๖. แหล่งท่องเที่ยว

๖.๑ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔ (ทุ่งท่าลาด)

๑) สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔ (ทุ่งท่าลาด) เป็นสวนที่พักผ่อนหย่อนใจ เนื้อที่ ๑,๒๕๗ ไร่ ประกอบด้วยสวนสัตว์เปิด สวนนก สวนนกน้ำ สวนสุขภาพ ศูนย์วัฒนธรรมไทย-ญี่ปุ่น พิพิธภัณฑสถานเมืองนครศรีธรรมราช เมืองพุทธภูมิ และพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นสวนสาธารณะที่เทศบาลจัดสร้าง โดยมอบให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าของเรื่องจัดกิจกรรมเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๘๔ พรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยมีเทศบาลนครนครศรีธรรมราช (ในสมัยนายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี) เป็นหน่วยดำเนินการ ภายในสวนดังกล่าวมีจุดเด่นอยู่ที่ “พิพิธภัณฑสถานเมืองนครศรีธรรมราช”

พิพิธภัณฑสถานเมืองนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ที่อาคารวิโรไทย จัดแสดงประวัติความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เล่าถึงฐานบรรพบุรุษชาวนคร รวมถึงอารยธรรม วัฒนธรรมเนื่องในศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม อีกทั้งบุคคลผู้มีคุณูปการต่อเมืองนครในฐานะผู้ก่อตั้งและสร้างความเจริญ ได้แก่ พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก พระเจ้าจันทรมหาอนุ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธชเถระ) พระครูเทพมนีศรีสุวรรณภูมิกวามภิบาล (ปาน) พระครูพิศิษฐ์อรรถการ (พ่อท่านคล้าย) เป็นต้น เปิดให้เข้าชมวันอังคาร - วันศุกร์ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. วันเสาร์ - วันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. (ปิดวันจันทร์) พิพิธภัณฑสถานนี้เคยได้รับรางวัลดีเด่นประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จากการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Tourism Awards)

สวนพุทธภูมิ

๒) สวนพุทธภูมิ เป็นสวนซึ่งจำลองสถานที่สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับองค์พระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งอยู่ภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔ (ทุ่งท่าลาด) สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี โดยจำลองสิ่งก่อสร้างจากสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ในประเทศอินเดีย และประเทศเนปาล ประกอบด้วย สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงธรรมเทศนา และสถานที่ปรินิพพานมาประดิษฐาน ในสมัย นายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี ก่อนจะก่อสร้างเทศบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ได้เดินทางไปศึกษารูปแบบและการจัดตกแต่งภูมิทัศน์ในสังเวชนียสถานทั้งสี่อย่างละเอียดรอบคอบ เมื่อกลับมาก็ได้ดำเนินการก่อสร้างจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ในวโรกาสดังกล่าว

ภายในสวนนี้มีพระพุทธรูปปางลีลาเป็นประธาน สมเด็จพระญาณสังวร พระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประทานนามให้ว่า “พระพุทธรูปลีลาครนาค เฉลิมราชย์ สวรรุทยานุสรณ์” เป็นอุทยาน การเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาและเป็นที่ปฏิบัติสมาธิ รวมทั้งกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นประจำทุกปี

อนุสรณ์สถาน “เสาทักยามาตะ” ในสวนไทย-ญี่ปุ่น

๓) สวนไทย-ญี่ปุ่น เป็นสวนซึ่งตั้งอยู่ภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔ (ทุ่งท่าลาด) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อเป็นสื่อกลางในมิตรภาพระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น เทศบาลนครนครศรีธรรมราชได้สร้าง “เสาทักยามาตะ” ตั้งอยู่บริเวณตอนกลาง ทำด้วยหินแกรนิตสีเทาดำ มีคำจารึกที่เขียนโดย ฯพณฯ โมริ ชิริ อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศญี่ปุ่น มีใจความว่า “**ยามาตะ ได้มาหัลับนิรันดรกาลที่เมืองนครศรีธรรมราช**” เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานแก่ ยามาตะ นางามาซะ (Yamada Nagamasa) ทหารอาสาชาวญี่ปุ่นที่เข้ามารับราชการในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น ออกญาเสนาภิมุข ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๗๒ ได้มาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ถึงแก่กรรมที่เมืองนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. ๒๑๗๓

ทุกปีสมาคมมิตรภาพนครศรีธรรมราช - ญี่ปุ่น มักเชิญบุคคลสำคัญของประเทศญี่ปุ่น และนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นเดินทางมายังสถานที่แห่งนี้ พร้อมทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ปลูกต้นไม้เป็นที่ระลึก ปล่อยปลา ปล่อยบรอยฝ่ามือ เป็นต้น

สนามหน้าเมือง

๔) **สนามหน้าเมือง** เป็นสนามเนื้อที่ประมาณ ๓๓ ไร่ ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ตรงข้ามกับคูเมืองและกำแพงเมือง มีอาณาเขตทิศเหนือจดถนนลูกเสือ ทิศใต้จดถนนเลียบริมคลองหน้าเมือง ทิศตะวันออกจดถนนราชดำเนิน และทิศตะวันตกจดถนนท่าช้าง ถือเป็นสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น การชุมนุมทัพก่อนจะยกไปตีเมืองอื่น การประกอบรัฐพิธีของเมือง รวมถึงการจัดงานเทศกาลเดือนสิบ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นต้น

ปัจจุบันได้รับการปรับปรุงให้เป็นสวนสาธารณะเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ครั้งทรงมีพระชนมพรรษาครบ ๖๐ พรรษาในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕ โดยทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๓๕ โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย^{๒๑} นอกจากนี้ด้านทิศใต้ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนชาวนครศรีธรรมราช

^{๒๑} สมพุทธ ชูระเจน. “สนามหน้าเมือง : สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ.” **สารนครศรีธรรมราช**. หน้า ๒๒-๒๗.

ศาลาประดู่หก

๕) ศาลาโดหก (หรือศาลาประดู่หก) เป็นศาลาซึ่งตั้งอยู่ถนนราชดำเนินฝั่งตะวันออก ด้านหน้าประตูเมืองด้านทิศเหนือ เดิมเป็นที่พักของคนเดินทางซึ่งเข้าเมืองไม่ทัน (เพราะประตูเมืองปิดเสียก่อน) ศาลาแห่งนี้ตั้งอยู่ระหว่างต้นประดู่หกต้น ชาวนครเรียกว่า “หลาโดหก” (“หลา” เป็นคำภาษาถิ่นใต้ หมายถึงศาลา “โด” หมายถึงต้นประดู่) สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ไม่มีหลักฐานชัดเจน แต่สันนิษฐานว่า น่าจะสร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับการสร้างประตูเมืองด้านทิศเหนือ (ประตูชัยศักดิ์) ตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา

ศาลาประดู่หกได้รับการบูรณะซ่อมแซมมาหลายครั้ง เช่น พ.ศ. ๒๕๑๕ จังหวัดนครศรีธรรมราชได้มอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดสร้างเป็นอาคาร ค.ส.ล. ชั้นเดียว หลังคาทรงไทยประยุกต์ ใช้กระเบื้องลอนคู่ หันหน้าไปทางตะวันตก (ตรงข้ามกับสนามหน้าเมือง) มีการปลูกต้นประดู่ขึ้นใหม่ ๖ ต้น ทดแทนต้นเดิมที่ล้มตาย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้สร้างศาลาหลังใหม่เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหลัง ตามแบบศาลาเดิมซึ่งเป็นเสากลม หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ตามคำบอกเล่าและความทรงจำของคนแก่คนแก่ในตัวเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีชมรมรักบ้านเกิดนครศรีธรรมราชเป็นผู้ประสานงานและทำแบบร่างไว้ให้เทศบาลนครนครศรีธรรมราชนำไปปรับปรุงเป็นแบบก่อสร้าง จนกระทั่งสำเร็จเป็นรูปศาลาประดู่หกตามแบบขนานแท้และดั้งเดิม

เจดีย์ยักษ์

๓) **เจดีย์ยักษ์และวัดพระเงิน** (ร้าง) ตั้งอยู่ในสวนพระเงิน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดพระเงิน (ร้าง) ติดกับศาลาเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ด้านหน้าจดถนนราชดำเนิน ด้านหลังจดถนนศรีปราชญ์ เป็นเจดีย์ทรงระฆังหรือทรงลังกา สูงเป็นอันดับสองรองจากพระมหาธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น ในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ด้านหน้ามีพระวิหาร ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยลงรักปิดทอง ฝีมือช่างสมัยอยุธยา เรียกว่า “พระเงินหรือหลวงพ่อเงิน” ประดิษฐานในศาลาไม้ (เรียกว่า “ศาลาพระเงิน” ต่อมาได้ปรับปรุงเป็นศาลาโถงทรงจั่ว เสาคอนกรีต มุงกระเบื้อง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เมื่อครั้งนายสันต์ เอกมหาชัย เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

ส่วนองค์เจดีย์ยักษ์ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ต่อมาอีก ๔๐ ปี (คือ พ.ศ. ๒๕๕๘) กรมศิลปากรได้ทำการขุดค้นขุดแต่งบริเวณพื้นที่โดยรอบศาลาพระเงิน ได้พบร่องรอยอาคารก่อสูง และมีใบเสมาหินทรายแดงปักล้อมรอบ แสดงว่าศาลานี้เดิมเคยเป็นอุโบสถของวัด

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๗๙

๖.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

กำแพงเมืองเก่านครศรีธรรมราช

๑) **กำแพงเมืองนครศรีธรรมราช** ตั้งอยู่ริมคลองหน้าเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งในอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราช กษัตริย์แห่งนครศรีธรรมราช มีลักษณะเป็นกำแพงดินล้อมรอบด้วยคูน้ำ ได้รับการบูรณะเรื่อยมา

การบูรณะครั้งสำคัญในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโดยวิศวกรชาวฝรั่งเศสชื่อ เดอ ลามาร์ (Monsieur de Lamare) ออกแบบเป็นกำแพงเมืองตามแบบชาโต มีลักษณะเป็นกำแพงก่ออิฐทับบนคันดินเดิม มีใบเสมากำแพงเพื่อบังทางปืนไฟ หลังใบเสมาเป็นเชิงเทิน มีทางเดินบนกำแพง มีป้อมผนังสี่เหลี่ยม ลักษณะกำแพงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านกว้างประมาณ ๕๐๐ เมตร ด้านยาวประมาณ ๒,๒๐๐ เมตร คูเมืองด้านทิศเหนือเป็นลำน้ำธรรมชาติ (เรียกว่าคลองหน้าเมือง) คูเมืองด้านทิศใต้เป็นลำน้ำธรรมชาติ (เรียกว่าคลองป่าเหล่า) และคูเมืองด้านทิศตะวันตกเป็นลำน้ำธรรมชาติเช่นกัน (เรียกว่าคลองท้ายวัง) กรมศิลปากรได้บูรณะหลายครั้ง ครั้งล่าสุดคือ พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๔

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๗๙

หอพระนารายณ์

๒) หอพระนารายณ์ ตั้งอยู่ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (บริเวณตลาดท่าม้า) เป็นโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์ ที่แสดงถึงอิทธิพลความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไวษณพนิกาย ซึ่งได้เข้ามาสู่เมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่ครั้งโบราณ สอดคล้องกับหลักฐานใน “ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช” ภายในหอพระนารายณ์เป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ สลักจากหินทรายสีเทาทรงหมวกรูปกระบอกปลายสอบ พระหัตถ์ขวาทรงสังข์ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ นับเป็นเทวรูปที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

หอพระนารายณ์ผ่านการบูรณะมาหลายครั้ง การบูรณะครั้งใหญ่ที่สุดเกิดขึ้นในสมัย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (สิน เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ช่วง พ.ศ. ๒๔๖๒-๒๔๗๕

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๙

หอพระอิศวร

๓) หอพระอิศวร ตั้งอยู่ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ตรงข้ามหอนารายณ์ (บริเวณตลาดท่าม้า) เป็นโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย บริเวณหอพระอิศวรมีเสาชิงช้า ซึ่งใช้ประกอบพิธี “ตรีัมปวาย” (พิธีโล้ชิงช้า) ในวันขึ้น ๗-๑๕ ค่ำ เดือนอ้าย ตามความเชื่อของพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายซึ่งนับถือพระอิศวร (หรือพระศิวะ) เป็นเจ้า ภายในหอใช้เป็นที่ประดิษฐานศิวลึงค์ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของพระอิศวร และฐานโยนิซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระอูมา รวมทั้งเทวรูปศิวนาฏราช พระอูมา และพระพิฆเนศ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

ด้านหน้าของหอพระอิศวรเป็นที่ตั้งเสาชิงช้า จากหลักฐานภาพถ่ายเก่าแสดงให้เห็นว่าเคยตั้งอยู่ในบริเวณนี้มาก่อน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ย้ายไปตั้งอยู่ด้านทิศใต้ ทับอยู่บนซากโบราณสถานโบสถ์พราหมณ์ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ กรมศิลปากรจึงบูรณะหอพระอิศวร และได้ย้ายเสาชิงช้ากลับมาตั้งยังตำแหน่งเดิม

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๗๙

หอพระพุทธรสิหิงค์

๔) หอพระพุทธรสิหิงค์ เดิมมีฐานะเป็นหอพระประจำจวนเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (ตั้งอยู่ในบริเวณศาลากลางจังหวัดปัจจุบัน) เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนขนาด ๓ ห้อง มีเฉลียงรอบ ยกพื้นถมดินแล้วปูอิฐหน้าวัว พื้นสูงราวสองศอก หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ประดับช่อฟ้าและใบระกาที่หลังคา สร้างขึ้นในราวสมัยอยุธยาตอนกลาง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๗ (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๖) เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ (แย้ม ภู นคร) ได้สร้างขึ้นใหม่ด้วยเงินมรดกกองกลางของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม ภู นคร) ให้มีรูปแบบเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ ภายในอาคารแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหน้าเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรสิหิงค์ และมีพระพุทธรูปยืน (พระลาก) อีกสององค์ (องค์หนึ่งทำด้วยเงิน อีกองค์หนึ่งทำด้วยทองคำ) ประดิษฐานอยู่ด้วย ส่วนหลังเป็นที่เก็บพระอัฐิและอัฐิของเจ้านายและบุคคลอันเกี่ยวเนื่องด้วยวงศ์เมืองนครศรีธรรมราช

อนึ่ง ในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราชครั้งรัชกาลที่ ๒ ระบุว่าข้าราชการที่ทำหน้าที่เป็นนายหมวดคุมข้าพระสิหิงค์คือ “หมื่นพุทธบาล” ถือศักดินา ๔๐๐

อาคารหอพระสิหิงค์หลังนี้ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรีได้ถวายที่ดินอันเป็นที่ตั้งวังพร้อมอาคารเป็น “ราชพลี” เพื่อให้ทางราชการใช้เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัด หอพระหลังนี้จึงอยู่ในความควบคุมของจังหวัด โดยมอบหมายให้แผนกศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้ดูแล จนกระทั่งวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๑๔ จึงส่งมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ดูแลรักษามาจนถึงปัจจุบัน

๖.๓ แหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมและศาสนา

วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑) วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ตั้งอยู่ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นศาสนสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้และของประเทศไทย ตามตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช กล่าวว่าเจ้าชายทนต์กุมารและพระนางเหมชาลาเป็นผู้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานบน “หาดทรายแก้ว” และสร้างเจดีย์องค์เล็ก ๆ ไว้เป็นที่หมายไว้ ครั้นถึงปี พ.ศ. ๑๗๑๙ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชทรงสร้างเจดีย์ครอบองค์เดิมด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมทรงลังกา ความสูง ๓๗ วา (๕๕.๙๙ เมตร) เฉพาะบัวหางถึงปลียอด ๖.๘๐ เมตร ใช้ทองคำหุ้มโดยรอบ

แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า “วัดพระบรมธาตุ” มีสถานะเป็นศาสนสถานกลางของเมือง ภายในวัดมีวิหารใหญ่น้อยรวม ๑๐ หลัง โดยไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาสถาปนาวัดนี้ขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหารเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘ และนิมนต์พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายจากวัดเพชรจริกมาจำพรรษา โดยมีพระครูวินัยธร (นุ่น) เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

กุฏิทรงไทยหรือกุฏิร้อยปีวัดวังตะวันตก

๒) กุฏิทรงไทย (หรือกุฏิร้อยปี) ตั้งอยู่ในวัดวังตะวันตก ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช เป็นกุฏิทรงไทยเรือนไม้ฝาประคนแบบภาคใต้เครื่องสับ ๓ หลัง มีหลังคาจั่ว แต่หลังเชื่อมต่อกัน บานประตู หน้าต่าง ช่องลม ประดับด้วยลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองนคร ชาวเมืองนคร เรียกว่ากุฏิร้อยปี เดิมเป็นป่าช้าแรดเมื่อครั้งเจ้าจอมมารดาปรางประทับอยู่ที่วังตะวันออก โปรดให้ปรับปรุงให้เป็นอุทยานทางฝั่งตะวันตก ครั้นเจ้าจอมมารดาปรางสิ้นชีพิตักษัย เจ้าพระยานคร (น้อย) ผู้เป็นบุตร ได้ใช้สถานที่แห่งนี้เป็นที่ปลงพระศพ และสร้างเป็นวัดใหม่เรียกว่า “วัดวังตะวันตก” คู่กับวัดวังตะวันออก

กุฏิทรงไทยหลังนี้มีจุดเด่นตรงที่มีลวดลายแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ บุคคล พรรณพฤกษาริเริ่มก่อสร้างโดยพระครูกาชาด (ย่อง) เจ้าอาวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๔ กรมศิลปากร ร่วมกับพุทธบริษัทและคหบดีในตัวเมืองนครศรีธรรมราชหลายรายได้ร่วมกันบูรณะ และย้ายมาตั้งในพื้นที่ด้านเหนือของวัด กุฏิเหล่านี้สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้คัดเลือกให้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่นประเภทปูชนียสถานและวัดวาอาราม

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

รูปแก่งจันทน์แก่ง

๓) แก่งจันทน์แก่ง ตั้งอยู่ถนนราชดำเนิน ภายในวัดแก่ง สร้างขึ้นราว พ.ศ. ๒๔๔๐ เพื่อประดิษฐานบัวบรรจุอัฐิของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) (พ.ศ. ๒๓๒๗ - ๒๓๕๔) และหม่อมทองเหนี่ยว ซึ่งเป็นชายา ตัวแก่งเป็นอาคารแบบแก่งจันทน์ มีลักษณะสถาปัตยกรรมจีนซึ่งเห็นได้จากการเจาะช่องหน้าต่างทรงกลม ลายประดับชายคาอยู่ในที่ประแจจันทน์ ส่วนซุ้มทางเข้าช่างได้ออกแบบโดยผสมผสานศิลปะไทยและตะวันตกเข้าไปด้วย ดังเห็นได้จากการใช้ลายกลีบบัวหัวเสาแบบไทย และลายใบอะแคนดัสแบบตะวันตก

ภายในแก่งจันทน์มี “บัว” (เจดีย์บรรจุอัฐิ) รูปทรงคล้ายเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ยอดเป็นรูปดอกบัวตูมสององค์ องค์แรก (องค์ตะวันออก) บรรจุอัฐิของพระเจ้าขัติยราชนิคม สมมติมหิศวรรย์ พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ส่วนองค์หลัง (องค์ตะวันตก) บรรจุอัฐิของหม่อมทองเหนี่ยว ชายาพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู)

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๙

ศาลหลักเมือง

๔) ศาลหลักเมือง สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานหลักเมือง ประกอบด้วยอาคาร ๕ หลัง หลังกลางเป็นที่ประดิษฐานของหลักเมือง รูปแบบศิลปกรรมมีลักษณะคล้ายศิลปะศรีวิชัย เรียกว่าทรงเหมราชลีลา ส่วนอาคารเล็กทั้งสี่หลัง ถือเป็นบริวารสี่ทิศเรียกว่าศาลจตุโลกเทพ ประกอบด้วยศาลพระเสื้อเมือง ศาลพระทรงเมือง ศาลพระพรหมเมือง และศาลพระบันดาลเมือง ก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ องค์เสาหลักเมืองทำด้วยไม้ตะเคียนทอง ซึ่งได้มาจากภูเขายอดเหลือง อำเภอหนองบัวคำ ยอดเสาสลักเป็นรูปจตุคามรามเทพ (สี่พักตร์) หรือเทวดารักษาเมือง เหนือสุดคือยอดชัยหลักเมือง มีลักษณะเป็นเปลวเพลิงอยู่บนยอดพระเกตุ รูปแบบการแกะสลักหลักเมืองนี้จินตนาการจากความเชื่อในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งเคยมีอิทธิพลทางศิลปกรรมในภาคใต้และนครศรีธรรมราชมาแต่โบราณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงเจิมยอดชัยหลักเมือง เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๓๐ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ ศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราชเป็นที่สักการบูชาของประชาชนและนักท่องเที่ยวทั่วไป และต่อมาในวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๓ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารได้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เพื่อทรงพระกอบพิธีเปิดศาลหลักเมืองนี้

ศาลพระเสื้อเมือง

๕) ศาลพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ถนนหลังพระธาตุ หลังโรงพยาบาลเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ พระเสื้อเมืองทรงเมืองเป็นคติความเชื่อดั้งเดิมของศาลพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราชแห่งนี้ แต่เดิมมีรูปเคารพ ๒ องค์ประดิษฐานในศาลเจ้าพระเสื้อเมืองซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชได้ทรงบันทึกในหนังสือ “ชีวิตฉัน” เมื่อครั้งเสด็จประพาสหัวเมืองภาคใต้ในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ (สมัยรัชกาลที่ ๕) ความตอนหนึ่งกล่าวถึงสถานที่แห่งนี้ว่า “...ข้างปากถนนด้านตะวันตกถัดบ้านพระยานครไปประมาณ ๑๐ เส้น มีหมู่ตลาดอีกแห่งหนึ่งเป็นตลาดร้านเพิงเป็นหลังๆ ขายผ้าเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ประมาณ ๒๑-๒๒ ร้าน ที่นั่นมีโรงศาลเจ้าเสื้อเมืองหลังหนึ่ง มุงจาก ฝาลูกกรงไม้ไผ่เหมือนโรงโป ในนั้นมีกุฏิอิฐ ๒ หน้า ๆ หนึ่งข้างตะวันตกมีเทวรูปศิลาปิดทองยื่นจมนดินสูงสักคอกเศษหน้าข้างตะวันออกมีเทวรูปศิลาปิดทองนั่งชันเข่า สูงสักคอกหนึ่ง...”^{๒๒} ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ในหนังสือ “สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช” เล่ม ๑๗ ปรากฏข้อความเกี่ยวกับศาลพระเสื้อเมืองว่า “...กลางโรงมีกุฏิก่ออย่างจีน หน้ากุฏิมีโต๊ะพระเครื่องบูชาอย่างจีน ในกุฏิมีพระพุทธรูปเก่า... มีโต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีนตั้งอีกแห่งหนึ่ง หลังโต๊ะแขวนรูปกวนอู เป็นที่น่าสังเกตได้ว่าศาลนี้เคยมีจีนมาปกครอง...”^{๒๓} ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของศาลพระเสื้อเมืองแห่งนี้ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ศาลพระเสื้อเมืองได้รับความเสียหายจากวาตภัย พี่น้องชาวจีนในเมืองนครศรีธรรมราชจึงได้ร่วมกันสร้างศาลขึ้นใหม่เป็นอาคารคอนกรีตในยุคนี้ได้มีการนำรูปเคารพตามคติความเชื่อของชาวจีน คือ องค์ปึงเถ่ากง และ ปึงเถ่าม่า ซึ่งเป็นพระเสื้อเมืองพระทรงเมืองที่จีนนับถือพิศุขความเชื่อจากอินเดีย เข้ามาประดิษฐานร่วมกับรูปเคารพเดิม ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๒ คณะกรรมการศาลเจ้าพระเสื้อเมืองเห็นว่าศาลชำรุดและคับแคบ จึงได้ก่อสร้างอาคารหลังใหม่ตามที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยได้รับอนุญาตจากกรมศิลปากร

^{๒๒} ภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, สมเด็จพระเจ้าฟ้า. ชีวิตฉันที่ต่างๆ ภาค ๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๑. หน้า ๙๔.

^{๒๓} ศาลพระเสื้อเมืองนครศรีธรรมราช. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.nakhondragon.blogspot.com>

วิหารสูงหรือหอพระสูง

๖) วิหารสูง (หรือหอพระสูง) ตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนิน บริเวณสนามหน้าเมือง อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอาคารทรงไทยรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๕.๙๐ เมตร ยาว ๑๓.๒๐ เมตร สูง ๓.๕๐ เมตร ก่ออิฐถือปูน หลังคาเป็นเครื่องไม้ มุงกระเบื้องดินเผา ฐานชั้นล่าง ก่อด้วยอิฐเป็นตะพัก ๔ ชั้น ด้านหน้าทางขึ้นเป็นบันไดต่อจากเนินดินขึ้นไปยังวิหาร ภายในมีพระพุทธรูป ปูนปั้นปางมารวิชัยสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๔ (สมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ฝาผนังด้านในเป็นรูปจิตรกรรมไทยลายดอกไม้ดูอ่อนช้อยสวยงาม ส่วนใต้ฐานพระพุทธรูปเป็นลายเงิน ลักษณะจิตรกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีอิทธิพลศิลปะจีนเข้ามาผสมกับลวดลายไทย

ประวัติการสร้างมีคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า เนินดินขนาดใหญ่อันเป็นที่ประดิษฐาน หอพระสูงนั้น ชาวบ้านช่วยกันขุดมาจากบริเวณคลองหน้าเมือง มาถมเป็นเนินดินขนาดใหญ่เพื่อใช้ตั้งปืนใหญ่สกัดทัพพม่า ในคราวที่ยกทัพมาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ครั้งสงครามเก้าทัพ (พ.ศ. ๒๓๒๘ - สมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) ต่อมาบริเวณนี้กลายเป็นสถานที่น่าเกรงกลัว ในราว พ.ศ. ๒๓๗๗ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ได้ให้สร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง ๒.๔๐ เมตร สูง ๒.๘๐ เมตร เพื่อเป็นที่เคารพสักการบูชา และได้สร้างวิหารครอบองค์พระพุทธรูปไว้ในเวลาต่อมา^{๒๔}

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔

^{๒๔} โบราณสถานสำคัญ. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.kanlayanee.ac.th>

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

๓) **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช** ตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนิน ตรงข้ามวัดสวนหลวง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการจัดตั้งเริ่มต้นจากการที่หน่วยศิลปากรที่ ๘ กรมศิลปากร สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๑ นครศรีธรรมราช (ปัจจุบันคือสำนักศิลปากรที่ ๑๒) นครศรีธรรมราช) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลโบราณสถานในเขตภาคใต้ตอนบน ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๗ ได้ดำเนินการขุดแต่งบูรณะเจดีย์ยักษ์ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ ถึง ๒๕๑๐ ได้พบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมากแต่ไม่มีสถานที่เก็บรักษา นอกจากนั้นยังมีโบราณวัตถุที่ได้จากการสำรวจขุดค้นในท้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมพร สุราษฎร์ธานี ระนอง พังงา กระบี่ ภูเก็ต รวม ๗ จังหวัด กรมศิลปากร เล็งเห็นความสำคัญของการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไว้ในที่แห่งเดียวกันและจัดแสดงตามหลักสากล จึงจัดสรรงบประมาณแผ่นดินปี ๒๕๑๓ มาก่อสร้างโดยมีบริษัทพาณิชย์การไม่เป็นผู้ก่อสร้าง ใช้งบประมาณเป็นเงิน ๒,๑๐๐,๐๐๐ บาท ค่าจัดทำรั้วและถนนเป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท รวมค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน ๒,๖๐๐,๐๐๐ บาท สถาปนิกผู้ออกแบบคือ นายไพรัช ชูติกุล

เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินพร้อมพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช นับเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในภูมิภาคแห่งที่ ๖ ที่ทรงประกอบพิธีเปิด

พิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราช

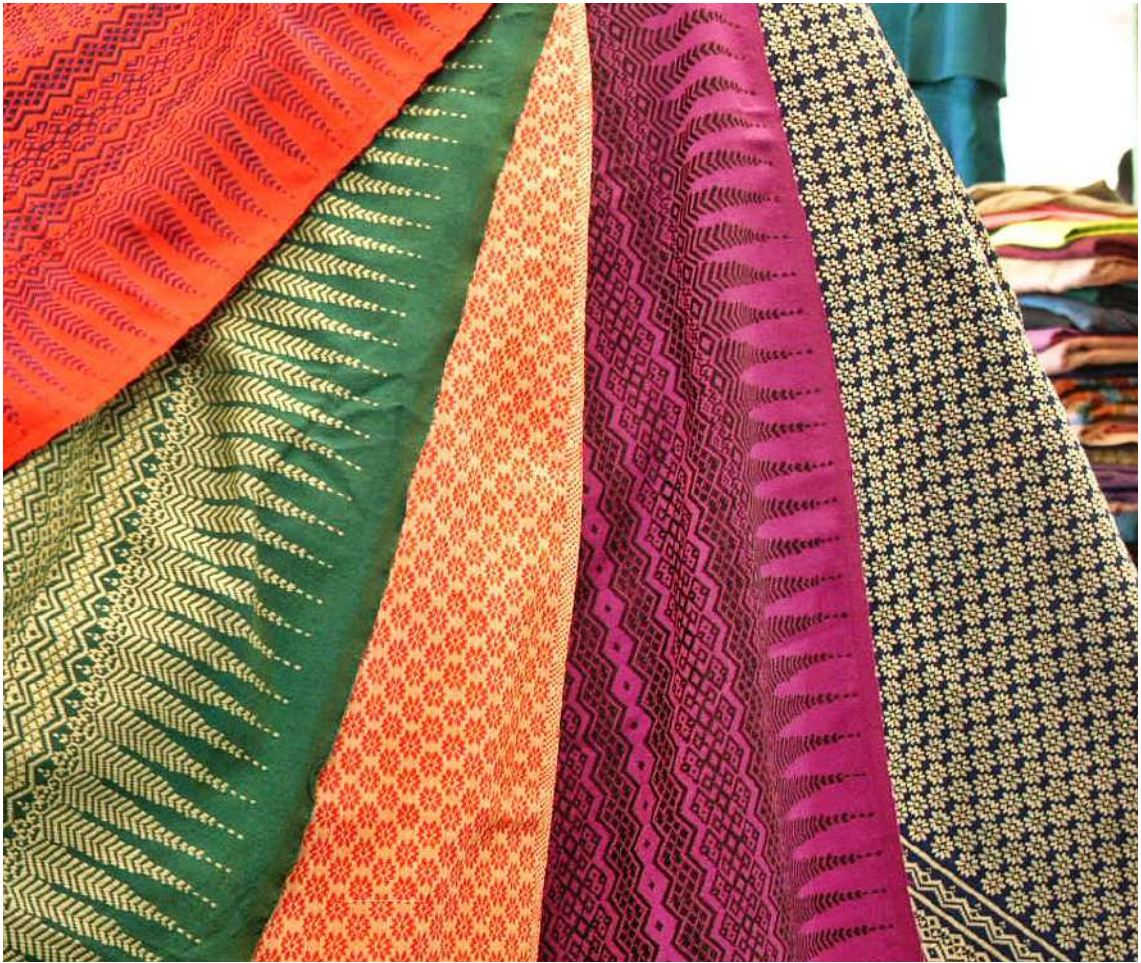
๘) พิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ ณ อาคารวีรไทยในบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔ (ทุ่งท่าลาด) จัดสร้างเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช ในรูปนิทรรศการถาวร ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยเทศบาลนครนครศรีธรรมราชในสมัยนายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี ด้วยงบประมาณเงินรายได้ของเทศบาล ๔,๘๗๘,๔๐๕.๔๓ บาท

เนื้อหา นิทรรศการถาวรเริ่มต้นจากอาคารวีรไทยเป็นอาคารแรก ภายในอาคารนี้แสดงหุ่นจำลองว่าด้วยชุมชนนครศรีธรรมราชตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ บอกเล่าเรื่องราวของบรรพบุรุษชาวนครผู้ก่อตั้งเมืองท่าและสถานีการค้า รวมทั้งผู้สร้างเมืองนครศรีธรรมราชได้แก่ พระเจ้าศรีธรรมมาโคศกราช พระเจ้าจันทรภาณุ พระรัตนธัชมุนีศรีธรรมราช (ม่วง รัตนธเชทร) พระครูเทพมนีศรีสุวรรณภูปาฎมาภิบาล (ปาน) พระครูพิศิษฐอรธการ (พ่อท่านคล้าย) นำเสนอด้วยวิทยาการเทคโนโลยีการจัดแสดงแบบสมัยใหม่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๔๙ ได้ขยายพื้นที่จัดแสดงไปยังอาคารประกอบอีกสองหลัง เพื่อให้ความรู้เรื่องเหตุการณ์สำคัญของเมือง ที่ผ่านการบอกเล่าและความทรงจำของชาวนครในอดีต เช่น เหตุการณ์ค้าขายกับชาวต่างชาติ เหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นบุกเมืองนคร ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ เหตุการณ์มหาเวทภัยปี ๒๕๐๕ พระราชกรณียกิจการสร้างบ้านศรีธรรมราชของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๙ ตลอดถึงเรื่องเล่าจตุคามรามเทพ ซึ่งเป็นวัตถุมงคลที่โด่งดังทั่วประเทศตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ นิทรรศการทั้งหมดนี้ออกแบบและก่อสร้างโดยบริษัทซีดีน็อน ดิสเพลส แอนด์คอนสตรัคชั่นส์ (ประเทศไทย) จำกัด

พิพิธภัณฑ์หนังตะลุง

๙) พิพิธภัณฑ์หนังตะลุง เป็นบ้านของหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๑๐/๑๘ ซอยศรีธรรมโศก ๓ ถนนศรีธรรมโศก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ภายในจัดแสดงรูปหนังตะลุงโบราณในภาคใต้ที่มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี รวมถึงหนังตะลุงในภูมิภาคต่างๆ และรูปหนังตะลุงนานาชาติ ก่อตั้งขึ้นโดยนายสุชาติ ทรัพย์สิน ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์หนังตะลุงมีชีวิต นอกจากนี้ยังมีห้องจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้พื้นเมืองภาคใต้ มีเวทีสาธิตเชิดหนังตะลุงอย่างครบวงจร การสาธิตการแกะตัวหนังตะลุง และสินค้าที่ระลึกหนังตะลุง เป็นพิพิธภัณฑ์หนังตะลุงที่ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและโบราณสถานในปี ๒๕๓๙ และรางวัลยอดเยี่ยมประเภทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ผ้ายกเมืองนคร

ผ้ายกเมืองนคร

ผ้ายกเมืองนคร เป็นศิลปหัตถกรรมขึ้นชื่ออย่างหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช งานทอผ้าของนครศรีธรรมราชมีมาตั้งแต่โบราณ โดยการรับวัฒนธรรมมาจากชาวอินเดียที่มาปักหลักปักฐานอยู่ที่นี้ อินเดียสมัยโบราณได้นำผ้าซึ่งเป็นสินค้าสำคัญเข้ามาขาย และแลกเปลี่ยนกับชาวจีนซึ่งมีผ้าไหมฝีมือดี เนื้อละเอียด ส่วนของอินเดียมีจุดเด่นที่มีลวดลายแพรวพราวสวยงาม ผ้าทอนครยุคแรก ๆ คงมีเฉพาะชนชั้นไพร่ทั่วไป ส่วนพ่อค้าและเจ้าขุนมูลนาย คงจะใช้ผ้าของต่างประเทศเป็นหลัก

ล่วงถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงศึกเมืองไทร เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ได้กวาดต้อนเชลยศึกจำนวนมากจากเมืองไทรบุรี โดยเฉพาะช่างหล่อโลหะ ช่างทอง ช่างเงิน ช่างเครื่องประดับ และช่างทอผ้า กลุ่มช่างเหล่านี้เข้ามาเป็นช่างทำงานฝีมือให้แก่วังเจ้าเมือง พัฒนาฝีมือจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเมืองนคร จนมีชื่อเสียงไปถึงราชสำนักรัตนโกสินทร์ มีการสั่งซื้อผ้ายกนครไปใช้ในราชสำนัก และเป็นของบรรณาการแก่ราชอาคันตุกะที่สำคัญยิ่งในสมัยนั้น

กลุ่มผลิตผ้าฝ้ายเมืองนครบ้านมะม่วงปลายแขน ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การทอผ้าฝ้ายเป็นวิธีการสร้างลาย คัดเก็บลายด้วยไม้ปลายแหลมเรียวตามลวดลายที่กำหนดเอาไว้แล้ว คัดยกเส้นยืนขึ้นเป็นจังหวะตามลวดลาย แล้วสอดเส้นพุ่งเป็นแนวกระทบตามลายที่ตัดไว้ อย่างละเอียด สลับเส้นสีไปมา มีเส้นที่ยกขึ้นและเส้นที่ข่มลง จนเกิดเป็นลายนูนจากพื้นผ้า จึงเรียกว่า ผ้ายก การสอดเส้นไหม เส้นเงิน เส้นทอง เรียกว่าผ้ายกไหม ผ้ายกเงิน ผ้ายกทอง

สมัยก่อนชาวบ้านไพร่สามัญชนนิยมใช้เฉพาะผ้ายกพื้น ส่วนชนชั้นกลางใช้ผ้ายกดอก ส่วนเจ้าขุนมูลนายเท่านั้นที่จะมีโอกาสนุ่งผ้ายกเงินหรือยกทองได้ ถือว่าเป็นผ้าระดับชนชั้น

ลวดลายบนผ้าฝ้ายเมืองนครมีหลากหลายรูปแบบทั้งลายที่มีมาตั้งแต่โบราณและประยุกต์ขึ้นใหม่

ผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเภา

จักสานย่านลิเภา

งานจักสานย่านลิเภาเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวนครศรีธรรมราชมายาวนาน สันนิษฐานว่า คงเริ่มทำกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ภาชนะที่ชาวนครสมัยโบราณมาทำจักสานด้วยย่านลิเภา นั้น มีตั้งแต่กระเชอ กุบหมาก กล่องยาเส้น พาน เขียนหมาก ปั้นชา กล่อง ขันดอกไม้รูปเทียน กรงนก เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงด้ามจับเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เน้นความสวยงามเป็นพิเศษ

งานจักสานย่านลิเภา นี้ เคยได้รับความนิยมทั่วไป และเป็นสิ่งที่ชนชั้นปกครองในนครศรีธรรมราช นิยมใช้ และนำขึ้นถวายพระมหากษัตริย์ และเจ้านายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นหลายครั้ง จนถึง สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว งานจักสานย่านลิเภาของนครเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ เจ้านายชั้นสูง รวมทั้งขุนนางคหบดีในยุคนั้น โดยเจ้าพระยาयมราช (ปั้น สุขุม) เป็นผู้มาช่วยสนับสนุนฟื้นฟู งานจักสานย่านลิเภา ในขณะดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อ “พระยาสุขุมนัยวินิต”

บ้านทมน ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกลุ่มผลิตงานจักสานย่านลิเภาที่มีชื่อของจังหวัด

เครื่องถมนครงานหัตถศิลป์ท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าของเมืองนครศรีธรรมราช

เครื่องถมนคร

เครื่องถมนครเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ทรงคุณค่าอย่างหนึ่งของชาวนครศรีธรรมราช เป็นสัญลักษณ์ของชาวนครศรีธรรมราชที่แพร่หลายไปทั่วประเทศและต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ช่างชาวนครศรีธรรมราชมีความรู้ความสามารถทางช่างทอง ช่างเงิน มาแต่โบราณต่อมาเมื่อมีอาหรับและฝรั่งนำวิทยาการเรื่องงานถมเข้ามา ช่างชาวนครศรีธรรมราชจึงได้เรียนรู้และสืบทอดงานช่างถมสืบมา พัฒนางานถมเรื่อยมา มีการเขียนลวดลายแกะสลักเนื้อเงิน เนื้อทอง และทำน้ำยาถมจนเป็นเอกลักษณ์ของถมเมืองนคร

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้รับสั่งให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชนำ “เครื่องถมเงินลายอรหัน” ส่งไปพระราชทานเป็นเครื่องราชบรรณาการแก่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งประเทศฝรั่งเศส และยังได้จัดทำเครื่องถมเป็นรูป “ไม้กางเขน” เป็นเครื่องบรรณาการไปถวายสมเด็จพระสันตะปาปา ณ กรุงวาติกันอีกด้วย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ช่างถมนครศรีธรรมราชก็ยังคงผลิตงานถมชิ้นสำคัญอีกหลายชิ้น เพื่อมอบแก่ประมุขประเทศต่างๆ เสมอมา “เครื่องถมนคร” จึงเปรียบเสมือนทูตทางวัฒนธรรมของชาติไทยเรากี่ว่าได้

ถนนทำช่างศูนย์ผลิตและจำหน่ายเครื่องถมเมืองนครศรีธรรมราชที่นักท่องเที่ยวรู้จักกันดี

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ศูนย์กลางอำนาจที่สำคัญของคาบสมุทรไทยตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ยุคโบราณเป็นต้นมาเป็นอย่างน้อย ด้วยเงื่อนไขหลายประการ ที่สำคัญคือที่ตั้งของอำเภอเมือง อยู่ในเขตที่ราบทางตะวันออกของเทือกเขานครศรีธรรมราช^๑ มีเส้นทางหรือสันดอนทราย

^๑ เทือกเขานครศรีธรรมราชมีจุดเริ่มต้นจากอ่าวไทยบริเวณเกาะพังงัน พาดผ่านมาทางเกาะสมุยและขึ้นฝั่งในพื้นที่ตอนเหนือของจังหวัดนครศรีธรรมราช บางส่วนของเทือกเขานี้อยู่ในเขตของอำเภอเมืองบริเวณตำบลท่าจิว ตลอดทั้งเทือกเขามีภูเขาสูงผ่านพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปกันเขตของตรังและพัทลุง เขาเทือกนี้สิ้นสุดลงที่ริมทะเลอันดามัน บริเวณจังหวัดสตูล เชื่อมต่อกับเทือกเขาก็คือเทือกเขาหนึ่งคือเทือกเขาสันกาลาศีร์ซึ่งตั้งอยู่ในแนวตะวันออก - ตก ซึ่งเป็นเทือกเขาที่กั้นเขตแดนระหว่างมาเลเซียกับไทยในปัจจุบัน เทือกเขานครศรีธรรมราชตั้งอยู่ตอนกลางของคาบสมุทรมาลายู อันเป็นแผ่นดินกั้นมหาสมุทรสองแห่งออกจากกัน แต่หากจะมองอีกมุมหนึ่งเทือกเขานี้เป็นเทือกเขาที่เชื่อมต่อระหว่างมหาสมุทรทั้งสองนั่นเอง ลักษณะทางกายภาพของคาบสมุทรมาลายูเช่นนี้มีความโดดเด่นในเรื่องที่ตั้งและเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของโลก

ภาพข้างต้นเป็นกำแพงเมืองนคร รัชกาลที่ ๕ ทรงถ่ายเมื่อ ๓ ก.ค. ๒๔๔๘ ภาพจากนายสารัท (นิก) ขอลสันติสกุล สำนักศิลปากรที่ ๑๑ สงขลา ส่วนข้อมูลจากเรื่องจัดการการเมืองนครศรีธรรมราช ของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลว.๗ ก.ค.ร.ศ.๑๑๕ (อาจารย์สมชาย เปลี้วจิตร วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช มอบให้) ภาพ www.gotonakhon.com/?p=12368

เรียกว่า “*สันทรายริ้วกลาง*” (หรือสันทรายนครศรีธรรมราช)^๓ เป็นสันทรายที่พาดผ่านบริเวณตอนกลางของอำเภอไปยังอำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเชียรใหญ่ และไปเชื่อมต่อกับสันทรายระโนด - สทิงพระ ต่อมาได้มีการตัดเส้นทางคมนาคมขึ้นบนสันทราย คือแนวถนนราชดำเนินในเขตตัวเมืองนครศรีธรรมราช ปัจจุบัน และถนนหลวงหมายเลข ๔๐๘ ความโดดเด่นเรื่องที่ตั้งเช่นนี้ส่งผลต่อความหลากหลายของทรัพยากร และการก่อตัวของชุมชนมาตามลำดับเวลาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ได้พิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งพบว่ามนุษย์ยุคแรกเริ่มที่มีในพื้นที่นครศรีธรรมราชได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตภูเขาซึ่งตั้งอยู่ตอนกลางของคาบสมุทร ได้แก่ ในเขตอำเภอช้างกลาง ลานสกาทุ่งสง ถ้าพรรณรา พรหมคีรี ผู้คนในยุคแรกเริ่มใช้ชีวิตอยู่ในแหล่งที่เป็นถ้ำและเพิงผา ดำรงชีวิตด้วยการเก็บของป่าและล่าสัตว์เป็นอาหาร ใช้ถ้ำเป็นที่อยู่อาศัย ชีวิตประจำวันอาศัยผลิตผลจากป่า เช่น ลูกไม้ ยางไม้ รังผึ้ง ล่าสัตว์ในป่ามาเป็นอาหาร หาใบไม้ และเปลือกต้นไม้มานำเป็นเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ส่วนของเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำกินก็ใช้หิน เขา และกระดูกของสัตว์

ประมาณช่วง ๕,๓๐๐ ปีจนถึง ๒,๕๐๐ ปีที่ผ่านมา ระดับน้ำทะเลที่เคยสูงมาก่อนได้ลดระดับต่ำลงจนมีระดับใกล้เคียงกับปัจจุบัน เกิดการทับถมของตะกอนทรายเป็นพื้นที่กว้างยาวและสูงกว่าพื้นที่ราบลุ่มแนวลำน้ำหลายแห่งรวมทั้งในบริเวณตัวเมืองนครศรีธรรมราช จนกระทั่งเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีที่ผ่านมาแนวสันทรายริ้วกลาง (หรือแนวสันทรายนครศรีธรรมราช) มีลักษณะใกล้เคียงกับสันทรายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงเป็นไปได้ว่าในช่วงเวลานี้มีการตั้งถิ่นฐานบนแนวสันทรายแล้ว โดยมีผู้คนอพยพลงมาจากภูเขาสูงนั่นเอง การที่คนในเขตพื้นที่สูงลงมาในเขตที่ราบสันทราย จึงส่งผลถึงการตั้งหลักแหล่งที่ถาวรขึ้นในเวลาต่อมา ทำให้เกิดจุดเริ่มต้นก่อตัวของอารยธรรมโบราณ และมีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

๑. อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ในช่วงเวลาก่อนประวัติศาสตร์พื้นที่ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช หลักฐานทางโบราณคดีมีไม่มากนัก การศึกษาประวัติศาสตร์จึงอาศัยหลักฐานที่อาจไม่ใช่หลักฐานในพื้นที่ของอำเภอเมืองเองเพียงแหล่งเดียว แต่การศึกษาก็เป็นในลักษณะภาพรวมที่ไม่อาจเจาะจงเฉพาะพื้นที่ของอำเภอเมืองได้ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดเรื่องของหลักฐานข้อมูลเป็นสำคัญ ยิ่งย้อนหลังขึ้นไปจนถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์แล้วภาพของชุมชนและกลุ่มชนยิ่งดูเลือนราง ทั้งนี้เพราะมีการขุดค้นทางโบราณคดีไม่มากนัก

อย่างไรก็ดีแม้จะมีข้อจำกัดเรื่องหลักฐานทั้งที่เป็นเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี แต่ด้วยภูมิเนวศของพื้นที่อำเภอเมืองจัดได้ว่าความเหมาะสมกับการก่อเกิดชุมชน ทรัพยากรก็มีความพร้อมในระดับที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ จึงทำให้มีปรากฏร่องรอยมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่อำเภอเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านเกตุกาย (ชาวบ้านเรียกบ้านเกียกกาย) ตำบลท่าเรือ ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีบนสันทรายเก่านครศรีธรรมราช ได้มีการค้นพบมโหระทึกสำริดหนึ่งใบในแหล่งโบราณคดีนี้ (ปัจจุบันจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช) ผลการกำหนดอายุของมโหระทึกใบนี้

^๓ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๔, หน้า ๕ - ๖.

พบว่ามียาอยู่ในช่วง ๒,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีที่ผ่านมา จัดเป็นโบราณวัตถุในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ การค้นพบมโหระทึกนี้ทำให้ทราบว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคโลหะ ผู้คนในอำเภอเมืองมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนภายนอกแล้ว โดยเฉพาะได้แก่การติดต่อกับผู้คนในวัฒนธรรมดองซอนซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในบริเวณตอนเหนือของประเทศเวียดนามปัจจุบัน การติดต่อดังกล่าวอาจจะโดยการเดินเรือ แสดงให้เห็นว่าสังคมหรือชุมชนในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเริ่มพัฒนาเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์แล้ว

๒. อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชสมัยประวัติศาสตร์โบราณ

เงื่อนไขสำคัญที่สุดซึ่งส่งผลให้ชุมชนในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชพัฒนาเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ คือการรับวัฒนธรรมภายนอก โดยเฉพาะคือการรับวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งทำให้นครศรีธรรมราชรู้จักการเขียนอักษร และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ ประเด็นสำคัญที่จะกล่าวถึงคือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีลำดับ คือ กระบวนการรับวัฒนธรรมอินเดีย อาณาจักรตามพรลิงค์ และอาณาจักรศรีวิชัย

๒.๑ กระบวนการรับวัฒนธรรมอินเดีย

ก่อนการรับวัฒนธรรมอินเดีย คนนครศรีธรรมราชมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณบรรพบุรุษเหมือนผู้คนในสังคมเกษตรกรรมรุ่นเก่า และแม้ช่วงที่รับวัฒนธรรมภายนอกแล้ว ความเชื่อนี้ก็ยังคงถูกผสมผสานกับวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ บางอย่างยังคงอยู่สืบต่อมาจนปัจจุบัน เช่น ความเชื่อเรื่องทวดครุหมอโนรา หรือแม้แต่วัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาก็ยังได้รับการผสมผสานกันจนมีลักษณะเฉพาะที่เป็นของนครศรีธรรมราชเอง เช่น การผสมผสานความเชื่อระหว่างฮินดูกับพุทธ หรือระหว่างศาสนาหลักกับความเชื่อดั้งเดิม

มโหระทึกที่สำคัญ

การรับวัฒนธรรมอินเดียเป็นเงื่อนไขสำคัญมากที่ส่งผลให้ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในนครศรีธรรมราชพัฒนาเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมดังกล่าวมีผลต่อการพัฒนาของชุมชนโบราณ ถือว่าวัฒนธรรมอินเดียกลายเป็นสิ่งที่ถูกฝังอยู่ในจิตวิญญาณของคนนครศรีธรรมราชในรุ่นปัจจุบันด้วย ซึ่งแตกต่างกับวัฒนธรรมจีนหรือตะวันตกที่เข้ามาในยุคหลัง ที่เป็นเช่นนี้เพราะการเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดีย เป็นกระบวนการที่ไม่ได้เน้นผลประโยชน์หรือเรื่องราวทางการเมืองมาแอบแฝง

กระบวนการเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดียเริ่มต้นจากการมีองค์ความรู้ว่าด้วยลมนรสุม ของพ่อค้าอินเดีย เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๘ ทำให้พ่อค้าอินเดียใช้เส้นทางทะเลเข้ามาในเอเชีย- ตะวันออกเฉียงใต้ได้สะดวกขึ้น เรือสินค้าเหล่านี้เข้ามาซื้อของป่าและเครื่องเทศในนครศรีธรรมราช ขณะเดียวกันก็นำนักบวช (พราหมณ์) เข้ามาเพื่อประกอบพิธีกรรมบางอย่างด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นขวัญในการ เดินทางของพ่อค้า เหตุผลสำคัญที่สุดที่ทำให้คนนครศรีธรรมราชรับวัฒนธรรมอินเดียได้ง่ายและมาก เพราะ วัฒนธรรมอินเดียมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของคนนครศรีธรรมราช เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ ทวด แบบเดียวกับคนอินเดียนับถือเทพเจ้า เป็นต้น

วัฒนธรรมทางความเชื่อของอินเดียที่เข้ามาในนครศรีธรรมราช คือศาสนาซึ่งมีทั้งฮินดู และพุทธ ศาสนาฮินดูสามารถหลงหลักปักฐานได้อย่างมั่นคงในนครศรีธรรมราชช่วงต่อมา เป็นผลให้เกิด การรับแนวคิดเรื่องการปกครอง เช่น กษัตริย์ ผู้นำ โดยพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมยกฐานะผู้รอบรู้ ช่วยเสริมส่งบารมีของผู้นำชุมชนให้สูงขึ้นเป็นกษัตริย์ ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกของพ่อค้าในการรวบรวม สินค้า มีการรับภาษาและวรรณกรรมของอินเดียเข้ามา เช่น รามายณะ ภัควทคีตา มหาภารตยุทธ โดยเฉพาะเรื่องรามายณะได้กลายเป็นวรรณกรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก นอกจากนี้คนนครศรีธรรมราชยังรับเอากฎหมายธรรมศาสตร์มาใช้ในการปกครองที่สังคมมีความซับซ้อน ขึ้นด้วย ส่วนวัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนแต่เดิมก็ไม่รับเข้ามา ได้แก่ระบบวรรณะ สิทธิสตรี เป็นต้น

เมื่อมีการรับวัฒนธรรมอินเดีย คนนครศรีธรรมราชจึงพัฒนาขึ้นจนถึงการรู้จักเขียนอักษร และมีร่องรอยของการเขียนเกิดขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑ เป็นต้นมา จากโบราณสถานและโบราณวัตถุ จากการขุดค้นทางโบราณคดี ในเขตอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช แสดงว่าช่วงเวลาตั้งแต่พุทธศตวรรษ ที่ ๑๑ ชุมชนในนครศรีธรรมราชได้พัฒนาเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์แล้วอย่างสมบูรณ์^๓ โดยแหล่งโบราณคดี ในสมัยนี้ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีหอพระนารายณ์ แหล่งโบราณคดีหอพระอิศวร โบสถ์พราหมณ์ และ เสาชิงช้า แหล่งโบราณคดีฐานพระสยาม (บริเวณตลาดท่าชี) แหล่งโบราณคดีเมืองพระเวียง แหล่งโบราณคดี วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร แหล่งโบราณคดีวัดมเหยงคณ์ และแหล่งโบราณคดีวัดเสมาเมือง^๔

^๓ เกษม จันทรดำ, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช, โรงพิมพ์กรีนโซน : นครศรีธรรมราช, หน้า ๑๑.

^๔ ปรีชา นุ่นสุข, เอกสารคำสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณคดีเมืองนครศรีธรรมราช, โครงการตำราและเอกสารวิชาการ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๔, หน้า ๒๓๐ - ๒๖๔.

สินค้าสำคัญของนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นที่ต้องการของพ่อค้าอินเดีย เช่น พริกไทย ดิปลิเชือก เขากวาง งาช้าง

การรับวัฒนธรรมอินเดียทำให้ชุมชนในนครศรีธรรมราช พัฒนากลายเป็นชุมชนโบราณ ชุมชนโบราณดังกล่าวได้กระจายตัวอยู่ในพื้นที่สันทรายนครศรีธรรมราช หรือสันทรายเก่านครศรีธรรมราช ที่ทอดตัวขนานกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยในแนวทิศเหนือ - ใต้ เริ่มต้นทางทิศเหนือของอำเภอสีชลลงมาทางใต้ ผ่านอำเภอท่าศาลา อำเภอเมือง ไปสิ้นสุดที่อำเภอเชียรใหญ่ ยาวประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร และกว้างประมาณ ๕๐๐ - ๖๐๐ เมตร เป็นสันทรายที่ต่อเนื่องโดยไม่ขาดตอน ชุมชนโบราณบนสันทรายนี้ แสดงให้เห็นถึงการเริ่มต้นของการตั้งหลักแหล่งถาวร มีการทำการเกษตร มีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ และมีการใช้โลหะ จนทำให้ชุมชนนี้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ พบว่า ชุมชนโบราณได้เกิดการขยายชุมชนด้วยอิทธิพลของศาสนาฮินดู โดยเฉพาะทางตะวันตกของสันทรายได้พบร่องรอยของชุมชนกระจายตัวอยู่มาก เช่น แหล่งโบราณคดีวัดห้วยยาน (ร้าง) ตำบลมะม่วงสองต้น แหล่งโบราณคดีวัดพระมงกุฎ ตำบลนาเคียน^๔ เป็นต้น

การเกิดขึ้นของชุมชนโบราณอำเภอเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่น ๆ พบว่าในช่วงเวลาเดียวกันนี้ได้ปรากฏชื่อรัฐโบราณหรืออาณาจักรโบราณขึ้นในภาคใต้คืออาณาจักรตามพรลิงค์และศรีวิชัย ซึ่งทั้งสองอาณาจักรนี้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวคือ การเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของอาณาจักรตามพรลิงค์ และเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของศรีวิชัย กล่าวคือ

^๔ ปรีชา นุ่นสุข, เอกสารคำสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณคดีเมืองนครศรีธรรมราช, โครงการตำราและเอกสารวิชาการ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๔, หน้า ๒๗๓.

๒.๒ อาณาจักรตามพราลึงค์^๖

เป็นอาณาจักรโบราณที่มีศูนย์กลางตั้งอยู่บริเวณสันทรายนครศรีธรรมราช ในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบันมีชื่อเรียกหลายชื่อ แต่ที่นิยมมากที่สุดคือ **ตามพราลึงค์** ชื่อเรียกอื่น ๆ เช่น กมลลี ตมะลี กะมะลึง ตามพราคม มัทมาลึงคม ตั้งมาหลัง โฮลึง โลแค็ก กรุงศรีธรรมโศก สิริธรรมนคร^๗ ปาฏลีบุตร ลิกอร์ ละคร ตามพราลึงค์เป็นอาณาจักรโบราณที่ได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์ทั้งไทยและต่างประเทศมากที่สุดอาณาจักรหนึ่งปรากฏชื่ออยู่ในศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ (จารึกวัดหัวเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ลงศักราชตรงกับ พ.ศ. ๑๗๗๓ จารึกหลักนี้ใช้อักษรกาวี (แบบขวา) ภาษาสันสกฤต กล่าวสรรเสริญกษัตริย์แห่งนครศรีธรรมราช (พระนามว่า จันทรภาณุ) แห่งปทุมวงศ์ผู้เป็นพระราชแห่งตามพราลึงค์

ถ้าเรื่องราวราชอาณาจักรตามพราลึงค์ เป็นเรื่องราวของรัฐบริเวณนครศรีธรรมราช นักประวัติศาสตร์ย่อมผิดหวังในข้อที่ว่า ผู้แต่งชำระตำนานเมืองนครศรีธรรมราชหรือตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ไม่รู้จักอาณาจักรตามพราลึงค์เลย ดังนั้นประโยชน์จากเอกสารท้องถิ่นทั้งสองเรื่องเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์โบราณของเมืองนครศรีธรรมราชจึงมีอยู่ค่อนข้างน้อย

คำว่า “ตามพราลึงค์” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีนั้นนับว่ามีนัยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมแฝงอยู่ คำนี้ มาจากภาษาสันสกฤตว่า **ตามร** (ทองแดง) + **ลึงค** = ตามรลึงค์ พิจารณาจากชื่อแล้วย่อมทราบกันได้ทั่วกันว่าหมายถึงลึงค์ที่เป็นทองแดง ก่อร่างสร้างตัวขึ้นจากประชากรนับถือศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย (ร่องรอยของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบในแหล่งโบราณคดีในพื้นที่อำเภอเมือง มักพบศิวลึงค์และพระโพธิสัตว์) ดร.ควอริตซ์ เวลส์ กล่าวว่าเส้นทางข้ามคาบสมุทรมุขจากฝั่งตะวันตกซึ่งนำอารยธรรมและชาวอินเดีย (โดยเฉพาะทมิฬ) และลึงกาไปสู่ตะวันออก ได้เป็นที่รู้จักและใช้กันมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๖-๗ เป็นต้นมา การสำรวจทางโบราณคดีได้พบศิวลึงค์ที่มีอายุเก่าถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๘ มีชุมชนเล็ก ๆ ที่ผู้นับถือลัทธิไศวนิกายเกิดขึ้นตลอดชายฝั่ง ตั้งแต่ไชยาลงไปถึงสทิงพระ ศาสนาฮินดูทั้งลัทธิไศวนิกายและไวษณพนิกายได้ดำรงอยู่ร่วมกับพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายมหายาน จนกระทั่งถึงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๗ อิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทแบบลึงกาวคซึ่งใช้ภาษาบาลีได้เริ่มเข้ามา มีอิทธิพลมากขึ้น ความผสมผสานวัฒนธรรมทางภาษาจึงเกิดขึ้น ดังนั้นถ้าต้องการเขียนชื่ออาณาจักรตามพราลึงค์อย่างบาลีก็ต้องเขียนว่า **ตมพ + ลึงค** แต่ความสับสนในความเป็นวัฒนธรรมพุทธศาสนากับวัฒนธรรมฮินดูที่ใช้ภาษาสันสกฤต ทำให้เกิดชื่อรัฐเขียนแตกต่างกัน เช่น ตามพราลึงค์ ในจารึกของพระเจ้าจันทรภาณุ คัมภีร์ภาษาบาลีของลังกาชื่อ **หัตถวนคัลลิวหารวังสะ** เรียกชื่อรัฐนี้ว่า **ตมพลึงค์** ส่วนในเอกสารภาษาสันสกฤตเรียกว่า **ตมลึงค** ซึ่งเป็นชื่อที่เกือบจะเหมือนกับชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์มหานิทเทศ

^๖ วินัย พงศ์ศรีเพียร. “ดินแดนไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐,” ใน **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓ หน้า ๖๕-๗๔.

^๗ นักประวัติศาสตร์ที่มีแนวคิดท้องถิ่นนิยมบางกลุ่มเชื่อว่า อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยด้วย แต่ในบทความนี้เชื่อว่าศูนย์กลางของศรีวิชัยควรอยู่ที่เกาะสุมาตรา ส่วนหลักฐานทางโบราณคดีของศรีวิชัยที่แพร่มาถึงนครศรีธรรมราชและสุราษฎร์ธานีนั้น แสดงให้เห็นถึงอำนาจของศรีวิชัยที่ได้แผ่ขยายมาถึงตอนกลางของคาบสมุทรมลายู ประเด็นนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป.

หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งเก่าถึงตามพรลิงค์ คือ คัมภีร์ **มหานิทเทศะ** ในพระไตรปิฎก ซึ่งมีอายุในราว พ.ศ. ๖๕๐ - ๗๕๐ ในเอกสารนี้มีข้อความเกี่ยวกับเมืองที่พ่อค้าอินเดียไปค้าขายและรู้จักเป็นอย่างดี คือ *“ตักโกลม ขวม ตมลิง สุวณณภูมิ”* (ตักโกละ ขวา ตมลิง และสุวรรณภูมิ ตามลำดับ) หนึ่งในชื่อเหล่านั้น คือ ตมลิง ซึ่งอาจคัดลอกเพี้ยนไปบ้าง อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่าอีกห้าศตวรรษต่อมา เอกสารจีนสมัยราชวงศ์ถังก็ได้กล่าวถึงรัฐหนึ่งชื่อว่า **ถานหลิง** หรืออ่านตามสำเนียงกวางตุ้งว่า **ถ่ามเหล่ง** เมื่อพิจารณาที่ตั้งที่เอกสารจีนระบุไว้ **ถ่ามเหล่ง** ตั้งอยู่ในบริเวณตอนบนของคาบสมุทรมาลายู **เกือบจะตำแหน่งเดียวกับอาณาจักรผานผาน (หรือพุนพุน)** เมื่ออาณาจักรผานผาน/พุนพุน หายไปจากการติดต่อทางการทูตกับราชสำนักในจีนใน พ.ศ. ๑๑๗๘ แล้ว จึงได้ปรากฏชื่อ ถ่ามเหล่งขึ้นมา โดยที่รัฐนี้เป็นเมืองขึ้นของทวารวดี

ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าสถานการณ์ทางการเมืองในคาบสมุทรมาลายูตอนบนเป็นอย่างไร แต่จารึกภาษาสันสกฤตที่วัดเสมาเมือง นครศรีธรรมราช เป็นพยานยืนยันว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๓๑๘ บริเวณที่เป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ได้ตกอยู่ในปริมณฑลอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัย เพราะจารึกวัดเสมาเมืองได้เล่าว่า พระเจ้ากรุงศรีวิชัยผู้ทรงเป็น *“ราชาอิราช”* และทรงพระนามว่า *“ศรีมหาราช”* เพื่อแสดงว่าทรงสืบเชื้อวงศ์มาจากราชวงศ์ไศเลนทร์ ทรงสร้างปราสาทอิฐสามหลังถวายแด่พระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (ปทุมปาณี) พระผู้ผจญพระยามาร (มารวิชัย) และพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวัชระ (วัชระปาณี) และทรงให้พระราชสถวีระ ชยันตะ สร้างพระสถูปสามองค์

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ ศรีวิชัยเคยแผ่อำนาจขึ้นมาถึงบริเวณสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน แต่อำนาจของศรีวิชัยในบริเวณคาบสมุทรมลายูได้เสื่อมลงอย่างรวดเร็วใน พ.ศ. ๑๕๖๘ เมื่อพระเจ้าราเชนทรโจฬะที่ ๑ แห่งอาณาจักรโจฬะซึ่งครองอำนาจทางด้านชายฝั่งโคโรมันเดลและภาคใต้ของอินเดียได้ทรงส่งกองทัพเรือเข้าโจมตีอาณาจักรศรีวิชัยและเมืองขึ้น จารึกที่เมืองตันซอว์ พ.ศ. ๑๕๗๓ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงชัยชนะอันยิ่งใหญ่ครั้งนี้ได้ให้รายชื่อเมืองต่าง ๆ ที่ถูกทำลายรวมทั้ง *“มาทามลิงคัม”* ด้วย ไม่ต้องสงสัยเลยว่าชื่อนี้หมายถึงอาณาจักรตามพรลิงค์ ในสมัยต่อมาจารึกของพระเจ้าจันทรภาณุ ผลกระทบของการเข้ามาโจมตีอาณาจักรศรีวิชัยและเมืองขึ้นใน พ.ศ. ๑๕๖๘ ทำให้อำนาจของศรีวิชัย สิ้นสุดลง แต่ไม่มีหลักฐานบ่งอย่างชัดเจนว่า พวกเขาได้ดำเนินการอย่างไรกับบรรดาเมืองขึ้นของศรีวิชัย นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าพระเจ้าราเชนทรโจฬะเพียงต้องการทำลายอำนาจทางทะเลและการค้าของศรีวิชัยซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเส้นทางการค้าระหว่างอินเดียได้กับจีนผ่านคาบสมุทรมาลายู อย่างไรก็ตาม ศิลาจารึกภาษาสันสกฤตและภาษาทมิฬในยุคราชวงศ์โจฬะ (ซึ่งพบที่วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร) ของผู้จารึกที่เรียกตนเองว่า *“ธรรมเสนาปติ”* ทำให้ทราบว่า ถ้าราชวงศ์โจฬะมิได้ยึดอำนาจทางการเมืองไว้เป็นการชั่วคราว อิทธิพลทางวัฒนธรรมของพวกเขาผ่านพราหมณ์พิธีกรรมในช่วงเวลานั้นก็น่าจะยังคงมีอยู่มากดังเดิม

หลักฐานจีนสมัยราชวงศ์ซ่งกล่าวว่า ตานห่าม่าลิ่งได้ส่งคณะทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการที่ราชสำนักจีนใน พ.ศ. ๑๖๑๓ ข้อมูลนี้แสดงว่าในช่วงระยะเวลา ๔๕ ปี ภายหลังจากโจมตีของพระเจ้าราเชนทรโจฬะ ตานห่าม่าลิ่งได้กลายเป็นรัฐอิสระ แต่เดิมนักประวัติศาสตร์เชื่อกันตามศาสตราจารย์ ยอร์จ เซเดส์ ผู้อาศัยข้อมูลใน **ชินกาลมาลีปกรณ์** สันนิษฐานว่าได้มีกษัตริย์จากสิริธรรมนครยกทัพเรือขึ้นมาตีเมืองละโว้ และกษัตริย์ผู้นี้ต่อมาคือพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ในภายหลังศาสตราจารย์เซเดส์ ได้ปฏิเสธ

ข้อสมมุติฐานของตนเอง ในขณะที่ศาสตราจารย์ ดร.ไมเคิล วิกเกอร์ ได้พิสูจน์จากหลักฐานชั้นต้นของเขมรเองว่า **ชินกาลมาลีปกรณ์** ไม่สามารถจะเป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้ในกรณีนี้ เพราะพระเจ้าสุริย-
วรมันที่ ๑ ทรงรณรงค์เข้ายึดครองกัมพูชาจากทางตะวันออกของเขมร

หลักฐานเงินสมัยราชวงศ์ชงให้มีความสำคัญแก่ตำนานหม่าลิงในฐานะเมืองทำการค้า เมื่อพิจารณาจากประเภทสินค้าที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันกับจีน ดูเหมือนว่าตำนานหม่าลิงจะมีมากขึ้นกว่าที่อื่นจดหมายเหตุ **หลังไผ่ดำ** ได้กล่าวถึงรัฐนี้ว่า

ประมุขของราชอาณาจักรตำนานหม่าลิงเรียกว่า เซียนกง เมืองนี้ล้อมรอบด้วยระยะเนินไม้กว้าง ๖ ถึง ๗ คีอ และสูง ๒๐ คีอกว่า ใช้สู้รบป้องกันเมืองได้ ประชาชนเมืองนี้ขี่กระบือ เกลาผมไปข้างหลัง และเดินเท้าเปล่า เรือนผู้สูงศักดิ์สร้างด้วยไม้ กระโจมของไพร่สร้างด้วยไม้ไม่มีแผงกันทำขึ้นด้วยใบจาก และใช้หวายเส้นรัด ผลผลิตของท้องถิ่นมีขี้ผึ้ง ไม้กฤษณา ไม้มะเกลือ กำมะถัน งาช้าง และนอระมด พ่อค้าต่างชาตินำกลดพระและธรรมาดา เส้นไหมเทศ สุรา ข้าวเกลือ น้ำตาล เครื่องเคลือบ อ่างดินเผา ใบใหญ่ สิ่งของหนัก ๆ และหยาบทำนองนี้พร้อมทั้งงานเงินและทองเข้ามาขาย ยื่อหลัวถึง ฉีเยนไม่ป่าถ้ำ และเจียหลัวซี คือประเทศที่คล้าย ๆ ตำนานหม่าลิง เก็บรวบรวมภาชนะเงินทองเท่าที่หาได้เหมือนกับยื่อหลัวถึง และเมืองขึ้นอื่น ๆ ส่งเป็นเครื่องราชบรรณาการแก่ศรีวิชัย

ยื่อหลัวถึง ฉีเยนไม่ป่าถ้ำ และเจียหลัวซี น่าจะเป็นกลุ่มเมืองที่อยู่ใกล้กับตำนานหม่าลิง เหตุที่เชื่อเช่นนี้เพราะยื่อหลัวถึงปรากฏอยู่ในบัญชีรายชื่อกลุ่มรัฐในคาบสมุทรมุข ซึ่งถูกทัพเรือพระเจ้าราเชนทร์โจฬะเข้าโจมตี ส่วนเจียหลัวซีคือเมืองครหิ ชื่อครหิอยู่ในจารึกที่ฐานพระพุทธรูปนาคปรกที่วัดหัวเวียง ไซยา พระพุทธรูปนาคปรกนี้ลงศักราชตรงกับ พ.ศ. ๑๗๒๖ แต่มีข้อสังเกตว่าส่วนฐานรองรับพระพุทธรูปนาคปรกที่มีคำจารึกกับองค์พระพุทธรูปไม่ใช่เป็นสิ่งคู่กัน เพราะพระพุทธรูปที่นำมาตั้งบนฐานไม่ได้แสดงปางนาคปรก ถ้าพิจารณาเฉพาะถ้อยความจากจารึกบริเวณไซยา น่าจะเป็นรอยต่อของวัฒนธรรมเขมรกับศรีวิชัยที่แผ่เข้ามาประจวบกันบนคาบสมุทรมุข เพราะแม้จารึกนี้จะใช้ภาษาเขมรและตัวอักษรคล้ายที่ใช้ในจารึกทวารวดีที่เขางู ราชบุรี ทั้งยังใช้ศัพท์ทางการเมือง เช่น “*กัมรเตง อัญ*” และป็นักษัตริย์บอกศักราชแบบเขมรด้วย แต่มีข้อน่าสังเกตสองประการคือ ประการแรกลักษณะการเขียนอักษรบางส่วนเป็นแบบที่ใช้ในเกาะสุมาตรา และประการที่สองจารึกกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า มหาเสนาบดีตลาไนผู้รักษาเมืองครหิ เป็นผู้รับคำสั่งของ กัมรเตง อัญมหาราช ศรีมัตไตโรโลกยราช เมลิกษณวรมเทวะ คำว่า “*ศรีมหาราช*” หรือ “*มหาราช*” นั้น เราได้ทราบแล้วว่าเป็นสมัญญานามของกษัตริย์ศรีวิชัย ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าหลักฐานด้านจารึกไม่ขัดกับจดหมายเหตุจีน ซึ่งยืนยันว่าเจียหลัวซี (ครหิ) และตำนานหม่าลิง (ตามพรลิงค์) มีฐานะเป็นเมืองขึ้นของศรีวิชัย

อย่างไรก็ตาม หลังไผ่ดำ อาจกล่าวถึงสถานภาพที่ผู้บันทึกได้รับทราบเกี่ยวกับครหิก่อนปี ๑๓๒๑ คัดลอกต่อกันมาโดยไม่เปลี่ยนแปลงตามธรรมเนียมนักจดหมายเหตุจีน ที่กล่าวดังนี้เพราะข้อมูลเดียวกันนี้ ยังไปปรากฏในงานของเจ้าหูกู้ตัวอีกใน พ.ศ. ๑๗๖๙ ด้วย เราไม่อาจถือข้อมูลนี้ว่าสะท้อนสถานการณ์ที่เป็นจริง การที่ศรีวิชัยหมดอำนาจลงแล้วภายหลังการโจมตีของโจฬะ ทำให้ผู้ปกครองของศูนย์อำนาจอื่นพยายามจะเป็นทายาททางการเมืองและเกิดมีศรีวิชัยขึ้นมาหลายแห่งด้วยกัน ด้วยเหตุผลที่อ้างมานี้ “*มหาราช*” ในจารึกบนฐานพระพุทธรูปครหิจึงควรหมายถึงกษัตริย์แห่งตามพรลิงค์ เพราะถ้าหาก

ยังมีทหารของศรีวิชัยมาทรงสั่งเจ้าเมืองท้องถิ่นครี (ไชยา) ใน พ.ศ. ๑๗๒๖ ได้แล้ว นักประวัติศาสตร์ จะไม่สามารถอธิบายบริบทแวดล้อมทางการเมืองของบริเวณคอคอดกระและในคาบสมุทรมลายู จากหลักฐาน ฝ่ายพม่าและตำนานเมืองนครศรีธรรมราชในช่วงเวลานี้ได้เลย

ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางการเมืองและวัฒนธรรมของอาณาจักรตามพรลิงค์ในช่วงก่อนยุครุ่งโรจน์ของรัชกาลพระเจ้าจันทรภาณุล้วนมาจากภายนอก หลักฐานจารึกของพม่าชี้ว่าในราว พ.ศ. ๑๕๙๓ พวกล้อม (ขอม) ซึ่งอาจหมายถึงพวกมอญ-เขมรจากละโว้ ได้พยายามแผ่อำนาจเข้ามายังหัวเมืองมอญทางตอนใต้ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ พม่าได้ครอบครองอำนาจบริเวณชายฝั่งตะวันตกของคอคอดกระลงมาจนถึงเมืองมะริดในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๐๓-๑๖๑๐ ในปีนั้นดูเหมือนว่าการขยายอำนาจของพม่าได้มีผลทำให้กษัตริย์แห่งกฏารัม - ศรีวิชัยต้องถูกขับไล่ออกจากเมืองของพระองค์ หลักฐานฝ่ายราชวงศ์โจระกล่าวว่พระเจ้าวिरราเชนทร์ที่ ๑ ได้ทรงตีกฏารัมแล้วพระองค์ก็ได้มอบเมืองคืนแก่กษัตริย์เจ้าเมืองนั้น จารึกเปรมบุรุษของวिरราเชนทร์ที่ ๑ กล่าวว่า หลังจากพิชิตกฏารัมแล้วทรงพอพระทัยที่ได้คืนเมืองแก่พระราชอาของเมืองนี้ผู้บูชาพระบาทของพระองค์อันประดับด้วยทองพระกร ครั้นถึง พ.ศ. ๑๖๑๒ พระเจ้าวิชัยพาหุที่ ๑ แห่งลังกา สามารถขับไล่พวกโจระออกไปได้ และทรงเป็นพันธมิตรกับพม่า แม้กระนั้นก็ตาม ใน พ.ศ. ๑๖๖๒ พระราชาแห่งโจระทรงอ้างในจารึกบนแผ่นหินที่เมืองกวางตั้งว่าทรงเป็น “ผู้เป็นใหญ่แห่งชาวโพจี (ศรีวิชัย)” ซึ่งแสดงว่าอำนาจของศรีวิชัยในคาบสมุทรมลายูได้เสื่อมลงเกือบหมดสิ้นแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับลังกาเป็นไปด้วยดี พระเจ้าวิชัยพาหุที่ ๑ ทรงขอพระสงฆ์จากพุกามไปรื้อฟื้นสถาบันสงฆ์ของลังกา ดูเหมือนอาณาจักรตามพรลิงค์จะถูกโจมตีจากศัตรูซึ่งมาจากทางใต้ กษัตริย์ของตามพรลิงค์ต้องขอความช่วยเหลือจากลังกาและกลายเป็นเมืองขึ้นของลังกาไประยะหนึ่ง จารึกโปลินนาลูวะลังการะบุว่าต่อมาพระเจ้าวिरกรมพาหุที่ ๑ (ครองราชย์ พ.ศ. ๑๖๕๕-๑๖๗๕) ได้ทรงส่งพระอนันตเถระไปเปลี่ยนศาสนาของ “ตมลิงคมุ” (ตามพรลิงค์) เป็นแบบเถรวาทสำนักมหาวีหารของลังกา

ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพม่ากับลังกาได้เกิดมีอุปสรรค เพราะกษัตริย์พม่าพยายามขัดขวางการติดต่อทางการค้าและการทูตระหว่างลังกากับแคว้นกัมโพช ซึ่งในความเข้าใจของลังกาคือละโว้ ทำให้พระเจ้าปราชกรมพาหุที่ ๑ แห่งลังกาทรงส่งกองทัพมาโจมตีหัวเมืองของพม่า ใน พ.ศ. ๑๗๐๘ อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. ๑๗๒๙ ลังกากับพม่าก็ยอมสงบศึกแก่กัน ในระหว่างช่วงเวลานั้นพม่าน่าจะเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในบริเวณคอคอดกระและคาบสมุทรมลายูตอนบนอีก เนื่องจากใน พ.ศ. ๑๗๓๙ พระเจ้านรปตีสัญ (หรือจันสุที่ ๒ ของอาณาจักรพุกาม) ได้ทรงอ้างว่าพระราชอำนาจแผ่ไปถึงตะนาวศรี ตะกั่วป่า ถลาง และเมืองหนึ่งซึ่งจารึกกลบเลือนแต่ลงท้ายด้วยคำว่านคร

ชื่อที่เป็นปริศยานี้สามารถจำลองเป็น “สิริธรรมราชนคร” ได้อย่างสนิทใจ ในตำนานนครศรีธรรมราชเองก็มีเรื่องเล่าว่า ใน พ.ศ. ๑๗๑๗ พระเจ้านรปตียกทัพมาจากเมืองพะโค (หงสาวดี) โดยขออนุญาตจากพระเจ้าแผ่นดินลังกามาตั้งเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นใหม่และสถาปนาพระสังฆราชของเมืองด้วย ปิตุภพของตำนานนครศรีธรรมราชอาจคลาดเคลื่อนบ้าง แต่เนื้อความสะท้อนให้เห็นบทบาทด้านการเมืองและการศาสนาที่โดดเด่นของลังกาและพม่าในคาบสมุทรมลายู โดยที่ไม่ได้เห็นบทบาทของศรีวิชัยจากหลักฐานท้องถิ่นเลย

ดูจากสถานการณ์แวดล้อมแล้วอาณาจักรตามพรลิงค์น่าจะได้รับอิทธิพลและผลกระทบจากความสัมพันธ์กับทั้งพม่าและลังกาบ้าง ในความทรงจำที่ถ่ายทอดมาในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช สถาบันกษัตริย์และพระสงฆ์พม่ามีบทบาทเช่นเดียวกับสถาบันกษัตริย์และพระสงฆ์ลังกา ในการนำพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาในเมืองนครศรีธรรมราช จนมีความสำคัญกว่าพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู ความรุ่งโรจน์ในช่วงต่อมาของอาณาจักรตามพรลิงค์ในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งก้าวสู่จุดสูงสุดในรัชกาลพระเจ้าจันทรภาณุ ได้รับแรงกระตุ้นจากปัจจัยต่าง ๆ คือ **ในทางการเมือง** ได้เกิดช่องว่างของอำนาจขึ้นในคาบสมุทรมุขและชายฝั่งอ่าวไทย **ในทางการค้า** นโยบายของราชวงศ์ชังได้ได้กระตุ้นให้การค้าในอ่าวไทยคึกคักขึ้นมา และตามพรลิงค์กลายเป็นเมืองท่าสำคัญที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้ากับจีนมากชนิดกว่าที่อื่น ส่วน**ในทางการศาสนา** การรับนับถือศาสนาพุทธเถรวาททำให้ตามพรลิงค์กลายเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าสำคัญแห่งหนึ่ง

จารึกของพระเจ้าจันทรภาณุ ซึ่งลงศักราชกสิยุค ๔๓๓๒ ตรงกับ พ.ศ. ๑๗๗๓ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เกียรติภูมิของอาณาจักรศรีวิชัยได้หมดความสำคัญลงแล้ว อย่างน้อยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา สังเกตได้จากพระเจ้าจันทรภาณุ ซึ่งขึ้นครองราชย์ก่อน พ.ศ. ๑๗๗๓ เล็กน้อย อ้างว่าพระองค์เป็น “*ปัทมวงศ์*” โดยไม่จำเป็นต้องอ้างเลยว่าทรงสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ไศเลนทร์ เหมือนอย่างที่พระเจ้ากรุงสุโขทัย - ศรีวิชัยก่อนหน้านั้นราวศตวรรษเศษ ๆ ถ้าเราเชื่อถือตำนานเมืองนครศรีธรรมราชได้ และเชื่อว่าพระเจ้าจันทรภาณุมีความสำคัญดังที่สะท้อนในหลักฐานของลังกา และอาณาจักรปาณทยะในอินเดียได้ ก็แสดงว่าอำนาจการเมืองของอาณาจักรพุกามที่แผ่เข้ามาเหนือตามพรลิงค์ในสมัยพระเจ้านเรศวรมหาราชมีอยู่เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ

ในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกลุ่มเมืองนักษัตรหรือเมืองขึ้นของนครศรีธรรมราช ที่ปรากฏในตำนานนครศรีธรรมราช อาจมีพื้นฐานมาจากความสำเร็จของการสร้างอาณาจักรทางทะเลตั้งแต่สมัยของพระเจ้าจันทรภาณุ สะท้อนถึงความประสงค์ของพระองค์ในการรื้อฟื้นความเป็นเอกภาพทางการเมืองแบบของอาณาจักรศรีวิชัยในยุคแรก เห็นได้จากรายชื่อเมืองขึ้นของอาณาจักรตามพรลิงค์ ดังนี้

เมืองขึ้น ๑๒ นักษัตรของตามพรลิงค์			
ชวด	สายบุรี	มะเมีย	ตรัง
ฉลู	ตานี	มะแม	ชุมพร
ขาล	กะลันตัน	วอก	บันทายสมอ
เถาะ	ปะหัง	ระกา	สะอูเลา
มะโรง	ไทร	จอ	ตะกั่ว กลาง
มะเส็ง	พัทลุง	กุน	กระ

ที่มา : วินัย พงศ์ศรีเพียร. “ดินแดนไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐,” ใน **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ ประเทศไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓ หน้า ๗๑.

บัญชีรายชื่อเหล่านี้ล้วนอยู่ในคาบสมุทรมลายูและอยู่ในอิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัย มาก่อน หลายเมืองอาจเป็นรัฐหรือเมืองท่าที่ปรากฏในเอกสารจีนโบราณ ตำนานนครศรีธรรมราชยังอ้างว่า ยุคหนึ่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจเหนือขึ้นมาจากบางสะพานและลงไปใต้สุดถึงอะแจ (อาแจะห์) คำอ้างนี้ไม่ถึงกับเป็นการกล่าวเกินจริง เพราะหลักฐานโปรตุเกส (จดหมายเหตุโตมี ปิเรส) ในสมัยกลาง- พุทธศตวรรษที่ ๒๐ ยังรายงานว่าเจ้าพระยานครมีอำนาจดูแลหัวเมืองชายฝั่งของคอโคตกระและหัวเมือง มลายูอย่างกว้างขวาง ปริณมตแห่งอำนาจนี้เป็นมรดกจากสมัยพระเจ้าจันทรภาณุอย่างไม่ต้องสงสัย

ด้วยอำนาจทางการเมืองที่แผ่ออกไปอย่างกว้างขวาง ด้วยทรัพยากรทางเศรษฐกิจและ ประชากรที่สามารถระดมได้มากขึ้น และด้วยศรัทธาในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบลังกาวงศ์อย่างแรงกล้า พระเจ้าจันทรภาณุจึงทรงตัดสินพระทัย (ในฐานะที่ทรงเปรียบเสมือน “ศรีธรรมมาโคกราช” และทรงเป็น “ธรรมราชา”) เข้าแทรกแซงกิจการของลังกา ด้วยการยกกองทัพไปโจมตีลังกา ดังที่ปรากฏหลักฐาน อยู่ในคัมภีร์จุฬวงค์ และจดหมายเหตุของลังกาอื่น ๆ อีก เช่น ปุชวลี เป็นต้น คัมภีร์จุฬวงค์ได้บันทึกว่า พระเจ้าจันทรภาณุซึ่งเป็นกษัตริย์ของชวาเกะ ได้ยกกองทัพเข้าโจมตีเกาะลังกาอย่างกะทันหันใน พ.ศ. ๑๗๙๐ โดยอ้างว่าเป็นชาวพุทธเหมือนกัน จนสร้างความเสียหายและหวาดกลัวอย่างมหันต์แก่ชาวลังกา อย่างไรก็ดี กองทัพของพระเจ้าจันทรภาณุถูกกองทัพของวีรพาหุ หนัดดาของพระเจ้าปรีกรมพาหุที่ ๑ ขับไล่ออกจาก ลังกาสำเร็จ การเสด็จไปตีลังกาครั้งแรกนี้คงไม่ได้ปราศจากเหตุผล แต่ทรงไปด้วยข้อเรียกร้องบางประการ คัมภีร์จุฬวงค์ทำให้เราทราบว่าพระองค์เป็นเชื้อสายมลายูอย่างแน่นอน เพราะชาวลังกา (เช่นเดียวกับเขมร โบราณ) ยังคงเรียกคนเชื้อสายมลายูและชวาว่า “ชวาเกะ” นอกจากนี้ชาวลังกายังแสรังประชดว่าพระองค์ ทรงอ้างว่าเป็นพุทธสาวกด้วย เหมือนกับเป็นการบอกว่าการกลืนอายของลัทธิพราหมณ์และพุทธศาสนาฝ่าย มหายานยังคงแรงอยู่

พระเจ้าจันทรภาณุทรงโจมตีลังกาครั้งที่สองใน พ.ศ. ๑๘๐๕ แม้ไม่ปรากฏเรื่องราวการรณรงค์ ของพระองค์ในเอกสารทางฝ่ายไทยเลย แต่ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์นี้มาจากหลักฐานเอกสารของลังกา และจารึกของอาณาจักรปาณทยะ จารึกของอินเดียได้กล่าวว่ามีอาณาจักรหนึ่งของพวกชวาเกะ ในเกาะ ลังกา ทั้งปุชวลี และจุฬวงค์ ต่างยอมรับว่าได้มีชาวสิงหฬจากหลายเมืองยอมรับนับถือพระเจ้าจันทรภาณุ ส่วนหัตถฉนวนกัลลิวารวงค์ กล่าวว่ามีผู้คนไปสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าจันทรภาณุ เพราะพระองค์แสดงพระองค์ ว่าทรงอุทิศพระองค์เพื่อพุทธศาสนาและสังคม

ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ลังกาสันนิษฐานว่า พระเจ้าจันทรภาณุได้ทรงตั้งพระอาณาจักร ของพระองค์ขึ้นที่เมืองจาวกัจเจรีและเมืองชวากโกตเต (ทางตอนเหนือของลังกาในคาบสมุทรจาฟนา) เมื่อเคลื่อนทัพมาถึงเมืองมาราวัฏะ ทหารทมิฬและโจฬะได้เข้าร่วมกับกองทัพของพระองค์ด้วย จากนั้น จึงยกเข้าประชิดและล้อมเมืองยาปัว พระองค์ทรงส่งทูตถึงกษัตริย์ลังกาขอให้มอบพระทันตธาตุแก่พระองค์ ข้อเรียกร้องนี้ทำให้ทราบว่าพระราชประสงค์ในการโจมตีลังกา คือ ความต้องการทั้งพระทันตธาตุและ การยึดครองลังกา เพื่อประกาศพระองค์เป็นองค์อุปถัมภ์ผู้ยิ่งใหญ่ ทางฝ่ายลังกาได้ส่งเสนาบดีไปขอ ความช่วยเหลือจากพระเจ้าชฎาวรมันวีรปาณทยะแห่งอาณาจักรปาณทยะ เราทราบจากจารึกของพระเจ้า ชฎาวรมันวีรปาณทยะว่าผลการสงครามครั้งนี้ทรงได้ทั้ง “มงกุฎของชวาเกะและพระเศียรของชวาเกะ” ซึ่งหมายความว่าพระเจ้าจันทรภาณุพ่ายแพ้และทรงสิ้นพระชนม์ในการรบครั้งที่สองกับลังกา

ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลังกามาตลอดพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ทำให้อิทธิพลของพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์และศิลปกรรมแบบลังกาเข้ามาฝังรากลึกในอาณาจักรตามพรลิงค์ พระสมัญญานาม “ศรีธรรมราช” ของพระเจ้าจันทรภาณุอาจเป็นที่มาของชื่อเมืองหลวงแห่งใหม่ แม้ว่าพระทันตธาตุดูจริง จากลังกาจะไม่ได้มาประดิษฐานที่อาณาจักรของพระองค์ แต่ตำนานพระทันตธาตูก็นำมาเล่าขาน ว่านครศรีธรรมราชเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่สำคัญที่สุดองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา รัชกาลพระเจ้าจันทรภาณุได้ปิดฉากประวัติศาสตร์สมัยโบราณของคาบสมุทรมลายูลงพร้อมกับการสิ้นพระชนม์ ของพระองค์ในลังกา หลังจากนั้นไม่นานพัฒนาการของนครศรีธรรมราชในยุคต่อมาจึงผูกพันกับรัฐสยาม บนผืนแผ่นดินใหญ่ทั้งสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์

ตราสิบสองนักษัตร ซึ่งปัจจุบันเป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับอาณาจักรตามพรลิงค์	
พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
๑๕๕๐	อิทธิพลทางวัฒนธรรมของทมิฬสมัยราชวงศ์โจฬะปรากฏเด่นชัดที่เวียงสระ
๑๕๖๓	สุริยวรมันที่ ๑ แห่งกัมพูชาผูกสัมพันธ์ไมตรีกับราชชนนทรโจฬะที่ ๑ แห่งโจฬะ
๑๕๖๘	ราชชนนทรโจฬะทรงโจมตีเมืองของอาณาจักรศรีวิชัย รวมทั้งตามพรลิงค์
๑๖๑๐	วีรราชชนนที่ ๑ แห่งราชวงศ์โจฬะบุกโจมตีถ้ำร้าง (เคตนะ) เพื่อช่วยให้กษัตริย์ศรีวิชัยแห่งถ้ำร้างได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ตามเดิม จารึกเปรมบูร ของวีรราชชนนที่ ๑ กล่าวว่า “หลังจากพิชิตถ้ำร้างแล้ว ทรงพอบระทัยที่ได้คืนเมืองแก่พระราชอาของเมืองนี้ซึ่งบูชาพระบาทของพระองค์อันประดับด้วยทองพระกร”
๑๖๑๑ - ๑๖๑๓	วิชัยพาหุที่ ๑ ทรงรวบรวมลังกาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทรงเป็นพันธมิตรกับเมืองพุกามของพม่า
๑๖๑๘ - ๑๖๒๒	วิชัยพาหุที่ ๑ ทรงเชิญพระสงฆ์จากพม่าไปรื้อฟื้นสถาบันสงฆ์ของลังกาให้บริสุทธิ์ พระราชาแห่งโจฬะทรงอ้างในจารึกบนแผ่นหินที่เมืองกวางตั้งว่าทรงเป็น “ผู้เป็นใหญ่แห่งซานโพจี (ศรีวิชัย)”
๑๖๕๔ - ๑๖๗๕	จารึกโปลอนนาลูวะ ลังกา ระบุว่าในรัชกาลพระเจ้าวิกรมพาหุที่ ๑ ลังกาได้ส่งพระอนันทเถระไปเปลี่ยนศาสนาของตมลิงคมุ (ตามพรลิงค์) เป็นแบบเถรวาท สำนักมหาวิหารของลังกา
๑๗๑๙	ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ระบุว่ากษัตริย์แห่งเมืองพะโคทรงขออนุญาตกษัตริย์ลังกายกกำลังไปตั้งเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นใหม่และตั้งสังฆราชองค์ใหม่
๑๗๒๖	จารึกที่ฐานพระพุทธรูปแห่งครทิกกล่าวถึง “กัมรเตง อัญ มหาราช ศรีมัตไตโรลกยราช เมาลีภูษนวมทေး”
๑๗๓๙	นรปติสิทฺธ (จันสุที่ ๒) ตามจารึกวัดธรรมราชกะ เมืองพุกาม ได้ทรงแผ่อำนาจมายังทางใต้ตั้งแต่ทวายมาถึงตะกั่วป่า และ (สิริธรรม?) นคร

๒.๓ อาณาจักรศรีวิชัย^๕

นักประวัติศาสตร์พยายามเปรียบเทียบการขยายอำนาจระหว่างอาณาจักรศรีวิชัย (Srivijaya) กับนครวัด โดยมองว่าเป็นอาณาจักรโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมาก แต่ทั้งสองอาณาจักรก็เป็นรัฐขนาดใหญ่ กล่าวคือนครวัดก้าวขึ้นสู่ความเป็นใหญ่ในอาณาบริเวณของดินแดนแผ่นดินของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยการประสานการร่วมมือกันระหว่างอัจฉริยะของกษัตริย์ ความเชื่อทางศาสนา และสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของนครวัด โดยพยายามเอาชนะการขาดแคลนน้ำ มีการพัฒนาระบบชลประทานขึ้นมา แต่สำหรับศรีวิชัยนั้นนับเป็นตัวแทนของความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ในบรรดารัฐที่มีลักษณะแบบการค้าทางทะเลซึ่งเกิดขึ้นในบริเวณภาคพื้นสมุทรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเกิดขึ้นช่วงเดียวกับนครวัด

ศรีวิชัยรุ่งเรืองในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ และ ๑๔ แม้ว่าจะมีความเสื่อมถอยบ้างในระหว่างนั้น แต่ศรีวิชัยก็ยังคงอิทธิพลทางการค้าระหว่างอินเดียไปเมืองจีน รวมทั้งการค้าในระดับท้องถิ่นในหมู่เกาะอินโดนีเซียเป็นจำนวนมากอีกด้วย นักประวัติศาสตร์ที่มีแนวคิดท้องถิ่นนิยมบางกลุ่มเคยเชื่อกันว่าศูนย์กลางของศรีวิชัยอาจอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชหรือสุราษฎร์ธานี เพราะมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีของศรีวิชัยในพื้นที่นี้ แต่ปัจจุบันเมื่อตรวจสอบหลักฐานแล้วนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ก็เชื่อว่าศรีวิชัยเป็นอาณาจักรที่มีลักษณะเป็นสหพันธรัฐ คือมีเมืองใหญ่หลายเมือง และมีร่องรอยของหลักฐานโบราณคดีที่ค้นพบในคาบสมุทรมลายูบริเวณอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชด้วย นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าอำนาจของศรีวิชัยที่ได้แผ่ขยายมาถึงตอนกลางของคาบสมุทรมลายูหรือบริเวณนครศรีธรรมราชนั่นเอง เมืองใหญ่ที่สุดของศรีวิชัยหรือเมืองหลวงแห่งแรกคือปาเล็มบัง ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกของเกาะสุมาตรา มีแม่น้ำมุสิไหลผ่านถึงบริเวณภายในแผ่นดินของเกาะ จึงเป็นเมืองท่าที่เหมาะสมแก่การค้า กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยจึงเข้าควบคุมการค้าแถบสุมาตราตะวันออกไว้ทั้งหมดจนถึงรัฐมลายูซึ่งอยู่เหนือขึ้นไป และเพื่อที่จะควบคุมช่องแคบมะละกาทั้งหมด จึงได้แผ่อำนาจคลุมแหลมมลายูด้วย ดังเห็นได้ว่าใน พ.ศ. ๑๓๑๘ ที่เมืองนครศรีธรรมราช มีศิลาจารึกซึ่งกล่าวสรรเสริญเกียรติของกษัตริย์ศรีวิชัย รัชะนั้นศรีวิชัยจึงคุมทั้งช่องแคบมะละกาและช่องแคบซุนดาตลอดจนทะเลอันนันทันทั้งหมด ด้วยเหตุนี้จึงสามารถปราบปรามพวกโจรสลัดได้ มีผลให้เส้นทางการค้าผ่านช่องแคบเจริญรุ่งเรืองขึ้น ศรีวิชัยจึงมีอำนาจยิ่งใหญ่ในคาบสมุทรมลายู เป็นเวลาต่อมาถึง ๓๐๐ ปี

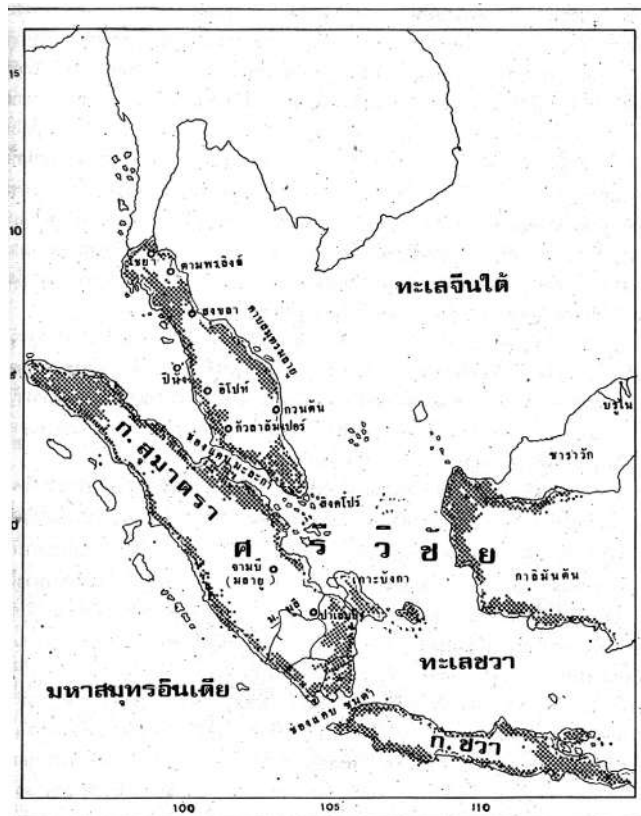
ในส่วนที่สัมพันธ์กับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช สามารถกล่าวได้ว่าพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช คงตกอยู่ใต้อิทธิพลของศรีวิชัยอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ จนถึงช่วงเวลาที่ราชชนกโจฬะทรงโจมตีเมืองหลักของอาณาจักรศรีวิชัยรวมทั้งตามพรลิงค์ ดังนั้นนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖ ตามพรลิงค์จึงกลายเป็นอาณาจักรอิสระอีกครั้งหนึ่ง

นักประวัติศาสตร์ยังเชื่ออีกว่าเจดีย์พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรศรีวิชัย **กรณีแรก**จากหลักฐานที่เป็นโบราณสถานเจดีย์ราย

^๕ ในปัจจุบันเป็นความพยายามของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ต้องการรวมตัวกันเพื่อเป็นประชาคมอาเซียน โดยใช้ฐานคิดมาจากรัฐศรีวิชัย เรื่องการรวบรวมสินค้าให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ในที่นี้คือเครื่องเทศ เพื่อจะได้ต่อรองเรื่องราคาสินค้ากับนานาชาติ เพราะในปัจจุบันนั้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับเป็นพื้นที่ผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญของโลก เช่น ข้าว ยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ แต่เพราะขาดการรวมตัว จึงทำให้ไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าที่ผลิตได้

ทรงปราสาทนอกระเบียงคด ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งเป็นเจดีย์ศิลปะศรีวิชัย แต่จากการขุดค้นทางโบราณคดีล่าสุดได้ข้อสรุปว่าเจดีย์องค์นี้มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เท่านั้น จึงไม่น่าจะใช่เจดีย์แบบจำลองของพระบรมธาตุองค์เดิมที่เคยเชื่อกันว่าเป็นเจดีย์แบบศรีวิชัยแต่อย่างใด^๙

กรณีที่ ๒ มีความเชื่อว่าภายในองค์พระบรมธาตุเจดีย์ศิลปะลังกาในปัจจุบันน่าจะมีโบราณสถานศิลปะศรีวิชัยอยู่ภายใน ซึ่งในขณะนั้นนักโบราณคดีกำลังทำการตรวจสอบโดยวิธีการสแกนด้วยเรดาร์อยู่ และในการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณฐานพระบรมธาตุเจดีย์ล่าสุดพบว่าซากอิฐมีอายุเก่าสุดในช่วงกลางของพุทธศตวรรษที่ ๑๕^{๑๐} ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อิทธิพลของศรีวิชัยยังคงอยู่บริเวณตอนกลางของคาบสมุทรมลายู นั้นย่อมตีความได้ว่าศาสนสถานพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ถูกสร้างขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัย ก่อนจะมีการบูรณเป็นเจดีย์ศิลปะลังกา ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น เจดีย์พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ก็อาจจะมีพัฒนาการจากพุทธศาสนาพุทธมหายานมาสู่พุทธศาสนาเถรวาทก็เป็นได้

ภาพแสดงขอบเขตอำนาจของศรีวิชัย

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๗, ๓๔.

^๙ ภาณุวัฒน์ เอื้อสามาลย์, “อายุสมัยของพระมหาธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชจากงานโบราณคดีล่าสุด”, เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเถรวาทหลังท้าววงศ์ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑, หน้า ๗๑.

^{๑๐} ภาณุวัฒน์ เอื้อสามาลย์, “อายุสมัยของพระมหาธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชจากงานโบราณคดีล่าสุด”, เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเถรวาทหลังท้าววงศ์ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑, หน้า ๗๖.

อาณาจักรศรีวิชัยมีดินแดนที่ทอดแนวยาวไปตามฝั่งทะเลตะวันตกเฉียงใต้ รวมถึงที่ลุ่มของ เกาะสุมาตรา และชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมลายู มีฐานะเป็นมหาอำนาจทางทะเลตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๗ นั้น หลังจากล่มสลายแล้วมีรัฐที่มีลักษณะแบบเดียวกันเกิดขึ้นหลายรัฐ โดยเฉพาะในบริเวณคาบสมุทรมลายู ซึ่งได้แก่ตามพรลิงค์และลังกาสุกะ จึงอาจกล่าวได้ว่าศรีวิชัยยังคงเป็นรัฐแรกที่แสดงให้เห็นว่าการควบคุมอำนาจทางทะเลมีความจำเป็น และการที่รัฐศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลงนั้นส่งผลต่อการเกิดขึ้นของรัฐใหม่โดยแท้จริง

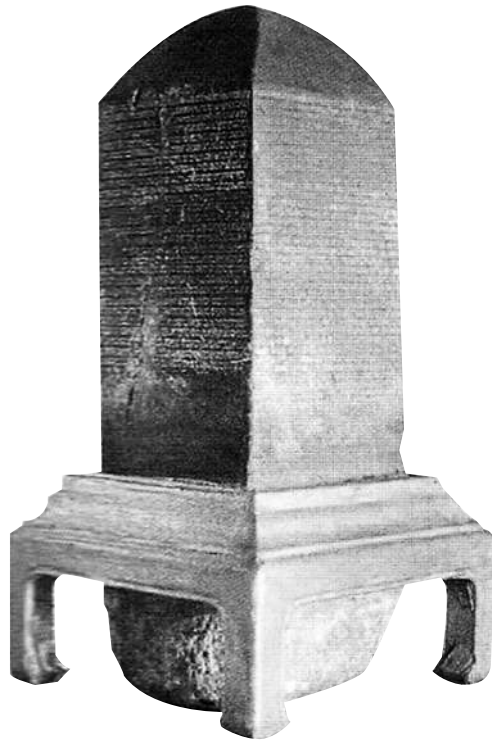
๓. อำเภอมืองนครศรีธรรมราชสมัยภายใต้รัฐสยาม

๓.๑ อำเภอมืองนครศรีธรรมราชสมัยสุโขทัย

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นครศรีธรรมราชหรือตามพรลิงค์เป็นเมืองใหญ่ในคาบสมุทรมลายู มีอำนาจทางทะเลโดยเฉพาะอย่างยิ่งทัพเรือซึ่งสามารถยกทัพไปตีลังกาถึงสองครั้งตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในช่วงที่สุโขทัยเริ่มเติบโตขึ้นในดินแดนภาคเหนือตอนล่างของไทย นครศรีธรรมราชเป็นรัฐเอกราชที่เป็นอิสระ และมีความเจริญรุ่งเรืองในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ร่วมสมัยกับพ่อขุนศรีอินทราทิตย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยนั้น นครศรีธรรมราชเป็นรัฐที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และมีแสนยานุภาพแผ่อำนาจไปทั่วแหลมมลายู และสามารถยกทัพเรือไปรบได้ถึงประเทศศรีลังกา และเป็นเมืองศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท (ลัทธิลังกาวงศ์) ในขณะที่สุโขทัยยังอยู่ในสภาพอาณาจักรที่เพิ่งเริ่มต้น ซึ่งเห็นได้จากการสนับสนุนให้คนสร้างบ้านแปงเมือง และยังมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก รวมถึงชักชวนให้คนไปตั้งบ้านเรือนเพื่อทำมาหากินในสุโขทัย ตามความที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง นั้นแสดงว่าสุโขทัยยังเป็นเมืองที่เล็กอยู่ และศิลาจารึกหลักเดียวกันนี้ (จารึกในราว พ.ศ. ๑๘๓๕) ยังได้กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชมีข้อความตอนหนึ่งว่า **สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่ศรีธรรมราชมา...** แสดงให้เห็นว่านครศรีธรรมราชมีมาก่อนสุโขทัย และมีความเจริญรุ่งเรืองทางปัญญา โดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนาและวรรณกรรม ค่ายกย่องและเชื่อมั่นต่อภูมิปัญญาของนักปราชญ์ชาวนครศรีธรรมราช พ่อขุนรามคำแหงถึงกับระบุไว้อย่างชัดเจนในศิลาจารึกดังกล่าวข้างต้น

สรุปได้ว่าในช่วงตั้งแต่หลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมาในสมัยที่สุโขทัยรุ่งเรืองขึ้นมานั้น นครศรีธรรมราชมีสถานะเป็นดินแดนอิสระที่สำคัญของคาบสมุทรมลายู มีบทบาทสำคัญเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยพระสงฆ์ผู้รู้เจนจบพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราชเป็นผู้ดำเนินการเผยแผ่

จารึกหลักที่ ๑

๓.๒ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชสมัยอยุธยา^{๑๑}

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๒ โดยอพยพผู้คนมาตั้งราชธานีไปอยู่ริมหนองโสน และขนานนามราชธานีว่า “กรุงศรีอยุธยา” เมืองนครศรีธรรมราชอยู่ในฐานะเป็นเมืองพระยามหานครขึ้นตรงกับอยุธยา มีหน้าที่บังคับบัญชาหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งปวงตามที่ปรากฏในบัญชีเมือง ๑๒ นักษัตริย์ทุกประการ แสดงว่าในช่วงเวลานับจากการสถาปนาอยุธยา นครศรีธรรมราชลดสถานภาพจากเมืองที่เคยเป็นอิสระกลายเป็นเมืองในของเขตอำนาจของอยุธยาแล้ว^{๑๒}

ครั้งถึงรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงปฏิรูปการปกครองบ้านเมือง รวมศูนย์อำนาจมาอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ทรงนำระบบศักดินามาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน ได้ทรงกำหนดให้มีหน่วยงานหลักในการบริหารประเทศแบ่งเป็น ๔ ฝ่าย เรียกว่า “จตุสดมภ์” คือ เวียง วัง คลัง นา และได้ทรงตรากฎหมายต่าง ๆ เพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินเพิ่มเติมจากของเก่าที่มีมาก่อนแล้ว มีกฎหมายที่สำคัญ เช่น กฎหมายศักดินาข้าราชการฝ่ายพลเรือนทหารและข้าราชการหัวเมือง กฎหมายอาญาหลวง (เพิ่มเติม) กฎหมายลักษณะกบฏศึกและกฏมณเฑียรบาล เป็นต้น

^{๑๑} สังเขปประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช, เอกสารประกอบการสอนวิชานครศรีธรรมราชศึกษา, หมวดวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๐ หน้า ๔๑.

^{๑๒} เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจอาจเปรียบเทียบกับว่าความสัมพันธ์ระหว่างนครศรีธรรมราชกับสุโขทัยมีลักษณะคล้ายเพื่อน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างนครศรีธรรมราชกับอยุธยาเปลี่ยนเป็นลูกน้อง – เจ้านาย

ในส่วนของนครศรีธรรมราช สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงปรับเปลี่ยนฐานะจาก “เมืองพระยามหานคร” เป็น “หัวเมืองชั้นเอก” ในปี พ.ศ. ๑๙๙๘ เจ้าเมืองได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระศรีธรรมราช ถือศักดินา ๑๐,๐๐๐ และดำรงฐานะเช่นนี้มาตลอดสมัยอยุธยา อนึ่งในครั้งนั้นได้ทรงกำหนดให้มีหัวเมืองชั้นเอก ๓ เมือง คือ เมืองพิษณุโลก เมืองนครราชสีมา และเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นหัวเมืองหลักในการควบคุมดูแลหัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองประเทศราชของอยุธยา ด้วยเหตุนี้ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา เมืองนครศรีธรรมราชจึงเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรอยุธยาอย่างแน่นแฟ้น ทางราชธานีสามารถเข้าไปควบคุมดูแลการปกครองของนครศรีธรรมราชได้อย่างใกล้ชิด แต่งตั้งเจ้าเมืองออกไปปกครองโดยตรง และเป็นฝ่ายกำหนดราชธานีเป็นผู้แต่งตั้งข้าราชการตำแหน่งสำคัญ ๆ ในเมืองนครศรีธรรมราชอีกด้วย เช่น ตำแหน่ง “ยกกระบัตร” ซึ่งแต่งตั้งจากผู้มีความดีความชอบและความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวออกไปควบคุมการบริหารงานในหัวเมืองนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่าถึงแม้ว่าราชธานีส่งคนออกไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราชโดยตรงแล้ว แต่ถ้าเมื่อใดทางเมืองหลวงเกิดการแย่งราชสมบัติกันจนบ้านเมืองระส่ำระสายและอ่อนกำลังลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ที่ขึ้นครองราชย์ โดยมีได้เป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็มักจะแข็งเมือง ไม่ยอมส่งต้นไม้ทอง ต้นไม้เงิน เครื่องราชบรรณาการ ตามประเพณีที่เคยส่ง เช่น ในสมัยพระเจ้าปราสาททองและสมัยพระเพทราชา เป็นต้น

ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง (ครองราชย์ ปี พ.ศ. ๒๑๗๓ - ๒๑๙๘) นับเป็นครั้งแรกที่นครศรีธรรมราชเป็นกบฏ โดยมีสาเหตุมาจากความแตกแยกของข้าราชการในราชธานี และมีการลัดเปลี่ยนกษัตริย์ในปี พ.ศ. ๒๑๗๒ ซึ่งตรงกับสมัยพระอาทิตย์วงศ์ เหตุการณ์ในครั้งนั้นเริ่มต้นจากเจ้าพระยากลาโหมสุรียวงศ์ ซึ่งต้องการเป็นกษัตริย์ปกครองอยุธยาแทนพระอาทิตย์วงศ์กษัตริย์ผู้เยาว์ ได้วางแผนกำจัดออกญาเสนาภิมุข (ยามาดา) เจ้ากรมอาสาญี่ปุ่น ผู้มีอำนาจทางทหารในอยุธยาอย่างมากเพื่อให้ออกไปเสียจากอยุธยา จะได้ไม่ขัดขวางตนเองที่จะปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ในการนี้จึงส่งออกญาเสนาภิมุขมาปราบกบฏที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเสร็จศึกเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว ออกญาเสนาภิมุขได้ยกทัพไปปราบกบฏที่ปัตตานี แต่เสียที่ถูกอาวุธบาดเจ็บที่น่อง กลับมารักษาตัวที่เมืองนครศรีธรรมราชจนเกือบหาย กลับถูกพระยามะริตซึ่งช่วยราชการอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชได้ใช้ผ้าพันแผลอาบยาพิษ จนถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๒๑๗๓^{๑๓}

เมื่อออกญาเสนาภิมุขเสียชีวิตแล้ว นครศรีธรรมราชก็ตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับอยุธยา เพราะไม่เห็นด้วยกับการปราบดาภิเษกของเจ้าพระยากลาโหมสุรียวงศ์ที่ขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าปราสาททอง อยุธยาจึงได้ส่งกองทัพมาปราบปราม โดยมีออกพระศักดิ์ดาพลฤทธิ์และออกญาท้ายน้ำเป็นแม่ทัพ และสามารถตีนครศรีธรรมราชได้สำเร็จ

^{๑๓} เกษม จันทรดำ, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช, โรงพิมพ์กรีนโซน : นครศรีธรรมราช, หน้า ๑๘.

ภาพแผนที่พระราชอาณาจักรสยามและอาณาจักรใกล้เคียง เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ แสดงให้เห็นว่านครศรีธรรมราชฝั่งตะวันออกตั้งแต่ปากน้ำปากพองไปเคยมีลักษณะเป็นเกาะ

ที่มา : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). **ประมวลแผนที่ : ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมืองกับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อาเซียน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยและมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๕, หน้า ๕๓.

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ อยุธาอ่อนกำลัง เนื่องจากการต่อสู้สงครามกับพม่าประกอบกับมีแขกสลัดทางใต้เข้ามาก่อวณาน้ำเมืองท่าชายฝั่งทะเล เรื่องนี้ปรากฏในตำรากัลปนาวัตในเมืองพัทลุงหรือแม้แต่ตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งกล่าวถึงการปล้นสะดมเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๙-๒๐๓๙ และครั้งต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๔๑ ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แขกสลัดได้กวาดต้อนราษฎรไพร่ส่วยหลวงไปเป็นอันมาก ใน พ.ศ. ๒๑๔๔ และครั้งสุดท้าย เมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๑ คือครั้งที่พระรามราชทำนน้ำเป็นเจ้าเมือง แขกสลัดได้เผาวัดท่าโพธิ์เสียหายอย่างหนัก แต่นครศรีธรรมราชก็ยังดำรงความเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าเมืองได้อยู่ได้ประจวบกับเป็นเวลาที่มีพ่อค้าชาวตะวันตกหลายชาติเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขาย เช่น โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และสเปน ซึ่งส่วนใหญ่มาติดต่อค้าขายเครื่องเทศ โดยเฉพาะพริกไทยรวมทั้งสินค้าและอื่น ๆ อีกมาก โดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้อังกฤษเข้ามาตั้งห้างในนครศรีธรรมราชได้

ใน พ.ศ. ๒๑๗๒ พ่อค้าฮอลันดาที่ค้าขายในเมืองปัตตานีไม่พอใจราชอาณาจักรอยุธยา จึงยุยงให้ปัตตานีเป็นกบฏ และยกทหารเข้าตีนครศรีธรรมราช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชต้องทำการป้องกันเมืองเต็มที่ ขณะที่ติดพันอยู่กับการรบ เจ้าพระยาโกษาธิบดีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศวงศ์ผู้ทรงเยาว์ ได้กราบทูลว่าออกญาเสนาภิมุข (ยามาดา นางามาซา) เจ้ากรมทหารญี่ปุ่นเป็นผู้มีฝีมือการรบ สมควรให้ยกกองกำลังทหารอาสาญี่ปุ่นไปช่วยรบและเป็นเจ้าเมืองแทน ออกญาเสนาภิมุขแม้จะทราบอุบายนี้ แต่จำใจต้องปฏิบัติโดยมีอาสาญี่ปุ่นประมาณ ๖๐๐ คนติดตามไป ออกญาเสนาภิมุขจึงได้ไปครองเมืองนครศรีธรรมราช และได้ยกทัพไปปราบกบฏเมืองปัตตานี แต่ไม่สำเร็จจึงถอยทัพกลับเมืองนครศรีธรรมราช

การส่งออกญาเสนาภิมุขจากราชธานีออกมาเป็นเจ้าเมือง ก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับอำนาจเจ้าเมืองและกรมการเมือง วันหนึ่งออกญาเสนาภิมุขก็ถึงแก่กรรมเพราะยาพิษที่พระยามะริดแอบผสมลงในผ้าพันแผล ขณะที่ทำการรักษาแผลที่น้องอันเกิดจากการรบปราบกบฏปัตตานี โอนินผู้บุตรของออกญาภิมุขทราบเหตุจึงฆ่าพระยามะริดและกรมการเมืองหลายคน เป็นเหตุให้เกิดการวิวาทและจลาจลในเมืองนครศรีธรรมราช เป็นผลให้ชาวนครศรีธรรมราชพากันขับไล่โอนินและทหารอาสาญี่ปุ่นออกไปจากเมืองอย่างรวดเร็ว

หลังจากที่ขับไล่ญี่ปุ่นออกไปแล้ว นครศรีธรรมราชจึงแข็งเมืองใน พ.ศ. ๒๑๗๕ ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งในจดหมายเหตุวันวลิตว่า

ฝ่ายชาวนครศรีธรรมราชเห็นว่าตนเองหลุดพ้นจากชาวญี่ปุ่นแล้ว ก็ต้องการสลัดออกจากการปกครองของสยาม จึงลุกฮือขึ้นเป็นกบฏและปฏิเสธไม่ยอมเคารพนับถือพระเจ้าแผ่นดินโดยฐานะกษัตริย์และเจ้านายที่ถูกต้องตามกฎหมาย

อยุธยาจึงส่งกำลังทหาร ๑๐,๐๐๐ คน พร้อมด้วยแม่ทัพสามคน ทั้งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนใหม่เข้าโจมตีเมืองนครศรีธรรมราชและปราบกบฏได้

ใน พ.ศ. ๒๑๗๗ ปัตตานีแข็งเมืองอีกครั้ง อยุธยามอบหมายให้นครศรีธรรมราชส่งกองทัพใหญ่ซึ่งมีกำลังทหาร ๓๐,๐๐๐ คน ไปปราบปราม โดยเคลื่อนทัพผ่านเมืองสงขลา แต่การปราบปรามครั้งนั้นล้มเหลว เพราะเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชไม่เต็มใจจะทำศึก โดยอ้างว่าขาดเสบียงอาหารและเข้าสู่ฤดูฝน อย่างไรก็ตามในขณะที่ยังนครศรีธรรมราชอ่อนแอ สงขลากลับมีอิทธิพลมากขึ้น ใน พ.ศ. ๒๑๘๕ สงขลาเป็นกบฏต่ออยุธยา แม้จะปราบปรามได้ แต่สงขลา ก็ก่อกบฏอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๑๙๒ โดยบุกเข้ายึดเมืองนครศรีธรรมราชไว้เป็นการชั่วคราว และตั้งเอาปัตตานี พัทลุง และไทรบุรี เข้าเป็นพันธมิตร สมเด็จพระเจ้าปราสาททองจึงส่งกองทัพมาปราบอีกแต่ก็พ่ายแพ้ เพราะแม่ทัพที่เคยรบชนะแต่ครั้งก่อนด้วยกำลังทัพเรือนั้นหนีทัพเสียก่อน

ความล้มเหลวในการปราบปรามหัวเมืองปักษ์ใต้ ทำให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) ต้องดำเนินนโยบายใหม่โดยการส่งพระยารามเดโชทหารเอกเชื้อสายแขกอาหรับซึ่งนับถือศาสนาอิสลามลงมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อฟื้นฟูเมืองนครศรีธรรมราชให้เป็นศูนย์กลางอำนาจของอยุธยาในแหลมมลายู พร้อมปิดล้อมเมืองสงขลา ส่งผลให้การค้าของสงขลาซบเซา และสามารถกีดกันอำนาจของอังกฤษออกไปจากสงขลาได้ในที่สุด แม้ว่าอังกฤษจะช่วยสนับสนุนในการเตรียมป้องกันตัวเอง

แต่สงขลาก็ถูกกองทัพของอยุธยาจากนครศรีธรรมราชตีแตกยับเยินใน พ.ศ. ๒๒๒๓ เป็นเหตุให้สงขลาต้องกลับมาอยู่ใต้การปกครองของนครศรีธรรมราชดั้งเดิม

พระยารามเดโชเจ้าเมืองได้ปกครองนครศรีธรรมราชด้วยดีตลอดรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประกอบกับเวลานั้นราชธานีอยุธยามีสัมพันธไมตรีอันดีกับฝรั่งเศส จึงพระบรมราชโองการให้ มร. เดอ ลามาร์ เข้ามาทำแผนที่เมืองนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๒๓๐ เพื่อเตรียมการปรับปรุงกำแพงและป้อมเป็นฐานที่มั่นป้องกันการกบฏของเจ้าประเทศราชทางใต้ที่เป็นแขกมลายู บันทึกลงของ มร. เดอ ลามาร์ กล่าวว่ามีการสร้างป้อมหนึ่งตามแนวกำแพง เมื่อแล้วเสร็จก็เดินทางกลับราชธานีอยุธยา รวมใช้เวลาสร้างกำแพงและป้อมสามเดือน

เหตุการณ์สับสนวุ่นวายในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับฝรั่งเศส ทำให้สมเด็จพระเพทราชาปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ต่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใน พ.ศ. ๒๒๓๑ ทรงจัดการขับไล่ฝรั่งเศสออกไปแล้วจึงจัดการกับหัวเมืองที่ขัดขึ้นพระราชอำนาจสองเมืองคือเมืองนครราชสีมาและเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีได้มาประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแสดงความจงรักภักดี ล่วงถึง พ.ศ. ๒๒๓๕ จึงยกกองทัพบุกและทัพเรือไปตีเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีพระยาสุรสงครามเป็นทัพหลวงและพระยาวังสั่นเป็นทัพหน้า ล้อมเมืองนครศรีธรรมราชอยู่สามปี พระยารามเดโชเห็นว่าจะสู้ต่อไปไม่ไหว จึงมีหนังสือลับขอให้พระยาราชวังสั่นซึ่งเป็นเพื่อนและเป็นมุสลิมด้วยกัน ช่วยจัดเรือให้พระยารามเดโชหนีไปได้ ในที่สุดกองทัพอยุธยาสามารถตีเมืองนครศรีธรรมราชได้ แต่ต่อมาภายหลังเสร็จศึก พระยาราชวังสั่นต้องโทษประหารชีวิตในข้อหาเอาใจช่วยข้าศึก

ความเสียหายของเมืองนครศรีธรรมราชในครั้งนี้ ทำให้อำนาจของเมืองนครศรีธรรมราชอ่อนแอลงอย่างมาก และเพื่อควบคุมอำนาจเมืองนครศรีธรรมราช สมเด็จพระเพทราชาจึงทรงนำวิธีการก่อกวนวัดกลับเข้ามาใช้อีกครั้ง คือให้อำนาจพระสงฆ์ในการควบคุมชุมชน

ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอยุธยาเป็นอย่างมาก และมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครองภายในเมืองนครศรีธรรมราชตามไปด้วย กล่าวคือหลังจากอยุธยาเสียแก่พม่า ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ หลวงสิทธิินายเวรผู้เป็นปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ได้รวบรวมผู้คนในภาคใต้ตั้งตนเป็นอิสระ เรียกว่า “ชุมนุมเจ้านคร” ผู้คนมักเรียกว่า “พระปลัดหนู”

๓.๓ อำเภอมืองนครศรีธรรมราชสมัยกรุงธนบุรี

หลังจากก๊อสรภาพอยุธยาจากพม่าได้แล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี แล้วปราบชุมนุมต่าง ๆ ครั้นใน พ.ศ. ๒๓๑๒ โปรดให้เจ้าพระยาจักรี (หมุด) พระยาอภัยภทรฤทธิ์ พระยายมราช และพระยาเพชรบุรี ยกทัพบุกเป็นทัพหน้าไปปราบชุมนุมเจ้านครแต่ทำการไม่สำเร็จ เพราะขัดแย้งกันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเสด็จยกทัพเรือไปตีเมืองนครศรีธรรมราชด้วยพระองค์เอง อีกทางหนึ่ง เมื่อกองทัพเมืองหลวงเข้าตีค่ายท่ามหาที่คลองปากนคร และที่คลองศาลาสี่หน้า (บ้านปากพญา) แตก เจ้านครศรีธรรมราชจึงทิ้งเมืองอพยพครอบครัวลงไป ณ เมืองสงขลา ให้หลวงสงขลา (วิเถียน) พาไปพักพิงที่เมืองเทพา เมืองปัตตานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้เจ้าพระยาจักรี และพระยาพิชัยราชายกกองทัพเรือติดตามไปปัตตานี มีหนังสือขอให้ยอมส่งตัวเจ้านครศรีธรรมราชคืน เจ้าเมืองปัตตานียอมส่งตัวเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) มาถวายสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโดยดี

ครั้งปราบชุมนุมเจ้านครแล้ว ทรงแต่งตั้งพระเจ้าหลานเธอเจ้านราสุริยวงศ์ครองเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๒ จนถึงแก่พิราลัยใน พ.ศ. ๒๓๑๙ แล้วทรงแต่งตั้งพระปลัดหนูกลับไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งในฐานะเจ้าประเทศราช พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระเจ้าขัติยราชนิคมสมมติมหาวรยศ พระเจ้านครศรีธรรมราช เจ้าชัยทสิมา” มีอำนาจแต่งตั้งขุนนางตามระบบจตุสดมภ์ได้เช่นเดียวกับราชธานีธนบุรี

ในสมัยกรุงธนบุรีการจัดการปกครองยังคงใช้ระบบจตุสดมภ์เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา รวมทั้งการใช้กฎหมายต่าง ๆ ก็นำแบบอย่างมาจากสมัยอยุธยาแทบทั้งสิ้น เว้นแต่ที่เมืองนครศรีธรรมราชมีความแตกต่างกันอย่างสำคัญ ตรงที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงยกฐานะเมืองนครศรีธรรมราชที่เป็นเมืองเจ้าพระยามหานครอยู่ก่อน (หัวเมืองชั้นนอก) ขึ้นเป็นเมืองประเทศราช ทรงยกย่องเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชให้มีเกียรติยศเสมอเจ้าประเทศราช ตั้งพระยาอัครมหาเสนาและจตุสดมภ์สำหรับเมืองนครศรีธรรมราชให้ได้รับพระสุพรรณบัฏเป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช เจ้าชัยทสิมาเจ้าเมืองที่ดำรงฐานะเป็นเจ้าประเทศราชในสมัยกรุงธนบุรีมีเพียง ๒ องค์ คือ พระเจ้าหลานเธอ เจ้านราสุริยวงศ์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๒-๒๓๑๙ และพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๙ - ๒๓๒๗

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับกรุงธนบุรี นับว่ามีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นมาก โดยเฉพาะความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างเจ้าเมืองกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทั้งนี้เพราะเจ้านราสุริยวงศ์ มีฐานะเป็นพระเจ้าหลานเธอ และพระเจ้าขัติยราชนิคม (หนู) ก็มีฐานะเป็นพระสัสสุระ (พ่อตา) ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชด้วย ในสมัยธนบุรีนี้นอกจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างเจ้าเมืองกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งแน่นอนต้องทรงเลือกคนที่มีความจงรักภักดีเป็นที่วางใจวางพระราชหฤทัยแล้ว ได้ทรงคำนึงถึงฐานที่ตั้งในแง่ยุทธศาสตร์ ความสามารถทางการศึกสงครามกับกำลังพลตลอดจนประวัติศาสตร์และศักดิ์ศรีของเมืองนั้น ๆ ด้วย **เมืองนครศรีธรรมราชมีประวัติศาสตร์ความเจริญและศักดิ์ศรีที่ยิ่งใหญ่ก่อน** ตั้งแต่ สมัยอาณาจักรตามพรลิงค์ สุโขทัยและเป็นเมืองพระยามหานคร หรือหัวเมืองเอกเอกมาแต่สมัยอยุธยา และเป็นศูนย์กลางของหัวเมืองปักษ์ใต้ตลอดมาทุกสมัย **ฐานที่ตั้งของเมืองนครศรีธรรมราช** เหมาะสมในแง่ยุทธศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี เพราะเป็นเมืองใหญ่ค่อนข้างมาทางใต้ไกลจากเมืองหลวงพอสมควร แต่ในยามเกิดศึกสงครามก็ไม่เกินกำลังหรือเวลาที่จะเดินทางมาสมทบกับเมืองหลวงได้ทั้งบกและทางเรือ ประกอบกับเมืองนครศรีธรรมราชอยู่นอกเส้นทางการเดินทางทัพโดยปกติของพม่าที่มุ่งมาประชิดราชธานี จึงไม่ค่อยถูกย่ำยีจากภาวะสงคราม เหมาะกับการเป็นชุมกำลังพลกับคลังสรรพาวุธและเสบียงอาหาร เพื่อเสริมกำลังแก่ราชธานีได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นเมืองนครศรีธรรมราชยังมีเมืองบริวารตั้งแต่ชุมพรลงไปจนถึงเมืองปัตตานี ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ซึ่งบริบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และกำลังคน อีกประการหนึ่งนครศรีธรรมราชเป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญกับต่างประเทศ ช่วยให้สามารถจัดซื้ออาวุธยุทธภัณฑ์ได้สะดวกกว่าเมืองหลวงหรือเมืองอื่น ที่อยู่ห่างเส้นทางค้าขายกับต่างประเทศโดยเฉพาะในยามศึกสงคราม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่าการที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกฐานะเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็นเมืองประเทศราชขึ้น เป็นด้วยเหตุผลทางยุทธศาสตร์มากกว่ายกย่องบุคคลเป็นการส่วนพระองค์ ดังปรากฏใน “สำเนาฎีกาเรื่องตั้งพระเจ้านครศรีธรรมราชครั้งกรุงธนบุรี” ซึ่งตัดตอนมาเพื่อประกอบการพิจารณาดังนี้

ความสัมพันธ์ส่วนพระองค์กับเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชดำรัส
สั่งว่า “เจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ได้เป็นกำลังสู้ศึกในยามบ้านเมืองระส่ำระสายได้ โดยเสด็จราชการสงคราม
หลายครั้งเมืองหลวงก็มั่นคงแล้ว เจ้านครศรีธรรมราชมีบริวารข้าทาสตามสมควรอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องพึ่งพิง
ในการดำรงตนและบัดนี้ “ราชธิดาก็ได้ราชโอรส” สมควรให้ไปครองเมืองนครศรีธรรมราชสืบต่อจาก
เจ้านราสุริยวงศ์ที่ถึงแก่พิราลัย “โดยที่เจ้านครศรีธรรมราชเคยผ่านแผ่นดินเป็นเจ้าชั้นทูลมาอยู่แล้ว จึงให้
เป็นพระเจ้านครศรีธรรมราชสืบต่อไป เสมอกับพระยาประเทศราชทุกประการ”

๓.๔ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จขึ้นครองราชย์และสถาปนากรุงเทพฯ
เป็นราชธานี ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ แล้วทรงพระราชดำริว่าที่พระเจ้ากรุงธนบุรี การยกเจ้านครขึ้นเป็นเจ้า-
ประเทศราชนั้นเป็นการสูงเกินไป จึงโปรดให้ลดบรรดาศักดิ์ลงเป็นเจ้าพระยาฯ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองชั้นเอก
เช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลกและเมืองนครราชสีมา และให้ลดตำแหน่งเสนาบดีเมืองนคร ลงเป็นกรมการเมือง
เหมือนหัวเมืองอื่น ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๗ ให้ยกเมืองสงขลาซึ่งขึ้นกับเมืองนครอยู่ในครั้งนั้น เป็นหัวเมือง
ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ด้วย

ครั้น พ.ศ. ๒๓๒๗ ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) พ้นจากตำแหน่ง และ
คุมตัวเข้ามารับราชการในกรุงเทพฯ พร้อมกันนั้นได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอุปราช (พัฒน์) ซึ่งเป็นบุตรเขย
ของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ขึ้นเป็น “เจ้าพระยาฯนครศรีธรรมราช” แทน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราชธานีกรุงเทพฯ ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช
๔ คน คือ

๑. ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตั้งอุปราช (พัฒน์) เป็นเจ้าพระยา
นครศรีธรรมราช (พัฒน์) พ.ศ. ๒๓๒๗

๒. ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งพระบริรักษ์ภูเบศร์ (น้อย) เป็น
พระยาฯนครศรีธรรมราช (น้อย) พ.ศ. ๒๓๕๔

๓. ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งพระเสน่หามนตรี (น้อยกลาง)
บุตรเจ้าพระยาฯนคร (น้อย) เป็นพระยาฯนครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) พ.ศ. ๒๓๘๒

๔. ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งพระเสน่หามนตรี (หนูพร้อม)
บุตรเจ้าพระยาฯนครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) เป็นเจ้าพระยาฯสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม) พ.ศ. ๒๔๑๐

ถึงแม้ว่าในช่วงเวลานั้นนครศรีธรรมราชจะถูกลดอำนาจลงมาก แต่นครศรีธรรมราชยังเป็น
เมืองที่สำคัญที่สุดของปักษ์ใต้อยู่ เพราะต้องกำกับหัวเมือง ไทรบุรี กลันตัน และเป็นผู้ดูแลรักษาหัวเมือง
ฝ่ายตะวันตก ตลอดจนปราบปรามแขกสลัดและสืบข่าวความเคลื่อนไหวของพม่าในภาคใต้ นอกจากนี้
ตัวเจ้าเมืองกรมการเมืองยังมีหน้าที่ทางส่วนตัวที่จะต้องปฏิบัติต่อเมืองหลวงเพื่อจะแสดงความจงรักภักดี
ด้วยการส่งต้นไม้ทอง ต้นไม้เงิน เครื่องราชบรรณาการเข้าไปถวายในเมืองหลวง ปีละ ๒ ครั้ง เนื่องจาก
เป็นหัวเมืองชั้นเอกซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในตราตั้งพระบริรักษ์ภูเบศร์ เป็นพระยาฯนครศรีธรรมราชว่า... “อนึ่ง
เมืองนครเป็นเมืองเอก ถึงงวดปีแล้วให้จัดแต่งดอกไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการส่งเข้าไปทูลเกล้าฯ
ทูลกระหม่อมถวายปีละ ๒ งวด ตามโบราณราชประเพณีสืบมาแต่ก่อน ทุกปีอย่าให้ขาด”.... และมีหน้าที่

ต้องปฏิบัติต่อประชาชนชาวนครศรีธรรมราช เพื่อไม่ให้เป็นผู้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน ซึ่งนับเป็นภาระที่หนักมากสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช แต่ทางราชธานีก็เข้าใจถึงภาระหน้าที่อันยากลำบากของเจ้าเมืองนี้ดี จึงเพิ่มอำนาจให้แก่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมากกว่าเจ้าเมืองอื่น ๆ เพื่อเป็นการชดเชยภาระหน้าที่ที่ปรับเปลี่ยนลดลงไป

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชที่มีบทบาทสำคัญมีอำนาจ และมีอาณาพรมมากกว่าเจ้าเมืองคนก่อน ๆ คือ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เพราะแม้ว่าจะไม่ได้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชในฐานะเจ้าประเทศราชดังเช่นพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ในสมัยกรุงธนบุรี แต่ในทางพฤตินัยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) มีอำนาจในการปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งหมดตลอดถึงไทรบุรี ตรัง กานู เประ นอกจากนี้ยังเป็นผู้สำเร็จราชการทางภาคใต้ฝั่งตะวันตกอีกด้วย เนื่องจากมีความสามารถพิเศษในด้านการทหาร การต่อเรือ และการบังคับบัญชากองเรือ ความสามารถดังกล่าวผนวกกับความกล้าหาญเฉลียวฉลาดและรอบรู้ของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) และความสัมพันธ์อันดีกับราชสำนักในกรุงเทพฯ ได้ทำให้ฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชดีตามขึ้นไปด้วย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวยกย่องเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ว่า

“เป็นผู้มีอำนาจมากกว่าเจ้าพระยามครทั้งปวง ได้บังคับบัญชาตลอดขึ้นมาถึงเมืองไชยา ข้างฝั่งตะวันตกก็มีอำนาจแผ่เอื้อมไปถึงกลาง นำทัพศึกที่เป็นเรื่องสำคัญก็คือ เมืองไทร มีอำนาจในเมืองแขกมาก นับถือเป็นพระเจ้าแผ่นดินรอง เป็นผู้ได้รับอำนาจทำหนังสือสัญญาทำอังกฤษ เจ้าขององค์นาวาโลหะ พระแท่นถม พระยานถม พระแสงงั่ว พระแสงทวนถม และอื่นๆ”

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ได้สร้างความสำคัญให้แก่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นอันมาก งานสำคัญของท่านมีทั้งด้านปกครอง การช่าง การรบ และการทูต กล่าวคือในด้านการปกครองได้ปกครองบ้านเมืองด้วยธรรมาภาพ บ้านเมืองสงบเรียบร้อยน่าสรรเสริญ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวถึงไว้ในหนังสือสารานุกรมสมเด็จ ภาคที่ ๖ ว่าเจ้าพระยามครฯ (น้อย) เป็นโอรสลับของพระเจ้ากรุงธนบุรี ปกครองบ้านเมืองเข้มแข็งกว่าเจ้าเมืองแต่ก่อน ในด้านการช่างได้ต่อเรือรบและเรือกำปั่นแปลงแก่กองทัพไทยสมัยรัชกาลที่ ๒ จำนวน ๓๐ ลำ ได้ส่งเสริมศิลปหัตถกรรม เครื่องถม และผ้ายกเมืองนคร จนเป็นที่รู้จักกว้างขวาง ด้านการรบได้ทำศึกสงครามเพื่อปราบปรามกบฏเมืองไทรบุรีชนะ ทำให้ไทรบุรียังคงขึ้นอยู่กับไทย และทำให้อังกฤษยอมรับว่าไทรบุรีเป็นประเทศราชของไทย ด้านการทูตได้ทำหน้าที่เจรจาความเมืองขึ้นต้น เพื่อเจริญความสัมพันธ์ไมตรีกับตัวแทนรัฐบาลอังกฤษ (จอห์น ครอบเฟิร์ต และเฮนรี เบอรัล) หลายครั้ง ก่อนที่จะเดินทางไปเข้าเฝ้าที่กรุงเทพฯ ลักษณะเด่นเช่นนี้เองที่ทำให้ราชธานีให้อำนาจและความไว้วางใจแก่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมากกว่ายุคสมัยใด

เมื่อเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรมใน พ.ศ. ๒๓๘๒ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งพระเสน่หามนตรี (น้อยกลาง) ผู้ช่วยว่าราชการเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นบุตรคนที่ ๔ ของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) กับท่านผู้หญิงอินเป็นเจ้าเมือง ปราบกฏนามในตราตั้งว่าพระยานครศรีธรรมราช แต่คนทั่วไปมักเรียกว่าพระยานคร (น้อยกลาง) ภายหลังได้รับการสถาปนาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในชื่อ “เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง)” เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ และถึงอสัญกรรมใน พ.ศ. ๒๔๑๐

อนึ่ง ภายหลังก่อตั้งนครศรีธรรมราช (น้อย) ราชธานีประสงค์จะโอนอำนาจเจ้าเมืองมาไว้ในส่วนกลางให้มากขึ้น จึงเข้าไปเกี่ยวข้องข้องในการแก้ไขปัญหาเมืองไทรบุรีโดยตรงเสียเอง แทนที่จะยินยอมให้นครศรีธรรมราชเป็นตัวแทนราชธานี ในการดูแลรักษาราชอาณาจักรทางใต้ดังเช่นในสมัยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ได้ยกเมืองสตูลซึ่งเดิมขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชไปขึ้นกับเมืองสงขลา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอาณาเขตระหว่างราชอาณาจักรสยามกับบริษัทยังกุญเกี่ยวกับหัวเมืองมลายู จนสามารถตกลงกันได้เรียบร้อย เป็นผลให้ราชธานี สามารถแก้ปัญหาเมืองไทรบุรีลงได้สำเร็จในระดับหนึ่ง

นอกจากนี้ ทางราชธานีสามารถต่อเรือใหญ่กว่าเรือกำปั่นที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) สร้าง จึงสามารถเดินทางไปมาติดต่อกันได้สะดวกกว่าเดิม ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชใกล้หูใกล้ตากรุงเทพฯ มากขึ้น จนพอจะทำให้เชื่อได้ว่าไม่เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของราชธานี บทบาทของเมืองนครศรีธรรมราชจึงลดลงไปเหลือเพียงเป็นเมืองเอกเมืองหนึ่ง มีหน้าที่แต่เพียงกำกับหัวเมืองปักษ์ใต้อื่น ๆ ตามคำสั่งของทางราชธานีเท่านั้น ส่วนบทบาทของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ได้ปฏิบัติราชการด้วยดี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สถาปนาเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชใน พ.ศ.๒๓๙๕

สิ้นสมัยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ใน พ.ศ. ๒๔๑๐ บุตรคนโตคือพระเสนหา-มนตรี (หนูพร้อม) ก็เข้าดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชสืบแทน ปรากฏนามภายหลังคือ “เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี” คนทั่วไปรู้จักในอีกนามหนึ่งว่า “เจ้าพระยาขันทวน” ในเวลานั้นแม้ว่าจะไม่มีศึกพม่าหรือญวนแล้วก็ตาม แต่ไทยกลับต้องเผชิญหน้ากับชาติตะวันตกที่เข้ามาล่าอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือฝรั่งเศสและอังกฤษ การดำเนินนโยบายปิดประเทศแบบเดิมซึ่งใช้มาตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีอาจจะทำให้ปลอดภัยจากการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกได้ แม้ไทยจะยอมผ่อนปรนตามเงื่อนไขของฝรั่งเศสทั้งสองชาติไปบ้างแล้วก็ตาม ดังนั้นหนทางที่จะรอดพ้นจากการสูญเสียเอกราชทางหนึ่ง ก็คือการจัดระบบการปกครองหัวเมืองเสียใหม่ให้รัดกุมและมีเอกภาพกว่าที่เป็นอยู่ ถือเป็นความพยายามสร้างเสริมกำลังและปิดช่องว่างอันเกิดจากการปกครองโดยเร็ว

ใน พ.ศ. ๒๔๑๘ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม) ถูกเรียกตัวเข้าไปอยู่ในกรุงเทพฯ เนื่องจากบกพร่องในหน้าที่ราชการให้ทรงตำหนิติเตียนได้ เช่น ไม่ได้ไปรับเสด็จพระราชดำเนินเมืองไทรบุรีใน พ.ศ. ๒๔๑๔ ทั้งที่เมืองนครศรีธรรมราชบังคับบัญชาเมืองไทรบุรีอยู่ และถูกขุนพิบาลฟ้องร้องกล่าวโทษเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ จนกรมพระกลาโหมต้องตั้งตุลาการเพื่อชำระความ ปีเดียวกันนี้ราชธานีให้เลื่อนบรรดาศักดิ์พระยาไทรบุรีขึ้นเป็นเจ้าพระยาแล้วให้เมืองไทรบุรีขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ผลการตัดสินคดีเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม) ถูกเรียกตัวเข้าไปรับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ เกือบ ๒๐ ปี เพิ่งได้กลับรับราชการที่เมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๔๓๗ อันเป็นช่วงเวลาที่ราชธานีกำลังดำเนินการปฏิรูปการปกครองบ้านเมืองแบบสมัยใหม่ที่เรียกว่า “ระบบเทศาภิบาล” ส่งผลให้อำนาจและบทบาทของเมืองนครศรีธรรมราชที่เคยเป็นหัวเมืองชั้นเอก และมีความสำคัญที่สุดในปักษ์ใต้ลดลง กลายมาเป็นเมืองหนึ่งใน “มณฑลนครศรีธรรมราช” อยู่ในบังคับบัญชาของข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช

๓.๕ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชสมัยปฏิรูปประเทศ

การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างขึ้นในนครศรีธรรมราช กล่าวคือมีการเปลี่ยนการปกครองแบบเดิมมาเป็นหัวเมืองหนึ่งใน “มณฑลเทศาภิบาล” ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองซึ่งเกิดจากการรวมหัวเมืองมาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและบังคับบัญชาของข้าหลวงเทศาภิบาลแทนการมีเจ้าเมืองดั้งเดิม ข้าหลวงเทศาภิบาลมีฐานะเป็นข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงมอบความไว้วางพระราชหฤทัยคัดเลือกจากขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถสูงออกไปปฏิบัติราชการ นอกจากข้าหลวงเทศาภิบาลแล้ว ยังมีข้าราชการชั้นรองอีกจำนวนหนึ่งรวมเรียกว่า “กองมณฑล” ทำหน้าที่ช่วยเหลือการปฏิบัติราชการในแผนกการต่าง ๆ ภายในมณฑลตามสมควรแก่ปริมาณงาน นับเป็นการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองครั้งใหญ่ของไทย ภายหลังจากการปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา

ก่อนปฏิรูปนั้น หัวเมืองปักษ์ใต้ที่มีความสำคัญมากมีสองเมือง คือเมืองนครศรีธรรมราช และเมืองสงขลา เมืองทั้งสองทำหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชาหัวเมืองประเทศราชมลายูด้วย โดยเฉพาะในสมัยที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นเจ้าเมืองนั้น เมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจมากที่สุด ในปักษ์ใต้ เพราะเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นคนเข้มแข็งเอางาน และมีความมุ่งมั่นที่จะควบคุมหัวเมืองประเทศราชมลายูให้จงรักภักดีต่อไทย แต่หลังจากเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว เจ้าเมืองทั้งที่นครศรีธรรมราชและสงขลาอ่อนแอลง การควบคุมหัวเมืองประเทศราชมลายูจึงไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เป็นโอกาสให้อังกฤษซึ่งมีเมืองขึ้นประชิดพรมแดนไทยอยู่ทางใต้ดำเนินการแทรกแซงเข้ามาทีละน้อย ๆ โดยเฉพาะทางด้านไทรบุรีอันเป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นเหตุให้ไทยกับอังกฤษมีกรณีพิพาทในเรื่องหัวเมืองมลายูหลายครั้ง แต่ที่รุนแรงมากคือกรณีอังกฤษใช้เรือรบระดมยิงเมืองตรังกานู เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๕ และกรณีอุรังกายากับพวกเป็นกบฏในรัฐปาหังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ซึ่งอังกฤษกล่าวหาว่าก่อกวน ทรังกานูรู้เห็นเป็นใจด้วยให้ไทยเอาเป็นธุระ และอังกฤษได้ติดตามพวกกบฏเข้ามาในเขตแดนของไทย แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ สงบลงได้เพราะกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษมีนโยบายที่ต้องการเป็นมิตรกับไทย จึงไม่ละเมิดสิทธิของไทยในรัฐมลายู แม้กระนั้นก็ตาม ไทยก็ตระหนักดีว่าสิทธิของไทยเหนือรัฐมลายูยังไม่มีหลักประกันที่แน่นอน

ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงใช้นโยบายประนีประนอมและทรงเอาใจหัวเมืองประเทศราชมลายู จะเห็นได้ว่าได้เสด็จประพาสหัวเมืองประเทศราชหัวเมืองมลายูหลายครั้ง ทรงยกฐานะผู้ครองรัฐไทรบุรีขึ้นเป็นเจ้าพระยาและให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ แทนที่จะขึ้นกับนครศรีธรรมราชดั้งเดิม ทั้งนี้ทรงมีพระราชประสงค์เพียงแต่จะให้หัวเมืองมลายูเป็นพระราชอาณาเขตขึ้นนอกติดกับฝรั่ง เพราะถ้าหากอังกฤษเข้ามาควบคุมหัวเมืองมลายูอันเป็นประเทศราชของไทยแล้ว จะทำให้อังกฤษมีพรมแดนติดกับดินแดนของไทยแท้ ๆ ซึ่งจะเป็นอันตรายมากขึ้นอีก ด้วยเหตุนี้จึงทรงพระราชดำริว่าราชการในหัวเมืองปักษ์ใต้นั้นจะปล่อยไว้ไม่ได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมดที่เคยขึ้นสังกัดกระทรวงกลาโหมมาอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงมหาดไทย และมีพระราชดำรัสให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย จัดการแก้ไขการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้โดยรีบด่วน เพื่อจะได้มีความเจริญก้าวหน้าเช่นเดียวกับหัวเมืองชั้นใน ด้วยเหตุนี้จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชและมณฑลชุมพรขึ้น โดยมีพระยาสุโขมนัญวินิต (ปั้น) และพระยา

สุจริตมหิศรภักดี (คอซิมก้อง ณ ระนอง) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลตามลำดับ การจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลในหัวเมืองปักษ์ใต้จึงเริ่มมาตั้งแต่บัดนั้น

การจัดการปกครองเมืองนครศรีธรรมราช เข้าสู่ระเบียบแบบแผนสมัยใหม่ มิได้มีเฉพาะด้านการปกครองเท่านั้น พระยาสุโขมนัยวินิตได้นำระเบียบแบบแผนสมัยใหม่ ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นนโยบายการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินมาปรับปรุงแก้ไขเมืองนครศรีธรรมราชในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศาลได้จัดระบบศาลยุติธรรมตามระเบียบใหม่ที่กำหนดไว้ในพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) ต่อมาได้จัดตั้งศาลมณฑลขึ้นที่เมืองสงขลาและนครศรีธรรมราช ได้ตั้งศาลเมืองและศาลแขวงครบทุกอำเภอ ทั้งยังได้ให้อำนาจแก่กรมการอำเภอและกำนัน รับผิดชอบในการพิจารณาคดีตามสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ ทำให้การพิจารณาคดีในเมืองนครศรีธรรมราชสะดวกรวดเร็ว และราษฎรได้รับความเป็นธรรมมากกว่าสมัยก่อน

ทางด้านการภาษีอากร ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ยกเลิกระบบการเก็บภาษีแบบเก่า ที่ให้เจ้าภาษีนายอากรเป็นผู้ผูกขาดการเก็บภาษีมาเป็นแบบใหม่ โดยให้เทศาภิบาลเป็นผู้จัดเก็บเอง ซึ่งทำให้เงินผลประโยชน์ของแผ่นดินเพิ่มขึ้นมาก

ทางด้านการศึกษา ปรากฏว่าการจัดการศึกษาในเมืองนครศรีธรรมราชเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ราษฎรให้ความสนใจเข้ามาศึกษาเล่าเรียนมากกว่าหัวเมืองใด ๆ ในมณฑลนี้ นอกจากการจัดตั้งโรงเรียนตามวัดต่าง ๆ แล้ว ยังได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นที่วัดท่าโพธิ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้ชื่อว่าโรงเรียนฝึกหัดครูเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อผลิตครูออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในเมืองนครศรีธรรมราช และหัวเมืองอื่น ๆ ในมณฑลนี้ บุคคลสำคัญในการจัดการศึกษาแบบใหม่นี้ คือ พระรัตนธัชมุนี (ท่านม่วง)

ทางด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง พระยาสุโขมนัยวินิตได้จัดตั้งกองตำรวจภูธรขึ้น ซึ่งในระยะแรกเรียกว่า “พลตระเวน” ให้ประจำอยู่ที่อำเภอเมืองและอำเภอปากพนังเพื่อปราบปรามโจรผู้ร้าย และยังใช้วิธีปราบปรามโจรผู้ร้ายด้วยการส่งเสริมให้คนดีที่ราษฎรเคารพนับถือได้เป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน และลงโทษผู้กระทำความผิดโดยยึดถือกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลของผู้ใดจากนโยบายนี้ทำให้โจรผู้ร้ายในเมืองนครศรีธรรมราชตลอดไปถึงพัทลุงและสงขลาราบคาบลงเป็นอันมาก

ทางด้านคมนาคม ได้สร้างสะพาน ถนนหนทางและขุดคลองขึ้นมากมาย เพื่อให้ราษฎรไปมาติดต่อกันได้สะดวกทั้งยังเป็นการส่งเสริมด้านการค้าขายและการเกษตรกรรมอีกด้วย ผลงานของพระยาสุโขมนัยวินิตที่ยังปรากฏอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราชจนทุกวันนี้ เช่น ถนนราชดำเนินจากท่าแพมาถึงประตูชัย ถนนรอบกำแพงเมือง ถนนเลียบบคลองท่าแพไปถึงปากน้ำปากพูน เพื่อให้รับกับท่าเรือที่สร้างขึ้นใหม่ที่นี่ มีการขุดคลองจากบางจากไปออกแม่น้ำปากพนัง (ชื่อว่า “คลองสุโขม”) และคลองระโนด เป็นต้น นอกจากนี้พระยาสุโขมนัยวินิตยังได้ก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยการขอความร่วมมือจากราษฎรซึ่งได้รับความสำเร็จเป็นอันดี พระยาสุโขมนัยวินิตเป็นทั้งนักปกครองและนักพัฒนาที่มีความสามารถ จึงทำให้เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลมีความเจริญก้าวหน้าไปเป็นอันมาก

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๔๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุโขมนัยวินิตไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาชลบุรานุรักษ์มาดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลแทน

ครั้ง พ.ศ. ๒๔๕๓ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงต่างพระเนตรพระกรรณในฐานะสมุหเทศาภิบาลนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๘ ดำรงตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ มีอำนาจบังคับบัญชามณฑลสุราษฎร์ธานี มณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลปัตตานี (มณฑลปัตตานีแยกตัวจากมณฑลนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. ๒๔๔๗)

การบริหารการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราช ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์เป็นงานสานต่อการปฏิรูปมณฑลนครศรีธรรมราช ตามแนวทางที่ได้วางไว้ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ ทำให้การคมนาคม การเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีความเจริญก้าวหน้าและเป็นระบบระเบียบขึ้น การติดต่อสื่อสารซึ่งสมัยก่อนหน้านี้ใช้เรือ ช้าง ม้า และเกวียน เป็นพาหนะในการขนส่ง เปลี่ยนมาใช้รถไฟ เป็นพาหนะขนส่ง มีไปรษณีย์โทรเลข มีโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อกรุงเทพฯ หรือสิงคโปร์ได้สะดวก ทรงเสนอความเห็นให้มีการสร้างถนนหลวงสายใหญ่เดินคู่กับทางรถไฟสายใต้ โดยถนนที่สร้างนี้จะต้องตัดผ่านหมู่บ้านสำคัญ ๆ แต่ไม่ห่างจากทางรถไฟมากกว่า ๒๐ เส้น และสร้างถนนย่อยไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นทางเกวียน เพื่อขนถ่ายสินค้ามาป้อนรถไฟ

ใน พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนแปลงระบบบริหารการเทศาภิบาลที่ใกล้เคียงขึ้นเป็นภาค จึงได้รวมมณฑลสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และปัตตานี เป็นภาคปักษ์ใต้ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์เป็นอุปราชปักษ์ใต้ มีอำนาจเหนือสมุหเทศาภิบาล มีหน้าที่บังคับบัญชาตรวจตรา แนะนำราชการ ทรงดำรงตำแหน่งนี้ถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๘ จึงไปรับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยุบเลิกตำแหน่งอุปราชภาค ให้มณฑลเทศาภิบาลกลับไปขึ้นสังกัดกระทรวงมหาดไทยตามเดิม นครศรีธรรมราชจึงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงยุบเลิกมณฑลให้มีฐานะเป็นจังหวัด โดยมณฑลนครศรีธรรมราชถูกยกเลิกให้เป็นจังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช จนถึงปัจจุบัน

แผนที่สภาพมณฑลนครศรีธรรมราช เขียนขึ้น ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)

ที่มา : “แผนที่สยาม แสดงเขตประเทศ เขตมณฑล ที่ตั้งที่ว่าการรัฐบาลมณฑล ที่ตั้งที่ว่าการจังหวัด”, เอกสาร
 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ผ รล. ๐๘๐/๑๙.

๔. สงครามมหาเอเชียบูรพา^{๑๔}

พ.ศ. ๒๔๘๒ เกิดวิกฤตการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้นในทวีปยุโรป สงครามครั้งนี้เกิดขึ้นสืบเนื่องจากความไม่เป็นธรรมของสนธิสัญญาแวร์ซายส์และสัญญาสันติภาพฉบับอื่น ๆ ซึ่งทำภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ เยอรมนีและชาติผู้แพ้สงครามถูกบังคับให้ลงนามในสัญญาที่ตนเสียเปรียบ รวมถึงการเติบโตของลัทธิทางทหารหรือระบบเผด็จการ มีผู้นำหลายประเทศสร้างความเข้มแข็งทางทหาร และสะสมอาวุธร้ายแรงต่าง ๆ เกิดจากความล้มเหลวขององค์การสันนิบาตชาติ การทำหน้าที่รักษาสันติภาพไม่ประสบผลสำเร็จ และการเกิดความขัดแย้งในอุดมการณ์ทางการเมือง แนวความคิดของผู้นำประเทศที่นิยมลัทธิทางทหาร ได้แก่ ฮิตเลอร์ ผู้นำลัทธินาซีของเยอรมนี และเบนито มุสโสลินี ผู้นำลัทธิฟาสซิสต์ของอิตาลี ทั้งสองต่อต้านแนวความคิดเสรีนิยมและระบบการเมืองแบบรัฐสภาของชาติยุโรป แต่ให้ความสำคัญกับพลังของลัทธิชาตินิยม ความเข้มแข็งทางทหาร และอำนาจผู้นำมากกว่า ขั้วอำนาจของสงครามฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายอักษะ มีเยอรมนีและอิตาลีเป็นผู้นำ กับอีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายสัมพันธมิตร มีสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ สงครามได้ขยายตัวออกนอกทวีปยุโรปขยายขอบเขตกว้างขวางไปทั่วโลก ญี่ปุ่นเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะด้วยแนวคิดหลักคือต้องการขับไล่จักรวรรดินิยมออกจากทวีปเอเชีย (ซึ่งประเทศจักรวรรดินิยมที่เข้ายึดครองดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียขณะนั้นล้วนอยู่ฝ่ายสัมพันธมิตร)

^{๑๔} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครศรีธรรมราช. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๔, หน้า ๗๖.

อนุสาวรีย์วีรไทย

สงครามโลกได้ลุกลามเข้าสู่ทวีปเอเชีย ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกพร้อมกันในสิงคโปร์ อินโดนีเซีย มลายู และประเทศไทย เมื่อเช้าตรู่ของวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งเป็นเวลาเดียวกันกับที่โจมตีฐานทัพอากาศเพิร์ลฮาร์เบอร์ของสหรัฐอเมริกา เฉพาะประเทศไทยญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกพร้อมกันที่สมุทรปราการ ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี สงขลา ปัตตานี นครศรีธรรมราช และปราจีนบุรี โดยที่ฝ่ายไทยไม่ได้คาดคิดมาก่อน ในช่วงเวลานั้นบริเวณของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นที่ตั้งกองกำลังสำคัญของภาคใต้ คือ มณฑลทหารบกที่ ๖ ในเวลานั้นมีพลตรีหลวงเสนานรงค์เป็นผู้บัญชาการมณฑล เข้าวันเกิดเหตุได้รับแจ้งข่าวจากนายไปรษณีย์นครศรีธรรมราชว่าญี่ปุ่นได้ส่งเรือรบประมาณ ๑๕ ลำ มาลอยลำในอ่าวสงขลาและได้ยกพลขึ้นบกที่เมืองสงขลา พลตรีหลวงเสนานรงค์ ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๖ จึงสั่งการรับศึกและสั่งให้เตรียมกำลังเคลื่อนย้ายไปสนับสนุนกองทัพสงขลาโดยด่วน ขณะเตรียมการอยู่นั้นก็ได้รับแจ้งจากพลทหารว่ากองทหารญี่ปุ่นกำลังยกพลขึ้นบกเข้าทางคลองท่าแพ ที่บ้านท่าแพ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง ผู้บัญชาการมณฑลจึงสั่งการให้ทุกคนทำการต่อสู้อย่างเต็มกำลัง โดยความมุ่งหมายที่จะมิให้กองทัพ

บริเวณท่าแพซึ่งเป็นที่กองทหารญี่ปุ่นยกเข้ามาและได้ปะทะกับกองทหารไทย สะพานท่าแพที่หักพังนี้ กองทหารญี่ปุ่นได้ลำเลียงพลมาขึ้นที่นี่ (๒๕-๒๖ ธันวาคม ๒๔๘๔ ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)
ภาพ : https://www.silpa-mag.com/club/art-and-culture/article_9438

ญี่ปุ่นเข้ายึดโรงทหารได้เป็นอันขาด การสู้รบระหว่างทหารไทย ยุวชนทหาร^{๑๕} กับทหารญี่ปุ่นเป็นไปในลักษณะประจัญหน้า พื้นที่บริเวณสู้รบตั้งอยู่ในแนวเขตทหารด้านเหนือกับบริเวณตลาดท่าแพ มีถนนราชดำเนินผ่านพื้นที่ในแนวเหนือ - ใต้ การรบทำไม่ได้ไม่สะดวกนัก เพราะตลอดเวลาตั้งแต่ ๐๗.๐๐ - ๑๐.๐๐ น. ฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก

เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เศษ ผู้บังคับบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๖ ได้รับโทรเลขจากรัฐบาล มีคำสั่งให้ยุติการรบ การต่อสู้ระหว่างทหารไทยกับทหารญี่ปุ่นจึงยุติลง ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๖ สั่งให้นำกำลังยุวชนทหารกลับและติดต่อให้ญี่ปุ่นส่งผู้แทนมาเจรจาเพื่อตกลงกันในรายละเอียด ผลการเจรจา ยุติการรบโดยสรุปมีดังนี้

^{๑๕} กลุ่มเยาวชนที่อาสาสมัครร่วมต่อสู้กับทหารญี่ปุ่น

๑. ฝ่ายญี่ปุ่นขอให้ถอนทหารไทยจากที่ตั้งปกติไปให้พ้นแนวคลองสะพานรามเสวี ให้เสร็จสิ้นภายในเวลา ๓ ชั่วโมง เพราะญี่ปุ่นต้องการใช้สนามบินโดยด่วน
๒. ฝ่ายไทยยินยอมให้หน่วยทหารญี่ปุ่นเข้าพักอาศัยในโรงทหารของไทยได้ทั้งหมด โดยฝ่ายไทยรวมทั้งครอบครัวนายทหารและนายสิบจะย้ายไปพักในบริเวณตัวเมืองนครศรีธรรมราช โดยอาศัยตามโรงเรียนวัดและบ้านพักข้าราชการ เป็นต้น
๓. ฝ่ายไทยขอขนอาวุธและสัมภาระติดตัวไปด้วย ยกเว้นอาวุธหนัก กระสุน วัตถุระเบิด และน้ำมันเชื้อเพลิงบางส่วน ตลอดจนเครื่องบิน แต่ฝ่ายญี่ปุ่นไม่ยินยอม
๔. ฝ่ายญี่ปุ่นแสดงความเสียใจที่ได้มีการสู้รบกัน มีความรู้สึกเห็นใจ และยกย่องชมเชยวีรกรรมของทหารไทย

ผลของการยกพลขึ้นบกที่นครศรีธรรมราชครั้งนี้ฝ่ายไทยสูญเสียชีวิต ๓๘ คน เป็นนายทหารสัญญาบัตร ๓ คน นายทหาร ๓ คน พลทหาร ๓๒ คน ฝ่ายญี่ปุ่นไม่ทราบจำนวน ภายหลังจากเสร็จสิ้นสงครามมหาเอเชียบูรพา ขบวนการศรีธรรมราชได้ร่วมใจกันสร้างอนุสาวรีย์วีรไทยขึ้น อนุสาวรีย์นี้มีลักษณะเป็นรูปทหารถือปืนและมีดาบปลายปืนในท่าออกศึก ซึ่งออกแบบและปั้นโดยนายสนั่น ศิลากรณ์ ข้าราชการกรมศิลปากรในสมัยนั้น อนุสาวรีย์วีรไทยตั้งอยู่ในค่ายวิชราวุธ เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๒ เป็นต้นมา ปัจจุบันขบวนการศรีธรรมราชยังรำลึกถึงวีรกรรมครั้งนั้น จึงได้ร่วมทำบุญตักบาตรและวางพวงมาลา ณ อนุสาวรีย์ทุกวันที ๘ ธันวาคม ซึ่งถือเป็น “วันวีรไทย”

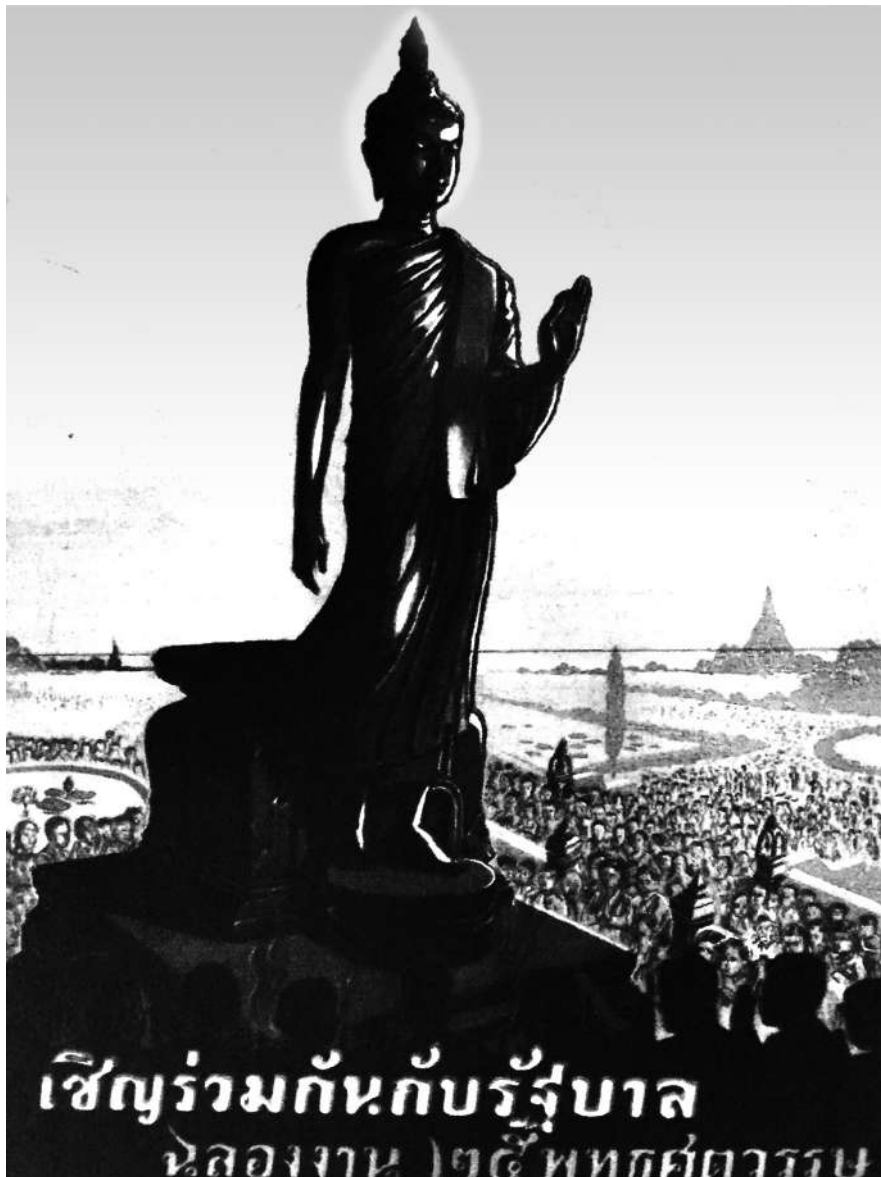
๕. งานฉลองกิ่งพุทธกาล^{๑๖}

แนวคิดเรื่องกิ่งพุทธกาลเป็นความเชื่อที่ว่าพุทธศาสนาของพระพุทธโคดม (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) จะมีอายุ ๕๐๐๐ ปี ในช่วงครึ่งแรกของพุทธศาสนา คือ ๒๕๐๐ ปีแรก จะเป็นช่วงที่พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมีผู้ให้ความนับถือจำนวนมาก จน พ.ศ. ๒๕๐๐ หรือเรียกว่ากิ่งพุทธกาล จะมีความเชื่อว่าพุทธศาสนาเสื่อมลงจนถึง พ.ศ. ๕๐๐๐ ก็เกิดศาสนาใหม่ในยุคพระศรีอารยเมตตรัย ความเชื่อนี้ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาต่าง ๆ ในประเทศที่มีการนับถือศาสนาพุทธ ที่เห็นได้ชัดคือการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ในหลายประเทศ เช่น อินเดีย เมียนมาร์ ลังกา จีน ไทย ฯลฯ

กล่าวเฉพาะประเทศไทยในสมัยนั้นมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้จัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ หรืองานฉลองกิ่งพุทธกาลอย่างยิ่งใหญ่^{๑๗} เป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน ตั้งแต่วันที่ ๑๒-๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ภาพรวมของงานมีการประกอบพิธีอุปสมบทพระภิกษุที่วราขอาณัติจักร ๒,๕๐๐ รูป มีพิธีแห่และพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ทั้ง ๗ คืน รูปแบบการเปิดงานนั้นรัฐบาลเน้นให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และหวังผลด้านจิตใจเป็นสำคัญ เมื่อถึงเช้าวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ซึ่งจะเป็นวันวิสาขบูชา เวลา ๐๖.๐๐ น.

^{๑๖} เก็บความจาก พัทธลดา จุลเพชร, แนวคิดเรื่องกิ่งพุทธกาลในสังคมไทย พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๐๐, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.๒๕๔๘.

^{๑๗} ในการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษมีหลักฐานยืนยันว่ามาจากความคิดของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้เสนอให้มีการจัดงานฉลองกิ่งพุทธกาลขึ้น ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อจาก “งานฉลองกิ่งพุทธกาล” เป็น “งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษแห่งพุทธกาล” และมีการเปลี่ยนชื่อเรียกการจัดงานต่อมาอีกหลายครั้งจนกระทั่งมาใช้ชื่อว่า “งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ”

โปสเตอร์ร่วมงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ

ที่มา : พัชรดา จุลเพชร. แนวคิดเรื่องกึ่งพุทธกาลในสังคมไทย พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๐๐. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.๒๕๔๘. หน้า ๖๔
อ้างอิง หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (หจช.ศธ.๐๗๐๑.๑๐/๘)

พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาทงสถานีวิทญุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และวิทญุกระจายเสียงทุกสถานี
รับถ่ายทอดพร้อมกันไปทั่วประเทศ วัดต่าง ๆ ย่าซ้อง กลองระฆัง โรงงานต่าง ๆ เปิดหวูด เครื่องบิน
ของกองทัพอากาศโปรยเข้าตอกดอกไม้ ประชาชนทั่วไปทำพิธีแผ่เมตตา ทั้งเสียงกลอง เสียงหวูด เสียงสวด
และการโปรยเข้าตอกดอกไม้ลงมาจากอากาศนั้น ก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะทำให้ผู้พบเห็นรู้สึกได้ถึง
ความยิ่งใหญ่ของพิธีฉลองนี้ ในส่วนภูมิภาคนั้นได้ให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศร่วมจัดงานฉลองด้วยโดยดำเนินการ
ไปตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น

นอกจากนี้รัฐบาลได้ดำเนินโครงการรวมกับการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษหรืองานฉลอง กิ่งพุทธกาลนี้ด้วย ที่สำคัญคือการสร้างพุทธมณฑลที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีเนื้อที่ ๒,๕๐๐ ไร่ มีพระพุทธรูปปางลีลาเป็นพระประธาน อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความก้าวหน้าของพระพุทธศาสนา พุทธมณฑลนั้นมีอาณาบริเวณอันกว้างใหญ่ มีถนนต่าง ๆ ตัดผ่าน ๘ สาย ภายในมีการปลูกพันธุ์ไม้ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มีภาพแกะสลักและจำหลักแสดงถึงพระพุทธรูปประวัติ พุทธบัญญัติ พุทธานุศาสน์ต่าง ๆ มีโครงการสร้างทางหลวงจังหวัด ทางหลวงแผ่นดิน การสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน เช่น เขื่อนเจ้าพระยา เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำตกที่เขายันฮี การเร่งดำเนินการให้มีไฟฟ้า ประปา ใช้ทั่วกันอย่างน้อยในเขตเทศบาล หรือทุกอำเภอ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อร่วมฉลองความก้าวหน้าของพุทธศาสนาและเพื่อเป็นอนุสรณ์ ในการสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ

อนึ่ง สิ่งที่รัฐบาลกำลังดำเนินการนี้เป็นเสมือนตัวแทนแห่งความก้าวหน้าของพุทธศาสนา กล่าว อีกนัยหนึ่งคือกิ่งพุทธกาล เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการสถาปนาความก้าวหน้าของพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม ที่สุด โดยการบรรจุสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในงานเฉลิมฉลองนี้ในรูปของโครงการที่กล่าวมา เพื่อลบความเชื่อว่ กิ่งพุทธกาลเป็นจุดเริ่มต้นของความเสื่อมของพุทธศาสนานั้นเอง

สำหรับการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษในส่วนภูมิภาคนั้น มีหลักการจัดงานคล้ายกับการ จัดงานในส่วนกลาง รัฐบาลได้กำหนดให้จังหวัดที่มีปูชนียสถานที่สำคัญ คือ นครปฐม สกลนคร สุราษฎร์ธานี ลำพูน สระบุรี นครพนม สมุทรปราการ อุดรธานี พิษณุโลก สุโขทัย เชียงใหม่ และนครศรีธรรมราช จัดงาน ฉลองมีกำหนด ๗ วัน

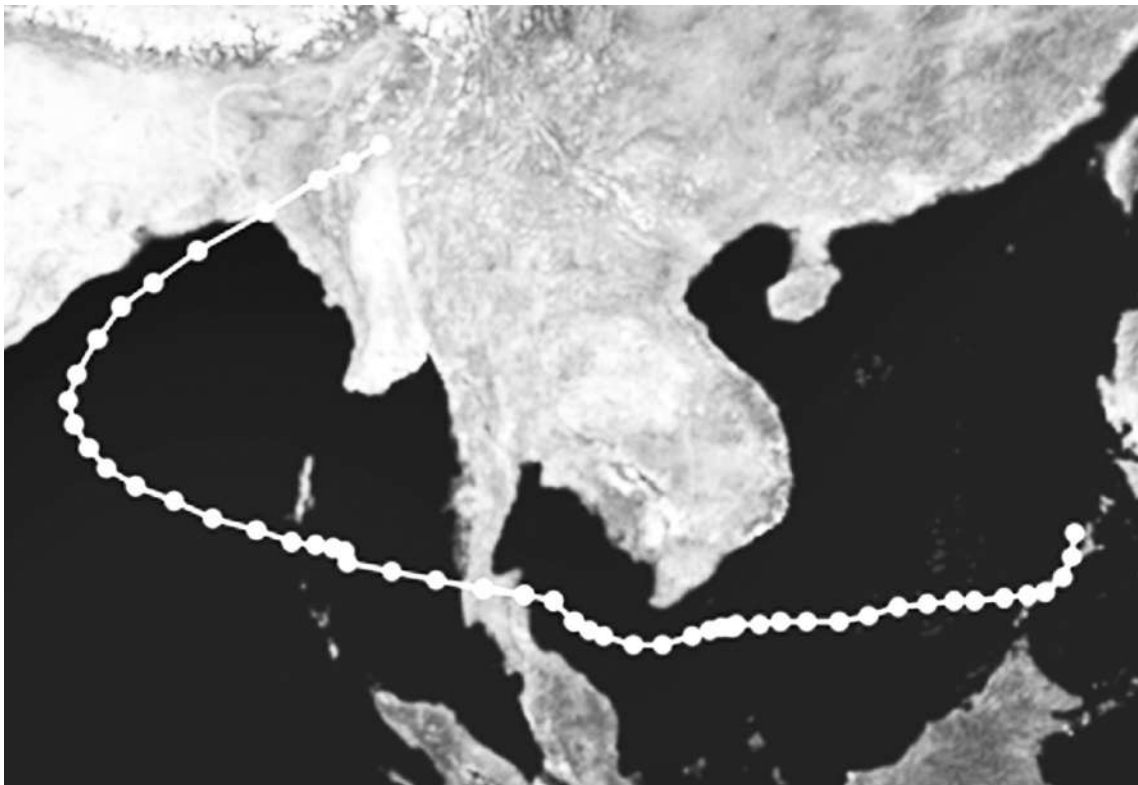
๖. มหาวาตภัยแหลมตะลุมพุก (พ.ศ. ๒๕๐๕)

เป็นเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๔ - ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ประเด็นสำคัญคือ การเกิดลมพายุโซนร้อนแฮเรียตซึ่งเป็นพายุหมุนพัดเข้าพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง โดยมีความเร็วลมประมาณ ๙๐ กม.ต่อชั่วโมง ทั้งแรงลมที่พัดใส่อาคารบ้านเรือนโยกคลอน หลังคาหลุดปลิวและลอยทั่วไปทั้งภาคใต้ ผังตะวันตก ประกอบกับแรงคลื่นยักษ์ซึ่งสูงกว่า ๒ - ๓ เมตร ยังโถมพัดเข้าใส่แหลมตะลุมพุกจนหมู่บ้าน ชาวประมง (อำเภอปากพนัง) พายุโซนร้อนแฮเรียตเริ่มพัดเข้าใส่ภาคใต้ตอนกลางตั้งแต่วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๕ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไปประชาชนจนทวิความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงบ่ายวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เวลา ประมาณ ๑๖.๐๐ น. ทางขอบฟ้าตะวันออกและทิศใต้ก็พลันมืดครึ้มเหมือนอย่างฝันม่านกัน แล้วเกิดเป็น สาย ๆ หลายสายแบบลมวงช้างหรือลมป่องหรือลมหางหนู แต่ครั้งนี้มีเกิดหลายสายอย่างไม่เคยมีมาก่อน

จากนั้นฝนยังตกหนักต่อไปจนค่ำ เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. ก็เกิดมีลมพัดอู่อแรงจากทางทิศเหนือ บ้านหลายหลังเริ่มพัง ในขณะที่ทางทิศเหนือนั้นปรากฏเป็นเสียงดังลั่น เห็นแสงสว่างจ้าและน้ำก็ไหล เชี่ยวกรากเป็นฟองแตกฟุ้งเข้าสู่ชุมชนที่ตั้งอยู่ตามแนวชายฝั่ง โดยเฉพาะบริเวณแหลมตะลุมพุก ลม ฝน และน้ำ คลื่นยักษ์จากทางทิศเหนือนี้พัดกระหน่ำอยู่ประมาณ ๑ ชั่วโมงแล้วสงบลง ผู้คนเกิดสับสนอลหม่าน บ้านพังบ้างแล้วที่เจ็บตายก็ช่วยเหลือกันไป ที่ยังรอดอยู่ต่างก็อพยพไปอยู่บ้านหลังที่ใหญ่มั่นคงแข็งแรงกว่า ลมพายุที่พัดเข้าชายฝั่งสงบลงประมาณ ๕ นาที จากนั้นน้ำที่ท่วมอยู่ประมาณ ๒ - ๓ เมตร ลดไปเพียง ๑ คืบ ก็บังเกิดลมพัดเข้ามาใหม่ คราวนี้ทั้งแรงกว่าและระดับคลื่นก็สูงกว่าบ้านที่ถูกทิ้งโยกไว้ในวันพังในพริบตา ขณะที่บ้านหลังมั่นคงซึ่งเป็นจุดอพยพของคน ค่อย ๆ ถูกน้ำท่วมทันจนมิด หรือไม่ก็หลุดลอยหลายหลัง

สภาพของแหลมตะลุมพุก หลังจากถูกพายุไซนร้อน HARRIET พัดขึ้นฝั่งที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๕

เส้นทางการเคลื่อนตัวของพายุไซนร้อนแฮเรียตขณะพัดเข้าสู่ประเทศไทย
ข้อมูลและภาพ <https://th.wikipedia.org/wiki/พายุไซนร้อนแฮเรียต>

ถูกคลื่นซัดพาลงไปกลางทะเล แต่หลังจากล้นแต่มีผู้คนแออัดยึดยึดติดติดไปด้วย จากคำบอกเล่าของ ผู้รอดชีวิต เล่าว่าต่างกระเสือกกระสนดิ้นรน พายุและคลื่นลมระลอกหลังนี้พายุพัดอยู่อีก ๑ ชั่วโมง จึงสงบ พร้อมกับระดับน้ำที่ลดลงทิ้งซากผู้คนสิ่งของที่ลอยไว้ตามยอดมะพร้าวและป่าแสม รวมทั้งผู้ที่รอดชีวิต ทั้งหลายด้วย ส่วนบนพื้นนั้น ซากศพ อาคารบ้านเรือนสิ่งของต่าง ๆ ระเบิดระกระไปทั่ว

มหาวาตภัยที่แหลมตะลุมพุกคราวนั้น มีคนตายและสูญหายถึง ๑,๐๓๐ คน บาดเจ็บ ๔๒๒ คน ไร้ที่อยู่อาศัย ๑๖,๑๗๐ คน อาคารบ้านเรือนทั่วทั้งจังหวัดพังทั้งหลัง ๒๒,๒๙๖ หลัง ข้าวสุก ๕๐,๗๗๕ หลัง สวนยางสวนผลไม้เสียหายประมาณ ๗๙๑ ล้านต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมี พระบรมราชานุเคราะห์ผู้ประสบวาตภัยในครั้งนี้อย่างมากมาย ประการ รวมทั้งการก่อกำเนิดของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นเช่นกัน^{๑๘}

หลังเหตุการณ์ในครั้งนั้นส่งผลให้ต้นไม้ใหญ่ทั้งในพื้นที่ป่าต้นน้ำ พื้นที่ป่าพรุ และพื้นที่อื่น ๆ ในพื้นที่ ภาคใต้ตอนกลางรวมทั้งอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช โคนลุ่มลงเป็นจำนวนมาก ว่ากันว่าหลังเกิดมหาวาตภัย ครั้งนี้รัฐบาลได้เปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนเข้าไปสัมปทานไม้ที่โคนล้ม และใช้เวลาอยู่หลายปีกกว่าจะขุดไม้ ที่ล้มครั้งนี้ออกจากป่าได้ทั้งหมด นั้นย่อมแสดงว่าจำนวนไม้คงมีอยู่มาก หลังจากนั้นชาวบ้านได้เริ่มเข้ามา จับจองป่าเพื่อปลูกยางพารา ในกรณีของป่าพรุหลังเกิดมหาวาตภัยก็เกิดไฟไหม้ป่า ภาวะแห้งแล้งและไม่เสียด ขึ้นมาแทนไม้ใหญ่ และจากข้อสันนิษฐานของชาวบ้านเชื่อว่าการเกิดขึ้นของไม้เสม็ดเป็นผลให้น้ำในป่าพรุ เปรี้ยว และทำการเกษตรไม่ค่อยได้รับผลเท่าที่ควร

๗. ขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองที่สืบเนื่องมาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ และช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้แก่อุดมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ และอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ซึ่งมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ได้ขยายวงกว้าง ประเทศผู้นำอุดมการณ์ทางการเมืองแต่ละฝ่าย พยายาม ขวนเชื่อว่าความคิดของฝ่ายตนเป็นสิ่งถูกต้อง พร้อมทั้งกล่าวหาฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นผู้ร้าย ความขัดแย้ง ลูกกลมมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาอำนาจทั้งสองฝ่ายจึงประลองกำลังกันในสมรภูมิอินโดจีน

สำหรับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์นั้นได้ขยายเข้าสู่ประเทศไทย ในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษ ที่ ๒๕ ในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยนับเป็นพื้นที่ที่เอื้ออำนวยแก่การพำนักลี้ภัย และเผยแพร่ อุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์^{๑๙} สืบเนื่องจากในช่วงเวลานั้น (ทศวรรษ ๒๕๖๐) ยังไม่มีการออกกฎหมาย หรือวางมาตรการใด ๆ ในอันที่จะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ในทางกลับกันรัฐบาลไทยกลับมีความใจกว้าง มองการอพยพเข้ามาลี้ภัยของคนเวียดนามและจีน เป็นการหนีเข้ามาของพวกขบวนการกู้ชาติต่อต้าน ลัทธิอาณานิคม ประการต่อมา ประเทศไทยมีชนกลุ่มน้อยเวียดนามและจีนเป็นจำนวนมากพอสำหรับ เป็นแหล่งของการช่วยเหลือด้านการเงิน ที่พักอาศัย และแรงงานแก่ขบวนการกู้ชาตินิยมคอมมิวนิสต์ เหตุดังกล่าวการเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์จึงเป็นไปได้โดยไม่ลำบาก

^{๑๘} “วาตภัยแหลมตะลุมพุก” http://www.tungsong.com/NakhonSri/Nakhon_slogan/History/history_nakhon๓.html เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} พรพิรมณ์ เชียงกุล, “การเข้ามาของลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๓๓ (๑) : ๑ - ๑๒ (๒๕๕๐) หน้า ๓.

การเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระแสการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อแสวงหามวลชน เกิดขึ้นในช่วงกลางของทศวรรษ ๒๕๑๐ (ส่วนหนึ่งของกระแสนี้ถูกสร้างขึ้นโดยเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลา ๒๕๑๙) อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในประเทศไทยได้ขยายพื้นที่ออกสู่ชนบทดำเนินการปฏิวัติประเทศ โดยการขยายฐานอำนาจและช่วงชิงประชาชนมาเป็นของตน การขยายพื้นที่ออกสู่ชนบทในช่วงดังกล่าว ฝ่ายคอมมิวนิสต์ต้องค้นหาพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อตั้งกองกำลังให้มั่นคง รวมถึงการหามวลชนเพิ่มเติม เพื่อให้การปฏิวัติประสบผลดังที่ตั้งเป้า พื้นที่ยุทธศาสตร์จำเป็นต้องมีคนและมีที่ตั้งซึ่งเป็นป่าสมบูรณ์ เช่น ตามเทือกเขาต่าง ๆ ที่ห่างไกลอำนาจรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐเข้าถึงได้ยาก รวมถึงสามารถติดต่อกับคอมมิวนิสต์ในพื้นที่อื่น ๆ ได้สะดวก

เฉพาะในภาคใต้มีขบวนการคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราชตลอดแนวเขาตั้งแต่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สงขลา และสตูล โดยมีฐานที่มั่นสำคัญ เช่น ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านลำโนะ จังหวัดพัทลุง ชุมชนบ้านตระ (พื้นที่รอยต่อของจังหวัดพัทลุง ตรัง สตูล) ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล เป็นต้น

เฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีความเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในเขตตำบลท่าจิว เนื่องจากเป็นเขตป่าที่เชื่อมต่อกับเทือกเขานครศรีธรรมราช โดยเฉพาะที่บ้านขุนน้ำ (ตั้งอยู่ด้านหลังเขามหาชัย ปัจจุบันคือหมู่ที่ ๕ ตำบลท่าจิว) การขยายตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์เป็นไปอย่างกว้างขวาง เพราะสอดคล้องกับนิสัยใจคอและบุคลิกของคนในพื้นที่ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรม จนเกิดคำกล่าวที่ว่า “ไม่รบนาย ไม่หายจน” นับเป็นประเด็นสนับสนุนการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ด้วยเหตุผลที่ว่าคนนครศรีธรรมราชมีความรู้สึกไม่ชอบ “นาย” ส่วนคอมมิวนิสต์ในเขตตัวเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชนั้นก็มีความเคลื่อนไหวอยู่บ้างแต่ไม่ชัดเจนนัก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนจีนซึ่งให้การสนับสนุนเงินทุนเป็นหลัก

ขบวนการคอมมิวนิสต์ยุติบทบาทในช่วงกลางทศวรรษ ๒๕๒๐ หลังการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๕ ตั้งแต่นั้นมาก็ยังไม่พบว่ามีขบวนการทางสังคมนิใดจะมีบทบาทต่อสังคมเท่ากับการเกิดขึ้นของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีก

พัฒนาการด้านการปกครอง

ทำเลที่ตั้งของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชตั้งอยู่บนแนวสันทรายที่เกิดจากการทับถมของตะกอนทรายมานับพันปี สันทรายพวกนี้กว้างตามแนวตะวันออก-ตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร และยาวตามแนวเหนือ-ใต้ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร สำหรับพื้นที่รอบนอกชุมชนทางด้านตะวันออกและตะวันตกมีสภาพเป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขังซึ่งมีระดับต่ำกว่าแนวสันทรายประมาณ ๒-๔ เมตร ด้านตะวันตกของสันทรายจะเป็น “เทือกเขานครศรีธรรมราช” ซึ่งเป็นต้นน้ำทำให้มีลำคลองไหลผ่านสันทรายแล้วไหลลงสู่ทะเล จึงทำหน้าที่เป็นคูเมืองปราการป้องกันเมือง และเป็นแหล่งน้ำจืดในการอุปโภคบริโภค ตั้งแต่อดีตกาลเป็นต้นมา

การปกครองพื้นที่อำเภอเมืองเมื่อ ๑๕๐ ปีที่แล้ว แบ่งพื้นที่บนสันทรายเป็น ๓ ส่วน ส่วนเหนือ (หรือส่วนหน้าเมือง) เรียกว่าตำบลประตูชัยเหนือ ส่วนกลางเรียกว่า ตำบลพระเสี้ยวเมือง และส่วนใต้ เรียกว่า ตำบลประตูชัยใต้ ซึ่งส่วนเหนือและส่วนใต้ของเมืองเป็นส่วนของศาสนสถานสำคัญ โดยส่วนกลางเมืองเป็นศาลากลางจังหวัดนั้นน่าจะเป็นที่ตั้งของพระราชวังโบราณ โดยมีแกนของเมืองคือถนนราชดำเนิน

พระราชานุญาตโดยพระเจ้าศรีธรรมไตรราช สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ ในสมัยนายสวัสดิ์ กฤตราชนันต์เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ประดิษฐาน ณ สวนสาธารณะศรีธรรมไตรราช (เรือนจำเก่า)

เป็นจุดเชื่อมทุกส่วนเข้าด้วยกันโดยเน้นความสำคัญที่พระบรมธาตุเจดีย์ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีถนนราชดำเนินซึ่งเป็นแกนกลางของพื้นที่ตัดมาจากทิศเหนือเข้าไปโอบล้อมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านใต้ มีศาสนสถานพราหมณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญ กล่าวคือด้านเหนือมีหอพระอิศวร และหอพระนารายณ์ ด้านใต้มีศาลพระเสื้อเมืองและฐานพระสยาม ส่วนกลางเมืองเป็นที่ตั้งหอพระ-พุทธสิหิงค์^๑

การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชไม่มีหลักฐานระบุชัดเจนว่าสร้างเมื่อใด และใครเป็นผู้สร้าง นอกจากหลักฐานตำนานเมืองนครศรีธรรมราชที่ว่า “... ยังมีพระยาองค์หนึ่งชื่อ ศรีธรรมโคกราช จะมาตั้งสถาน ณ หาดชายทะเลรอบนั้นเป็นใหญ่ชื่อเมืองนครศรีธรรมราช แลพระยาองค์นั้นจะก่อพระเจดีย์องค์หนึ่งใหญ่เป็นพระมหาธาตุ...”^๒ และ “...เมื่อศักราช ๑๐๘๘ ปี พระยาศรีธรรมโคกราชก็สร้างการลง ณ หาดทรายชเลรอบ เป็นเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร แล้วสั่งให้ทำอิฐทำปูน ก่อพระธาตุครั้งนั้น...”^๓ ซึ่งเอกสารทั้งสองชิ้นยังไม่มีข้อสรุปว่าเขียนขึ้นเมื่อใด และไม่มีหลักฐานอื่น มาวิเคราะห์ประกอบทำให้ไม่สามารถระบุปีสร้างเมืองได้แน่ชัด จึงมีข้อสันนิษฐานว่าเป็นช่วงเวลาที่ได้รับ อิทธิพลพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ คือ ช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ กษัตริย์ผู้ครองเมืองนั้นมีชื่อปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ พ.ศ. ๑๗๗๓ กล่าวถึง “ศรีธรรมราช” จารึกหลักที่ ๒๔ พบที่วัดหัวเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แสดงถึงการประกาศสถานะทางการเมืองของตามพรลิงค์ที่ปราศจาก อิทธิพลของศรีวิชัยและการนับถือพุทธศาสนา ความว่า

สวัสดิ

พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพรลิงค์ ทรงประพฤติประโยชน์แก่กุลแก่พระพุทธานุภาพ พระองค์สืบพระวงศ์มาจากพระวงศ์อันรุ่งเรือง คือ ปทุมวงศ์ มีรูปร่างงามเหมือนพระ กามะ อันมีรูปร่างราวกับพระจันทร์ ทรงฉลาดในนิติศาสตร์เสมอด้วยพระเจ้าธรรมมาโคกราช เป็นหัวหน้าของพระราชวงศ์ ...ทรงพระนามศรีธรรมราช

ศรีสวัสดิ

พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพรลิงค์ เป็นผู้อุปถัมภ์ตระกูลปทุมวงศ์ พระหัตถ์ของพระองค์ มีฤทธิมีอำนาจ ...ด้วยอานุภาพแห่งบุญกุศลซึ่งพระองค์ได้ทำต่อมนุษย์ทั้งปวง ทรง เดชานุภาพประดุจพระอาทิตย์ พระจันทร์ และมีพระเกียรติอันเลื่องลือในโลก ทรงพระนาม จันทรภาณุ ศรีธรรมราช เมื่อกลียุค ๔๓๓๒^๔

^๑ Stuart Munro-Hay, *Nakhon Sri Thammarat : The Archeology, History and Legends of a Southern Thai Town*, ๕ ; มหาวิทยาลัยศิลปากร, *โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพ แวดล้อมเมืองเก่านครศรีธรรมราช* (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), ๓๓.

^๒ “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช,” ใน *นครศรีธรรมราช*, วิเชียร ณ นครและคนอื่นๆ (กรุงเทพฯ : อักษร สัมพันธ์, ๒๕๒๑), ๑๓๕.

^๓ “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช,” ใน *นครศรีธรรมราช*, วิเชียร ณ นครและคนอื่นๆ (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๑), ๕๐๖.

^๔ ยอร์ช เซเดส์, *ชำระและแปล, ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๒ : จารึกทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๔), ๓๐ - ๓๑.

รายรอบศูนย์การปกครองเมืองในเขตอำนาจของนครศรีธรรมราช คือ เมือง ๑๒ นักษัตร กลุ่มเมืองดังกล่าวเกิดขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นฐานอำนาจสำคัญของพระเจ้าจันทรภาณุ ในขณะที่อิทธิพลศรีวิชัยและเขมรเริ่มเสื่อมถอย ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ เป็นช่วงที่ศรีวิชัยอ่อนแอ ทำให้บริเวณคาบสมุทรมลายูเกิดช่องว่างอำนาจ ต่อมาเขมรในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕ - ๑๕๙๓) ได้เข้าครอบครองลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างและคาบสมุทรมลายูตอนบน เพื่อเปิดเส้นทางการค้ากับฝั่งอ่าวเบงกอลและติดต่อกับชายฝั่งกับโจฬะซึ่งกำลังมีอำนาจทางการค้าบริเวณฝั่งโคโรเมนเดล รวมทั้งอาณาจักรพุกามในรัชสมัยพระเจ้าอนิรุทร (พ.ศ. ๑๕๘๗ - ๑๖๒๐) ได้พยายามขยายอิทธิพลลงมาทางทิศใต้และขยายอำนาจลงมาถึงมะริด เพื่อควบคุมการค้าในอ่าวเบงกอล^๕ แสดงว่าเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรมลายูเพื่อเชื่อมการค้าระหว่างอินเดียกับจีนยังคงมีความสำคัญอยู่ จึงเปิดโอกาสให้นครศรีธรรมราชสามารถสถาปนาอำนาจเป็นศูนย์กลางการค้า การเมืองและวัฒนธรรมพุทธศาสนาลังกาวงศ์ซึ่งรับอิทธิพลจากลังกา

เมือง ๑๒ นักษัตรเป็นกลุ่มเมืองที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูและเคยอยู่ในเขตอิทธิพลของศรีวิชัยมาก่อน มีรูปแบบความสัมพันธ์กับท้องถิ่น ทั้งในด้านการปกครอง วัฒนธรรมและเครือข่ายการค้าของคาบสมุทรมลายูแต่ละเมืองได้ถูกกำหนดตราสัญลักษณ์ประจำเมืองไว้ดังนี้

...จึงพญาศรีธรรมโคกราชตริกันแล้ว ก็ให้สร้างเมืองขึ้น ๑๒ นักษัตร ปิซวดเมืองสาย ถือตราหนู ๑ ฉลุเมืองตานีถือตราวัว ๑ ขาลเมืองกะลันตันถือตราเสือ ๑ เถาะเมืองปะหัง ถือตรากระต่าย ๑ มะโรงเมืองไทรถือตรางูใหญ่ ๑ มะเล็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็ก ๑ มะเมีย เมืองกลันตันถือตราม้า ๑ มะแมเมืองชุมพรถือตราแพะ ๑ วอกเมืองบันไทยสมอถือตรา วานร ๑ ระกาเมืองสระอุเลาถือตราไก่ ๑ จอเมืองตะกั่วถือตราสุนัข ๑ กุนเมืองกระ ถือตราสุกร ๑ เมือง ๑๒ นักษัตรหัวเมืองขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราชมหานคร...^๖

ด้วยเหตุที่เป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครอง กษัตริย์แห่งนครศรีธรรมราชจึงแต่งตั้งเจ้าเมือง และ “แต่งคนให้สร้างบ้านทำนา” “สร้างป่าเป็นนา” ตั้งแต่บริเวณ “บางตะพาน” จนถึง “อแจ” และเมื่อ “...พญา ก็ให้ทำพระธาตุ ไปคนในเมืองญีหน เมืองปห่ง เมืองกลันตัน เมืองพรุ เมืองอแจ เมืองจะนะเทพา เมืองสาย เมืองตานี เมืองลงงู เมืองไซร เมืองตรัง เมืองไชยา เมืองสระอุเลา เมืองชุมพร เมืองบางตะพาน ให้ช่วยทำ พระมหาธาตุ ณ เมืองนครศรีธรรมราช...”^๗ เขตอำนาจหรือเขตอิทธิพลของนครศรีธรรมราชตั้งแต่ประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ยังคงปรากฏให้เห็นได้ในบันทึกการเดินทางของโทเม ปิเรส กล่าวถึง “...พระญามหานคร เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเรียกกันว่าพระญา เป็นผู้ปกครองเมืองต่างๆ จากปะหังถึงอยุธยา กล่าวคือ ปะหัง ตรังกานู จันตันสาย ปัตตานี นครศรีธรรมราช ไมตาราม คาลนาไซ บานคา โขโตมจ เพชรบุรี ปันโกราย และเมืองทำอื่นๆ...”^๘ สะท้อนให้เห็นว่าในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เมื่อนครศรีธรรมราชเป็นเมือง “พระญามหานคร” นั้น นครศรีธรรมราชคงมีอำนาจควบคุมเมืองท่าในคาบสมุทรมลายูสืบเนื่องมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘

^๕ สุภาภรณ์ ตันศลารักษ์, “ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับภายนอกก่อนสมัย รัตนโกสินทร์,” ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒ : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม ของนครศรีธรรมราช (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๕), ๒๙๖.

^๖ “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช,” ใน นครศรีธรรมราช, ๑๓๘.

^๗ เรื่องเดียวกัน, ๑๔๒ - ๑๔๔.

^๘ Tome Pires, *The Suma Oriental of Tome Pires*, ๑๙๔๔, ๑๐๙-๑๑๐.

พัฒนาการด้านการปกครองของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชอาจแบ่งได้เป็น ๓ ระยะ คือ

๑. ระยะสร้างบ้านแปงเมือง เป็นระยะสร้างชุมชนบนคาบสมุทรไทย โดยใช้วิธีการสร้างชุมชน กสิกรรมขึ้นรอบศูนย์กลางการปกครอง ในลักษณะเป็น “มณฑล” รอบอำเภอเมือง โดยมีผู้นำชุมชน ที่ราชธานีอยุธยาส่งมาปกครองและบริหารจัดการชุมชน ดังปรากฏในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ตอนหนึ่งว่า

เมื่อพระพนมวังแลนางสะเดียงทองแลศรีราชา มาสร้างเมืองนครดอนพระนั้น แลพระ พนมวังแลนางสะเดียงทองก็มาตั้งบ้านอยู่นอกเมืองดอนพระ สร้างป่าเป็นนา สร้างนา เป็นทุ่งเขน สร้างนาท่าทอง... แลในเมืองนครดอนพระนั้นผีร้ายใช้ห่าลงคนตายมาก นักหนา แลคนทั้งหลายก็หนีออกจากเมืองนครดอนพระเข้าอยู่ในเขา^๙

๒. ระยะขยายการค้าทางทะเล เป็นระยะที่การค้าทางทะเลในคาบสมุทรยังคงคึกคักเข้มข้น นครศรีธรรมราชยังคงเป็นแหล่งผลิตสินค้าการเกษตร มีการรวบรวมสินค้าพริกไทยเพื่อขายแก่ต่างชาติ เช่น จีน โปรตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ ทำให้มีการแข่งขันทางการค้ากับสงขลาและปัตตานี ทั้งให้สิทธิ พิเศษแก่พ่อค้าที่เข้ามาค้าขายที่เมืองท่าของตน การทำสงครามและสร้างพันธมิตรทางการค้า จะเห็นได้ว่า ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๓ เกิดความขัดแย้งและการทำสงครามอย่างต่อเนื่องระหว่างนครศรีธรรมราช ปัตตานี สงขลา พัทลุง และไทรบุรี รวมทั้งแยกสัดจากปลายคาบสมุทรมาเลย์ และการสนับสนุนจากพ่อค้า ยุโรป ทำให้พื้นที่เพาะปลูกพริกไทยถูกทำลายลง จนทำให้อยุธยาต้องลงมาควบคุมเมืองท่าเหล่านี้ ทั้งด้วยการ ส่งกองทัพลงมา และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครอง เพื่อจะควบคุมดูแลผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

๓. ระยะชะงักงัน เป็นระยะที่เกิดภาวะความเจริญเติบโตทางการกสิกรรมและการพาณิชย์ ทางทะเลของอำเภอเมืองชะงักงัน โดยมีสามเหตุจากโรคระบาด (ซึ่งเรียกว่า “ไข้ห่า” หรือ “ไข้มบน” ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชกล่าวถึง “ไข้ห่า” หลายครั้ง แต่ละครึ่งทำให้ทั้งเจ้าเมืองและพลเมืองต้องล้มตาย หรือทิ้งเมือง เช่น

พญาศรีธรรมโศกราชแลพญาพงศาภักษัตริย์แลบาคุแลคนทั้งนั้น ก็ตริริกันจะตั้งเมืองแห่ง หาดทรายทะเลรอบโพ้น แล้วจะตั้งมฤคเจดีย์และพระพุทธรูปไว้ให้ไหว้วันทนาในตำบล แห่งโพ้นตามพุทธคำเพียรสนทนาแกิงพระทันตพระพุทธรูปเจ้าเมืองนั้นแล จะให้บาคุนำไปแห่ง หาดววยทะเลรอบโพ้น จึงเกิดไข้มบนแก่คนทั้งหลายใหญ่่น้อยตายสิ้นเป็นอันมาก จึงพญาธรรมโศกราชแลพญาพงศาภักษัตริย์เจ้าไทย แลบาคุแลรีพลทั้ง^{๑๐}

เมื่อพญาศรีธรรมโศกราชสร้างเมืองขึ้น ๑๒ นักษัตริย์ไม่นาน “ไข้ห่าลงทั่วทั้งเมืองคนตาย เจ้าไทย แลนักเทศบาคุคนหนึ่งก็ตาย คนทั้งหลายก็ลงเรือหนีไข้ร้าย จึงทำก็ตามลงเรือพญา ๆ แลลูกเมียแลคน ก็พิณาคพิราลัยกันหึ่งนาน” บางครั้งโรคร้ายทำให้เมืองนครศรีธรรมราชต้องร้างผู้คนอยู่นาน กล่าวคือ

^๙ “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช,” ใน *นครศรีธรรมราช*, ๑๓๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, ๑๓๙.

พระยาจันทรภานุผู้น้องเป็นพญาแทน แลบอกข่าวไปถึงท้าวอุทอง ๆ ก็ให้เครื่องไทยทาน มาช่วยส่งการพระศพพญาศรีธรรมโคกราช แลพญาจันทรภานุเป็นพญาอยู่ได้ประมาณ ๗ ขวบ เกิดไข้ยมนลงทั้งเมือง คนตายวินาศประไลย แลพญาจันทรภานุ พญาพงศุสุรา หะตริรกันด้วยมหาเถรลัจจานุเทพแล้ว พาครอบครัวหนีไข้ยมน ไข้ก็ตามลงเรือพญาๆ ลูกเมียก็ตายสิ้น พระมหาเถรลัจจานุเทพก็ตาย เมืองนครก็ร้างเอยู่เป็นป่าร้างโรมอยู่ หิงนาน^{๑๑}

พัฒนาการของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสามระยะข้างต้น ทำให้อำเภอเมืองเติบโตมาเป็นลำดับ แม้ว่าจะเกิดภาวะชะงักงันอยู่บ้างบางช่วงเวลา แต่เมืองก็ค่อย ๆ สั่งสมความเจริญมาจนกระทั่งเข้าสู่ยุค “ราชอาณาจักรไทย” ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างนครศรีธรรมราชและราชธานีเป็นลำดับ ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์กับสุโขทัย

ความสัมพันธ์ระหว่างนครศรีธรรมราชกับสุโขทัย เป็นความสัมพันธ์ที่ปรากฏในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงเพราะไม่มีหลักฐานแน่ชัด ว่าความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับสุโขทัยในช่วงเวลา ก่อนและหลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงเป็นอย่างไร แต่ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นความสัมพันธ์กับสุโขทัย เป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง หนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งแต่งเป็นภาษาบาลี กล่าวถึงเรื่องพระสีหลปฏิมาหรือพระพุทธรูปหิงค์ อันแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิริธรรมนครกับสุโขทัย ดังนี้

จุลศักราช ๖๑๘ มีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามว่าโรจราช ครองราชสมบัติอยู่ในเมืองสุโขทัยประเทศสยาม ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของชมพูทวีป... ได้ยินว่าครั้งหนึ่งพระเจ้าโรจโรจจะทอดพระเนตรมหาสมุทร แวดล้อมด้วยทหารหลายหมื่นเสด็จล่องใต้ตามลำแม่น้ำน่านจนกระทั่งถึงสิริธรรมนคร ได้ยินว่าพระเจ้าสิริธรรมครองราชสมบัติอยู่ในเมืองนั้น พระองค์ทรงทราบว่พระเจ้าโรจเสด็จมา จึงเสด็จออกไปต้อนรับ ทรงรับรองเป็นอย่างดีแล้ว ตรัสเล่าให้พระเจ้าโรจฟังถึงความอัศจรรย์ของพระสีหลปฏิมาในลังกา ทวีปตามที่ได้ทรงสดับมา พระเจ้าโรจทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ตรัสถามว่า เราจะไปที่นั่นได้ไหม พระเจ้าสิริธรรมตรัสตอบว่า ไปไม่ได้เพราะมีเทวดา ๔ ตน ชื่อ สุมณฑเวราช ๑ รามเทวราช ๑ ลักขณเทวราช ๑ ชัตตคามเทวราช ๑ มีฤทธิ์เดชมาก รักษาเกาะลังกาไว้เป็นอย่างดี เมื่อเป็นดั่งนั้นสองกษัตริย์จึงส่งทูตไป ครั้นแล้วพระเจ้าโรจก็เสด็จกลับเมืองสุโขทัย

ราชทูตไปถึงลังกาทวีปแล้ว กราบทูลเรื่องราวทั้งหมดนั้นแก่พระเจ้าสีหล พระเจ้าสีหลทรงทราบเรื่องราวนั้น ทรงบูชาพระสีหลปฏิมา ๗ วัน ๗ คืน แล้วพระราชทานให้แก่ราชทูต ราชทูตอัญเชิญพระสีหลปฏิมาลงเรือแล้วกลับมา แต่เรือนั้นแล่นไปด้วยกำลังพายุ พัดกระแทกกับหินในท้องทะเลเข้าก็แตกไป ส่วนพระพุทธรูปปฏิมาประดิษฐานอยู่บนกระดาน

^{๑๑} “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ใน นครศรีธรรมราช ๑๔๑.

แผ่นหนึ่ง กระดานแผ่นนั้นลอยไปได้ ๓ วัน ถึงสถานที่แห่งหนึ่งใกล้สิริธรรมนครด้วยอำนาจ
นาคราช ครั้นนั้นเทวดามาเข้าฝันพระเจ้าสิริธรรมในเวลากลางคืนให้เห็นพระสีหปฎิมา
เสด็จมาอย่างชัดเจน รุ่งเช้าจึงส่งเรือหลายลำไปในทิศต่างๆแม้พระองค์เองก็ทรงเรือ
พระที่นั่งเสด็จไปทรงค้นหาพระสีหปฎิมา ด้วยการอธิษฐานของพระอินทร์ พระเจ้า
สิริธรรมทรงพบพระสีหปฎิมาประดิษฐานบนกระดานนั้นเข้าแล้วทรงนำมาสักการบูชา
ครั้นแล้ว พระเจ้าสิริธรรมจึงส่งพระราชสาส์นถึงพระเจ้าโจจ แจ้งว่าได้พระพุทธรูป
แล้ว พระเจ้าโจจจึงเสด็จไปสิริธรรมนคร แล้วอัญเชิญพระสีหปฎิมามาเมืองสุโขทัย
ทรงสักการบูชา^{๑๖}

“พระเจ้าโจจ” คือ พ่อขุนบางกลางหาว เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงหรือราชวงศ์สุโขทัย
ในศิลาจารึกเรียกว่า ศรีอินทราทิตย์ เป็นพระราชบิดาของพ่อขุนรามคำแหง ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้า
สิริธรรมกับพระเจ้าโจจเป็นความสัมพันธ์ของทั้งสองเมืองในทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมกัน
คือพระพุทธรูปปางกวางค์ แต่ยังแฝงถึงอำนาจทางการเมืองของสุโขทัยด้วย เพราะพระเจ้าสิริธรรม
ส่งพระราชสาส์นให้พระเจ้าโจจมาอัญเชิญพระสีหปฎิมาไปยังสุโขทัย ทั้งๆที่พระเจ้าสิริธรรมทรงรับรู้ถึง
“ความอัศจรรย์ของพระสีหปฎิมาในลังกาทวีป” และเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา

นครศรีธรรมราชได้รับอิทธิพลพระพุทธรูปปางกวางค์ เริ่มจากพระสงฆ์นครศรีธรรมราช
ได้ทราบข่าวการสังคายนาฟื้นฟูพระพุทธรูปในศรีลังกาในรัชกาลพระเจ้าปรากรมพาทูที่ ๑ (พ.ศ. ๑๑๕๓
- ๑๑๘๖) จึงได้ออกไปศึกษาพระธรรมวินัยและอุปสมบทใหม่ หลังจากนั้นได้กลับมาตั้งคณะสงฆ์ลังกาวงศ์
ที่นครศรีธรรมราชประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นครศรีธรรมราชมีชื่อเสียงด้านความเจริญรุ่งเรือง
ทางพระพุทธรูป และการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดของพระสงฆ์ พ่อขุนรามคำแหง
จึงทรงนิมนต์พระสงฆ์จากนครศรีธรรมราชมาเผยแผ่พระพุทธรูปที่สุโขทัย^{๑๗}

ชินกาลมาลีปกรณ์ได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของเมืองนครศรีธรรมราชกับลังกา คือ การรับ
วัฒนธรรมพระพุทธรูปปางกวางค์ และการติดต่อคมนาคมซึ่งเป็นเครือข่ายการค้าและเป็นเส้นทางการค้า
สำคัญระหว่างลังกากับนครศรีธรรมราชในฝั่งตะวันตก และเชื่อมต่อการค้ากับฝั่งตะวันออกคือนครศรี-
ธรรมราชกับจีนซึ่งเป็นผู้ค้าสำคัญ การติดต่อระหว่างนครศรีธรรมราชกับลังกาอย่างเป็นทางการ เห็นได้จาก
การส่งราชทูตไปลังกาของพระเจ้าสิริธรรมซึ่งแสดงถึงความคุ้นเคยกันของทั้งสองเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับสุโขทัยมีความชัดเจนในหลักฐานของสุโขทัย
ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงเพราะปรากฏว่า นครศรีธรรมราชอยู่ในเขตอำนาจของสุโขทัย กล่าวคือ ศิลาจารึก
หลักที่ ๑ พ.ศ. ๑๘๓๗ กล่าวว่า “... เบื้องหัวนอนรอดคนที่พระบางแพรง สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี
นครศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว” และ “... เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้มีอริยัญญิก พ่อขุนรามคำแหง
กระทำไอยทานแก่มหาเถร สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรย หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมือง

^{๑๖} รัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลจากฉบับภาษาบาลีโดย แสง มนวิฑูร (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๗), ๑๐๘-๑๑๐.

^{๑๗} ปิยนาค บุนนาค, ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกา สมัยโบราณถึงก่อนสมัยอาณาจักรและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย, ๒๕๓๔, ๒๒๕-๒๒๖.

ศรีธรรมราชมา...”^{๑๔} ความสัมพันธ์นี้สืบเนื่องและสอดคล้องกับความสัมพันธ์ที่กล่าวถึงในชินกาลมาลีปกรณ์ ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงได้ขยายอำนาจลงมายังคาบสมุทรมลายูเพื่อควบคุมเครือข่ายการค้าของคาบสมุทรมลายูฝั่งตะวันออกกับจีน ใน พ.ศ. ๑๘๓๘ มลายูร้องเรียนต่อจีนว่า “เสียน” รุกราน เพื่อเป็นการตอบสนองต่อคำร้องเรียนของมลายู จักรพรรดิฉิน (Ch’eng-Tsung, พ.ศ. ๑๘๓๘-๑๘๕๐) ได้ทรงส่งทูตจีนมาในทันที พระบรมราชโองการของจักรพรรดิที่ราชทูตจีนนำมาถวายแด่สุโขทัย ข้อความจากหยวนซือ (Yuan Shih) ความว่า “พลเมืองของเสียน (สุโขทัย) และมาลียูเออร์ (มลายู) ทะเลาะเบาะแว้งกันและต่อสู้กันมาเป็นเวลานาน บัดนี้ทั้งสองประเทศได้ยอมอ่อนน้อม (ต่อจีน) แล้ว ดังนั้น จักรพรรดิจึงทรงมีพระบรมราชโองการต่อเสียนว่า จงอย่าทำร้ายชาวมาลียูเออร์ จงอย่าเหยียบย่ำสัญญาของท่านเอง”^{๑๕} แสดงถึงความสนใจของสุโขทัยในการขยายอำนาจลงมายังบริเวณคาบสมุทรมลายูและเมืองนครศรีธรรมราชถือว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ นอกจากนั้นแล้วในหนังสือ “เต้าอี้ฉือเลี้ยว” ของจีนแต่งโดยหวังต้าหยวน ในขณะที่เดินทางท่องเที่ยวและค้าขายในสถานที่ต่าง ๆ ตามหมู่เกาะประมาณ พ.ศ. ๑๘๙๒ เมือง “ตานหม่าหลิง” หรือนครศรีธรรมราช ถ้าไม่เป็นเมืองอิสระก็ต้องเป็นเมืองกึ่งอิสระภายใต้อาณัติของ “เสียน” ซึ่งหมายถึงสุโขทัยเพราะในช่วงที่บรรยายหวังต้าหยวนได้กล่าวถึงชาวเสียนยกทัพเรือไปตั้งหม่าซีซึ่งอยู่ปลายสุดแหลมมลายู เพราะฉะนั้น ถ้านครศรีธรรมราชไม่ได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเสียน เสียนคงไม่สามารถยกทัพเรือเป็นระยะทางไกลไปโจมตีตั้งหม่าซีได้^{๑๖}

เมื่อพิจารณาอาณาเขตของสุโขทัยในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง คือทางทิศใต้ถึงเมืองนครศรีธรรมราชและมีฝั่งทะเลสมุทรมลายูเป็นที่แล้ว คือไปสุดแหลมมลายู ทางด้านทิศเหนือถึงขวา คือ หลวงพระบาง นอกจากนั้นแล้วยังมีชาวไทย (น้ำอูเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำโขงซึ่งอยู่ทางเหนือของเมืองหลวงพระบางขึ้นไป) และชาวของ (แม่น้ำโขง) มาออกคือมาเป็นเมืองขึ้น ทางตะวันออกไปถึงเมืองเวียงจันทน์ เวียงคำ ทางตะวันตกไปถึงหงสาวดี เมืองภายในมีเมืองตาก อด พระบาง (นครสวรรค์) แพรก (ชัยนาท) ราชบุรี เพชรบุรี^{๑๗} แสดงให้เห็นว่า สุโขทัยได้ควบคุมเครือข่ายการค้าทั้งทางทะเลทั้งสองฝั่งและเครือข่ายการค้าทางบกในตอนในของภาคพื้นทวีปด้วย เพื่อควบคุมสินค้าของป่าและสินค้าจากอินเดียและจีน ดังนั้น นครศรีธรรมราชจึงทำหน้าที่เป็นเมืองท่าสำคัญทางการค้า เครื่องถ้วยชามสังคโลกที่พบในคาบสมุทรมลายู น่าจะส่งผ่านไปจากเมืองท่านครศรีธรรมราชซึ่งเป็นแหล่งใหญ่ที่พบเครื่องสังคโลกจำนวนมาก^{๑๘}

^{๑๔} กรมศิลปากร, **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกสุโขทัย** (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชประสิทธิ์คุณ ฌ สุสานวัดราชธานี จังหวัดสุโขทัย ๘ เมษายน ๒๕๑๕), ๙.

^{๑๕} สืบแสง พรหมบุญ, **ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ. ๑๒๘๒ – ๑๘๕๓**, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), ๗๘.

^{๑๖} วินัย พงศ์ศรีเพียร, “ไทยในสายตาอาคันตุกะจากจีนสมัยอยุธยาตอนต้น (ค.ศ. ๑๓๔๗ – ประมาณ ๑๔๓๐) : การวิเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์อยุธยา,” ใน **ข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาจากเอกสารไทยและต่างประเทศ** ๒๕๒๘, ๖-๑๒.

^{๑๗} ประเสริฐ ฌ นครและวินัย พงศ์ศรีเพียร, “ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย,” ใน **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทย : จะเรียนจะสอนกันอย่างไร**, ประเสริฐ ฌ นคร, วินัย พงศ์ศรีเพียร และประสาท สอ้านวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), ๑๒๕.

^{๑๘} ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, “ตามพริ้งค์”, ๒๕๒๑, ๔๕.

๒. ความสัมพันธ์กับอยุธยา

ในกฎหมายเตียรบาล กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราช ในฐานะเมืองพญามหานครของอยุธยา ไว้ว่า “... พญามหานคร แต่ได้ถือน้ำพระพิพัฒน์ ๘ เมืองคือ เมืองพิษณุโลก เมืองลพบุรี เมืองสุโขทัย เมืองกำแพงเพชร เมืองนครศรีธรรมราช เมืองนครราชสีมา เมืองตวันวาร เมืองทวาย”^{๑๙}

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชและตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช กล่าวถึงท้าวศรีธรรมโศกราช และท้าวอุทองเกี่ยวกับการยอมรับอำนาจระหว่างกัน ดังนี้ “... ท้าวอุทองยกพระหัตถ์เบื้องขวาชี้ว่า แต่เทียบแท่นศิลาไปฝ่ายทักษิณเป็นแดนพระเจ้าศรีธรรมโศกราช แต่เทียบแท่นศิลาไปทางฝ่ายอุดรเป็นแท่นท้าวอุทอง...”^{๒๐} และ “... ท้าวอุทองกับท้าวศรีธรรมโศกราชจะเป็นไมตรีกันนั้น ท้าวอุทองขึ้นบนแท่นแล้ว พระญาศรีธรรมโศกจะขึ้นไปไม่ได้ ท้าวอุทองก็จึงพระกรขึ้น มงกุฏของพระเจ้าศรีธรรมโศกตกจากพระเศียร...”^{๒๑} แสดงถึงแสดงการยอมรับอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างท้าวอุทองกับท้าวศรีธรรมโศกราช “ท้าวอุทอง” ซึ่งคงหมายถึงกษัตริย์จากบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและอาจหมายถึงการกำหนดเขตอำนาจของผู้ปกครองทั้งสอง “ท้าวอุทอง” คือ กษัตริย์ของอยุธยาในเวลาต่อมาหรือไม่นั้นต้องวิเคราะห์จากหลักฐานอื่น ๆ ด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับอยุธยาปรากฏในหลักฐานของอยุธยา คือ ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ “ครั้งนั้นพระยาประเทศราชขึ้น ๑๖ หัวเมือง คือ เมืองมะละกา ขวา ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช ทวาย เมะตะมะ เมะลำเลิง สงขลา จันตะบูร พิษณุโลก สุโขทัย พิษัย สวรรคโลก พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์”^{๒๒}

เมืองนครศรีธรรมราชมีความสำคัญทางการเมืองและเศรษฐกิจต่ออยุธยาเพราะเป็นเมืองใหญ่ที่ได้ติดต่อการค้ากับจีนมานานแล้วและเป็นเมืองศูนย์กลางของคาบสมุทรมาลายู และเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการขยายอำนาจลงไปคาบสมุทรมาลายูตอนล่าง การเปลี่ยนแปลงฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชเกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑ - ๒๐๓๑) ในกฎหมายเตียรบาลระบุว่าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองพญามหานคร และในพระไอยการตำแหน่งนายทหารหัวเมือง เปลี่ยนแปลงฐานะของนครศรีธรรมราชจากเมืองพระยามหานครเป็นเมืองเอก และมีฐานะเป็นหัวเมืองเอกเมืองเดียวในคาบสมุทรมาลายูที่มีมีบทบาทควบคุมดูแลเมืองอื่นในคาบสมุทรมาลายูคือ ไชยา และพัทลุง นครศรีธรรมราชเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในช่วงที่มะละกามีความรุ่งเรืองและการเติบโตของมะละกามีผลกระทบต่อเมืองท่าอื่น ดังนั้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการค้า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงส่งกองทัพไปตีมะละกา

แรงผลักดันสำคัญที่อยุธยาเปลี่ยนแปลงฐานะเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองเอก มาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางการค้าระหว่างประเทศ คือสินค้าของป่า แร่ธาตุ และพืชผลบางชนิดซึ่งมีความสำคัญมากกว่าสินค้าส่งผ่านจากจีนหรืออินเดียและตะวันออกกลางในการค้าระหว่างประเทศ การจะให้สินค้าของป่า แร่ธาตุและพืชผลบางชนิด อยุธยาจำเป็นต้องเข้าควบคุมหัวเมืองที่เป็น

^{๑๙} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ (พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๕), ๖๙-๗๐.

^{๒๐} “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช,” ใน นครศรีธรรมราช, ๑๓๘.

^{๒๑} “ตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช,” ใน นครศรีธรรมราช, ๕๐๘.

^{๒๒} พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับฉบับพระจักรพรรดิพงษ์ (จาด) (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๗), ๕๐๒.

แหล่งผลิตและเป็นเมืองท่าการค้าสำคัญ และเพื่อควบคุมได้มากขึ้นอยุธยาจำเป็นต้องทำลายอำนาจท้องถิ่นเดิมซึ่งมีอิทธิพลมาก หลักฐานตะวันตกเกี่ยวกับการค้าในนครศรีธรรมราชตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา จึงสะท้อนถึงอำนาจของอยุธยาที่เข้าไปมีผลประโยชน์กับการค้าของนครศรีธรรมราชมากขึ้น แต่การลดบทบาทและอำนาจท้องถิ่นมีผลให้เมืองเอกไม่มีประสิทธิภาพและอำนาจมากพอที่จะควบคุมดูแลเมืองต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในคาบสมุทรมลายูในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ นครศรีธรรมราชยังไม่สามารถปราบกบฏที่เกิดขึ้นในสงขลา ปัตตานี และไทรบุรีได้^{๒๓}

ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๒ - ๒๑๙๙) เป็นครั้งแรกที่นครศรีธรรมราชถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ โดยมีสาเหตุมาจากความแตกแยกของขุนนางอยุธยาและการผลิตเปลี่ยนแปลงแผ่นดิน กล่าวคือ ใน พ.ศ. ๒๑๗๒ รัชกาลพระอาทิตย์วงศ์ ชาวฮอลันดาที่มาค้าขายในปัตตานีไม่พอใจอยุธยา จึงร่วมมือกับปัตตานีต่อต้านอำนาจอยุธยาและเมืองนครศรีธรรมราช จึงถือโอกาสนี้ตอบปฏิเสธเมื่อมีตราสารเรียกตัวเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเข้ามาอยุธยาโดยอ้างว่ามีปัญหายุ่งยากภายใน ใน พ.ศ. ๒๑๗๓ เจ้าพระยากลาโหมสุรียวงศ์จึงส่งออกญาเสนาภิมุขคุมอาสาญี่ปุ่นลงมาปราบปรามและแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช^{๒๔} เมื่อออกญาเสนาภิมุขเดินทางไปในนครศรีธรรมราช ทางอยุธยาเกิดการผลิตเปลี่ยนแปลงแผ่นดิน โดยเจ้าพระยากลาโหมสุรียวงศ์ขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามว่า พระเจ้าปราสาททอง ใน พ.ศ. ๒๑๗๔ ออกญาเสนาภิมุขถึงแก่กรรมจากยาพิษจึงเกิดความวุ่นวายภายในเมือง ชาวญี่ปุ่นกับชาวนครศรีธรรมราชต่อสู้กัน การต่อสู้ครั้งนี้ทั้งสองฝ่ายได้ล้มตายเป็นจำนวนมาก สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงส่งทัพลงไปปราบปรามและตีได้เมืองนครศรีธรรมราช รวมทั้งสงขลา และไทรบุรียอมสวามิภักดิ์ด้วย^{๒๕} หลังเหตุการณ์ครั้งนี้แล้วอยุธยาจึงเข้าควบคุมเมืองเอกนครศรีธรรมราชโดยส่งขุนนางจากส่วนกลางมาปกครอง ถือเป็นภาระซับซ้อนอำนาจให้อยู่ภายใต้โครงสร้างหรือเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมืองของราชธานีมากยิ่งขึ้น

ต่อมาในสมัยต้นรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาเกิดการกบฏเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้ง ใน พ.ศ. ๒๒๓๔ สมเด็จพระเพทราชาจึงจัดการปกครองใหม่ โดยให้ฝ่ายกลาโหมปกครองทั้งฝ่ายพลเรือนและทหารในหัวเมืองภาคใต้ทั้งหมด และฝ่ายมหาดไทยปกครองฝ่ายพลเรือนและทหารในหัวเมืองเหนือ เพื่อสามารถรวบรวมบังคับบัญชากำลังคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๖} การกบฏเมืองนครราชสีมาและนครศรีธรรมราชเป็นการไม่ยอมรับอำนาจสมเด็จพระเพทราชา การไม่ยอมรับการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเพทราชาเพราะสิทธิในการสืบราชสมบัติไม่อาจเทียบเท่าพระอนุชาและพระราชวงศ์ของสมเด็จพระนารายณ์ ทำให้สถานะทางการเมืองของพระองค์ไม่มั่นคง เปิดโอกาสให้มีการต่อต้านในลักษณะก่อการกบฏ^{๒๗} เมื่อกองทัพอยุธยาไปปราบกบฏเมืองนครราชสีมา นั้น พระยายมราช (สังข์) เจ้าเมืองนครราชสีมาได้หลบหนีไปหาพระยารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช สมเด็จพระเพทราชาโปรดให้พระยาสุรสงครามเป็นแม่ทัพบุกและพระยาราชวังสัน

^{๒๓} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “นครศรีธรรมราชในราชอาณาจักรอยุธยา,” ใน *กรุงเทพ, พระเจ้าตากฯ และประวัติศาสตร์ไทย* (กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๔๐), ๒๔๙.

^{๒๔} มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, *ขุนนางอยุธยา* (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖), ๒๑๘.

^{๒๕} กรมศิลปากร, *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๙ จดหมายเหตุวันวลิต ฉบับสมบูรณ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (พระนคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๑๕), ๘๕, ๙๗-๙๘.

^{๒๖} ควอริช เวลส์, *การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ*, แปลโดย กาญจณี สมเกียรติกุลและยุพา ชมจันทร์ (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๙), ๑๓๕.

^{๒๗} มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, *ขุนนางอยุธยา*, ๒๖๐.

คุมกองทัพเรือ การปราบปรามเมืองนครศรีธรรมราชทำให้ทั้งสองฝ่ายสูญเสียกำลังคนจำนวนมากเนื่องจาก พระยารามเดโชเป็นแม่ทัพที่มีความสามารถมาก สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช กองทัพอยุธยาล้อมเมืองนครศรีธรรมราชไว้ประมาณ ๓ ปี จนกระทั่งนครศรีธรรมราชขาดเสบียงอาหาร เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจึงลอบหนีไปด้วยความร่วมมือของพระยาราชวังสัน

เมื่อเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชหลบหนีไปแล้ว กองทัพอยุธยาจึงสามารถยึดเมืองได้ สมเด็จพระเพทราชาทรงลดอำนาจของเมืองนครศรีธรรมราช โดยแต่งตั้งผู้รั้งเมืองและกรมการเมืองตามตำแหน่งพอสมควร เรื่องนี้สะท้อนความสัมพันธ์ผ่านระบบราชการอยุธยา โดยการแต่งตั้งขุนนางจากส่วนกลางหรือคนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับส่วนกลาง และการก่อกบฏที่เกิดขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาจึงไม่ใช่การก่อกบฏเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ แต่เป็นการไม่ยอมรับการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์พระองค์ใหม่ ซึ่งเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มของขุนนางส่วนกลางในการสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อขึ้นครองราชย์ โดยเฉพาะพระยารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นขุนนางสำคัญของสมเด็จพระนารายณ์

ต่อมาในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๑) ทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ดังปรากฏในสำเนาหนังสือเรื่องตั้งผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราช^{๒๔} ดังนี้ “เมื่อปีจอจัตวาตก จุลศักราช ๑๑๐๔ ปี ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกรุงเก่า ตั้งพระยาไชยธิเบศร์เป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช” ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างนครศรีธรรมราชกับอยุธยา โดยผ่านระบบราชการของราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช

๓. ความสัมพันธ์กับธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๓.๑ สมัยธนบุรี

หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินตีค่ายโพธิ์สามต้นคืนได้จากพม่าแล้ว ตอนต้นปี พ.ศ. ๒๓๑๑ นั้นเองพระองค์ก็ได้ตั้งตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ และตั้งกรุงธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี ในครั้งนั้นชุมนุมต่างๆ ที่ตั้งตัวเป็นอิสระตั้งแต่ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ยังไม่ยอมรับการตั้งตนเป็นกษัตริย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน รวมทั้งชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช ซึ่งมีเจ้านครฯ (หนู) เป็นหัวหน้า เจ้านครฯ (หนู) ไม่เข้าอ่อนน้อมต่อกรุงธนบุรี คงตั้งตัวเป็นอิสระเพื่อปกครองหัวเมืองภาคใต้ทั้งหมด

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน ยกทัพหลวงลงไปปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. ๒๓๑๓ เจ้านครฯ (หนู) ในระยะแรกก็ได้ต่อสู้ ต่อมาหลบหนีไปแต่กองทัพกรุงธนบุรีติดตามจับตัวมาได้ เมื่อถูกจับตัวมาได้เจ้านครฯ (หนู) ก็พิจารณาเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีความสามารถมากกว่าตน ก็ยอมอ่อนน้อมเป็นอย่างดีในตอนหลัง สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงให้นำตัวเจ้านครฯ (หนู) เข้ามารับราชการในกรุงธนบุรี เสียชั่วคราว ทางฝ่ายหัวเมืองนครศรีธรรมราชนั้นก็โปรดให้พระเจ้าหลานยาเธอเจ้าราชสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ และมีความสามารถมากผู้หนึ่งออกไปเป็นเจ้าเมือง พร้อมทั้งให้ข้าหลวงบางคน คือ พระยาราชสุภาวดี พระศรีไกรลาส เจ้าเมืองชัยนาท และเจ้าเมืองชะอำ คุมกองทัพกรุงธนบุรีออกไปช่วยราชการ ช่วยกันปกครองรักษาหัวเมืองนครศรีธรรมราชให้สงบเรียบร้อย

^{๒๔} กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๒ เล่ม ๒ เรื่องตั้งพระยานครศรีธรรมราช (พระนคร : cursu, ๒๕๐๖), ๑๘๕.

ต่อมาเจ้านราสุริยวงศ์ได้ถึงแก่พิราลัยลงในปี พ.ศ.๒๓๑๙ สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงพิจารณาเห็นว่าไม่มีใครเหมาะสมที่จะเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนต่อไปเท่ากับเจ้านครฯ (หนู) ทั้งทรงไว้วางพระราชหฤทัยในตัวเจ้านครฯ (หนู) มากที่ได้เข้ามารับราชการในกรุงธนบุรีด้วยความจงรักภักดี เจ้าหญิงฉิมธิดาเจ้านครฯ (หนู) ที่ถวายตัวทำราชการฝ่ายใน ก็มีราชโอรสแล้ว คือ เจ้าฟ้าชายทัตพงศ์หรือพระพงษ์นรินทร์ จึงโปรดให้เจ้านครฯ (หนู) กลับไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้ง ทรงตั้งให้เป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) เจ้าประเทศราช ซึ่งการแต่งตั้งเช่นนั้นแม้ว่าจะผิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติมาก่อน แต่เป็นพระบรมราโชบายของสมเด็จพระเจ้าตากสินเองที่มีพระราชประสงค์ที่จะมอบอำนาจให้พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) เป็นถึงเจ้าประเทศราช เพื่อให้หัวเมืองแควมลาญมีความยำเกรง จะได้ไม่ก่อเรื่องยุ่งยากขึ้นในหัวเมืองภาคใต้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว ก็เห็นว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสองคน คือ เจ้านราสุริยวงศ์ และพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) มีอำนาจและบทบาทในการปกครองหัวเมืองนครศรีธรรมราชแตกต่างกันอยู่บ้างประการ เช่น เจ้านราสุริยวงศ์ปกครองหัวเมืองภาคใต้ทั้งหมดตั้งแต่ชุมพรลงไปจดหัวเมืองแควมลาญ แต่พระเจ้านครศรีธรรมราชปกครองเฉพาะบริเวณหัวเมืองนครศรีธรรมราชและปริมณฑล ซึ่งมีอาณาเขตทางทิศใต้จดเมืองสงขลา และเมืองพัทลุง ทางทิศเหนือจดเมืองไชยา ทางทิศตะวันออกและตะวันตกจดทะเลทั้งสองด้าน หรือในสมัยเจ้านราสุริยวงศ์หัวเมืองปัตตานียอมอ่อนน้อมต่อกรุงธนบุรี แต่สมัยพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) กลับแข็งเมือง^{๒๙} เป็นต้น

๓.๒ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

หัวเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังคงมีความสำคัญต่อราชธานีมากเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยาและธนบุรี กล่าวคือเป็นหัวเมืองเอกอยู่เพียงหัวเมืองเดียวทางภาคใต้ของราชอาณาจักร ตำแหน่งเจ้าเมืองก็มียศรองแต่เพียงอัครมหาเสนาบดีเท่านั้น พิธีการตั้งเจ้าเมืองจึงมากกว่าหัวเมืองอื่น อีกประการหนึ่งเนื่องจากที่ตั้งของเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ห่างไกลจากราชธานีมาก การติดต่อราชการทำได้ยากลำบากและใช้เวลาหลายวัน ราชธานีจึงมอบอำนาจให้แก่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในขณะเดียวกันเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้รับมอบหมายให้มีภาระหน้าที่รับผิดชอบแทนหัวเมืองอื่นตามไปด้วย กล่าวคือเป็นตัวแทนของราชธานีในการรักษาอาณาเขตทางภาคใต้ของราชอาณาจักรในการรักษาความสงบสุขของบ้านเมืองและพลเมืองภายในท้องที่ และการควบคุมดูแลหัวเมืองประเทศราชบางเมือง คือ เมืองไทรบุรี และเมืองกลันตัน ในด้านการจัดเก็บภาษีอากรภายในหัวเมืองส่งให้แก่ราชธานี และมีหน้าที่ส่งดอกไม้ทองเงินและเครื่องราชบรรณาการให้แก่ราชธานี รวมทั้งยังต้องปฏิบัติตามรับสั่งของทางราชธานีอื่น ๆ เป็นครั้งคราวตามที่ได้มีตราออกไป

ส่วนการปกครองภายในหัวเมืองนั้น เนื่องจากเป็นหัวเมืองใหญ่จากอาณาจักรอิสระเป็นหัวเมืองพระยามหานคร และเป็นหัวเมืองเอก มีการจัดการปกครองอย่างเป็นระเบียบแบบแผน มีทำเนียบข้าราชการเป็นหลักในการปกครองหัวเมือง ซึ่งมีมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๒ เรียกว่า “ทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช” ใช้เป็นหลักในการจัดการปกครองโดยแบ่งออกเป็นหัวเมืองนครศรีธรรมราช และการปกครองท้องที่ซึ่งขึ้นต่อเมืองนครศรีธรรมราช (ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป)

^{๒๙} สงบ สงเมือง, ความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับหัวเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๘), ๓๑ - ๓๓.

ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขึ้นครองราชย์และสถาปนา
กรุงเทพฯราชธานี ได้เริ่มปรับเปลี่ยนฐานอำนาจทางการเมืองและการปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช
ดังนี้

๑. โปรดเกล้าฯให้พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) พ้นจากตำแหน่งและให้เข้ามารับราชการ
ในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๗ ด้วยเหตุผลทางการเมือง

๒. โปรดเกล้าฯให้ลดอำนาจและฐานะของนครศรีธรรมราชในการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้
ด้วยการลดฐานะตำแหน่งพระเจ้านครศรีธรรมราช ซึ่งมีเกียรติเสมอเจ้าประเทศราชลงเป็นเจ้าพระยา
นครศรีธรรมราช ลดฐานะเมืองนครศรีธรรมราชจากเมืองประเทศราช ลงมาเป็นหัวเมืองชั้นเอก ลดฐานะ
เสนาบดีจตุสดมภ์เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งจัดตั้งในสมัยธนบุรีให้เป็นกรมการเมือง และให้แยกหัวเมือง
ซึ่งเคยอยู่ใต้การปกครองของนครศรีธรรมราช ได้แก่ เมืองสงขลา ปัตตานี ไทรบุรี ตรังกานู และกัณฑ์
ไปขึ้นต่อกรุงเทพฯใน พ.ศ. ๒๓๓๕

๓. โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าพัฒน์ ปลัดเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน โดยได้รับ
พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาศรีโคตรราช ขาดิเดโชไชย มหาสุริยาธิบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ
พระยาศรีธรรมราช หรือเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์)^{๓๐}

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๒ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) ได้กราบบังคมทูลขอลาออก
จากตำแหน่ง เพราะสังขารร่วงโรยและมีปัญหาสุขภาพ จึงทรงแต่งตั้งพระบริรักษ์ภูเบศร์ (น้อย) ผู้ช่วย
ราชการเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมืองแทนใน พ.ศ. ๒๓๕๔ โดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น
พระยานครศรีธรรมราช (น้อย) มีนามในตราตั้งว่า พระยาศรีธรรมโศก ขาดิเดโชไชย มหาสุริยาธิบดี อภัย-
พิริยปรากรมพาหุ พระยานครศรีธรรมราช^{๓๑} (ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช
(เจ้าพระยานครน้อย))

ทำเนียบการปกครองภายในตัวเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๔ แบ่งออกเป็นกรม
คือ กรมใหญ่และกรมย่อยที่สังกัดอยู่ในกรมใหญ่ แต่ละกรมนี้มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชา เจ้ากรมแต่ละกรม
ขึ้นตรงต่อเจ้าเมืองอีกต่อหนึ่ง เจ้าเมืองจึงมีฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการทั้งหมดภายในหัวเมือง
นครศรีธรรมราช ส่วนการปกครองท้องที่นั้นมีการแบ่งออกเป็นเมือง อำเภอ ตำบล แขวง และด่าน ตามลำดับ
ความสำคัญของแต่ละท้องที่ มีข้าราชการไปรักษาท้องที่เหล่านั้น ถ้าเป็นเมืองก็ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่า
ราชการเมือง ถ้าเป็นอำเภอก็ดำรงตำแหน่งเป็นผู้รักษาอำเภอ ถ้าเป็นตำบล แขวง และด่าน ก็ดำรงตำแหน่ง
เป็นนายที่ ซึ่งเมื่อรวมจำนวนข้าราชการทั้งหมดที่มีตามทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว
มีจำนวนถึง ๔๒๔ ตำแหน่ง นับว่าเป็นจำนวนมากทีเดียวสำหรับในสมัยนั้น

ดังที่กล่าวมาในย่อหน้าต้นว่าทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราชที่ซึ่งชำระในรัชกาล
ที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๔) นั้น ได้จัดแบ่งการปกครองในหัวเมืองนครศรีธรรมราชออกเป็น ๒ ลักษณะ คือการ
ปกครองภายในตัวเมืองนครศรีธรรมราช และการปกครองท้องที่ การจัดการปกครองภายในระดับกรม
มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชา เช่น กรมพระปลัด กรมยกกระบัตร กรมมหาดไทย กรมเมือง เป็นต้น

^{๓๐} วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครศรีธรรมราช (กรุงเทพฯ
: คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๒), ๖๙.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, ๖๑ - ๖๒.

ส่วนการปกครองท้องถิ่นที่ได้จัดแบ่งท้องถิ่นออกเป็น เมือง อำเภอ ตำบล แขวง และตำบล ตามลำดับความสำคัญของแต่ละท้องถิ่น เมือง ที่จัดการปกครอง มี ๑๐ เมือง ได้แก่ ตรีัง ท่าทอง สมุข ปากพั้ง ปราบบุรี อินทศิริ ไชยมนตรี ไทยบุรี อลอง พิชัย ส่วนท้องถิ่นที่มีความสำคัญรองลงมาจากเมือง ได้จัดการปกครองเป็นอำเภอ มีผู้รักษาอำเภอเป็นหัวหน้า มี ๑๔ อำเภอคือ เกาะร้าง ร่อนพิบูลย์ ลำพูน ชมาย ควรตะพังวังตะมิทพะ ขนอม ฉวาง รามธานี ตรีง เกาะเต่า พิปูน แก้ว กลาย อีปัน^{๓๒}

๔. ความสัมพันธ์กับกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ ๕ - ๖

ล่วงถึงรัชกาลที่ ๕ การจัดการปกครองเมืองนครศรีธรรมราชเข้าสู่ระเบียบแบบแผนสมัยใหม่ โดยพระยาสุโขมนัยวินิตได้นำระเบียบแบบแผนการปกครองสมัยใหม่ ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นนโยบายการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินมาปรับปรุงแก้ไขในด้านต่าง ๆ เช่น การศาล ได้จัดระบบศาลยุติธรรมตามระเบียบใหม่ที่กำหนดไว้ในพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๔ ต่อมาได้จัดตั้งศาลมณฑลขึ้นที่เมืองสงขลาและนครศรีธรรมราช ได้ตั้งศาลแขวงครบทุกอำเภอ ทั้งยังได้ให้อำนาจแก่กรมการอำเภอและกำนันรับผิดชอบในการพิจารณาคดีตามความสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ ทำให้การพิจารณาคดีในเมืองนครศรีธรรมราชสะดวกรวดเร็ว และราษฎรได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น นอกจากนั้นแล้วได้พัฒนาทางด้านภาษีอากร การศึกษา การรักษาความสงบเรียบร้อย โดยเฉพาะด้านคมนาคมพระยาสุโขมนัยวินิตเป็นทั้งนักปกครองและนักพัฒนาที่มีความสามารถ จึงทำให้เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลมีความเจริญก้าวหน้า^{๓๓}

มณฑลเทศาภิบาลเป็นรูปแบบการปกครองรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการรวมหัวเมืองเข้ามาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและบังคับบัญชาของข้าหลวงเทศาภิบาล แทนการมีเจ้าเมืองดั้งเดิม ข้าหลวงเทศาภิบาลมีฐานะเป็นข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมอบความไว้วางพระราชหฤทัยคัดเลือกจากขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถสูงออกไปปฏิบัติราชการนอกจากข้าหลวงเทศาภิบาลแล้ว ยังมีข้าราชการชั้นรองอีกจำนวนหนึ่งรวมเรียกว่า “กองมณฑล” ทำหน้าที่ช่วยเหลือการปฏิบัติราชการในแผนการต่าง ๆ ภายในมณฑลตามสมควรแก่ปริมาณงาน^{๓๔} การจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลในหัวเมืองปักษ์ใต้ ได้แก่ ตั้งมณฑลภูเก็ตขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ โดยแก้ไขระเบียบมณฑลแบบเก่าให้เป็นมณฑลเทศาภิบาล มีพระยาทิพโกษา (โต โชติภักดิ์) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล และในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลชุมพร โดยมีพระยาสุโขมนัยวินิตและพระยาสุจริตมทิสรรักษ์ดี (คอซิมก้อง ณ ระนอง) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๙ พระยาสุโขมนัยวินิตไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ซึ่งโปรดให้พระยาชลบุรานุรักษ์มาดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลแทน และใน พ.ศ. ๒๔๕๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงต่างพระเนตรพระกรรณในฐานะสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๖๘ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ มีอำนาจบังคับบัญชามณฑลสุราษฎร์ธานี มณฑล

^{๓๒} ณรงค์ นุ่นทอง, การปฏิรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชในสมัยพระยาสุโขมนัยวินิตเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๔๙), (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐), ๒๑ - ๒๖.

^{๓๓} วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๗๒.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, ๗๓-๗๔.

นครศรีธรรมราช และมณฑลปัตตานี การบริหารการปกครองแบบมณฑลนครศรีธรรมราชของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เป็นงานสานต่อการปฏิรูปมณฑลนครศรีธรรมราชตามแนวทางที่ได้วางไว้แต่ครั้งรัชกาลที่ ๕ ทำให้การคมนาคม การเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีความเจริญก้าวหน้าและเป็นระบบระเบียบมากขึ้น การติดต่อสื่อสารซึ่งสมัยก่อนหน้านี้ใช้เรือ ช้าง ม้า และเกวียนเป็นพาหนะในการนำส่งสาร เปลี่ยนมาใช้รถไฟเป็นพาหนะขนส่ง มีไปรษณีย์โทรเลข มีโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ หรือสิงคโปร์ได้สะดวก ทรงเสนอความเห็นให้สร้างถนนหลวงสายใหญ่เดินคู่กับทางรถไฟสายใต้ โดยถนนที่สร้างนั้นจะต้องตัดผ่านหมู่บ้านสำคัญ ๆ และสร้างถนนย่อยไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นแบบทางเกวียนเพื่อขนส่งสินค้ามาป้อนรถไฟ^{๓๕}

การบริหารการปกครองภายในมณฑลแบ่งออกเป็นระดับมณฑล จังหวัด อำเภอและหมู่บ้านสำหรับระดับมณฑล แต่เดิมหน้าที่ราชการของผู้ว่าราชการเมืองที่ตั้งมณฑลรวมอยู่กับข้าหลวงเทศาภิบาลหรือสมุหเทศาภิบาล ทำให้สมุหเทศาภิบาลมีงานมาก สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์จึงทรงแก้ไขระเบียบการปกครองเมืองที่ตั้งมณฑลใหม่โดยตั้งตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองเพิ่มขึ้นมาให้เหมือนเมืองอื่นๆ เมื่อสมุหเทศาภิบาลไม่อยู่ ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดมณฑลจะได้รับการตามลำดับอาวุโส และให้เลิกตำแหน่งหน้าที่ข้าหลวงมหาดไทยมาเป็นข้าหลวงปลัดมณฑล ในกองบัญชาการมณฑลมีตำแหน่งประจำคือ สมุหเทศาภิบาล ปลัดมณฑล ยกกระบัตรมณฑล มหาดไทยมณฑล สรรพากรมณฑล ผู้ช่วยสรรพากรมณฑล เสมียนตรากรมณฑล เลขาธิการมณฑล มหาดเล็กรายงานมณฑล

ระดับจังหวัด หน้าที่ว่าราชการเมืองซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งของที่ว่ากรมณฑลนั้น รวมอยู่ในการบริหารการปกครองในความรับผิดชอบของสมุหเทศาภิบาลจึงเป็นเหตุให้สมุหเทศาภิบาลต้องมีราชการเพิ่มขึ้นจนไม่สามารถที่จะออกไปตรวจราชการในหัวเมืองต่าง ๆ ภายในมณฑลของตนได้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขระเบียบการปกครองเมืองที่ตั้งที่ว่ากรมณฑล ให้มีผู้ว่าราชการจังหวัดแยกงานภายในจังหวัดออกไปจากสังกัดสมุหเทศาภิบาลเหมือนกับจังหวัดอื่น ๆ ในมณฑล คณะกรรมการจังหวัดภายในมณฑลนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นข้าราชการประจำ ๕ ตำแหน่งคือ ผู้ว่าราชการเมือง ปลัดเมือง ยกกระบัตรเมือง สรรพากรเมือง แพทย์ และมีข้าราชการชั้นผู้น้อย ๗ ตำแหน่งคือ จำเมือง แพ่ง ศุภมาตรา พะทามะรง อักษรเลข รองว่าเมือง รองศุภมาตรา ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๘ พระยามหาอำมาตยาธิบดีเป็นผู้รังเสนาธิบดีกระทรวงมหาดไทย ได้จัดระเบียบราชการใหม่ให้ระดับเมืองหรือจังหวัดมีข้าราชการ ๘ ตำแหน่ง ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ เปลี่ยนคำว่า “เมือง” เป็น “จังหวัด” ยุบรวมและแบ่งหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา เป็นตำบล อำเภอ จังหวัด ตามความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น ต่อมาสมัยพระยาบรมราช (ปั้น สุขุม) ได้ปรับตำแหน่งข้าราชการในจังหวัดเหลือเพียง ๕ ตำแหน่ง คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด ผู้บังคับกองตำรวจจังหวัด อัยการจังหวัด พนักงานเจ้าหน้าที่แผนกอื่น ๆ ที่เสนาบดีเจ้ากระทรวงตกลงให้บรรจุในตำแหน่งที่ตั้งขึ้นใหม่^{๓๖}

ระดับอำเภอ การเปลี่ยนชื่อแขวงเป็นอำเภอ แคว้นเป็นตำบล บ้านเป็นหมู่บ้าน และผู้ปกครองจากนายแขวง นายแคว้น แก่บ้านหรือนายบ้านเป็นนายอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามลำดับ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๕ เจ้าพระยาอมรราชได้จัดระเบียบราชการใหม่ให้อำนาจนายอำเภอถอดถอนเปลี่ยนแปลง

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, ๗๕.

^{๓๖} ชาลี ศิลปรัตน์, การปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชภายใต้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมขุนลพบุรีราเมศวร์ (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘), (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙), ๓๘-๕๐.

เจ้าพนักงานตั้งแต่เสมียนลงมาได้แล้วรายงานผู้ว่าราชการจังหวัด ในขณะที่เดียวกันนายอำเภอก็ทำหน้าที่ ว่ากล่าวคดีลหุโทษเหมือนผู้พิพากษาชั้น ๒ ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศก ๑๒๗ แต่ไม่มีอำนาจ เด็ดขาดเหมือนผู้พิพากษา โดยแบ่งแยกส่วนราชการในอำเภอเป็น ๓ แผนก คือ ปลัดอำเภอ ปลัดตำรวจ อำเภอ และพนักงานหน้าที่แผนกอื่นที่เสนาบดีเจ้ากระทรวงได้ตกลงเห็นชอบพร้อมกันจัดตั้งขึ้นในแผนกนั้นๆ ให้อยู่ในความรับผิดชอบของนายอำเภอ^{๓๗}

การแต่งตั้งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้คัดเลือกจากบุคคลที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่อำเภอ ที่จะได้บังคับนั้น หรือเมื่อได้เป็นนายอำเภอสามารถจะไปตั้งบ้านเรือนในท้องที่อำเภอนั้นได้ ต้องเป็นบุคคล ที่เคยเป็นกรรมการ มุลนาย หรือคฤหบดีและต้องเป็นคนในบังคับพระราชกำหนดกฎหมายไทย เมื่อคัดเลือก ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองเสนอชื่อต่อข้าหลวงเทศาภิบาล อย่างน้อยอำเภอละ ๓ คน เพื่อเลือกสรรอีกชั้นหนึ่ง เมื่อคัดเลือกได้แล้วข้าหลวงเทศาภิบาลมีหมายตั้งและมีใบบอกเข้าไปยัง กรุงเทพฯ การจัดตั้งอำเภอของเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) มีอำเภออยู่ ๑๐ อำเภอ แต่ต่อมาได้ยกเกาะสมุยไปขึ้นกับเมืองกาญจนดิษฐ์ มณฑลชุมพร เมืองนครศรี- ธรรมราชจึงเหลืออำเภออยู่ ๙ อำเภอ เมื่อพระยาสุโขทัยวินิตได้จัดแบ่งอาณาเขตอำเภอในเมืองนครศรี- ธรรมราชใหม่อำเภอที่จัดตั้งขึ้นใหม่ประกอบด้วย

อำเภอกวางเมือง เป็นแขวงชั้นใน หลวงระงับประจันตคาม ข้าหลวงผู้ช่วยว่าที่นายอำเภอ ตั้ง ที่ว่าการกลางเมืองนครศรีธรรมราช *อำเภอเบ็ญชะด* เป็นแขวงชั้นกลาง หลวงพิบูลย์สมบัติ ข้าหลวงผู้ช่วย ว่าที่นายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่ริมฝั่งแม่น้ำปากพนัง (ได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอปากพนังใน ร.ศ. ๑๒๑) *อำเภอ ร่อนพิบูลย์* เป็นแขวงชั้นกลาง ขุนเกษตราพานะ เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่ร่อนพิบูลย์ *อำเภอกวาง* เป็นแขวงชั้นกลาง นายจรัส เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่ปากน้ำท่าสูง *อำเภอสิชล* เป็นแขวงชั้นนอก นายบัว มหาดเล็ก บุตรเจ้าพระยาศรีธรรมราช เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่บ้านไชยกราบ *อำเภอลำพูน* เป็นแขวงชั้นนอก นายเมก เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่บ้านนา *อำเภอฉวาง* เป็นแขวงชั้นนอก นายน้อย เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่บ้านคลองตาล *อำเภอทุ่งสง* เป็นแขวงชั้นนอก นายเที่ยง เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่บ้านโคกแซะ *อำเภอเขาพังไกร* เป็นแขวงชั้นนอก นายก้าน มหาดเล็ก บุตรพระยาดำรงเทวฤทธิ์ (กลุ่ม) เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่เขาพังไกร^{๓๘}

เฉพาะอำเภอกวางเมือง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ และด้วยเหตุที่มี พื้นที่กว้างทำให้การดูแลพลเมืองไม่ทั่วถึงจึงได้ยกฐานะท้องที่ด้านทิศตะวันตกเป็นกิ่งอำเภอเรียกว่า “*กิ่งอำเภอลานสกา*” (ปัจจุบันคืออำเภอลานสกา) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับงบประมาณให้สร้าง อาคารที่ว่าการอำเภอ เป็นเงิน ๔๘๐,๐๐๐ บาท โดยใช้พื้นที่ตั้งอาคารที่ว่าการอำเภอบริเวณเดียวกับ ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้ยกฐานะท้องที่ทางด้านทิศตะวันตก ได้แก่ ตำบล พรหมโลก ตำบลบ้านเกาะ และตำบลอินคีรีเป็นกิ่งอำเภอเรียกว่า “*กิ่งอำเภอพรหมคีรี*” ปัจจุบัน คือ อำเภอ พรหมคีรีและเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๓๗ ได้ยกฐานะท้องที่ทางด้านทิศใต้ ได้แก่ตำบลนาสาร ตำบล ช้างซ้าย ตำบลท้ายสำเภา และตำบลนาพรุเป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า “*กิ่งอำเภอพระพรหม*” ปัจจุบันคืออำเภอ พระพรหม

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, ๕๓ - ๕๕.

^{๓๘} วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๗๖.

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๓ เห็นชอบ “ผังแม่บทศูนย์ราชการและแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บท ในเมืองศูนย์กลางความเจริญภาคใต้: นครศรีธรรมราช” และมติของคณะกรรมการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการ ได้เห็นชอบผังแม่บทศูนย์ราชการหลักจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีแนวคิดในการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนของพื้นที่โล่งเพื่อการนันทนาการ จึงให้รื้อถอนอาคารที่ว่าการอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อาคารหอประชุมและอาคารอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณเดียวกันออกทั้งหมด ทั้งนี้ให้จังหวัดจัดหาพื้นที่รองรับการย้ายที่ว่าการอำเภอไปอยู่ในที่เหมาะสมต่อไป ในที่สุดนายอำเภอเมืองและกรรมการอำเภอก็สามารถจัดหาที่ดินแปลงใหม่ในท้องที่ตำบลปากพูน ซึ่งการเคหะแห่งชาติมอบให้เป็นเนื้อที่ ๓ ไร่ ๒ งาน ๗๘ ตารางวา

ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐ กรมการปกครองได้จัดสรรงบประมาณ เป็นค่าก่อสร้างที่ว่าการอำเภอเมืองหลังใหม่ พร้อมครุภัณฑ์ประกอบอาคาร เป็นเงิน ๑๑,๙๓๔,๘๕๐ บาท และค่าก่อสร้างอาคารหอประชุมอำเภอพร้อมอุปกรณ์ประกอบอาคาร เป็นเงิน ๕,๕๒๕,๐๐๐ บาท ตามมติที่ประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาสถานที่ทำงานของส่วนราชการในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองหลัก ครั้งที่ ๔/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๐ เพื่อก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอเมืองและหอประชุมในที่ดินดังกล่าว จากนั้นจึงได้ดำเนินการประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๕๒ จึงประกอบพิธีเปิดและใช้เป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมาจนถึงปัจจุบัน

ระดับตำบลและหมู่บ้าน มณฑลนครศรีธรรมราชได้กำหนดให้ราษฎรในตำบลและหมู่บ้านเลือกกำนันและผู้ใหญ่บ้านของตนเองขึ้นมา ตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๗ เพื่อกำหนดผู้ใหญ่บ้านและราษฎรในเขตตำบลหมู่บ้านของตนมีความรู้สึกว่าเป็นหัวหน้าราษฎรอย่างแท้จริง และราษฎรก็จะเคารพนับถือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของตนว่าเป็นผู้ที่ราษฎรได้แต่งตั้งขึ้นมา เมื่อราษฎรเลือกบุคคลใดเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านแล้ว นายอำเภอก็เสนอชื่อนั้นให้ผู้ว่าราชการจังหวัดออกประกาศแต่งตั้งเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง^{๓๙}

กล่าวโดยสรุป ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารการเทศบาลหลายประการ เช่น เปลี่ยนสังกัดจากกระทรวงมหาดไทยไปขึ้นต่อพระมหากษัตริย์ รวมมณฑลเทศาภิบาลที่ใกล้เคียงกันขึ้นเป็นภาค จึงได้รวมมณฑลสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และปัตตานี เป็นภาคปักษ์ใต้ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เป็นอุปราชปักษ์ใต้มีอำนาจเหนือสมุหเทศาภิบาล มีหน้าที่บังคับบัญชา ตรวจตรา แนะนำราชการ ทรงดำรงตำแหน่งนี้ถึง พ.ศ. ๒๔๖๘ (รวมเวลา ๑๐ ปี) จึงไปรั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ล่วงถึง พ.ศ. ๒๔๖๙ ยุบเลิกตำแหน่งอุปราชภาค และให้มณฑลเทศาภิบาลกลับไปสังกัดกระทรวงมหาดไทยตามเดิม นครศรีธรรมราชจึงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชอยู่ระยะหนึ่ง จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และใน พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงยุบเลิกมณฑลให้มีฐานะเป็นจังหวัด^{๔๐}

^{๓๙} ณรงค์ นุ่นทอง, การปฏิรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชในสมัยพระยาสุโขมนัยวินิตเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๔๙), ๑๔๓ - ๑๔๘.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๔๙.

ประชากร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีประชากรทั้งสิ้น ๒๕๗,๙๗๙ คน แยกเป็นชาย ๑๒๕,๖๒๗ คน หญิง ๑๓๒,๓๕๒ คน โดยแยกจำนวนประชากรเป็นรายตำบลดังนี้

ตำบล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
เทศบาลนครศรีธรรมราช (ตำบลท่าวัง คลัง ในเมือง)	๕๐,๑๙๕	๕๕,๗๐๐	๑๐๕,๘๙๕
ตำบลท่าไร่	๓,๒๗๐	๓,๒๓๓	๖,๕๐๓
ตำบลปากนคร	๔,๗๕๘	๕,๐๘๖	๙,๘๔๔
ตำบลนาทราย	๓,๑๘๗	๓,๒๔๖	๖,๔๓๓
ตำบลกำแพงเขา	๔,๖๓๕	๔,๘๘๓	๙,๕๑๘
ตำบลไชยมนตรี	๓,๑๖๖	๓,๓๓๙	๖,๕๐๕
ตำบลมะม่วงสองต้น	๒,๓๖๗	๒,๖๒๐	๔,๙๘๗
ตำบลนาเคียน	๖,๒๗๕	๖,๓๘๕	๑๒,๖๖๐
ตำบลท่าजू	๕,๒๕๑	๕,๓๑๐	๑๐,๕๖๑
ตำบลโพธิ์เสด็จ	๔,๖๐๕	๔,๘๙๘	๙,๕๐๓
ตำบลบางจาก	๔,๔๗๐	๔,๕๑๘	๘,๙๘๘
ตำบลปากพูน	๑๗,๓๖๕	๑๖,๒๓๘	๓๓,๖๐๓
ตำบลท่าซึก	๕,๓๙๑	๕,๕๘๒	๑๐,๙๗๓
ตำบลท่าเรือ	๑๐,๖๙๒	๑๑,๓๑๔	๒๒,๐๐๖
รวม	๑๒๕,๖๒๗	๑๓๒,๓๕๒	๒๕๗,๙๗๙

ที่มา : ที่ทำการปกครอง (สำนักทะเบียนอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช) ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๐

ข้อมูลเขตการปกครองอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช				
ที่	ตำบล	เขตการปกครอง		พื้นที่ ตร.กม.
๑	ปากพูน	๑๒	หมู่บ้าน	๖๙.๓๔
๒	ท่าซึก	๙	หมู่บ้าน	๔๕.๐๘
๓	ท่าไร่	๖	หมู่บ้าน	๓๗.๙๖
๔	ท่าเรือ	๑๙	หมู่บ้าน	๖๗.๘๔
๕	บางจาก	๑๑	หมู่บ้าน	๔๔.๐๐
๖	ไชยมนตรี	๕	หมู่บ้าน	๒๔.๐๔
๗	มะม่วงสองต้น	๖	หมู่บ้าน	๑๙.๑๐
๘	ปากนคร	๖	หมู่บ้าน	๕๘.๐๒
๙	โพธิ์เสด็จ	๙	หมู่บ้าน	๒๕.๗๔
๑๐	นาเคียน	๙	หมู่บ้าน	๒๘.๙๘
๑๑	นาทราย	๖	หมู่บ้าน	๓๕.๔๒
๑๒	ท่าजू	๘	หมู่บ้าน	๖๗.๖๐
๑๓	กำแพงเขา	๙	หมู่บ้าน	๓๘.๔๓
	รวม	๑๑๕	หมู่บ้าน	๕๖๑.๕๕

หมายเหตุ ไม่รวมพื้นที่เขตเทศบาลนครศรีธรรมราช

ปัจจุบันอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชแบ่งการบริหารราชการแผ่นดินเป็น **ส่วนภูมิภาค** ซึ่งประกอบด้วย
ท้องที่ ๑๓ ตำบล ๑๑๕ หมู่บ้าน **ส่วนท้องถิ่น** ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ ดังนี้

๑. เทศบาลนคร ๑ แห่ง คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

๒. เทศบาลเมือง ๑ แห่ง คือ เทศบาลเมืองปากพูน

๓. เทศบาลตำบล ๕ แห่ง คือ

- เทศบาลตำบลท่าแพ
- เทศบาลตำบลปากนคร
- เทศบาลตำบลบางจาก
- เทศบาลตำบลท่าจิว
- เทศบาลตำบลโพธิ์เสด็จ

๔. องค์การบริหารส่วนตำบล ๑๐ แห่ง คือ

- องค์การบริหารส่วนตำบลไชยมนตรี
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าซัก
- องค์การบริหารส่วนตำบลมะม่วงสองต้น
- องค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าไร่
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาเคียน
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางจาก
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ
- องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพงเขา

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ความว่า
“เมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติเชิงนิเวศน์ ชุมชนเข้มแข็ง ผู้การพัฒนายั่งยืน” และมียุทธศาสตร์การพัฒนา เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาอย่างชัดเจน แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์มีแนวทางมาตรการพัฒนาหรือกลยุทธ์อำเภอ ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ : การพัฒนาคน ชุมชนและสังคมให้น่าอยู่ มีคุณภาพบนพื้นฐานชุมชน
เข้มแข็ง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ : การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ
ยั่งยืน และเพิ่มพื้นที่สีเขียว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ : การรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในพื้นที่

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ : การพัฒนาการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและธรรมชาติ
เชิงนิเวศน์ระดับมาตรฐานสากล ที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้
ในพื้นที่เพิ่มขึ้น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ : การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานอย่างทั่วถึงเพื่อยกระดับคุณภาพ
ชีวิตที่ดีขึ้น

ทำเนียบนายอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช			
ที่	นาม - นามสกุล	ตั้งแต่	ถึง
๑	หม่อมเจ้าประสพประสงค์	๒๔๕๕	๒๔๕๖
๒	หลวงนิพัทรานุกุล (ยู้งไย)	๒๔๕๖	๒๔๕๗
๓	หลวงสุนทรนุรักษ์ (กระจ่าง วรรณโกวิท)	๒๔๕๗	๒๔๖๔
๔	หลวงธรรมรัตน์ธนาธร (เต่า ศตะกุนมะ)	๒๔๖๔	๒๔๖๕
๕	ขุนนิกรราษฎร์บำรุง (จอม สาริกานนท์)	๒๔๖๖	๒๔๖๗
๖	ขุนภูวนารถนรานุกูล (สนิท มหามุสิก)	๒๔๖๘	๒๔๖๙
๗	ขุนสฤชดีสารารักษ์ (เปรม ลางกุนเสน)	๒๔๖๙	๒๔๗๐
๘	ขุนวิทยาวาทการ (เจ๊ก สุขปุณธ)	๒๔๗๐	๒๔๗๘
๙	นายวุฒิ สุวรรณรักษ์	๒๔๗๙	๒๔๘๐
๑๐	นายจันทร์ สมบูรณ์กุล	๒๙ พฤศจิกายน ๒๔๘๐	๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๕
๑๑	นายจรุง อุทะนุต	๒๑ กรกฎาคม ๒๔๘๕	๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๗
๑๒	ขุนนิกรนารักษ์ (นกแก้ว พัวไพโรจน์)	๑ ธันวาคม ๒๔๘๗	๓ พฤศจิกายน ๒๔๙๘
๑๓	ร.ต.ท.เรือง สถานานนท์	๑ กรกฎาคม ๒๔๙๐	๒๖ เมษายน ๒๔๙๓
๑๔	นายดวน วังสะวิบูลย์	๒๗ เมษายน ๒๔๙๓	๑ พฤษภาคม ๒๕๐๐
๑๕	นายแจ้ง ฤทธิเดช	๑ มิถุนายน ๒๕๐๑	๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๒
๑๖	ร.ต.ต.กร บุญยง	๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๒	๓๐ กันยายน ๒๕๐๕
๑๗	นายสิน สุวรรณ	๑ ตุลาคม ๒๕๐๕	๑ ตุลาคม ๒๕๐๗
๑๘	นายวีระ ขจรบุญ	๑ ตุลาคม ๒๕๐๗	๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๗
๑๙	นายสุวรรณ ศรีสุนทรรัตน์	๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๗	๒ กันยายน ๒๕๑๑
๒๐	นายกระจ่าง ศิริทรนนท์	๘ ตุลาคม ๒๕๑๑	๒ ตุลาคม ๒๕๑๒
๒๑	ร.ต.สุกรี รักษ์ศรีทอง ร.น.	๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๒	๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๘
๒๒	พ.ต.สรรธรรม จริงจิตร	๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๘	๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๒
๒๓	นายวิชาติ ทัพนวัชร	๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๒	๒๔ กันยายน ๒๕๒๒
๒๔	นายสมบูรณ์ ชัยสวัสดิ์	๒๔ กันยายน ๒๕๒๒	๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๕
๒๕	ร.อ.นิคม อัลภาชน์	๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๕	๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๖
๒๖	เรือตรีกิตติ ทองนาคพันธ์	๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๖	๕ ตุลาคม ๒๕๒๙
๒๗	นายสมบูรณ์ พรหมพันธุ์	๖ ตุลาคม ๒๕๒๙	๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๓
๒๘	นายโสภณ สวัสดิ์โกษา	๓ ธันวาคม ๒๕๓๓	๓ มีนาคม ๒๕๓๔
๒๙	นายวงศ์วิบูลย์ กิจวิบูลย์	๒๕ มีนาคม ๒๕๓๔	๑ ตุลาคม ๒๕๔๑
๓๐	นายองอาจ สันทะมิโน	๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๑	๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๒
๓๑	นายธงชัย วรรณนะพิศิษฐ์	๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๒	๕ ตุลาคม ๒๕๔๖
๓๒	นายบุญญวัฒน์ ชีช้าง	๖ ตุลาคม ๒๕๔๖	๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘
๓๓	นายปิยะ ภาครตะศิลป์	๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘	๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๙
๓๔	นายไกรราศ แก้วดี	๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๙	๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๒
๓๕	นายราชิต สุตพุ่ม	๒๕ มกราคม ๒๕๕๓	๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗
๓๖	นายพงษ์ศักดิ์ คารวานนท์	๒๖ มกราคม ๒๕๕๘	๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๙
๓๗	นายสมพงษ์ มากมณี	๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙	๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๑
๓๘	นายพุทธ กฤษคงพันธ์	๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ปัจจุบัน

นายแจ้ ฤทธิเดช ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๐๑-๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๒

ร.ต.ท.กร บุญยง ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๒-๓๐ กันยายน ๒๕๐๕

ร.ต.สุกรี รัชศรีทอง ร.น. ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๒ - ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๘

นายองอาจ สนมะมิโน
ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ - ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

นายสมพงษ์ มากมณี
ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ - ตุลาคม ๒๕๖๑

พัฒนาการทางคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชตั้งอยู่บนสันทรายตามแนวเหนือไปใต้ ส่วนพื้นที่ด้านตะวันตก และ ตะวันออกของสันทรายจะค่อย ๆ ลาดต่ำ ด้านตะวันออกจะลาดต่ำไปจนสุดทะเล ส่วนด้านตะวันตกจะเป็น ที่ลุ่ม เป็นที่รองรับน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาหลวง ผ่านลงมาตามลำน้ำหลายสายที่เกิดจากเทือกเขาหลวง ชาวเหนือซึ่งอยู่ต้นน้ำจะใช้เป็นเส้นสัญจรนำผลผลิตไปค้าขายกับชาวเมืองที่สันทราย และชาวนอกซึ่งอยู่ ณ พื้นที่ลุ่มต่ำชายทะเล การสัญจรทางน้ำจึงเป็นเส้นทางสัญจรที่จำเป็นในชีวิตมานาน อย่างไรก็ตามการ สัญจรทางน้ำจะสะดวก แต่จำกัดอยู่ในเขตพื้นที่ทางน้ำไหลผ่านเท่านั้น ไม่สามารถจะขยายไปสู่พื้นที่ ห่างไกลได้ จึงเริ่มมีการหาเส้นทางสัญจรทางบกและพัฒนาเรื่อยมา จากทางคนเดินเป็นทางเกวียนเป็นทาง รถยนต์ไปเรื่อย ๆ การสัญจรไปมาทางบกมีจุดเด่นอยู่ที่สามารถขยายเส้นทางสัญจรได้หลายทิศทางตามใจ ปรารถนา ทำให้การขยายพัฒนาเมืองเข้าสู่ชุมชนกว้างขวางยิ่งขึ้น ประกอบกับลำน้ำน้ำเริ่มลดปริมาณลง เป็นระยะ ทำให้ประชาชนหันมาสนใจการสัญจรทางบกเพิ่มมากขึ้น ถนนเริ่มมีบทบาทแทนเส้นทางน้ำ

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางการสัญจร ทั้งเพื่อการติดต่อค้าขาย การแลกเปลี่ยน เรียนรู้และการทำมาหากิน รวมถึงการเดินทางท่องเที่ยวติดต่อราชการ ประชาชนจากรทุกอำเภอโดยรอบ

ต่างหลังไหลเข้ามาสู่ตัวเมือง ในขณะที่เส้นทางสัญจรมีเฉพาะทางน้ำซึ่งมีน้อย พาหนะขนส่งมีจำกัด ทั้งใช้เวลาในการเดินทางนาน การคิดจัดสร้างถนนเป็นหนทางสัญจรทางบกจึงเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๑ และเพื่อรับเสด็จเจ้านายก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘)

ทางบกมีถนนเชื่อมต่อกับอำเภอต่าง ๆ ที่มีส่วนเชื่อมต่อกัน คือทางทิศเหนือเชื่อมต่อกับอำเภอท่าศาลา ทางทิศตะวันออกเชื่อมต่อกับอำเภอปากพนัง ทางทิศใต้เชื่อมต่อกับอำเภอพรหมคีรี มีถนนเพื่อใช้ในการคมนาคมขนส่งสะดวก ถนนเหล่านี้ควบคุมของหลายหน่วยงาน เช่น แขวงทางหลวงนครศรีธรรมราชที่ ๑ แขวงทางหลวงชนบทนครศรีธรรมราช สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

๑. ถนนในความควบคุมของแขวงทางหลวงนครศรีธรรมราชที่ ๑

๑.๑ ทางหลวงหมายเลข ๐๔๐๑ ๐๕๐๒ ตอนลิขล - ท่าแพ

รับมอบจากศูนย์สร้างทางสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๒๗ ชนิดผิวทาง AC. กว้าง ๖.๐๐ ม. พื้นทางหินคลุกหนา ๐.๑๕ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๒.๐๐ ม. เขตทางด้านขวา กว้าง ๓๕.๐๐ ม. ด้านซ้ายกว้าง ๑๕.๐๐ ม. ปี ๒๕๓๕ เข้าโครงการขยายทางหลวงเป็น ๔ ช่องจราจร ไป - กลับระหว่าง กม. ๒๖๕+๓๗๔ - กม. ๒๘๐ + ๓๑๐ ระหว่าง กม. ก่อสร้างตามแนวเขตทางเดิมที่มีอยู่แล้ว ถนนใหม่ก่อสร้างด้านขวาทางของถนนเก่า ศูนย์กลางทางถนนเก่ากับถนนใหม่ เมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จจะอยู่ห่างกัน ๒๐.๐๐ ม. ก่อสร้างถนนแต่ละด้านประกอบด้วย ๒ ช่องจราจร กว้างช่องละ ๓.๕๐ ม. ไหล่ทางด้านในกว้าง ๑.๕๐ ม. ด้านนอกกว้าง ๒.๕๐ ม. รวมความกว้างทั้งหมด ๙๙.๐๐ ม. ถนนใหม่ก่อสร้างตามรูปแบบก่อสร้างใหม่ที่กำหนด ส่วนถนนเก่าจะก่อสร้างใหม่เป็นบางช่วงที่ปรับแก้ความลาดชันทางตัดผ่านและจุดกลับรถ ส่วนอื่น ๆ ปรับปรุงแก้ไขให้ได้ตามมาตรฐานการก่อสร้างทาง บริษัท ส.พลัง-คอนกรีตชั้น เป็นผู้รับจ้าง โดยใช้งบประมาณจากโครงการฯ เงินกู้และเงินช่วยเหลือ ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๕, ปี ๒๕๔๕ เข้าโครงการขยายทางหลวงเป็น ๔ ช่องจราจร ไป - กลับระหว่าง กม. ๒๓๖+๕๗๙ - กม. ๒๔๕+๗๓๙ ก่อสร้างโดย หจก.ไทพิพัฒน์ ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๗ และปี ๒๕๔๗ ระหว่าง กม.๒๔๕+๗๓๙-กม.๒๖๕+๓๗๔ ก่อสร้างโดย หจก.ไทพิพัฒน์ เป็นผู้รับจ้าง ก่อสร้าง แล้วเสร็จเมื่อมีนาคม ๒๕๔๙

๑.๒ ทางหลวงหมายเลข ๐๔๐๒ ๐๕๐๓ ตอนท่าแพ - นครศรีธรรมราช

เดิมคือทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๒ ๐๑๐๐ เริ่มต้นที่ กม.๐+๐๐๐ บ้านท่าแพ ตำบลปากพูน ผ่านบ้านท่าแพ หลังค่ายวชิราวุธ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ลสิ้นสุดที่ กม.๖+๕๕๓ บ้านตาสอน ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ปี ๒๕๒๗ กรมทางหลวงโดยแขวงทางหลวงนครศรีธรรมราช ได้ว่าจ้างให้บริษัทบุญชัยพาณิชย์ (๑๙๗๔) จำกัด ก่อสร้างลาดยางทางสายดังกล่าว ชนิดผิวทาง AC. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๒๘ เมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จ ระหว่าง กม.๖+๕๕๓ - กม.๗+๕๗๓.๔๐ ระยะทาง ๑.๐๒๐๙๑ กม. (กม.ใหม่ตามแบบก่อสร้าง) ได้ส่งมอบให้มณฑลทหารบกที่ ๔๑ (นครศรีธรรมราช) ไปบำรุงดูแลรักษาเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๒๘

๑.๓ ทางหลวงหมายเลข ๐๔๐๓ ๐๑๐๐ ตอนนครศรีธรรมราช-เสาชิง

ทางหลวงหมายเลข ๐๔๐๓ ๐๑๐๐ เริ่มต้นที่ กม.๐+๒๕๐ บ้านม่วงตลอด ตำบลนาสาร ผ่านบ้านสี่กั๊ก นาพรุ, ท้ายสำเภา อ.เมือง, ศาลากระเบื้อง, นาสระ ตำบลนาสาร, นาพรุ, ท้ายสำเภา สิ้นสุดที่ กม.๑๔+๒๗๖ บ้านเสาชิง ตำบลเสาชิง อำเภอรัตนพิบูลย์ (ไม่มีประวัติการรับมอบจากหน่วยงานใด) ชนิดผิวทาง AC. (กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. พื้นทางหินคลุกหนา ๐.๒๐ ม. เขตทางด้านขวาทางกว้าง ๑๕.๐๐ - ๑๘.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๒.๐๐ - ๑๕.๐๐ ม. ปี ๒๕๔๔ ขยายชั้นทางเป็น ๔ ช่องจราจร แยกทิศทางจราจร แบบไป-กลับ ผิวทาง AC. มีสะพาน Overpass ๒ แห่ง ที่ กม.๔+๐๙๗.๔๘๔ LT., กม.๔+๑๑๐.๑๑๒ RT. ความยาว ๓๔๘.๐๐ ม. และ ที่ กม.๐+๙๙๙.๕๒๐ LT., กม.๑+๐๐๐.๔๘๐ RT. ของทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ยาว ๔๕๓.๐๐ ม. สะพานลอยคนเดินข้าม ๓ แห่ง Boxculvert ใหม่ ๒ แห่ง ในย่านชุมชนก่อสร้างเป็น Ultimate Section ประกอบด้วยเกาะกลาง รวม Curb and Gutter กว้าง ๔.๒๐ ม. ผิวจราจร AC. ข้างละ ๓ ช่องจราจร ขนาด ๓.๒๕+ ๓.๒๕+๒.๙๕ รวม ๑๑.๕๕ ม. ส่วนที่เหลือ ๓.๔๕ ม.ก่อสร้างเป็นทางเท้า ปูด้วย Concrete Slab Block ขนาด ๐.๔๐x๐.๔๐x๐.๔๐ ม. ใต้ทางเท้า มีท่อระบายน้ำ ขนาด ๑.๒๐ ม. ทุก ๆ ระยะ ๑๕.๐๐ ม. บริษัท คริสเตียนนิ และนิลเส็น (ไทย) จำกัด (มหาชน) เป็นผู้รับจ้าง โดยใช้เงินกองโครงการเงินกู้และเงินช่วยเหลือ เงินงบประมาณ ๘๖๙,๘๓๒,๖๖๗.- บาท งานแล้วเสร็จเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๔๗

๑.๔ ทางหลวงหมายเลข ๐๔๐๘ ๐๑๐๐ ตอนหัวถนน-เฉลิมพระเกียรติ

ทางหลวงหมายเลข ๐๔๐๘ ๐๑๐๐ เริ่มต้นจาก กม.๐+๒๘๔ บ้านหัวถนน ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ผ่าน ม่วงงาม, ท่าเรือ, พังสิงห์, เกียกกาย, จังหูน, แคนสูง, หมน, ไม้แดง, ชะเมา ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ต.ทางพูน, วัดจันทร์, ดอนตรอ, สระไคร, หนองหม้อ สิ้นสุดที่บ้านสวนหลวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ กม.๒๘+๗๒๑ รับมอบจากจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๒ สภาพทางเดิมเป็นถนนดินเหนียวและดินปนทราย คั่นทางกว้าง ๖.๐๐ม. - ๑๐.๐๐ ม. ผิวจราจรกว้าง ๖.๐๐ ม. - ๑๐.๐๐ ม. เขตทางกว้างข้างละ ๑๐.๐๐ ม. ซึ่งอำเภอได้ขอความร่วมมือจากราษฎรอุทิศที่ดินเพื่อทำเป็นถนนกว้าง ๒๐.๐๐ ม. (แต่ไม่มีหลักฐานการอุทิศ) เริ่มสร้างเป็นทางลาลองถึงอำเภอระโนด ในปีงบประมาณ ๒๕๑๒ และในปี ๒๕๑๒ แขวงทางหลวงนครศรีธรรมราชได้ขออนุมัติจัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน ดังนี้

เขตทาง กม.๐๐+๒๘๔ - กม.๐+๕๐๐ เขตทางกว้างข้างละ ๑๐.๐๐ ม. กม.๐+๕๐๐ - กม. ๐+๔๗๕ เขตทางด้านขวาทาง ๓๕.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๕.๐๐ ม. กม.๑๐+๔๗๕ - กม.๐+๗๐๖ เขตทางด้านขวาทาง ๒๐.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๕.๐๐ ม. กม.๑๐+๗๐๖ - กม.๑๐+๗๓๑ เขตทางด้านขวาทาง ๓๕.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๕.๐๐ ม. กม.๑๐+๗๓๑ - กม.๑๐+๑๐๙ เขตทางด้านขวาทาง ๒๐.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๕.๐๐ ม.

กม.๑๐+๑๐๙ - กม.๑๓+๙๒๑ เขตทางด้านขวาทาง ๓๕.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๕.๐๐ ม. จาก กม.๑๓+๙๒๑ บ้านไม้แดง ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ผ่านบ้านชะเมา ทางพูน วัดจันทร์ ดอนตรอ สระไคร หนองหม้อ ตำบลสวนหลวง เขียวเขา อำเภอเมือง เฉลิมพระเกียรติ สิ้นสุดที่ กม.๓๓-๔๒๑ บ้านบ่อลื้อ ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเฉลิมพระเกียรติ รับมอบจากแขวงทางหลวง พัทลุง เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๔๗ ชนิดผิวทาง AC. กว้าง ๖.๐๐ ม. ไหล่ทางลาดยางกว้างข้างละ ๒.๐๐ ม. ระหว่าง กม.๑๓+๙๒๑ - กม.๓๓+๕๐๐ ความกว้างผิวทาง ๒ ช่องจราจร, กม.๓๓+๕๐๐ - กม.๓๓+๙๒๑ ความกว้างผิวทาง ๔ ช่องจราจร

เขตทาง

- กม.๑๓+๙๒๑ - กม.๑๕+๒๐๐ ด้านขวาทาง ๓๕.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๕.๐๐ ม.
- กม.๑๕+๒๐๐ - กม.๑๕+๗๘๐ ด้านขวาทาง ๑๐.๐๐ ม. ด้านซ้ายทาง ๑๐.๐๐ ม.
- กม.๑๕+๗๘๐ - กม.๒๘+๗๒๑ ด้านขวาทาง ๓๕.๐๐ม. ด้านซ้ายทาง ๑๕.๐๐ ม.

ปี ๒๕๔๙ - เข้าโครงการขยายทางหลวงเป็น ๔ ช่องจราจร ระหว่าง กม.๐+๒๘๔ - กม. ๑๙+๔๐๐ ระยะทางประมาณ ๑๙.๕๑๒ กม. วงเงินงบประมาณ ๔๘๖,๕๗๙,๐๐๐.- บาท บริษัท เอ เอส แอสโซซิเอทเอนจิเนียริง (๑๙๖๔) เป็นผู้รับจ้าง งานแล้วเสร็จเมื่อ ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒ เข้าโครงการก่อสร้างขยายทางหลวงออกเป็น ๔ ช่องจราจร ระหว่าง กม.๑๙+๔๐๐ - กม.๒๘+๗๒๑ ระยะทางประมาณ ๙.๓๒๑ กม. ก่อสร้างโดย หจก.ไทพิพัฒนา เริ่มดำเนินการก่อสร้างตามสัญญา ๗ สิงหาคม ๒๕๕๓ งานแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๖

ปี ๒๕๕๖ - เปลี่ยนชื่อสายทางใหม่ และ กม.ใหม่เป็นทางหลวงหมายเลข ๐๔๐๘ ๐๑๐๑ ตอนหัวถนน-เฉลิมพระเกียรติ ระหว่าง กม.๐+๒๕๐ - กม.๒๘+๗๒๑

๑.๕ ทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ๐๑๐๒ ตอนเบญจม-จันทุน

ทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ๐๑๐๒ เริ่มต้นที่ กม.๑๕+๗๙๙ บ้านทุ่งแย้ ต.โพธิ์เสด็จ อ.เมือง ผ่านบ้านนาป่า, น้ำรอบ, หนองเข้, พระเพลิง, นาพรุ, สาคุ สิ้นสุด ที่ กม.๓๐+๗๗๔ บ้านจันทุน ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ศูนย์สร้างทางสงขลาฯรับมอบทางไปเพื่อบูรณะก่อสร้าง ระหว่าง กม.๒๒+๖๙๙ - กม.๓๐+๗๗๙ เป็นทางมาตรฐานชั้น ๑ ผิวจราจร AC.กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. เขตทางด้านขวาทาง กว้าง ๓๐.๐๐ ม. เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๒ และศูนย์ฯ ก่อสร้างแล้วเสร็จส่งคืนแขวงฯ บำรุงดูแลรักษาเมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ สำนักวางแผนฯ ได้เข้าระบบหมายเลขทางหลวงเป็นทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ๐๒๐๐ เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ สภาพทางปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๐) ระหว่าง กม. ๑๕+๗๙๙ - กม.๒๒+๖๙๙ มาตรฐานทางชั้นพิเศษ ๔ ช่องจราจร ผิวจราจร AC กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC. ด้านในกว้าง ๑.๕๐ ม. ด้านนอก กว้าง ๒.๕๐ ม. มีเกาะกลางและร่องระบายน้ำเป็นช่วง ๆ และระหว่าง กม.๒๒+๖๙๙ - กม.๓๐+๗๗๙ มาตรฐานทางชั้น ๑ ชนิดผิวจราจร AC. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC. กว้างข้างละ ๒.๕๐ ม.

๑.๖ ทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ๐๑๐๑ (เดิม ๔๑๐๓ ๐๑๐๐) ตอนปากพูน-เบญจม

ทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ๐๑๐๑ ตอน ปากพูน - เบญจม เริ่มต้นที่ กม.๐+๐๐๐ บ้านบางปู ตำบลปากพูน อำเภอเมือง ผ่านบ้านไต่ช่วย บ่อตาพัน กำแพงถม ม่วงปลายแขน นาทราย นาเคียน สิ้นสุดที่ กม.๑๓+๖๙๙ บ้านคลองดิน ต.นาเคียน อ.เมือง ถนนสายนี้ก่อสร้างเมื่อปี ๒๕๑๔ - ๒๕๑๗ ผิวจราจร AC. กว้าง ๖.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC, กว้างข้างละ ๒.๐๐ ม. สองช่องจราจร มาตรฐานทาง ชั้น ๓ (๖/๑๐) ก่อสร้างได้ขึ้นทะเบียนเป็นทางบำรุงเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๗

ปี ๒๕๓๙ - ศูนย์สร้างทางสงขลาได้ขอรับมอบจาก กม.๐+๐๐๐ - กม.+๘๕๐ ระยะทาง ๙.๘๕๐ กม. เพื่อก่อสร้างเป็นมาตรฐานทางชั้นพิเศษ ๔ ช่องจราจร ผิวจราจร AC. กว้างช่องละ ๓.๕๐ ม. ไหล่ทาง AC. ด้านนอกกว้าง ๒.๕๐ ม. ด้านในกว้าง ๑.๕๐ ม. ระยะห่างจากจุดกึ่งกลางของถนนห่างกัน ๒๗.๐๐ ม. แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๒ ส่งมอบสายทางคืนแขวงฯ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน

๒๕๔๓ เขตทางกว้างข้างละ ๔๐.๐๐ ม. ตลอดสาย (ได้จากการจัดกรรมสิทธิ์ พรฎ. เวนคืน) และกองบำรุง ได้รับมอบขึ้นเป็นทางบำรุงเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓

ปี ๒๕๕๓ - กม.๑๐+๙๐๐ - กม.๑๕+๑๕๐ และ กม.๑๕+๖๕๐ - กม.๒๐+๓๕๖ ระยะทาง ประมาณ ๘.๔๕๖ กม. (ส่วนที่ ๑) ก่อสร้างขยายทางออกเป็น ๔ ช่องจราจร วงเงินค่าก่อสร้าง ๒๓๖,๙๗๑,๘๑๐.- บาท ก่อสร้างโดยบริษัท เอส.เอส.ซี.คอนสตรัคชั่น จำกัด เป็นผู้รับจ้าง เริ่มดำเนินการตามสัญญา ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓ และ สิ้นสุดสัญญา ๔ มกราคม ๒๕๕๕, กม.๒๐+๙๐๐ - กม.๒๒+๗๐๐ และ กม. ๒๓+๑๒๐ - กม.๒๔+๕๕๐ ระยะทางประมาณ ๓.๒๓๐ กม. (ส่วนที่ ๒) ก่อสร้างขยายทางออกเป็น ๔ ช่องจราจร วงเงินค่าก่อสร้าง ๖๘,๖๘๘,๑๐๐.- บาท ก่อสร้างโดยบริษัท เอส.เอส.ซี.คอนสตรัคชั่น จำกัด เป็นผู้รับจ้าง เริ่มดำเนินการตามสัญญา ๒๙ กันยายน ๒๕๕๓ และสิ้นสุดสัญญา ๒๑ มกราคม ๒๕๕๕

ปี ๒๕๕๖ - บริษัท เอส.เอส.ซี.คอนสตรัคชั่น จำกัด ได้ทำการก่อสร้าง ระหว่าง กม. ๒๐+๙๐๐ - กม.๒๒+๗๐๐ และ กม.๒๓+๑๒๐ - กม.๒๔+๕๕๐ ระยะทางประมาณ ๓.๒๓๐ กม. (ส่วนที่ ๒) แล้วเสร็จ ส่งมอบงานเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖ และได้ทำการก่อสร้างระหว่าง กม.๑๐+๙๐๐ - กม.๑๕+๑๕๐ กม. (ส่วนที่ ๒) แล้วเสร็จ ๒๕ กม. (ส่วนที่ ๑) แล้วเสร็จ ส่งมอบงานเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖ กม.๑๕+๖๕๐ - กม.๒๐+๓๕๖ ระยะทางประมาณ ๘.๙๕๖ กม. (ส่วนที่ ๑) แล้วเสร็จ ส่งมอบงานเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖ มาตรฐานทางเป็นชั้นพิเศษขนาด ๔ ช่องจราจร ชนิดผิวทาง AC. ๒ ชั้น หนา ชั้นละ ๕ ซม. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC. ด้านนอกกว้าง ๒.๕๐ ม. ด้านในกว้าง ๑.๕๐ จากการปรับปรุง ระบบหมายเลขทางหลวงใหม่เป็นทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓๐๑๐๐ ตอนนาพรุ - ปากพูน ระหว่าง ๐+๐๐๐ - กม.๒๔+๗๙๙ ได้แบ่งเป็น ๒ ตอนควบคุม คือทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๓๐๑๐๑ ตอนปากพูน - เบลูจม ระหว่าง กม.๐+๐๐๐ - กม.๑๓+๖๙๙ ระยะทาง ๑๓.๖๙๙ กม. และทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓๐๑๐๒ ตอนเบลูจม - จังหูน ระหว่าง กม.๑๕+๗๙๙ - กม.๓๒+๘๗๙ ระยะทาง ๑๗.๐๘๐ โดยรวมกับทางหลวง หมายเลข ๔๑๐๓๐๒๐๐ ตอนนาพรุ - จังหูน ระยะทาง ๘.๐๘๐ กม. (เดิม)

๑.๗ ทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๖ ๐๑๐๑ ตอนนครศรีธรรมราช - พรหมคีรี

ทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๖ ๐๑๐๐ เริ่มต้นที่ กม.๐+๓๕๒ บ้านยวนแหล ตำบลโพธิ์เสด็จ ผ่านบ้านท่าจิว สิ้นสุดที่ กม.๘+๗๖๕ บ้านตาล ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง ไม่มีหลักฐานการได้มาว่ารับมอบ มาจากหน่วยงานใด เดิมผิวจราจร UN.Std.P.M.กว้าง ๖.๐๐ม. ต่อมาปี ๒๕๒๙ กองก่อสร้างทางหลวง จังหวัดได้ว่าจ้างให้บริษัท ซีวิล เอ็นจิเนียริง จำกัด ทำการบูรณะและก่อสร้าง โดยขยายผิวจราจรระหว่าง กม.๐+๓๕๒ - กม.๒+๐๐๐ เป็นผิวคอนกรีต ๖ ช่องจราจร กว้างช่องละ ๓.๕๐ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๐.๓๕ ม. เกาะกลางกว้าง ๕.๕๐ ม. ทางเท้ากว้างข้างละ ๔.๖๐ ม. และ กม.๒+๐๐๐ - กม.๔+๕๓๘.๘๗๐ ผิวจราจร AC. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๑.๕๐ ม. เงินงบประมาณ ๗๔,๗๒๘,๘๗๕.- บาท โดยเริ่มก่อสร้างตามสัญญาวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๒๙ และงานแล้วเสร็จตามสัญญาวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๑

ปี ๒๕๓๔ ศูนย์สร้างทางสุราษฎร์ธานีขอรับมอบทางจาก กม.๔+๕๓๕ - กม.๘+๗๖๐ เพื่อขยายผิวจราจรเป็น ๗.๐๐ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๓๔ ก่อสร้าง แล้วเสร็จ ส่งมอบให้แขวงฯ ดูแลบำรุงรักษาเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๖ ปี ๒๕๓๘ เทศบาลฯ ขอรับมอบ ไปบำรุงดูแลรักษา ระหว่าง กม.๐+๓๕๒ - กม.๔+๕๓๕.๘๗๗ และต่อมาแขวงฯ ได้เป็นตัวแทนกรมฯ

โอนมอบทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๖ ระหว่าง กม.๐+๓๕๒ - กม.๕+๐๖๐ ระยะทาง ๔.๗๐๘ กม. (ไม่มีหลักฐานการส่งมอบ)

- สภาพทางปัจจุบัน กม.๕+๐๖๐ - กม.๘+๗๖๕ ชั้นทางพิเศษชนิดผิวจราจร Conc. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC กว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. ระหว่าง กม.๑๓+๕๐๐ - กม.๑๔+๖๗๕ ชั้นทางพิเศษชนิดผิวจราจร AC. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC. กว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. และ กม.๑๔+๖๗๕ - กม.๑๘+๗๒๘ มาตรฐานทางชั้น ๓ ชนิดผิวทาง AC กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC. กว้างข้างละ ๒.๐๐ ม.

๑.๘ ทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๕ ๐๑๐๐ ตอนบ้านตาล-เขารัง

ทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๕ ๐๑๐๐ เริ่มต้นที่ กม.๐+๐๐๐ บ้านตาล ตำบลท่าจี้ อำเภอมือง ผ่านบ้านวังก้อ ปากป้าย สันยุง ท่าใหญ่ ศาลาสังเกสี ทุ่งควน บ้านตลาด เขาแก้ว คั่นเบ็ด คีร์กันทร์ บ้านร่อน สิ้นสุดที่ กม.๒๔+๐๗๐ บ้านเขารัง ตำบลข้างกลาง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีเขตทางกว้างข้างละ ๑๕.๐๐ ม. ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ข้างทางเป็นสวนผลไม้ สวนยางพาราและนาข้าว มีบ้านเรือนราษฎรอยู่สองข้างทาง แขวงฯ ได้ดูแลบำรุงรักษาตลอดมา ผิวทางชนิด DST. กว้าง ๖.๐๐ ม. ไหล่ทางลูกรังกว้างข้างละ ๑.๕๐ ม.

ปี ๒๕๔๓ กรมทางหลวง โดยสำนักก่อสร้างที่ ๓ ได้ว่าจ้างให้บริษัท กรุงเทพคอนกรีต (๑๙๘๙) จำกัด ทำการบูรณะปรับปรุงเป็นมาตรฐานทางชั้น ๑ ระหว่าง กม.๐+๐๐๐ - กม.๑๓+๐๐๐ ระยะทาง ๑๓.๐๐ กม. ผิวจราจรกว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทางกว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. เงินงบประมาณ ๖๕,๗๐๘,๙๔๐ บาท เริ่มงานตามสัญญา ๙ เมษายน ๒๕๔๓ งานแล้วเสร็จ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๔ สภาพทางปัจจุบัน กม.๑๑+๒๐๐ - กม.๑๓+๗๒๗ มาตรฐานทางชั้นพิเศษ ๔ ช่องจราจร ชนิดผิวทาง AC. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC. กว้างข้างละ ๒.๕๐ ม. และระหว่าง กม. ๐+๐๐๐ - กม.๑๑+๒๐๐, กม.๑๓+๗๒๗ - กม.๒๔+๐๗๐ มาตรฐานทางชั้น ๑ ชนิดผิวจราจร AC. กว้าง ๗.๐๐ ม. ไหล่ทาง AC. กว้างข้างละ ๒.๕๐ ม.

๑.๙ ทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ๐๑๐๐ ตอนนครศรีธรรมราช-ปากพนัง

ทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ ๐๑๐๐ เริ่มต้นที่ กม.๐+๑๐๐ บ้านพักครู ตำบลปากนคร (RT.), ท่าเรือ (LT) อำเภอมือง ผ่านบ้านหัวตรุด ถนนคต บางพุทรา มะขามเรียง หนองนก บางจาก เกาะเสือ บ้านเปี้ยะ คลองน้อย บางสระ เสม็ดดอน คลองขุด หอยราก บางหญ้า บางปรัง บางกรูด สิ้นสุดที่ กม.๓๕+๖๓๖ (ไม่มีหลักฐานยืนยัน) บ้านเนินตาข้า ตำบลบางพระ อำเภopakพนัง รับมอบจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๖

ปี ๒๕๓๐ - วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๓๐ กรมทางหลวง โดยแขวงทางนครศรีธรรมราช ได้ว่าจ้างบริษัท เสริมสงวนก่อสร้าง จำกัด ทำการก่อสร้างในวงเงินงบประมาณ ๗๙,๐๕๙,๐๐๐.- บาท ก่อนการก่อสร้างไม่มีมาตรฐานทาง พื้นถนนเดิมเป็นดินเหนียว ไม่มีชั้นลูกรัง คงมีแต่หินใหญ่และผิวทางเป็น PENTRATION MACADAM หนาประมาณ ๓๐ - ๕๐ ซม. กว้างประมาณ ๕.๘ ม. - ๖.๐๐ ม. คั่นทาง กว้าง ๘.๐๐ ม. - ๑๐.๐๐ ม. โดยทำการบูรณะเป็นทางมาตรฐานผิวจราจรเป็น AC. หนา ๐.๐๕ ม. กว้าง ๖.๐๐ ม. และลาดผิวทางอีกข้างละ ๐.๓๐ ม. บนคันทางกว้าง ๑๐.๐๐ ม. ไหล่ทางแบบ SA. กว้าง ๒.๐๐ ม. พื้นทางหินคลุกหนา ๐.๒๐ ม. รองพื้นทาง (SUBBASE) หนา ๐.๑๕ ม. ชั้นล่าง (SAND) หนา ๐.๔๐ ม. ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๓๓

๒. ถนนในความควบคุมของแขวงทางหลวงชนบทนครศรีธรรมราช

๒.๑ ทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๓๐๔๙ แยกทางหลวงหมายเลข ๔๐๘ (กม.ที่ ๔+๐๐๐) บ้านหนองนก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผิวลาดยาง ระยะทาง ๘.๐๗๐ กม. ผ่านหมู่บ้าน บ้านพังสิงห์ บ้านท่าราชภู บ้านหนองนอน บ้านบางเตย บ้านท่าสะท้อน และบ้านหนองนก

๒.๒ ทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๓๐๕๘ แยกทางหลวงหมายเลข ๔๐๑ (กม.ที่ ๐+๗๐๐) บ้านนอกท่า อำเภอเมือง อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผิวจราจรลาดยาง กม.๒+๗๗๕ ถึง ๑๕+๒๗๐.๐๐๐ และผิวจราจรคอนกรีต กม.๐+๐๐๐ ถึง ๒+๗๗๕ ระยะทางรวม ๑๕,๒๗๐ กม. ผ่านหมู่บ้าน บ้านท่าแพ บ้านน้ำแคบ บ้านพ่อตาพัน บ้านเกาะ บ้านนา บ้านหัวโพธิ์ บ้านท่าข้ามล่าง บ้านท่าข้ามบน บ้านนาเสน บ้านเบิก และบ้านนอกท่า

๒.๓ ทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๓๑๐๙ แยกทางหลวงหมายเลข ๔๐๓ (กม.ที่ ๔+๔๐๔) ถนนเทวบุรี อำเภอพระพรหม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผิวจราจรลาดยาง ๐+๐๐๐ ถึง ๖+๓๗๑.๐๐๐ ระยะทางรวม ๖.๓๗๑ กม. ผ่านหมู่บ้านวังวัว บ้านมะม่วงสองต้น และบ้านโพธิ์เสด็จ (เป็นถนนเลียบริมรางรถไฟช่วงสถานีวังวัว - สถานีนครศรีธรรมราช)

๒.๔ ทางหลวงชนบทหมายเลข ๔๐๒๐ แยกทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๓ (กม.ที่ ๘+๐๕๐) - บ้านบางท่าพระ อำเภอเมือง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผิวจราจรลาดยาง ๒๓.๖๗๖ กม. ระยะทางรวม ๒๓.๖๗๖ กม. ผ่านหมู่บ้านบางพุทรา บ้านบางใหญ่ บ้านปากทะเล บ้านหลาบ้านคดเนิน บ้านเกาะนางโดย บ้านเป็ะล่าง บ้านบางลึก บ้านบนเนิน และบ้านบางท่าพระ

๒.๕ ทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๔๐๓๗ แยกทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๓ (กม.ที่ ๒+๕๐๐) - บ้านศาลาบางปู อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผิวจราจรลาดยาง ระยะทางรวม ๑๒.๐๕๖ กม. ผ่านหมู่บ้านบางโดย บ้านนาคันธง บ้านคลองถ่าน บ้านบางชัน บ้านปากน้ำเค็ม และบ้านท่าแพ เชื่อมต่อถนนเฉลิมพระเกียรติ

๒.๖ ทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๔๐๕๘ แยกทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๓ (กม.ที่ ๕+๕๕๐) - บ้านนางพระยา อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผิวจราจรลาดยาง ระยะทางรวม ๙.๓๗๒ กม. ผ่านหมู่บ้าน บ้านถนนคด บ้านบางกระป้อ บ้านบางหลวง บ้านบางพระยา และบ้านโคกอิฐ

๒.๗ ทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๔๐๙๗ แยกทางหลวงหมายเลข ๔๑๐๓ (กม.ที่ ๑๐+๕๕๐) - บ้านวัดชัน ผิวจราจรลาดยาง ระยะทางรวม ๑๑.๑๗๘ กม. ผ่านหมู่บ้าน บ้านตลาดช้อย บ้านนาเคียน บ้านท่าดี และบ้านวัดชัน

๒.๘ ทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๕๐๒๘ แยกถนนพัฒนาการคูขวาง (กม.ที่ ๓+๙๐๐) - บ้านนาง ผิวจราจรลาดยาง ระยะทางรวม ๘.๑๒๙ กม. ผ่านหมู่บ้านป่าเหล้า บ้านคันธง บ้านวัดหัวนอน บ้านวัดโบสถ์ บ้านคลองท่าน และบ้านนาง

๓. ถนนในความควบคุมของสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๑ ถนนพุทธภูมิ เป็นถนนตามโครงการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ก่อสร้างถนนพุทธภูมิ-ปากพูน-นาพรุ ถึงนครศรีธรรมราช สนับสนุนการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกชาติ มรดกโลก ก่อสร้างถนนลาดยางตามแนวคลองชลประทาน (ฝั่งซ้ายและฝั่งขวา) ผิวจราจรแอสฟัลติกคอนกรีต

ขนาดกว้าง ๖.๐๐ ม. ไหล่ทางกว้าง ๑.๕๐ ม. (๔ ช่องจราจร) เชื่อมถนนศรีธรรมราช (ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช) กับทางหลวงชนบทหมายเลข นศ.๓๑๐๙ ระยะทางรวม ๒.๒๓๔ กิโลเมตร ต่อมาสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ส่งมอบทรัพย์สินให้เทศบาลนครศรีธรรมราช บำรุงรักษา เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๖๐

๔. ถนนในความควบคุมของเทศบาลนครศรีธรรมราช

ถนนในเมืองนครศรีธรรมราชยังมีถนนสายสั้น ๆ อีกหลายสายซึ่งตัดจากตัวเมือง เช่น ทางทิศเหนือถึงท่าแพ ทางทิศใต้ถึงหัวมีนา (ตำบลท่าเรือ) ทางทิศตะวันตกไปถึงยวนแหลและบ้านตาล และอีกสายหนึ่งแยกไปทางหนองเป็ด (อำเภอรัตนพิบูลย์) และด้วยเหตุแห่งการขยายชุมชนออกไป ปัจจุบันจึงมีถนนหลายสาย ได้รับการตั้งชื่อเพื่อสะดวกแก่การเรียกขาน และเพื่อเป็นอนุสรณ์ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

๑. ถนนอนุสรณ์เส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน
๒. ถนนอนุสรณ์แก่บุคคลสำคัญ
๓. ถนนอนุสรณ์สถานที่เคยเป็นประตูเมือง
๔. ถนนอนุสรณ์วิถีชีวิตวัฒนธรรม
๕. ถนนอนุสรณ์ในสถานที่วัดร้าง

ถนนเหล่านี้มีเส้นทางเชื่อมโยงกันเพื่อสัญจรของชาวเมือง เป็นสำคัญ จึงนำมาบันทึกไว้ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ถนนอนุสรณ์เส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน

๔.๑.๑ ถนนราชดำเนิน เป็นเส้นทางจราจรสายหลักของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ โดยตัดขึ้นตามแนวสันทราย เริ่มจากบ้านท่าแพผ่านค่ายวิชราชู (ภายในค่ายวิชราชู เปลี่ยนเป็นถนนสนามรงค์ - ปัจจุบัน) สนามกีฬาากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช ย่านการค้าท่าวัง ตลาดแขก คลองหน้าเมือง ซึ่งเป็นคูเมืองด้านทิศเหนือ สะพานนครน้อยเข้าสู่เขตเมืองเก่านครศรีธรรมราชทางประตูชัยศักดิ์ ผ่านใจกลางเมืองเก่าและสถานที่สำคัญของเมือง เช่น หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นต้น ผ่านสี่แยกประตูไชยสิทธิ์ ซึ่งเคยเป็นประตูเมืองเก่าด้านทิศใต้ ผ่านคลองป่าเหล่าซึ่งเป็นคูเมืองด้านทิศใต้ ผ่านคลองสวนหลวงซึ่งเป็นคูเมืองพระเวียง ผ่านวัดสวนหลวงตะวันตก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านศรีธรรมราช ข้ามคลองคูพายซึ่งเป็นคูเมืองด้านทิศใต้ของเมืองพระเวียง ผ่านโรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช ไปสุดถนนที่สี่แยกศาลาไม้ชัย เนื่องจากเป็นถนนสายที่ตัดผ่านกลางใจเมือง ประชาชนจึงเรียกถนนสายนี้อีกชื่อหนึ่งว่า **“ถนนกลาง”**

ตามบันทึกการรื้อถอนกำแพงเมืองบอกว่า พ.ศ. ๒๔๓๑ พระยาสุโขมนัยวินิต (ปั้น สุขุม) ข้าหลวงสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช สั่งการให้รื้อถอนกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ทิศตะวันตก และทิศใต้ ซึ่งอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก นำอิฐกำแพงดังกล่าวมาถมทำเป็นถนนตามแนวเดิมที่เลียบริมกำแพงเมืองด้านใน พร้อมกับนำอิฐกำแพงเมืองเก่าที่เหลือไปทำพื้นถนนสายนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาสนครศรีธรรมราช ๕ ครั้ง ครั้งสำคัญคือ คือ พ.ศ. ๒๔๔๑ (ร.ศ. ๑๑๗) และ พ.ศ. ๒๔๔๘ (ร.ศ. ๑๒๔) ได้เสด็จพระราชดำเนินเข้ามาทางบ้านท่าแพ เนื่องจากคลองกว้าง เดินทางสะดวกกว่าทางปากพญา ดังความจากพระราชหัตถเลขา

ถนนราชดำเนิน (บริเวณสี่แยกวัดคิด)

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ครั้งเสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ว่า “...วันที่ ๓ กรกฎาคม ได้ขึ้นเมืองนครทางปากกะพูน ลายไปจน ๒ โมงเศษ น้ำแห้งต้องเข็นไกล ขึ้นที่ท่าแพมาตามถนนราชดำเนิน ซึ่งได้ถมอิฐไปเกือบจะถึงท่าแพแล้ว เป็นถนนดี แต่ต้นประตูตอนนอกปลูกไม้ขึ้นแห้งนัยยังไม่ร่ม ศาลากลางย่าน ซึ่งพระราชินีทำไว้เมื่อศก ๑๑๗ หมุดจดสมบูรณัติ ได้ทำพิธีเปิดประตูพานอกตลาดท่าวังตามแบบ ตั้งแต่ข้ามสะพานมาแล้ว มีโรงเรือนเกิดขึ้นใหม่มาก แต่ตึกน้อยเต็มที เหตุเพราะขัดด้วยทัพพลัมภาวะ แต่ถนนดีต้นไม้มันตลอด...”

ด้วยเหตุที่ถนนสายนี้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) จึงตั้งชื่อถนนว่า “ถนนราชดำเนิน” คงเป็นไปด้วยเหตุผลนี้

๔.๒. ถนนอนุสรณ์แก่บุคคลสำคัญ

๔.๒.๑ ถนนราชนิคม เป็นถนนสายสั้น เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินบริเวณฉาปนสถานวัดชะเมา กับถนนพัฒนาการอ้อมค่าย ในท้องที่ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งตามนามอิสริยยศของเจ้าผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชท่านหนึ่งคือ “พระเจ้าขัติยราชนิคม สมมติมหิศววรรษย์ พระเจ้านครศรีธรรมราช”

ผู้ปกครองเมืองท่านนี้ เดิมชื่อ “หนู” พื้นเพเป็นชาวภาคกลาง เกิดปีใดที่ใดไม่ปรากฏแน่ชัด เมื่อหนูรับราชการฝ่ายในมีบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงสิทธิไชยเวร” มหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑามพรรสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาย้ายมาดำรงตำแหน่งปลัดเมืองนครศรีธรรมราช เป็นที่รู้จักกันในชื่อ “พระปลัดหนู”

ในช่วงก่อนที่จะเสียกรุงครั้งที่สอง พระยาราชสุภาวดีเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ถูกกล่าวโทษ จึงถูกเรียกตัวเข้าไปสอบสวนในกรุงศรีอยุธยา พระปลัดหนูจึงรักษาการเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ พระยาราชสุภาวดีเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนเดิมหายสาบสูญไป กรมการเมืองนครศรีธรรมราชจึงยกปลัดหนูขึ้นเป็น “เจ้าชุมนุม” ตั้งตนเป็นอิสระ มีอาณาเขตปกครองตั้งแต่เมืองชุมพรตลอดไปถึงหัวเมืองมลายู เรียกว่า “ชุมนุมเจ้านคร”

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๑๒ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งสามารถกู้อิสรภาพกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ และจัดตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงยกทัพเรือลงมาปราบชุมนุมเจ้านครที่มีพระปลัดหนูเป็นเจ้าชุมนุม พระปลัดหนูเห็นกึ่งกำลังจะต่อสู้จึงหนีลงมายังเมืองสงขลา เจ้าเมืองสงขลาทราบข่าวกองทัพเรือธนบุรีเข้าตีเมืองนครแล้ว เห็นว่าเป็นภัยแก่ตนจึงไม่ยอมให้พระปลัดหนูพำนัก พระปลัดหนูจึงหนีไปยังเมืองปัตตานี เจ้าเมืองปัตตานีเห็นจะเป็นภัยเช่นเดียวกับเจ้าเมืองสงขลา จึงจับตัวพระปลัดหนูไปถวายสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงโปรดเกล้าให้ส่งตัวไปควบคุมในกรุงธนบุรี ระหว่างรอสิ้นกรรม ได้ทรงจัดระเบียบเมืองนครศรีธรรมราช และบูรณะปูชนียสถานวัดพระมหาธาตุฯ และแต่งตั้งพระเจ้าหลานเธอ เจ้านราสูริยวงศ์เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชแทนพระปลัดหนู

๔.๒.๒ ถนนรามราชท้ายน้ำ (หรือถนนวัดมุ่มบ่อม) เป็นถนนสายสั้น เชื่อมระหว่างถนนศรีธรรมโศกกับถนนพัฒนาการคูขวาง โดยตัดขนานไปกับคลองปากนคร (คลองหน้าเมือง) ทางด้านทิศเหนือของวัดมุ่มบ่อม ในท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งชื่อตามเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชผู้หนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ป้องกันเมืองให้รอดพ้นจากการบุกรุกปล้นของสลัด “**ตุหยงคตนะ**” ใน พ.ศ. ๒๑๘๑ ช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง คือ “**พระรามราชท้ายน้ำ**”

“**พระรามราชท้ายน้ำ**” พื้นเพเป็นชาวกรุงเก่า ได้รับแต่งตั้งมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๓ ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา วิจารณ์ของเจ้าเมืองผู้นี้ คือป้องกันเมืองนครศรีธรรมราชให้รอดพ้นจากการปล้นของสลัด “**ตุหยงคตนะ**” ซึ่งมี “**ลักปะหม่าหนา**” เป็นหัวหน้า สลัดกลุ่มนี้มีถิ่นฐานพำนักอยู่ที่ช่องแคบมะละกา ปล้นเรือที่ช่องแคบดังกล่าวจนร่ำรวย แล้วรวบรวมกำลังเข้าปล้นหัวเมืองชายทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทย และฝั่งอันดามันอยู่บ่อย ๆ แต่ในการเข้าปล้นเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๔ พระรามราชท้ายน้ำเจ้าเมืองและขุนเขวราชปลัดเมืองสามารถสู้รบ โดยใช้ยุทธวิธีซุ่มยิงและสนามเพลาะไว้นอกเมืองทางทิศเหนือ จนสลัดไม่สามารถเข้าปล้นได้ (คูดังกล่าวชาวบ้านนิยมเรียก “**คูขวาง**”)

ล่วงถึง พ.ศ. ๒๑๘๑ สลัดตุหยงทานากียกพวกมาปล้นเมืองอีก ครั้งนี้ยกเข้ามาสองทาง คือทางคลองท่าซักและทางคลองปากนคร ซึ่งคลองทั้งสองสายอยู่ห่างกันราว ๓ กิโลเมตร เมื่อเข้ามาแล้วก็ได้รวมพลกันที่บริเวณ “**ทุ่งหยาม**” (หรือ “**นาหยาม**”) พระรามราชท้ายน้ำทราบเหตุจึงระดมทหารและชาวเมืองได้ ๓,๐๐๐ คน ส่งออกไปทางกำแพงทางด้านตะวันออก (คือทางประตูหลัก และประตูลอด) รุกไล่สลัดตุหยงทานาให้หนีไปทางด้านทิศเหนือติดกับคลองท่าซัก (บริเวณวัดท่าโพธิ์ปัจจุบัน) แล้วส่งกำลังอีกส่วนหนึ่งไปทางทิศเหนือชุมพลกันที่บริเวณวัดคิด แล้วเคลื่อนไปทางทิศตะวันออกมุ่งสู่บริเวณวัดนางกำลังของสลัดตุหยงทานาจึงถูกบีบโดยกำลังของเมืองนครศรีธรรมราช เกิดการสู้รบเป็นศึกใหญ่ด้วยอาวุธดาบและมีดสั้น ทั้งสองฝ่ายรบสู้กันเป็นสามารบ ผลัดกันรุกผลัดกันรับเป็นเวลา ๗ วันติดต่อกัน จนล้มตายกันเกลื่อนกลาด พลบค่ำของวันที่ ๗ ของการรบ พระรามราชท้ายน้ำซึ่งเวลานั้นอยู่ในวัยชราก็เป็นลม

ล้มลงเสียชีวิต กำลังของชาวเมืองเริ่มขวัญเสียจึงแจ้งข่าวให้กองกำลังในตัวเมืองยกไปสมทบ จนสามารถ รุกไล่สลัดตุงคนตะถอยร่นไปติดคลองท่าซึก (บริเวณวัดท่าโพธิ์) สลัดเห็นกองกำลังเมืองนครพนมมา หนาแน่นขึ้น จึงเผาทำลายวัดท่าโพธิ์ก่อนที่จะหลบลงเรือออกไปปากน้ำท่าซึก เพื่อขัดขวางการไล่ติดตาม ของกำลังเมืองนคร เป็นอันว่าสลัดกลุ่มนี้ไม่สามารถปล้นเมืองได้ เมื่อสลัดหนีไปแล้วพระยาแก้วผู้เป็นหลาน ของพระรามราชท่ายน้ำ และขุนเขวราชปลัดเมือง จึงได้นำศพพระรามราชท่ายน้ำมาปลงที่มุ่มป้อมด้านทิศ ตะวันออก แล้วเก็บอัฐิไปบรรจุใน “เจดีย์สวรรค์” ซึ่งประดิษฐานในวิหารธรรมศาลา ณ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารในปัจจุบัน

ด้วยวีรกรรมดังกล่าว สถาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชในคราวประชุมใน พ.ศ. ๒๔๙๒ จึงได้นำชื่อพระรามราชท่ายน้ำมาตั้งเป็นชื่อถนน และด้วยเหตุที่เป็นถนนหน้าวัดมุ่มป้อม ชาวบ้าน จึงนิยมเรียกถนนนี้ว่า “ถนนมุ่มป้อม” อีกชื่อหนึ่ง

ถนนรามราชท่ายน้ำ (ช่วงผ่านหน้าวัดมุ่มป้อม)

๔.๒.๓ ถนนศรีปราชญ์ เป็นถนนคู่ขนานกับถนนราชดำเนินอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ของถนนราชดำเนิน เริ่มตั้งแต่สะพานหลังจวนไปทางทิศเหนือ ผ่านสระล้างดาบศรีปราชญ์ที่โรงเรียน กัลยาณีศรีธรรมราชไปจดถนนท่าโพธิ์ข้างวัดจันทาราม

“ศรีปราชญ์” เป็นกวีเอกของกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ถูกเนรเทศให้มาอยู่ที่นครศรีธรรมราช และถูกประหารชีวิตที่จุดบริเวณที่เชื่อว่าเป็นสระล้างดาบในโรงเรียน กัลยาณีศรีธรรมราชปัจจุบัน

อนึ่ง ก่อนที่สถาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชจะมีที่ตั้งชื่อถนนสายนี้ว่าถนน- ศรีปราชญ์ ถนนสายนี้เคยมีชื่อว่า “ถนนหลังพลับพลา” เพราะตัดผ่านบริเวณศาลาโดหกอันเป็นสถานที่ ตั้งพลับพลาธิบดีจักรีกาลที่ ๕

ถนนศรีธรรมโศก

๔.๒.๔ ถนนศรีธรรมโศก เป็นถนนคู่ขนานกับถนนราชดำเนิน อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของถนนราชดำเนิน ช่วงต่อจากถนนศรีปราชญ์ บริเวณกำแพงเมืองนครศรีธรรมราช ไปทางทิศใต้จนไปจดถนนราชดำเนินที่สี่แยกประตูไชยใต้ **“ศรีธรรมโศก”** เป็นพระนามของกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชในอดีต พระนามนั้นนอกจากเป็นพระนามของกษัตริย์แล้วยังใช้เป็นพระนามของพระพุทธรูปสำคัญของวัดในตัวเมืองนครศรีธรรมราชอีกหลายวัด เช่น วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร วัดสวนหลวง และวัดท่าโคตร เป็นต้น และยังเป็นราชทินนามที่พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ในพระสุพรรณบัฏแต่งตั้งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยรัตนโกสินทร์มีคำว่า **“ศรีธรรมโศก”** ไว้เสมอ ๆ

๔.๒.๕ ถนนตากสิน เป็นถนนแยกจากถนนราชดำเนินไปทางทิศตะวันออกตามแนวคลองท่าวังไปออกที่วัดท่าโพธิ์ บริเวณหน้าโรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์ **“ตากสิน”** เป็นพระนามของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กษัตริย์ผู้ยกพลมาปราบชุมนุมเจ้านครเพื่อรวบรวมอาณาจักรไทย โดยใช้เส้นทางจากปากพญามาตามคลองท่าซึกเข้ามาที่ท่าโพธิ์ และเจ้านครกลัวอาญาหนีไปอยู่เมืองสงขลาและปัตตานี ภายหลังพระราชทานอภัยโทษโปรดให้มารับราชการเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๔๑๙ ในฐานะเจ้าประเทศราชของกรุงธนบุรี

๔.๒.๖ ถนนยมราช เป็นถนนสายยาวขนานกับถนนราชดำเนินทางด้านตะวันตก และขนานกับทางรถไฟสายนครศรีธรรมราช - ท่งสง ในท้องที่ตำบลคลัง และตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งชื่อตามราชทินนามของ **“เจ้าพระยายมราช (ปั้น)”** ซึ่งเคยมาดำรงตำแหน่งเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๔๙

เจ้าพระยายมราชนามเดิมว่า **“ปั้น”** เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๐๕ ที่ตำบลน้ำตก อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๖ ขวบ อุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ สอบเปรียญธรรมได้ ๓ ประโยค แล้วลาสิกขามาเป็นครูโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ได้รับมอบหมายให้สอนพระเจ้าลูกยาเธอ ๔ พระองค์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **“ขุนวิจิตรวรสาส์น”** ได้เดินทาง

ถนนยมราช ช่วงผ่านสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช ส่วนทางแยกด้านขวามือเชื่อมต่อกับถนนนเรศวร
ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราช ที่เรียกกันว่า “ท่าวัง”

ไปอังกฤษเพื่อถวายพระอักษรภาษาไทยเป็นเวลา ๖ ปี เมื่อกลับมาเมืองไทยได้รับหน้าที่เป็นเลขานุการ
สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ครั้ง พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้รับตำแหน่งเป็น “ข้าหลวงตรวจการพิเศษ” ที่เมืองนครศรี-
ธรรมราชและเมืองสงขลา ครั้ง พ.ศ. ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้รวม
หัวเมืองเป็น “มณฑล” เพื่อความกระชับในการบริหารราชการหัวเมืองในภูมิภาค ในการนี้ทรง แต่งตั้ง
“พระวิจิตรวรสาส์น” เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช และได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์
เป็น “พระยาสุขุมนัยวินิต”

ราชทินนาม “สุขุมนัยวินิต” นี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายว่า
เป็นราชทินนามที่ทรงสถาปนาขึ้นใหม่ให้ตรงกับคุณสมบัติของพระยาผู้นี้ เพราะทรงสังเกตเห็นว่าเป็นผู้มี
สติปัญญาอย่างสุขุม สามารถทำการต่าง ๆ ได้ด้วยการผูกใจคน ไม่ชอบใช้อำนาจลงอาญา เห็นได้ว่า
เมื่อพระราชทานนามนี้มาแล้ว ผู้ที่รู้จักก็เห็นสมกันเป็นส่วนใหญ่ บางคนถึงกับกล่าวว่า เป็นเพราะท่านเคย
บวชอยู่นาน จึงได้อัชยาศัยนี้ติดตัวมาจากวัด

ที่นครศรีธรรมราชพระยาสุขุมนัยวินิตได้ขยายและปรับปรุงตัวเมืองให้กว้างขวาง
และสะดวกแก่การสัญจร รับกับการเปลี่ยนแปลงของหัวเมืองในยุคกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ ๕
อย่างรวดเร็ว ดังเช่นการจัดระเบียบการปกครองท้องที่เสียใหม่ให้เป็น “อำเภอ” ถึง ๙ อำเภอ คืออำเภอก
กลางเมือง อำเภอเบ็ญชัด อำเภอทุ่งสง อำเภออ่อนพิบูลย์ อำเภอกลาย อำเภอลิขิต อำเภอฉวาง อำเภอ
พังไกร และอำเภอลำพูน (ปัจจุบันเป็นอำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี) เมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)
แต่ละอำเภอมีนายอำเภอ ปลัด อำเภอ สมุห์บัญชีอำเภอ รวมกันเรียกว่า “กรมการอำเภอ” เป็นต้น
เฉพาะในตัวเมืองนครศรีธรรมราช นอกจากที่สร้างที่ว่าการเมืองขึ้นใหม่ เพื่อมีให้ปะปนกับจวนหรือบ้านพัก
เจ้าเมืองตั้งแต่ก่อนแล้ว ยังได้ขยายตัวเมืองเดิมโดยการตัดถนนหนทางในตัวเมืองให้เป็นเส้นทางสัญจรหลัก
ของชาวเมืองแทนเส้นทางที่ลัดเลาะไปตามแนวเขตที่ดินของชาวบ้านตั้งแต่ก่อน โดยเฉพาะถนนจากสี่แยก
ประตูชัยใต้ไปจดตลาดท่าแพ ซึ่งต่อมาเรียกว่า “ถนนราชดำเนิน” หรือถนนกลาง

เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยนายปลื้ม กุมะมะกุล เป็นนายกเทศมนตรี (พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๒) ซึ่งมีนายน้อย อุprmัย เป็นเทศมนตรี ได้พิจารณาเห็นว่าพระยาสุขุมนัยวินิต ซึ่งต่อมาเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “เจ้าพระยายมราช” มีคุณูปการต่อเมืองนี้มาก จึงตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนยมราช”

ถนนจำเริญวิถี

๔.๒.๗ ถนนจำเริญวิถี เป็นถนนที่สร้างขึ้นแนวคลองท่า ซึ่งถูกถมปรับด้วยขยะมูลฝอย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๕ เป็นถนนแยกจากถนนยมราชบริเวณหลังวัดมเหยงคณ์ไปทางทิศเหนือ มีถนนกาชาดตัดผ่านถนนช่วงหลังวัดมเหยงคณ์เรียกว่า “ถนนคลองท่า” ส่วนช่วงจากถนนกาชาดไปทางทิศเหนือ ผ่านย่านจำหน่ายสินค้าหลังโรงพยาบาลนคร “นครภาพยนตร์” หรือวิกิบบน ผ่านจุดตัดถนนเนรมิตไปหน้าห้างสรรพสินค้าสหไทยและลัทธิกีตาร์ทเมนท์สโตร์ ผ่านถนนวัดคิด ไปสิ้นสุดที่ถนนเทวราช ถนนสายนี้ตั้งชื่อเพื่อเป็นที่ระลึกแก่นายจำเริญ ลิมปิชาติ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองนครศรีธรรมราช ที่ดำรงตำแหน่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๗

๔.๒.๘ ถนนนางงาม เป็นถนนแยกจากถนนราชดำเนินที่สี่แยกศาลากลางไปทางตะวันตก ติดแนวรั้วด้านทิศเหนือของศาลจังหวัดนครศรีธรรมราชไปจดถนนศรีธรรมราช และเชื่อมต่อกับถนนเทวบุรี เดิมสภาพตรงนี้เป็นประตูเมืองเรียกว่า “ประตูท้ายวัง” บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของจวนเจ้าเมือง ซึ่งเป็นญี่ปุ่นชื่อยามาดะ นางามาซะ (ออกญาเสนาภิมุข) ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา เพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จึงตั้งชื่อถนนที่ตัดผ่านหน้าจวนว่า “นางามาซะ” และสันนิษฐานว่า กร่อนมาเป็น “นางงาม” ในสมัยต่อมา

๔.๒.๙ ถนนเสนาณรงค์ เป็นถนนสายสั้นต่อจากถนนราชดำเนินจากค่ายวิชราวุธไปยังตลาดท่าแพ ในท้องที่หมู่ ๕ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งชื่อตามนามผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๖ ค่ายวิชราวุธ ในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๘ คือ “พลตรีหลวงเสนาณรงค์”

ถนนเสนาณรงค์ ทอดยาวผ่านอนุสาวรีย์วีรไทย ในค่ายชิวราวุธ กองทัพภาคที่ ๔
ภาพ : MGR ภาคใต้ online

“พลตรีหลวงเสนาณรงค์” พันเพเป็นชาวกรุงเทพฯ ได้ย้ายมารับราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๖ (ชื่อสมัยนั้น) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ขณะนั้นเหตุการณ์โลกมีความตึงเครียดอันเนื่องมาจากผู้นำแห่งประเทศเยอรมนี คืออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ และผู้นำประเทศอิตาลี คือมุสโสลินี เตรียมการสงครามในทวีปยุโรป ส่วนในทวีปเอเชียญี่ปุ่นโดยนายพลโตโจเริ่มนโยบาย “วงไพบูลย์แห่งเอเชีย” มีการเตรียมการสงครามขับไล่ฝรั่งเศสและอังกฤษออกจากดินแดนประเทศที่มหาอำนาจทั้งสองยึดครองอยู่ สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความตึงเครียดแก่ประเทศไทย ด้วยพลตรีหลวงเสนาณรงค์ในฐานะผู้บัญชาการทหารในภาคใต้ จึงระมัดระวังและติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่

ที่ตั้งค่ายชิวราวุธมีถนนดินสายหนึ่งตัดจากหน้าค่ายเพื่อไปยังอำเภอท่าศาลา ความยาว ๒๕ กิโลเมตรเศษ นอกจากนี้อาคารค่ายชิวราวุธอันเป็นที่ตั้งบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๖ แล้ว ยังมีอาคารกองบังคับการกองพันทหารราบที่ ๓๙ และที่ทำการนิคมโรคเรื้อนอีกด้วย

๔.๒.๑๐ ถนนพนมวัง เป็นถนนสายสั้นเชื่อมระหว่างถนนยมราชกับถนนคลองท่า ในท้องที่ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งชื่อตามนามเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ. ๑๙๙๘ - ๒๐๐๖ คือ **“พระพนมวัง”**

“พระพนมวัง” เป็นบุตรของพระพนมทะเลศรี ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรี เป็นหลานของพระชัยสิริ มีภรรยาชื่อ **“นางเสด็จทอง”** ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าเมืองไตรตรึงส์ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถรัชกาลที่ ๘ แห่งกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ได้ทรงแต่งตั้งพระพนมวังซึ่งเป็นขุนนางกรมการเมืองเพชรบุรีไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๘ ซึ่งขณะนั้นราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช (ปทุมวงศ์) ได้สิ้นสุดลงไปแล้ว ในการนี้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงยกเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็นหัวเมืองเอก

พระพนมวังลงไปจัดการปกครองเมืองนครศรีธรรมราชและดินแดนใกล้เคียงเมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๘ สร้างป่าให้เป็นนา สร้างนาร้างให้เป็นเมือง ดังที่ปรากฏในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่า **“พระเจ้าอยู่หัวสั่งให้สร้างป่าให้เป็นนาจงทุกตำบล ให้ข้าวแก่คนอันอยู่ ณ เขา ให้ออกมาทำอะไร ทำนา และอยู่เป็นถิ่นฐานบ้านที่อยู่ให้มีชื่อ ตำบล และให้พระพนมวังกฎหมายไว้ ...”** นาที่ได้รับการหักป่า ในครั้งนั้นเอง ได้แก่ นาทุ่งเขน นาท่าทอง นาไชยคราม นาสะเพียง นากะอ่อม นาตระชน นาวางสะพาน นาคลอง เป็นต้น นาเหล่านี้ต่อมาภายหลังได้กลายเป็นชุมชนใหญ่ระดับอำเภอหลายแห่ง เช่น นาท่าทองกลา เป็นเมืองกาญจนดิษฐ์ นาตระชนกลายเป็นอำเภอลิขิต นากะอ่อมกลายมาเป็นอำเภอขนอม เป็นต้น

บทบาททางการปกครองที่สำคัญของพระพนมวัง ก็คือการยกทัพไปทำสงคราม สกัดกั้นการรุกรานหรือขยายตัวของ **“มะละกา”** ซึ่งเป็นรัฐริมช่องแคบมะละกา ในสมัยราชาคาซิม (Mugaffar Shah) ผู้ครองแคว้นมะละกา ในช่วง พ.ศ. ๑๙๘๙ - ๒๐๐๒ ขุนนางคนหนึ่งของแคว้นมะละกาชื่อ **“ตวน เปร์ค”** ได้นำกำลังยกเข้ามาตีหัวเมืองชายฝั่งทะเลอ่าวไทยหลายเมือง เช่น ลังกาสูกะ และปัตตานี เป็นต้น และมีที่ที่ว่าจะรุกขึ้นมาในเขตอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นใน พ.ศ. ๑๙๙๘ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงโปรดให้พระพนมวังแต่งทัพไปสกัดกั้นการรุกรานจากรัฐมะละกาในฐานะแม่ทัพ การสงครามครั้งนั้น ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ระบุว่ากองทัพพระพนมวังสามารถสกัดกั้นมิให้มะละกาขยายอาณาเขตขึ้นมาได้ แม้ว่าพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาจะไม่ปรากฏรายละเอียดของสงครามมากนัก ที่เป็นเช่นนั้นเข้าใจว่าคงจะเนื่องมาจากสาเหตุที่สงครามครั้งนั้นอยู่ไกลกรุงศรีอยุธยา ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่กรุงศรีอยุธยากำลังมีปัญหาเรื่องสงครามกับเมืองเชียงใหม่ อันเนื่องมาจากสิทธิครอบครองกรุงสุโขทัย

ด้วยเหตุที่มีคุณูปการต่อเมืองนครศรีธรรมราชเช่นนี้ สถาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยประชุม พ.ศ. ๒๔๙๒ นายนิยม อุปรมัย จึงเสนอตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า **“ถนนพนมวัง”** และยังคงเรียกขานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๒.๑๑ ถนนเสด็จทอง เป็นถนนสายสั้นเชื่อมระหว่างถนนยมราชกับถนนคลองทหา ในท้องที่ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งชื่อตามภริยาของพระพนมวัง เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ. ๑๙๙๘ - ๒๐๐๖ คือ **“นางเสด็จทอง”** ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าเมืองไตรตรึงส์ (จังหวัดกำแพงเพชร - ปัจจุบัน) ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คำว่า **“เสด็จ”** เป็นภาษาเขมร แปลว่าสายสำหรับตากผ้าสรง จีวรของพระสงฆ์สามเณรในภาษาไทยใช้คำว่า **“ระเดียง”** ที่มาของชื่อนี้จะผูกพันกับความเชื่อใดบ้างก็ไม่อาจจะระบุได้ แต่สะท้อนให้เห็นว่าภาษาเขมรเริ่มมีอิทธิพลในภาษาไทยมากขึ้น นับตั้งแต่การสถาปนากรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๘๙๓ เป็นต้นมา

ก่อนที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจะทรงปฏิรูปลักษณะการปกครองและระเบียบบริหารราชการแผ่นดินกรุงศรีอยุธยานั้น อำนาจการปกครองหัวเมืองมิได้อยู่ที่ราชธานี หากแต่กระจายอยู่ตามเจ้าเมืองดั้งเดิมซึ่งสืบทอดอำนาจกันมาตามลำดับ โดยเฉพาะคือเจ้าเมืองลูกหลวง และหลานหลวง ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากพระญาติวงศ์ไปปกครอง ทำให้เครือข่ายของความสัมพันธ์ทางอำนาจจำกัดอยู่เพียงแค่ระบบเครือญาติ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงดึงอำนาจในการปกครองมาไว้ที่ราชธานี โปรดให้มีการแต่งตั้งขุนนางจากราชธานีไปเป็นเจ้าเมือง ขุนนาง และกรมการเมือง มีตำแหน่งชั้นยศ

ราชทินนาม และศักดิ์นากำกับในลักษณะที่สอดคล้องกับขนาดและฐานะความสำคัญของแต่ละเมือง ถ้าเป็นหัวเมืองใหญ่ก็ยกเป็น “**หัวเมืองเอก**” เจ้าเมืองก็มีบรรดาศักดิ์สูงเป็น “**เจ้าพระยา**” หรือ “**ออกญา**” ส่วนเมืองที่ขนาดรองลงมาก็มีฐานะเป็น “**เมืองโท**” หรือ “**เมืองตรี**” ตามลำดับ

นครศรีธรรมราชในเวลานั้นเพิ่งจะฟื้นจากภาวะ “**ป่วย**” จากโรคระบาดไข้ยมบน (โรคทำหรืออหิวาตกโรค) ซึ่งผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ผู้คนที่เหลือตายก็อพยพขึ้นมาอยู่ทางตอนเหนือน้ำ (แถบอำเภอลานสกา - ปัจจุบัน) ทำให้ตัวเมืองอันเป็นศูนย์อำนาจในขณะนั้น คือ เมืองพระเวียง (บริเวณ วัดพระเวียง, วัดสวนหลวง และบ้านศรีธรรมราช - ปัจจุบัน) ถูกทิ้งร้าง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงโปรดให้ “**พระพนมวัง**” ลงไปเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชทำการฟื้นฟูบ้านเมือง ชักชวนผู้คนที่หนีโรคระบาดกลับลงมาจากป่าจากเขามาตั้งบ้านเมืองอยู่บนหาดทรายแก้วดังเดิม ขณะเดียวกันก็ชักชวนให้ผู้คนในชุมชนอื่น ๆ หักร้างถางพงเป็นนาเพื่อปลูกข้าวเลี้ยงชีพ โดยมี “**นางเสดียงทอง**” เป็นกำลังสำคัญที่สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

ด้วยเหตุที่มีคุณูปการต่อเมืองนครศรีธรรมราชในฐานะหัวเมืองเอกของฝ่ายใต้ เช่นนี้ สภาเทศบาลนครศรีธรรมราชในสมัยประชุมประจำปี ๒๕๐๖ โดยนายนิยม อูปรมัย สมาชิกสภาเทศบาลครั้งนั้น จึงได้เสนอให้ตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “**ถนนเสดียงทอง**” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นางเสดียงทอง ผู้เป็นภริยาของพระพนมวัง และเรียกขานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๒.๑๒ ถนนศรีราชา เป็นถนนสายสั้นเชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินกับถนนศรีธรรมราช บริเวณใกล้วัดเสมาเมือง ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ความยาว ๔๐๘ เมตร ตั้งชื่อตามนามเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในช่วง พ.ศ. ๒๐๐๖ คือ “**เจ้าศรีราชา**”

“**เจ้าศรีราชา**” เป็นบุตรคนโตของพระพนมวังกับนางเสดียงทอง ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์องค์ที่ ๙ แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ส่งไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๘ ภายหลังได้ทรงออกกฎหมายศักดิ์นา พลเรือน และกฎหมายศักดิ์นาทหารหัวเมืองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ซึ่งในครั้งนั้นได้ยกเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็น “**หัวเมืองเอก**” และตั้งชื่อเจ้าเมืองว่า “**พญาศรีธรรมมาโคกราช สุนทรราชา สุรวงศ์ธิบดี ศิริยุธิษฐิเยียร อภัยพิริย ปรากรมพาหุ เจ้าพระยาศรีธรรมราชมหานคร**”

๔.๓. ถนนอนุสรณ์สถานที่เคยเป็นประตูเมือง

มีประตูสำคัญทั้งสิ้นสี่ด้าน คือ ด้านทิศเหนือมีประตูไชยศักดิ์ ด้านทิศใต้มีประตูไชยสิทธิ์ ส่วนด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันตกมีด้านละ ๔ ประตู อยู่ในแนวเดียวกันเป็นคู่ นับจากทิศเหนือไปทิศใต้ ได้แก่ ประตูโพธิ์ (ด้านตะวันออก) คู่กับประตูท่าม้า (ด้านตะวันตก) ประตูลอด (ด้านตะวันออก) คู่กับประตูท้ายวัง (ด้านตะวันตก) ประตูสะพานยม (ด้านตะวันออก) คู่กับประตูท่าชี (ด้านตะวันตก) ประตูหลัก (ด้านตะวันออก) คู่กับประตูหลังพระ (ด้านตะวันตก) ประตูเมืองดังกล่าวได้เปลี่ยนมาเป็นถนน โดยมีถนนราชดำเนินเป็นถนนสายกลาง แบ่งคู่สายถนนเหล่านั้นดังนี้

๔.๓.๑ ถนนประตูโพธิ์ แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันออก จดถนนศรีธรรมมาโคก

๔.๓.๒ ถนนท่าม้า แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันตกจดถนนศรีธรรมราช

ถนนประตูลอด

๔.๓.๓ ถนนประตูลอด แยกจากถนนราชดำเนิน ตัดผ่านถนนศรีธรรมโศกไปจดถนนพัฒนาการคูขวาง

๔.๓.๔ ถนนนางงาม แยกจากถนนราชดำเนินไปตามประตูท้ายวังไปทางตะวันตกจดถนนศรีธรรมราช

๔.๓.๕ ถนนพานยม แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันออกจดถนนศรีธรรมโศก เล่ากันว่าเดิมเป็นประตูที่ใช้นำศพออกจากเมืองเพื่อไปยังป่าช้า

๔.๓.๖ ถนนท่าชี แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันตก ตัดผ่านถนนหลังพระธาตุไปจดถนนศรีธรรมราช

๔.๓.๗ ถนนประตูรั้ว แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันออกจดถนนศรีธรรมโศก คำนี้เปลี่ยนมาจาก “**ประตูลัก**” ด้วยเหตุผลเพื่อความสวยงามแห่งศัพท์มากกว่าอย่างอื่น (ส่วนประตูหลังพระไม่ได้นำมาเป็นชื่อถนน)

๔.๔ ถนนอนุสรณ์วิถีชีวิตวัฒนธรรม

จากการที่นครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่เคยรุ่งเรืองมายาวนาน มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่น่าสนใจหลายประการ รวมทั้งชื่อถนนต่อไปนี้ซึ่งน่าจะบ่งบอกถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวเมืองอีกประการหนึ่ง เช่น

๔.๔.๑ ถนนศรีธรรมราช เป็นถนนสายด้านตะวันตกคู่ขนานกับถนนราชดำเนิน เชื่อมกับถนนท่าช้างที่กำแพงเมืองไปทางทิศใต้ เลียบคูเมืองด้านตะวันตกไปสิ้นสุดที่บ้านหัวท่า ถนนสายนี้ใช้ชื่อของจังหวัดอันเป็นสร้อยพระนามพระเจ้าจันทรภาณุที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ (ศิลาจารึกวัดหัวเวียง

เมืองไชยา) ความว่า “..ทรงเดชานุภาพ เท้าพระอาทิตย์ พระจันทร์ และมีพระเกียรติอันเลื่องลือในโลก ทั้งปวงทรง พระนามจันทรภาณุศรีธรรมราช...”

๔.๔.๒ ถนนท่าช้าง ต่อเชื่อมกับถนนศรีธรรมราชตรงสะพานท่าช้าง ซึ่งเป็นสะพานข้าม คลองหน้าเมือง (บริเวณศูนย์ OTOP) มาทางด้านทิศเหนือ ริมถนนฝั่งตะวันตกเป็นย่านร้านค้าจำหน่าย ของที่ระลึกประเภทสร้อยสามกษัตริย์ เครื่องถม และเครื่องเงิน ด้านตะวันออกเป็นสนามหน้าเมือง และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นครศรีธรรมราช ซึ่งเดิมเคยเป็นอาคารสโมสรข้าราชการ ชาวเมืองจึงนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “**ถนนหลังสโมสร**” ถนนสายนี้ไปจดถนนกะโรมที่พาดผ่านทางรถไฟ ตรงบริเวณสะพานท่าเรียน ในอดีตบริเวณนี้เป็นที่ความวุ่นวายของเมืองนครมักนำช้างลงอาบน้ำ และเป็นที่ตั้ง ของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งคือ “**วัดท่าช้าง**” ปัจจุบันเป็นวัดร้าง

๔.๔.๓ ถนนพะเนียด แยกจากถนนราชดำเนินจากสี่แยกตลาดแขกไปทางตะวันออก จนจด ถนนพัฒนาการคูขวาง บริเวณถนนสายนี้เดิมเคยเป็นพะเนียดช้าง และฝักช้างของเมืองนครศรีธรรมราช ถนนสายนี้ช่วงระหว่างสี่แยกตลาดแขกจดถนนศรีปราชญ์ ใช้เป็นถนนสำหรับการจับจ่ายอาหารของ ชาวไทยมุสลิมในช่วงเทศกาลรอมฎอน (ถือศีลอด) มีประชาชนมาจับจ่ายหนาแน่นและคึกคักเป็นพิเศษ

๔.๔.๔ ถนนกาชาด แยกจากถนนราชดำเนินที่สี่แยกด้านทิศใต้ของวัดวังตะวันตก ไปจดถนน ยมราช ตั้งชื่อเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระครูกาชาด (ย่อง) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก พระสงฆ์รูปนี้ เป็นพระนักพัฒนา เป็นผู้สร้างสะพานยาวซึ่งเป็นสะพานไม้ยาวประมาณ ๒๐๐ เมตร ข้ามทุ่งปรางไปยัง บ้านนอกไร่ ชื่อเสียงของท่านปรากฏอยู่ทั่วทุกชุมชนในอำเภอเมือง จนมีการนำไปใช้เป็นสำนวนพูด สำนวนหนึ่งว่า สิ่งที่ไม่ควรเป็นได้แก่สิ่งต่อไปนี้คือ “**ต้นไม้ท่านครูกาชาด ควายท่าลาด ทาสป่าซีหนู รือโหล้ย**” เนื่องจากพระครูมักตัดแต่งอยู่ตลอดเวลา ต้นไม้จึงถูกขุดย้ายและตัดแต่งอยู่ตลอดเวลาจนไม่มี โอกาสเติบโต

๔.๔.๕ ถนนคลองท่า แยกจากถนนกาชาดผ่านหลังวัดมเหยงคณ์โดยตัดตามแนวคลองเดิม ซึ่งเป็นคลองที่แยกมาจากคูเมืองด้านทิศตะวันตก ต้นน้ำเกิดจากทำนบบริเวณวัดหุ้ (บริเวณสุสาน คริสเตียนและสุสานมุสลิม) เป็นคลองที่ผันน้ำจากทุ่งปรางผ่านกลางเมืองไหลลงคลองท่าวัง ภายหลัง คลองต้นเงินกลายเป็นที่ทิ้งขยะของชาวบ้าน เทศบาลจึงได้นำขยะและดินมาถมจนเกิดเป็นถนนเรียกว่า “**ถนนคลองท่า**” ปัจจุบันเป็นย่านขายสินค้าเกษตร ดินปลูกต้นไม้ กระจ่างดินเผา และสินค้าหัตถกรรม เช่น ช่าง ตะกร้า ไม้กวาด กรงนก เป็นต้น ร้านค้าริมถนนสายนี้ชาวบ้านเรียกว่า “**ตลาดยาว**”

๔.๔.๖ ถนนท่าโพธิ์ แยกจากถนนราชดำเนินเชิงสะพานราเมศวร์ด้านทิศใต้เลียบบคลองท่าวัง ไปทางทิศตะวันออก ผ่านวัดท่าโพธิ์รวิหารไปจดถนนพัฒนาการคูขวางที่สามแยกท่านม่วง จุดที่ถนนนี้ ตัดผ่าน (คือบริเวณโรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์) เคยเป็นท่าน้ำใหญ่เรือสินค้าเข้ามาทางปากพญา มาตาม คลองท่าชักและจอดส่งสินค้าได้ จึงมีด่านเก็บภาษีอยู่ใกล้ ๆ เรียกว่า “**ท่าขนอน**” บริเวณท่าน้ำเคยเป็นวัง ของอุปราชพัฒนา ซึ่งต่อมาได้รับสถาปนาเป็นเจ้าพระยาานครศรีธรรมราช (พัฒน์) เมื่อย้ายไปอยู่ ณ ศาลากลาง จังหวัดปัจจุบัน ท่านได้ยกวังเป็นวัดเรียกว่า “**วัดท่าโพธิ์**” สร้างกำแพงวัดทำเป็นรูปพัดเพื่อเป็นอนุสรณ์ ทำน้าบริเวณที่หน้าวังของอุปราชพัฒนาเรียกกันว่า “**ท่าวัง**” ต่อมาย้ายพื้นที่มาเป็นเขตค้าขายกลายเป็น ท่าวังแห่งใหม่ในปัจจุบัน

ถนนสะพานยาว บริเวณเกาะกลางมี “อนุสรณ์สถานสะพานยาว” ซึ่งสร้างเพื่อรำลึกถึงของพระครูกาชาด (ย่อง)

๔.๔.๗ ถนนสะพานยาว แยกจากถนนยมราชหน้าวัดศรีทวี ข้ามคลองทุ่งปรังไปทางตะวันตกตามแนวสะพานยาวเดิมซึ่งเป็นสะพานไม้ เลี้ยวซ้ายไปทางทิศใต้เป็นถนนที่พัฒนามาจากแนวสะพานยาว ซึ่งเป็นสะพานเชื่อมทุ่งปรังกับบ้านนอกไร่ เทศบาลได้ปรับเปลี่ยนถนนดินและปรับผิวจราจรเป็นแอสฟัลติกคอนกรีต ในสมัยนายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี และได้จัดสร้าง “อนุสรณ์สถานสะพานยาว” ไว้ที่เกาะกลางถนน ส่วนสองฟากถนนเป็นอาคารพาณิชย์และหมู่บ้านจัดสรร ไปจดถนนกะโรมไกล์ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาซอยตลาดหัวอิฐ

๔.๔.๘ ถนนโรงช้าง แยกจากถนนราชดำเนิน บริเวณหอนาฬิกาหน้าโรงพยาบาลเทศบาลไปทางด้านตะวันตก เลี้ยวขวาด้านทิศใต้ของศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ไปถึงบริเวณวัดสวนป่า เคยเป็นสถานที่เลี้ยงช้างหลวงของเจ้าเมือง โดยมีโรงช้างอยู่บริเวณบ้านพักศึกษาธิการจังหวัด และโรงช้างแห่งนี้เป็นที่ตกปลอกของพลายจำเริญ ซึ่งเป็นทั้งตระกูลช้างเนียม (เผือก) ซึ่งเป็นช้างสำคัญของเมืองในสมัยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง)

๔.๔.๙ ถนนชลวิถี แยกจากถนนราชดำเนิน บริเวณสี่แยกประตูไชยใต้ไปทางทิศตะวันตก เชื่อมกับถนนศรีธรรมราช เป็นถนนตามแนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้ (ฝั่งตะวันตกของถนนราชดำเนิน) ปลายถนนไปจดคลองหัวท่า บริเวณนี้เมื่อ ๑๕๐ ปีที่แล้วเคยเป็นจุดที่เรือเหินจากศิริวงลงมาจอดพักส่งสินค้า ก่อนเดินทางต่อไปขายสินค้ากับชาวนอก (ปากพนัง) ถนนเลียบบึงคลองหัวท่าจึงได้ชื่อว่า “ชลวิถี”

๔.๕ ถนนอนุสรณ์ในสถานที่วัดร้าง เช่น

๔.๕.๑ ถนนวัดคิต แยกจากถนนราชดำเนิน บริเวณธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขานครศรีธรรมราชไปทางตะวันตก ตัดผ่านถนนจำเริญวิถีไปจดถนนยมราช “วัดคิต” เป็นมัสยิดของชาวไทยมุสลิมสมัยโบราณ เป็นสถานที่ชุมนุมผู้นำชุมชนมุสลิมในอำเภอเมืองเพื่อนัดประชุมปรึกษาปัญหาмаาคิดแก้ไ้กันที่นี่ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนอนุบาลดำรงศาสน์)

๔.๕.๒ ถนนชมพูพล แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันออกบริเวณธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขานครศรีธรรมราช จุดถนนศรีปราชญ์ใกล้โรงแรมทักษิณ “ชมพูพล” เป็นชื่อวัดร้าง ซึ่งมีอาณาบริเวณย่านอาคารพาณิชย์และบริเวณห้างสหไทยในปัจจุบัน

๔.๕.๓ ถนนเสมาชัย แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันตก อยู่ระหว่างโรงเรียนเทศบาล วัดเสมาเมืองกับสวนศรีธรรมมาโคกในปัจจุบันไปจุดถนนศรีธรรมราช เสมาชัยเป็นชื่อวัดร้างปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนเทศบาลวัดเสมาเมือง ภายในบริเวณยังมีซากอุโบสถวิหารปรากฏอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มุมรั้วด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เสมาชัย ซึ่งใช้เป็นน้ำพระพุทธรมรดกในพิธีสำคัญต่าง ๆ ของบ้านเมืองมานาน ปัจจุบันเทศบาลได้แต่งปรับปรุงให้สวยงามและน้ำใสพร้อมบริโภค

๔.๕.๔ ถนนมังกุด แยกจากถนนราชดำเนินไปทางตะวันตก ด้านเหนือของรั้วโรงเรียน วัดพระมหาธาตุไปจุดถนนหลังวัดพระธาตุ ชื่อนี้ได้มาจาก “วัดมังกุด” ซึ่งเป็นวัดร้าง (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนวัดพระมหาธาตุ)

๔.๕.๕ ถนนประตูขาว แยกจากถนนราชดำเนินจากน้ำพุหน้าโรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช (ถนนครุฑทิศ) ไปทางทิศตะวันออกผ่านถนนศรีปราชญ์ไปจุดถนนพัฒนาการคูขวาง “ประตูขาว” เป็นชื่อวัดร้าง มีอาณาบริเวณจากที่ทำการไปรษณีย์นครศรีธรรมราช และโรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช วัดนี้เคยมีเจ้าอาวาสที่มีมนต์ขลังขมังเวทย์ เสกน้ำในบ่อให้สามารถใช้ป้องกันแก้อาถรรพณ์ทั้งหลายได้ บ่อน้ำของวัดนี้จึงเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้ใช้ประกอบในพิธีในโอกาสสำคัญต่าง ๆ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๔.๕.๖ ถนนเทวราช แยกจากถนนราชดำเนินเยื้องศาลเจ้ากวนอู สมาคมพาณิชย์จีนนครศรีธรรมราช ไปทางตะวันตกไปจุดถนนยมนาตรงหน้าวัดศรีทรี “เทวราช” เป็นชื่อวัดร้าง ชาวบ้านเรียกว่าวัดเท ต่อมาได้มีการแลกเปลี่ยนที่ดินกับเอกชน ที่ตั้งของวัดเทคือบริเวณอาคารพาณิชย์หน้าวัดศรีทรี

๔.๕.๗ ถนนมะขามชุม แยกจากถนนราชดำเนินบริเวณรั้วด้านทิศใต้ของโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาไปทางทิศตะวันตก จนถึงสะพานข้ามคลองเตยเชื่อมต่อกับถนนมะขามชุม - นาเคียน ผ่านสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔ (ทุ่งท่าลาด) “มะขามชุม” เป็นชื่อวัดร้าง บริเวณที่ตั้งส่วนหนึ่งเป็นโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาแผนกอนุบาล และส่วนหนึ่งเป็นที่อยู่ของชุมชนมะขามชุม

๔.๖ ถนนที่เกิดในวาระอื่น ๆ

๔.๖.๑ ถนนพัฒนาการคูขวาง เป็นถนนสายหลักของตัวเมืองนครศรีธรรมราชอีกสายหนึ่ง ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่สี่แยกปากนครตรงไปทางทิศใต้จุดถนนสุนอนันต์ (ถนนปากนคร - ปากพ่วง) ขนานกับถนนราชดำเนินตัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ วัตถุประสงค์สำคัญสองประการ ประการแรกเพื่อระบายการจราจรบนถนนราชดำเนิน ประการที่สองเพื่อขยายเขตชุมชนรองรับการเติบโตของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เท่ากับเป็นการปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาประเทศสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายพจน์ สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ตามสโลแกน “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี”

ถนนพัฒนาการคูขวาง

นายไสว สวัสดิสาร นายกเทศมนตรีในสมัยนั้น มีแนวคิดที่จะขยายชุมชนจิงหารือ กับนายสันต์ เอกมหาชัย ผู้ว่าราชการจังหวัด นายเหรียญ สร้อยสนธิ ปลัดจังหวัด และนายบุญส่ง กิจวิบูลย์ และนายโชติ วิสุทธีธรรม เทศมนตรี แล้วเริ่มดำเนินการขอที่ดินจากชาวบ้านเจ้าของที่บริเวณทุ่งหยาม (นาปายาม) ไปที่ละรายสองราย แล้วเริ่มปักแนวถนนจากถนนปากนครตัดตรงไปจดถนนสุนอนันต์ ได้เริ่มดำเนินการตัดถนนเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๖ อันเป็นวันคล้ายวันสถาปนากระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ โดยขอความร่วมมือจากพี่น้องประชาชนในเขตตัวเมืองนครศรีธรรมราช ข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เช่น โรงเรียนเบญจมราชูทิศ โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช โรงเรียนจรัสพิชากกร โรงเรียนศรีธรรมราชวิทยา โรงเรียนชูศิลป์วิทยา โรงเรียนนครวิทยา โรงเรียนวรรณวิทย์ โรงเรียนการช่างนครศรีธรรมราช โรงเรียนการช่างสตรีนครศรีธรรมราช โรงเรียนภาษาต่างประเทศและเลขานุการ และโรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราชมาช่วยกันขุดดินทำพื้นทาง ท่ามกลางเสียงเพลงปลุกใจให้พัฒนา ซึ่งแต่งโดยครูจางงค์ หอสุชาติ ครูดนตรีโรงเรียนทุ่งสง

ถนนสายนี้สภาพภูมิประเทศเดิมเป็นทุ่งนาและแนวคูหรือแนวคันกันดิน ซึ่งพระยารามราชท่ายน้ำเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชขุดขึ้นในช่วง พ.ศ. ๒๑๔๐-๒๑๖๐ เพื่อป้องกันการรุกรานของสลัดอูขงคตนะ แนวคันกันดินที่ขุดขึ้นนี้มีความยาวตั้งแต่คลองท่าซัก (บริเวณสามแยกบ้านด่านริมถนนท่าโพธิ์ปัจจุบัน) ไปถึงคลองปากนครบริเวณสะพานหลังจวน) ชาวบ้านนิยมเรียกคันดินนี้ว่า “คูขวาง” ดังนั้นเมื่อตัดถนนสายนี้ขึ้นโดยใช้วิธีการเชิญชวนประชาชน นักเรียน นักศึกษา มาช่วยกันขุดในลักษณะร่วมพัฒนา จึงเรียกว่า “ถนนพัฒนาการคูขวาง”

๔.๖.๒ ถนนพัฒนาการทุ่งปรั้ง แยกจากถนนนครฯ - ทุ่งสง ที่สามแยกหลังวัดศาลามีชัย ไปทางด้านหลังวัดเพชรจริก บ้านศรีธรรมราช ผ่านวัดขายนาวา วัดโคกธาตุ ไปจดถนนชลวิถีที่บริเวณหัวท่า

๔.๖.๓ ถนนเทวบุรี เป็นถนนสายเลียบเมือง แยกจากถนนกะโรมหน้าธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด สาขาย่อยตลาดหัวอิฐไปทางทิศใต้ ตัดผ่านทางรถไฟที่หลาดตาปาน ผ่านที่ทำการองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช ไปข้ามคูเมืองด้านตะวันตก เชื่อมถนนนางงาม บริเวณศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช

เทวบุรี เป็นถนนที่เชื่อมชุมชนโพธิ์เสด็จกับตัวเมืองนครศรีธรรมราช ๒ ด้าน คือ ด้านทิศตะวันออกเชื่อมกับศาลากลางจังหวัด และด้านทิศเหนือเชื่อมกับชุมชนหัวอิฐด้านถนนกะโรม ในอดีตชาวชุมชนโพธิ์เสด็จสามารถติดต่อกับตัวเมืองได้ทางเดียว คือ ถนนด้านหลังศาลากลางจังหวัด ต่อมาเมื่อชุมชนหัวอิฐเจริญขึ้น ชาวชุมชนโพธิ์เสด็จเห็นความจำเป็นที่จะต้องมียถนนเชื่อมไปยังตลาดหัวอิฐ เพื่อนำผลผลิตไปจำหน่ายได้สะดวก และถนนเดิมที่มีอยู่เดิมแคบไม่สะดวกแก่การสัญจร ด้วยเหตุดังกล่าว มีผู้นำชุมชนสองคน คือพระภิกษุเมือง เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จในขณะนั้น และนายสุเทพปลัดอาวุโสอำเภอ เมืองนครศรีธรรมราชได้ร่วมมือกันใช้ความพยายามขอที่ดินตามแนวถนนเดิม (ซึ่งเรียกกันว่า “ทางลา”) เพื่อขยายให้มีความกว้างพอที่จะรถยนต์สวนไปมาได้ปรากฏเป็นผลสำเร็จ ชื่อถนนนี้มาจากชื่อของผู้นำ ทั้งสองมาผนวกกัน คือ เทว (จากชื่อสุเทพ) และบุรี (จากชื่อเมือง) เป็นเทวบุรี

เมื่อพื้นที่หมู่ที่ ๑ ตำบลโพธิ์เสด็จเข้าอยู่ในเขตเทศบาล จึงได้รับการปรับปรุงเรื่อยมา ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐-๒๕๕๑ เทศบาลนครนครศรีธรรมราชได้มีนโยบายขยายถนน เพื่อเป็นทางระบาย ความแออัดการจราจรที่ตลาดหัวอิฐ จึงได้ขอความร่วมมือเจ้าของที่ดินตลอดแนวถนน ปรากฏว่าเจ้าของที่ดิน หลายรายได้ให้ความร่วมมือยินดีบริจาคที่ดินเพื่อขยายถนนตามนโยบายของเทศบาล เช่น

๑. นายสุเทพ เลาหวนิช ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ ๑๗๐๓/๑ ถนนราชดำเนิน ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ได้บริจาคที่ดินจำนวน ๒๖ ตารางวา)

๒. มุลินธิคาทอลิกสุราษฎร์ธานี (โบสถ์คริสต์พระมารดาพระศาสนจักร โรงเรียน มารีย์พิทักษ์ศึกษา) อยู่ที่ ๔๘/๒ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔.๖.๔ ถนนกะโรม ความคิดเรื่องของการตัดถนนกะโรมมีมานานแล้ว เพราะในสมัยโบราณ ผู้คนเมืองนครเมื่อจะติดต่อกับผู้คนละแวกนอกเขา (ท้องที่อำเภอฉวาง พิบูน ช้างกลาง และถ้าพรรณรา) ก็มักจะใช้วิธีเดินป่าลัดเลาะไปทางเขาแก้ว (ในท้องที่อำเภอลานสกาปัจจุบัน) ในหนังสือ “รายงานเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๔๐)” สมเด็จพระบรมราชา ดำรงชานุกภาพ ได้ทรงกล่าวไว้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้สั่งให้พระยาสุขุมนัยวินิต และพระยานครศรีธรรมราช จัดการตรวจทางสายนี้ในระดูแล้งที่จะตัดออกไปนอกเขาหลังเมืองระยะทางเพียง ๖๐๐ เส้น ก็จะเป็น ประโยชน์ได้มาก เพราะในเมืองเหล่านี้ไม่ใช้เกวียนการหาขนลินค้ำลำบากแก่ราษฎรอยู่เป็นอันมาก ถ้ามีทางพอให้ใช้เกวียนได้ ถึงจะไม่ลู่ดีหรือไม่มากมายเท่าใดนัก ก็จะเป็นประโยชน์แก่การค้ามิใช่น้อย” เริ่มตัดใน พ.ศ. ๒๔๔๒ ใช้วิธีให้กรมการเมืองไประดมชาวบ้านมาช่วยกันขุด ครั้น พ.ศ. ๒๔๖๒ ร.๖ เสด็จ น้ำตกกะโรมหรือโกรม ปี ๒๕๑๕ เริ่มลาดยางดับเบิลเซอร์เฟส (มะตอย) ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เริ่มขยายเป็น ๔ ช่องจราจรจากทางรถไฟ-สี่แยกเบญจมาศ ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ขยายจากสี่แยกเบญจมาศ-บ้านตาล ปี พ.ศ. ๒๕๓๘

ถนนกะโรม เป็นเส้นทางหลักเข้าสู่ตัวเมืองอีกเส้นทางหนึ่งผ่าน “ตลาดหัวอิฐ” “ถนนพาด” และ “ตลาดแขก”

ขยายจากบ้านตาล - มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และในปัจจุบันนี้กรมทางหลวงกำหนดให้เป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๖ ส่วนจากบ้านตาล - ลานสกาเป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๕

๔.๖.๕ ถนนชลประทาน ๔ ขวา แยกจากถนนท่าศาลา - นาพรุ ไปตามคลองชลประทาน ทั้งซ้ายและขวา เป็นทางลาดยางระยะทาง ๓ กิโลเมตร ไปถึงถนนสะพานยาว เป็นทางลัดเข้าสู่ตัวเมืองของรถที่มาจากบางปู ท่าศาลา และประสงค์จะเข้าตัวเมืองได้สะดวกขึ้น

๔.๖.๖ ถนนศิรินครอุทิศ เป็นทางเชื่อมระหว่างถนนเฉลิมพระเกียรติ (ทางหลวงชนบทที่ นศ.๔๓๐๗) กับถนนพัฒนาการคูขวาง เป็นถนนแอสฟัลติกคอนกรีต ๒ ช่องจราจร กว้าง ๑๒ เมตร ระยะทางรวม ๑.๓๕๐ กิโลเมตร ที่ดินที่ตัดถนนนี้อุทิศโดยตระกูลศิรินคร ให้แก่เทศบาลนครนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗

การสื่อสารในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

อำเภอเมืองเป็นศูนย์กลางการสื่อสารของจังหวัด หน่วยงานที่ดำเนินการด้านการสื่อสารมีหลายหน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะพัฒนามาจากหน่วยงานเดิมเดียวกัน เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อการพัฒนา ปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา “กรมไปรษณีย์” และ “กรมโทรเลข” ขึ้นในวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๒๖ โดยกรมไปรษณีย์รับผิดชอบงานไปรษณีย์ และกรมโทรเลขรับผิดชอบงานโทรเลขและโทรศัพท์

พ.ศ. ๒๕๔๑ มีการรวมกรมไปรษณีย์และกรมโทรเลขใช้ชื่อว่า “กรมไปรษณีย์โทรเลข” ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๔๑ รับผิดชอบงานบริการประชาชนเพื่อการติดต่อสื่อสาร และการสื่อสารโทรคมนาคมของประเทศ

พ.ศ. ๒๔๗๕ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง “กรมไปรษณีย์โทรเลข” ได้รับการปรับปรุงระเบียบการบริหารราชการใหม่ มีการปรับปรุงการสื่อสารโทรคมนาคมของประเทศ รวมทั้งมีการแยกงานบริการสาธารณะที่สำคัญออกไปจัดตั้งเป็นหน่วยงานใหม่ที่มีการบริการเป็นเอกเทศ

พ.ศ. ๒๔๘๒ แยกงานวิทยุกระจายเสียงไปรวมกับสำนักงานโฆษณาการ ปัจจุบันคือกรมประชาสัมพันธ์

พ.ศ. ๒๔๘๙ แยกงานคลังออมสินออกไปจัดตั้งเป็นธนาคารออมสิน

พ.ศ. ๒๔๙๑ แยกงานวิทยุการบินพลเรือนไปขึ้นต่อกรมขนส่ง และต่อมาจัดตั้งเป็นวิทยุการบินแห่งประเทศไทย และแยกงานบริการโทรศัพท์ภายในประเทศ ออกไปจัดตั้งเป็นองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ปัจจุบันคือบริษัททีโอทีจำกัด (มหาชน)

พ.ศ. ๒๕๒๐ แยกงานบริการไปรษณีย์ บริการการเงิน และการโทรคมนาคมอื่น ๆ ออกมาจัดตั้งการสื่อสารแห่งประเทศไทย ปัจจุบันคือบริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) และบริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด ส่วนกรมไปรษณีย์โทรเลขไปตั้ง ณ ที่ทำการโรงเรียนไปรษณีย์เดิม ซอยสายลม แขวงสามเสนใน เขตพญาไท ซึ่งในปัจจุบันคือสำนักงาน กสทช.

พ.ศ. ๒๕๔๓ มีการตรา พ.ร.บ.องค์การจัดสรรคลื่นความถี่ และกำกับการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งบัญญัติให้จัดตั้งสำนักงาน กทช. และสำนักงาน กสช. ให้โอนกิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ หนี้ และงบประมาณของกรมไปรษณีย์โทรเลข ไปเป็นของสำนักงาน กทช. และใช้กิจการทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ต่าง ๆ ของกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์ไปเป็นของสำนักงาน กสช.

พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการตราพระราชกฤษฎีกายกยุบกรมไปรษณีย์โทรเลข และบัญญัติให้มีกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ให้กรมไปรษณีย์โทรเลขเป็นส่วนราชการภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

พ.ศ. ๒๕๔๗ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ จัดตั้ง กทช. จึงมีผลให้กรมไปรษณีย์โทรเลข ถูกยุบตามที่กฎหมายบัญญัติ และโอนกิจการทั้งหมดรวมทั้งข้าราชการและลูกจ้างไปเป็นของสำนักงาน กทช.

พ.ศ. ๒๕๕๓ มีการตรา พ.ร.บ.องค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม บัญญัติให้จัดตั้งสำนักงาน กสทช. ขึ้น และเป็นบรรดา กิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ หนี้ พนักงาน ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงาน กทช. ไปเป็นของสำนักงาน กสทช. ตามมาตรา ๘๙ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓ เป็นต้นมา

พ.ศ. ๒๕๖๐ ตรา พ.ร.บ. องค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม (ฉบับที่ ๒) ขึ้นในวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นการแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๖ ทำการส่งกระจายเสียงออกอากาศครั้งแรกที่สนามหน้าเมือง โดยใช้อาคารสำนักงานกาชาด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ติดกับห้องสมุดประชาชนเป็นสำนักงานชั่วคราว ส่งกระจายเสียงออกอากาศครั้งแรกในระบบ เอ.เอ็ม. ความถี่ ๑,๒๕๐ กิโลเฮิรตซ์ กำลังส่ง ๑ กิโลวัตต์ และระบบเอฟ.เอ็ม. ความถี่ ๙๖ เมกกะเฮิรตซ์ กำลังส่ง ๑๐๐ วัตต์ ต่อมาในปี ๒๕๑๘ ได้รับการจัดสรรเครื่องส่งระบบ เอฟ.เอ็ม. ความถี่ ๑๐๐ เมกกะเฮิรตซ์ กำลังส่ง ๑ กิโลวัตต์ จำนวน ๑ เครื่อง และได้ติดตั้งเครื่องส่งระบบ เอ.เอ็ม. ที่อาคารหน้าวัดท่าราชวรบุรี ตำบลกำแพงเขา อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากนั้นได้ปรับปรุงเครื่องส่งระบบ เอ.เอ็ม. โดยเพิ่มกำลังส่งเป็น ๒๐ กิโลวัตต์

จนถึงปี ๒๕๒๖ กรมประชาสัมพันธ์ได้รับงบประมาณเพื่อก่อสร้างอาคารที่ทำการแห่งใหม่ที่บริเวณค่ายลูกเสือ (วัดหัวมีนาร้าง) ตำบลท่าเรือ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ย้ายสำนักงานและเครื่องส่งระบบ เอฟ.เอ็ม. มาทำการส่งกระจายเสียงออกอากาศตั้งแต่นั้นมา สืบมา ขณะเดียวกันในส่วนเครื่องส่งระบบ เอ.เอ็ม. ก็ได้ย้ายจากตำบลกำแพงเขา ไปติดตั้งออกอากาศที่ศูนย์ราชการนาสาร อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่นั้นมา ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ จนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นระบบ เอฟ.เอ็ม. ได้เปลี่ยนมาออกอากาศความถี่ ๙๓.๕ เมกกะเฮิรตซ์ ได้ติดตั้งห้องส่งใหม่และเครื่องส่งกำลังส่ง ๒ กิโลวัตต์

ปัจจุบันสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งนี้ สังกัดสำนักประชาสัมพันธ์ เขต ๕ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานนายกรัฐมนตรี ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๑๓๔ หมู่ที่ ๑๑ ถนนนครฯ-สงขลา ตำบลท่าเรือ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ ๘๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐-๗๕๔๔-๖ ๒๓๔ โทรสาร ๐-๗๕๔๔-๖๒๓๔

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดตั้งขึ้นจากงบประมาณแผ่นดิน ปี ๒๕๒๘, ๒๕๒๙ และ ๒๕๓๐ ตามนโยบายจัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยในส่วนภูมิภาค ของกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีนายสัมฤทธิ์ วิจารณ์จิตร เป็นผู้อำนวยการคนแรก (พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๑) เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จเรียบร้อยและแพร่ภาพออกอากาศได้ จึงประกอบพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๓๒ ในช่วงที่นายวิเชียร บุณยประสาท เป็นผู้อำนวยการสถานี

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งนี้มีผู้บริหารมาแล้ว ๑๒ คน ประกอบด้วย นายสัมฤทธิ์ วิจารณ์จิตร, นายวิเชียร บุณยประสาท, นายนิคม ทองอยู่, นายทวีป วัฒนไชย, นายประสิทธิ์ เชิญทอง, นางมุกดา ยงประพัฒน์, นางสุนันทา อิศวเรศตระกูล, นายอารมณь คงสกุล, นายวิรัตน์ นิ่มวิจิตร, นายสุริน รักษาแก้ว, นายทัศนีย์ เรืองศิริ และนายอนุชา นาคฤทธิ

ปัจจุบันสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช ถนนนครฯ-หัวไทร ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แพร่ภาพออกอากาศในระบบดาวเทียม ที่รับชมได้ทั่วโลก และผลิตรายการ พร้อมข่าวสนับสนุนการออกอากาศของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (ส่วนกลาง) เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารทั่วประเทศอีกด้วย

ที่ทำการไปรษณีย์นครศรีธรรมราช

ที่ทำการไปรษณีย์นครศรีธรรมราช

ที่ทำการไปรษณีย์นครศรีธรรมราช จัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๘๒ บนที่ดินราชพัสดุ ซึ่งตั้งอยู่บนถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีสถานที่ใกล้เคียง เช่น สนามหน้าเมือง โรงเรียนเบญจมราชูทิศ และโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช เป็นต้น ลักษณะอาคารที่ทำการเป็นเรือนไม้ยกพื้นทรงปั้นหย่า ในระยะแรกให้บริการจดหมายธรรมดา พัสดุไปรษณีย์ และบริการโทรเลข ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นประชาชน ส่วนบริการสำหรับธุรกิจยังมีไม่มากนัก เขตพื้นที่รับผิดชอบการนำจ่ายอยู่ในเขตเมืองหรือเขตเทศบาล ส่วนตำบลที่อยู่ห่างไกลได้ฝากงานไว้กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันมีการให้บริการในเชิงธุรกิจมากขึ้น มีการพัฒนาบริการต่าง ๆ ให้มีความรวดเร็ว เช่น บริการไปรษณีย์ด่วนพิเศษ (EMS) เป็นต้น และสามารถขยายการนำจ่ายครอบคลุมทุกพื้นที่ตำบล และมีการขยายที่ทำการเพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของชุมชนในเขตเมือง เช่น ปณ.ศาลาามีชัย ปณ.ท่าวัง และ ปณ.หัวอิฐ รวมทั้งเคาน์เตอร์บริการ ณ หมู่บ้านเมืองทอง นอกจากนี้ยังเปิดให้บริการด้วยไปรษณีย์รถยนต์ (Mobile) ส่วนเขตชานเมืองที่เปิดให้บริการได้แก่ ปณ.เขามหาชัย ปณ.ชะเมา และ ปณ.บางจาก นอกจากนี้การขยายเปิดให้บริการไปรษณีย์ไปตามอำเภอต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีที่ทำการไปรษณีย์ให้บริการอยู่จำนวน ๒๙ ที่ทำการ

จากนโยบายที่รัฐบาลที่ต้องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้เท่าเทียมกับภาคเอกชน ซึ่ง กสท. เป็นหนึ่งในรัฐวิสาหกิจดังกล่าว และแยกกิจการเป็น ๒ บริษัท คือ บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด และบริษัท กสท. โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)

บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด (ปณท.) ยังคงสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

การคมนาคมและขนส่ง

การคมนาคมและขนส่งจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความสะดวกทั้ง ๓ ทาง คือ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ และทางอากาศ กล่าวคือ

การขนส่งทางรถยนต์ มีทางหลวงแผ่นดินที่สำคัญเชื่อมโยงจังหวัดใกล้เคียง คือ

๑. ทางหลวงหมายเลข ๔๑ จากอำเภอหลังสวน ผ่านสุราษฎร์ธานีสู่พัทลุงโดยผ่านนครศรีธรรมราช
๒. ทางหลวงหมายเลข ๔๐๓ จากนครศรีธรรมราชผ่านอำเภอร่อนพิบูลย์ ทุ่งสง เข้าเขตจังหวัดตรัง
๓. ทางหลวงหมายเลข ๔๐๘ จากนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอเชียรใหญ่ หัวไทร เข้าสู่จังหวัดสงขลา
๔. ทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๓ จากนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอปากพนัง หัวไทร เข้าสู่จังหวัดสงขลา

ในการคมนาคมภายในตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช มีรถสองแถววิ่งบริการรอบเมือง และจากนครศรีธรรมราชไปสู่จังหวัดข้างเคียง สามารถเลือกใช้บริการได้ทั้งรถตู้ รถแท็กซี่ และรถโดยสารประจำทาง

การขนส่งทางน้ำ

มีหลักฐานยืนยันได้ว่าการค้าขายทางน้ำมานานแล้ว คลองปากพญาเดิมเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่เรือสำเภาเข้ามาติดต่อได้ถึงตัวเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีเรือสำเภาจากต่างแดนเข้ามาค้าขาย โดยอาศัยลำน้ำสายนี้

ก่อนนี้อำเภอเมืองมีท่าเรือที่ทำแพ จะมีเรือยนต์แล่นเลียบชายฝั่งทะเล ไปยังอำเภอเมือง ท่าศาลา สีชล - ขนอม ต่อไปยังอำเภอเกาะสมุย หรืออำเภอกาญจนดิษฐ์ สุราษฎร์ธานี และอีกเส้นทางหนึ่งคือท่าแพ - ปากพนัง ซึ่งรับส่งคนโดยสารและสินค้าจากตัวเมืองสู่อำเภอต่าง ๆ ไปยังทะเลตะวันออก

ข้อมูลทำเทียบเรือของสำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ ๔ สาขานครศรีธรรมราช เฉพาะของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีเอกชนจำนวน ๑ ราย คือนางสุหนะ เสมอภาพ ตั้งอยู่ริมคลองปากพูน ตำบลปากพูน อำเภอเมือง ขออนุญาตมีรถยนต์ขนาดไม่เกิน ๒๐ ต้นกรอสส์ เพื่อขนส่งสินค้าประเภทสัตว์น้ำ

นอกจากนั้นจะมีการขนส่งทางน้ำของอำเภอชายทะเลอื่น ๆ

การคมนาคมทางรถไฟ

สถานีรถไฟนครศรีธรรมราช เป็นสถานีปลายทางของการรถไฟแห่งประเทศไทย เป็นทางสายแยกจากสถานีรถไฟสายใต้ที่สถานีชุมทางเข้าชุมทางระยะทาง ๓๕ กิโลเมตร มีสถานีรับส่งผู้โดยสารและสินค้า ได้แก่ บ้านเกยเขน ทุ่งหล่อ โคกคราม หัวยูง ท่าช้าง วังวัว และมะม่วงสองต้น และสิ้นสุดที่สถานีนครศรีธรรมราช

สถานีรถไฟนครศรีธรรมราชหลังแรกก่อสร้างพร้อมทางรถไฟในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ เปิดให้บริการเดินรถเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ และให้บริการตั้งแต่นั้นมา อาคารสถานีหลังปัจจุบันเป็นสถานีระดับชั้น ๑ วางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๒ โดย พ.อ. แสง จุลจาริตต์ ผู้ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทยเป็นผู้วางศิลาฤกษ์ สร้างเสร็จและเปิดให้บริการเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

สถานีรถไฟนครศรีธรรมราช

สถานีรถไฟนครศรีธรรมราชเปิดบริการโดยสาร รับส่งท่อพัสดุภัณฑ์ และหม่อมคั้นขนส่งสินค้า ปัจจุบันมีขบวนรถให้บริการวันละ ๘ ขบวน คือ

ขบวนรถเข้า ๔ ขบวน คือ

๑. ขบวน ๑๗๓ รถเร็ว กรุงเทพฯ - นครศรีธรรมราช
๒. ขบวน ๘๕ รถด่วน กรุงเทพฯ - นครศรีธรรมราช
๓. ขบวน ๔๕๑ ธรรมดา นครศรีธรรมราช - สุโขทัย
๔. ขบวน ๔๕๕ ธรรมดา นครศรีธรรมราช - ยะลา

ขบวนรถออก ๔ ขบวน คือ

๑. ขบวน ๑๗๔ รถเร็ว นครศรีธรรมราช - กรุงเทพฯ
๒. ขบวน ๘๖ รถด่วน นครศรีธรรมราช - กรุงเทพฯ
๓. ขบวน ๔๕๒ ธรรมดา สุโขทัย - นครศรีธรรมราช
๔. ขบวน ๔๕๖ ธรรมดา ยะลา - นครศรีธรรมราช

การคมนาคมทางอากาศ

นครศรีธรรมราชมีสนามบินซึ่งใช้ในกิจการทหารอยู่ในค่ายวิชราวุธ ตำบลปากพูน ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร มีทางวิ่งที่เครื่องบินพาณิชย์สามารถจะลงได้

พ.ศ. ๒๕๑๔ บริษัทเดินอากาศไทย จำกัด ได้มาเปิดในสนามบินพาณิชย์ บินระหว่างนครศรีธรรมราช - ภูเก็ต - กรุงเทพฯ ดำเนินการได้ระยะหนึ่งจึงเลิกกิจการไป เนื่องจากมีผู้ใช้บริการน้อย

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๘ จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ขอใช้บริการท่าอากาศยานกองทัพภาคที่ ๔ เป็นสนามบินพาณิชย์ชั่วคราวอีกครั้ง โดยมีบริษัท เดินอากาศไทย จำกัด ให้บริการในเส้นทางการบิน สุราษฎร์ธานีมายังนครศรีธรรมราช

ท่าอากาศยานนครศรีธรรมราช

ขณะเดียวกันกรมการบินพาณิชย์ได้หาสถานที่เพื่อก่อสร้างสนามบินพาณิชย์เป็นการถาวร มีพื้นที่หลายแปลงที่ถูกเลือกมาพิจารณา แต่ในที่สุดได้เลือกพื้นที่ตำบลปากพูนเป็นที่สร้างสนามบินแห่งใหม่ ท่าอากาศยานพาณิชย์นี้เปิดให้บริการอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยมีบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) และบริษัท พีบีแอร์ จำกัด ให้บริการเพื่อบินตรงจากกรุงเทพมหานครมายังนครศรีธรรมราชในสมัยนายบัญญัติ จันทน์เสนะ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด โดยมีนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เดินทางมาทำพิธีเปิดในวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๓

เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ท่าอากาศยานนครศรีธรรมราช เป็นสนามบินศุลกากรลำดับที่ ๑๐/๑ ของข้อ ๓ แห่งกฎกระทรวงเรื่องกำหนดท่าหรือที่สนามบินศุลกากร ด้านพรมแดนและด้านศุลกากร พ.ศ. ๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยนายกิตติรัตน์ ณ ระนอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ซึ่งมีผลให้ท่าอากาศยานนครศรีธรรมราชสามารถรับเที่ยวบินนำเข้าและส่งออกสินค้าจากต่างประเทศได้

ปัจจุบันมีบริษัท นกแอร์ บริษัท ไทยแอร์เอเชีย บริษัท ไทยไลอ้อน แอร์ และบริษัทไทยเวียดแอร์ บินให้บริการ กรุงเทพฯ (ดอนเมือง/สุวรรณภูมิ) ถึงนครศรีธรรมราช และนครศรีธรรมราช - กรุงเทพฯ (ดอนเมือง/สุวรรณภูมิ) วันละ ๒๔ เที่ยวบิน (ไป-กลับ)

ลักษณะทางกายภาพของท่าอากาศยานนครศรีธรรมราชมีดังนี้

- อาคารที่พักผู้โดยสาร พื้นที่รวม ๗,๘๘๕ ตารางเมตร แยกเป็นพื้นที่อาคารผู้โดยสารส่วนขาเข้า ๓๗๕ ตารางเมตร พื้นที่อาคารผู้โดยสารส่วนขาออก ๓๗๕ ตารางเมตร รองรับผู้โดยสารขาเข้าจำนวน ๑๘๘ คนต่อชั่วโมง และผู้โดยสารขาออก ๑๒๕ คนต่อชั่วโมง รวม ๓๑๓ คนต่อชั่วโมง

- จำนวนเครื่องบินที่รองรับได้สูงสุด ๓๒ เที่ยวบินต่อวัน
- จำนวนผู้โดยสารที่รองรับได้สูงสุด ๒,๕๐๔ คนต่อวัน
- ลานจอดอากาศยานมี ๙ หลุมจอด ลานเฮลิคอปเตอร์ ๒ ลาน

- ขนาดทางวิ่ง ๔๕×๒๑๐๐ เมตร
- พื้นที่รวมทั้งหมด ๑,๘๑๔ ไร่ หรือ ๒,๙๐๒,๔๐๐ ตารางเมตร

ยานพาหนะในอำเภอ

ยานพาหนะในเมืองนครศรีธรรมราช มีมาตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏชัด แต่พบจากจดหมายเหตุของจีน บันทึกโดยพระภิกษุชาวจีนชื่อ “ฮี้จิ้ง” ท่านได้เดินทางไปแสวงธรรม ณ ดินแดนชมพูทวีป ได้จาริกผ่านเมือง “ตามพวลิงค์” ในช่วง “พ.ศ. ๑๒๑๔-๑๒๓๘” ได้เล่าเรื่องการใช้นานพาหนะของนครนครศรีธรรมราชในยุคนั้นว่า มีขบวนแห่อย่างหนึ่งในเมืองนคร คือการลากพระโดย “เรือพระ” ที่ใช้คนลาก ทำให้เราได้ทราบว่าเราก็มียานพาหนะ ที่เป็นเรือพระบกที่อาจจะเป็นล้อไม้กลมหรือเป็นหนวนของเรือพระ ปัจจุบัน ส่วนพาหนะอื่น ๆ ก็มีการใช้ช้างบรรทุกลากไม้ในงานหนัก ใช้ม้าในการขี่เดินทาง รวมถึงกล่าวถึงการใช้น้ำ (ควาย) ในการขี่และลากจูงงานที่เล็กลงมา

ยานพาหนะที่สำคัญที่สุดคงจะหนีไม่พ้นยานพาหนะทางน้ำคือเรือ มีหลักฐานยืนยันมากมายถึงการเดินทางติดต่อกันทั้งภายในพื้นแผ่นดินโดยทางสายน้ำลำคลอง และการเดินทางโดยทะเล ยุคโบราณนักเดินเรือจากต่างเมือง เช่น ชาวจีน ญี่ปุ่น ชาวอาหรับ อินเดีย และฝรั่งชาวยุโรปหลายชนชาติ ได้เดินทางเข้ามาค้าขายกับเมืองนครศรีธรรมราชด้วยเรือสำเภหรือเรือใบ ชาวนครยุคโบราณจึงมีความรู้ในเรื่องการเดินทางเรือ การต่อเรือ จากชาวต่างชาติเหล่านั้นจึงมีฝีมือค่อนข้างสูง สามารถต่อเรือเดินทางข้ามมหาสมุทรเพื่อทำการค้าขายหรือทำศึกสงครามได้

ยานพาหนะประเภทเรือในท้องถิ่นมีใช้ตั้งแต่เรือแพ เรือโคลน ของชาวเหนือ ซึ่งใช้ต้นไม้มัดมาขุดหยาบ ๆ พอบรรจุสิ่งของและคนโดยสารล่องลงมากับสายน้ำ เมื่อจำหน่ายสินค้าหมดก็ขายเรือให้กับชาวนอกนำมาตกแต่งเป็นเรือเพรียวใช้ในแถบแม่น้ำใหญ่ เรือขนาดเล็กที่ใช้อยู่ในลำน้ำทั่วไปทั้งแบบขนส่งสินค้าเป็นเรือบรรทุก เรือขนาดย่อมลงมาใช้โดยสารหรือขนส่งพืชผักผลไม้มาจำหน่ายที่ตลาด เรือขนาดเล็กก็ใช้เฉพาะครอบครัวเพื่อทำมาหากิน จับปูจับปลาทั้งเดินทางไปมาหาสู่ด้วยเรือขนาดเล็กที่กล่าวนี้

ส่วนเรือประมงริมฝั่ง สมัยที่ยังไม่มีเครื่องยนต์ก็หาหินในลำคลอง แม่น้ำ จนถึงริมฝั่งทะเลและใช้ใบขนาดเล็ก เมื่อเครื่องยนต์นำมาใช้ก็ออกเดินทางเข้าไปในทะเลได้ไกลขึ้น จนถึงปัจจุบันกองเรือประมงของนครศรีธรรมราช ก็เดินทางออกหาปลาไปทั่วโลก

ยานพาหนะทางน้ำสรุปว่ามีใช้ในครัวเรือน เป็นเรือขนาดเล็กเพื่อใช้ทำมาหากินบรรทุกสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ และใช้เดินทางไปมาหาสู่ลัดเลาะไปตามลำน้ำเล็ก ๆ ได้ เรือขนาดกลางใช้เป็นเรือบรรทุก และโดยสารวิ่งในลำน้ำใหญ่ ๆ ใช้เป็นเรือประมงในแม่น้ำใหญ่ ๆ และชายฝั่ง เรือขนาดใหญ่ใช้เฉพาะเดินทางไปในทะเล โดยเฉพาะเพื่อการทำประมง ใช้เพื่อโดยสารไปยังเมืองต่าง ๆ แต่ปัจจุบันเรือนั้นว่ามีบทบาทน้อยมากเพราะมียานพาหนะที่เดินทางบนบกมีมากมาย สามารถขนส่งเดินทางเข้าไปลึกในแผ่นดินได้สะดวกขึ้น

ใน พ.ศ. ๒๓๖๗ ได้มีบันทึกของ “เจมโลว์” ได้พูดถึงเรือพระด้วยเช่นกัน เรือพระที่มีบุษบกเป็นพาหนะที่มีล้อไม้เช่นกัน ยานพาหนะของเมืองนครศรีธรรมราชค่อยพัฒนาขึ้นมาตามแบบอย่างที่ว่า

เรือเป็นพาหนะสำคัญสำหรับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับแม่น้ำลำคลอง เพื่อใช้ในการบรรทุกสินค้าและเดินทางไปมาหาสู่กัน
ภาพ <http://www.vcharkarn.com/forum/view?id=55413§ion=forum>

ชาวจีน อินเดีย และฝรั่ง ที่เข้ามาทำการค้าในนครศรีธรรมราช ได้มีการดัดแปลงปรับปรุงเป็นเกวียน เป็นรถลาก โดยกำลังของวัว ควาย และม้าตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงมาใช้รถม้า น่าจะเป็นช่วง พ.ศ. ๒๒๐๐ กว่าๆ เพราะมีการทำถนนหนทางดีขึ้น โดยเฉพาะรถม้าเริ่มมีใช้ครั้งแรกๆ มีลักษณะเป็นตู้คอกสี่เหลี่ยม มีล้อสี่ล้อ ใช้ม้าเทียมสองตัวหรือสี่ตัว เมื่อถนนสะดวกขึ้น รถม้าก็ปรับเปลี่ยนมาใช้ม้าเทียมสองตัวและหนึ่งตัว มีชนิดทั้งสองล้อและสี่ล้อยุคแรกๆ รถม้าจะเป็นเฉพาะเจ้าขุนมูลนาย ส่วนรถรับจ้างจะเกิดขึ้นภายหลัง เจ้าของรถม้ารับจ้างรายแรกของเมืองนครศรีธรรมราชคือของ “ทิดกี” เป็นชาวจีนเคยบวชเรียน อยู่ที่วัดท่าโพธิ์ เคยอาศัยช่วยทำงานให้วัดโดยการขับรถม้าที่มีผู้สร้างถวายพระเดชพระคุณพระรัตนธัชมุนี เจ้าคุณวัดท่าโพธิ์ในยุคนั้น เมื่อทิดกีสึกหาลาเพศออกมามีครอบครัว ก็ได้คิดสร้างรถม้าขึ้นมาเองใช้บรรทุกผู้โดยสาร โดยใช้ล้อเกวียนแต่เล็กกว่า มีแผ่นเหล็กหุ้มล้อ รถไม่มีแหนบกันกระเทือน ทำเป็นลักษณะกล่องสี่เหลี่ยมมีหลังคา ต่อมาก็มีคนเลียนแบบทำขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๖๐ รถม้าในเมือง นครศรีธรรมราชมีจำนวนถึง ๑๐๐ กว่าคัน ก่อนที่รถยนต์โดยสารและรถสามล้อโดยสารจะเข้ามาทดแทนในที่สุด

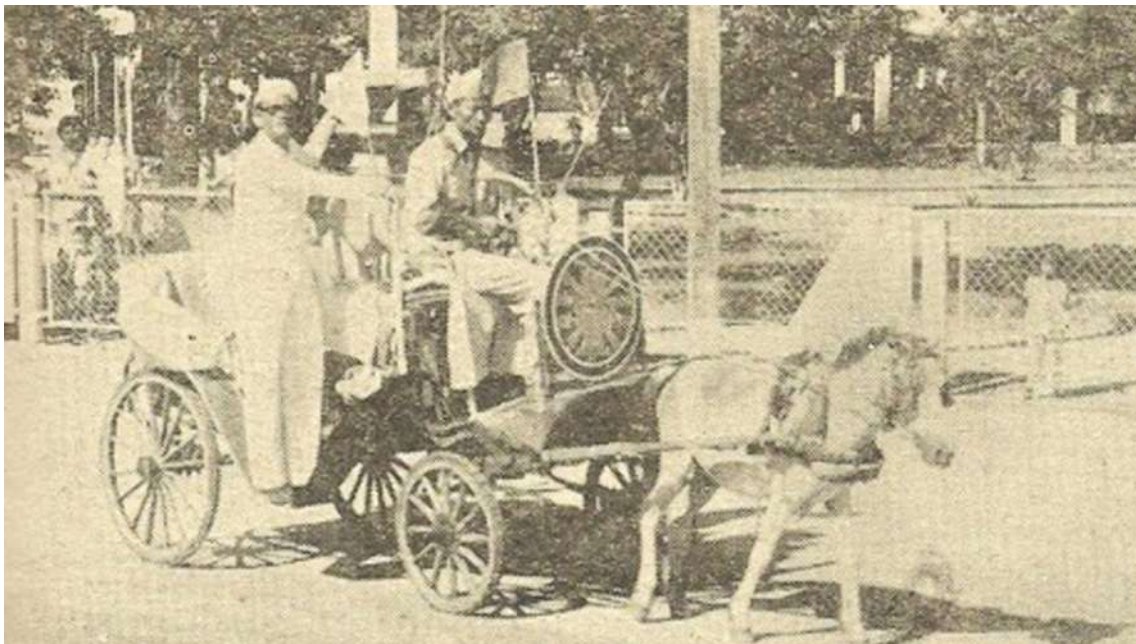
ใน พ.ศ. ๒๔๐๐ เศษ เมืองนครศรีธรรมราชเริ่มมีรถยนต์เข้ามาใช้แล้ว โดยเป็นรถใช้ส่วนตัวของเหล่าเจ้าขุนมูลนาย และกลุ่มคหบดีชั้นสูงในเมืองนครศรีธรรมราช สั่งเข้ามาทั้งจากส่วนกลางในกรุงเทพฯ และสั่งซื้อจากสิงคโปร์และปีนัง

สรุปว่ายานพาหนะของเมืองนครศรีธรรมราชในช่วง พ.ศ. ๒๔๐๐ เศษ นั้น มีทั้งบรรทุกโดยช้าง ม้า วัว และควาย และช่วง พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมาเริ่มมีรถยนต์ รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ของยุโรป มาใช้ในนครศรีธรรมราช รถจักรยานยนต์สามล้อคล้ายๆ กับรถสกายแล็ปทางภาคอีสาน แต่ของนครเราจะมีขนาดสั้นกว่า ซึ่งวิ่งรับผู้โดยสารเฉพาะสายท่าวังถึงท่าแพ รถจักรยานยนต์สามล้อฟ่วงข้างของ นครศรีธรรมราช ประดิษฐ์ขึ้นโดยคนนครศรีธรรมราชเอง คือ นายวุฒิชัย สีสะพันธ์ (ฮวดไ้) เจ้าของธุรกิจ

ในอดีตการใช้เกวียนเทียมควายเป็นพาหนะหลักในการเดินทางหรือบรรทุกสิ่งของ ก่อนที่จะมีรถยนต์เข้ามามีบทบาทแทน
เมื่อบ้านเมืองมีความเจริญขึ้น

ภาพ : <http://www.gotonakhon.com/?p=11160>

รถม้าเมืองคอน “คันสุดท้าย” ของป่าวุฒ สวาทธรรม ถ่ายบริเวณหน้าโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช
ประมาณ พ.ศ.๒๕๑๕ ภาพจากสารานุกรมศรีธรรมราช ฉบับต้อนรับงานเดือนสิบ ๒๕๑๕
โดยคุณดิเรก พรตตะเสน

ภาพ : <http://www.gotonakhon.com/?p=11160>

รถจักรยานสามล้อฟ่งข้าง

รถจักรยานสามล้อรับจ้าง

รถสองแถวที่วิ่งรับส่งผู้โดยสารในตัวเมืองซึ่งชาวเมืองเรียกว่า “รถมาสด้า”

ตัวแทนจักรยานสองล้อของต่างประเทศ ท่านได้ทำแบบสามล้อเมืองป็นั้งซึ่งให้คนโดยสารนั่งข้างหน้า นำมาดัดแปลงเป็นฟ่งข้าง โดยเอาจักรยานสองล้อขนาดใหญ่มาต่อกันทำส่งออกขายทั่วทั้งภาคใต้ จนกระทั่งมีรถสามล้อซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน สั่งเข้ามาจากกรุงเทพฯ ใช้นั่งโดยสารได้สบายกว่า มีหลังคาคลุมกันฝนได้ ไม่ต้องนั่งกางร่มเหมือนรถฟ่งข้าง รถสามล้อฟ่งข้างจึงใช้เป็นรถบรรทุกแม่ค้าแทน ซึ่งบรรทุกของได้มากกว่า ต่อมาเริ่มมีรถยนต์โดยสาร (รถสองแถว) ซึ่งนำมาต่อตัวถึงที่เมืองนครศรีธรรมราช ต่อโดยช่างชาวจีนมาวิ่งรับส่งผู้โดยสารสายท่าแพ สายปากพอง สายร้อนพิบูลย์ทุ่งสง สายหัวสะพานชะเมา ส่วนสายในเมืองเริ่มมีรถเมล์เข้ามาวิ่งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ของบริษัทโพธิ์ทอง นครศรีธรรมราช จะเรียกว่ารถ “โพธิ์ทอง” ต่อมารถเมล์ก็เริ่มขยายไปสายอำเภอต่าง ๆ จนถึงข้ามจังหวัดไปจังหวัดตรัง สงขลา ภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี จนมาถึงรถทัวร์วิ่งทางไกลถึงกรุงเทพฯ

ยานพาหนะที่สำคัญอีกอย่างคือ รถสามล้อหัวกบ เริ่มเปิดบริการครั้งแรกที่นครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นรถนำเข้าจากประเทศญี่ปุ่น เป็นรถโดยสารราคาถูกเข้ามาแข่งขันกับรถเมล์ สามารถวิ่งบริการตามถนนซอยต่าง ๆ ได้ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เริ่มมีรถสองแถวขนาดเล็กเข้ามาแทน ยี่ห้อ “มาสด้า” บรรทุกคนได้มากกว่าสามล้อหัวกบ แข็งแรงทนทานกว่า วิ่งได้ไกลกว่า และได้ขยายไปทั่วทุกอำเภอ ปัจจุบันแม้จะใช้รถยี่ห้ออื่นไปแทบหมดแล้ว แต่คนยังเรียกรถยี่ห้ออื่นว่า “มาสด้า” อยู่เช่นเดิม หมายถึงรถสองแถวนั่นเอง

รถสามล้อหัวกบ

ส่วนรถหัวกบ คนเริ่มใช้ลดลง ชาวจังหวัดตรังก็ทยอยมาซื้อไปจากเมืองนครจนหมด ปัจจุบันชาวตรังยังอนุรักษ์รถหัวกบเหล่านี้เอาไว้จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวตรังไปแล้ว

ยานพาหนะที่นิยมใช้มากที่สุดในขณะนี้คือรถยนต์ส่วนบุคคลที่เรียกว่ารถเก๋ง ใช้เดินทางไกลไกลจนถึงข้ามจังหวัดก็มี ยานพาหนะส่วนบุคคลขนาดเล็กลงไปอีก ก็คือจักรยานยนต์มีจำนวนมากกว่ายานพาหนะใดๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนยานพาหนะที่ใช้โดยสารทางไกลก็คือเครื่องบิน และอนาคตคาดว่ารถไฟยุคใหม่ก็จะเปลี่ยนโฉมให้กลายเป็นยานพาหนะที่ผู้คนเลือกใช้มากที่สุดในครั้งหนึ่ง

บทที่ ๕

พัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และสาธารณสุข

๑. ประชากร

โครงสร้างทางประชากรของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

ใน พ.ศ. ๒๕๖๐ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีประชากรรวมทั้งสิ้นเฉพาะมีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน (โดยไม่นับรวมผู้ที่ไม่ได้สัญชาติไทย) มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๒๖๓,๙๔๒ คน หรือประมาณร้อยละ ๙๘.๔๘ ของประชากรรวมทั้งสิ้นตามทะเบียนราษฎร จำแนกเป็นประชากรเพศชาย ๑๒๘,๐๔๔ คน และประชากรเพศหญิง ๑๓๕,๘๙๘ คน มี “อัตราส่วนระหว่างเพศ” (Sex Ratio) เท่ากับ ๙๔ มีประชากรจำแนกตามกลุ่มอายุคือ (๑) อายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จำนวน ๕๓,๐๗๙ คน หรือประมาณร้อยละ ๒๐.๑๑ ของประชากรรวมทั้งสิ้น (๒) อายุ ๑๕-๖๔ ปี มีจำนวน ๑๘๕,๔๙๑ คน หรือประมาณร้อยละ ๗๐.๒๘ ของประชากรรวมทั้งสิ้น และ (๓) อายุ ๖๕ ปีขึ้นไปมีจำนวน ๒๕,๓๗๒ คน หรือประมาณร้อยละ ๙.๖๑ ของประชากรรวมทั้งสิ้น เป็นอัตราส่วนพึ่งพิงในวัยเด็ก (Youth Dependency Ratio) และอัตราส่วนพึ่งพิงในวัยชรา (Old-Age Dependency Ratio) ร้อยละ ๒๘.๖๒ และ ๑๓.๖๘ ของประชากร

โรงพยาบาลนครศรีธรรมราช

ภาพจากนายพัทธนันท์ พุดมทอง / รายงานประจำปี ๒๕๕๕ สหกรณ์อ้อมทรัพย์โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช
ถ่ายเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ / ภาพ : <http://www.gotonakhon.com/?p=16008>

วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ตั้งอยู่บนสันทรายของตัวเมืองนครศรีธรรมราช (หาดทรายแก้ว)
ภาพจากหนังสือพัฒนาการของบ้านเมืองบนหาดทรายแก้วนครศรีธรรมราชจากหลักฐานทางโบราณคดี
โดย ดร. วัฒนสาสน์ นุ่นสุข

๑) ประชากรในเขตเมืองของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. ๒๕๖๐ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีประชากรในเขตเมืองรวมทั้งหมด ๑๗๒,๓๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔ ของประชากรรวมของอำเภอ มีจำนวนบ้านในเขตชุมชนเมือง ๖๔,๔๘๑ หลัง มีขนาดของครัวเรือน ๒.๖๗ คนต่อหลังคาเรือน มีความหนาแน่นของประชากร ๘๐๒ คนต่อตารางกิโลเมตร และมีสัดส่วนของประชากรในเขตชุมชนเมืองเท่ากับ ๐.๖๔ พื้นที่ตำบลที่มีประชากรในเขตชุมชนเมืองสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ได้แก่ ตำบลในเมือง ตำบลปากพูน และตำบลโพธิ์เสด็จ เท่ากับ ๐.๒๖, ๐.๒๑ และ ๐.๒๐ ตามลำดับ ส่วนตำบลท่าไร่ ตำบลบางจาก และตำบลนาเคียน มีสัดส่วนของประชากรในเขตชุมชนเมืองที่ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ ๐.๑๐ ในขณะที่ตำบลปากนครมีสัดส่วนของประชากรในเขตเมืองต่ำสุด เท่ากับ ๐.๐๓ ส่วนตำบลนาทราย ตำบลกำแพงเขา ตำบลไชยมนตรี ตำบลมะม่วงสองต้น ตำบลท่าซัก และตำบลท่าเรือ ไม่มีประชากรในเขตชุมชนเมือง

๒) ประชากรในเขตชนบทของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. ๒๕๖๐ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีประชากรในเขตชนบทรวมทั้งหมด ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖ ของประชากรรวมของอำเภอมีจำนวนบ้านในเขตชุมชนชนบท ๓๐,๙๖๑ หลัง มีขนาดของครัวเรือน ๓.๐๙ คนต่อหลังคาเรือน มีความหนาแน่นของประชากร ๒๖๒ คนต่อตารางกิโลเมตร และมีสัดส่วนของประชากรในเขตชนบทเท่ากับ ๐.๓๖ พื้นที่ตำบลที่มีประชากรในเขตชนบทในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ได้แก่ ตำบลท่าเรือ และตำบลนาเคียน มีสัดส่วนของประชากรในเขตชนบท เท่ากับ ๐.๒๓ และ ๐.๑๓ ตามลำดับ ส่วนตำบลท่าไร่ และตำบลนาทราย มีสัดส่วนของประชากรในเขตชนบทที่ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ ๐.๐๗ ในขณะที่ตำบลมะม่วงสองต้น มีสัดส่วนของประชากรในเขตชนบทต่ำที่สุด เท่ากับ ๐.๐๕ ส่วนตำบลโพธิ์เสด็จ ตำบลปากพูน ตำบลในเมือง ตำบลท่าวัง และตำบลคลัง ไม่มีประชากรในเขตชุมชนชนบท

ตาราง จำนวนประชากรในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชในช่วง พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๖๐

อำเภอ - ตำบล	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖
๑. ตำบลท่าไร่	๘,๑๔๓	๘,๐๓๘	๘,๐๐๐	๗,๙๘๐	๘,๐๖๑	๘,๑๒๔
๒. ตำบลปากนคร	๑๒,๕๓๖	๑๒,๗๐๙	๑๒,๘๗๙	๑๓,๐๙๕	๑๓,๖๐๑	๑๒,๕๕๓
๓. ตำบลนาทราย	๖,๑๒๓	๖,๑๕๔	๖,๑๕๖	๖,๑๙๖	๖,๒๖๙	๖,๑๓๑
๔. ตำบลกำแพงเซา	๙,๕๙๑	๙,๕๑๓	๙,๔๘๑	๙,๔๑๕	๙,๔๓๑	๙,๖๓๓
๕. ตำบลไชยมนตรี	๖,๓๙๗	๖,๓๙๑	๖,๔๒๕	๖,๔๑๐	๖,๓๙๒	๖,๔๑๑
๖. ตำบลมะม่วงสองต้น	๔,๔๙๘	๔,๕๔๔	๔,๕๗๕	๔,๖๙๗	๔,๘๑๘	๔,๕๒๔
๗. ตำบลนาเคียน	๑๒,๖๓๑	๑๒,๗๑๙	๑๒,๗๘๕	๑๒,๙๓๕	๑๓,๑๒๗	๑๒,๖๔๒
๘. ตำบลท่าจิว	๑๐,๓๒๖	๑๐,๒๖๖	๑๐,๓๒๔	๑๐,๓๖๘	๑๐,๒๙๖	๑๐,๓๘๗
๙. ตำบลโพธิ์เสด็จ	๓๒,๘๙๙	๑๒,๙๒๘	๓๓,๕๙๐	๓๓,๘๑๐	๓๓,๘๙๑	๓๒,๗๐๐
๑๐. ตำบลบางจาก	๑๑,๐๘๒	๑๐,๙๓๐	๑๐,๙๕๕	๑๐,๘๕๑	๑๐,๘๙๗	๑๑,๒๑๙
๑๑. ตำบลปากพูน	๓๖,๗๐๒	๓๖,๖๔๗	๓๖,๗๕๑	๓๖,๗๘๖	๓๗,๐๔๕	๓๖,๓๐๕
๑๒. ตำบลท่าซึก	๙,๙๘๐	๙,๙๘๗	๑๐,๐๔๘	๑๐,๒๐๗	๑๐,๓๖๙	๙,๘๙๘
๑๓. ตำบลท่าเรือ	๒๒,๐๕๔	๒๑,๘๖๙	๒๑,๘๗๔	๒๑,๘๑๔	๒๑,๒๐๗	๒๒,๒๒๐
๑๔. ตำบลในเมือง	๔๖,๕๓๘	๔๖,๒๔๙	๔๕,๙๖๐	๔๕,๓๐๘	๔๔,๙๖๕	๔๖,๓๘๕
๑๕. ตำบลท่าวัง	๑๗,๙๙๑	๑๘,๑๔๕	๑๘,๑๓๔	๑๘,๐๗๕	๑๗,๙๕๓	๑๗,๘๓๙
๑๖. ตำบลคลัง	๑๙,๗๐๑	๑๙,๔๗๔	๑๙,๕๐๓	๑๙,๒๑๑	๑๘,๘๘๘	๑๙,๕๙๒
อำเภอเมืองนครฯ	๒๒๗,๒๓๒	๒๒๖,๖๑๓	๒๒๗,๔๕๐	๒๒๗,๑๔๘	๒๒๘,๐๑๐	๒๒๖,๖๖๘

ที่มา : ที่ว่าการอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

พระบรมธาตุเจดีย์ตั้งตระหง่านอยู่บน “หาดทรายแก้วนครศรีธรรมราช”
โดยมีเทือกเขานครศรีธรรมราช (เขาหลวง) เป็นฉากหลัง
ภาพ : ศูนย์บูรณาการศึกษาศาสนา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒. การตั้งถิ่นฐาน

๒.๑ ถิ่นฐานรุ่นโบราณ

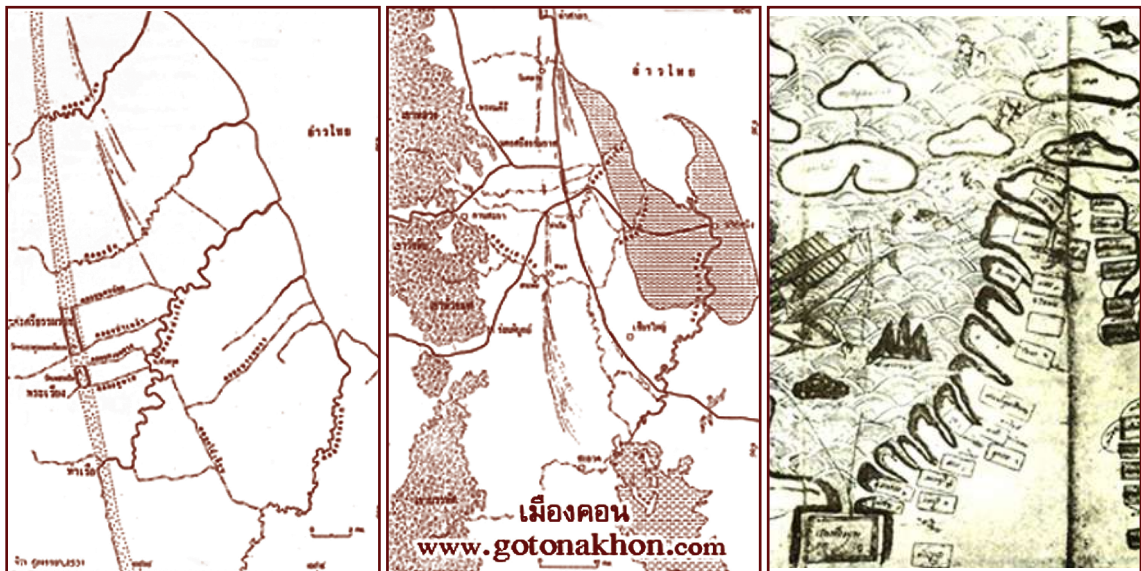
การตั้งถิ่นฐานรุ่นโบราณของอำเภอเมืองเป็นการตั้งถิ่นบน “แนวสันทรายนคร-เชียรใหญ่” โดยเมืองนครศรีธรรมราชเป็นการตั้งถิ่นฐานตอนใต้บน “สันทรายนคร-เชียรใหญ่” ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๙-๑๘ ซึ่งประกอบด้วยชุมชนย่อย ๓ กลุ่ม คือ

๑) **ชุมชนโบราณบ้านท่าเรือ** เป็นการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ “กลุ่ม” บนสันทรายทางตอนใต้โดยมีทางน้ำเชื่อมติดต่อกัน ได้แก่ ชุมชนโบราณบ้านศาลามีชัย ในท้องที่ตำบลศาลามีชัย (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นตำบลในเมือง) ชุมชนโบราณบ้านจันทุน ในท้องที่ตำบลท่าเรือ และชุมชนโบราณบ้านเกตุกาย ในท้องที่ตำบลท่าเรือ พบหลักฐานศาสนสถานก่ออิฐ และบางส่วนสร้างด้วยหินเป็นสถาปัตยกรรมแบบอินเดียภาคใต้แถบแคว้นทมิฬนาฑู โบราณวัตถุที่พบในชุมชนโบราณแถบนี้บางชิ้นมีอายุเก่าแก่ถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ขวานหินขัด กลองมโหระทึกสำริด ภาชนะเคลือบจีนสมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ่ง เชื่อว่าชุมชนโบราณบ้านท่าเรื่อน่าจะตั้งถิ่นฐานอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๐ และเป็นชุมชนเมืองท่าที่ติดต่อกับค้าขายกับโลกภายนอก โดยเฉพาะกับจีนในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

๒) **เมืองพระเวียง** เป็นการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ “สันทรายนคร-เชียรใหญ่” ตอนกลางตัวเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวประมาณ ๑ กิโลเมตร กว้าง ๐.๖ กิโลเมตร ด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออกเป็นคูเมืองสองชั้น คูเมืองด้านนอกกว้าง ๓๖ เมตร กำแพงเมืองก่อด้วยดิน ภายในตัวเมืองมีซากโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น เศษกระเบื้องถ้วยชาม เศษเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งและ

ภาพแผนที่แสดงการตั้งแคว้นโบราณ (ช่วงพุทธศตวรรษ ที่ ๕-๑๐) ในไทยของอาณาจักรหรือรัฐ “ตามพริลิงค์” และเป็นรัฐที่ตั้งเมืองโบราณในยุค “สุวรรณภูมิ” ภาพจากหนังสือ สุวรรณภูมิ ดินแดนทองแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ / ภาพ : <http://www.gotonakhon.com/?p=16008>

แผนที่แสดงแหล่งที่ตั้งเมืองที่บ้านท่าเรือ เมืองพระเวียง/แสดงแนวฝั่งทะเลเดิมและเส้นทางติดต่อถึงทะเลน้อย-ทะเลสาบสงขลา/แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณของฝั่งอ่าวไทย (ภาพกลางในขณะที่ไม่มียำเภอปากน้ำในแผนที่) รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒, ครั้งที่ ๕ นายอำนวย ทองทะวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช, นายสันถัด (เผ่ง) สารรักษ์ (ทองนอก) ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราชอภินันทนการข้อมูล

ราชวงศ์หมิง เศษเครื่องถ้วยสังคโลกสมัยสุโขทัย และฐานเจดีย์เก่าที่ถูกรื้อแล้ว และภายหลังยังขุดพบ เหรียญเงินตราจันเม่ ถ้วยชาม หม้อดินเผา และศิลปะแบบเขมร ได้แก่ พระพิมพ์ ตะเกียงสำริดรูปหัวนก กำไลสำริด หัวครุฑกะไหล่ทอง และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ่ง อีกทั้งได้พบจารึกอักษร ปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ บนแผ่นหิน นักวิชาการได้สรุปอายุสมัยของเมืองพระเวียงคงอยู่ในสมัย ศรีวิชัยที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘

๓) **เมืองนครศรีธรรมราช** เป็นการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณบน “*สันทรายนคร-เข็ญใหญ่*” ตอนเหนือ ห่างจากเมืองพระเวียงประมาณ ๗๐๐ เมตร หลังจากเมืองพระเวียงถูกพวกขวเข้ามามีปล้น ตัวเมืองนครศรีธรรมราชมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร กว้าง ๐.๖ กิโลเมตร และมีคูเมืองล้อมรอบทั้งสี่ด้าน กำแพงเมืองก่อด้วยดินและปึกเสภาพะเนียด ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นกำแพงอิฐ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบในเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ หอพระนารายณ์ ที่มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ และรูปพระวิษณุที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒ นักวิชาการได้สรุปอายุสมัยของเมืองบนสันทรายซึ่งมีกำแพงเมืองอยู่ น่าจะสร้างขึ้นในสมัย ต้นกรุงศรีอยุธยาที่มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐

๒.๒ ถิ่นฐานรุ่งกลาง

การตั้งถิ่นฐานรุ่งกลางของอำเภอเมือง มีความเชื่อมโยงกับของชุมชนภาคใต้ในยุครุ่งเรืองของการทำเหมืองแร่ดีบุก ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ จนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนของภาคใต้ และรวมถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนของอำเภอเมือง สรุปได้ดังนี้

๑) **ยุคเหมืองแร่ดีบุก** เป็นการตั้งถิ่นฐานที่มีปัจจัยเอื้อจากการทำเหมืองแร่ซึ่งเริ่มต้นเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ การทำเหมืองแร่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งชายฝั่งทะเลภาคใต้ฝั่งตะวันออกและภาคใต้ฝั่งตะวันตก ชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นในยุคนั้น ส่วนใหญ่จะเกาะตัวอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลโดยมีเมือง นครศรีธรรมราชเป็นเมืองศูนย์กลางย่อย มีเมืองเล็ก ๆ กระจายตัวไปตามแนวฝั่งทะเล ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และตรัง ส่วนเมืองใหญ่ ได้แก่ ปัตตานี สงขลา สุราษฎร์ธานี ไซยา และชุมพร โดยมีเส้นทางติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนเมืองทั้งสองฝั่งทะเล คืออ่าวไทยกับทะเลอันดามัน

๒) **ยุคทางรถไฟ** เป็นการตั้งถิ่นฐานที่มีปัจจัยเอื้อจากการทำเส้นทางรถไฟในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญของภาคใต้จากอดีตคือเมือง นครศรีธรรมราชด้านฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย และเมืองตะกั่วป่าด้านฝั่งทะเลอันดามัน ได้ย้ายไปเป็นหาดใหญ่ ด้านฝั่งอ่าวไทย และศูนย์กลางความเจริญด้านฝั่งอันดามันได้ย้ายจากเมืองตะกั่วป่าที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ ระนอง ไปเป็นทุ่งสง ตรัง ยะลา และสุโขทัย - ลก

๓) **ยุคทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔** เป็นการตั้งถิ่นฐานที่มีปัจจัยเอื้อจากเส้นทางรถยนต์ สายเพชรเกษม (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔) ที่สร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๑๐ ทางหลวงสายนี้มีผลต่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางของภาคใต้เป็นอย่างมาก เพราะช่วยกระจายความเจริญสู่ชุมชนเมืองในพื้นที่ ชายฝั่งทะเลอันดามันและพื้นที่ทางหลวงแผ่นดินทอดผ่าน เช่น ระนอง ตะกั่วป่า พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง พัทลุง โดยมีจุดหมายปลายทางสู่ศูนย์กลางความเจริญของภาคใต้ที่หาดใหญ่และสงขลา

๔) ยุคทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑ เป็นการตั้งถิ่นฐานอีกแหล่งหนึ่งโดยมีปัจจัยเอื้อคือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑ ซึ่งสร้างเชื่อมระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีถึงอำเภอทุ่งสง ซึ่งเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ถือเป็นการพัฒนาของภาคใต้ ใน “แถบการพัฒนาตอนกลาง” (Central Corridor) ระหว่างชายฝั่งทะเลฝั่งอ่าวไทยและชายฝั่งทะเลอันดามัน ขยายตัวไปตามแนวทางหลวงหมายเลข ๔๑ ตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไปจนถึงอำเภอทุ่งสง และต่อไปยังจังหวัดพัทลุง และจังหวัดนราธิวาส โดยมีอำเภอสุไหงโก-ลก เป็นจุดหมายปลายทางของความเจริญ

การพัฒนาภาคใต้ดังกล่าวข้างต้นได้ก่อให้เกิดศูนย์กลางความเจริญของภาคใต้ ทั้งเมืองศูนย์กลางหลักและเมืองศูนย์กลางรองทั้งสองฝั่งทะเลที่มีความเชื่อมโยงการพัฒนาของเมืองศูนย์กลาง การพัฒนาตามแนวเส้นทางการคมนาคมระหว่างสุราษฎร์ธานี-หาดใหญ่ และสุราษฎร์ธานี-ภูเก็ต ในรูปแบบของ “Dual Development Axis” และมีการเชื่อมโยงระหว่างเมืองศูนย์กลางชายฝั่งทะเลอ่าวไทย และชายฝั่งทะเลอันดามันในรูปแบบที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลของจังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดนราธิวาส ส่งผลให้เกิดความเติบโตของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชตามไปด้วยอย่างรวดเร็ว

๒.๓ ถิ่นฐานรุ่นปัจจุบัน

ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานและความเจริญของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชของบริษัทโมดัส คอนซัลแทน จำกัด ซึ่งใช้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในเชิงมิติ (Dimension) พบว่าการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันมีรูปลักษณะโครงสร้าง และการเจริญเติบโตแตกต่างจากถิ่นฐานรุ่นโบราณและถิ่นฐานรุ่นกลางดังนี้

๑) **รูปลักษณะของชุมชนเมืองของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช** อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีชุมชนเมืองระดับเทศบาลรวมทั้งหมด ๗ แห่ง มี “รูปลักษณะของชุมชน” (Urban Patterns) ส่วนใหญ่เป็น “แบบแถบขยาย” (Linear) เห็นได้จาก เทศบาลนครนครศรีธรรมราช เทศบาลเมืองปากพูน เทศบาลตำบลท่าแพ เทศบาลตำบลบางจาก และเทศบาลตำบลปากนคร ชุมชนเมืองส่วนที่เหลือมีรูปลักษณะของชุมชนเมืองเป็น “แบบผสม” (Hybrid) เห็นได้จากเทศบาลตำบลท่าจั่ว และเทศบาลตำบลโพธิ์เสด็จ

๒) **โครงสร้างของชุมชนเมืองของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช** โดยภาพรวมของชุมชนเมืองของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมี “โครงสร้างของชุมชนเมือง” (Urban Structures) ส่วนใหญ่เป็น “แบบกระจุกกระจาย” (Concentrated Decentralization) เห็นได้จากเทศบาลเมืองปากพูน เทศบาลตำบลบางจาก เทศบาลตำบลปากนคร เทศบาลตำบลท่าจั่ว และเทศบาลตำบลโพธิ์เสด็จ ส่วนชุมชนเมืองส่วนที่เหลือมีโครงสร้างของชุมชนเมืองเป็น “แบบหลายศูนย์กลาง” (Polycentric) เห็นได้จากเทศบาลนครนครศรีธรรมราช และ “แบบศูนย์กลางเดี่ยว” (Monocentric) เห็นได้จากเทศบาลตำบลท่าแพ

“รูปลักษณะของชุมชนเมือง” (Urban Patterns) จำแนกออกเป็น ๕ ลักษณะ คือ “แบบแถบขยาย” (Linear : LI) “แบบต้นไม้” (Tree : TR) “แบบรัศมี” (Redal : RA) “แบบรังผึ้ง” (Cellular : CE) และ “แบบผสม” (Hybrid)

“โครงสร้างของชุมชนเมือง” (Urban Structures) จำแนกออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ “แบบกระจุกกระจาย” (Concentrated Decentralization : CD) “แบบศูนย์กลางเดี่ยว” (Monocentric : MO) “แบบหลายศูนย์กลาง” (Polycentric : PO)

ชุมชนเมืองย่านท่าวังนับว่าเป็นแหล่งเศรษฐกิจของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

๓) การเจริญเติบโตของชุมชนเมืองของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมของชุมชนเมืองของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่เติบโตเป็น “แบบแผ่กว้าง” (Urban Extensions) เห็นได้จาก เทศบาลเมืองปากพูน เทศบาลตำบล ท่าแพ เทศบาลตำบลบางจาก เทศบาลตำบลปากนคร เทศบาลตำบลท่าจั่ว เทศบาลตำบลโพธิ์เสด็จ ส่วนชุมชนเมืองที่เหลือเจริญเติบโตเป็น “แบบการขยายตัวของหลายชุมชน” (Multiple Village Extensions) เห็นได้จากเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

๓. ลักษณะนิสัยใจคอ

พฤติกรรมของชาวอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งอำเภอใน พ.ศ. ๒๔๔๐ พบว่ามีพฤติกรรมหลายประการที่สะท้อนนิสัยใจคอออกมา จนทำให้เป็นบุคลิกและค่านิยมเฉพาะตัว (หรือ “เอกลักษณ์นิสัยใจคอ”) อย่างไรก็ตาม นิสัยใจคอที่ประมวลมานี้ วิรัตน์ ธีระกุล แห่งวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราชได้สรุปเป็นข้อสังเกตในลักษณะเป็นภาพรวม (โดยมิได้เจาะจงว่าจะต้องปรากฏเช่นนี้ทุกครอบครัว) ว่ามี ๑๒ ประการ คือ

(๑) รักอิสระ หมายถึงรักความเป็นไท ไม่ชอบการบังคับให้อยู่ในกรอบหรือวินัย ไม่ชอบอยู่ใต้อาณัติใคร ไม่ชอบกฎเกณฑ์ รวมทั้งมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อการใช้อำนาจบังคับ

(๒) รักความเป็นตัวของตัวเอง หมายถึงไม่นิยมการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะจัดตั้งหรือกลุ่มทางการ เหตุนี้จึงทำให้การจัดตั้งกลุ่มที่ทางราชการชี้แนะมักจะไม่เป็นผลเท่าที่ควร

“การเจริญเติบโตของชุมชนเมือง” (Urban Growth) จำแนกเป็น ๕ ลักษณะ คือ “แบบเติมที่ว่าง” (Urban Infill : UI) “แบบแผ่กว้าง” (Urban Extensions : UE) “แบบการขยายตัวของชุมชนหลัก” (Key Village Extensions : KVE) “แบบการขยายตัวของหลายชุมชน” (Multiple Village Extensions :MVE) และ “แบบชุมชนใหม่” (New Settlements : NS)

งานบุญเดือนสิบถือเป็นงานสำคัญสำหรับชาวนครศรีธรรมราช เพราะเป็นงานรวมญาติพี่น้องพร้อมหน้ากันเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วตามความเชื่อตั้งแต่โบราณ ปัจจุบันยังคงอยู่คู่เมืองนครศรีธรรมราชอย่างเหนียวแน่น

(๓) รักพวกพ้อง หมายถึงรักผูกพันในหมู่ญาติ ถิ่นกำเนิด ความคุ้นเคยเป็นการส่วนตัว หรือความผูกพันรักใคร่ในฐานะเดียวกัน ปรากฏอยู่ทั้งในชีวิตประจำวันและในหน้าที่การงาน เหตุนี้จึงทำให้พวกพ้องอยู่เหนือความผิดกฎหมาย อยู่เหนือระเบียบกฎเกณฑ์ อยู่เหนือความเป็นธรรม และอยู่เหนือความคิดการเมือง

(๔) รักความจริงใจ หมายถึงมีความตรงไปตรงมา ไม่มีเลศนัย ผู้ใดแสดงความจริงใจให้ปรากฏผู้นั้นมักจะได้รับความจริงใจจากชาวนครตอบแทน

(๕) รักความใจกว้าง หมายถึงชอบผู้มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว กล้าได้กล้าเสีย เต็มใจให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อประสบความทุกข์ยาก เรียกอีกอย่างว่า “ใจนักเลง”

(๖) รักความโอ้อ่า หมายถึงชอบสิ่งของและการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงความโอ้อ่าภูมิฐานะ โดยไม่คำนึงถึงฐานะตนเอง เห็นได้จากการจัดงานต่าง ๆ ของชาวบ้าน ได้แก่ งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น มักทุ่มเทเงินทองจำนวนมากเพื่อแสดงถึงฐานะ กลัวการถูกนิทหาว่าเป็นคนขี้เหนียวใจไม่ถึง จึงพยายามหลีกเลี่ยงภาวะที่แสดงให้เห็นว่าตนน้อยหน้าผู้อื่น

(๗) รักศักดิ์ศรี หมายถึงหยิ่งในเกียรติและยศของตน ไม่ชอบให้ใครมาดูแคลน ไม่ยอมใครง่าย ๆ ลักษณะความอ่อนน้อมถ่อมตนจึงปรากฏค่อนข้างน้อย คำพูดที่แสดงการยกย่องให้เกียรติคนอื่นหรือถ่อมตนมีจำกัดในภาษาท้องถิ่น ลักษณะที่ว่านี้ทำให้ถูกมองว่าเป็นคนหัวหมอหรือแข็งกระด้าง

(๘) รักการเป็นเจ้านาย หมายถึงนิยมชมชอบต่อการเป็นข้าราชการ สังเกตได้จากการนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบโรงเรียนด้วยความหวังที่จะให้เข้ารับราชการ แต่เมื่อได้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นชนชั้นเจ้านาย มักมีพฤติกรรมที่เลียนแบบเจ้านายอย่างเด่นชัด ก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่าง

ประชาชนกับข้าราชการ และก่อให้เกิดค่านิยมที่สวนกลับหรือขัดแย้งกัน และสิ่งที่ตรงกันข้ามคือชาวนครที่ไม่เป็นข้าราชการมักมีความรู้สึกต่อต้านระบบเจ้าขุนมูลนาย

(๙) รักถิ่นกำเนิด หมายถึงมีความภูมิใจกับอดีตอันยาวนาน และวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตน ดังจะเห็นได้ว่าแม่จะไปประกอบอาชีพในถิ่นอื่น นิยมกลับมาถิ่นเดิมในสองเทศกาล คือ เทศกาลเดือนห้า และเทศกาลเดือนสิบ รวมทั้งมีความภูมิใจที่จะพูดภาษาถิ่นได้ในที่ต่าง ๆ โดยไม่ค่อยเกรงใจผู้ฟังซึ่งเป็นชาวภาคอื่น ๆ

(๑๐) รักชอบระบบอาวุโส หมายถึงนิยมให้ความนับถือกันตามความอาวุโส ทั้งในความสัมพันธ์ส่วนตัวและในหน้าที่การงาน เพราะถือว่าผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า นอกจากนั้นยังถือว่าการเชื่อฟังผู้อาวุโสเป็นการป้องกันตัวด้วย

(๑๑) รักสุขนิยม หมายถึงนิยมหาความสุขจากชีวิต ชอบความสนุกสนาน ทั้งในชีวิตประจำวัน และในงานอาชีพ มักแสวงหาความสนุกสนานไว้ด้วยเสมอ ชอบพูดคำผวน ชอบคนเจ้าบทเจ้ากลอน ชอบจัดงานรื่นเริงหรือมหรสพ และชอบธรรมชาติ

(๑๒) รักชอบกิจกรรมทางการเมือง หมายถึงมีสำนึกและตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างสูง

๔. พัฒนาการทางเศรษฐกิจ

โดยสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของนครศรีธรรมราช จัดได้ว่าเป็นจุดที่มีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน คนสมัยโบราณจึงอาศัยลมมรสุมนี้เพื่อเดินเรือ ประกอบกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นอ่าวขนาดใหญ่ เหมาะสำหรับจอดพักเรือและเป็นท่าเรือสำหรับค้าขาย ตลอดจนเป็นทางผ่านที่จะแล่นไปค้าขายในบริเวณอื่น ๆ เช่น บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา บริเวณคาบสมุทรมลายู และบริเวณอ่าวตังเกี๋ย นครศรีธรรมราชจึงกลายเป็นชุมทางเดินเรือที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในคาบสมุทรนี้

๔.๑ เศรษฐกิจยุคเก่า

ร่องรอยทางโบราณคดีและเอกสารของอินเดียและจีนยืนยันว่านครศรีธรรมราช (เดิมคือ อาณาจักรตามพรลิงค์) เป็นอาณาจักรโบราณที่มีการติดต่อกับต่างชาติมานานแล้ว อย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๘ พ่อค้านักเดินเรือชาวอินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และจีนต่างรู้จักอาณาจักรแห่งนี้ดี เพราะเป็นเมืองท่าที่มีสินค้าสำคัญทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างชาติ ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ อาณาจักรตามพรลิงค์อยู่ในเครือข่ายการค้ากับอาณาจักรศรีวิชัย ส่งผลให้การค้ากับต่างชาติรุ่งเรืองตามไปด้วย เพราะอาณาจักรศรีวิชัยเป็นมหาอำนาจทางทะเล ด้วยเหตุนี้ นครศรีธรรมราชจึงสามารถติดต่อค้าขายกับจีนและอินเดียได้สะดวก เห็นได้จากการส่งคณะทูตและเครื่องบรรณาการไปประเทศจีนใน พ.ศ. ๑๕๑๔ ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์ซ่ง ทำให้เศรษฐกิจอาณาจักรนี้เจริญมากกว่าเมืองใดในคาบสมุทรไทย-มลายู

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อสุโขทัยเติบโตเป็นอาณาจักรในแถบลุ่มแม่น้ำยม นครศรีธรรมราชได้เข้าเป็นพันธมิตรกับอาณาจักรสุโขทัย มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาและเส้นทางการค้าระหว่างจีน อินเดีย และอาหรับ มีรายได้จากการเก็บภาษีการค้า รวมทั้งพัฒนาการศาสนาอย่างกว้างขวาง จึงยังดำรงสถานะศูนย์กลางพระพุทธศาสนาที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สืบมา

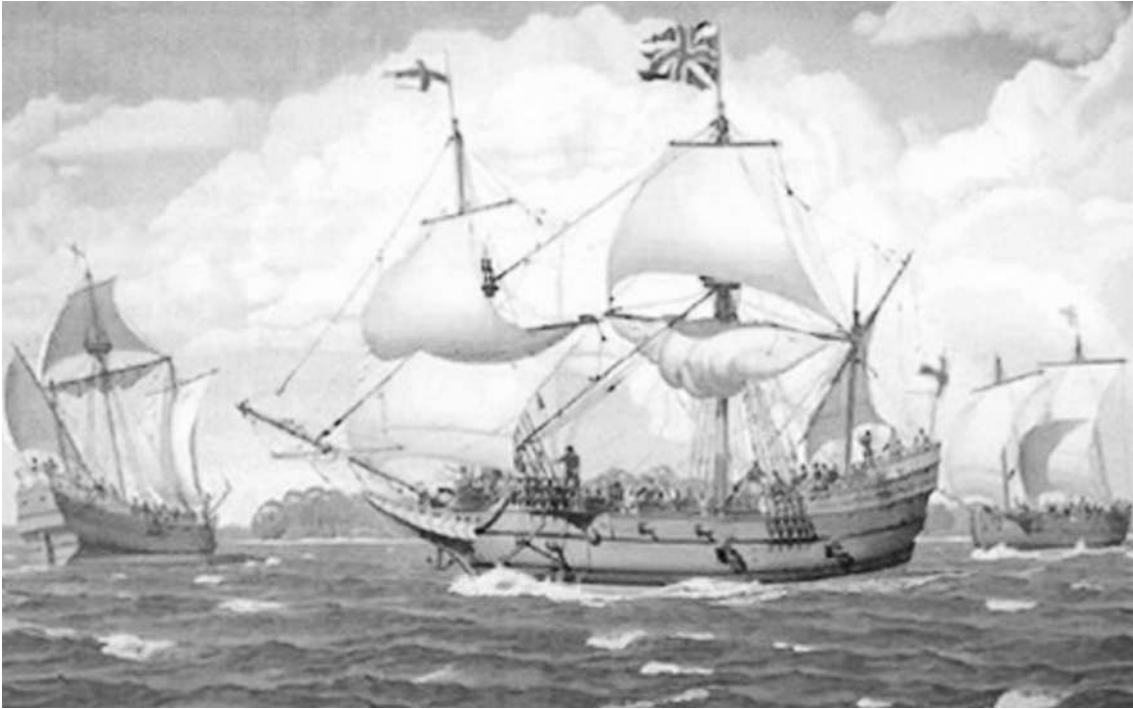
แผนที่การเดินทางผ่านอ่าวไทยสมัยโบราณโดยเรือสำเภา

ภาพจากสารานุกรมศรีธรรมราชและอาจารย์พวงผกา ตลิ่งจิตต์ ห้องสมุดโรงเรียนเบญจมราชูทิศ

<http://www.gotonakhon.com/?p=6889>

ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ กรุงศรีอยุธยาเติบโตเป็นอาณาจักรในลุ่มน้ำเจ้าพระยา การค้ากับต่างชาติของนครศรีธรรมราชยังคงเติบโตเช่นเดิม เพราะประเทศแถบยุโรป เช่น โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา และอังกฤษ เดินทางเข้ามาค้าขายในดินแดนแถบนี้ ทั้งนี้เป็นเพราะเป็นแหล่งผลิตดีบุก เครื่องเทศ และของป่า ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศในขณะนั้น สินค้าเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดใจให้พ่อค้าชาติตะวันตกเดินทางเข้ามาค้าขาย จะเห็นได้จากการเข้ามาขอตั้งสถานการค้าของบริษัทดัตช์อีสต์อินเดีย จำกัด (The Dutch East Indies Company VOC) ใน พ.ศ.๒๑๕๔ ที่เข้ามาทำสัญญาผูกค้าขายดีบุกไทยและดีบุกโดยตรงกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช โดยได้รับสิทธิพิเศษไม่ต้องเสียภาษีใด ๆ ทั้งสิ้น หรือใน พ.ศ. ๒๑๖๔ บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (The British East India Company EIC) ได้รับอนุญาตให้เข้ามาตั้งสถานการค้าในเมืองนครศรีธรรมราช ขณะเดียวกันในฐานะที่เป็นหัวเมืองเอกทางภาคใต้ มีอำนาจควบคุมดูแลหัวเมืองในคาบสมุทรไทย ตั้งแต่ชุมพรตลอดจนถึงหัวเมืองมลายู ทำให้ได้รับผลประโยชน์จากส่วยและภาษีอากรอย่างมาก

ในช่วง พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินกู้เอกราชและตั้งอาณาจักรธนบุรีขึ้น จึงส่งเสริมการค้ากับต่างประเทศอีกครั้ง เนื่องจากช่วงหลังสงครามกับพม่าทำให้เกิดความขาดแคลนเสบียงอาหาร ข้าวจึงกลายเป็นสินค้าที่ต่างประเทศที่เป็นที่ต้องการมาก โดยนำมาแลกกับแร่ดีบุก ทรงสนับสนุนให้พ่อค้าต่างชาติเข้ามาทำการค้า และทรงผลักดันให้ข้าวมีราคาสูงขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อดึงดูดพ่อค้าต่างชาติให้เข้ามาค้าขายตามเมืองท่าต่าง ๆ รวมทั้งเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้นครศรีธรรมราชค้าขายกับต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการค้ากับจีน ซึ่งเป็นตลาดการค้าที่สำคัญ

เรือรบและเรือเดินสมุทรของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ

จาก <http://www.xn--42c3as5b.com/16427358/บทที่-๔-เจ้าพระยานครศรีธรรมราช-น้อย-กับการปกครองหัวเมืองมลายู>

ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราชสำนักสยามได้ส่งเสริมให้เมืองสงขลาขึ้นมาคานอำนาจกับเมืองนครศรีธรรมราชเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของนครศรีธรรมราชโดยตรง โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่เคยได้จากเมืองสงขลา จึงเกิดการแย่งชิงผลประโยชน์ทางการค้าต่างประเทศระหว่างเมืองทั้งสองใน พ.ศ. ๒๓๓๔ ประกอบกับในช่วงนี้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าเมืองตรังกับนครศรีธรรมราช ราชสำนักกรุงรัตนโกสินทร์จึงยกเมืองตรังให้ขึ้นตรงกับกรุงเทพฯ การถอดถอนอำนาจการควบคุมเมืองตรัง ได้ส่งผลให้ภาวะทางเศรษฐกิจของนครศรีธรรมราชถดถอยลง เพราะเมืองตรังมีทรัพยากรที่ใช้ค้าขายต่างชาตินาก และเป็นเมืองท่าที่เชื่อมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชกับพ่อค้าชาวอังกฤษ ทั้งยังเป็นเมืองส่งออกสินค้าประเภทช้าง งาช้าง และดีบุกไปยังอินเดียและศรีลังกาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม พ.ศ. ๒๓๕๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงแก้ไขปัญหานี้ โดยยกเมืองตรังเมืองไทรบุรี และเมืองกลันตัน กลับเข้ามาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช ทำให้ฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชกระเตื้องขึ้นมาอีกครั้ง

ปลายสมัยรัชกาลที่ ๒ คือ พ.ศ. ๒๓๖๕ ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดียได้ส่งจอห์น ครอบเฟด (John Crawfurd) จากอินเดียมายังเกาะปีนัง โดยให้เน้นเกี่ยวกับเรื่องการค้ามากกว่าเรื่องเมืองไทรบุรีและเมืองเประ ครอบเฟดได้เข้ามาเจรจากับรัฐบาลไทยเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ ที่กรุงเทพฯ สารระหลักคือเรื่องการค้าที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ใช้กำลังทหารเข้าควบคุมเมืองไทรบุรี ถือเป็นการรุกรานเมืองไทรบุรี จึงเกลี้ยกล่อมให้ไทยยินยอมให้เจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแฉรัน) กลับไปปกครองเมืองไทรบุรีดังเดิม แต่ฝ่ายไทยไม่ยินยอม เป็นเหตุให้การเจรจาดังนั้นล้มเหลว

ล่วงมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๖๘ บริษัทอังกฤษที่เกาะปีนังได้ส่งครอเพ็ดติดต่อกับทางการไทยอีก โดยผ่านทางเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เพื่อขอเจรจาเรื่องการดูแลเมืองไทรบุรี และส่งเสริมการค้าระหว่างบริษัทอังกฤษกับรัฐบาลไทย ผลการเจรจาครั้งนี้ได้มีสัญญาเบื้องต้น (Preliminary Treaty) ซึ่งลงนามเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๓๖๘ ที่เมืองนครศรีธรรมราช เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเจรจากับรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ อีกครั้ง สัญญาเบื้องต้นนี้มีใจความโดยสรุปว่า

ก. เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) จะไม่ส่งทหารเข้าไปยังประและสลังงออีก ส่วนอังกฤษก็จะไม่เข้าไปยึดครองหรือแทรกแซงเมืองประและสลังงอเช่นเดียวกัน

ข. บริษัทอังกฤษจะไม่แทรกแซงการปกครองเมืองไทรบุรี ถ้าเจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงรัน) ได้กลับมาครองเมืองไทรบุรี บริษัทอังกฤษก็จะบังคับให้ส่งดอกไม้เงินทองให้แก่ไทยอีกปีละ ๔,๐๐๐ ดอลลาร์

ค. เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) สัญญาว่าถ้าพระมหากษัตริย์ไทยยินยอมให้เจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงรัน) กลับมาครองเมืองไทรบุรีอีก เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) จะถอนเจ้าหน้าที่ไทยออกจากเมืองไทรบุรีทั้งหมด และไม่โจมตีไทรบุรีอีก

ภายหลังการเจรจา ครอเพ็ดได้เดินทางจากนครศรีธรรมราชกลับไปอินเดียเพื่อขออนุญาตเจรจากับรัฐบาลไทย เมื่อได้รับอนุญาตอังกฤษจึงส่งร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี่ (Henry Burney) เป็นหัวหน้าคณะมาเจริญทางพระราชไมตรี และทำสนธิสัญญากับรัฐบาลไทย คือ “สนธิสัญญาเบอร์นี่” (The Burney Treaty) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ โดยต้องการให้ราชสำนักสยามยกเลิกระบบผูกขาดการค้า การทำสนธิสัญญาครั้งนี้เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นผู้ติดต่อประสานงานในการเจรจาทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายอังกฤษ ประกอบกับเวลานั้นตระกูล ณ นคร เป็นตระกูลหนึ่งที่มีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจมากที่สุดในภาคใต้ รวมทั้งสายสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างแน่นแฟ้นกับราชวงศ์จักรีและขุนนางผู้ใหญ่ในราชสำนักไทย นอกจากนี้การที่อังกฤษเข้ามามีบทบาทในเมืองไทรบุรีมากขึ้น นครศรีธรรมราชจำเป็นต้องปกป้องผลประโยชน์ในเมืองนี้อย่างเต็มที่ เพราะมีทรัพยากรที่สำคัญในรูปภาษีและส่วยที่เอื้อประโยชน์ให้การค้าต่างประเทศ ในที่สุดเมื่อรัฐบาลไทยต้องถูกบีบบังคับให้ทำสนธิสัญญากับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๓๖๙ นครศรีธรรมราชจึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เพราะสนธิสัญญาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชโดยตรง

ขวัญตา เสงสมบุญณ์* ให้ความเห็นว่า จากการที่นครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองใหญ่ที่สุดทางภาคใต้และมีความสำคัญทางเศรษฐกิจมาหลายยุคหลายสมัย ทำให้เศรษฐกิจการค้าของเมืองนี้ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองของรัฐไทยอย่างยากที่จะแยกออกจากกัน เพราะโครงสร้างในระบบศักดินาอำนาจให้ราชสำนักไทยสามารถจัดเก็บผลผลิตส่วนเกิน ซึ่งได้จากเมืองนครศรีธรรมราช และหัวเมืองภาคใต้ที่นครศรีธรรมราชควบคุมดูแลอยู่ ไปใช้ประโยชน์ในธุรกิจการค้าต่างประเทศ ทำให้ระบบเศรษฐกิจของเมืองหลวงต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจของเมืองนี้ตลอดมา เพิ่งคลี่คลายการพึ่งพาไปในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ นี้เอง

*ขวัญตา เสงสมบุญณ์ การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยต้นรัตนโกสินทร์ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๕๒

การส่งเสริมของภาครัฐทำให้ภาคเกษตรกรรมมีความเข้มแข็ง เป็นการเพิ่มศักยภาพในการผลิตสินค้าสู่ตลาด อันจะส่งผลถึงระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๔.๒ เศรษฐกิจยุคปัจจุบัน

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสามภาค ดังนี้

๑) **ภาคเกษตรกรรม** เป็นภาคที่มีความเข้มข้นของภาคการค้าและการบริการในเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชและพื้นที่ต่อเนื่อง เพราะเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าทั้งสินค้าสำเร็จรูปต่าง ๆ และสินค้าทางการเกษตรทั้งพืชผล อาหารสด อาหารทะเลต่าง ๆ จากทั้งในและนอกจังหวัดนครศรีธรรมราช มาไว้ที่ตลาดหัวอิฐ กระจายออกสู่พื้นที่ต่างอำเภอในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) **ภาคอุตสาหกรรม** มีโรงงานอุตสาหกรรมกระจายตัวอยู่ในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมากที่สุด จำนวน ๓๕๗ โรง ส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมกับการเกษตร การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร อุตสาหกรรมขนส่ง อุตสาหกรรมโลหะ และอุตสาหกรรมอาหาร ทำให้เป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญนอกภาคการเกษตร

๓) **ภาคบริการและการท่องเที่ยว** มีวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารเป็นจุดดึงดูดและเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวอันดับแรกในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ซึ่งได้รับการรับรองการเข้าสู่บัญชีมรดกโลก (Tentative) ก่อนจะเสนอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ทางวัฒนธรรมในราว พ.ศ. ๒๕๖๔ จะมีผลทางบวกต่อการดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมถึงก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการค้าขายในท้องถิ่น และเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งทะเล และน้ำตก นับว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

ลักษณะทางเศรษฐกิจของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชหากมองความเชื่อมโยงกับมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๕๖๐ มีมูลค่ารวม ๑๕๕,๘๗๘ ล้านบาท ซึ่งส่วนแบ่งการผลิตจัดอยู่ในอันดับที่ ๓ ของภาคใต้รองจากจังหวัดสงขลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายฝั่งตะวันออก ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดนครศรีธรรมราชมีส่วนแบ่งการผลิตจัดอยู่ในอันดับ ๒ หากวิเคราะห์เศรษฐกิจโดยภาพรวมของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยใช้ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดนครศรีธรรมราช มามองโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางทางการค้าและบริการ จะพบว่ามูลค่าการผลิตส่วนใหญ่อยู่นอกภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมบริการ

๑) ขนาดเศรษฐกิจ

ขนาดเศรษฐกิจของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชสามารถเทียบมูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดนครศรีธรรมราชตามสัดส่วนของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชต่อประชากรทั้งจังหวัด โดย พ.ศ. ๒๕๖๐ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดนครศรีธรรมราชมีมูลค่า ๑๕๕,๘๗๘ ล้านบาท ประชากรของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีจำนวน ๑,๕๓๔,๘๘๗ คน และประชากรของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีจำนวน ๒๖๘,๐๑๐ คน เมื่อเทียบกับขนาดเศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราชแล้ว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีขนาดเศรษฐกิจเท่ากับ ๒๗,๒๑๘ ล้านบาท (ขนาดเศรษฐกิจเท่ากับจำนวนประชากรในพื้นที่วางผัง x ขนาดเศรษฐกิจจังหวัด / จำนวนประชากรในจังหวัด)

๒) โครงสร้างเศรษฐกิจในภาพรวม

พ.ศ. ๒๕๖๐ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อนำมาเทียบกับมูลค่าการผลิตในแต่ละสาขาของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด จำแนกออกเป็นดังนี้

๑) ภาคเกษตรกรรม ประกอบด้วยสาขาเกษตรกรรม และสาขาการประมง จังหวัดนครศรีธรรมราชมีมูลค่าการผลิตรวม ๓๘,๙๔๖ ล้านบาท ส่วนอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีมูลค่าการผลิตรวม ๖,๘๐๐ ล้านบาท

๒) ภาคอุตสาหกรรม ประกอบด้วยสาขาการผลิตอุตสาหกรรม สาขาการไฟฟ้า ก๊าซ และการประปา และสาขาการก่อสร้าง จังหวัดนครศรีธรรมราชมีมูลค่าการผลิตรวม ๖๐,๕๘๑ ล้านบาท ส่วนอำเภอเมืองมีมูลค่าการผลิตรวม ๑๐,๕๗๘ ล้านบาท

๓) ภาคบริการและการท่องเที่ยว ประกอบด้วยสาขาการขนส่ง การขายปลีก และการซ่อมแซม สาขาโรงแรมและภัตตาคาร สาขาการขนส่ง สถานที่เก็บสินค้า และการคมนาคม สาขาบริการทางการเงิน สาขาการบริการด้านอสังหาริมทรัพย์ สาขาการให้เช่าและบริการทางธุรกิจ สาขาการบริหารราชการแผ่นดินและการท่องเที่ยว สาขาการศึกษา สาขาการบริการด้านสุขภาพ สาขาการให้บริการชุมชนและสังคม และสาขาการบริหารจัดการ จังหวัดนครศรีธรรมราชมีมูลค่าการผลิตรวม ๕๖,๓๕๑ ล้านบาท ส่วนอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีมูลค่าการผลิตรวม ๙,๘๔๐ ล้านบาท

สถานประกอบการธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่ที่เข้ามาลงทุนในจังหวัด เป็นแหล่งงานและการจ้างงานที่ส่งผลต่อตลาดแรงงานอีกรูปแบบหนึ่ง

๓) แหล่งงานและการจ้างงาน

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีความหนาแน่นของสถานประกอบการ โดยใน พ.ศ. ๒๕๖๐ มีสถานประกอบการจำนวน ๑๒,๖๓๒ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๖๐ ของจำนวนสถานประกอบการ ทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสถานประกอบการที่มีขนาดคนทำงาน ๑-๕ คน จำนวน ๑๑,๖๖๑ แห่ง ขนาดคนทำงาน ๖-๒๐ คน จำนวน ๘๒๖ แห่ง ขนาดคนทำงาน ๒๑-๕๐ คน จำนวน ๙๕ แห่ง ขนาดคนทำงาน ๕๑-๑๐๐ คน จำนวน ๑๙ แห่ง ส่วนใหญ่มีการกระจายตัวของสถานประกอบการ ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราชและพื้นที่ต่อเนื่อง

๔) การค้าและบริการ

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและบริการของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีร้านค้าและสำนักงานบริษัทเอกชน รวมไปถึงส่วนราชการ สถาบันการศึกษา และมีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและบริการต่าง ๆ มากที่สุดในจังหวัด โดยศูนย์กลางธุรกิจการค้าของอำเภออยู่ในพื้นที่เขตเทศบาล ได้แก่ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช เทศบาลตำบลโพธิ์เสด็จ และเทศบาลเมืองปากพูน เป็นต้น

โครงสร้างการค้าและบริการของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จากข้อมูลสำมะโนธุรกิจและอุตสาหกรรมใน พ.ศ. ๒๕๕๙ พบว่าพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีสถานประกอบการในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมรวมทั้งหมด ๖,๐๓๖ แห่ง สถานประกอบการส่วนใหญ่ซึ่งเป็นธุรกิจการค้าขายปลีกตั้งอยู่ในพื้นที่เทศบาลนครนครศรีธรรมราช จำนวน ๒,๒๓๓ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙๙ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด รองลงมาได้แก่เทศบาลตำบลโพธิ์เสด็จจำนวน ๙๙๓ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ

๑๖.๔๕ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด และพื้นที่ตำบลท่าเรือจำนวน ๙๙๐ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๖.๔๐ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมดตามลำดับ ส่วนพื้นที่ซึ่งมีสถานประกอบการค้าและบริการน้อยที่สุดคือพื้นที่ตำบลท่าไร่ จำนวน ๖๐ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๙๙ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด

เมื่อพิจารณาถึงประเภทสถานประกอบการจากจำนวน ๖,๐๓๖ แห่ง ประเภทสถานประกอบการที่มีมากที่สุด คือ การค้าปลีก ยกเว้นยานยนต์และรถจักรยานยนต์ รวมทั้งการซ่อมแซมของใช้ส่วนบุคคล และของใช้ในครัวเรือนจำนวน ๕๗๑ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๙.๔๖ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ประเภทกิจการผลิตจำนวน ๑,๒๕๑ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗๓ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด และประเภทโรงแรมและภัตตาคารจำนวน ๗๐๖ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๐ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด ส่วนสถานประกอบการที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ กิจกรรรมด้านคอมพิวเตอร์และกิจการที่เกี่ยวข้องจำนวน ๒๘ แห่ง หรือเป็นคิดร้อยละ ๐.๔๖ ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด

๕. เกษตรกรรม

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบ มีความเหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชรวมทั้งหมด ๓๒๗.๔๒๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๓๒,๗๖๖ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๑๘ ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่ทำการประมง และพื้นที่นาข้าว มีพื้นที่ทั้งหมด ๙๔.๒๓๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕๘.๘๙๘ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒๔ และ ๗๙.๙๓๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔๙.๙๖๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗๘ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ทำการเกษตรอื่น ๆ ได้แก่ พื้นที่ปลูกพืชไร่มีพื้นที่ทั้งหมด ๔๓.๒๕๑ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๗.๐๓๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๔๕ รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกพืชสวน มีพื้นที่ทั้งหมด ๔๓.๐๒๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๖.๘๙๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๔๑ พื้นที่ปลูกยางพารา มีพื้นที่ทั้งหมด ๔๒.๐๘๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๖.๓๐๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๕ และพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันมีพื้นที่ทั้งหมด ๒๑.๔๐๒ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๓,๓๗๖ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๙

สวนปาล์มน้ำมันในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

ตาราง แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๖๐

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ร้อยละ
๑. การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร	๓๗๒.๔๒๖	๖๔.๑๘
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่นาข้าว	๘๙.๙๓๖	๑๓.๗๘
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่	๔๓.๒๕๑	๗.๔๕
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกพืชสวนครัว	๔๓.๐๒๔	๗.๔๑
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา	๔๒.๐๘๓	๗.๒๕
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน	๒๑.๔๐๒	๓.๖๙
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ทำการปศุสัตว์	๐.๖๓๕	๐.๑๑
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ทำการประมง	๙๔.๒๓๖	๑๖.๒๔
- การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่เกษตรอื่น ๆ	๔๗.๘๕๙	๘.๒๕
๒. การใช้ประโยชน์ที่ดินอื่น ๆ	๒๐๗.๘๒๓	๓๕.๘๒
รวม	๕๘๐.๒๔๙	๑๐๐.๐๐

ที่มา: ฐานข้อมูลของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของอำเภอเมืองในปัจจุบัน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่ทำนาของเกษตรกร

๕.๑ พื้นที่การเกษตร

๑.) **พื้นที่นาข้าว** : พื้นที่นาข้าวของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๕๕๙ มีทั้งหมด ๗๙.๙๓๖ ตร.กม. หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗๘ ของพื้นที่อำเภอ ตำบลที่มีการปลูกข้าวมากที่สุด คือตำบลบางจาก รองลงมาคือตำบลไชยมนตรี ตำบลนาทราย และตำบลมะม่วงสองต้น

เกษตรกรกับพื้นที่ปลูกพืชไร่ที่ล้ล็บปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของกลไกตลาด

๒.) **พื้นที่พืชไร่** : พื้นที่พืชไร่ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ มีทั้งหมด ๔๓.๒๕๑ ตร.กม. หรือคิดเป็นร้อยละ ๗.๔๕ ของพื้นที่อำเภอ ตำบลที่มีการปลูกพืชไร่มากที่สุด คือตำบลท่าไร่ รองลงมาคือตำบลไชยมนตรี และตำบลมะม่วงสองต้น

๓.) **พื้นที่ปาล์มน้ำมัน** : พื้นที่ปาล์มน้ำมันใน พ.ศ. ๒๕๕๙ มีทั้งหมด ๒๑.๔๐๒ ตร.กม. หรือคิดเป็นร้อยละ ๓.๖๙ ของพื้นที่อำเภอ ตำบลที่มีการปลูกปาล์มน้ำมันมากที่สุด คือตำบลท่าเรือ รองลงมาคือตำบลปากพูน และตำบลบางจาก ส่วนตำบลที่ปลูกปาล์มน้ำมันน้อยที่สุด คือตำบลมะม่วงสองต้น ส่วนพื้นที่ตำบลโพธิ์เสด็จไม่มีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและเป็นพื้นที่ชุมชนเมือง

๔.) **พื้นที่ยางพารา** : พื้นที่ยางพาราใน พ.ศ. ๒๕๕๙ มีทั้งหมด ๔๒.๐๘๓ ตร.กม. หรือคิดเป็นร้อยละ ๗.๒๕ ของพื้นที่อำเภอ ตำบลที่มีการปลูกยางพารามากที่สุด คือ ตำบลกำแพงเซา รองลงมาคือตำบลท่าจั่ว และตำบลไชยมนตรี

๕.) **พื้นที่พืชสวน** : พื้นที่พืชสวน ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ มีพื้นที่ทั้งหมด ๔๓.๐๒๔ ตร.กม. หรือคิดเป็นร้อยละ ๗.๔๑ ของพื้นที่อำเภอ ตำบลที่มีการปลูกพืชสวนมากที่สุด คือตำบลปากพูน รองลงมาคือตำบลบางจาก และตำบลกำแพงเซา ส่วนตำบลที่มีพื้นที่ปลูกพืชสวนน้อยที่สุด คือตำบลท่าซัก

๖.) **การประมง** : พื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ ๒๕.๔๑๔ กิโลเมตร การประกอบธุรกิจการประมง มีการดำเนินงานบริเวณชายฝั่งทะเล โดยมีเรือที่มีการจดทะเบียนจำนวน ๑๐๔ ลำ ได้แก่ อวนลอบปู จำนวน ๒๕ ลำ อวนลากแผ่นตะเฆ่ จำนวน ๖๗ ลำ อวนลากคานล่าง จำนวน ๗ ลำ และอวนรุน จำนวน ๘ ลำ นอกจากนี้มีเรือที่ไม่ได้จดทะเบียน จำนวน ๒๑๙ ลำ ประกอบด้วย อวนลากแผ่นตะเฆ่มีคานล่าง จำนวน ๒ ลำ ลากแผ่นตะเฆ่ จำนวน ๘ ลำ อวนลากข้าง จำนวน ๒๔๓ ลำ และคราดหอย จำนวน ๖ ลำ โดยมีชาวประมง จำนวน ๑,๒๙๔ คน มีทำขึ้นสัตว์น้ำ จำนวน ๓ ท่า

ประมงพื้นบ้านยังเป็นอาชีพที่ดำรงอยู่คู่กับชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองหรือตามชายฝั่งทะเล

นอกจากการทำประมงโดยการจับสัตว์น้ำในทะเลแล้ว ยังมีการเพาะสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งทะเล มีบ่อกระชังจำนวน ๓,๑๘๘ บ่อ มีข้อมูลการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช จำนวน ๓,๑๐๕ คน

๗.) การปลูสัตว์ : สัตว์เลี้ยงที่เกษตรกรของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชนิยมเลี้ยง ได้แก่ โค กระบือ สุกร แพะ ห่าน ไก่ เป็ด และนกกกระจอกเทศ ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ มีจำนวนสัตว์เลี้ยงทั้งหมด ๗๔๕,๐๘๙ ตัว สัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยงมากที่สุดคือไก่ จำนวน ๔๓๘,๘๗๒ ตัว หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๘.๙๐ ของจำนวนสัตว์เลี้ยงทั้งหมด รองลงมาได้แก่เป็ด จำนวน ๒๖๐,๔๘๘ ตัว หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๔.๙๖ ของจำนวนสัตว์เลี้ยงทั้งหมด และสุกร จำนวน ๒๕,๐๘๗ ตัว หรือคิดเป็นร้อยละ ๓.๓๗ ของจำนวนสัตว์เลี้ยงทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงโค ห่าน กระบือ และนกกกระจอกเทศ มีจำนวน ๑๕,๒๑๖ ตัว ๑,๖๔๖ ตัว ๓๔๙ ตัว และ ๓ ตัว ตามลำดับ

๕.๒ ตลาดเพื่อการเกษตร

เนื่องจากอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้มีศูนย์กลางทางด้านเกษตรกรรมที่สำคัญ คือตลาดสินค้าเกษตรกรรม ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของสินค้าเกษตรกรรมได้ ดังนี้

๑.) ตลาดสินค้าพืชเศรษฐกิจสำคัญ : ตลาดสินค้าพืชเศรษฐกิจที่เป็นแหล่งศูนย์กลางการตลาด ได้แก่ ยางพารา กาแฟ มะพร้าว ซึ่งสินค้าได้มาจากทุกแห่งในภาคได้มารวมกันที่ตลาดหัวอิฐ และตลาดแม่พะยอมที่ตำบลโพธิ์เสด็จ เพื่อขายส่งไปยังตลาดอื่น ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

๒.) ตลาดสินค้าสัตว์น้ำ : ตลาดสินค้าสัตว์น้ำส่วนใหญ่มีการซื้อขายตามแพปลา และที่ท่าเทียบเรือประมงต่าง ๆ เช่น ตลาดสดปากนคร ตลาดท่าแพ ตลาดสดวัดใหญ่ ซึ่งตลาดเหล่านี้ส่วนใหญ่มักซื้อขายเฉพาะสัตว์น้ำเท่านั้น

ตลาดกลางการเกษตรหัวอัฐ ถนนกะโรม ตำบลโพธิ์เสด็จ

๓.) ตลาดกลางสินค้าเกษตร : ปัจจุบันตลาดกลางที่ได้รับการส่งเสริมตามระเบียบของกรมการค้าภายใน มีตลาดกลางผักและผลไม้จำนวน ๒ ตลาด ประกอบด้วย

(๑) ตลาดกลางผักและผลไม้หัวอัฐ เป็นตลาดที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นตลาดกลางผักและผลไม้ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ สินค้าที่ซื้อขายเป็นประเภทผักและผลไม้ อาหารสด และแห้งเกือบทุกชนิด ปริมาณสินค้าเข้าสู่ตลาดวันละ ๕๐๐ ตัน โดยมีแหล่งที่มาจากทั่วประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะมาเลเซีย

(๒) ตลาดกลางสินค้าเกษตรหัวอัฐ เป็นตลาดที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นตลาดกลางสินค้าเกษตร เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ สินค้าที่จำหน่ายในตลาดส่วนใหญ่เป็นผักและผลไม้ รวมทั้งอาหารสดและแห้งต่าง ๆ เกือบทุกชนิด ปริมาณการซื้อขายประมาณวันละ ๕๐ - ๑๐๐ ตัน ขึ้นอยู่กับฤดูกาล ช่วงเวลาการให้บริการของตลาดคือเวลา ๑๘.๐๐ - ๐๒.๐๐ น. ตลาดกลางแห่งนี้มีห้องเย็นไว้บริการรับฝากสินค้าและเก็บรักษาสินค้าของพ่อค้าและเกษตรกร

๖. อุตสาหกรรม

๖.๑ ประเภทของโรงงานอุตสาหกรรม

โรงงานอุตสาหกรรมของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมี ๑๖ ประเภท (จากทั้งหมด ๒๒ ประเภท) ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ อุตสาหกรรมที่มีการจดทะเบียนมากที่สุด คือ อุตสาหกรรมกรรมการเกษตร จำนวน ๑๐๒ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๗๒.๕๕ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน ๑๘๐ คน รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรมขนส่ง จำนวน ๔๔ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๑,๒๙๖.๑๑ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน ๙๔๕ คน และอุตสาหกรรมโลหะ จำนวน ๔๑ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๑๔๒.๕๐ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน จำนวน

อุตสาหกรรมแปรรูปไม้ยางพารา

๖๓๒ คน ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีประเภทอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหาร จำนวน ๓๖ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๓๔๑.๐๔ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน ๔๖๖ คน และอุตสาหกรรมเครื่องกล จำนวน ๓๕ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๑๗.๐๐ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน ๑๔๗ คน

๖.๒ จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม

จากข้อมูลสถิติการจดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรมของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ พบว่า มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้จดทะเบียนในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช สะสมรวมทั้งหมด ๓๕๗ โรง มีเงินทุนจดทะเบียนทั้งหมด ๒,๕๕๙.๒๔ ล้านบาท มีจำนวนคนงานรวมทั้งหมด ๔,๐๖๘ คน โดยจำแนกออกเป็นโรงงานจำพวกที่ ๑ จำนวน ๑๓๑ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๒๓.๔๑ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน ๒๕๐ คน โรงงานจำพวกที่ ๒ จำนวน ๔๗ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๖๖.๗๑ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน ๓๙๒ คน และแรงงานจำพวกที่ ๓ จำนวน ๑๗๙ โรง มีเงินทุนจดทะเบียน ๒,๓๙๖.๑๒ ล้านบาท มีจำนวนคนงาน ๓,๔๒๖ คน

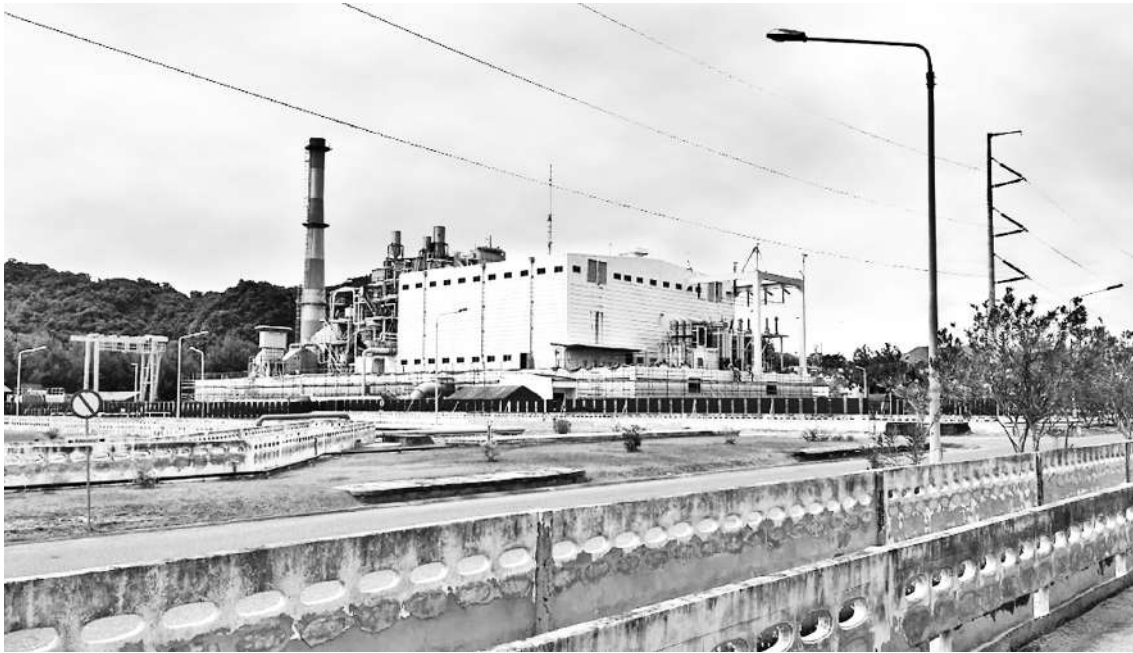
๖.๓ การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม

พ.ศ. ๒๕๕๙ พบว่าในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชมีจำนวนโรงงาน ๑๓๑ โรง ส่วนใหญ่เป็นประเภทโรงงานสีข้าวชนิดแยกแกลบ แยกรำ จำนวน ๗๗ โรง และเป็นโรงงานซ่อมแซมอุปกรณ์ของเครื่องยนต์ จำนวน ๒๐ โรง ส่วนพื้นที่ที่มีจำนวนโรงงานมารองลงมา ได้แก่ เขตเทศบาลเมืองปากพูน และเทศบาลตำบลบางจาก มีจำนวนโรงงาน ๓๐ โรง และ ๒๙ โรง ตามลำดับ ส่วนพื้นที่ที่ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่คือตำบลมะม่วงสองต้น เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าว ส่วนใหญ่มีการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมอยู่ในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบทของอำเภอ

ตาราง จำนวนโรงงาน เงินทุน คนงาน แยกตามหมวดประเภทโรงงาน อำเภอเมือง
นครศรีธรรมราช พ.ศ.๒๕๕๙

ลำดับ	ประเภท	จำนวน โรงงาน (โรง)	เงินทุน (บาท)	จำนวน คนงาน (คน)
๑	อุตสาหกรรมการเกษตร	๑๐๒	๗๒,๕๕๖,๕๐๐.๐๐	๑๘๐
๒	อุตสาหกรรมอาหาร	๓๖	๓๔๑,๐๔๑,๑๒๕.๐๐	๔๖๖
๓	อุตสาหกรรมเครื่องตี	๑	๘๐๐,๐๐๐.๐๐	๖
๔	อุตสาหกรรมสิ่งทอ	๐	๐	๐
๕	อุตสาหกรรมเครื่องหนัง	๐	๐	๐
๖	อุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์	๒๐	๑๙๐,๐๙๐,๔๐๐.๐๐	๔๘๐
๗	อุตสาหกรรมเครื่องเรือน	๒	๒๗,๕๗๐,๐๐๐.๐๐	๑๖๐
๘	อุตสาหกรรมกระดาษ	๑	๑,๕๐๐,๐๐๐.๐๐	๘
๙	อุตสาหกรรมเคมี	๐	๐	๐
๑๐	อุตสาหกรรมปิโตรเลียม	๐	๐	๐
๑๑	อุตสาหกรรมยาง	๘	๓๗,๘๓๒,๕๔๕.๐๐	๖๐
๑๒	อุตสาหกรรมพลาสติก	๓	๑๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐	๒๖
๑๓	อุตสาหกรรมโลหะ	๔๑	๑๔๒,๕๐๔,๑๒๕.๐๐	๖๓๒
๑๔	อุตสาหกรรมการผลิต ซ่อมจากโลหะ	๑๖	๙๔,๐๐๓,๐๐๐.๐๐	๑๕๑
๑๕	อุตสาหกรรมเครื่องจักรกล	๓๕	๑๗,๐๐๐,๐๐๐.๐๐	๑๔๗
๑๖	อุตสาหกรรมไฟฟ้า	๔	๙๙๐,๐๐๐.๐๐	๑๒
๑๗	อุตสาหกรรมขนส่ง	๔๔	๑,๒๙๖,๑๐๕,๘๓๘.๐๐	๙๔๕
๑๘	อุตสาหกรรมเกี่ยวกับดิน หิน ทราย	๒๖	๗๕,๙๖๕,๐๐๐.๐๐	๑๐๔
๑๙	อุตสาหกรรมบรรจุสินค้าในภาชนะ	๑๒	๗๓,๙๗๖,๐๐๐.๐๐	๒๑๒
๒๐	อุตสาหกรรมผลิตส่งหรือจำหน่ายพลังงาน	๐	๐	๐
๒๑	อุตสาหกรรมคัดแยกสิ่งปฏิกูล	๐	๐	๐
๒๒	อุตสาหกรรมอื่น ๆ	๖	๗๖,๓๒๐,๐๐๐.๐๐	๔๗๙
รวม		๓๕๗	๒,๔๕๙๒๔๔,๕๓๓.๐๐	๔,๐๖๘

ที่มา : กรมโรงงานอุตสาหกรรม ๒๕๕๙

โรงไฟฟ้าขนอม แหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้าที่สำคัญของภาคใต้

๗. สาธารณูปโภค

๗.๑ ไฟฟ้าและพลังงาน

โครงสร้างพื้นฐานของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีระบบสายส่งไฟฟ้าค้ำยสูงที่เชื่อมโยงแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้าที่สำคัญของภาคใต้ ได้แก่ โรงไฟฟ้าขนอม อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงไฟฟ้ากังหันก๊าซและไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนรัชชประภา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งก๊าซในอ่าวไทย เชื่อมโยงโรงแยกก๊าซธรรมชาติที่ ๔ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑) การให้บริการไฟฟ้าของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต ๒ ภาคใต้นครศรีธรรมราช โดยมีสถานีไฟฟ้านครศรีธรรมราชรับผิดชอบการบริการจำหน่ายพลังงานไฟฟ้าในพื้นที่บริการจำนวน ๑๑ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอลานสกา อำเภอพรหมคีรี อำเภอท่าศาลา อำเภอสิชล อำเภอขนอม อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอชะอวด อำเภอจุฬาภรณ์ อำเภอพระพรหม และอำเภอนบพิตำ

๒) สถานการณ์ใช้ไฟฟ้าของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีครอบครัวที่มีไฟฟ้าใช้ทั้งระบบไฟฟ้าปฏิกเสภาพตสายไฟฟ้าโซลาร์โฮม รวมทั้งหมด ๗๑,๔๔๕ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๘๘ ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด และยังมีครัวเรือนที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้รวมทั้งหมด ๘๙ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๒ ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงผู้ใช้ไฟฟ้าอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีผู้ใช้ไฟฟ้ารวมทั้งหมดจำนวน ๙๑,๗๕๑ ราย โดยจำนวนประเภทกิจกรรมของผู้ใช้ไฟฟ้า ได้แก่ สถานธุรกิจและอุตสาหกรรม สถานที่ราชการและสาธารณะ และกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีการจำหน่ายกระแสไฟฟ้ารวมทั้งสิ้น ๓๕๘,๖๙๒,๑๓๒ ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง โดยกิจกรรมที่มีการใช้ไฟฟ้ามากที่สุด คือ สถานธุรกิจและอุตสาหกรรม มีการจ่ายไฟฟ้า ๑๗๐,๓๘๗,๙๕๙ ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง หรือคิดเป็นร้อยละ ๔๗.๕๐ ของการจ่ายกระแสไฟฟ้าทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ที่อยู่อาศัย ๑๕๒,๘๑๐,๕๕๑ ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง หรือคิดเป็นร้อยละ ๔๒.๖๐ ของการจ่ายกระแสไฟฟ้าทั้งหมด

และสถานที่ราชการและสาธารณะมีการจ่ายกระแสไฟฟ้า ๓๒,๗๑๒,๓๑๖ ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง หรือคิดเป็นร้อยละ ๙.๑๒ ของการจ่ายกระแสไฟฟ้าทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมประเภทอื่น ๆ ที่มีการจ่ายกระแสไฟฟ้าอีก ๒,๗๘๑,๓๐๖ ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๗๘ ของการจ่ายกระแสไฟฟ้าทั้งหมด ตามลำดับ

นอกจากนี้ จากสถิติการจ่ายกระแสไฟฟ้าใน พ.ศ.๒๕๕๙ พบว่าอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีปริมาณการใช้ไฟฟ้าสูงสุด และมีผู้ใช้ไฟฟ้ามากที่สุด รองลงมาได้แก่ อำเภอทุ่งสง อำเภอท่าศาลา และอำเภอปากพนัง ตามลำดับ

๗.๒ ประปา

การให้บริการด้านการประปาขององค์กรปกครองท้องถิ่นของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย

- ๑) การประปาเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ใช้แหล่งน้ำดิบจากคลองท่าดี ในบริเวณท่าใหญ่
- ๒) การประปาเทศบาลตำบลท่าแพ ใช้แหล่งน้ำดิบจากคลองน้ำแคบ
- ๓) การประปาเทศบาลตำบลบางจาก ใช้แหล่งน้ำดิบจากคลองชลประทาน

สำนักงานการประปาทั้งสามมีกำลังการผลิตรวมทั้งหมด ๕๔,๕๓๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีปริมาณน้ำจำหน่ายรวมทั้งหมด ๔๖,๗๑๑ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน และมีจำนวนผู้ใช้น้ำรวมทั้งหมด ๓๓,๒๑๔ ครัวเรือน ซึ่งในพื้นที่ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชที่มีการประปาเทศบาลนครนครศรีธรรมราชให้บริการ มีผู้ใช้น้ำประปาจำนวน ๓๑,๙๖๒ ครัวเรือน มีกำลังการผลิตวันละ ๕๓,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน และมีปริมาณน้ำจำนวน ๔๗,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน โดยมีแหล่งน้ำดิบในการผลิตน้ำประปาจากการก่อสร้างท่อส่งน้ำดิบจากคลองท่าดี อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช มายังโรงกรองน้ำทวดทอง ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

ตาราง พื้นที่บริการด้านการประปาและสถิติด้านการประปาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

สำนักงานการประปาและพื้นที่บริการ	แหล่งน้ำดิบ	กำลังการผลิต (ลบ.ม./วัน)	ปริมาณน้ำจำหน่าย (ลบ.ม./วัน)	จำนวนผู้ใช้ (ครัวเรือน)
๑. การประปาเทศบาลนครนครศรีธรรมราช และชุมชน อบต.โดยรอบ	คลองท่าดี คลองท่าใหญ่	๕๓,๐๐๐	๔๗,๐๐๐	๓๑,๙๖๒
๒. การประปาเทศบาลตำบลท่าแพ และชุมชน อบต.ปากพูน	คลองน้ำแคบ	๓๓๐.๐๐	๓๑๑.๐๐	๗๐๒
๓. การประปาเทศบาลตำบลบางจาก และพื้นที่โดยรอบบางส่วน	คลอง ชลประทาน	๑,๒๐๐	๔๐๐	๕๕๐
รวมทั้งรวม	-	๕๔,๕๓๐	๔๗,๗๑๑	๓๓,๒๑๔

ที่มา : สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช

คลองท่าดีเป็นแหล่งน้ำดิบแห่งหนึ่งที่เทศบาลนครนครศรีธรรมราชนำมาใช้ผลิตเป็นน้ำประปา

พื้นที่การให้บริการน้ำประปาของเทศบาลนครนครศรีธรรมราช สามารถให้บริการทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล มีพื้นที่ประมาณ ๕๐ ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการให้บริการทั้งหมด ๑๖ เขต ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าจิว ตำบลคลัง ตำบลในเมือง ตำบลท่าเรือ ตำบลปากพูน ตำบลท่าซัก ตำบลโพธิ์เสด็จ ตำบลนาเคียน และตำบลมะม่วงสองต้น นอกจากนี้ยังมีให้บริการน้ำประปาแก่กองทัพภาคที่ ๔ ด้วย เมื่อพิจารณาถึงผู้ใช้น้ำประปาใน พ.ศ. ๒๕๕๙ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีผู้ใช้น้ำประปาจำนวน ๒๒,๘๕๒ ราย มีกำลังการผลิต ๑๓,๕๗๘,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำผลิตได้ ๑๒,๓๖๕,๓๖๔ ลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำที่จำหน่ายแก่ผู้ใช้น้ำประปา ๗,๒๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำที่จ่ายเพื่อสาธารณประโยชน์และ น้ำที่รั่วไหล ๓,๗๐๙,๖๐๐ ลูกบาศก์เมตร และปริมาณน้ำที่ใช้ในระบบ ๗๒,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร

ตาราง สถิติการประปาของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๕๙

ประเภท	จำนวน (ลบ.ม.)
๑. กำลังผลิต	๑๓,๕๗๘,๐๐๐
๒. ปริมาณน้ำที่ผลิตได้	๑๒,๓๖๕,๓๖๔
๓. ปริมาณน้ำที่จำหน่ายแก่ผู้ใช้	๗,๒๐๐,๐๐๐
๔. ปริมาณน้ำที่จ่ายเพื่อสาธารณะ	๓,๗๐๙,๖๐๐
๕. ปริมาณน้ำที่ใช้ในระบบ	๗๒,๐๐๐
รวม	๓๖,๙๒๔,๙๖๔

การให้บริการระบบประปาหมู่บ้านของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

ชุมชนเมืองระดับเทศบาลและชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่นอกพื้นที่บริการด้านการประปา โดยการประปาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้น ยังมีหน่วยงานให้บริการด้านการประปาหมู่บ้านอีกจำนวนหนึ่ง ที่ดำเนินการโดยกองประปาชนบท กรมอนามัย สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๘ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ้น ๓๓ แห่ง

๗.๓ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๑) การบริการไปรษณีย์ภัณฑ์ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีที่ทำการไปรษณีย์รวมทั้งหมด ๗ แห่ง กระจายตัวอยู่ในเขตตำบลในเมือง ตำบลคลัง ตำบลท่าวัง ตำบลโพธิ์เสด็จ ตำบลปากนคร ตำบลท่าวัง ตำบลท่าซึก และตำบลท่าจี้ว ตำบลละ ๑ แห่ง การบริการไปรษณีย์ภัณฑ์ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๕๕๕ ส่วนใหญ่เป็นงานบริการไปรษณีย์ภัณฑ์ธรรมดาจำนวน ๓,๘๕๕,๐๕๓ ชิ้น รองลงมาเป็นงานบริการพิเศษจำนวน ๘๒๙,๐๒๕ ชิ้น และงานบริการพัสดุไปรษณีย์จำนวน ๓๔,๒๕๙ ชิ้น

๒) การบริการด้านโทรศัพท์ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อยู่ในเขตการให้บริการด้านโทรศัพท์ประจำที่ของบริษัท ทศท. คอร์ปอเรชั่น จำกัด (หรือ TOT) และบริษัท ไทยเทเลโฟน แอนด์ เทเลคอมมิวนิเคชั่น จำกัด (หรือ TT & T) ที่มีเครือข่ายของชุมสายโทรศัพท์และจำนวนเลขหมายให้บริการอย่างทั่วถึงและเพียงพอ โดยมีจำนวนหมายเลขที่เปิดให้บริการแล้วทั้งประเภทธรรมดาและบริการสาธารณะรวมทั้งหมด ๖๓,๗๓๘ เลขหมาย ซึ่งนับว่าเพียงพอต่อความต้องการใช้โทรศัพท์ในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อบริการด้านโทรศัพท์แก่ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการธุรกิจ และสถานประกอบการอุตสาหกรรม ส่วนราชการ และไฟฟ้าสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่นิยมใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่มากขึ้นทุกขณะ

๘. สาธารณสุข

ชาวนครศรีธรรมราชโดยเฉพาะในท้องที่อำเภอเมืองในสมัยโบราณ เมื่อมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยก็รักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพรและวิธีการแพทย์แผนโบราณเพื่อลดหรือบรรเทาอาการของโรค ขณะเดียวกันก็ใช้วิธีป้องกันมิให้เกิดโรสดังกล่าวขึ้นอีก เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้เป็นปกติสุขต่อไป ความรู้ในการรักษาและป้องกันดังกล่าวได้รับการสั่งสมบ่มเพาะสืบต่อมาหลายชั่วอายุคน จนถือเป็น “ภูมิปัญญาการรักษาโรค” ที่ได้รับการยอมรับมาแต่โบราณ ในอำเภอเมืองก่อนจะมีโรงพยาบาลหรือสุขาศาลาเพื่อให้การรักษาตามหลักการแพทย์และสาธารณสุขสมัยใหม่ดังเช่นปัจจุบัน ผู้คนที่เจ็บไข้ได้ป่วยมักใช้วิธีการรักษาโดย “หมอกกลางบ้าน” หรือ “หมอพื้นบ้าน” หรือ “หมอแผนโบราณ”

หมอกกลางบ้านหมายถึงผู้ที่ให้การรักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ได้ป่วยตามแบบโบราณ โดยใช้ยากลางบ้านและใช้วิธีการบำบัดรักษาตามวิธีโบราณ เช่น การจับเส้น นวดเพ้น ทำคลอด ต่อกระดูก รวมทั้งผู้รักษาใช้ด้วยเวทมนต์คาถา เสกเป่ารดน้ำมนต์หรือประกอบพิธีกรรมที่ใช้ทางไสยศาสตร์ด้วย หมอกกลางบ้านส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ เจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์อาวุโส ก็มักเป็นฆราวาสเรียนรู้มาจากวัดที่มีชื่อเสียงในด้านนี้ อีกส่วนหนึ่งเป็นหมอกกลางบ้านด้วยการสืบทอดจากบรรพบุรุษในวงศ์ตระกูล

ชาวบ้านที่ไปหาหมอกกลางบ้าน นอกจากจะไปรักษาความเจ็บไข้ทางร่างกายแล้ว มักขอคำแนะนำในเรื่องฤกษ์ยามสำหรับงานมงคลและพิธีกรรมด้วย จึงเป็นเหตุให้หมอกกลางบ้านส่วนใหญ่ต้องเสาะหาตำราความเชื่อ ศึกษาเวทมนตร์คาถา จนกลายเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ และในที่สุดก็นำเอาวิธีการเสกเป่าและการรดน้ำมนต์เข้ามาประสมประสานกับการใช้ยาสมุนไพร จนบางรายเน้นหนักไปทางเวทมนตร์คาถา เป็นเหตุให้ความนิยมเชื่อถือหมอกกลางบ้านตกต่ำลง ไม่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านที่มีการศึกษาสูง

เมื่อการแพทย์เจริญขึ้นได้มีการจัดตั้งโรงพยาบาลขึ้น เรียกว่า “โรงหมอ” ในระยะแรกจัดตั้งเป็นสถานพยาบาลชั่วคราวเพื่อรักษาในเวลาที่เกิดโรคระบาด เมื่อโรคทุเลาแล้วก็ยกเลิกสถานพยาบาลนั้นไป ต่อมาความก้าวหน้าเรื่องการรักษาและสาธารณสุขก็เริ่มปรากฏขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งชื่อว่า “คอมมิเต้จัดการโรงพยาบาล” มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริราชสังกาศเป็นองค์ประธาน จัดสร้างโรงพยาบาลแห่งแรกสำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ต่อมาได้พระราชทานนามว่า “โรงพยาบาลศิริราช” เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ พระราชโอรสซึ่งสิ้นพระชนม์เนื่องจากโรคบิด

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๒ ได้ทรงตั้ง “กรมพยาบาล” ขึ้นเพื่อดูแลกิจการศิริราชพยาบาล สังกัดกระทรวงธรรมการ ล่วงถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้รวมกรมพยาบาลและกรมสุขาภิบาล ซึ่งยังแยกอยู่ต่างกระทรวง (คือกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงนครบาล) เข้าด้วยกัน แล้วตั้งเป็น “กรมสาธารณสุข” เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๖๑ โดยมีกรมพระยาชัยนาทนเรนทรเป็นอธิบดี กรมสาธารณสุขได้เร่งขยายบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขออกสู่หัวเมือง ตั้งแต่ปลาย พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นต้นมา โดยตั้งสถานพยาบาลเรียกว่า “สุขศาลา” ขึ้นในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัด ซึ่งในที่สุดก็ได้พัฒนาเป็น “โรงพยาบาล”

๘.๑ โรงพยาบาล

นายแพทย์พนม อาชาฤทธิ* ได้เล่าว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ จังหวัดนครศรีธรรมราชเริ่มดำเนินการจัดหาที่ก่อสร้างโรงพยาบาลของรัฐ เพื่อรองรับจำนวนประชากรทั้งในและนอกเขตเทศบาลที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เดิมสถานพยาบาลของรัฐเป็นเพียงสุขศาลาเล็ก ๆ ตั้งอยู่ใกล้หอนาฬิกา (ปัจจุบันคือโรงพยาบาลเทศบาล) ซึ่งในเวลานั้นมีหมอปาน สงกุมาร และหมอแจ้ง มิตรกุล เป็นหมอประจำสุขศาลารักษาเฉพาะคนไข้ นอก ไม่มีเตียงรับคนไข้ ส่วนโรงพยาบาลเอกชนมีเพียงแห่งเดียว คือ โรงพยาบาลเพรสไบทีเรียน ของมิชชันนารีสอนศาสนา (ปัจจุบันคือโรงพยาบาลนครคริสเตียน) ซึ่งได้เปิดบริการตั้งแต่สมัยปลายรัชกาลที่ ๕ แต่โรงพยาบาลทั้งสองไม่สามารถรับรักษาคนไข้ได้เพียงพอ ประกอบกับในจังหวัดใกล้เคียงอย่างสงขลาและภูเก็ต ก็มีโรงพยาบาลหลวงกันหมดแล้ว นครศรีธรรมราชเป็นเมืองใหญ่ในปักษ์ใต้ก็น่าจะมีสถานบริการรักษาพยาบาลของรัฐเช่นกัน ทางราชการเห็นว่าสวนราชฤดี (หรือสวนรื่นฤดี) บริเวณบ้านชะเอียน ตำบลปากพูน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้เป็นสวนสาธารณะสำหรับพลเมืองใช้พักผ่อนหย่อนใจมีเนื้อที่ถึง ๗๕ ไร่ น่าจะเป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับการสร้างโรงพยาบาล

*พนม อาชาฤทธิ, บรรณาธิการ. จากโรงพยาบาลคู่มือหาราชนครศรีธรรมราช : เหลียวหลัง แลหน้า ร่วมกันเดิน. นครศรีธรรมราช, โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๐.

โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช เดิมคือโรงพยาบาลประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ถ่ายเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๘ ภาพจากนายสถาพร พฤกษ์ศรี

สองปีต่อมา คือ พ.ศ. ๒๔๙๕ กระทรวงสาธารณสุขได้จัดสรรงบประมาณ ๒๖๗,๕๐๐ บาท เพื่อดำเนินการสร้างโรงพยาบาลขึ้นที่นี่ ในกรณีนี้ได้ว่าจ้างผู้รับเหมาคือนายเกษ ธรรมสุนทร ทำการตัดต้นไม้ ถางที่ ขุดหลุมเตรียมฐานรากอาคารโรงพยาบาลขึ้น อย่างไรก็ดี แม้จะมีพื้นที่และมียกงบประมาณการก่อสร้างแล้ว แต่ก็มีเหตุขัดข้องขึ้นจนได้เมื่อขุนพิเศษนครกิจ (ขุน พิเศษนครกิจ) ผู้ว่าราชการจังหวัด ช่วง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๗ และขุนชำนาญเวชศาสตร์ (แสง เปรมศิริรินทร์) อนามัยจังหวัดนครศรีธรรมราชขณะนั้นเห็นว่า สวนรินฤดีไม่เหมาะสม ควรสงวนไว้เป็นสวนสาธารณะเพื่อให้พลเมืองได้ใช้พักผ่อนตามพระราชประสงค์ ประกอบบริเวณดังกล่าวอยู่ใกล้ที่ตั้งกองทหารรักษาวัง ไม่ปลอดภัยที่จะสร้างโรงพยาบาลไว้ใกล้กับกองทหาร ยิ่งกว่านั้นยังมีกองทหารเสนารักษ์และสถานพยาบาลเอกชนอยู่ไม่ไกลจากบริเวณนี้สัก จึงมีมติยกเลิกการใช้ที่ดินแปลงดังกล่าว และมีมติเห็นพ้องกันว่าควรจะไปสร้างที่ “วังโพธิ์ยายรด” จะเหมาะสมกว่า

“วังโพธิ์ยายรด” เป็นวังส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๙ โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร ได้โปรดให้พระยาประจักษ์จักรจักร (พิต มหาเปารยะ) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช (คนที่ ๕) ติดต่อขอซื้อที่ดินจากชาวบ้านในหมู่บ้านโพธิ์ยายรดซึ่งเวลานั้นมีเพียงไม่กี่หลังคาเรือน ได้ที่ดินแปลงใหญ่คือที่ดินของนางเสน นายนาค ซึ่งมีจำนวน ๓๖ ไร่ มีอาณาเขตทิศตะวันตกติดถนนราชดำเนิน ทิศตะวันออกติดทุ่งนาและบ้านเกาะม่วง ทิศใต้ติดตรอกโพธิ์ยายรด และทิศเหนือติดคลองคูพาย

ผู้ใหญ่บ้านเกณฑ์ลูกบ้านมาช่วยกันแผ้วถางที่ปลูกไผ่ล้อมรอบเป็นรั้ว สร้างตำหนักที่ประทับ เป็นแบบเรือนไทยขนาดใหญ่ มีใต้ถุนสูงเลยศีรษะ เสาไม้แปดเหลี่ยม ๒๔ ต้น โดยเสามีคอนกรีตรอบบาทเสา

พื้นเรือนปูด้วยไม้กระดาน ฝากันด้วยค้ำซึ่งทาน้ำมันยางจนลื่นเป็นมัน หลังคามุงจากสาคุ ภายในตำหนักทิศตะวันออกเป็นห้องบรรทม ห้องพระ และห้องเก็บของ มีโถงตรงกลาง ส่วนทิศตะวันตกมีห้องนอน ๔ ห้อง นอกจากนี้ยังมีชานต่อจากตำหนักใหญ่หันหน้าออกตรอกโพธิ์ยายรด ใช้เป็นห้องพระโรง รอบ ๆ มีโรงเรือนหลายหลัง (บริเวณเรือนข้าหลวงและมหาดเล็กทหารรักษาวังนั้น ปัจจุบันคือศูนย์อาหารของโรงพยาบาล) มีโรงหล่อพระพุทธรูป โรงช่างพระที่นั่งชื่อพลายคชสิทธิ์กับพลายเขาเขียว และมีโรงเรือนให้เงาะป่าที่พระองค์หญิงโปรดเลี้ยงไว้คนหนึ่งอาศัยอยู่

ทางเข้าออกตำหนักมีสามประตู ประตูทิศเหนือเรียกประตูต้นโก มีบันได ๑๑ ขั้นลงไปสู่ทุ่งนาและน้ำทุ่ง ประตูทิศใต้ลงไปสู่ถนนที่ปูด้วยอิฐแดงเป็นแผ่น ๆ ออกสู่ตรอกโพธิ์ยายรดหรือตรอกวัง ส่วนประตูทิศตะวันตกมีทางเดินออกไปถนนราชดำเนิน มีซุ้มประตูประดับด้วยไม้กึ่ง และปลูกต้นชาเป็นแนวรั้ว ทรงตั้งชื่อตำหนักนี้ว่า “ตำหนักโพธิ์ยายรด” แต่ชาวบ้านในสมัยนั้นมักจะเรียกว่า “วังโพธิ์ยายรด”

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลพระโอรสองค์แรก เมื่อครั้งพระชันษาชวบกว่า ก็ประทับในวังนี้ด้วย หมอปาน สงกุมาร หมอประจำตัวเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเวลานั้น เล่าว่าเคยเข้าไปถวายการรักษาพระองค์ท่านด้วย สอดคล้องกับความในจดหมายเหตุเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จพระราชดำเนินประพาสมณฑลปักษ์ใต้ เมื่อวันที่เสาร์ที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ บันทึกไว้ว่า “เสด็จออกจากวัดพระมหาธาตุด้วยรถยนต์พระที่นั่งไปตามถนนเสด็จพระราชดำเนินออกนอกกำแพงประตูไชย เสด็จไปถึงตำหนักโพธิ์ยายรด ซึ่งเป็นตำหนักส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ เรียกชื่อตำหนักตามชื่อหมู่บ้านนั้น อันอยู่นอกกำแพงเมืองด้านใต้ใกล้ศาลามีชัย ตำหนักนี้เป็นตำหนักไม้ มุงจาก อยู่ปนกับหมู่บ้านราษฎร”

ในเวลาต่อมาที่ดินวังโพธิ์ยายรดตกทอดมาเป็นของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล พระวรชายา และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พระโอรส ต่อมาขุนพิเชษนครกิจ (ซุบ พิเชษนครกิจ) ผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้น ได้ทูลขอที่ดินวังโพธิ์ยายรดจากพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล เพื่อสร้างโรงพยาบาล พระองค์ท่านโปรดประทานให้ แต่ขอให้ตั้งชื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ประทานที่ดินว่า “โรงพยาบาลยุคลพัฒน์พร” แต่กระทรวงสาธารณสุขสมัยนั้นขอใช้ชื่อ “โรงพยาบาลนครศรีธรรมราช” เนื่องจากเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัด พระองค์ท่านจึงขอเพียงให้ตั้งชื่อติดหลังใดหลังหนึ่งว่า “ตึกยุคลพัฒน์พร” นับแต่นั้นมาชื่อนี้จึงปรากฏอยู่คู่กับโรงพยาบาลแห่งนี้สืบมา

๘.๒ โรงพยาบาลรัฐและเอกชน

ตาราง จำนวนเตียงในโรงพยาบาลและโรงพยาบาลเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๙

ชื่อโรงพยาบาล	ประเภทของโรงพยาบาล	จำนวนเตียง (หลัง)
๑. โรงพยาบาลรัฐบาล	-	๑,๒๔๘
๑.๑ โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช	โรงพยาบาลศูนย์ประจำจังหวัด	๑,๐๐๐
๑.๒ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๑	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย	๖๐
๑.๓ โรงพยาบาลค่ายวชิราวุธ	โรงพยาบาลทหารบก กรมแพทย์ทหารบก	๑๐๘
๑.๔ โรงพยาบาลเทศบาลนครนครศรีธรรมราช	โรงพยาบาลเทศบาล	๗๐
๑.๕ โรงพยาบาลเทศบาลตำบลปากพูน	โรงพยาบาลเทศบาล	๑๐
๒. โรงพยาบาลเอกชน	-	๒๔๘
๒.๑ โรงพยาบาลนครินทร์	โรงพยาบาลทั่วไป	๑๓๙
๒.๒ โรงพยาบาลนครพัฒน์	โรงพยาบาลทั่วไป	๕๙
๒.๓ โรงพยาบาลนครคริสเตียน	โรงพยาบาลทั่วไป	๕๐
รวม	-	๑,๔๙๖

ที่มา : ข้อมูลทั่วไปสำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตาราง จำนวนเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๕๙

เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์	จำนวนเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ (คน)	จำนวนประชากรต่อเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ๒ คน
๑. แพทย์	๑๐๙	๒,๔๕๙
๒. ทันตแพทย์	๑๗	๑๕,๗๖๕
๓. เภสัชกร	๕๑	๕,๒๕๕
๔. พยาบาล	๘๓๙	๓๑๙

ที่มา : สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พฤษภาคม ๒๕๕๙

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีประชากรต่อแพทย์ ๑ คน เท่ากับ ๒,๔๕๙ คน ซึ่งเกินเกณฑ์มาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขเท่ากับ ๑:๑,๘๐๐ และประชากรต่อทันตแพทย์ ๑ คน เท่ากับ ๑๕,๗๖๕ คน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขเท่ากับ ๑:๑,๖๐๐ เป็นจำนวนหลายเท่าตัว และยังคงเกินเกณฑ์มาตรฐานของประเทศไทยเท่ากับ ๑:๑๓,๖๙๖ แสดงให้เห็นว่าบุคลากรทางการแพทย์ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชยังมีจำนวนน้อยอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร และในส่วนของประชากรต่อเภสัชกร ๑ คน และประชากรต่อพยาบาล ๑ คน ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐานกระทรวงสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลก

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการด้านสาธารณสุขของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งในด้านการกระจายตัวของสถานพยาบาล และเกณฑ์มาตรฐานเรื่องจำนวนเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีดังนี้

๑) การกระจายตัวของสถานพยาบาล อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีสถานพยาบาลทุกประเภท รวมทั้ง ๑๖๐ แห่ง จำแนกเป็น

(๑) โรงพยาบาลรัฐ	จำนวน ๕ แห่ง	จำนวนเตียง ๑,๒๔๘ เตียง
(๒) โรงพยาบาลเอกชน	จำนวน ๓ แห่ง	จำนวนเตียง ๒๔๘ เตียง
(๓) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	จำนวน ๒๕ แห่ง	
(๔) คลินิกทุกตำบล	จำนวน ๑๒๗ แห่ง	

๒) เกณฑ์มาตรฐานเรื่องจำนวนเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ มีเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ประกอบด้วยแพทย์จำนวน ๑๐๙ คน ทันตแพทย์จำนวน ๑๗ คน เภสัชกร จำนวน ๕๑ และพยาบาลจำนวน ๘๓๙ คน โดยมีจำนวนประชากรต่อเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ๑ คน ประกอบด้วย

(๑) ประชากรต่อแพทย์ ๑ คน เท่ากับ ๒,๔๕๙ คน (เกณฑ์มาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขเท่ากับ ๑:๑,๘๐๐ และองค์การอนามัยโลก เท่ากับ ๑:๕,๐๐๐)

(๒) ประชากรต่อทันตแพทย์ ๑ คน เท่ากับ ๑๕,๗๖๕ คน (เกณฑ์มาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขเท่ากับ ๑:๑,๖๐๐ และประเทศไทยเท่ากับ ๑:๑๓,๖๙๖)

(๓) ประชากรต่อเภสัชกร ๑ คน เท่ากับ ๕,๒๕๕ คน (เกณฑ์มาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขเท่ากับ ๑:๗,๕๐๐)

(๔) ประชากรต่อพยาบาล ๑ คน เท่ากับ ๓๑๙ คน (เกณฑ์มาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขเท่ากับ ๑:๕๕๐ และองค์การอนามัยโลกเท่ากับ ๑:๕๐๐)

โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน

พัฒนาการทางการศึกษา

๑. การศึกษาเล่าเรียนสมัยโบราณ

หลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงการเป็นเมืองโบราณของนครศรีธรรมราชมีอย่างน้อยสองอย่าง คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ ซึ่งพบที่วัดเสมาเมือง ในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นจารึกภาษาสันสกฤต ตรงกับศักราช ๑๗๗๓ และศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของสุโขทัยตรงกับศักราช ๑๘๒๖ ซึ่งมีข้อความระบุถึงเมืองนครศรีธรรมราชว่า “สังฆราชปราษฎ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่ศรีธรรมราชมา” ศิลาจารึกหลักนี้สร้างขึ้นในกรุงสุโขทัย ซึ่งเจริญขึ้นเป็นราชธานีขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ข้อความที่กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชย่อมเป็นหลักฐานแจ่มชัดว่านครศรีธรรมราช (อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชปัจจุบัน) มีความเจริญทางการศึกษาเล่าเรียนด้านพุทธศาสนา และเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญในคาบสมุทรมไทย จนกระทั่งมีนักปราชญ์ราชครูได้รับอาราธนาไปยังกรุงสุโขทัย

การที่นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองเรื่องเช่นนี้ น่าจะมีปัจจัยมาจากการศึกษาเล่าเรียนของพลเมืองมาแต่ครั้งโบราณ (ก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐) โดยใช้วัดเป็นสถานที่เรียนซึ่งเน้นทั้งการเรียนอักขระขอมและมอญเป็นหลัก เฉพาะศึกษาด้านพระพุทธศาสนาตามที่กล่าวมานั้น ยังเจริญรอยสืบต่อมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พื้นฐานการศึกษาเล่าเรียนในสมัยโบราณ ชาวนครศรีธรรมราชเรียนรู้ได้จากแหล่งและสื่อการเรียนต่อไปนี้

๑.๑ วรรณกรรมมุขปาฐะ

วรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์เป็นภาษาพูด ที่ถ่ายทอดหรือสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยวิธีจดจำ หรือเล่าสืบทอดกันมาด้วยวิธีปากต่อปาก อาศัยภาษาพูดเป็นสื่อสำคัญ เช่น เพลงกล่อมเด็ก ภาษิต ปริศนา นี่คือการศึกษเล่าเรียนของชาวเมืองนครศรีธรรมราชสมัยโบราณ พอจะอนุมานได้ว่าการศึกษเล่าเรียนด้วยวิธีนี้มีมาก่อน พ.ศ. ๑๘๓๕ นับถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๗๒๕ ปีเศษแล้ว

๑.๒ ปริศนาคำทาย

ปริศนาคำทาย เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทมุขปาฐะที่น่าสนใจศึกษาวิเคราะห์ วิจัยค้นคว้า และวิจารณ์ เพื่อประโยชน์ต่อวงการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น ทั้งเชิงศิลป์และเชิงศาสตร์ ชาวนครศรีธรรมราชนิยมศึกษาปริศนาคำทาย เพื่อเสริมสร้างความรู้และปัญญา มีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ที่มีสัมผัสในและสัมผัสนอก

๑.๓ เพลงประกอบการเล่นของเด็ก

เพลงประกอบการเล่นของเด็ก เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เพลงประกอบการเล่นด้วย มีทั้งเพลงร้อง และบทสนทนาโต้ตอบ จะให้คำสัมผัสคล้องจองกันเป็นแบบร้อยกรองที่มีฉันทลักษณ์และรูปแบบหลากหลายในเรื่องจำนวนวรรค จำนวนคำ ลักษณะการสัมผัสแตกต่างกัน

๑.๔ กลอนมหรสพพื้นบ้าน

กลอนมหรสพพื้นบ้าน เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่แพร่หลายอยู่มากในท้องถิ่นของนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง คือ บทเพลงบอก หนังตะลุง และมโนห์รา

๑.๕ นิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้าน เป็นสื่อการเรียนการสอนของคนสมัยโบราณ จัดเป็นวรรณกรรม “มุขปาฐะ” ประเภทหนึ่งที่เล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นวรรณกรรมที่มนุษยทั่วโลกรู้จักกันมากที่สุด จนกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเล่าที่มีคู่มากับโลก ขณะเดียวกันมนุษยก็รู้จักใช้ภาษาพูดเพื่อเล่านิทานควบคู่กันไปด้วย นิทานพื้นบ้านที่รู้จักกันดีคือ “นิทานอีสป” เป็นวรรณกรรมเก่าแก่ของมนุษยชาติอย่างแท้จริงที่มีอัตราการแพร่กระจายไปทุกทวีป อย่างไรก็ดี รายละเอียดของนิทานมักไม่ค่อยคงที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความจำของผู้เล่าเป็นสำคัญ

นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อให้การศึกษาแก่บุคคล โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี เพราะผู้รับการศึกษา (ฟัง) สิ่งดีที่สุดของความเป็นมนุษย คือ ศีลธรรม คุณธรรม (จริยธรรม) สัจธรรม และ วุฒิธรรม นำไปสู่การปฏิบัติควบคู่กับความรู้สามัญและการอาชีพ สมัยโบราณจึงให้การศึกษาเล่าเรียนในลักษณะนี้ (ผู้ให้ - พูด - ผู้รับ - ฟัง) จนกลายเป็นธรรมเนียมหรือวิถีชีวิต

เมื่อครศรีธรรมราชก้าวสู่ยุคสมัยการปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้มีการปฏิรูปการจัดการศึกษาตามไปด้วย โดยจัดให้มี “แผนการศึกษาแห่งชาติ” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑

“แผนการศึกษาแห่งชาติ” คือ แผนอันเป็นแม่บทหลัก หรือแผนงานหลัก (Master Plan) ในการจัดการศึกษาของชาติ โดยทั่วไปแล้วประกอบด้วย ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา นโยบาย การศึกษา ระบบการศึกษา ระบบโรงเรียน แนวปฏิบัติงาน และเกณฑ์อายุมาตรฐานของนักเรียนแต่ละระดับ

ก่อนจะมีแผนการศึกษาแห่งชาติอย่างชัดเจนใน พ.ศ. ๒๔๔๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเห็นความสำคัญที่จะให้ราษฎรไทยได้มีความรู้เพียงพอที่จะเป็นกำลังในการพัฒนาและขับเคลื่อนสยามประเทศ จึงได้จัดตั้ง “โรงเรียนหลวง” ขึ้นในพระบรมมหาราชวังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ และขยายเป็นโรงเรียนสำหรับทวยราษฎรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ ที่วัดมหรณพาราม จากนั้นจึงขยายไปยังหัวเมืองใน พ.ศ. ๒๔๔๑

แผนการศึกษาแห่งชาติในระยะแรกเริ่ม คือช่วง พ.ศ. ๒๔๔๑-๒๔๔๕ มีชื่อว่า “โครงการศึกษา” ซึ่งเกิดจากการปฏิรูปการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเมื่อในครศรีธรรมราช โดยพระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธโช) วัดท่าโพธิ์ เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระสิริธรรมมุนี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการศึกษามณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งท่านเจ้าคุณพระรัตนธัชมุนี ((ม่วง รตนธโช) ได้จัดการศึกษาในท้องที่อำเภอกลางเมืองดังที่กล่าวมาแล้ว โดยจัดการศึกษาเป็นครั้งแรกตามแนวทางของ “โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑”

พยัญชนะ ๔๔ ตัว

ก ข ช ด ต พ ง จ ฅ ฌ ฎ ฏ ฐ ท ฒ ณ ต ต ฎ ท ธ น บ ป
ฝ ฟ พ ภ ม ย ร ล ว ศ ษ ส ห พ อ ฮ

สระและวรรณยุกต์

อะ อา อิ อี อึ อือ อุ อู เอะ เอ แอะ แอ โอะ โอ เอะ ออ เออะ เอ อือ อือ
เอื้อ เอื้อ อัว อัว ฤ ฤ ฦ ฦ อำ ไอ โอ เอ

อักษรสูง ก ข ฅ ฐ ฎ ฒ ณ ฬ ศ ษ ส ห

อักษรกลาง ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ

อักษรต่ำ ค ต พ ง ฅ ฌ ฎ ฏ ฐ ท ฒ ณ ท ธ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฬ ฮ

การแจกตัวแม่สะกด กก กข กค กข กน กม เกย

พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทย

๑.๑ แผนการศึกษาแห่งชาติ (โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๑) แบ่งการศึกษาเป็น ๕ ชั้น คือ

- ๑) มุธยมศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้น
- ๒) ประถมศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้น
- ๓) มัธยมศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้น
- ๔) อุดมศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้น
- ๕) การศึกษาพิเศษ เป็นการเล่าเรียนวิชาเฉพาะทาง เช่น การฝึกหัดครูอาจารย์ กฎหมาย การแพทย์ การช่าง การค้า และการเพาะปลูก เป็นต้น

๑.๒ ระบบโรงเรียน แบ่งเป็น ๔ ระบบคือ

- ๑.๒.๑ มุธยมศึกษาและประถมศึกษา เป็นการศึกษาระดับพื้นฐาน แบ่งเป็น
 - ๑) โรงเรียนบูรพา (อายุภายใน ๗ ปี) และโรงเรียน ก ข นโม ตามวัด (ไม่กำหนดอายุ)
 - ๒) โรงเรียนเบื้องต้นชั้นต่ำ เรียน ๓ ปี นับเป็นประโยค ๑ (อายุภายใน ๑๐ ปี)
 - ๓) โรงเรียนเบื้องต้นชั้นสูง เรียน ๓ ปี นับเป็นประโยค ๒ (อายุภายใน ๑๓ ปี)
- ๑.๒.๒ มัธยมศึกษา เป็นการศึกษาระดับกลาง แบ่งเป็น
 - ๑) โรงเรียนไทยเบื้องต้น เรียน ๔ ปี นับเป็นประโยค ๓ (อายุตั้งแต่ ๗-๑๐ ปี)
 - ๒) โรงเรียนอังกฤษไทยเบื้องต้น เรียน ๔ ปี (อายุภายใน ๑๔ ปี)
 - ๓) โรงเรียนอังกฤษไทยเบื้องต้น เรียน ๔ ปี (อายุภายใน ๑๘ ปี)
- ๑.๒.๓ สกolvวิทยาลัย เป็นการศึกษาระดับสูง เทียบได้กับมหาวิทยาลัย เรียน ๔ ปี (อายุ ๑๘-๒๒ ปี)
- ๑.๒.๔ สถานศึกษาพิเศษ เป็นการศึกษาระดับเฉพาะทาง เพื่อการประกอบอาชีพ เป็นโรงเรียนหรือวิทยาลัยเฉพาะวิชา ได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นเท่าไร จึงจะผลิตครูได้เพียงพอ ตลอดจนเงินงบประมาณที่จะใช้จ่าย และช่องทางที่จะได้เงินมาใช้จัดการศึกษา

เมื่อได้พิจารณาโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๑ แล้วจะเห็นว่าระบุงรายละเอียดทั้งหมดไว้แจ่มแจ้ง มีการคาดคะเนจำนวนนักเรียนว่ามีประมาณเท่าไร ควรจะตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับเด็กสักกี่โรงเรียนจะต้องผลิตครูเพื่อไปสอนเด็กเท่าไร จะต้องเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นเท่าไร จึงจะผลิตครูได้เพียงพอ ตลอดจนเงินงบประมาณที่จะใช้จ่าย และช่องทางที่จะได้เงินมาใช้จัดการศึกษา

ส่วนการจัดการศึกษาในหัวเมือง มีรายละเอียดที่กล่าวถึงการคาดคะเนพลเมือง การแบ่งมณฑลการศึกษา ครู อาจารย์ การจัดการศึกษาในตำบลที่ทำนา โรงเรียนเบื้องต้น ก ข นโม การรับมิดชอบในมณฑลเทศาภิบาล การคัดเลือกนักเรียนที่เฉียบแหลม ค่าใช้จ่ายในการศึกษาแบบเดียวกัน

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ อาศัยแบบโครงการศึกษาของอังกฤษมาเป็นแนวทางหลัก โครงการนั้นนอกจากจะใช้เป็นแผนการศึกษาแล้ว ยังใช้บริหารงานทุกอย่างของกระทรวงธรรมการไปด้วย ต่อมาได้จัดการเปลี่ยนแปลงโครงการการศึกษาอีก ๖ ฉบับ คือ โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕, พ.ศ. ๒๔๕๑, พ.ศ. ๒๔๕๒, พ.ศ. ๒๔๕๖, พ.ศ. ๒๔๕๘ และ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

สมุดไทยขาวหรือبودขาว

สมุดไทยดำหรือبودดำ

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕

เป็นโครงการที่ยึดแบบแผนของอังกฤษ แต่ดัดแปลงบางส่วนให้เหมาะสมกับประเทศไทย อย่างไรก็ตาม สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษมีความแตกต่างกันมาก การดัดแปลงให้เหมาะสมกับประเทศไทยจึงทำได้ยาก พ.ศ. ๒๔๔๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ขณะไปรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ที่ประเทศญี่ปุ่น จึงได้ศึกษางานการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมาเป็นแนวทางจัดการศึกษาด้วย เมื่อกลับถึงประเทศไทยแล้ว พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ จึงทำรายงานเสนอกระทรวงธรรมการและนำทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้จัดโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕ แทนโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ โครงการศึกษาดังกล่าวมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๑. ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑.๑ ชั้นประโยคหนึ่ง - ขั้นต้น คือประโยคมูลศึกษาและชั้นประถมศึกษา สำหรับชั้นมูลศึกษานั้นถือเป็น “ชั้นเบื้องต้น” ของประโยคประถมศึกษา การเล่าเรียนประโยคหนึ่ง - ขั้นต้น กำหนดเวลา ๓ ปี

๑.๒ ประโยคสอง - ชั้นกลาง คือมัธยมศึกษากำหนดให้เรียน ๓ ปี

๑.๓ ประโยคสาม - ชั้นสูง คืออุดมศึกษากำหนดให้เรียน ๕ ปี

๒. ประเภทการศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ประเภท หรือ ๒ สาย คือ

๒.๑ สามัญศึกษา ได้แก่ ความรู้สามัญด้านการอ่าน การเขียน เลขบัญชี และศีลธรรม จัดแบ่งออกตามระดับของโรงเรียนดังนี้

๒.๑.๑ ประถมศึกษา เป็นการเรียนรู้วิชาพื้นฐานสำหรับราษฎรทั่วไป เมื่อสำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรประโยค ๑ เลือกดำเนินชีวิตได้ ๓ ทาง คือ ออกไปประกอบอาชีพ เรียนต่อมัธยมศึกษาสายสามัญ และเรียนต่อทางวิชาวิสามัญ โดยเข้าโรงเรียนประถมศึกษาพิเศษที่เรียนวิชาเฉพาะอย่าง

๒.๑.๒ มัธยมศึกษา เป็นการเรียนต่อจากประถมศึกษา เมื่อสำเร็จได้ประกาศนียบัตรประโยค ๒ จบแล้วเลือกดำเนินชีวิตได้ ๓ ทาง คือ ไปประกอบอาชีพ เช่น เป็นเสมียน รับราชการ เรียนมัธยมศึกษาพิเศษทางวิชาวิสามัญ หรือเรียนต่อชั้นอุดมศึกษา

๒.๑.๓ อุดมศึกษา เป็นการเรียนต่อจากชั้นมัธยมศึกษา เป็นความรู้ระดับสูงที่สามารถทำงานได้ด้วยภาษาไทยและภาษาต่างประเทศบางภาษา เรียนสำเร็จได้ประกาศนียบัตรประโยค ๓ จะออกรับราชการ หรือเรียนต่อชั้นอุดมศึกษาพิเศษในประเทศหรือต่างประเทศก็ได้

๒.๒ วิสามัญศึกษา ได้แก่ ความรู้พิเศษต่างๆ ในการประกอบอาชีพ เช่น วิชาครู แพทย์ช่าง และวิชาชีพอื่นๆ แบ่งออกเป็น ๓ ชั้นเหมือนสามัญศึกษา คือวิสามัญชั้นต้น เรียกว่าประถมศึกษาพิเศษ วิสามัญชั้นกลาง เรียกว่ามัธยมศึกษาพิเศษ วิสามัญชั้นสูง เรียกว่าอุดมศึกษาพิเศษ

๒.๒.๑ ประถมศึกษาพิเศษ เรียนวิชาพิเศษสำหรับประกอบอาชีพที่ไม่ต้องใช้ความรู้ทางสามัญ เรียนจบแล้วได้ประกาศนียบัตรประถมศึกษาพิเศษ

๒.๒.๒ มัธยมศึกษาพิเศษ รับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาสายสามัญ เป็นวิชาที่ต้องใช้ความรู้สามัญเป็นพื้นฐานที่สูงพอควร เช่น โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนมหาดเล็ก โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนก่อสร้าง โรงเรียนแผนที่ โรงเรียนพาณิชย์ เป็นต้น

๒.๒.๓ อุดมศึกษาพิเศษ ต้องไปเรียนต่างประเทศ เพราะยังไม่ได้จัดในเมืองไทย

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๐

สาระสำคัญของโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๐ คือการจัดการศึกษาออกเป็น ๒ ประเภท คือสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา

๑. สามัญศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ แผนก คือแผนกสามัญ และแผนกพิเศษ

๑.๑ แผนกสามัญ แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑.๑.๑ มุลศึกษา กำหนดเวลาเรียน ๓ ปี เรียนวิชาเลข กำหนดอายุไม่เกิน ๙ ปี

๑.๑.๒ ประถมศึกษา กำหนดเวลาเรียน ๓ ปี เรียนวิชาเลข ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร วาดเขียน กำหนดอายุไม่เกิน ๑๒ ปี

๑.๑.๓ มัธยมศึกษา กำหนดเวลาเรียน ๓ ปี วิชาเรียนเหมือนในระดับประถมศึกษา แต่เพิ่มวิชาภาษาอังกฤษ วิชาคำนวณ และวิชาวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้น มัธยมศึกษา มี ๒ ประเภท คือมัธยมวิทยา และมัธยมหนังสือ

ดินสอและกระดานชนวน อันเป็นอุปกรณ์การเขียนสมัยโบราณ

มัธยมวิทย์ฯ จัดเป็นหลักสูตรที่มีวิชาใหม่ ๆ ครบบริบูรณ์

ส่วนมัธยมหนังสือ จัดเป็นหลักสูตรที่ยังมีวิชาใหม่ ๆ ไม่เต็มตามกำหนด

๑.๒ แผนกพิเศษ แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑.๒.๑ มูลพิเศษ กำหนดเวลาเรียน ๓ ปี ปีสุดท้ายเริ่มเรียนภาษาอังกฤษ

๑.๒.๒ ประถมพิเศษ กำหนดเวลาเรียน ๓ ปี เรียนตามหลักสูตรภาษาอังกฤษ

และวิชาต่าง ๆ ตามความต้องการ แต่หนักทางด้านภาษาต่างประเทศ จัดสอนที่โรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ จบแล้วสามารถเรียนต่อในมัธยมศึกษาพิเศษได้ หรือออกไปทำงานเป็นเสมียน

๑.๒.๓ มัธยมพิเศษ หรือเรียกว่ามัธยมภาษา กำหนดเวลาเรียน ๕ ปี เน้นหนักทางด้านภาษาอังกฤษ ปี ๑-๔ สอนวิชาต่างๆ เป็นภาษาอังกฤษทั้งสิ้น ปี ๕ เรียนภาษาไทย และภาษาอังกฤษ กำหนดอายุ ๑๗-๑๘ ปี

๒. วิสามัญศึกษา รับต่อจากผู้ที่สอบไล่ได้พ้นมัธยมสามัญแล้ว เป็นการศึกษาทางด้านปฏิบัติ คล้ายกับโรงเรียนเทคนิค แบ่งออกเป็นแผนกต่างๆ ได้แก่ แผนกอังกฤษ ช่างแพทย์ ผดุงครรภ์ และครู เป็นต้น วิสามัญศึกษาแบ่งออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๒.๑ ประถมศึกษา เรียน ๓ ปี ได้แก่ โรงเรียนอังกฤษมหาพฤฒาราม สโมสรช่าง สโมสรอังกฤษ และโรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์

๒.๒ มัธยมศึกษา เรียน ๓ ปี ได้แก่ โรงเรียนแพทย์ และโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๒

โครงการศึกษานี้เป็นการแก้ไขปรับปรุงการศึกษาระดับเดิมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น คือมีการเล่าเรียนระดับที่สูงกว่าประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา สาระสำคัญของโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๒ มี ๓ ประการ คือ

๑. กำหนดเพิ่มหลักสูตรมัธยมศึกษาให้เหลือเวลาเรียนเพียง ๓ ปี เท่ากับหลักสูตรประถมศึกษา

๒. กำหนดเพิ่มหลักสูตรมัธยมศึกษาอีก ๓ ปี ต่อจากหลักสูตรมัธยมศึกษาและมัธยมศึกษา นับเป็นความรู้เทียบเท่าขั้นต้นของมหาวิทยาลัย เพื่อให้นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษา แล้วไปศึกษาต่อในยุโรป โดยไม่ต้องเสียเวลาเตรียมที่จะไปเข้ามหาวิทยาลัยอีก

๓. กำหนดอายุและจำนวนปีของการศึกษาแต่ละระดับดังนี้

มูลศึกษา	เรียน	๓	ปี	อายุพอเหมาะ	๗ - ๙ ปี
ประถมศึกษา	เรียน	๓	ปี	อายุพอเหมาะ	๑๐ - ๑๒ ปี
มัธยมศึกษา	เรียน	๓	ปี	อายุพอเหมาะ	๑๓ - ๑๕ ปี
มัธยมสูง	เรียน	๓	ปี	อายุพอเหมาะ	๑๖ - ๑๘ ปี

การจัดการศึกษาในระยะนี้มีจุดมุ่งหมายให้เด็กชายหญิงทุกคนเรียนสายสามัญ ศึกษาในระดับมูลศึกษา (ถือเป็นภาคบังคับ) เป็นอย่างต่ำ และเรียนสายวิสามัญศึกษา (สายอาชีพ) เพื่อให้มีวิชาชีพสามารถทำงานได้เฉพาะอย่าง แต่การเรียนสายวิสามัญศึกษานี้ยังมีข้อบกพร่องอยู่ คือกระทรวงธรรมการไม่สามารถจัดตั้งโรงเรียนได้ทุกระดับ ทั้งนี้เพราะไม่มีงบประมาณและไม่มีนักเรียน นอกจากนี้ราษฎรส่วนมากเข้าใจว่าวิสามัญศึกษานั้นไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ให้สิ้นเปลืองเงิน เสียเวลา เรียนเฉพาะสามัญศึกษาก็เพียงพอสำหรับรับราชการเป็นเสมียนได้ กระทรวงธรรมการจึงได้ปรับปรุงโครงการศึกษาที่ใช้อยู่เดิมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้ราษฎรต้องเรียนสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา ควบคู่กันไป ตามกำหนดขั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ทางวิชาชีพด้านใดด้านหนึ่งก่อนออกจากโรงเรียนไปประกอบอาชีพได้ในท้องถิ่นของตน และเป็นการป้องกันมิให้ศึกษาเพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วออกไปทำงานเสมียน จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงการศึกษาใน พ.ศ. ๒๕๕๖^๑

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๖

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๖ มีจุดมุ่งหมายสำคัญ^๒

๑. มุ่งแก้ไขความเข้าใจผิดของราษฎร สาเหตุเนื่องมาจากการจัดการศึกษาที่แล้ว ๆ มา ทำให้ราษฎรเข้าใจว่า “วิสามัญศึกษา” นั้น ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ เพราะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง และเสียเวลา เรียนเฉพาะ “สามัญศึกษา” ก็เพียงพอสำหรับออกมารับราชการเป็นเสมียนได้

๒. มุ่งปรับปรุงสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อจะได้ส่งเสริมให้ราษฎรได้มีโอกาสเล่าเรียนทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาควบคู่กันไป ทั้งนี้เพราะเหตุว่าโครงการศึกษาที่ผ่านมาได้แยกออกเป็นหลักสูตรสามัญและหลักสูตรวิสามัญ

^๑ สุมนทิพย์ บุญสมบัติ ๒๕๒๓ หน้า ๑๗๔ .

^๒ สมบูรณ์ พรรณภาพ ๒๕๒๕ หน้า ๑๗๔.

พระสงฆ์สอนหนังสือแก่กุลบุตรในโรงเรียน มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ เปลี่ยนมูลศึกษาเป็นประถมศึกษา และจัดเป็น ๓ ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สามัญศึกษา ประกอบด้วย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา สามัญศึกษา ได้แก่ การเล่าเรียน ความรู้สามัญที่ทุกคนควรจะรู้ เช่น วิชาหนังสือ วิชาเลข และจรรยา เป็นต้น

๑.๑ ชั้นประถมศึกษา มี ๕ ชั้น

๑.๑.๑ ชั้นประถม ๑-๓ เรียนวิชาสามัญ เช่น เลข จรรยา

๑.๑.๒ ชั้นประถม ๔-๕ เป็นชั้นสำหรับคนที่คิดจะไม่เรียนต่อมัธยม ให้เรียนวิสามัญ หรืออาชีพ ๒ ปี

๑.๒ มัธยมศึกษา มี ๘ ชั้น

๑.๒.๑ ชั้นมัธยมปีที่ ๑-๓ เรียกว่า ชั้นมัธยมตอนต้น

๑.๒.๒ ชั้นมัธยมปีที่ ๔-๖ เรียกว่า ชั้นมัธยมตอนกลาง

๑.๒.๓ ชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ เรียกว่า ชั้นมัธยมตอนปลาย

๒. วิสามัญศึกษา ประกอบด้วย ประถมศึกษา วิสามัญชั้นต่ำชั้นสูง และมหาวิทยาลัย (วิสามัญชั้นต่ำและชั้นสูงถือเป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่ยังไม่ได้กำหนดชั้นไว้)

ผู้เรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ สายสามัญจะแยกไปเรียนวิสามัญชั้นต่ำได้ และผู้ที่เรียนจบมัธยมปีที่ ๘ สายสามัญจะแยกไปเรียนวิสามัญชั้นสูงและมหาวิทยาลัยได้ อย่างไรก็ตาม โครงการศึกษาชาติฉบับนี้ยังมีข้อบกพร่องที่จะต้องปรับแก้อย่างน้อย ๒ ประการ คือ

ประการแรก ประถมวิสามัญศึกษา คือ ประถมปีที่ ๔-๕ เมื่อเรียนจบแล้วไม่สามารถเรียนต่อมัธยมวิสามัญได้ ครั้นจะกลับไปเรียนมัธยมสามัญก็ต้องเริ่มเรียนมัธยมปีที่ ๑ ใหม่ จึงทำให้ไม่มีผู้สนใจจะเรียนประถมวิสามัญศึกษา

ประการที่สอง เมื่อเรียนมัธยมศึกษาไปถึงมัธยมปีที่ ๖ แล้วจึงจะไปเรียนต่อสายวิสามัญศึกษาได้ หากเป็นไปตามนี้ความรู้ก็อยากเป็นราชการจะกลับสูงขึ้น เพราะเหลืออีก ๒ ปี ก็จะจบชั้นสามัญศึกษา คือมัธยมปีที่ ๘ แล้ว จะหันไปทางวิสามัญศึกษาก็ยังไม่แน่ใจว่าอีกกี่ปีจะสำเร็จ (เพราะไม่ได้กำหนดชั้นไว้) แล้วจะสู้อาชีพรับราชการได้หรือไม่ก็ยังไม่เป็นที่สงสัยอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงได้จัดการแก้ไขโครงการศึกษาอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๔๕๘

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘

สาระสำคัญของโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ ส่วนใหญ่แล้วคล้ายคลึงกับโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ มีส่วนแตกต่างออกไป ได้แก่ การเพิ่มชั้นวิสามัญศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น เช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยมสามัญศึกษา คือขั้นต้นและชั้นกลางมี ๓ ชั้น ส่วนชั้นสูงมี ๒ ชั้น

จุดมุ่งหมายสำคัญของการปรับปรุงโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ ดังนี้

๑. เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องและปรับปรุงโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
๒. เพื่อหาช่องทางที่จะส่งเสริมให้พลเมืองหันมาสนใจการศึกษาวិชาชีพอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าประชาชนส่วนมากยังมุ่งเรียนเฉพาะวิชาหนังสือ และยังเรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ มีความมุ่งหมายที่จะประกอบอาชีพเป็นเสมียนและรับราชการ มองเห็นว่าการประกอบอาชีพอย่างอื่นเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติและไม่เหมาะสม
๓. เพื่อจัดการสอนวิชาสามัญในระดับมัธยมศึกษาด้วย เพราะปรากฏว่าวิชาวิสามัญศึกษานั้นอันได้แก่การศึกษาเพื่อประกอบอาชีพนั้น อยู่ในระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา ยังไม่ได้จัดไว้ในระดับมัธยมศึกษา

ข้อควรสังเกตแผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ มีดังนี้

๑. กล่าวถึงการศึกษาของสตรีไว้ด้วย คือเด็กหญิงเมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ถ้าประสงค์จะเรียนต่อวิสามัญชั้นต่ำก็เข้าเรียนได้เลย ถ้าเป็นเด็กชายที่ไม่ประสงค์จะเรียนต่อมัธยมศึกษา ต้องเรียนประถมวิสามัญปีที่ ๔-๕ ก่อน ถ้าประสงค์จะเรียนต่อวิสามัญศึกษาต้องจบประถมวิสามัญปีที่ ๕
๒. เด็กชายหรือเด็กหญิงที่ประสงค์จะเรียนต่อมัธยมสามัญศึกษา ต้องเรียนจบประถมสามัญปีที่ ๓ ก่อน
๓. เด็กชายหรือเด็กหญิงที่เรียนจบมัธยมสามัญศึกษาปีที่ ๓ แล้ว ประสงค์จะเรียนด้านอาชีพก็เรียนต่อมัธยมวิสามัญศึกษาชั้นกลางได้
๔. เด็กชายหรือเด็กหญิงที่เรียนจบมัธยมสามัญศึกษาชั้นปีที่ ๖ แล้ว ประสงค์จะเรียนต่อด้านอาชีพก็เข้าเรียนวิสามัญชั้นสูงได้
๕. เด็กชายหรือเด็กหญิงที่เรียนจบมัธยมสามัญศึกษาปีที่ ๘ แล้ว ประสงค์จะเรียนด้านอาชีพก็เข้าเรียนมัธยมวิสามัญชั้นสูง เช่นเดียวกับผู้เรียนสำเร็จชั้นมัธยมสามัญ ๖ หรือจะเรียนอุดมศึกษาชั้นต่ำได้

โครงการศึกษา ๒๔๕๘ ได้ระบุการศึกษาของสตรีไว้ เป็นการกำหนดไว้เป็นหลักการเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วมีสตรีที่เข้าศึกษาน้อยมาก เนื่องจากผู้ปกครองไม่นิยมส่งเด็กหญิงเข้าเรียน เพราะถือว่าผู้หญิงมีหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน จึงไม่จำเป็นต้องเรียน ประกอบกับสถานศึกษานั้นอยู่ในวัด จึงไม่สู้จะเหมาะสมที่จะให้เด็กผู้หญิงเข้าไปเรียนในวัด

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้มีประกาศโครงการศึกษาใหม่อีกครั้ง เหตุผลในการประกาศโครงการ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีลักษณะเช่นเดียวกันกับโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ และ ๒๔๕๘ กล่าวคือ “ต้องการจะแก้ไขความนิยมอาชีพเป็นเสมียนของพลเมือง” และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ จึงได้จัดทำคำแนะนำชี้แจงแก่ราษฎรเกี่ยวกับหนทางในการทำการค้าเลี้ยงชีพด้วยการเรียนวิชาชีพอ่างอื่นบ้าง ซึ่งเป็นการให้เห็นความพยายามอย่างแรงกล้าของรัฐบาลที่จะแก้ปัญหาเรื่องความนิยมอาชีพเสมียนของประชาชนในขณะนั้น^๓

การจัดการศึกษาของโครงการ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ แต่ระดับอุดมศึกษาได้กำหนดให้มีระดับประกาศนียบัตรซึ่งต่ำกว่าปริญญาตรี นอกจากนี้ก็มีการเพิ่มเติมวิชาที่สอนให้กว้างขวางกว่าเดิม

กำเนิดโรงเรียนในอำเภอเมือง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราตั้ง พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธโช) วัดท่าโพธิ์ เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระสิริธรรมมุนี ให้เป็นผู้อำนวยการศึกษามณฑลนครศรีธรรมราช เมื่อพระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธโช) รับทราบ จึงได้ทูลลา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ออกเรือจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) ถึงเมืองนครศรีธรรมราชในวันที่ ๒๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) ได้พักรออยู่จำพรรษาที่วัดท่าโพธิ์อยู่ ๑๐ วัน จึงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ โดยจัดตั้งโรงเรียนวัดท่าโพธิ์เป็นโรงเรียนหลวง ๑ ตำบล (ชื่อว่า “สุขุมวิทาลัยวิทยา”) มีพระมหาไวย ป.เอก เป็นอาจารย์ที่ ๑ พระจอนเป็นอาจารย์ที่ ๒ มีนักเรียน ๕๐ คน

สมัยนั้นในท้องที่อำเภอกลางเมือง (อำเภอเมือง) มีท้องที่ ๓๐ ตำบล หมู่บ้าน ๓๑๔ หมู่บ้าน หลังคาเรือน ๘,๘๑๘ หลัง ราษฎรชายหญิง ๔๓,๔๓๕ คน ที่อำเภอนี้มีอยู่อีกวัดหนึ่งคือ “วัดพระนคร” มีพระสงฆ์เป็นธรรมยุติกนิกาย ๑๕ รูป สามเณร ๖ รูป ศิษย์วัด ๑๑ คน น่าจะตั้งโรงเรียนราษฎรได้ เพราะราษฎรทั้งหลายในตำบลได้เรียกรักกันหาทุนตามมากและน้อย เหตุนี้จึงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นที่นี้ชื่อว่า “ราษฎรผดุงวิทยา” มีพระครูภาชาติเป็นผู้จัดการ^๔ โรงเรียนนี้จัดการอย่างแข็งแรง จับพระทอด พระเผือก สามเณรบั้งให้มาศึกษาที่โรงเรียนวัดท่าโพธิ์ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจึงให้เป็นอาจารย์ในโรงเรียนนั้น

^๓ สมบูรณ์ พรรณภาพ ๒๕๒๔ หน้า ๒๔๔

^๔ ชื่อเดิม ต่อมาเป็นพระครูเหมเจตยานุรักษ์ เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

เป็นผู้แต่งตำราเรียนชุดแรกของไทย เรียกว่า “แบบเรียนหลวง”

ภาพ/ข้อมูล [https://th.wikipedia.org/wiki/พระยาศรีสุนทรโวหาร_\(น้อย_อาจารย์ยางกูร\)](https://th.wikipedia.org/wiki/พระยาศรีสุนทรโวหาร_(น้อย_อาจารย์ยางกูร))

และ <http://www.xn--12clc3djb6a6adbebcadd3dn3bya8bb9c8bjfbc3exe5b7rmi.com>

วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ นายเจริญ^๔ กรรมการอำเภอกลางเมือง ขอตั้งโรงเรียนที่วัดหมาย (ปัจจุบันอยู่ในบ้านท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา) และได้รับเป็นผู้อุดหนุนโดยเติมกำลัง ครูอัยาศัย นายเจริญชอบในการศึกษามาก กลับจากที่ว่าการอำเภอแล้วได้ไปตรวจในวัดนั้นบ่อย ๆ ครั้นวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒ เวลาบ่ายโมง นายเจริญพร้อมด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเดินทางไปถึงวัดหมายเวลา บ่ายสามโมง มีราษฎรชายหญิงมาประชุมกันประมาณ ๕๐ ถึง ๖๐ คน ต้อนรับอยู่ในอุโบสถ ได้ชี้แจง ข้อพระราชนิพนธ์และการศึกษา ได้ตรวจดูสถานที่วัดหมาย มีพระสงฆ์ ๓ รูป ศิษย์วัด ๓ คน พระรัตนธัชมุนี จึงได้ปรารภว่า ที่นี้ถึงจะตั้งอยู่กลางที่ประชุมชน แต่ก็ยังเป็นที่น่าใจมาก เพราะเจ้าอธิการวัดไม่สู้จะ

^๔ นายเจริญ ต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงนิราศวัดพัฒนกิจ

ยินดีนัก หากมีโรงเรียนขึ้นก็เกรงว่าจะล้มละลายไป แต่กรมการอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรในตำบลนั้นอยากจะให้โรงเรียนมีในวัดนั้น พระสงฆ์ผู้สามารถจะเป็นครูก็ไม่มี นายเจริญจึงจัดนายแก้ว พนักงานเก็บเงินค่านาเพื่อให้เป็นอาจารย์ นายแก้วนั้นได้เล่าเรียนภาษามคร แพลธรรมบทมังคลัตถที่ป็นสารัตถสังคหะมาก่อน แม้วิชาหนังสือไทยค่อนข้างจะอ่อนมาก แต่ถ้าได้รับการชี้แจงจากผู้รู้ก็พอจะเป็นไปได้ ประกอบกับนายเจริญก็กะจะปักหลักทำเป็นโรงเรียน แล้วเรียไรจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับเครื่องไม้คนละดุ้นสองดุ้นพอครบเครื่องขึ้นได้ กำหนดให้เปิดการสอนในต้น ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) ในที่สุดจึงตกลงใจตั้งโรงเรียนประจำแขวงที่วัดหมาย ๑ ตำบล ชื่อว่า “*วัดพัฒนารุกุล*”

๑.๓ สถานศึกษาในอำเภอเมือง

สถานศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีวิวัฒนาการมาโดยตลอด ตั้งแต่การจัดการศึกษาในวัดซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้สอนวิชาหนังสือด้วยภาษาบาลี โดยใช้อักษรขอมเป็นหลัก ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้เกิดสถานศึกษาขึ้น ระยะแรกใช้วัดเป็นสถานที่เรียน มีพระสงฆ์ผู้รู้วิชาอักษรวิธีเป็นผู้สอน ระยะต่อมาได้จัดตั้งเป็นโรงเรียนขึ้นในวัด มีฆราวาสเป็นผู้สอนวิชาสามัญ และพระสงฆ์เป็นผู้สอนวิชาศีลธรรม จนกระทั่งมีสถานศึกษาเพิ่มขึ้น ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่า “*นครศรีธรรมราชเป็นเมืองการศึกษา*” ที่มีจำนวนและคุณภาพสถานศึกษาไม่แพ้จังหวัดใดในประเทศไทย

เฉพาะอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๔) มีจำนวนสถานศึกษาประเภทและระดับต่าง ๆ ดังนี้

๑. ระดับอุดมศึกษา	๖ แห่ง (รัฐ ๕ เอกชน ๑)
๒. ระดับอาชีวศึกษา	๑๐ แห่ง (รัฐ ๔ เอกชน ๖)
๓. ระดับมัธยมศึกษา	๒๔ แห่ง (รัฐ ๘ เอกชน ๑๖)
๔. ระดับประถมศึกษา	๘๓ แห่ง (รัฐ ๕๘ เอกชน ๒๕)

สถานศึกษาแต่ละระดับมีประวัติความเป็นมาดังนี้

๑. ระดับอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่เชิงเขาหมาชัย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๑ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่มีกำเนิดมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการสมัยพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และครูน้อย อุprmัย ส.ส.นครศรีธรรมราช และรัฐมนตรีช่วยว่าการ ตั้งอยู่เชิงเขาหมาชัยในท้องที่หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าจิ้ง อำเภอเมือง เนื้อที่ ๓๐๐ ไร่เศษ ห่างจากตัวเมืองไปตามทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๖ เป็นระยะทาง ๑๓ กิโลเมตร

ในด้านการสอน เริ่มแรกใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) รับนักเรียน ชั้นมัธยมปีที่ ๖ (หรือ ม.ศ.๓) ซึ่งคัดเลือกจากจังหวัดนครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง และชุมพร จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๒ ยกฐานะเป็น “วิทยาลัยครู” ได้ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) และเปิดสอนถึงระดับปริญญาตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ และสอนระดับสูงกว่าปริญญาตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานชื่อ “ราชภัฏ” แทนคำ “วิทยาลัยครู” มีฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาในชื่อ “สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช” และต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ มีพระราชบัญญัติยกฐานะสถาบันเป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช” ประกอบด้วย ๖ คณะ ๓ สำนัก และ ๑ สถาบัน คือ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม และบัณฑิตวิทยาลัย สำนักงานอธิการบดี สำนักส่งเสริมวิชาการ และงานทะเบียน สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ และสถาบันวิจัยและพัฒนา

ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ นับเป็นปีที่มีนักศึกษาสูงสุดทุกระดับหลักสูตร คือมีจำนวนถึง ๑๐,๙๑๒ คน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นมานักศึกษาค่อยลดลงเป็นลำดับ อันเป็นภาวการณ์ของสังคมอุดมศึกษาของไทยที่สืบเนื่องมาจากอัตราการเกิดของประชากรที่ลดลง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช เป็นสถาบันอุดมศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรและฆราวาส มีฐานะเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เดิมใช้ชื่อว่า “วิทยาลัยสงฆ์ภาคทักษิณ” ตั้งอยู่ที่วัดแจ้ง ถนนราชดำเนิน ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

มีประวัติการก่อตั้งและการพัฒนาการตามลำดับ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ คณะสงฆ์ในภาคใต้ได้ก่อตั้งวิทยาลัยสงฆ์ภาคทักษิณขึ้น โดยมีพระราชธรรมเวที (เรื่อง วุฑฒินญาโณ) เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราชขณะนั้นเป็นประธานดำเนินการก่อตั้ง มีพระมหาพร้อม โกวิท (ปัจจุบันคือพระเทพปัญญาสุธี) เป็นผู้อำนวยการ พ.ศ. ๒๕๒๘ สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มีมติยกฐานะวิทยาลัยสงฆ์ภาคทักษิณเป็นวิทยาเขตนครศรีธรรมราช เปิดดำเนินการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) เปิดการเรียนการสอนในคณะพุทธศาสตร์ วิชาเอกศาสนาเป็นครั้งแรก โดยมีพระเทพปัญญาสุธี เป็นรองอธิการบดี มีภิกษุเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาใน พ.ศ. ๒๕๒๘ จำนวน ๓๕ รูป และสำเร็จการศึกษาเป็นพุทธศาสตรบัณฑิตรุ่นแรกของวิทยาเขตนี้จำนวน ๖ รูป

ครั้น พ.ศ. ๒๕๔๐ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ยกฐานะขึ้นเป็น “มหา-วิทยาลัย” ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เปลี่ยนชื่อสถานศึกษาเป็น “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช” มีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ และเป็นวิทยาเขตหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๓ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช เป็นสถาบันอุดมศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ที่เปิดดำเนินการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อแรกก่อตั้งได้ใช้สถานที่อาคารศาสนศึกษา ภายในวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นที่เรียนชั่วคราว โดยความอนุเคราะห์ของพระธรรมรัตโนภาส (ระดับ โอภาโส) เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธรรมยุต) ในสมัยนั้น เนื่องจากได้สังเกตเห็นว่ามีพระภิกษุสามเณรในส่วนภูมิภาคจำนวนมาก ประสงค์จะศึกษาเล่าเรียนในระดับอุดมศึกษา แต่ไม่สามารถเข้าไปศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่กรุงเทพมหานครได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านที่พักอาศัย

เหตุนี้จึงได้ขอจัดตั้งวิทยาเขต ณ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารอันเป็นพระอารามหลวง สภามหาวิทยาลัยจึงได้อนุมัติให้จัดตั้งเป็นวิทยาเขตเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทออกไปรับใช้พระพุทธศาสนาและสังคม ต่อมาในวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้ย้ายที่เรียนไปอยู่ที่วัดป่าห้วยพระ หมู่ที่ ๕ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑๐๐ ไร่ ปัจจุบันมีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ที่มุ่งเน้นวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา และใน พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้จัดหาที่ดินแปลงใหม่ริมทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๔๐๓ (นครฯ-ทุ่งสง) ท้องที่อำเภอพระพรหม เพื่อสร้างเป็นสำนักงานบริหารและอาคารเรียน

ส่วนงานภายในวิทยาเขตประกอบด้วย

๑. สำนักงานวิทยาเขต (ปัจจุบันมีพระครูสิริธรรมภักดิ์, ผศ.ดร. เป็นผู้อำนวยการ)
๒. วิทยาลัยศาสนศาสตร์ (ปัจจุบันมีพระครูธรรมจักรเจติยาภิบาล, ดร. เป็นผู้อำนวยการ)
๓. ศูนย์บริการวิชาการ (ปัจจุบันมีพระพุทธิสารเมธี เป็นผู้อำนวยการศูนย์)

มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา ตั้งอยู่ที่ถนนนครฯ-เชียรใหญ่ ตำบลช้างซ้าย อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๔ มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา เป็นสถาบันอุดมศึกษา ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๔๗ บริหารโดยศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นนายกสภามหาวิทยาลัย ดร.สุชีราภรณ์ ฐวานนท์ เป็นผู้รับใบอนุญาต และอธิการบดี ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ จนถึงปัจจุบัน แต่ละปีสามารถผลิตบุคลากรให้แก่ท้องถิ่น ทำให้เกิดคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ผู้สำเร็จการศึกษามีทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ มีมนุษยสัมพันธ์ คุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถสร้างองค์ความรู้ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นและภูมิภาค ผู้เรียนมีศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

อนึ่ง มหาวิทยาลัยแห่งนี้ถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่ ๕ ในสังกัด “มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา” ก่อนหน้านั้นมีมหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนาระบายอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และเพชรบูรณ์ มาแล้ว (รวมสี่จังหวัด)

วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ถนนนครฯ-เชียรใหญ่ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๕ วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช เป็นสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จัดตั้งขึ้นโดยการประสานงานของนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ ต่อมาได้เกิดการรัฐประหารวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ รัฐบาลสมัยนั้น (ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี) จึงได้สิ้นสภาพไป รัฐบาลต่อมา (นายธานินทร์ กรัยวิเชียร) โดย ดร.ภิญโญ สาธร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจึงได้สานต่อโครงการ และประกาศจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ มีฐานะเป็นสถานศึกษาในสังกัดกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ เปิดการสอนครั้งแรกโดยขอใช้อาคารเรียนปริยัติธรรม (อาคารศาสนศึกษา) และอาคารพิพิธภัณฑสถานของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไประยะหนึ่ง เพราะขณะนั้นอาคารเรียนยังก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ

กรมศิลปากรและสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เร่งรัดจัดหาที่ดินเพื่อก่อสร้างวิทยาลัย ในที่สุดจึงตัดสินใจเลือกที่ดินวัดร้าง ชื่อ “วัดโพธิ์” ในท้องที่ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช สถานที่แห่งนี้เคยเป็นแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อยู่ใกล้กับคลองท่าเรืออันเป็นจุดค้าขายทางเรือของเมืองตามพหุรงค์ (นครศรีธรรมราช) ระหว่างก่อสร้างอาคารเรียนและบ้านพักครู ได้ขุดพบศิลปวัตถุเก่าแก่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผา เครื่องถ้วยจีน และพระพิมพ์ดินดิบ หน่วยศิลปากรที่ ๘ (ชื่อขณะนั้น) ได้เก็บรวบรวมจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราชจำนวนหนึ่ง

ปัจจุบันวิทยาลัยเน้นสร้างและผลิตบุคลากรด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ สังคีตศิลป์ โดยเฉพาะศิลปะการแสดงพื้นบ้านในภาคใต้ ทั้งในระดับประกาศนียบัตรและอนุปริญญา ปัจจุบันขยายระดับการผลิตถึงระดับปริญญาตรีในนาม “สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์” ด้วย

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ถนนพัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๖ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช เป็นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง เดิมชื่อ “โรงเรียนผู้ช่วยพยาบาลและผดุงครรภ์” ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วิทยาลัยพยาบาลนครศรีธรรมราช” เปิดรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการพยาบาลและผดุงครรภ์ (๒ ปี) รุ่นที่ ๑ เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ต่อมาวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชนุญาตให้เปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันพระบรมราชชนก” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระนามาภิไธย “บรมราชชนนี” เป็นชื่อวิทยาลัยพยาบาลทุกแห่งในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เหตุนี้จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช”

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช ได้เริ่มดำเนินการผลิตบุคลากรทางการพยาบาล มาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๕ โดยเริ่มแรกเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการพยาบาลและผดุงครรภ์ ใช้เวลาเรียน ๒ ปี จนกระทั่งปีการศึกษา ๒๕๓๒ เปลี่ยนชื่อเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับต้น และในปีการศึกษา ๒๕๓๕ ได้ปรับปรุงเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับต้น (ป.พย. ระดับต้น) Certificate in Nursing Science (Technical level) : Cert. N.S. (Technical Level) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕) และใช้จัดการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ สืบมา

พุทธศักราช ๒๕๔๑ มีพระราชกฤษฎีการับวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เข้าสมทบในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อนุมัติปริญญาบัตรให้ผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๑ เป็นต้นมา

๒. ระดับอาชีวศึกษา

วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในซอยหอไตร ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒.๑ วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช เป็นโรงเรียนวิชาชีพสามัญแห่งแรกของจังหวัด ตั้งอยู่ในวัดท่าโพธิ์ โดยพระรัตนธัชมุนี (ม่วง) ได้เปิดทำการสอนวิชาชีพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ โดยเปิดสอนวิชาชีพแผนก เช่น ช่างไม้ ช่างทอง ช่างหล่อพระพุทธรูป และช่างถม โดยใช้เงินนิตยภัตส่วนตัวจ้างช่างฝีมือมาเป็นครูสอน เข้าลักษณะเป็น “โรงเรียนชลยศักดิ์” ซึ่งเน้นวิชาช่างถมเป็นหลัก วันหนึ่งใน พ.ศ. ๒๔๕๙ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑลพิษณุใต้ได้เสด็จมาเยี่ยมโรงเรียนนี้ ทรงเห็นความพยายามของพระรัตนธัชมุนี (ม่วง) จึงทรงปรารถนาที่จะช่วยเหลือส่งเสริมฝึกฝนวิชาช่างถมให้ดำรงอยู่คู่เมืองนคร จึงทรงสั่งการให้ศึกษาธิการจังหวัดตั้งเงินเดือนแก่ครู นับแต่นั้นมาครูของโรงเรียนนี้ จึงได้รับเงินเดือนหลวงแทนเงินนิตยภัตของพระรัตนธัชมุนี (ม่วง) และตั้งชื่อว่า “โรงเรียนช่างถม”

“โรงเรียนช่างถม” เมื่อแรกตั้งได้ใช้สถานที่เรียนร่วมกับโรงเรียนเบญจมราชูทิศ แต่แบ่งนักเรียนชั้นปีที่สองมาเรียนวิชาช่างถม ช่างไม้ และช่างเย็บเสื้อผ้า ครั้นล่วงถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงแยกมาเป็นโรงเรียนช่างถม และย้ายไปอยู่ที่วัดวังตะพานออก (ริมถนนราชดำเนิน) และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนช่างโลหะรูปพรรณ” หลังจากนั้นได้เปลี่ยนชื่ออีกหลายครั้ง ตามนโยบายของกรมอาชีวศึกษาแต่ละยุค ปัจจุบันชื่อว่า “วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช” โดยย้ายจากที่เดิมไปตั้งอยู่ที่วัดหอไตร (ร้าง) ตำบลนา (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นตำบลในเมือง) อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

อาจกล่าวได้ด้วยความภูมิใจว่า “โรงเรียนช่างถม” ที่จัดตั้งขึ้นในวัดท่าโพธิ์ โดยพระรัตนธัชมุนีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๙ เป็นต้นเค้าของสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษาของจังหวัดนครศรีธรรมราช ในปัจจุบัน เพราะได้เป็นจุดกำเนิดของสถาบันอาชีวศึกษาถึงสองโรงคือ “โรงเรียนช่างไม้ นครศรีธรรมราช” (วิทยาลัยเทคนิค) และ “โรงเรียนการช่างสตรี นครศรีธรรมราช” (วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช) ในเวลาต่อมา

วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒.๒ วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช เดิมเป็นแผนกวิชาช่างไม้ใน “โรงเรียนช่างถม” เปิดสอนครั้งแรกที่วัดท่าโพธิ์เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ มีนักเรียน ๔๓ คน ครู ๓ คน มีครูสัมฤทธิ์ วรรณวนิช เป็นครูใหญ่ มีผู้ปกครองส่งบุตรหลานมาเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี จนถึงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑ จึงแยกออกจากโรงเรียนช่างถมมาเป็น “โรงเรียนประถมอาชีพช่างไม้” โดยขออนุญาตใช้พื้นที่วัดร้างสองวัดเป็นที่ตั้งของโรงเรียน คือวัดชุมแสงและวัดประตู่โกบ รวมเนื้อที่ ๓๙ ไร่เศษ จนถึงวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนช่างไม้ นครศรีธรรมราช” ซึ่งเป็นช่วงเวลา ที่กิจการของโรงเรียนเจริญก้าวหน้าไปมาก

แต่แล้วกิจการของโรงเรียนก็ชะงักลงโดยฉับพลัน เมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ กองทัพญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่บ้านท่าแพ และรัฐบาลไทยในสมัยนั้นอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นใช้พื้นที่ค่ายวิชราวุธและโรงเรียนช่างไม้ นครศรีธรรมราชเป็นกองบัญชาการ ทำให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนด้วยความยากลำบากยิ่ง ส่งผลให้นักเรียนลาออกไปมาก จนถึงวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ปรากฏว่ามีนักเรียนเหลือเพียง ๙ คน และพอเรียนถึงกลางปีก็เหลือเพียง ๓ คนเท่านั้น

ภายหลังเสร็จสิ้นสงครามโรงเรียนก็เริ่มฟื้นตัว มีการขยายหลักสูตรให้เปิดสอนถึงชั้นประโยค มัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนการช่าง นครศรีธรรมราช” เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ภายใต้การบริหารของนายสัมฤทธิ์ วรรณวนิช และครูใหญ่คนต่อมา โดยเฉพาะ นายคัมภีร์ รัตน์โชติ ซึ่งมีวิสัยทัศน์และความสามารถด้านบริหาร จนทำให้โรงเรียนมีชื่อเสียงอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งถึงวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับการยกฐานะเป็น “วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช” และใช้ชื่อนี้สืบมาจนถึงปัจจุบัน

วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ริมถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒.๓ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช เดิมเป็นแผนกวิชาช่างเย็บเสื้อผ้า ใน “โรงเรียนช่างถม” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้แยกออกมาจากโรงเรียนเบญจมราชูทิศที่วัดโพธิ์เปิดเป็นโรงเรียนชื่อ “โรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้า” ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงย้ายมาตั้งที่วัดพระเงิน (ร้าง) ถนนราชดำเนิน (ใกล้กับสำนักงานเทศบาลนครนครศรีธรรมราช) พ.ศ. ๒๔๙๑ เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนการช่างสตรีนครศรีธรรมราช” พ.ศ. ๒๕๑๖ เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช”

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๗ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศรวมโรงเรียนอาชีวศึกษาสามโรงซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้สะดวกในการบริหารและการจัดการเรียนด้านอาชีวศึกษา จึงให้ยกฐานะเป็น “วิทยาลัย” และให้รวมอยู่ภายใต้ชื่อ “วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช” ประกอบด้วย ๓ โรง คือ

๑. โรงเรียนการช่างนครศรีธรรมราช ให้เปลี่ยนเป็น “วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช วิทยาเขต ๑”

๒. โรงเรียนอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช ให้เปลี่ยนเป็น “วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช วิทยาเขต ๒”

๓. โรงเรียนศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ให้เปลี่ยนเป็น “วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช วิทยาเขต ๓”

ทั้งนี้โดยมีนางอำพน สวัสดิสาร เป็นผู้อำนวยการ ว่าที่ ร.ต. สมพร สุทธิสังข์ และนายบุญกุล คำพรรณ เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๒ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศแยกวิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช วิทยาเขต ๑ (โรงเรียนการช่างนครศรีธรรมราช) ไปเป็น “วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช” เป็นเหตุให้วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราชยังคงเหลือวิทยาเขตเพียง ๒ แห่ง

ในปีการศึกษา ๒๕๒๔ กระทรวงศึกษาธิการก็ได้ประกาศแยกวิทยาลัยที่เหลือทั้งสองแห่งให้เป็นเอกเทศ กล่าวคือวิทยาเขต ๒ ให้ชื่อว่า “วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช” ส่วนวิทยาเขต ๓ ให้ชื่อว่า “วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช” และใช้ชื่อนี้สืบมาจนถึงปัจจุบัน

วิทยาลัยการอาชีพนครศรีธรรมราช

ตั้งอยู่ที่ศูนย์ราชการนาสาร

๒.๔ วิทยาลัยการอาชีพนครศรีธรรมราช

ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ ในท้องที่หมู่ที่ ๓ ถนนชลประทาน ศูนย์ราชการนาสาร อำเภอพระพรหม (เดิมขึ้นกับอำเภอเมือง) เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๒๖ โดยได้รับเกียรติจาก นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น มาเป็นประธานในพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๖ เหตุนี้วิทยาลัยการอาชีพ นครศรีธรรมราชจึงถือเอาวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ของทุกปีเป็นวันสถาปนา ทุก ๆ ปีจะมีการจัดกิจกรรมขึ้นโดยใช้ชื่อว่า “วันการอาชีพนครศรีธรรมราช”

วิทยาลัยสารพัดช่างนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒.๕ วิทยาลัยสารพัดช่างนครศรีธรรมราช ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๑ เดิมชื่อ “โรงเรียนสารพัดช่างนครศรีธรรมราช” สอนครั้งแรกในหลักสูตรวิชาซีพระยะสั้นเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๓๓ โดยใช้สถานที่ (ชั่วคราว) ในโรงเรียนอำมาตย์พิทยานุสรณ์ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนของอาจารย์ สมบูรณ์ ภารพบ โดยมีนายอำนาจ เต็มสงสัย เป็นผู้อำนวยการคนแรก

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ย้ายมาอยู่ที่หมู่ที่ ๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง บนพื้นที่ ๑๐ ไร่เศษ ซึ่งนางเคล้า ผลววรรณ และนายคล้อย นางจริยา บุญสิน บริจาค ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็น “วิทยาลัยสารพัดช่างนครศรีธรรมราช” เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๓๔ มีจุดประสงค์ในการจัดการศึกษาสามประการ คือ

๑. จัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้กับประชาชนผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนอาชีพได้ตามความถนัด เพื่อหาช่องทางในการประกอบอาชีพในเวลาอันรวดเร็ว หรือต้องการเปลี่ยนอาชีพใหม่ตามที่ต้องการ หรือเพื่อนำผลการเรียนไปเทียบโอนเป็นวิชาในหลักสูตรในระบบ

๒. จัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตแรงงานระดับกึ่งช่างฝีมือ ระดับช่างฝีมือและระดับช่างเทคนิค ตามความต้องการของตลาดแรงงาน หรือตามความต้องการแรงงานของชาติเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยให้มีทักษะและสมรรถนะเพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปได้

๓. จัดฝึกอบรมอาชีพแก่ประชาชน เยาวชนในท้องถิ่น หรือถิ่นทุรกันดารอื่น ๆ

๓. ระดับมัธยมศึกษา

โรงเรียนเบญจมราชูทิศ ตั้งอยู่ในตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๑ โรงเรียนเบญจมราชูทิศ เป็นโรงเรียนแรกที่เกิดขึ้นในจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๓๔ ในฐานะ “โรงเรียนเชลยศักดิ์” (โรงเรียนราษฎร) ในวัดท่าโพธิ์ จัดตั้งโดยพระรัตนธัชมุนี (ม่วง) ใน พ.ศ.๒๔๓๔ ต่อมาทางราชการ โดยพระยาสุโขมนัยวินิต เทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ได้เข้ามาอุดหนุนจัดการศึกษา จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนสุขุมภิบาลวิทยา” ตามนามผู้อุดหนุน เปิดสอนเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๔๒ (ร.ศ.๑๑๘) ต่อมา พ.ศ.๒๕๕๗ มีนักเรียนมากขึ้น จึงขยายห้องเรียนเพิ่มขึ้น และสร้างอาคารใหม่ขึ้นภายในวัด เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนศรีธรรมราช” ล่วงมา พ.ศ.๒๕๖๐ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนเบญจมราชูทิศ” มีความหมายว่าสร้างเพื่อเป็นที่รำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ในฐานะผู้ให้กำเนิดโรงเรียนในประเทศไทย และใช้ชื่อนี้มาถึงปัจจุบัน

โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๒ โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาที่แยกจากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ มีฐานะเป็น “โรงเรียนสตรีประจำจังหวัด” เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๖ ตั้งขึ้นที่วัดท่ามอญ (วัดศรีทวี) เปิดสอนตั้งแต่ มัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๖ (เทียบเท่า ม.๓ ปัจจุบัน) พื้นที่บริเวณวัดท่ามอญมีต้นจันทน์ใหญ่อยู่สองต้น เป็นร่มไม้ใช้เพื่อทำกิจกรรมกลางแจ้ง จนเรียกติดปากว่า “ใต้ร่มจันทน์” ครั้นพ.ศ.๒๔๘๐ ได้ย้ายมาเรียนที่มุขสนามหน้าเมืองด้านตะวันออก (ข้างศาลาประตูหอก) มีอาคารเรียนหลักคือ “อังกายท่าย” ซึ่งนายอังกายท่าย ต้นสกุล “อติเทพพรพันธ์” คหบดีเจ้าของเหมืองแร่ดีบุกและวุฒแพรมที่อำเภออ่อนพิบูลย์บริจาคเงินสร้าง

๓.๓ โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่เน้นการเรียนและฝึกทักษะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช นับเป็นหนึ่งใน ๑๒ โรงเรียนที่จัดตั้งเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบในวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ด้วยสำนึกในพระกรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมตามพระราชปณิธานที่ทรงมุ่งมั่น กรมสามัญศึกษา (ชื่อขณะนั้น) ได้ขอพระราชทานชื่อโรงเรียน ๑๒ แห่งว่า “โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย” ตามด้วยชื่อจังหวัดที่โรงเรียนตั้งอยู่ เมื่อแรกก่อตั้งได้ใช้หลักสูตรวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ต่อมาวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ โดยอนุมัติของคณะรัฐมนตรีที่เสนอโดยนายชินวรณ์ บุญยเกียรติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้นได้ดำเนินการพัฒนากลุ่มโรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัยให้เป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค โดยใช้ชื่อภาษาไทยว่า “โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย (โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค)” และใช้ชื่อภาษาอังกฤษ “Princess Chulabhorn Science High School” โดย นายไพรัช วงศ์นาถกุล เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และประธานกลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค

อนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๕๖๑ กระทรวงศึกษาธิการได้ขอพระราชทานพระอนุญาตเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย” แล้วตามด้วยชื่อจังหวัดที่ตั้ง

๓.๔ โรงเรียนตรีนิมิตรวิทยา เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา เปิดสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ ในท้องที่หมู่ที่ ๑ (บ้านบางพุทรา) ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในพื้นที่ธรณีสงฆ์วัดตรีนิมิตร ซึ่งพระครูปิยะธรรมภรณ์ เจ้าอาวาสอนุญาตให้ใช้ ต่อมาได้มีผู้บริจาคเพิ่มเติมอีกสามราย คือ นายพิน-นางแนบ เลี่ยมแก้ว และนายกระจำจ พุทธรศรี ปัจจุบันจึงมีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๕๓ ไร่ ๒ งาน ๙๒ ตารางวา กรมสามัญศึกษา (ชื่อสมัยนั้น) จึงตั้งชื่อโรงเรียนนี้ว่า “โรงเรียนตรีนิมิตรวิทยา”

๓.๕ โรงเรียนท่านครูญาณวโรภาสอุทิศ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๒ (บ้านท่านคร) ตำบลปากนคร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยนายศุภมน เสาหฤทธิวงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมราชูทิศ และผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มอบหมายให้นายจ่านงค์ เกราะแก้ว ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช เป็นผู้ดำเนินการรับบริจาคที่ดิน โดยนายสิริ รัตนปริคณณ์ พระครูธรรมธรรวาร พระอาจารย์เข้ม ปิติธมโม พระครูจิตรการประสาธ พระครูวิเศษศาสนกิจ และพระครูโอภาสโพธิธิตเป็นผู้จัดหาให้ ซึ่งได้รับบริจาคจากพระครูญาณวโรภาส จำนวน ๓๕ ไร่ ๘๘ ตารางวา และพระอาจารย์เข้ม ปิติธมโม จำนวน ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๙๗ ตารางวา ต่อมาในวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ กรมสามัญศึกษามีคำสั่งแต่งตั้งให้นายจ่านงค์ เกราะแก้ว ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓.๖ โรงเรียนปากพูน เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ยกฐานะมาจากโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลาย เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยคณะกรรมการตำบล ซึ่งมีพระคลังเจ้าอาวาสวัดศรีมงคลในสมัยนั้นเป็นกำลังสำคัญ คณะกรรมการได้ขอให้ทางราชการจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลาย โดยได้รับการสนับสนุนจากนายน้อย อุปรมัย สมาชิกผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช

และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น จึงได้รับอนุญาตจากทางราชการให้เปิดเป็นโรงเรียน ประถมศึกษาตอนปลาย ทางราชการได้แต่งตั้งนายเสถียร สุกนธ์ เป็นครูใหญ่คนแรก ระยะเวลาให้เรียน อยู่ที่วัดศรีมงคล ต่อมาย้ายมาเปิดที่วัดร้าง (วัดพระคอกหัก หรือวัดชัยชุมพล) วันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๑๘ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขยายเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น รับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๒ ห้องเรียนจนถึงปีการศึกษา ๒๕๒๑ นายเสถียร สุกนธ์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์ใหญ่ ต่อมา ในปีการศึกษา ๒๕๒๘ เปิดรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เริ่มจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๒ ห้องเรียน

ปัจจุบันโรงเรียนปากพูน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดรับนักเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓.๗ โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ด้วยหลักสูตรหลักสูตรมัธยมศึกษา (ม.๑ - ๓) สังกัดกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษาโดยนายชุ่ม สมพันธ์ กำนันตำบลนาเคียนเป็นผู้จัดหาที่ดินให้ ต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้หลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย (ป.๕ - ๗) สังกัดกรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้ย้ายมาที่วัดจอมล้าน (วัดร้าง) หมู่ที่ ๑ ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑๒ ไร่เศษ (อันเป็นที่ตั้งโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน) ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๑๙ กรมสามัญศึกษาได้ให้ยุบหลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย และให้เปิดสอนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จนกระทั่งปีการศึกษา ๒๕๒๗ ได้ขยายชั้นเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปีการศึกษา ๒๕๕๗ ได้รับรางวัลชมเชยโรงเรียนรางวัลพระราชทานระดับมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่ เป็นโรงเรียนผู้นำ ICT ที่มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมซึ่งเอื้ออำนวยให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ

๓.๘ โรงเรียนโยธินบำรุง เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๘๔ โดย พลตรีหลวงเสนาณรงค์ (ศักดิ์ เสนาณรงค์) ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๕ ค่ายวชิราวุธ ณ บริเวณบ้านพักทหารปืนใหญ่ที่ ๕ ได้เปิดสอนระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๔ เมื่อมีนักเรียนเพิ่มขึ้นจึงย้ายมาตั้งอยู่ บริเวณสถานที่ปัจจุบัน และขยายชั้นเรียนจนถึงชั้นประถมปลาย โดยได้รับเงินสนับสนุนจากกองทัพบก สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายประจำปี เหตุนี้โรงเรียนจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์โยธินบำรุง” ใช้ย่อว่า ทบอ. โยธินบำรุง ตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการทหารบก ครั้นปีการศึกษา ๒๕๐๗ โรงเรียนได้ขยายชั้นเรียนเป็นชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ต่อมาปีการศึกษา ๒๕๑๗ ขณะนายรัตน์ ชนะทัฬห เป็นอาจารย์ใหญ่ได้ร่วมกับคณะครูขอโอนโรงเรียนไปสังกัดกรมสามัญศึกษา และประสบความสำเร็จเมื่อคณะรัฐมนตรี โดยอาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๗ แห่งประกาศ คณะปฏิวัติ ฉบับ ๒๑๖ ยกขึ้นเป็นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา โดยใช้ชื่อว่า “โยธินบำรุง” ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๔ เป็นต้นมา

๔. ระดับประถมศึกษา

โรงเรียนเทศบาลวัดศาลาไม้ชัย

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีทวี

๔.๑ โรงเรียนเทศบาลวัดศาลาไม้ชัย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ มีฐานะเป็นโรงเรียนวัด โดยพระ-
ไปฏีกาดับ อินทสุโข เจ้าอาวาสใช้โรงธรรมเป็นที่เรียน ใช้เงินค่าเช่าตลาดนัดมาจัดซื้ออุปกรณ์และครุภัณฑ์
ต่าง ๆ ใช้พระภิกษุมาทำการสอน ครั้น พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงโอนไปเป็นโรงเรียนประชาบาล ต่อมาได้โอนไปสังกัด
เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓

๔.๒ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีทวี ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โดยใช้โรงเก็บเรือของวัดท่ามอญ
(วัดศรีทวี) เป็นที่เรียน มีพระภิกษุจุฬ รัตนะรัต เป็นครูคนแรก มุ่งหมายเพื่อให้เด็กได้อ่านออก เขียนได้
คิดเลขเป็น ครั้น พ.ศ. ๒๔๖๔ มีประกาศใช้ พ.ร.บ. ประถมศึกษา ทางราชการจึงเข้ามาช่วยอุดหนุนโดยใช้
อาคารเรียนร่วมกับโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด (โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช) ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๒ เมื่อ
โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดย้ายไปอยู่ที่ใหม่ จึงได้ใช้อาคารเรียนหลังนั้นแทน และได้โอนไปสังกัดเทศบาล
เมืองนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

โรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์

๔.๓ โรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ มีฐานะเป็นโรงเรียนวัดโดยใช้ศาลา
การเปรียญของวัด ซึ่งเจ้าจอมสว่างและท่านกลาง ณ นคร เป็นผู้ออกเงินสร้าง ระยะแรกเป็นสาขาของ
โรงเรียนเบญจมราชูทิศซึ่งตั้งอยู่ที่วัดท่าโพธิ์ ต่อมาก็โอนไปเป็นโรงเรียนประชาบาลอยู่ระยะหนึ่งแล้วโอน
ไปสังกัดเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

โรงเรียนสาธิตเทศบาลวัดเพชรจริก

โรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์

๔.๔ โรงเรียนสาธิตเทศบาลวัดเพชรจริก ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ โดยใช้โรงธรรมวัดเพชรจริก เป็นอาคารเรียน โดยมีนายเพียร วิริยะเป็นครูใหญ่คนแรก ต่อมานายกัน ดิษฐกัณฑ์ได้ยกที่ดินเนื้อที่ ๑๘ ไร่ ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของวัดเพชรจริกให้เป็นสถานที่ตั้งอาคารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ ต่อมาโรงเรียนนี้ได้รับคัดเลือก เป็น “โรงเรียนชุมชน” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ นับเป็นโรงเรียนชุมชนแห่งแรกของเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช และใน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนสาธิตเทศบาลวัดเพชรจริก” และปีรุ่งขึ้นจึงเปิดสอนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย ครั้น พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้จัดสร้างหอพักขนาดสามชั้นขึ้นสองหลัง จัดเป็นโรงเรียน เทศบาลแห่งแรกซึ่งมีหอพักอยู่ในโรงเรียน

๔.๕ โรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดท่าโพธิ์ เป็นที่เรียนของชั้นเด็กเล็ก ต่อมาโอนไปสังกัดกองการศึกษาประชาบาลของกรมสามัญศึกษาอยู่ระยะหนึ่ง ครั้น พ.ศ. ๒๕๐๖ โอนไปสังกัดเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

โรงเรียนเทศบาลวัดใหญ่

๔.๖ โรงเรียนเทศบาลวัดใหญ่ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยรองอำมาตย์โทขุนวิทาวาการ (แจ็ก สุขบุรณะ) นายอำเภอเมือง และพระครูกาชาด (แก้ว) เจ้าอาวาสวัดใหญ่ไชยมงคล จัดตั้งในพื้นที่ ด้านทิศเหนือของวัด มีชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาล ตำบลท่าวัง” มีนายนาค สังขนิยม เป็นครูใหญ่ ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้โอนเป็นโรงเรียนสังกัด เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

โรงเรียนเทศบาลวัดท้าวโคตร

๔.๗ โรงเรียนเทศบาลวัดท้าวโคตร ตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยเจ้าอาวาสวัดท้าวโคตรเป็นผู้ จัดตั้ง มีฐานะเป็นโรงเรียนประชาบาลประจำตำบล ใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เรียน และใช้พื้นที่ว่างของวัด เป็นที่ตั้งอาคาร ปัจจุบันมีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๘๘ ตารางวา ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๐ ศึกษาธิการอำเภอเมืองจึงได้ยก เป็นโรงเรียนเทศบาลในสังกัดเทศบาลเมืองนครศรี- ธรรมราช

อนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ โรงเรียนได้รับบริจาคที่ดินเนื้อที่ ๓๑๔ ตารางวา (มูลค่า ๓๐ ล้านบาท) ริมถนนราชดำเนินเอื้องกับโรงเรียน จากทันตแพทย์หญิงพัชรี กัมพลานนท์ ข้าราชการบำนาญโรงพยาบาล หาดใหญ่ เทศบาลนครนครศรีธรรมราชรับมอบเอกสารสิทธิ์แล้วจึงอนุมัติงบประมาณ ๒๓,๐๘๐,๐๐๐ บาท เพื่อก่อสร้างอาคาร ค.ส.ล. สามชั้น เพื่อใช้เป็นทีเรียนของนักเรียนชั้นปฐมวัย เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ แล้วเสร็จในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

โรงเรียนเทศบาลวัดเสาธงทอง

โรงเรียนเทศบาลวัดเสมาเมือง

๔.๘ โรงเรียนเทศบาลวัดเสาธงทอง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ในวัดเสาธงทอง ตำบลคลัง เคย ยุบรวมกับโรงเรียนวัดศรีทิวอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้แยกออกเป็นเอกเทศ และโอนไปเป็น โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

๔.๙ โรงเรียนเทศบาลวัดเสมาเมือง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ในสมัยพระยาคุณาศุขสุนทร (สา สุวรรณสาร) เป็นนายกเทศมนตรี ใช้โรงธรรมวัดเสมาเมืองเป็นที่เรียน จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงขออนุญาตใช้พื้นที่วัดเสมาชัย (ร้าง) เป็นสถานที่ตั้งอาคารเรียนถาวรสืบมาถึงปัจจุบัน

โรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช ณ นครอุทิศ

๔.๑๐ โรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช “ณ นครอุทิศ” ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยเปิดสอน ครั้งแรกในบ้านพักของหม่อมแม่มคคาเนียล ซึ่งเป็นบ้านพักของมิชชันนารีที่ว่างอยู่ จน พ.ศ. ๒๔๙๓ พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชา (ดิ้ง ชัยยะมิตร) ได้บริจาคเงินสมทบเพื่ออุทิศเป็นส่วนกุศลแต่ท่านกลาง ณ นคร ทำการก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ที่วัดร้าง (วัดประตูขาว) และตั้งชื่อว่า “โรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช ณ นครอุทิศ” ช่วงแรกเปิดสอนเฉพาะชั้นอนุบาล ปัจจุบันขยายชั้นเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ

๔.๑๑ โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ในที่ธรณีสงฆ์วัดมิ่งकुต (ร้าง) และวัดพระเดิม (ร้าง) ตำบลในเมือง และอยู่ในความดูแลของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๔.๑๒ โรงเรียนวัดบ้านทวดทอง ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ บนที่ดินบริเวณศาลเจ้าทวดทอง หมู่ที่ ๒ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จากความคิดริเริ่มของนายแบน วงศ์พิศาล และคณะ โดยสร้างเป็นห้องเรียนชั่วคราว ขนาด ๙x๑๕ เมตร หลังคาปั้นหย่า ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ๓๓๘ บาท ๑๑ สตางค์ นายช่วง จุลพันธ์ เป็นครูใหญ่คนแรก วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ นายนวล บุญสนอง ศึกษาธิการอำเภอเมือง และนายดอน วังสะวิบูลย์ นายอำเภอเมืองได้มาตรวจราชการพบว่าโรงเรียนชำรุดมาก จึงสั่งรื้อและทำการสร้างอาคารเรียน แบบ ป ๑ ก ขนาด ๘x๒๔ เมตร พื้นถมดินจากเงินงบประมาณ ก.ศ.ช. และเงิน ก.ศ.ส. ขณะมีนายพร้อม วรุฒิ เป็นครูใหญ่

ต่อมา นายสมจิตต์ วงศ์พิศาล ครูใหญ่คนต่อมาร่วมกับนายสุ่ย วงศ์พิศาล พร้อมด้วยคณะครู ได้ขอเงินบริจาคจากชาวบ้านซื้อที่ดิน ๑ แปลง ขนาดกว้าง ๒ วา ๒ ศอก ยาว ๑๖ วา มีเขตติดต่อกับบริเวณโรงเรียนด้านเหนือ ราคา ๕,๐๐๐ บาท และนายเทียบ วงศ์พิศาล เป็นตัวแทนมอบให้กระทรวงศึกษาธิการ ทางราชการได้อนุมัติงบประมาณ จำนวน ๖,๐๐๐ บาท สร้างอาคารเรียนแบบ ป ๑ ก ขนาด ๘x๒๔ เมตรอีกหนึ่งหลัง โรงเรียนบ้านทวดทองจึงมีอาคารเรียนจำนวน ๒ หลัง

พ.ศ. ๒๕๒๗ นายชิต วงศ์พิศาล ขณะดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ได้จัดประชุมผู้ปกครองระดมทุนซื้อที่ดิน จำนวน ๙ ไร่ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับโรงเรียนเดิม สามารถระดมทุนได้ จำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท นายสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนายสุนทร สุวรรณรัตน์ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอเมืองเป็นผู้ติดต่อสำนักงานงบประมาณ จนได้เงินทั้งสิ้น ๑,๖๐๐,๐๐๐ บาท สามารถสร้างอาคารเรียนและอาคารอเนกประสงค์ได้ในที่ดินแห่งใหม่ เรียกกันว่า “โรงเรียนบ้านทวดทองฝั่งใหม่” และหลังจากนั้นได้รับงบประมาณเป็นค่าก่อสร้างอาคารต่าง ๆ เพิ่มเติม ล่าสุดได้รับงบประมาณเพื่อสร้างอาคารหลังใหม่แบบ ๓๑๘ ล (พิเศษ) ๔ ชั้น ๑๘ ห้องเรียน งบประมาณ ๑๗,๖๕๐,๐๐๐ บาท ปัจจุบันเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ นักเรียนในปีการศึกษา ๒๕๕๙ มีจำนวนมากกว่า ๑,๖๐๐ คน

๔.๑๓ โรงเรียนวัดท่าแพ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยพระใบฎีกาเกลี้ยงเจ้าอาวาสวัดท่าแพขณะนั้น โดยในวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ขุนวิยาวาทการนายอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ได้ประกาศจัดตั้งเป็นโรงเรียนประชาบาลตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ชื่อว่าโรงเรียนประชาบาลตำบลปากพูน ๓ (วัดท่าแพ) เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงประถมศึกษาปีที่ ๔ ในระยะแรกนายรุ่น ดูจวรรณ กำนันตำบลปากพูน ร่วมกับประชาชนในบริเวณใกล้เคียงและชุมชนตลาดท่าแพได้จัดตั้ง อาศัยการเก็บเงินค่าหัวตลาดนัดท่าแพซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นมาจ้างครู ๑ คน มีนักเรียน ๕๐ คน อาศัยโรงธรรมของวัดเป็นที่เรียน มีนายเอื้อน ชัมพานนท์ เป็นครูใหญ่คนแรก

๔.๑๔ โรงเรียนวัดหัวอิฐ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยพระภิกษุเจือ เจ้าอาวาส วัดหัวอิฐในขณะนั้นเป็นผู้เริ่มก่อตั้ง เปิดเรียนวันแรกมีนักเรียน ๒๕ คน ต่อมาวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ขุนวิจิตรธรรมการ ธรรมการอำเภอเมือง ได้โอนให้เป็นโรงเรียนประชาบาล ใช้ศาลาวัดหัวอิฐ เป็นสถานที่เรียน และแต่งตั้งพระเลี่ยม รมณีโย เป็นครูใหญ่คนแรก จากนั้นมีนายคลัง ต้นติเสวี นายเทียม ต้นติเสวี นายพราก ไตรสุวรรณ เป็นครูใหญ่เป็นลำดับ โรงเรียนมีอาคารหลังแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ พระครู วิจิตรธรรมโกศล เจ้าอาวาสวัดหัวอิฐสร้างอาคารเรียนหลังคามุงจาก ๑ หลัง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับ งบประมาณซ่อมแซมอาคาร จึงเปลี่ยนหลังคามุงจากเป็นสังกะสี ขณะนั้นมีนักเรียน ๑๘๐ คน ครู ๖ คน

ในปีต่อ ๆ มาได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ สนามกีฬา ลาน- อเนกประสงค์ ห้องน้ำห้องส้วม และภูมิทัศน์ภายในโรงเรียน ทำให้โรงเรียนมีนักเรียนเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๓ นายชัยยุทธ์ มาศสุพงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเกษียณอายุ ทางราชการจึงแต่งตั้ง นายประภาส เฮ่าตระกูล ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนแทนตั้งแต่วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ปัจจุบันโรงเรียนมีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๙๐ ตารางวา

๔.๑๕ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๕ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ในท้องที่หมู่ที่ ๑๐ ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เดิมชื่อว่า “โรงเรียนบ้านหนองนก” โดยนายเมือง ชูระเจน ร่วมกับ ชุมชนบ้านหนองนก ก่อสร้างและเปิดทำการสอนครั้งแรกในระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๔ ต่อมา วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๕ โรงเรียนประสบวาทภัยจากพายุโซนร้อนแฮเรียต อาคารเรียนเสียหายมาก ทางราชการจัดสรรงบประมาณและพิจารณาให้อยู่ในโครงการมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ได้รับเงินอุดหนุน จัดสร้างอาคารเรียนแบบ ๐๐๔ ขนาด ๘ ห้องเรียนจำนวน ๑ หลัง

เมื่อก่อสร้างเสร็จ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น เป็นประธานเปิดและเปลี่ยนชื่อมาเป็น “โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๕” เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๗ และมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้สนับสนุนการจัดการศึกษาแก่โรงเรียนเป็นลำดับมา เช่น การซ่อมปรับปรุงอาคารและสิ่งแวดลอม สนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน และการพัฒนาบุคลากร ของโรงเรียน และการจัดหาสื่ออุปกรณ์ เป็นต้น

โรงเรียนเทศบาลวัดหัวอิฐ

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๕

(อนึ่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนอื่น ๆ ไม่สามารถจะนำลงตีพิมพ์ได้ เนื่องจาก มีข้อจำกัดเรื่องหน้ากระดาษ)

๕. โรงเรียนเอกชน

๕.๑ โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา เป็นโรงเรียนเอกชน เปิดสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ โดยมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่เข้ามาสอนศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๕ ครั้งแรกเปิดสอนเฉพาะนักเรียนชาย จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ จึงเปิดรับนักเรียนหญิงด้วย สถานที่เรียนคือบริเวณบ้านพักโบสถ์คริสต์จักรเบธเลเฮม ตำบลคลัง อำเภอเมือง ชื่อโรงเรียน “อเมริกันสกูลฟอ์บอยส์” (American School for Boys) ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๔ จึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น “โรงเรียนศรีธรรมราชวิทยา”

อนึ่ง ก่อนนั้นไม่นานได้แยกนักเรียนหญิงออกไปเป็น “โรงเรียนศึกษากุมารี” โดยย้ายมาอยู่ที่ตำบลปากพูน เขื่อนวัดชะเมา (ปัจจุบันเป็นตำบลท่าวัง) ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๗ โรงเรียนศรีธรรมราชวิทยาได้ย้ายมาที่ใหม่ใกล้กับสนามกีฬาจังหวัด บนเนื้อที่ ๔๓ ไร่ ๑ งาน ครั้นใน พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้ร่วมกับโรงเรียนศึกษากุมารีและเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา”

๕.๒ โรงเรียนจรัสพิชากกร เป็นโรงเรียนเอกชน เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๔๙๗ ตั้งอยู่บนที่ดินวัดป่าขอม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีนายจรัส เสือทอง เป็นเจ้าของ กระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาลใน พ.ศ. ๒๕๐๑ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมจนถึงขั้นเตรียมอุดมศึกษา

๕.๓ โรงเรียนพรสวัสดิ์วิทยา เป็นโรงเรียนเอกชน เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๙๙ ตั้งแต่ชั้นประถมจนถึงมัธยมปีที่ ๖ โดยมีนายบุญพา รัตนสุวรรณ เป็นครูใหญ่และผู้จัดการ ต่อมาขยายชั้นเรียนเปิดสอนระดับเตรียมอุดมศึกษา การจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ กระทรวงศึกษาธิการได้รับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนของรัฐบาล มีนักเรียนมากที่สุดในยุคแรกราว ๓,๐๐๐ คน ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๕ โรงเรียนได้ประสบวาทภัยและประสบปัญหาการเงินและบุคลากร จึงเลิกกิจการลงใน พ.ศ. ๒๕๓๑ และโอนกิจการให้แก่โรงเรียนมารีพิทักษ์ศึกษาจนปัจจุบัน

๕.๔ โรงเรียนไตรภูมิวิทยา เป็นโรงเรียนเอกชน เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ในระดับอนุบาลศึกษา รับเด็กชายหญิงอายุ ๓-๖ ปี เปิดสอนที่บ้านเลขที่ ๓๖๒ ถนนศรีปราชญ์ ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชื่อ “โรงเรียนทักษิณวิทยา” โดยนายภิญโญ ณ พัทลุง เป็นผู้ขอจัดตั้งพร้อมดำรงตำแหน่งเจ้าของและครูใหญ่ มีนางสาวจันทวี แซ่เตียว เป็นผู้จัดการ ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๑๔ นายภิญโญ ณ พัทลุง ได้ขอย้ายโรงเรียนมาตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และขอเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนไตรภูมิวิทยา” รับนักเรียน ๑,๔๐๐ คน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๔ โรงเรียนได้ปรับปรุงแก้ไขวิธีการสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งสมทบกับโรงเรียนรัฐบาล ผลการสอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาได้ร้อยละร้อย ตลอดปีการศึกษา ๒๕๑๔-๒๕๑๖

ในปีการศึกษา ๒๕๕๔ โรงเรียนได้แต่งตั้งนายภาวินทร์ ณ พัทลุง ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการแทนนายภิญโญ ณ พัทลุง ซึ่งได้ลาออกเพื่อพักผ่อนและรักษาตัวในวัยชรา (อายุ ๘๔ ปี) ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๔ เป็นต้นมา นายภาวินทร์ ณ พัทลุง มีเป้าหมายสูงสุดที่จะปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษาแห่งนี้ให้นักเรียนมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน และให้โรงเรียนมีความเจริญมั่นคงสถาพร โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ

๕.๕ โรงเรียนอำมาตย์พิทยานุสรณ์ เป็นโรงเรียนเอกชนประเภทมัธยมวิสามัญ เปิดสอนครั้งแรกเมื่อปีการศึกษา ๒๔๘๙ โดยอาศัยโรงธรรมของวัดมเหยงคณ์ ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชเป็นสถานที่เรียน ชื่อ “โรงเรียนศิริศิลป์” โดยมีนายพะยอมศักดิ์ พวงทิพย์เป็นครูใหญ่ และผู้จัดการ ครั้น พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้โอนกิจการให้แก่นายถาวร ภารพบ พร้อมไปซื้อที่ดินบริเวณถนน ศรีปราชญ์เป็นที่ตั้งอาคารเรียนถาวรแล้วขอเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนอำมาตย์พิทยานุสรณ์” ล่วงถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ จึงได้โอนกิจการโรงเรียนให้แก่นายสมบุรณ์ ภารพบ เป็นเจ้าของ ผู้จัดการ และครูใหญ่แทน

ต่อมาในต้นปีการศึกษา ๒๕๒๓ ได้ย้ายโรงเรียนไปอยู่ในที่ดินวัดร้างคือวัดกุด (วัดป่าสด) หมู่ที่ ๕ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พร้อมสร้างอาคารถาวรขึ้นใหม่โดยมีนายสมบุรณ์ ภารพบเป็นครูใหญ่ จนกระทั่งวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๒ จึงแต่งตั้งนายณัฐวุฒิ ภารพบ เป็นครูใหญ่แทน และต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๕๒ ได้ขอปรับเปลี่ยนประเภทโรงเรียนเป็น “โรงเรียนการกุศลประเภทการศึกษาสงเคราะห์ของมูลนิธิ”

๕.๖ โรงเรียนมูลนิธิสหมิตรศึกษา เป็นโรงเรียนมูลนิธิเอกชน เปิดสอนเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ในชื่อ “โรงเรียนวชิรานุสรณ์” ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑๐ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (ใกล้สี่แยกหัวถนน) มีนางชุลีพร สุนทรรัตน์เป็นผู้รับใบอนุญาต จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๙ นางองอร พรหมณะ เป็นผู้รับใบอนุญาต และนายธานี พรหมณะเป็นผู้จัดการ จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนมูลนิธิ สหมิตรศึกษา” มีฐานะเป็น “โรงเรียนการกุศลประเภทการศึกษาสงเคราะห์ของมูลนิธิ”

๕.๗ โรงเรียนมัธยมยานากาวา เป็นโรงเรียนเอกชน เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ในพื้นที่ ๑๐ ไร่ ถนนกะโรม หมู่ที่ ๑ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ เน้นการสอนภาษาญี่ปุ่น โดยมี ดร.เชาว์ เต็มรักษ์ นายกสมาคมพัฒนาบุคลากร (ไทย - ญี่ปุ่น) เป็นเจ้าของและผู้จัดการ ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ อันเป็นช่วงเวลา ๑๒๐ ปี แห่งความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - ญี่ปุ่น จึงเดินทางไปขอทุนให้นักเรียนไทยเพื่อศึกษาต่อที่โรงเรียน ยานากาวา จังหวัดฟุกุโอกะ ประเทศญี่ปุ่น ในการนี้ได้ลงนามความร่วมมือทางการศึกษา (MOU) กับสมาคมพัฒนาบุคลากร (ไทย - ญี่ปุ่น) เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๖ ตามโครงการพัฒนาเยาวชนคนพันธุ์ใหม่ เพื่อสังคมไทย ส่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลายรุ่น จากความร่วมมือดังกล่าว ดร.เชาว์ เต็มรักษ์ จึงร่วมทุนกับ Mr. Ken Koga ผู้อำนวยการโรงเรียนยานากาวา ประเทศญี่ปุ่น ดำเนินการสร้างโรงเรียนมัธยมยานากาวาขึ้นที่หมู่ที่ ๑ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชในชื่อ “โรงเรียนมัธยมยานากาวา”

(โรงเรียนเอกชนโรงเรียนอื่น ๆ ไม่สามารถจะนำลงตีพิมพ์ได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องหน้ากระดาษ)

โรงเรียนระดับประถมศึกษาในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต ๑

ที่	โรงเรียน	เครือข่าย ที่	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	โทรศัพท์	ระดับที่จัดการ ศึกษา
๑	โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ	๑	-	ในเมือง	เมือง	๐๗๕-๓๕๖-๑๖๗	ประถมศึกษา
๒	โรงเรียนอนุบาลนครฯ	๑	-	คลัง	เมือง	๐๗๕-๓๕๖-๐๖๔	ประถมศึกษา
๓	โรงเรียนวัดนางพญา	๑	๓	ปากนคร	เมือง	๐๘๙-๒๘๘-๕๐๘๖	ประถมศึกษา
๔	โรงเรียนวัดมุขาราม	๑	๑	ปากนคร	เมือง	๐๗๕-๓๕๑-๗๘๖	ประถมศึกษา
๕	โรงเรียนวัดน้ำรอบ	๑	๑	ไชยมนตรี	เมือง	-	ประถมศึกษา
๖	โรงเรียนวัดท่านคร	๑	๔	ปากนคร	เมือง	๐๗๕-๔๕๐-๑๗๓	ประถมศึกษา
๗	โรงเรียนบ้านบางหลวง	๑	๓	ท่าไร่	เมือง	๐๘๙-๒๘๘-๕๐๘๖	ประถมศึกษา
๘	โรงเรียนบ้านคันธง	๑	๕	ปากนคร	เมือง	๐๗๕-๓๕๑-๗๒๙	ประถมศึกษา
๙	โรงเรียนวัดหนองบัว	๑	๓	ไชยมนตรี	เมือง	๐๘๑-๒๗๓-๕๑๙๑	ประถมศึกษา
๑๐	โรงเรียนวัดราษฎร์เจริญ	๑	๑	ท่าไร่	เมือง	๐๗๕-๘๔๕-๔๑๐	ประถมศึกษา
๑๑	โรงเรียนบ้านบางกระบือ	๑	๖	ท่าไร่	เมือง	๐๘๔-๘๔๙-๓๗๘๒	ประถมศึกษา
๑๒	โรงเรียนวัดทุ่งไผ่	๑	๒	ไชยมนตรี	เมือง	๐๘๗-๙๙๑-๑๓๒๓	ประถมศึกษา
๑๓	โรงเรียนวัดนารีประดิษฐ์	๑	๔	ท่าไร่	เมือง	๐๘๖-๔๗๘-๑๑๕๙	ประถมศึกษา
๑๔	โรงเรียนวัดมะม่วงสองต้น	๑	๖	มะม่วงสองต้น	เมือง	-	ประถมศึกษา
๑๕	โรงเรียนวัดโพธิ์เสด็จ	๒	๘	โพธิ์เสด็จ	เมือง	๐๗๕-๓๑๖-๑๐๔	ประถมศึกษา
๑๖	โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง	๒	๕	โพธิ์เสด็จ	เมือง	-	ประถมศึกษา
๑๗	โรงเรียนวัดวนาราม	๒	๔	โพธิ์เสด็จ	เมือง	๐๘๑-๙๖๘-๓๔๖๑	ประถมศึกษา
๑๘	โรงเรียนวัดหัววิฐ	๒	๑	โพธิ์เสด็จ	เมือง	๐๗๕-๓๔๒-๐๒๕	ประถมศึกษา
๑๙	โรงเรียนบ้านทวดทอง	๒	๒	โพธิ์เสด็จ	เมือง	๐๗๕-๓๕๗-๖๗๘	ประถมศึกษา
๒๐	โรงเรียนวัดดอนยาง	๒	๕	นาทราย	เมือง	๐๗๕-๓๕๔-๐๒๖	ประถมศึกษา
๒๑	โรงเรียนบ้านทวดเหนือ	๒	๙	นาเคียน	เมือง	๐๘๖-๒๗๗-๓๓๗๐	ประถมศึกษา
๒๒	โรงเรียนวัดพระมงกุฎ	๒	๗	นาเคียน	เมือง	๐๘๑-๐๙๐-๘๓๕๓	ประถมศึกษา
๒๓	โรงเรียนบ้านนาเคียน	๒	๕	นาเคียน	เมือง	๐๗๕-๔๗๐-๐๒๘	ประถมศึกษา
๒๔	โรงเรียนบ้านคลองดิน	๒	๓	นาเคียน	เมือง	๐๗๕-๓๖๕-๐๖๐	ประถมศึกษา
๒๕	โรงเรียนวัดบ้านตาล	๒	๖	กำแพงเขา	เมือง	-	ประถมศึกษา
๒๖	โรงเรียนวัดมหาชัยวนาราม	๒	๗	ท่าจิว	เมือง	๐๗๕-๓๙๒-๑๕๖	ประถมศึกษา
๒๗	โรงเรียนวัดท่างาม	๒	๕	ท่าจิว	เมือง	-	ประถมศึกษา
๒๘	โรงเรียนวัดเทพธิดาราม	๒	๕	ท่าจิว	เมือง	-	ประถมศึกษา
๒๙	โรงเรียนบ้านย่านซื่อ	๒	๙	กำแพงเขา	เมือง	๐๘๑-๙๕๘-๒๖๙๖	ประถมศึกษา

ที่	โรงเรียน	เครือข่าย ที่	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	โทรศัพท์	ระดับที่จัดการ ศึกษา
๓๐	โรงเรียนวัดหญ้า	๒	๒	นาทราย	เมือง	๐๙๖ - ๖๙๗ - ๘๙๐๓	ประถมศึกษา
๓๑	โรงเรียนวัดสวนพล	๒	๒	กำแพงเซา	เมือง	๐๘๗ - ๒๖๓ - ๑๑๔๔	ประถมศึกษา
๓๒	โรงเรียนวัดชัน	๒	๔	กำแพงเซา	เมือง	๐๘๗ - ๘๘๔ - ๕๐๐๔	ประถมศึกษา
๓๓	โรงเรียนวัดบางใหญ่	๓	๕	บางจาก	เมือง	-	ประถมศึกษา
๓๔	โรงเรียนวัดสระแก้ว	๓๑	๑	บางจาก	เมือง	-	ประถมศึกษา
๓๕	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๕	๓	๑๐	บางจาก	เมือง	๐๗๕ - ๓๙๙ - ๕๔๖	ประถมศึกษา
๓๖	โรงเรียนวัดบางตะพาน	๓	๗	บางจาก	เมือง	-	ประถมศึกษา
๓๗	โรงเรียนบ้านบางเตย	๓	๑๘	ท่าเรือ	เมือง	๐๗๕ - ๓๕๔ - ๐๑๘	ประถมศึกษา
๓๘	โรงเรียนชุมชนวัดหมื่น	๓	๕	ท่าเรือ	เมือง	-	ประถมศึกษา
๓๙	โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์	๓	๖	ท่าเรือ	เมือง	๐๗๕ - ๘๐๐ - ๖๒๓	ประถมศึกษา
๔๐	โรงเรียนวัดจันทุน	๓	๓	ท่าเรือ	เมือง	๐๗๕ - ๖๗๐ - ๓๐๖	ประถมศึกษา
๔๑	โรงเรียนวัดพังสิงห์	๓	๑	ท่าเรือ	เมือง	๐๘๙ - ๘๗๑ - ๓๒๑๒	ประถมศึกษา
๔๒	โรงเรียนบ้านหนองหนอง	๓	๑๒	ท่าเรือ	เมือง	๐๘๒ - ๙๑๓ - ๔๖๕๗	ประถมศึกษา
๔๓	โรงเรียนวัดโคก	๓	๗	ท่าเรือ	เมือง	๐๖๔ - ๐๕๖ - ๖๑๑๖	ประถมศึกษา
๔๔	โรงเรียนบ้านเนิน	๓	๔	บางจาก	เมือง	๐๘๖ - ๒๙๖ - ๔๔๑๖	ประถมศึกษา
๔๕	โรงเรียนบ้านชะเอียน	๔	๕	ปากพูน	เมือง	๐๗๕ - ๓๘๓ - ๓๒๗	ประถมศึกษา
๔๖	โรงเรียนวัดท่าแพ	๔	๑	ปากพูน	เมือง	-	ประถมศึกษา
๔๗	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔	๔	๑	ปากพูน	เมือง	๐๗๕ - ๓๖๙ - ๔๒๒	ประถมศึกษา
๔๘	โรงเรียนวัดวิสุทธิอาราม	๔	๑๐	ปากพูน	เมือง	-	ประถมศึกษา
๔๙	โรงเรียนวัดไพศาลสถิต	๔	๑๑	ปากพูน	เมือง	-	ประถมศึกษา
๕๐	โรงเรียนบ้านห้วยไทร	๔	๘	ปากพูน	เมือง	๐๗๕ - ๓๗๔ - ๑๑๔	ประถมศึกษา
๕๑	โรงเรียนวัดท่าม่วง	๔	๒	ปากพูน	เมือง	-	ประถมศึกษา
๕๒	โรงเรียนบ้านปากน้ำเก่า	๔	๓	ปากพูน	เมือง	๐๗๕ - ๔๕๐ - ๑๗๕	ประถมศึกษา
๕๓	โรงเรียนวัดมะม่วงทอง	๔	๗	ปากพูน	เมือง	๐๗๕ - ๕๓๑ - ๓๗๓	ประถมศึกษา
๕๔	โรงเรียนวัดโบสถ์	๔	๙	ปากพูน	เมือง	๐๗๕ - ๕๓๑ - ๓๗๑	ประถมศึกษา
๕๕	โรงเรียนบ้านปากพญา	๔	๖	ท่าซึก	เมือง	๐๗๕ - ๓๕๔ - ๐๑๙	ประถมศึกษา
๕๖	โรงเรียนบ้านปากน้ำปากพญา	๔	๙	ท่าซึก	เมือง	๐๗๕ - ๘๔๕ - ๔๐๓	ประถมศึกษา
๕๗	โรงเรียนวัดนาง	๔	๑	ท่าซึก	เมือง	๐๗๕ - ๘๔๕ - ๔๐๑	ประถมศึกษา
๕๘	โรงเรียนวัดศรีมงคล	๔	๘	ปากพูน	เมือง	๐๖๔ - ๑๒๑ - ๐๘๕๐	ประถมศึกษา

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต ๑๒

ที่	โรงเรียน	ถนน	อำเภอ	โทรศัพท์	ระดับ ที่จัดการศึกษา
๑	โรงเรียนเบญจมราชูทิศ	นาพรุ - บางปู	เมือง	๐๗๕ - ๓๔๘ - ๐๐๖	ม.ต้น - ม.ปลาย
๒	โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช	ราชดำเนิน	เมือง	๐๗๕ - ๓๕๖ - ๑๓๗	ม.ต้น - ม.ปลาย
๓	โรงเรียนจุฬารัตนราชวิทยาลัย	นคร - ปากพ่นัง	เมือง	๐๗๕ - ๓๙๙ - ๑๒๓	ม.ต้น - ม.ปลาย
๔	โรงเรียนตรีนิมิตรวิทยา	หัวถนน - ปากพ่นัง	เมือง	๐๗๕ - ๓๙๙ - ๐๙๕	ม.ต้น - ม.ปลาย
๕	โรงเรียนท่านครุณานวโรภาสอุทิศ	วัดโบสถ์	เมือง	๐๗๕ - ๔๔๖ - ๙๘๐	ม.ต้น - ม.ปลาย
๖	โรงเรียนปากพูน	ท่าแพ - บางปู	เมือง	๐๗๕ - ๗๗๔ - ๐๒๒	ม.ต้น - ม.ปลาย
๗	โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช	นาพรุ - บางปู	เมือง	๐๗๕ - ๗๖๔ - ๑๓๑	ม.ต้น - ม.ปลาย
๘	โรงเรียนโยธินบำรุง	ราชดำเนิน	เมือง	๐๗๕ - ๓๑๓ - ๒	ม.ต้น - ม.ปลาย

โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

ที่	โรงเรียน	อำเภอ	โทรศัพท์	ระดับที่จัดการศึกษา
๑	โรงเรียนเกตุชาติศึกษา	เมือง	๐๘๑ - ๐๘๐ - ๖๓๙๘	อนุบาล - ม.ต้น
๒	โรงเรียนจรรยาอนุตติยวิทยา	เมือง	๐๘๑ - ๙๕๖ - ๕๙๓๘	อนุบาล
๓	โรงเรียนจรัสพิชากร	เมือง	๐๙๙ - ๔๐๖ - ๕๒๓๖	ม.ต้น - ม.ปลาย
๔	โรงเรียนชুবธรรมวิทยา	เมือง	๐๘๖ - ๖๙๐ - ๒๖๕๖	อนุบาล - ประถมศึกษา
๕	โรงเรียนชูศิลป์วิทยา	เมือง	๐๘๑ - ๗๑๙ - ๕๙๕๖	อนุบาล - ประถมศึกษา
๖	โรงเรียนไตรภูมิวิทยา	เมือง	๐๘๑ - ๗๘๗ - ๒๖๑๓	อนุบาล - ม.ต้น
๗	โรงเรียนท้าวราชภู่รังสรรค์	เมือง	๐๙๕ - ๔๒๐ - ๓๔๘๑	อนุบาล - ม.ต้น
๘	โรงเรียนนรธยาพิศนุสรณ์	เมือง	๐๘๙ - ๕๘๘ - ๕๗๕๓	อนุบาล - ประถมศึกษา
๙	โรงเรียนบริบูรณ์วิทยา	เมือง	๐๘๗ - ๘๙๑ - ๓๕๖๑	อนุบาล - ประถมศึกษา
๑๐	โรงเรียนประทีปศาสน์	เมือง	๐๘๔ - ๑๘๘ - ๑๕๑๖	ม.ต้น - ม.ปลาย
๑๑	โรงเรียนพระมหาธาตุมูลนิธิมัธยม	เมือง	๐๖๔ - ๗๐๙ - ๕๕๒๔	อนุบาล - ม.ต้น
๑๒	โรงเรียนพริ้มพิทยานุสรณ์	เมือง	๐๘๒ - ๕๑๙ - ๑๕๑๑	อนุบาล
๑๓	โรงเรียนพัฒนศาสน์วิทยา	เมือง	๐๘๙ - ๙๗๑ - ๗๔๒๙	ม.ต้น - ม.ปลาย
๑๔	โรงเรียนมัคธอชาตุลอุลุมิตดิน	เมือง	๐๘๑ - ๔๑๕ - ๑๒๘๘	ม.ต้น - ม.ปลาย
๑๕	โรงเรียนมัธยมยานากาวา	เมือง	๐๘๑ - ๔๗๖ - ๔๕๗๙	ม.ต้น
๑๖	โรงเรียนมารีย์พิทักษ์ศึกษา	เมือง	๐๘๑ - ๔๙๕ - ๐๘๐๒	อนุบาล - ประถมศึกษา
๑๗	โรงเรียนมุสลิมสันติธรรมมูลนิธิ	เมือง	๐๘๗ - ๔๖๒ - ๗๘๐๐	อนุบาล - ม.ปลาย
๑๘	โรงเรียนมูลนิธิสหมิตรศึกษา	เมือง	๐๘๔ - ๓๐๖ - ๘๘๔๔	อนุบาล - ม.ปลาย
๑๙	โรงเรียนวัดกุฎีขันตีพลภิมสงเคราะห์	เมือง	๒๗๕ - ๖๗๐ - ๑๖๔	อนุบาล - ประถมศึกษา
๒๐	โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา	เมือง	๐๗๕ - ๓๕๖ - ๕๖๕	อนุบาล - ม.ปลาย

ที่	โรงเรียน	อำเภอ	โทรศัพท์	ระดับที่จัดการศึกษา
๒๒	โรงเรียนสตรีจรัสพิชากร	เมือง	๐๙๓-๕๗๙-๕๓๕๘	อนุบาล - ประถมศึกษา
๒๓	โรงเรียนสามัญศึกษาวัดแจ้ง	เมือง	๐๘๗-๐๕๘-๘๒๖๘	อนุบาล - ประถมศึกษา
๒๔	โรงเรียนสิทธาทิ์	เมือง	๐๗๕-๓๒๔-๔๔๔	อนุบาล - ประถมศึกษา
๒๕	โรงเรียนหนองนกประสาทศิลป์	เมือง	๐๘๙-๗๒๘-๐๐๒๑	อนุบาล - ม.ต้น
๒๖	โรงเรียนอนุบาลขวัญนคร	เมือง	๐๘๙-๔๗๒-๗๖๗๓	อนุบาล
๒๗	โรงเรียนอนุบาลดำรงศาสตร์	เมือง	๐๘๐-๑๔๒-๔๔๒๒	อนุบาล
๒๘	โรงเรียนอนุบาลธนสาร	เมือง	๐๙๖-๒๕๒-๘๗๙๙	อนุบาล
๒๙	โรงเรียนอนุบาลบ้านเต็ก	เมือง	๐๘๑-๕๕๙-๓๐๖๐	อนุบาล
๓๐	โรงเรียนอนุบาลบ้านทิพย์รัตน์	เมือง	๐๘๑-๘๖๙-๑๗๓๓	อนุบาล
๓๑	โรงเรียนอนุบาลปิยะรัตน์	เมือง	๐๘๑-๙๕๘-๑๖๒๘	อนุบาล
๓๒	โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสตร์	เมือง	๐๘๑-๙๖๘-๘๗๒๓	อนุบาล
๓๓	โรงเรียนอนุบาลภิญโญรัตน์	เมือง	๐๘๖-๓๘๖-๖๕๙๐	อนุบาล
๓๔	โรงเรียนอนุบาลลูกกรัก	เมือง	๐๘๙-๙๗๑-๗๔๔๑	อนุบาล
๓๕	โรงเรียนอนุบาลวัดจันทุนสงเคราะห์	เมือง	๐๙๘-๘๒๗-๕๙๐๑	อนุบาล
๓๖	โรงเรียนอนุบาลวัดเสมาเมือง	เมือง	๐๙๑-๔๑๙-๖๕๙๔	อนุบาล
๓๗	โรงเรียนอนุบาลสกลวิษญ์	เมือง	๐๘๕-๐๖๙-๗๓๐๖	อนุบาล
๓๘	โรงเรียนอนุบาลสันติสุข	เมือง	๐๘๙-๖๔๙-๕๔๔๒	อนุบาล
๓๙	โรงเรียนอนุบาลแสงทอง	เมือง	๐๘๑-๖๐๗-๕๙๑๔	อนุบาล - ประถมศึกษา
๔๐	โรงเรียนอนุบาลอุ้นจิต	เมือง	๐๘๙-๘๗๑-๘๒๒๐	อนุบาล
๔๑	โรงเรียนอนุสรณ์พรสวรรค์	เมือง	๐๘๔-๓๐๙-๕๑๐๗	ม.ต้น
๔๒	โรงเรียนอัลมูวาห์ฮิดีน	เมือง	๐๘๑-๓๗๐-๒๑๐๒	อนุบาล - ม.ปลาย
๔๓	โรงเรียนอำมาตย์พิทยานุสรณ์	เมือง	๐๘๑-๕๙๗-๓๒๐๐	อนุบาล - ม.ต้น

โรงเรียนสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่	โรงเรียน	อำเภอ	โทรศัพท์	ระดับที่จัดการศึกษา
๑	โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญวัดสระเรียง	เมือง	๐๘๔-๐๕๗-๔๐๒๙	ม.ต้น - ม.ปลาย
๒	โรงเรียนพระบรมธาตุพิทักษ์วิทยา	เมือง	๐๘๙-๙๗๓-๗๐๗๙	ม.ต้น - ม.ปลาย

โรงเรียนสังกัดสำนักงานปกครองท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช				
ที่	โรงเรียน	อำเภอ	โทรศัพท์	ระดับที่จัดการศึกษา
๑	โรงเรียนสาธิตองค์การบริหารส่วนจังหวัด (บ้านท่าเรือมิตรภาพที่ ๓๐)	เมือง	๐๘๖ - ๗๔๕ - ๒๕๑๒	อนุบาล - ประถมศึกษา
๒	โรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๑ - ๕๓๕ - ๙๑๖๐	อนุบาล - ประถมศึกษา
๓	โรงเรียนเทศบาลวัดท้าวโคตร	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๑ - ๒๗๐ - ๑๑๒๗	อนุบาล - ประถมศึกษา
๔	โรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๔ - ๑๘๘ - ๘๕๐๒	อนุบาล - ประถมศึกษา
๕	โรงเรียนเทศบาลวัดศรีทวี	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๙๙ - ๙๐๘ - ๕๙๖๑	อนุบาล - ประถมศึกษา
๖	โรงเรียนเทศบาลวัดศาลาามีชัย	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๑ - ๘๙๑ - ๓๘๒๘	อนุบาล - ประถมศึกษา
๗	โรงเรียนเทศบาลวัดเสมาเมือง	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๑ - ๐๘๒ - ๑๗๓๔	อนุบาล - ประถมศึกษา
๘	โรงเรียนเทศบาลวัดเสาชงทอง	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๖๔๗๖ - ๑๔๔๕	อนุบาล - ประถมศึกษา
๙	โรงเรียนเทศบาลวัดใหญ่	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๙๔ - ๔๘๖ - ๙๕๒๓	อนุบาล - ประถมศึกษา
๑๐	โรงเรียนนานาชาติ ทน.นครศรีธรรมราช	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๑ - ๒๗๑ - ๓๘๘๒	ประถมศึกษา
๑๑	โรงเรียนสาธิตเทศบาล วัดเพชรจริก	ทน.นครศรีธรรมราช	๐๘๙ - ๘๗๕ - ๙๙๘๑	มัธยมศึกษา
๑๒	โรงเรียนอนุบาลเทศบาลเมืองปากพูน	ทม.ปากพูน	๐๗๕ - ๗๗๔ - ๑๓๐	อนุบาล - ประถมศึกษา
๑๓	โรงเรียนเทศบาลตำบลท่าแพ	ทต.ท่าแพ	๐๘๑ - ๙๕๘ - ๒๖๓๖	อนุบาล - ประถมศึกษา
๑๔	โรงเรียนเทศบาลตำบลบางจาก	ทต.บางจาก	๐๗๕ - ๓๙๙ - ๗๗๙	อนุบาล
๑๕	โรงเรียนเทศบาลตำบลปากพูน	ทต.ปากพูน	๐๗๕ - ๓๖๖ - ๔๐๙	อนุบาล - ประถมศึกษา

โรงเรียนนานาชาตินครศรีธรรมราช

สมาคมพาณิชย์จีนนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน (บริเวณศาลเจ้ากวนอู) ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. กิจกรรมทางการศึกษา

๒.๑ การสอนภาษาจีน

การสอนภาษาจีนในอำเภอเมือง แต่เดิมนั้นมีการสอนในครอบครัวชาวจีน โดยสอนกันเป็นกลุ่มเล็กตั้งแต่ครั้งชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมืองนคร โดยผู้มีความรู้ที่คนจีนยอมรับมักเรียกว่า “เซียนเซิน” หมายถึงครูผู้ทรงความรู้ เมื่อชุมชนชาวจีนเติบโตขึ้น มีการรวมตัวเป็นสมาคมพาณิชย์จีนนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ จัดทะเบียนก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ มีลูกหลานจีนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น แต่การสอนก็ยังคงอยู่ในบ้าน แต่ละเดือนมีค่าตอบแทนครูในอัตราความพอใจ

ล่วงเข้า พ.ศ. ๒๔๗๒ นาย “ตัน เกงฮุย” ได้พยายามผลักดันให้มีโรงเรียน โดยคณะกรรมการสมาคมได้ออกระดมทุนจากหมู่กรรมการและชาวจีน จนสามารถสร้างอาคารเรียนได้สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ตั้งชื่อว่า “โรงเรียนตุงฮั่ว” ตั้งอยู่ ณ สมาคมพาณิชย์จีนปัจจุบัน นับเป็นสถานศึกษาภาษาจีนแห่งแรกที่เป็นทางการโดยอยู่ในการดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรที่ใช้มีการสอนภาษาจีนควบคู่กับจริยธรรมให้แก่บุตรหลานชาวจีนโพ้นทะเล ในปีต่อมาก็มีนักเรียนก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๓ เกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาขึ้น โรงเรียนจีนในประเทศไทยรวมทั้งนครศรีธรรมราช ต่างก็ประสบภัยสงครามจนต้องปิดตัวเองลง เมื่อสงครามสงบโรงเรียนจึงกลับมาเปิดทำการสอนใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้เปลี่ยนชื่อจาก “ตุงฮั่ว” มาเป็น “กงฮั่ว” ในสมัยนั้นโรงเรียนนี้นับว่ามีความที่โดดเด่นมากในเรื่องระเบียบวินัย ความขยันขันแข็งของนักเรียน และที่จัดว่ามีชื่อเสียงมากจนโด่งดังทั่วภาคใต้คือกีฬาบาสเกตบอล

เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๐๑ โรงเรียนกงฮั่วก็ประสบปัญหาอีกครั้ง เมื่อมีการปฏิวัติโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐบาลคณะปฏิวัติได้กำหนดนโยบายทางการเมืองตามแนวทางสหรัฐอเมริกาคือต่อต้านจีนแผ่นดินใหญ่ โรงเรียนจีนทั่วทั้งประเทศถูกสั่งยุบ โรงเรียนกงฮั่วจึงมีอันต้องปิดอย่างถาวร แม้ระยะหลังรัฐบาลจะยอมรับจีนแผ่นดินใหญ่แล้ว แต่การรื้อฟื้นโรงเรียนสอนภาษาจีนอย่างโรงเรียนกงฮั่วก็ไม่สามารถกระทำได้ กอปรกับปัจจุบันสถานศึกษาต่าง ๆ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย ก็มีเปิดสอนภาษาจีนกันมากขึ้น ความจำเป็นในการเปิดโรงเรียนสอนภาษาจีนเป็นการเฉพาะจึงยุติลง

๒.๒ กิจกรรมลูกเสือในโรงเรียนและค่ายลูกเสือ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชปรารภการจัดตั้งกองลูกเสือตั้งปรากฏอยู่ในคำปรารภของข้อบังคับลักษณะปกครองลูกเสือฉบับแรก ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงดำรงพระยศเป็นนายกองใหญ่เสือป่า ทรงพระราชดำริว่ากองเสือป่าได้ตั้งขึ้นเป็นหลักฐานแล้ว พอจะเป็นที่หวังได้ว่า จะเป็นผลดีตามพระราชประสงค์ แต่ผู้ที่จะเป็นเสือป่าต้องเป็นผู้ที่นับว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ฝ่ายเด็กชายที่ยังอยู่ในปฐมวัยก็เป็นผู้ที่สมควรจะได้รับความฝึกฝน ทั้งในส่วนร่างกายและในส่วนใจให้มีความรู้ในทางเสือป่า เพื่อว่าเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นแล้วจะได้รู้จักหน้าที่ ซึ่งผู้ชายไทยทุกคนควรจะประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง อันเป็นที่เกิดเมืองนอนของตน และการฝึกฝนจิตใจให้คิดถูกเช่นนี้ ต้องเริ่มฝึกฝนเสียแต่เมื่อยังเยาว์อยู่ เปรียบเสมือนไม้ที่ยังอ่อน จะตัดไปเป็นรูปร่างใดก็เป็นไปได้ง่ายและงดงาม แต่ถ้ารอไว้จนแก่เสียแล้ว เมื่อจะต้องตัดก็ต้องเข้าไฟ และมักจะหักล้มเสียในขณะที่ตัด ดังนี้ฉันใด สันดานคนก็ฉันนั้น”

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งกองลูกเสือขึ้นในโรงเรียนและสถานที่ยันสมควร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีกำหนด “ข้อบังคับลักษณะปกครอง

การแต่งกายลูกเสือสมัยก่อน

ภาพจาก : www.bloggang.com

ลูกเสือ” ฉบับแรก โดยประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ มี ๑๐ หมวด ได้แก่ หมวดการปกครองกลาง การปกครองประจำมณฑล และการแต่งตัวของลูกเสือ เป็นต้น ต่อมาได้ทรงแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยเพิ่มข้อบังคับเป็น ๒๑ หมวด เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๑

กิจกรรมลูกเสือในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการจัดขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๔ โดยเริ่มต้นที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศเป็นโรงเรียนนายอภัย จันทวิมล อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้ส่งเสริมกิจกรรมลูกเสือในโรงเรียนอย่างจริงจังตลอดระยะเวลาที่ท่านได้บริหาร การศึกษาระดับประเทศ ได้กำหนดให้โรงเรียน

หรือสถานศึกษาทุกระดับ จัดกิจกรรมลูกเสือไว้ในหลักสูตรการศึกษา โดยยึดวัตถุประสงค์ตามคู่มือผู้กำกับลูกเสือของคณะลูกเสือโลก และพระบรมราโชวาทของพระผู้พระราชทานกำเนิดคณะลูกเสือแห่งชาติ (ร.๖) ซึ่งสรุปวัตถุประสงค์ของการลูกเสือได้ ๓ ประการ คือ การสร้างลักษณะนิสัย การส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี และการพัฒนาสมรรถภาพ ในการนี้ได้ดำเนินงานสามกิจกรรมคือ

ก. การจัดตั้งกองลูกเสือ และปฏิบัติตามข้อบังคับ

ข. การให้การศึกษาเรียนรู้ ฝึกอบรมให้ปฏิบัติได้ตามเนื้อหาวิชา “ผู้กำกับลูกเสือ”

ค. การจัดการและการฝึกอบรมตาม ข้อ ก. และ ข. โดยยึดวัตถุประสงค์ของการลูกเสือ

อย่างไรก็ดี การที่จะบรรลุวัตถุประสงค์สามประการ ต้องใช้เวลาฝึกอบรมพอสมควร ลำพังการประกอบกิจกรรมเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง เช่น การเดินทางไกล การเข้าค่ายพักแรม การเล่นเกม หรือการประชุม เหล่านี้แม้จะเป็นประโยชน์บ้าง แต่ก็ยังไม่ก่อให้เกิดลักษณะนิสัยความเป็นพลเมืองดี และสมรรถภาพในเรื่องต่าง ๆ เป็นการถาวร สมความมุ่งหมายอันแท้จริงของการลูกเสือ ตรงกันข้ามหากผู้กำกับเอาใจใส่ และหมั่นฝึกอบรมลูกเสือในกองของตนอย่างสม่ำเสมอตามหลักการดังกล่าวข้างต้น เด็กที่เป็นลูกเสือเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีสมรรถภาพครบทั้งสี่ด้าน จะเป็นกำลังของชาติบ้านเมืองสืบไปได้

กิจกรรมรอบกองไฟของลูกเสือขณะเข้าค่ายพักแรม

๒.๓ กิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน

ลูกเสือชาวบ้านรุ่นที่ ๑ ของประเทศได้ถือกำเนิดเมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ณ หมู่บ้านเหล่ากอหก ตำบลแสงพา กิ่งอำเภอนาแห้ว อำเภอต๋านซ้าย จังหวัดเลย โดยมี พล.ต.ต.สมควร ทริกกุล ผู้กำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๔ ในขณะนั้น นายวิโรจน์ พูลสุข อดีตศึกษาธิการ เขต ๙ จังหวัดอุดรธานี นายสมเกียรติ พรหมสาขา ณ สกลนคร ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยวิทยากรจากกองกำกับการตำรวจชายแดน เขต ๔ และวิทยากรจากเขตการศึกษาเขต ๙ เป็นผู้ริเริ่มร่วมกันจัดทำหลักสูตรการทดลองและดำเนินการฝึก โดยอาศัยหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาลูกเสือสำรองชั้น พี.ที.ซี. และวุฒิบัตรเป็นเค้าโครงเรื่องเป็นการเริ่มแรก และได้รับการปรับปรุงให้กระชับขึ้นมาตลอดเวลา โดยกำหนดพื้นที่อบรมในเขตรับผิดชอบของกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๔ คือ จังหวัดเลย อุดรธานี นครพนม สกลนคร และร้อยเอ็ดเป็นสถานที่ฝึก

พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จรรย์โรมรัน รองผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับลูกเสือชาวบ้านขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาฯ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงเสด็จไปทอดพระเนตรกิจการลูกเสือชาวบ้าน เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ที่กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๔ จังหวัดอุดรธานี ได้ทรงรับกิจการลูกเสือชาวบ้านไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ และโปรดเกล้าฯ ให้สมุหราชองครักษ์ทำหนังสือถึงกระทรวงมหาดไทยเพื่อแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดสนับสนุนกิจการลูกเสือชาวบ้าน โดยให้ความร่วมมือกับกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน

ต่อมาเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ สภาลูกเสือแห่งชาติลงมติเป็นเอกฉันท์ให้รับกิจการลูกเสือชาวบ้านไว้เป็นงานลูกเสืออีกประเภทหนึ่งของกิจการลูกเสือแห่งชาติ และได้ตราข้อบังคับที่ ๖ ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ว่าด้วยข้อบังคับลูกเสือชาวบ้านไว้ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการลูกเสือชาวบ้านของจังหวัดนั้น และมีศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้อำนวยการลูกเสือชาวบ้านของจังหวัดนั้น หลังจากนั้นได้มีหนังสือสั่งการจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่ มท ๐๑๐๑/๐๔๓๐ ลงวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดให้ดำเนินกิจการลูกเสือชาวบ้าน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดได้เข้าร่วมงานและลงมือดำเนินการด้วยตนเอง เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายด้วยความสนใจอย่างแท้จริง ในฐานะผู้อำนวยการลูกเสือชาวบ้านจังหวัด แล้วรายงานผลให้กระทรวงมหาดไทยทราบทุกระยะ และได้กำชับให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้พิจารณาผลงานรายงานเรื่องนี้ไปยังกระทรวงมหาดไทยด้วยตนเอง

กิจการลูกเสือชาวบ้านได้ดำเนินการมาเป็นรุ่น ๆ ทั่วทุกจังหวัด จังหวัดละหลายรุ่นตามความต้องการและสนใจของประชาชนในจังหวัดนั้น ๆ เฉพาะอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ได้ภาพประวัติศาสตร์เมื่อ ๔๑ ปีผ่านมาแล้วจากนายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า เป็นภาพกิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน รุ่นที่ ๓๐๐/๓ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีผู้สมัครเข้ารับการฝึกอบรมจำนวน ๗๕๖ คน ระหว่างวันที่ ๑-๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙ เมื่อเสร็จจากการฝึกอบรมแล้ว เตรียมเข้ารับพระราชทานผ้าพันคอ เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ณ สนามกีฬาชาติตระการโกศล (สนามกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช)

นับเป็นเรื่องน่ายินดี ที่ทุกครั้งเมื่อมีกิจกรรมสำคัญเกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ลูกเสือชาวบ้านจะรวมตัวกันเป็นหมู่เป็นกอง ร่วมประกอบกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยจิตสำนึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของทั้งสามสถาบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านอำเภอเมือง ๓ ครั้ง คือเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ และวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑

คณะวิทยากรลูกเสือชาวบ้านนำขบวนแห่ผ้าพันคอพระราชทาน จากถนนราชดำเนิน (บริเวณแยกตลาดแขก) ไปยังสนามกีฬาชาติตระการโกศล เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

คณะวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน รุ่นที่ ๓๐๐/๓ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน ๗๕๖ คน ระหว่างวันที่ ๑-๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ณ สนามกีฬาชาติตระการโกศล (สนามกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช)

ลูกเสือชาวบ้าน รุ่นที่ ๓๐๐/๓ แสดงความเคารพเพื่อขอรับผ้าพันคอเมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ณ ศาลาประชามจังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้าน

๑. เพื่อให้ลูกเสือชาวบ้านได้นำเอาวิชาการลูกเสือไปดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดการอยู่ดี กินดี มีความสำเร็จในชีวิต
๒. เพื่อให้เข้าใจในกระบวนการของลูกเสือ และฝึกอบรมให้เป็นพลเมืองดีในทัศนะของลูกเสือ
๔. ประการ คือ มีเกียรติเชื่อถือได้ รู้จักบังคับใจตนเอง รู้จักพึ่งตนเอง และมีความสามารถ และเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น
๓. เพื่อให้เกิดความรักสามัคคี รักหมู่ รักคณะ เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
๔. เพื่อให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเทิดทูนไว้เหนือสิ่งอื่นใด
๕. เพื่อให้เกิดความคล่องแคล่ว ว่องไว เข้าใจถึงการอยู่ค่ายพักแรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
๖. เพื่อให้รู้จักธรรมชาติและความต้องการของลูกเสือ คือผจญภัย ได้เพื่อน เพื่อนธรรมาสนุก สุขสม

ข้อปฏิบัติสำคัญของลูกเสือชาวบ้าน

๑. ลูกเสือชาวบ้านมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๒. ลูกเสือชาวบ้านเป็นพี่น้องกันและเป็นมิตรกับคนทั่วไป
๓. ลูกเสือชาวบ้านมีหลักการอยู่ว่า “บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น”
๔. ลูกเสือชาวบ้านยึดมั่นในคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ
๕. ลูกเสือชาวบ้านไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง
๖. ลูกเสือชาวบ้านเข้ามาเป็นด้วยความสมัครใจ
๗. ลูกเสือชาวบ้านเป็นพลเมืองดี
๘. ลูกเสือชาวบ้านรักขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม (เอกลักษณ์ของชาติ)
๙. ลูกเสือชาวบ้านมีพลานามัยดี และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

อนึ่ง มีกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานไว้แก่ผู้เกี่ยวข้องในกิจการลูกเสือชาวบ้านสามประการคือ

๑. ขอย่าให้กิจการลูกเสือชาวบ้านเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง
๒. ขอให้กิจการลูกเสือชาวบ้านเป็นระบบของราชการ โดยให้ประชาชนควบคุม เลือกดำเนินการ โดยตนเอง ราชการเป็นเพียงผู้เสนอแนะและสนับสนุนหรือทักท้วง เมื่อเห็นว่าไม่ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

๓. ไม่มีพระราชประสงค์ให้ลูกเสือชาวบ้านมีเครื่องแบบ นอกจากมีสัญลักษณ์สามอย่างคือผ้าพันคอ วอกเกิล และหนังเสือ เพื่อมิให้เป็นการสิ้นเปลือง มิให้แตกต่างไปจากประชาชน และมีให้เหมือนข้าราชการ

๓. ศาสนาในอำเภอเมือง

รูปปั้นพระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมาร สองพี่น้องที่อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมายังหาดทรายแก้ว

๓.๑ วัดและสำนักสงฆ์

ตามตำนานเมืองและตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช กล่าวถึงนางเหมชาลาและพระทนต์กุมาร ได้อัญเชิญพระเขี้ยวแก้วจากเมืองทนต์บุรีลงเรือสำเภานินเข้าศึกที่มาย่างชิงพระบรมสารีริกธาตุไปลังกา แต่เรือสำเภากฎกพายุชด์ขึ้นฝั่งที่เมืองตรัง สองพี่น้องตั้งตมมาถึงหาดทรายแก้ว จึงฝังพระทนต์ธาตุนี้ไว้ ณ หาดทรายแก้ว พระมหาเถรพรหมเทพอรหันต์เหาะผ่านมา ทราบด้วยญาณว่ามีพระทนต์ธาตุของพระพุทธองค์ จึงลงมายังหาดทราย และได้แจ้งแก่ทั้งสองว่า ต่อไปภายภาคหน้าจะมีผู้มีบุญจะมาก่อพระเจดีย์สูง ๓๖ วา อีก ๒-๓ ราตรี เจ้าทั้งสองจะได้เดินทางไปลังกา มีเหตุร้ายใด ๆ ระหว่างทางให้เจ้าทั้งสองนึกถึงเรา เราจะมาช่วยขอให้เจ้าทั้งสองเดินทางโดยปลอดภัย ในกาลต่อมาพระเจ้ากรุงลังกามีพระบรมราชโองการให้พระและช่างจากลังกานำพระบรมสารีริกธาตุมาฝังไว้ ณ หาดทรายแก้ว แล้วก่อพระเจดีย์ครอบเอาไว้

ล่วงถึงสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช เดิมครองเมืองเวียงสระ ได้เดินทางมายังหาดทรายแก้ว เมืองนครศรีธรรมราช ได้ตั้งเมืองใหม่ขึ้นและได้มีการขุดรื้อเอาพระบรมธาตุขึ้นได้ แล้วบรรจุพระบรมธาตุลงไว้ สร้างองค์พระบรมธาตุองค์ใหม่ขึ้นมา (น่าจะเป็นสมัยศรีวิชัยราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕) ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์เข้ามา ได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช (จันทรภาณุ) ทรงก่อพระเจดีย์ทรงลังกาครอบองค์เดิมอย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดปูชนียสถานสำคัญในพุทธศาสนาที่เรียกกันว่า “วัด” นับแต่นั้นจึงมีวัดเกิดขึ้นมาก หลายวัดยังดำรงอยู่ แต่อีกหลายวัดได้กลายเป็นวัดร้าง

๓.๑.๑ วัดร้าง เมื่อพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกา มีความเจริญรุ่งเรืองมาก จึงทำให้มีการสร้างวัดเพิ่มขึ้น ตามตำนานกลบนาวัดท่าช้างพระอารามหลวงได้กล่าวถึงเรื่องพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ทรงสร้างวัดท่าช้างและวัดบริวาร ๙ วัดในเมืองนครศรีธรรมราช คือ วัดเสมาเมือง วัดสัมฤทธิ์ไชย วัดจันทพอ วัดปะ วัดตะปิง วัดน้ำดำ วัดทุ่งพระ วัดตะหมาย วัดพระไทรสามต้น ต่อมาท้าวโคตรศิริเศรษฐีซึ่งเป็นมอญ

และทำวราชท้าวศรี ได้สร้างวัดเสมาทอง (วัดเจติยัยักษ์) ทำให้ในตัวเมืองนครศรีธรรมราชมีวัดจำนวนมาก เรียงรายอยู่บนหาดทราย ทั้งนี้เนื่องมาจากความศรัทธา ซึ่งเมื่อรวบรวมทั้งวัดร้างและวัดปัจจุบัน พบว่า ในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชและใกล้เคียงมีวัดร้าง ๖๐ วัด ประกอบด้วย

๑. วัดกุฎี	อยู่ที่บริเวณสถานีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
๒. วัดกุศ	อยู่ที่บริเวณสนามกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช
๓. วัดคลองห้วย	อยู่ที่บริเวณถนนเทวบุรี (ช่วงสะพานคลองห้วย)
ตำบลโพธิ์เสด็จ
๔. วัดเจติยัยักษ์	อยู่ที่บริเวณเจติยัยักษ์ (ข้างศาลาเทศบาลนครศรีธรรมราช)
ปัจจุบันมีถนนศรีปราชญ์ตัดผ่าน
๕. วัดเจติยเอน	อยู่ที่ตลาดหัวถนน ใกล้ตลาดนัดหัวถนน
๖. วัดชมพูพล	อยู่ที่บริเวณห้างสหไทย (ถนนศรีปราชญ์)
๗. วัดชายดั่ง	อยู่ที่บริเวณกองกำกับการตำรวจภูธรเมืองนครศรีธรรมราช
ไปจรดโรงเรียนนครพนิชยการ
๘. วัดชุมแสง	อยู่ที่บริเวณทิศใต้ของวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช
๙. วัดดิงดง	อยู่ที่บริเวณตรงข้ามโรงเรียนวัดพระมหาธาตุ
๑๐. วัดเตापูน	อยู่ที่บริเวณด้านทิศตะวันตกวัดเพชรจริก
(บริเวณบ้านสามดอน) หมู่ที่ ๕ ตำบลมะม่วงสองต้น
๑๑. วัดตะเคียนทอง	อยู่ที่บริเวณบ่มน้ำมันตรงข้ามวัดแจ้ง
๑๒. วัดท่าช้างอารามหลวง	อยู่ที่บริเวณถนนพาดถึงมัสยิดชอลาฮุดดิน
๑๓. วัดท่าโพธิ์เก่า	อยู่ที่บริเวณโรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์
๑๔. วัดเท	อยู่ที่บริเวณอาคารพาณิชย์หน้าวัดศรีทวี (ท่ามอญ)
๑๕. วัดธรรมา	อยู่ตรงข้ามโรงเรียนวัดพระมหาธาตุ
๑๖. วัดธาราวดี (ไฟไหม้)	อยู่ที่บริเวณทางด้านทิศเหนือของวัดท้าวโคตร
๑๗. วัดนาโรง	อยู่ที่บริเวณบ้านพักข้าราชการตำรวจ
(ข้างโรงเรียนสาธิตเทศบาลวัดเพชรจริก)
๑๘. วัดนาสน	อยู่ในบริเวณบ้านสามดอน ทางทิศตะวันตกของวัดเพชรจริก
๑๙. วัดบ่อโพง (บ่อโพรง)	อยู่ทางทิศใต้ของวัดสวนหลวง
(ที่ตั้งบ้านพักพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิต)
๒๐. วัดประตู่โกบ	อยู่ที่บริเวณทิศเหนือของวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช
๒๑. วัดประตู่ขาว	อยู่ที่โรงเรียนอนุบาลจังหวัดนครศรีธรรมราช ณ นครอุทิศ
๒๒. วัดประตู่เขียน	อยู่ที่บริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดชะเมา
๒๓. วัดประตู่ทอง	อยู่ที่บริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ (หริดี) ของวัดท้าวโคตร
๒๔. วัดประตู่ลัก	อยู่ที่ถนนประตู่ลัก ด้านตะวันออกของวัดหน้าพระบรมธาตุ
๒๕. วัดปรมา	อยู่ที่วัดชะเมาในปัจจุบัน
๒๖. วัดป่าขอมกลาง	อยู่ที่บริเวณโรงเรียนจรัสพิชากร
๒๗. วัดป่าสุค	อยู่ที่บริเวณโรงเรียนอำมาตย์พิทยานุสรณ์
๒๘. วัดพระเงิน	อยู่ที่บริเวณสำนักงานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจังหวัดนครศรี-
ธรรมราช รวมถึงวิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช

๒๙. วัดพระคลัง	อยู่ที่บริเวณหน้าสวนสาธารณะศรีธรรมมาโสกราช
๓๐. วัดพระเต็จ	อยู่ที่บริเวณที่ตั้งสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินภูมิภาคที่ ๑๔
๓๑. วัดพระเดิม	อยู่ที่บริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ที่ตั้งอาคาร ๑๐๐ ปี
๓๒. วัดพังพวย (แพงพวย)	อยู่ที่บริเวณทิศตะวันตกของศาลาหมอปาน ริมถนนเทวบุรี ตำบลโพธิ์เสด็จ
๓๓. วัดโพธิ์ท่าเรือ	อยู่ที่บริเวณสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัด นครศรีธรรมราช และสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช (สทท. ๑๑)
๓๔. วัดโพธิ์มอญ	อยู่ที่บริเวณทิศเหนือของวัดศรีทวี (ท่ามอญ)
๓๕. วัดเพชรจริกออก	อยู่ที่บริเวณที่ตั้งสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด
๓๖. วัดมะขามชุม	อยู่ที่บริเวณโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา (ฝ่ายประถม) และ ทางทิศตะวันตก (ทางเข้าสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔)
๓๗. วัดมังกุด	อยู่ที่บริเวณโรงเรียนวัดพระมหาธาตุ
๓๘. วัดโรงช้าง	อยู่ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ติดกับบ้านพักศึกษาธิการจังหวัด
๓๙. วัดลุ่ม	อยู่ที่บริเวณกองทัพภาค ๔ (ค่ายวชิราวุธ)
๔๐. วัดวา	อยู่ที่บริเวณตรงข้ามวัดท้าวโคตร
๔๑. วัดศรีธาม	อยู่ที่โรงเรียนนครวิทยา (บ้านท่านขุนรัฐวุฒิวิจารณ์)
๔๒. วัดสัมฤทธิ์ (สมิท)	อยู่ที่หลังสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช
๔๓. วัดสมิทฐาน	อยู่ที่บริเวณฌาปนสถานของวัดชะเมา (ด้านทิศเหนือ)
๔๔. วัดสห	อยู่ที่บริเวณโรงเรียนเทศบาลวัดท้าวโคตร (บริเวณเจดีย์อู่มุม)
๔๕. วัดสระเกษ	อยู่ที่บริเวณสถานีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
๔๖. วัดสวนหลวงออก	อยู่ที่บริเวณที่ตั้งสำนักศิลปากรที่ ๑๒
๔๗. วัดสัมฤทธิ์ไชย	อยู่ที่บริเวณบ้านสามดอน ตำบลมะม่วงสองต้น
๔๘. วัดสารีบุตร	อยู่ที่บริเวณหลังจวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช
๔๙. วัดเสมาเงิน	อยู่ที่บริเวณสวนพระเงินต่อกับเจดีย์ยักษ์
๕๐. วัดเสมาชัย	อยู่ที่บริเวณเดียวกับวัดเสมาเมือง (เป็นวัดคู่แฝดกับวัดเสมาเมือง)
๕๑. วัดเสมาทอง (๑)	อยู่ที่บริเวณด้านตะวันตกของเจดีย์ยักษ์
๕๒. วัดเสมาทอง (๒)	อยู่ที่บริเวณวัดมเหยงคณ์ปัจจุบัน
๕๓. วัดหน้าราหู	อยู่ที่วัดหน้าพระบรมธาตุ
๕๔. วัดหลังพระ (วัดแม่ชี)	อยู่ที่ชุมชนชาวมุสลิมหลังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
๕๕. วัดหัวขาน	อยู่ในตำบลมะม่วงสองต้น (เดิมชื่อวัดวโรทยาน)
๕๖. วัดหัวขาม	อยู่ที่บริเวณใกล้คลองหัวขาม ถนนเทวบุรี ตำบลโพธิ์เสด็จ
๕๗. วัดหอไตร	อยู่ที่วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช
๕๘. วัดหัวท่า	อยู่ที่ด้านทิศตะวันตกของวัดโคกธาตุ
๕๙. วัดหัวมีนา	อยู่ที่บริเวณริมคลองหัวมีนา ใกล้กับสถานีวิทยุโทรทัศน์ แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช (สทท. ๑๑)
๖๐. วัดหุ่น้ำ	อยู่ที่บริเวณคิวรอยู่ระหว่างสุสานคริสเตียนกับสุสานมุสลิม

๓.๑.๒ วัดปัจจุบัน

รายชื่อวัดปัจจุบันในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ตามทะเบียนวัดอำเภอเมืองของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช						
ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่อยู่	นิกาย	ประเภทวัด	วันที่ตั้งวัด	วันรับวิสุงา
๑.	กุฎี	ม.๑๖ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๐๗/๑๐/๒๕๑๗	๐๗/๐๗/๒๕๒๓
๒.	คงคาเลียบ	ม.๓ ตำบลท่าซึก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์		
๓.	คูพาย	ม.๕ ตำบลปากนคร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔/๐๙/๒๕๓๕	
๔.	โคกชาตุ	ตำบลในเมี้อง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๐๐๐	๐๕/๐๑/๒๕๕๒
๕.	จันทุน	ม.๓ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุติ	วัดราษฎร์	๒๒๙๓	๒๕๑๒
๖.	จันทาราม	ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๔๐	๒๓๕๐
๗.	แจ้ง	ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	พระอารามหลวง	๑๘๒๓	๑๘๒๕
๘.	แจ้ง	ม.๒ ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๑๐	๒๔๓๕
๙.	ชลเฉนิยน	ตำบลในเมี้อง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุติ	วัดราษฎร์	๒๔๔๑	
๑๐.	ชงเมมา	ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๙๓๕	๒๕๐๕
๑๑.	ชั้น	ม.๔ ตำบลกำแพงเขา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๙๐	๒๕๖๙
๑๒.	ชายนา	ปากกล้วย ตำบลในเมี้อง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๐๑/๐๓/๒๕๕๙	๐๙/๐๗/๒๕๕๕
๑๓.	ดอนยาง	ม.๕ ตำบลนาทราย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๓๘	๒๓๔๕
๑๔.	โดนธาราม	ม.๗ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๙๒๓	๒๕๕๓
๑๕.	ตรีนิมิต	ม.๑ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุติ	วัดราษฎร์	๒๔๘๑	๒๕๙๘
๑๖.	เตาปูน	ม.๕ (บ้านสามดอน) ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๓/๑๑/๒๕๕๑	

ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่อยู่	นิกาย	ประเภทวัด	วันที่ตั้งวัด	วันรับวิสุงฯ
๑๗.	ทรายทองสันตาราม	ม.๔ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๑/๐๕/๒๕๑๒	๒๕๑๓
๑๘.	ท่างาม	ม.๕ ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๖๘	๒๕๐๙
๑๙.	ท่านคร	ม.๔ ตำบลปากนคร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๕๐	
๒๐.	ท่าแพ	ม.๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๖๐	๒๔๘๐
๒๑.	ท่าโพธิ์	ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	พระอารามหลวง	๒๓๒๗	๒๓๒๗
๒๒.	ท่าม่วง	ม.๒ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๔๕	๒๔๘๐
๒๓.	ท่าวีโคตร	ตำบลในเือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๖๑	๐๓/๐๓/๒๕๒๘
๒๔.	ท่าวราษฎร์	ม.๓ ตำบลกำแพงเขา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๘๕	๒๕๐๓
๒๕.	ท่าสะทอน	ม.๒ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๐๗/๑๐/๒๕๑๗	๒๕๑๘
๒๖.	ทุ่งแย้	ม.๖ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๘๐	๒๕๑๕
๒๗.	เทพนิมิต	ม.๕ ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๓๐/๑๒/๒๕๔๘	
๒๘.	ธาราวดี	ม.๕ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๒๓	๒๔๗๐
๒๙.	นางพระยา	ม.๓ ตำบลปากนคร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๑๐	๐๔/๐๔/๒๕๓๒
๓๐.	นารีประติษฐ์	ม.๔ ตำบลท่าไร่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๕๘	๒๔๘๕
๓๑.	นางวง	ม.๕ ตำบลท่าซึก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๑๐	๒๗/๐๑/๒๕๔๘
๓๒.	น้ำรอบ	ม.๑ ตำบลไชยมนตรี อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๑๕	๐๒/๐๓/๒๕๘๕
๓๓.	น้ำสรง	ม.๗ ตำบลนาทราย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๖๒	๒๔๗๙
๓๔.	บางสะพาน	ม.๗ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๒๕	
๓๕.	บางใหญ่	ม.๕ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๕๗	๓๑/๐๓/๒๕๔๙

ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่อยู่	นิกาย	ประเภทวัด	วันที่ตั้งวัด	วันรับวิสุงฯ
๓๖.	บ้านตาล	ม.๒ ตำบลกำแพงงา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๗๙	๒๕๐๓
๓๗.	บุญนารอบ	ตำบลในเือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๕๐๐	๒๕๑๗
๓๘.	บูรณาราม	ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๗๑	๒๔๔๒
๓๙.	โบสถ์	ม.๙ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๒๕	๒๓๕๐
๔๐.	โบสถ์	ม.๒ ตำบลปากนคร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๓๒	
๔๑.	ประดู่พัฒนาราม	ตำบลท่าง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๑๕	๑๘๒๐
๔๒.	ปากนครบน	ม.๒ ตำบลปากนคร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๓๒	๒๕๑๔
๔๓.	ปายาง	ม.๔ ตำบลท่าง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๐๗/๑๐/๒๕๑๗	๒๘/๑๒/๒๕๓๓
๔๔.	พระเขียน	ม.๑ ตำบลไชยมนตรี อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๒๐ - ๒๕๑๔	
๔๕.	พระนคร	ตำบลในเือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๔๒	๒๕๔๗
๔๖.	พระมงกุฎ	ม.๖ ตำบลนาเคียน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๑/๐๔/๒๕๒๓	๐๔/๐๓/๒๕๒๙
๔๗.	พระมหาธาตุฯ	ตำบลในเือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	พระอารามหลวง	๑๐๙๘ - ๑๗๑๙	๑๓๘๙
๔๘.	พังสิงห์	ม.๒ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๖๑	๒๕๐๓
๔๙.	เพชรจริก	ตำบลในเือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๓๙๓	
๕๐.	โพธิ์ทอง	ม.๕ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๗๒	๒๒/๑๐/๒๕๔๓
๕๑.	โพธิ์เสด็จ	ม.๘ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๕๖๔	๐๓/๐๗/๒๕๒๓
๕๒.	ไพศาลสถิตย์	ม.๓ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๗๕	๒๔๙๐
๕๓.	เมฆงคณั	ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๔๐	
๕๔.	มะม่วงทอง	ม.๗ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๗๐	๒๕๑๑

ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่อยู่	นิกาย	ประเภทวัด	วันที่ตั้งวัด	วันรับวิสุงฯ
๕๕.	มะม่วงปลายแขน	ม.๑ ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๕๒๒	๑๖/๑๐/๒๕๒๘
๕๖.	มัทฉิมภูมิ	ม. ๑ ตำบลบางจากอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๘๒	๒๕๑๑
๕๗.	มุขธารา	ม.๑ ตำบลปากนคร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๗๕	๒๔๘๘
๕๘.	มุจลินทรवास	ม.๖ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๗๐	๒๔๘๕
๕๙.	มูมป้อม	ตำบลในเือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๐๐	๒๕๒๐
๖๐.	ราษฎร์เจริญ	ม.๑ ตำบลท่าไร่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๗๕	๒๔๘๕
๖๑.	ราษฎร์ประดิษฐ์	ม.๑ ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๘๒	๐๙/๐๑/๒๕๔๗
๖๒.	โรงฆ้อง	ม.๓ ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๑๒๕	๒๑๕๐
๖๓.	วนาราม	ม.๔ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๕๐	๒๓๗๐
๖๔.	วังตะวันตก	ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๗๐	๒๕๐๙
๖๕.	วังตะวันออก	ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๕๐	๒๔๙๖
๖๖.	วิทยาลัยครูรังสรรค์	ม.๗ ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๑/๐๘/๒๕๑๘	๐๒/๐๙/๒๕๕๓
๖๗.	วิมุตติธรรม	ม.๕ ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๐/๐๙/๒๕๔๓	
๖๘.	วิสุทธิอาราม	ม.๖ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๗/๑๑/๒๕๑๕	๒๕๑๗
๖๙.	ศรีทวี	ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๓๙๘	๒๕๑๔
๗๐.	ศรีมงคล	ม.๘ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๒๕	๒๔๐๐
๗๑.	ศาลาไฟ	ม. ๔ ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๐๗	๒๔๙๘
๗๒.	ศาลามีชัย	ตำบลในเือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๕๖	๒๕๐๙

ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่อยู่	นิกาย	ประเภทวัด	วันที่ตั้งวัด	วันรับวิสุงฯ
๓๓.	สระเรียง	ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๘๐	๒๔๙๗
๓๔.	สวนปาน	ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๔๕๒	๐๓/๐๙/๒๕๒๕
๓๕.	สวนพลาราม	ม.๒ ตำบลกำแพงเขา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๙/๐๕/๒๕๑๗	๒๕๑๗
๓๖.	สวนหลวง	ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๖๑	๒๑๘๓
๓๗.	สว่างอารมณ์	ม.๖ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๓๘๐	๒๕๐๖
๓๘.	สิริพัฒนาราม	ม.๑ ตำบลท่าไร่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๕/๐๘/๒๕๑๔	๒๕๑๘
๓๙.	เสมาเมือง	ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๓๑๘	๒๔๘๙
๔๐.	เสาชางทอง	ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๐๙	
๔๑.	หย้า	ม.๒ ตำบลนาทราย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๙๐๐	๑๔/๐๖/๒๕๓๓
๔๒.	หนองนก	ม.๒ ตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	ธรรมยุต	วัดราษฎร์	๒๓/๐๑/๒๕๐๑	๒๕๐๑
๔๓.	หนองบัว	ม.๓ ตำบลไชยมนตรี อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๗๑	๐๗/๑๒/๒๕๔๙
๔๔.	หนองหนอง	ม.๑๒ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๑/๑๑/๒๕๓๐	
๔๕.	หน้าพระบรมธาตุ	ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๐๐	๒๔๗๐
๔๖.	หน้าพระลาน	ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๘๐๐	๒๔๙๓
๔๗.	ทมน	ม.๕ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๖๙	๒๕๐๔
๔๘.	หัวอิฐ	ม.๑ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๓๕	๒๔๙๔
๔๙.	ใหญ่ชัยมงคล	ตำบลท่างัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๑๔๒๙	๒๔๓๕
๕๐.	บัว (โคกสะทอน)	ม.๙ บ้านปากสระ ตำบลนาเคียน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มหานิกาย	วัดราษฎร์	๒๔๘๔	๑๐/๐๗/๒๕๒๗
๕๑.	บางหลวงพัฒนาราม	ม.๓ ต.ท่าไร่ อ.เมือง	มหานิกาย	วัดราษฎร์		

คริสตจักรเบเลเอ็ม ตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๒ ศาสนาคริสต์ โบสถ์คริสต์ โรงพยาบาล โรงเรียน

ประวัติการเข้ามาของศาสนาคริสต์ในนครศรีธรรมราช ย้อนหลังไปได้กว่า ๑๐๐ ปี คือตั้งแต่ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการเข้ามาของมิชชันนารีอเมริกัน เพรสไบทีเรียน (American Presbyterian) เป็นคริสตศาสนานิกายหนึ่ง กิจกรรมสำคัญประกอบการเผยแผ่ศาสนา คือการสร้างโรงพยาบาลและการสร้างโรงเรียน

๑) โรงพยาบาล

เฉพาะที่ชาวคริสต์สร้างขึ้นที่อำเภอเมือง คือ “โรงพยาบาลศรีธรรมราชที่ระลึก” การสร้างโรงพยาบาลดังกล่าว คณะมิชชันนารีอเมริกันต้องใช้ความพยายามอย่างมาก โดยเฉพาะการหาทุนจัดสร้างอาคารต้องใช้เวลาอย่างมาก สุดท้ายคณะมิชชันนารีได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระราชทานทุนจำนวน ๔,๐๐๐ บาท ตามหนังสือของนายแพทย์วิลเลียม เจ สวอท และนายแพทย์ตันเรลบ ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ร.ศ.๑๒๒ ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินจำนวนดังกล่าว และมีคำจารึกอยู่ที่โรงพยาบาลคริสเตียน (ซึ่งเป็นชื่อใหม่ของโรงพยาบาลศรีธรรมราชพยาบาลที่ระลึก) อยู่ในแผ่นหินอ่อนว่า

แผ่นหินอ่อน จารึกเรื่องการพระราชทานทุนทรัพย์แก่โรงพยาบาล

โรงพยาบาลนครคริสเตียน (โรงพยาบาลคริสธรรมราชพยาบาลที่ระลีก) ถนนศรีปราชญ์ ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นดำรงอิสริยยศสยามมกุฎราชกุมารเสด็จ เมืองนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมโรงพยาบาลแห่งนี้ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ทรงมีพระราชหัตถเลขาเกี่ยวกับโรงพยาบาลว่า

“ได้เสด็จไปทอดพระเนตรโรงพยาบาลของพวกมิชชันนารีอเมริกัน ซึ่งอยู่เกินพลับพลานี้ออกไปอีก สถานที่เขาวางมั่นคง และรักษาสะอาดดี น่าชมยิ่งนัก ข้างหลังใช้เป็นที่พักการของแพทย์ ข้างขวามือเป็นห้องขยายยา ข้างมือเป็นออฟฟิศ และห้องตัดผ้า หลังตึกนี้ออกไป ต่อเป็นปีกยาว ๒ ซีก ปีกขวาเป็นที่อยู่ของผู้หญิง ปีกซ้ายเป็นที่อยู่ของผู้ชาย แพทย์ที่นี่ได้ทำการให้เป็นประโยชน์มาก คือการรักษาบาดแผล และตัดผ้า เขาทำอยู่มาก มีคนรักษาตัวอยู่ไม่ขาด ได้ทำการตัดผ้าสำคัญๆ หลายอย่างแล้ว แล้วก็ให้นานนิมวิชาของเขา นึกเสียดายอยู่หน่อยเดียวที่ข้างฝ่ายเราไม่ได้คิดการตั้งโรงพยาบาลเช่นนี้เช่นเขาบ้าง”

๒) โรงเรียน

แพทย์หญิงจงดี มิตรกุล แห่งโรงพยาบาลนครคริสเตียนมอบหนังสือ “กิตติคุณถึงเมืองนคร” และ “หนึ่งศตวรรษในสยาม” แก่คณะบรรณาธิการเพื่อใช้ประกอบการเรียบเรียง หนังสือทั้งสองมีใจความโดยสรุปว่า ในเรื่องการศึกษาก็ได้มีการสร้างโรงเรียนขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ชื่อว่า American School for Boys ซึ่งต่อมาได้ใช้ชื่อภาษาไทยว่า “โรงเรียนคริสธรรมราชวิทยา” สำหรับนักเรียนชาย ตั้งอยู่ที่ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนศึกษาภุมารีสำหรับนักเรียนหญิง โรงเรียนทั้งสองได้เปิดการเรียนการสอนถึงระดับมัธยมศึกษาในเวลาต่อมา

เมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาพาทหารญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่บ้านท่าแพเมื่อเช้าตรู่วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลไทยได้อนุญาตให้ทหารญี่ปุ่นใช้พื้นที่ของค่ายวิชารัฐ กองทัพญี่ปุ่นเข้าใช้พื้นที่โรงเรียนศึกษาภุมารี โดยถือว่าเป็นทรัพย์สินของสหรัฐอเมริกา เหตุการณ์นี้จึงสร้างความเสียหายให้แก่โรงเรียนตามควร ภายหลังสงครามรัฐบาลได้เชิญให้สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย เข้ามารับผิดชอบดูแลกิจการของโรงเรียนทั้งสอง และใน พ.ศ. ๒๕๑๐ สภาคริสตจักรได้พิจารณารวมกิจการของโรงเรียนทั้งสองแล้วเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนคริสธรรมราชศึกษา” และใช้มาจนถึงปัจจุบัน

มัสยิดซอลาฮุดดีน (ท่าช้าง) ตั้งอยู่ที่ถนนกะโรม ตำบลคลอง อำเภอเมือง

๓.๓ ศาสนาอิสลามและมัสยิด

อิสลามเป็นศาสนาหนึ่งซึ่งนับถืออัลลอฮ์ว่าเป็นพระเจ้าที่แท้จริงแต่เพียงพระองค์เดียว และโดยมีท่านนบีมุฮัมมัดเป็นผู้เผยแผ่หลักการศาสนาหรือเป็นศาสดาของศาสนาอิสลาม และผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามเราเรียกว่า “มุสลิม”

ชาวไทยมุสลิมอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่อพยพมาจากหัวเมืองมลายู เช่น เมืองไทรบุรี กลันตัน และปะลิสตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ ๓ ได้เดินทางมาตั้งถิ่นฐานอาศัยกระจายกันไปหลายพื้นที่ภายในเขตอำเภอ โดยตั้งถิ่นฐานผสมปนไปกับชาวมุสลิมเชื้อสายอื่น ๆ จนเกิดเป็นชุมชนมุสลิมหลายชุมชน ชาวมุสลิมในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชกระจายอยู่ในท้องที่ตำบลนาเคียนมากที่สุด รองลงมาคือตำบลปากพูน ตำบลท่าซัก ตำบลท่าจั่ว ตำบลท่าเรือ และตำบลโพธิ์เสด็จ มีเชื้อสายที่สืบมาเป็นสองกลุ่มคือ

๑. กลุ่มที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เป็นชาวมลายู เป็นกลุ่มที่มีประชากรจำนวนมาก เพราะในอดีตมีดินแดนติดต่อกัน และนครศรีธรรมราชเคยมีหน้าที่ปกครองดูแลหัวเมืองมลายูหลายเมืองมาก่อน

๒. กลุ่มที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เป็นชาวอินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และจีน ซึ่งบรรพบุรุษของกลุ่มมุสลิมเหล่านี้เดินทางมาสู่เมืองนครศรีธรรมราช เพื่อการค้าขายเป็นหลัก

ในปัจจุบันอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีมัสยิดหรือสุเหร่ามากพอสมควร กล่าวคือมีมัสยิดจำนวน ๔๙ มัสยิด และมัสยิดกลาง ๑ มัสยิด มัสยิดเหล่านี้กระจายอยู่หลายตำบล ทั้งนี้เพราะมัสยิดมีความสำคัญต่อชุมชนมุสลิมมาก ในฐานะเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธา และเป็นสถาบันบูรณาการวิถีชีวิตพี่น้องมุสลิมให้อยู่ในหลักการของศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง

นับถึงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๑ มีมัสยิดที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จำนวน ๕๐ มัสยิด
ประกอบด้วย

๑. มัสยิดอัลมูบาร็อก (บ้านสระบัว ป่าใหม่) ตำบลปากพูน
๒. มัสยิดญามาลุดดีน (บ้านชะเอียน) ตำบลปากพูน
๓. มัสยิดนูรุลฮีดาเยฮ์ (บ้านสวนจันทร์) ตำบลปากพูน
๔. มัสยิดแสงศาสน์ (บ้านศาลาบางปู) ตำบลปากพูน
๕. มัสยิดดารุลมุสลิมีน (บ้านท่าแพ) ตำบลปากพูน
๖. มัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม (บ้านปากพียง) ตำบลปากพูน
๗. มัสยิดนูรมาดานี (ท่าแพ) ตำบลปากพูน
๘. มัสยิดบ้านปากพูนเหนือ ตำบลปากพูน
๙. มัสยิดดารุลนาอีม (บ้านปากพูนใต้) ตำบลปากพูน
๑๐. มัสยิดดารุสสลาม (บ้านปากน้ำเก่า) ตำบลนาเคียน
๑๑. มัสยิดอัลมูวาร์ฮิตีน (บ้านคลองดิน) ตำบลนาเคียน
๑๒. มัสยิดดาริสสลาม (บ้านนาเคียน) ตำบลนาเคียน
๑๓. มัสยิดซีรอตุสสลาม (บ้านไสเจริญ) ตำบลโพธิ์เสด็จ
๑๔. มัสยิดดาร์ลุลิฮ์ซาน (บ้านป่าหลาโอน) ตำบลท่าจั่ว
๑๕. มัสยิดดาร์ลุลาสิฎ (บ้านวังก้อง) ตำบลท่าจั่ว
๑๖. มัสยิดเรฎอตุลมุมีนีน (บ้านตาล) ตำบลท่าจั่ว
๑๗. มัสยิดดาร์ลุอามัน (บ้านตาล) ตำบลท่าจั่ว
๑๘. มัสยิดนูรุดดีน (บ้านป่าใหม่) ตำบลท่าจั่ว
๑๙. มัสยิดนูรุลญันนะฮ์ (บ้านโคกมุด) ตำบลนาเคียน
๒๐. มัสยิดศรีอรุณอิสลาม (บ้านใหม่) ตำบลนาเคียน
๒๑. มัสยิดอัลมูบาร็อก (บ้านโคกมะม่วง) ตำบลนาเคียน
๒๒. มัสยิดนูรุลอิสลาม (บ้านนาเคียน) ตำบลนาเคียน
๒๓. มัสยิดนูรุลมุฮายีรีน (บ้านเหมืองหัวเล) ตำบลนาเคียน
๒๔. มัสยิดศอลาฮุดดีน (บ้านนาเคียนใต้) ตำบลนาเคียน
๒๕. มัสยิดกามาลุดดีน (บ้านไสเจริญ) ตำบลโพธิ์เสด็จ
๒๖. มัสยิดการามาต (บ้านหัวทะเล) ตำบลนาเคียน
๒๗. มัสยิดกุดบุดดีน (บ้านทุ่งจีน) ตำบลโพธิ์เสด็จ
๒๘. มัสยิดฟัฒฮุลมูนา (บ้านทุ่งโหนด) ตำบลนาเคียน
๒๙. มัสยิดบารอกัต (บ้านปัดตานี) ตำบลนาเคียน
๓๐. มัสยิดอิสลาม (บ้านโพธิ์เสด็จ) ตำบลโพธิ์เสด็จ
๓๑. มัสยิดนูรุลฮาอิตะฮ์ (บ้านหน้ารายณ์) ตำบลมะม่วงสองต้น
๓๒. มัสยิดนูรุลฮูตา (บ้านในฉาง) ตำบลมะม่วงสองต้น
๓๓. มัสยิดนูรุลมุบีน (บ้านสวนมะพร้าว) ตำบลในเมือง

๓๔. มัสยิดชิรอญุดดีน (บ้านจำปาขอม) ตำบลในเมือง
๓๕. มัสยิดอັดดารุสลาม (บ้านดอนนาแรก) ตำบลในเมือง
๓๖. มัสยิดนูรูลอิหซาน (บ้านคันธงเหนือ) ตำบลปากนคร
๓๗. มัสยิดนูรุดดีน (บ้านคันธงใต้) ตำบลปากนคร
๓๘. มัสยิดนุรูนอีมาน (บ้านม่วงงาม) ตำบลท่าเรือ
๓๙. มัสยิดดารุ้ลมุตตากีน (บ้านท่าเรือ) ตำบลท่าเรือ
๔๐. มัสยิดนูรูลอิสลาม (บ้านกอจันทร์) ตำบลท่าเรือ
๔๑. มัสยิดซอลาฮุดดีน (ท่าช้าง) ตำบลคลัง
๔๒. มัสยิดตุสสลาม (วัดคิด) ตำบลท่าวัง
๔๓. มัสยิดญาเม็ยะ (ตลาดแขก) ตำบลคลัง
๔๔. มัสยิดนูรูลเอ็ยะซาน (บ้านปากพญา) ตำบลท่าซึก
๔๕. มัสยิดยามาลุดดีน (บ้านทับแขก ปากพญา) ตำบลท่าซึก
๔๖. มัสยิดนูรูลอิสลาม (บ้านปากพญา) ตำบลท่าซึก
๔๗. มัสยิดนูรูลอิสลาม (บ้านตากแดด) ตำบลท่าซึก
๔๘. มัสยิดมูวาหฺฮิดีน (บ้านท่าซึก) ตำบลท่าซึก
๔๙. มัสยิดกามาลู้อิสลาม (บ้านปากพญา) ตำบลท่าซึก
๕๐. มัสยิดกลางจังหวัดนครศรีธรรมราช (ตลาดช้อย) ตำบลนาเคียน

มัสยิดกลางจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ริมถนนทางหลวงแผ่นดินสายเบญจมา-บางปู (ช่วงตลาดช้อย)
ท้องที่ตำบลนาเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๔ ศาสนาพุทธมหายานและศาลเจ้าจีน

นอกจากพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว ในอำเภอเมืองยังมีผู้นับถือพุทธศาสนามหายานอยู่หลายตำบล แต่ละตำบลมีศาลเจ้าซึ่งชาวจีนที่นับถือศาสนาดังกล่าวจัดสร้างขึ้นเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นับถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑ มีศาลเจ้าจีนจำนวน ๑๕ ศาล ประกอบด้วย

๑. ศาลเจ้ากวนอู ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าซึก เริ่มการก่อตั้งประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ตรงกับปีที่ ๑๓ ในรัชสมัยจักรพรรดิกวางซีฮ่องเต้ แห่งราชวงศ์ชิง

๒. ศาลพระเสื้อเมือง (本頭公)

ตั้งอยู่หลังโรงพยาบาลเทศบาลนครนครศรีธรรมราช (สุขศาลา-เดิม) ริมถนนสวนป่า อำเภอเมือง สร้างขึ้นตามคติของพราหมณ์จากอินเดียใต้ ซึ่งมาตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ปรากฏอยู่ในลักษณะเป็นเทพเจ้าหรือเทวดารักษาเมือง สถิตอยู่ในศาลประกอบด้วย พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระหลักเมือง

ศาลพระเสื้อเมืองหลังนี้สันนิษฐานว่าสร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา สร้างเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ภายในศาลมีเทวรูป “พระเสื้อเมือง” และได้พบโบราณวัตถุเป็นหินสลักที่เหลือเพียงเท้าสิงห์รูปเหมือนอยู่ ๑ คู่ หินบดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒ ฟุต ใช้สำหรับบดแป้ง ทำให้สันนิษฐานได้ชัดเจนว่าเดิมทีน่าเป็นศาสนสถานของพราหมณ์มาก่อน ต่อมาภายหลังมีผู้นำรูปปั้น “เทพเจ้ากวนอู” มาประดิษฐานไว้ เมื่อศาลเดิมชำรุดลง “ตาขุนลก” ซึ่งเป็นชาวจีนที่รับราชการเป็น “เจ้ากรมมา” ของเมืองนครศรีธรรมราชได้เข้ามาบูรณะซ่อมแซมเป็นอาคารฝาไม้ไผ่ หลังคามุงจาก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้ทรงบันทึกในหนังสือ “ชีวิตฉัน บันทึกการเดินทางเล็ดจประพาสหัวเมืองภาคใต้” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ (สมัยรัชกาลที่ ๕) มีเนื้อความที่กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชตอนหนึ่งว่า “...ข้างปากถนนด้านตะวันตกถัดบ้านพระยานคร (ศาลากลางจังหวัดในปัจจุบัน) ไปประมาณ ๑๐ เส้น มีหมู่ตลาดอีกแห่งหนึ่ง เป็นตลาดเพิงเป็นหลัง ๆ ขายผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ประมาณ ๒๑-๒๒ ร้าน ที่นั้นมีโรงศาลเจ้าเสื้อเมืองหลังหนึ่ง มุงจาก ฝาลูกกรงไม้ไผ่เหมือนโรงโป ในนั้นมีอิฐ ๒ หน้า ข้างตะวันตกมีเทวรูปศิลาปิดทองยื่นจมดินสูงสักศอกเศษ (๑ ศอก = ๕๐ ซม.) ข้างตะวันออกมีเทวรูปศิลาปิดทองนั้งชันเข้าสูงสักศอกเศษหนึ่ง..” จากบันทึกนี้จะเห็นได้ว่าไม่ได้ทรงกล่าวถึงรูปเคารพอื่นเลย มีเพียงพระเสื้อเมืองที่มีลักษณะศิลปะท้องถิ่นที่รับคติจากศาสนาพราหมณ์ และยังคงประดิษฐานอยู่ถึงปัจจุบัน

ศาลเจ้ากวนอู (ตำบลท่าซึก)

ศาลเจ้าพระเสื้อเมือง (ตำบลในเมือง)

ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน (ใกล้สี่แยกพานยม) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. ศาลเจ้าแม่ทับทิม

ดร.ศณิศา ธีระชุนท์ แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชได้เล่าประวัติศาลนี้ว่า เมื่อนับย้อนไปกว่า ๒๐๐ ปี มีชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทยหลายจังหวัด รวมทั้งในท้องที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่มาค้าขายในตำบลท่าวัง ซึ่งมีพี่น้องชาวจีนหลายเชื้อสาย อาทิ แต่จิว ไหลล่า ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง เป็นต้น เฉพาะชาวไหลล่าได้รวบรวมซื้อที่ดินไว้แปลงหนึ่งในท้องที่ตำบลในเมือง เพื่อจัดตั้งศาลเจ้าแม่ทับทิมให้เป็นที่เคารพสักการะของชาวไหลล่าขึ้น เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ผู้ริเริ่มก่อตั้งศาลเจ้าดังกล่าวประกอบด้วยนายยุกิม แซ่ลิ้ม เป็นประธาน นายก๊วง แซ่ล้อย นายสร้ง แซ่ลิ้ม นายหงกิม ริเริ่มสุนทร นายปรีชา ตันติศักดิ์ นายเสรี ศุภกร นายเอ่งหลง แซ่ภู เป็นกรรมการ และมีนายฝิ่นบุ่น แซ่เล่า เป็นที่ปรึกษา วางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ แล้วเสร็จและทำพิธีเปิดในวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๘ (ตรงกับวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕ ตามปฏิทินจันทรคติของจีน)

ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งอยู่ในการดูแลของสมาคมไหลล่านครศรีธรรมราชนั้น เชื่อกันว่า เจ้าแม่ทับทิมองค์ประธานในศาลเจ้า คือ 水尾聖娘 หรือเจ้าแม่ทับทิมด้อยบ่วยเต็งเหนียง ประวัติของเจ้าแม่ทับทิม* เท่าที่สืบค้นมาได้ พบว่าทุกตำนานเริ่มต้นจากการที่มีชาวประมงผู้หนึ่งได้ออกเรือไปจับปลาตามปกติ แต่เมื่อลากแหขึ้นมากลับพบว่าไม้ท่อนหนึ่งติดมาด้วย จึงโยนทิ้งลงไปในน้ำ จึงออกเรือหาปลาต่อ เมื่อลากแหอีกครั้ง ก็ปรากฏว่าติดไม้ท่อนเดิมขึ้นมาอีก ชาวประมงจึงอธิษฐานว่าหากท่อนไม้ดังกล่าวศักดิ์สิทธิ์ ขอให้จับปลาได้มาก เขาจะระลึกถึงพระคุณและจะนำท่อนไม้ไปแกะสลักเป็นเทพยดาไว้กราบไหว้บูชา หลังอธิษฐาน แล้วเขาก็หาปลาได้เต็มลำเรือ

* ล้วนันท์ ชัยพฤกษ์เดชา ที่ระลึกการประชุมสันนิบาตองค์กรไหลล่าภาคใต้ ครั้งที่ ๔๓ วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๓

แต่เมื่อกลับถึงบ้านชาวประมงผู้นั้นกลับลืมคำอธิษฐานของตนไป คืนหนึ่งจึงฝันไปว่า ได้มีหญิงรูปงามมาทวงถามสัญญาที่ให้ไว้ ขอให้ชาวประมงทำตามสัญญา ดั่งนั้นเพื่อแสดงกตัญญูทเวทิตา และเป็นเครื่องแสดงถึงเดชบารมีของเจ้าแม่ และเป็นที่พักพิงแก่ปวงชนที่ตกทุกข์ได้ยาก รุ่งเช้าจึงได้ทำตาม ที่สัญญาไว้ นับแต่นั้นมาเมื่อชาวบ้านรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ก็มากกราบไหว้บนบาน และมักจะได้สิ่งนั้นทุกครั้งไป การแกะสลักท่อนไม้และศาลเจ้าสำเร็จในวันที่ ๑๕ เดือน ๑๐ (ตามปฏิทินจันทรคติของจีน) จึงถือวัน ดังกล่าวเป็นวันคล้ายวันประสูติของเจ้าแม่ทับทิม

เมื่อชาวไหหลำเดินทางอพยพถิ่นฐานมาเมืองไทยโดยทางเรือ ชาวไหหลำนิยมบนบาน เจ้าแม่ทับทิมให้คุ้มครองรักษาให้การเดินทางเป็นไปโดยสวัสดิภาพ เหตุนี้เจ้าแม่ทับทิมจึงเป็นที่เคารพ นับถือของชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำมาโดยตลอด และมักจะทำศาลเจ้าไว้เป็นที่สักการะในชุมชน ชาวจีนไหหลำ

นอกจากศาลเจ้าจีนที่กล่าวมาแล้ว ยังมีศาลเจ้าจีนในอำเภอเมืองอีก ๑๒ แห่ง คือ

๑. ศาลเจ้ามาโจ้ว ๑๘๕๒ ถนนตากสิน ตำบลท่าวัง
๒. ศาลวัดพระถังซัมจั๋ง ตำบลปากพูน
๓. ศาลเจ้า 堂應慈 ตำบลปากพูน
๔. ศาลเจ้าเหยียงเค่งตั้ง ตำบลปากพูน
๕. ศาลเจ้าท่ามกุงหย่า ถนนมะม่วงทอง ตำบลปากพูน
๖. ศาลเจ้าเทพเจ้าพญาม้าขาว หมู่ที่ ๖ ตำบลปากพูน
๗. ศาลเจ้าพระอรหันต์จี้กง โพธิสัตว์ ๑๐๘ ตำบลปากพูน
๘. ศาลเจ้านางาซาโด้จื่อ ตำบลปากนคร
๙. ศาลเจ้าโหวงเก็ก ตำบลปากนคร
๑๐. ศาลเจ้า ๑๐๘-๙ นอกไร่ หมู่ที่ ๙ (บ้านนอกไร่) ตำบลนาเคียน
๑๑. ศาลเจ้าพระโพธิสัตว์กวนอิม ตำบลนาเคียน
๑๒. ศาลเจ้าทวดทอง ตำบลโพธิ์เสด็จ

ศาลเจ้าพระถังซัมจั๋ง ตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑ (ท่าแพ-ท่าศาลา) ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พัฒนาการทางวัฒนธรรม

๑ วัฒนธรรมด้านภาษา

๑.๑ ระบบหน่วยเสียงของภาษานครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองใหญ่เคยเป็นศูนย์กลางอำนาจทางการปกครองและวัฒนธรรม ในภาคใต้มาก่อน มีภาษาที่ใช้ในลักษณะเดียวกับภาษาถิ่นใต้ โดยเฉพาะการมีหน่วยเสียงพยัญชนะ - สระ อันเป็นอัตลักษณ์ดังนี้

๑) หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาถิ่นใต้มี ๒๑ หน่วยเสียง เป็นพยัญชนะต้น ๒๐ หน่วยเสียง ยกเว้นเสียง /ŋ/ ที่เมื่อเป็นพยัญชนะต้นจะออกเสียง /h/ ดังนั้นภาษาถิ่นใต้บางถิ่น เช่น ในจังหวัดสงขลา ไม่มีหน่วยเสียง /r/ แต่มีหน่วยเสียง (h)

๒) หน่วยเสียงสระเดี่ยวมี ๒๑ หน่วยเสียงเหมือนในภาษาไทยกลาง

๓) หน่วยเสียงสระประสม มี ๓ หน่วยเสียงคือ /ia/ /wa/ /ua/

๑. เสียง /ŋ/ ออกเสียง ง, หง

๒. เสียง /h/ ออกเสียง ห, ฮ

๓. เสียง /r/ ออกเสียง ร, หร

๔. เสียง /h/ ออกเสียง ญ

๕. เสียง /ia/ ออกเสียง เอียะ

๖. เสียง /wa/ ออกเสียง เอือะ

๗. เสียง /ua/ ออกเสียง อัว

๓. หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย

แม่กบ	/p/
แม่กด	/t/
แม่กก	/k/
แม่ ก กา เสียงสั้น	/ɿ/ (ยกเว้นพยางค์ที่ไม่เน้นเสียง)
แม่กม	/m/
แม่กน	/n/
แม่กง	/ŋ/
แม่เกย	/y/
แม่เกอว	/w/

๔. หน่วยเสียงสระ

๔.๑ หน่วยเสียงสระเดี่ยว

ระดับของลิ้น	สระหน้า ปากไม่กลม		สระกลาง ปากไม่กลม		สระหลัง ปากกลม	
	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว
สูง	i	i:	ɪ	ɪ:	u	u:
กลาง	e	e:	ə	ə:	o	o:
ต่ำ	ɛ	ɛ:	a	a:	ɔ	ɔ:

๔.๒ หน่วยเสียงสระประสม

- คำที่เป็นแม่ ก กา เสียงสั้น ไข่ /iaɿ/ /iaɿ/ /iaɿ/
- คำที่เป็นแม่ ก กา เสียงยาว กับคำที่มีตัวสะกดไข่ /ia/ /ia/ /ua/

(หมายเหตุ : คำที่ใช้รูปสระ ใ-, ไ- ไข่ /ay/ คำที่ใช้รูปสระ เ-า ไข่ /aw/)

๔.๓ การกลายเสียงสระ

เมื่อเทียบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้กับภาษาไทยกรุงเทพฯ พบว่าในภาษาไทยถิ่นใต้บางคำมีการกลายเสียงสระต่ำลงไป ๑ ระดับ ดังตัวอย่าง

กลายเสียงสระอี /i:/ เป็นสระเอ /e:/ เช่น สี่ /si:²/ กลายเป็น [เสี] /se:³/

กลายเสียงสระเอะ /e/ เป็นสระแอะ /ɛ/ เช่น เค็ด /k^het⁴/ กลายเป็น [แเค็ด] /k^hɛt²/

กลายเสียงสระเอือ /ɨ/ เป็นสระเออ /o:/ เช่น ชื้อ /si:⁴/ กลายเป็น [เสอ] /so:²/

กลายเสียงสระเออะ /ə/ เป็นสระอะ /a/ เช่น เอะ /t^hə:²/ กลายเป็น [ตะ] /ta:⁶/

กลายเสียงสระอู /u:/ เป็นสระโอ /o:/ เช่น ปู /pu:²/ กลายเป็น [โป] /po:⁶/

กลายเสียงสระโอะ /o/ เป็นสระเอาะ /ɔ/ เช่น ตัน /ton³/ กลายเป็น [ต้อน] /ton¹/

หน่วยเสียงวรรณยุกต์

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ของนครศรีธรรมราชและถิ่นใต้มี ๗ หน่วยเสียง

๑. หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้น (ใกล้เคียงกับเสียงตรีในภาษากลาง)
๒. หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงระดับปลายเสียงตก (ใกล้เคียงกับเสียงโท)
๓. หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางขึ้น (ใกล้เคียงกับเสียงจัตวาในภาษากลาง)
๔. หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางระดับ (ใกล้เคียงกับเสียงสามัญในภาษากลาง)
๕. หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางตก (ใกล้เคียงกับเสียงโทในภาษากลาง)
๖. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำระดับ (ใกล้เคียงกับเสียงเอกในภาษากลาง)
๗. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำตก (ใกล้เคียงกับเสียงเอกในภาษากลาง แต่ระดับเสียงต่ำกว่า)

รูปแบบเอกสารและอักขรวิธีสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ภาพ : <https://www.gotoknow.org/posts/449330>

จอมพล ป. พิบูลสงคราม สั่งตัด “ข ค ฉ ม ณ ฎ ฏ ฐ ฑ ศ ษ ฬ” ออก เพราะคิดว่าไม่จำเป็น

พยัญชนะไทยในยุคนั้นเหลือ ๓๑ ตัว และ ญ ให้เขียนด้วย ย แทน มีตัวอย่างอักขรวิธีในสมัยนั้น เช่น กระชวง (กระทรงง)

(ข้อมูล <https://www.dek-d.com/board/view/3695938/>)

ตารางเทียบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นภาคใต้ (นครศรีธรรมราช)

ระดับ	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗
เสียง ไทรยางค์	(เทียบเสียงสามัญ)	(เทียบเสียงเอก)	(เทียบเสียงโท)	(เทียบเสียงตรี)	(เทียบเสียงจัตวา)	(เทียบเสียงสามัญ)	(เทียบเสียงสามัญ)
อักษรสูง			ไม่มีรูปวรรณยุกต์ ข่า [ข่า] /k ^h a: ³ /	รูปวรรณยุกต์โท ข่า [ค่า] /k ^h a: ⁴ /			
			รูปวรรณยุกต์เอก ข่า [ข่า] /k ^h a: ³ /	คำตายสระเสียงสั้น ขัต [คัต] /k ^h at: ⁴ /			
			คำตายสระเสียงยาว ขาด [คาด] /k ^h a:t ³ /				
อักษรกลาง	รูปวรรณยุกต์โท ป้า [ป้า] /pa: ¹ /					ไม่มีรูปวรรณยุกต์ ป้า [ป้า] /pa: ⁶ /	
	คำตายสระเสียงยาว ปาด [ปาด] /pa:t ¹ /					รูปวรรณยุกต์เอก ป้า [ป้า] /pa: ⁶ /	
						คำตายสระเสียงสั้น ปัด [ปัด] /pat ⁶ /	
อักษรต่ำ		รูปวรรณยุกต์โท ค้ำ [ข่า] /k ^h a: ² /			รูปวรรณยุกต์เอก ค้ำ [ข่า] /k ^h a: ⁵ /		ไม่มีรูปวรรณยุกต์ ค่า [ค่า] /k ^h a: ⁷ /
		คำตายสระเสียงสั้น คัต [ขัต] /k ^h at ² /			คำตายสระเสียงยาว คาค [คาด] /k ^h a:t ⁵ /		

๑.๒ ความแตกต่างระหว่างภาษาถิ่นใต้กับภาษาถิ่นกลาง

๑. หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้น (ใกล้เคียงกับเสียงตรีในภาษาถิ่นกลาง)

เช่น	ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาใต้ (นคร)
	ค้ำ	ขา, ข่า
	ม่า	หมา
	วัด	หวัด
๒. หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงระดับปลายเสียงตก (ใกล้เคียงกับเสียงโทในภาษาถิ่นกลาง)

เช่น	ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาใต้ (นคร)
	คาด	ขาด
	มาก	หมาก
๓. หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางขึ้น (ใกล้เคียงกับเสียงจัตวาในภาษาถิ่นกลาง)

เช่น	ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาใต้ (นคร)
	ปี, ปี่	ปี่
	ปลอม	ปล้อม
	จุด	จุด
๔. หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางระดับ (ใกล้เคียงกับเสียงสามัญในภาษาถิ่นกลาง)

เช่น	ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาใต้ (นคร)
	ก้อน	กอน
	บ้า	บา
	ฆ่า	คา
๕. หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางตก (ใกล้เคียงกับเสียงโทในภาษาถิ่นกลาง)

เช่น	ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาใต้ (นคร)
	ชา	ซ่า
	คน	ค่น
	เรียน	รเรียน
๖. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำระดับ (ใกล้เคียงกับเสียงเอกในภาษาถิ่นกลาง)

เช่น	ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาใต้ (นคร)
	พ่อ	ฝ่อ
	แม่	แหม่
	ลูก	โหลก
๗. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำตก (ใกล้เคียงกับเสียงเอกในภาษาถิ่นกลางแต่ระดับเสียงต่ำกว่า)

เช่น	ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาใต้ (นคร)
	ค้ำ	ข่า
	คัต	ซัต
	ซ้าง	ฉ่าง

๑.๓ คำภาษาต่างประเทศในภาษาถิ่น (นครศรีธรรมราช)

ด้วยเหตุที่นครศรีธรรมราชเป็นเมืองท่ามีการติดต่อกับชนชาติต่าง ๆ หลายชาติหลายภาษา โดยเฉพาะมีชาวอินเดียเข้ามาค้าขายและนำศาสนาเข้ามาเผยแพร่ ทั้ง ศาสนาฮินดู (พราหมณ์) ศาสนาพุทธ ส่งผลให้มีคำภาษาบาลีสันสกฤตและทมิฬเข้ามา ต่อมา มีชาวจีนเดินทางเข้ามาค้าขายทำให้มีคำภาษาจีนปนเข้ามาด้วย ส่วนอักษรที่ใช้บันทึก ก็ยังใช้อักษรขอมเขียนบันทึก อย่างเช่น ศิลาจารึกวัดเวียง เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำราเรียนทางพระพุทธศาสนา ตำราพราหมณ์ และตำรายา เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีภาษาเขมร มอญ มลายูเข้ามาใช้ในภาษาของชนพื้นเมืองในนครศรีธรรมราช ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) ภาษาสันสกฤต	ภาษาบาลี	ภาษานครศรีธรรมราช
สวสติ	โสตถิ	สวัสตี (หวัดตี)
ธรรม	ธมม	ธรรมะ (ท่ามะ)
ธวช	ธช	ธง
สงฆิก	สงฆ	คณะสงฆ์
ภกต	ภตต	ภัตต (อาหาร)
๒) ภาษาทมิฬ		ภาษาไทย
จาไณ		เจียรระโน
มูคา (MUKA)		หน้า
กูรู (GURU)		ครู
ละคัน (LAKUN)		ละคร
นการา (NAKARA)		นคร
๓) ภาษาเขมร (ขอม)		ภาษานครศรีธรรมราช
กบาลฉอก		หัวเถิก
เสมอพุก		ไม้ผู้
ตีกสรอก		น้ำสอก
ก่นเตรย		ขี้เตรย (หญ้าเจ้าชู้)
หาญ		กล้า
โจ๊ะโจน (โยนใส่)		จู่จูน (ขนมจู่จูน)
พวย		ผ้าโผย (ผ้าห่ม)
กะเมง (เด็ก)		พริ้วเหมง
เขม่า		ดำ
ไตชอ		ดินสอ
มุข		หน้า
นัวกั้วร์		นคร
บ้องโอง		พะโอง (ไม้สำหรับขึ้นต้นตาล)

๔) ภาษามอญ

กะแซง

คนอมจิน

คะลาม

คะนาย

๕) ภาษามลายู

บอมบัน (bumbun)

เกพาลา (KEPALA)

๖) ภาษาจีน

เก๊าอี้

ซีอิ้ว

เล่าเตง

เจี้ยน

ภาษานครศรีธรรมราช

แซง (ทำจากใบลานใช้ทำหลังคาเรือ)

หนมจิ้น

ข้าวหลาม

ตันช้อย

ภาษานครศรีธรรมราช

บ่าเพ็ญ

กบาล (หัว)

ภาษานครศรีธรรมราช

เก๊าเอ้

ซีอิ้ว

เล่าเตง (ชั้นบน)

เจี้ยน เจี้ยนเท่ (เจี้ยนที)

๒. วัฒนธรรมด้านประเพณี

๒.๑ ประเพณีให้ทานไฟ

ประเพณีให้ทานไฟ

หมายถึงประเพณีทำบุญเนื่องในโอกาสปีใหม่ด้วยอาหารที่ปรุงสุกใหม่ ๆ จากวิธีก่อกองไฟ เพื่อให้ความอบอุ่นให้แก่พระภิกษุสงฆ์ในฤดูที่อากาศหนาวเย็น ซึ่งตรงกับเดือนธันวาคมถึงมกราคม ของทุกปี

ประวัติความเป็นมาพบว่าประเพณีนี้มาจากเรื่องราวในสุตันตปิฎก ซึ่งมีเรื่องเล่า ๒ นัยคือนัยที่ ๑ เรื่องโกสิยเศรษฐีผู้มีความตระหนี่ ต้องการกินขนมเบื้อง จึงให้ภรรยาแอบไปปรุงให้กินบนปราสาท พระพุทธองค์จึงมอบหมายให้พระโมคคัลลานะไปโปรดจนเศรษฐีคลายความตระหนี่ลงได้ นัยที่ ๒ ในครั้งพุทธกาลในเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลมีความประสงค์ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป มีแต่พระอานนทร์รูปเดียวเท่านั้นที่มารับภัตตาหาร ส่วนพระสงฆ์รูปอื่น ๆ กลับไปรับบิณฑบาตที่บ้านอนาถบิณฑิกเศรษฐีและบ้านนางวิสาขา พระอานนทร์รู้สึกน้อยพระทัย ความทราบถึงพระบรมศาสดาจึงตรัสว่าสาเหตุแห่งการที่พระสงฆ์ไม่ได้ไปเฝ้าพระราชาจึงเพราะช่วงฤดูหนาว การเดินทางลำบาก อากาศหนาวเย็น ภิกษุสงฆ์ครองผ้าเพียง ๓ ผืนจึงไม่อาจฝ่าความหนาวไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้โอกาสหน้าจึงควรมีการถวายฟืนเพื่อก่อกองไฟถวายพระภิกษุสงฆ์ในพระเชตวันวิหารจะเหมาะสมกว่า

ชาวนครศรีธรรมราชได้ถือเอาเหตุแห่งการก่อกองไฟถวายพระภิกษุสงฆ์ในครั้งพุทธกาล มาเป็นการให้ “ทานไฟ” เมื่อก่อกองไฟแล้ว ก็มีการทำขนมจากกองฟืนที่ก่อไว้ประกอบอาหารถวายพระสงฆ์ในอารามต่าง ๆ สืบกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

วัตถุประสงค์ของประเพณีให้ทานไฟมี ๕ ประการคือ

๑. เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์เกิดความอบอุ่น
๒. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ขนมในท้องถิ่นและสร้างสามัคคีในชุมชน
๓. เพื่อสืบสานคำสอนของพระพุทธศาสนา
๔. เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำบุญเสียสละกำลังทรัพย์และเวลา
๖. เพื่อเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมในพื้นที่นครศรีธรรมราช

๒.๒ ประเพณีแห่นางदान

ประเพณีแห่นางदान

หมายถึงประเพณีปีใหม่ของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราชที่จัดเพื่อต้อนรับพระอิศวร ในพิธีมีการโล้ชิงช้าเพื่อทดสอบความมั่นคงของพื้นโลก วันแรกประกอบพิธีคือวันขึ้น ๗ ค่ำเดือนยี่ (บุษยมาส) ถือกันว่าเป็นวันแรกที่พระอิศวรเสด็จลงมายังโลก จึงมีพิธีโล้ชิงช้า มีนาถวัน (สวมหัวนาถ) มารำเส่นงประพรมน้ำเทพมนต์ ก่อนเสด็จกลับในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่

สำหรับพิธีที่นครศรีธรรมราชมีการนำไม้กระดาน ๓ แผ่น แผ่นที่ ๑ เป็นรูปพระอาทิตย์-พระจันทร์ แผ่นที่ ๒ พระแม่คงคา แผ่นที่ ๓ พระแม่ธรณี เป็นกระดานซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเทพทั้งสามที่พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีได้อัญเชิญมาเข้าเฝ้ารับเสด็จพระอิศวร ณ หอพระอิศวรในวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือนยี่ และส่งเสด็จพระอิศวรกลับวันแรม ๑ ค่ำ เดือนยี่ (หลังจากนั้นเป็นพิธีตรีปวาย รับเสด็จพระนารายณ์ในวันแรม ๑ ค่ำจนถึงวันแรม ๕ ค่ำ เดือนยี่ เข้าลักษณะตามสำนวนคนนครที่ว่า “อิศวรมาเดือนหงาย นารายณ์มาเดือนมืด”)

ประเพณีแห่นางदानเป็นพิธีที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สร้างขวัญกำลังใจให้ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ให้เกิดความมั่นคงในเรื่องถิ่นฐานที่อยู่อาศัย และความอุดมสมบูรณ์ของพืชธัญญาหาร ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่มเย็นแก่ประชาราษฎร์ อนึ่ง ในช่วงประเพณีนี้ สมัยโบราณพราหมณ์นิยมโกนจุกให้เด็กด้วย

๒.๓ ประเพณีตรุษจีน

ประเพณีตรุษจีน

หมายถึงประเพณีขึ้นปีใหม่ของชาวจีน ชาวนครศรีธรรมราชเชื้อสายจีนได้ถือปฏิบัติมาแต่โบราณตามความเชื่อของบรรพบุรุษในแผ่นดินมาตุภูมิ เรียกว่า “ตรุษจีน”

ประวัติความเป็นมา พิธีนี้ที่พี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีนในนครศรีธรรมราช จัดขึ้นตามปฏิทินจีน ซึ่งบางปีตรงกับเดือนยี่ บางปีตรงกับเดือนสาม กิจกรรมนี้ชาวจีนในชุมชนท่าวังซึ่งเป็นย่านตลาดการค้าขายเมื่อถึงเทศกาลตรุษจีนก็ซื้อหาอาหารเครื่องไหว้เจ้า ธูปเทียนและประทัด ตลอดจนกระดาษเงินทองเพื่อประกอบพิธีตามความเชื่อ โดยนิยมทำกันสามวัน คือวันจ่าย วันไหว้ และวันตรุษ ในการทำบุญแต่ละปีผู้ใหญ่ในบ้านก็มักแจกเงิน (อั่งเปา) ให้แก่ลูกหลานและผู้ยากจน มีพิธีการไหว้เทพเจ้า ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราชนิยมจัดแสดงงิ้ว โดยปลูกโรงที่สถานีรถไฟ คณะนักแสดงมีทั้งงิ้วแท้ๆและงิ้วไหหลำ

คุณค่าประเพณีนี้คือการสืบสานความเชื่อของบรรพบุรุษ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพชน และมีความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น บางท้องถิ่นมีการกินเจ คืออาหารที่ไม่ประกอบด้วยเนื้อสัตว์ ใช้เฉพาะอาหารที่ปรุงจากแป้งและผัก ตามความเชื่อที่ว่า การถือศีลกินเจเป็นการงดเว้นการบริโภคเนื้อสัตว์ รับประทานอาหารเจหนึ่งมื้อ ทำให้สัตว์รอดชีวิตเป็นหมื่นชีวิต

๒.๔ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

หมายถึงประเพณีบูชาพระธาตุโดยการแห่ผ้าผืนยาวไปโอบพันพระมหาธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชในช่วงวันเพ็ญเดือนสาม (มาฆบูชา) และวันเพ็ญเดือนหก (วิสาขบูชา)

ประวัติความเป็นมา ประมาณ พ.ศ. ๑๗๗๙ ขณะที่พระเจ้าศรีธรรมราชาปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ชาวปากน้ำพบผ้าพระภุชบาบริเวณฝั่งทะเล สอบถามผู้พบผ้านี้ได้ความว่าเป็นของชาวเมืองอินทปัตถ์ที่จะนำไปบูชาพระมหาธาตุที่ประเทศศรีลังกา ระหว่างเดินทางเรือโดนพายุจนเรือแตก จึงได้นำผ้าพระภุชบาถวายพระเจ้าศรีธรรมราชา พระองค์จึงโปรดให้อัญเชิญผ้าพระภุชบาขึ้นห่มองค์พระมหาธาตุเจดีย์นับแต่นั้นมา จนปฏิบัติเป็นประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน

คุณค่าความเชื่อ เพื่อสืบสานการบูชาพระธาตุตามความเชื่อที่ว่าพระพุทธองค์เป็นสรวงที่พึงถึงถือเอาพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของการบูชา ในวันสำคัญทางพุทธศาสนานี้ ชาวนครจึงพร้อมใจกันจัดหาผ้าผืนยาวสีขาว สีแดง และสีเหลืองจัดเป็นขบวนยาว นำผ้าดังกล่าวไปโอบห่มพระมหาธาตุเจดีย์อย่างคึกคักตั้งแต่ย่ำรุ่ง ขบวนผู้คนจำนวนมากต่างแห่กันไปห่มผ้าดังกล่าวจนย่ำค่ำ จึงจะยุติ ขณะเดียวกันผู้ที่ไม่สามารถไปร่วมพิธีได้ก็นิยมไปปฏิบัติธรรมและเวียนเทียนที่วัดใกล้บ้านของตนเองแทนการไปห่มผ้าบูชาพระธาตุ

กิจกรรมตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตร ตอนบ่ายมีขบวนแห่ผ้าพระภุชบาพระราชทานและของชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ตอนค่ำจะมีการเวียนเทียนทุกวัดในเมืองนครศรีธรรมราช

๒.๕ ประเพณีตรุษสงกรานต์เดือนห้า

กิจกรรม สรงน้ำพระพุทธรูปหิงค์ และอาบน้ำคนแก่

หมายถึงประเพณีทำบุญเฉลิมฉลองในช่วงวันเปลี่ยนศักราช จัดขึ้นเพื่อความสนุกสนานของตนเองและครอบครัว ประเพณีสงกรานต์เมืองนครศรีธรรมราชเป็นประเพณีที่มีคุณค่า เพราะเป็นกิจกรรมที่แสดงความเคารพต่อผู้สูงอายุ

สงกรานต์ แปลว่าการย้ายที่ โดยความหมายคือเป็นวันที่พระอาทิตย์โคจรสู่อุราสีเมฆโดยการคำนวณของโหราผู้รู้โหราศาสตร์ วันที่พระอาทิตย์โคจรสู่อุราสีเมฆ เรียกว่าวันสงกรานต์ จัดขึ้น ๓ วันในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายนทุกปี โดยมีความเชื่อว่าวันที่ ๑๓ เป็นวันที่พระอาทิตย์โคจรเข้าสู่ราสีเมฆ เรียกว่า “วันส่งเจ้าเมืองเก่า” วันที่ ๑๔ เป็นวันที่ว่างเจ้าเมือง เรียกว่า “วันเนา (วันว่าง)” วันที่ ๑๕ เป็นวันที่รับเจ้าเมืองใหม่ เรียกว่า “วันเถลิงศกปีใหม่”

ประวัติความเป็นมา เมืองนครศรีธรรมราชมีตำราพิถีตรุษ ซึ่งมีประวัติว่าสมเด็จพระสังฆราช (สี) เป็นผู้รับภาระในการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมทางพระพุทธศาสนา ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ของกรุงเทพฯ โดยมีหนังสือสอบถามถึงพิถีตรุษของเมืองนครศรีธรรมราชจากพระราชาคณะลังกาแก้วว่ายังมีอยู่หรือไม่ เพื่อจะได้ตรวจสอบให้แน่ชัด ก่อนจะทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระราชาคณะลังกาแก้วและคณะสงฆ์ของเมืองนครศรีธรรมราชจึงตอบและเรียบเรียงส่งไปถวาย โดยระบุว่าประเพณีนี้ชาวนครได้ปฏิบัติและสืบสานกันมาแต่ครั้งสุโขทัยเป็นราชธานี

๒.๖ ประเพณีตักบาตรรูปเทียน

ประเพณีตักบาตรรูปเทียน

หมายถึงประเพณีถวายดอกไม้รูปเทียนและสิ่งของจำเป็นในกาลเช้าพรรษาแต่พระสงฆ์วัดต่าง ๆ ในเมืองนครศรีธรรมราช ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันเช้าพรรษา โดยพุทธศาสนิกชนนำดอกไม้รูปเทียนและสิ่งของจำเป็นไปถวายพระสงฆ์ที่วัด เพื่อให้พระสงฆ์ไว้ทำกิจของสงฆ์ในช่วงเช้าพรรษาตลอดสามเดือน เป็นการทำบุญตักบาตรเพื่อเกื้อหนุนพระสงฆ์ในระหว่างอยู่จำพรรษา ได้มีสิ่งของที่จำเป็นใช้เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนา

ประเพณีนี้เดิมจัดในช่วงบ่าย วัดต่าง ๆ จะมีพุทธศาสนิกชนมาประกอบพิธีถวายดอกไม้รูปเทียน ตกตอนกลางคืนจะไปวัดเพื่อปฏิบัติธรรมเนื่องในวันเช้าพรรษา เช่นเดียวกับพระสงฆ์ซึ่งประกอบพิธีในอุโบสถ

ประเพณีนี้ในเมืองนครศรีธรรมราชมีพิธีการทำนองเดียวกันกับที่ปรากฏในตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์เกือบทุกประการ ต่างกันเฉพาะรายละเอียดเท่านั้น กล่าวคือเมื่อถึงวันเช้าพรรษาชาวเมืองนครศรีธรรมราชต่างพากันไปชุมนุมที่วัดใกล้บ้าน และนำเทียนพรรษานาชนิดใหญ่พอที่จะใช้ได้ตลอดพรรษาไปถวายพระสงฆ์ นอกจากนี้ก็มีดอกไม้ รูปเทียน ผ้าอาบน้ำฝน ตั้งเตียง ตะเกียง ยา และอาหารที่เป็นของแห้งอีกหลายชนิด แต่เดิมจัดที่วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารเพียงแห่งเดียว แม้ในสมัยที่วัดพระมหาธาตุฯ ยังไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ก็ตาม เมื่อถึงวันเช้าพรรษาชาวเมืองก็นำเครื่องสังฆทานไปถวายพระสงฆ์ในวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร โดยยื่นเรียงกันเป็นแถวยาวเหยียดที่หน้าวิหารทับเกษตรพระสงฆ์จะรองรับบิณฑบาตดอกไม้รูปเทียนด้วยยามในแขนขวา ชาวเมืองก็นำรูปเทียนซึ่งเตรียมไว้เป็นช่อ ๆ มัด ๆ ใส่ถาดมาถวายพระสงฆ์เหล่านั้น โดยบรรจุใส่ลงในยามตามลำดับรูปละมัด เรียกว่า “พิธีตักบาตรรูปเทียน”

ประเพณีตักบาตรรูปเทียนสะท้อนให้เห็นถึงความยึดมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนา

สมัยโบราณเมื่อตักบาตรรูปเทียนแล้ว ชาวเมืองก็พร้อมใจกันไปจุด “เปรียง” ซึ่งเป็นโคมเทียนไขอย่างหนึ่งซึ่งพราหมณ์ใช้จุดโคมรับเทพเจ้า นิยมจุดไว้ตามฐานเจดีย์รายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ใช้วิธีการง่าย ๆ โดยเอาด้ายดิบใส่ลงไปในเปลือกหอยกาบหรือหอยแครง แล้วหยดน้ำมันสัตว์หรือน้ำมันมะพร้าวลงไปเปลือกหอย แล้วจุดไฟที่ด้าย ไฟก็จะสว่างวอมแวมไปทั่วฐานเจดีย์ราย

๒.๗ ประเพณีสารทเดือนสิบ

ประเพณีสารทเดือนสิบ

หมายถึงประเพณีทำบุญใหญ่ของชาวนครศรีธรรมราช เริ่มจัดตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ ถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เพื่ออุทิศแด่บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว มีเรื่องราวในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงพุทธพจน์ที่ว่าบุคคลที่ละโลกนี้ไปแล้ว บางพวกไปเกิดในสวรรค์ มีอาหารทิพย์ แต่บางพวกไปตกในนรก มีกรรมคือเสวยกรรม บางพวกไปเกิดเป็นเดรัจฉาน มีหญ้าหรือของที่มนุษย์ทิ้งไว้เป็นอาหาร แต่บางพวกไปตกนรกขุมเปรตต้องเสวยกรรมที่ตนกระทำไว้ มีเปรตพวกเดียวที่คอยรับส่วนบุญที่ญาติในโลกมนุษย์ทำบุญอุทิศให้คือ “ปรตัตตฺยชีวีเปรต” เมื่อถึงวันแรม ๑ ค่ำ ถึง ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เปรตเหล่านี้จะได้รับการปล่อยให้ขึ้นมายังโลกมนุษย์เพื่อมาขอส่วนบุญ เรียกว่า “เปตชน” (หรือเปรต)

คุณค่าและความเชื่อของประเพณีนี้ อยู่ที่การสืบสานการทำบุญทำทานในทางพระพุทธศาสนา โดยเชื่อว่ามนุษย์จะไปเกิดดีหรือชั่วก็อยู่ที่การกระทำ การทำบุญให้กับเปตชนเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อดีที่ ทำให้เกิดความสามัคคีของหมู่ญาติ นอกจากนี้ยังมีการทำขนมตามฤดูกาลเพื่ออุทิศให้เปตชน เช่น ขนมพอง ขนมลา ขนมดีซำ ขนมกง ขนมบ้า และขนมกง ล้วนมีความหมายที่ผูกขึ้นตามความเชื่อดังนี้

- ขนมพอง เพื่อเปรตจะได้ใช้แทนเรือข้ามทะเลเวจีไปนรกภูมิ
- ขนมลา เพื่อเปรตจะได้ใช้เป็นเสื้อผ้าอาภรณ์ในนรกภูมิ
- ขนมดีซำ เพื่อเปรตจะได้ใช้เป็นสตาจค์จับจ่ายในนรกภูมิ
- ขนมบ้า เพื่อเปรตจะได้ใช้เล่นกันนรกภูมิ
- ขนมกง เพื่อเปรตจะได้ใช้เป็นเครื่องประดับในนรกภูมิ (เช่น กำไล สร้อย และแหวน)

ผู้เฒ่าบางท่านกล่าวว่าขนมที่เป็นหัวใจของสำรับนั้นมี ๖ อย่าง โดยเพิ่มลาออยมัน (ขนมมันรังนก) ซึ่งใช้ต่างผูกหมอนเข้าไปอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็ ๕ อย่างหรือ ๖ อย่าง แต่ก็ถือว่าเป็นขนมแห้งที่สามารถเก็บไว้ได้นาน ๆ โดยไม่บูดเน่า นำไปบรรจุลงภาชนะเรียกว่า “หมัรบ” เพื่อนำไปวัดในช่วงเทศกาลนี้

สมัยโบราณการจัดหมักรับนิยมนำไข่ชามซึ่งเป็นกระบุงทรงเตี้ย ๆ สานด้วยตอกไม้ไผ่ ขนาดเล็กใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้จัด แต่ปัจจุบันนี้มักจัดกันตามสะดวกไม่จำเป็นต้องเป็นกระบุง เช่นเดิม อาจจะเป็นกระจาด กระเชอ โคม (กะละมัง) แขง่ ถัง หรือถาดก็ได้

การจัดหมักรับเท่าที่เคยเห็นช่วง ๘๐ ปีที่ผ่านมา นิยมจัดไว้เป็นชั้น ๆ ชั้นแรกจะใส่ข้าวสาร รองกระบุง แล้วใส่หอมกระเทียม พริก เกลือ กะปิ น้ำตาล บรรดาเครื่องปรุงรสอาหารที่จำเป็น ชั้นถัดขึ้นมาจัดจำพวกอาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม และผลผักสำหรับประกอบอาหารคาวหวานที่เก็บไว้ได้นานเป็นพิเศษ เช่น มะพร้าว พักแพง มัน กล้วย (ที่ยังไม่สุกงอม) อ้อย ข้าวโพด ตะไคร้ และพืชผักอื่น ๆ บรรดาหม้อในเวลานั้น ของใช้ในกิจประจำวัน เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันก๊าด (สมัยนั้นการไฟฟ้ายังไม่เจริญ) ใต้ ไม้ขีดไฟ หม้อ กระทะ ถ้วยชาม เข็ม ด้าย อุปกรณ์ในเขียนหมาก ได้แก่ หมาก พลุ กานพลู การบูร พิมเสน สีเสียด ปูน ยาเส้น บุหรี่ ยาสามัญประจำบ้าน ธูป เทียน เป็นต้น

สมัยโบราณยังมีการบรรจุเครื่องเล่นและของใช้ต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของพื้นเมือง เช่น ไม้เถียะ (ไม้หยี) หรือไม้ระกำ หรือกระดาศ หรือโบลานมาทำเป็นรูปสัตว์จำพวก ไก่ นก ปลา ช้าง ม้า และเสือ เป็นต้น ทำเป็นรูปละครรำ ทำเป็นรูปหนังตะลุง หรือเป็นอาวุธต่าง ๆ ได้แก่ ปืน มีด พร้า และขวาน เป็นต้น บางทีจัดเป็นกระถางต้นไม้หรือดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ก็มี

ในวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือนสิบ ชาวเมืองต้องรีบเสาะหาสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้จัดสำหรับ ทั้งนี้แต่ละบ้านแต่ละเรือนจัดหาผลิตและสิ่งของต่าง ๆ ที่จะใช้ในการจัดสำหรับไม่เหมือนกัน จึงขาดเหลือสิ่งเหล่านี้ไม่เหมือนกัน ดังนั้นวิธีการที่จะได้มาซึ่งสิ่งของที่ขาดอยู่คือการไปซื้อหาที่ตลาด พ่อค้าแม่ค้าต่างจะนำของต่าง ๆ ไปขายกันอย่างคึกคัก เพราะรู้ความต้องการของชาวเมืองในโอกาสนี้ดี ดังนั้นตลาดทุกแห่งจึงแน่นขนัดเป็นพิเศษ เพราะแทบทุกบ้านมักมุ่งมาหาซื้อของที่ตลาดกันทั้งนั้น วันนี้องที่ชาวนครเรียกว่า “วันจ่าย”

วันรุ่งขึ้นคือวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือนสิบ ชาวเมืองจะชวนกันไปวัด โดยเลือกวัดที่อยู่ใกล้บ้านหรือวัดที่บรรพบุรุษของตนนิยม การไปในวันนี้เพื่อนำหมักรับหรือสำหรับที่จัดเรียบร้อยแล้วไปวัด หรือนำของที่เตรียมมาแต่ก่อนไปจัดที่วัดก็ได้ ระหว่างรอถวายพระสงฆ์ ก็จะเอาอาหารและขนมเดือนสิบอีกส่วนหนึ่งหรือเงินไปวางไว้ที่ต่าง ๆ เช่น ปากทางเข้าวัด ริมกำแพงวัด และโคนต้นไม้ เป็นต้น กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ แต่ไม่มีลูกหลานหรือญาติมาทำบุญ เรียกว่า “ตั้งเปรต”

เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ บังสุกุลและกรวดน้ำแล้วจึงเก็บสายสิญจน์ จากนั้นผู้คนทั้งหนุ่มสาวและเด็กต่างก็จะเฮโลกันเข้าไปแย่งขนมที่ตั้งเปรตกันอย่างอุตลุด เพราะเชื่อว่ากินอาหารและขนมที่ใช้ในพิธีบุญหรือเช่นไหว้บรรพชนแล้วจะได้กุศลแรง เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวอย่างยิ่ง ลักษณะการแย่งกันไปเอาอาหารหรือขนมที่เป็นของตั้งเปรต เรียกว่า “ชิงเปรต”

เพื่อเพิ่มความสุขสนานในการชิงเปรต บางวัดสร้างหลาเปรตให้สูง โดยมีเสาไม้หรือไม้เหลา ขะโอนหรือไม้หมากเพียงเสาเดียว เสานี้ขูดผิวจนลื่นแล้วทาน้ำมัน พอถึงเวลาชิงเปรตเด็ก ๆ ก็จะแย่งกันปีนขึ้นไป ขณะปีนป้ายจึงมักตกลงเพราะเสาลื่น หรือไม้ก็เพราะถูกเด็กคนอื่นดึงพลัดตกลงมา กว่าจะมีผู้ปีนไปถึงปลายเสาเปรตก็ต้องใช้ความพยายามอยู่นาน เป็นการเพิ่มความสุขสนานในวันทำบุญเดือนสิบแต่ละปี

๒.๘ ประเพณีชักพระ

เรือพระ (พนมพระ)

หมายถึงการทำบุญเนื่องในวันออกพรรษา โดยจะจัดช่วงเวลาให้ประชาชนร่วมทำบุญใส่บาตรหน้าเรือพระ หรือ “พนมพระ” หรือ “นมพระ” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตักบาตรหน้าล้อ” ก่อนที่จะอัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรขึ้นประดิษฐานบนบุษบกหรือนมพระ เพื่อชักลากไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเชิญชวนผู้คนมาร่วมงานบุญ ตกตอนเย็นใกล้ค่ำจะจอดเรือพระไว้หน้าบ้านเจ้าภาพที่รับทำการสมโภชตลอดทั้งคืน รุ่งอีกวันจะอัญเชิญนมพระกลับวัด เรียกว่า “วันพระเด็จ” (วันพระเสด็จกลับวัด)

ประวัติความเป็นมา ในพุทธประวัติได้กล่าวถึงเหตุการณ์พุทธศาสนิกชนไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เมืองสังกัสสะ หลังจากพระพุทธองค์ได้เสด็จโปรดพุทธมารดาและจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลาสามเดือน เหตุการณ์ครั้งนั้นได้เป็นแรงดลบันดาลใจให้เกิด “ประเพณีชักพระ” (ลากพระ) ขึ้นในวันแรมค่ำ เดือนสิบเอ็ดซึ่งเป็นวันออกพรรษา

คนหนุ่มสาวเฒ่าแก่ในสมัยโบราณถือกันว่าวันชักพระ (ลากพระ) เป็นวันทำบุญที่สนุกสนานที่สุดในรอบปี แต่ละขบวนมีเครื่องดนตรีให้จังหวะตลอดทาง คือ ตะโพน กลอง และระฆังหรือกังสดาล มีการขับร้องให้จังหวะในการชักลาก มีแม่บท เช่น อีสระระพา ผู้ชักพระจะรับพร้อมกันว่า เฮโล เฮโล ๆ ๆ ผู้กล่าวนำร้องตอบ “อะไรเชียว ๆ” ผู้ร่วมขบวนขับร้องตอบว่า “น้ำเหยี่ยวพระอินทร์” เป็นต้น จังหวะเกิดจาก ตะโพน ตีว่า ฉับ พะ เทง ต้ม เทง เทง ต้ม เทง ต้ม เสียงต้มเป็นเสียงกลองพร้อมเสียงระฆัง (หรือกังสดาล) เวลาขึ้นที่สูง (เช่น เนินหรือควน) จะตีจังหวะเร็วรัวทั้งกลองและระฆัง เพื่อให้ผู้ร่วมขบวนใช้แรงในการชักให้พร้อมเพรียงกัน พอลงจากเนินหรือควนก็จะใช้จังหวะช้าลง

คุณค่าและความเชื่อประเพณีนี้ก็เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนา เกิดมีความสามัคคีความสนุกสนานในวันออกพรรษาจากการได้ร่วมงานบุญ ตั้งแต่การสมโภชพระพุทธรูปประจำนมพระ ตักบาตรหน้าล้อ และชักพระ

๒.๙ ประเพณีตักน้ำอภิเชก

ประเพณีตักน้ำอภิเชก

นอกเหนือจากประเพณีราษฎร์แล้ว ในเมืองนครศรีธรรมราชยังมีประเพณีหลวงอีกประเพณีหนึ่ง คือ “ประเพณีตักน้ำอภิเชก” โดยการตักจาก “แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์” ของเมืองนคร ๖ แหล่ง เพื่อนำไปประกอบพิธี “ศรีสังฆปานกาล” ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์ในราชสำนักอินเดีย วัตถุประสงค์สำคัญคือมุ่งหมายให้ข้าราชการ ขุนศึก และขุนนางในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เกิดความจงรักภักดีต่อกษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนคร จึงทำพิธีอย่างเข้มขลังและอลังการ เพื่อให้มีจิตใจโน้มเอียงเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ มีการอ่านโองการซึ่งเรียบเรียงเป็นโคลงห้าและโคลงสั้น เนื้อหาอ้างความศักดิ์สิทธิ์ของเทพบันดาลให้ผู้ซื่อสัตย์และจงรักภักดีได้ประสบผลสำเร็จในชีวิตราชการ แต่ถ้าผู้ใดทรยศขอให้ได้ผลตรงกันข้าม เรียกประเพณีนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “ประเพณีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา”

ประเพณีนี้ถือปฏิบัติในวันแรม ๑๑ ค่ำ จนถึงแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสี่ (รวม ๕ วัน) วันเริ่มงานพราหมณ์ตั้งน้ำวางด้ายตักแต่งปริมนทลพิธีการ พนักงานส่งส่วยน้ำของเมืองก็จะไปตักน้ำศักดิ์สิทธิ์มาจาก “ห้วยปากนาคราช” ซึ่งอยู่ในท้องที่ตำบลเขาแก้ว ใกล้น้ำตกกะโรม (ปัจจุบันขึ้นอำเภอลานสกา) พนักงานเหล่านี้ทั้ง ๗ คน นุ่งผ้าแดง นำไม้ไผ่คนละ ๒๐ กระบอก ปิดจุกด้วยใบแสดซึ่งงอกอยู่ริมห้วยนั้น ผูกร้อยด้วยหวาย พระสงฆ์ทำพิธีตักน้ำจากห้วยปากนาคราชตั้งแต่รุ่งสาง (ก่อนนกจะบินข้ามลำห้วย) บรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่ หัวหน้าหรือแม่กองพิธีจัดคนถือสัปทนแดงกันให้คนหาบน้ำ มีตำรวจหวายเดินคุ้มกันนำหน้ามาจนถึงประตูป่า (ศาลาสังกะสีหรือหลาสังสี) ตรงเข้าโรงพิธีถ่าน้ำลงคนโท ๙ ใบ ขึ้นหลังช้างนำกระบวยเข้าสู่ตัวเมืองนคร ส่วนน้ำที่เหลือในกระบอกใช้ “วางรองอาสนะพระพุทธรูป” พระพุทธรูปในพิธี คือ “พระพุทธรูปหิงค์”

เมื่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ห้วยปากนาคราชมาถึง ก็นำมารวมกับน้ำศักดิ์สิทธิ์อีก ๕ แหล่งของเมืองนคร คือ น้ำบ่อน้ำพระลาน น้ำบ่อวัดเสมาเมือง น้ำบ่อวัดเสมาชัย น้ำบ่อวัดประตูขาว และน้ำห้วยเขามหาชัย พราหมณ์เริ่มพิธีทางไสยศาสตร์ คือก่อเพลิงกฐณฑ์ ร่ายเวทอัญเชิญเทพศิวะและนารายณ์

จนย่ำรุ่งวันแรม ๑๒ ค่ำ ลั่นฆ้องเป่าสังข์เสร็จพิธีพราหมณ์ จากนั้นจึงเริ่มพิธีพุทธ โดยประโคนพิณพาทย์ เพื่อจุดเทียนชัยโดยผู้บัญชาการเมืองและอธิบดีฝ่ายสงฆ์ พิธีสวดโดยพระสงฆ์หมั่นเวียนกันสวดติดต่อกัน ๒ วัน ๒ คืน คราวละ ๕ รูป แล้วจึงเริ่มสวด “ภณยักษ์ ภณพระ” ยิ่งป็นเป็นระยะ ๆ จนย่ำรุ่ง ตกค่ำ พระสงฆ์ ๔ รูปจากสี่คณะ อันมีคณะกาแก้ว คณะกาชาติ คณะการาม คณะกาเดิม สวดติดต่อกันและมีพระสงฆ์รูปหนึ่งทำพิธีนั่งปรกจนเสร็จพิธี ในพิธีนี้ชาวเมืองเชื่อกันว่าเป็นพิธีการศักดิ์สิทธิ์ ชับไล่ภูตผี และเสนียดจัญไรให้ออกไปจากบ้านเมืองได้ จึงนำสายมงคล ตะบองเพชร ใบโตนดเข้าร่วมพิธีด้วย เพื่อนำกลับไปใช้ในบ้านเรือนของตนพร้อมกับน้ำมันต์

วันแรม ๑๕ ค่ำ แม่กองพิธีจัดช่างสองเชือก นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นข้างเชือกละครูป นำหม้อ-น้ำมันต์พร้อมตะบองเพชร สายสิญจน์ และใบหญ้าคาถัก ไปกระทำพิธีขับไล่ภูตผีที่ประตูเมือง ประพรมน้ำมันต์เป็นอันเสร็จพิธี ครั้นวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ นำน้ำ ๙ คนโทขึ้นราชยานกันสัณฑ์เข้าขบวนแห่ พร้อมด้วยคัศตราวุธ มีข้าราชการแต่งกายเต็มยศไปประกอบพิธีอาถรรพ์พระวิหารหลวง วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารเพื่อทำพิธี “ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา” นำน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๙ คนโทเทลงในขันสาคร นำคัศตราวุธ เช่น ง้าว หอก ดาบ แหงลงในน้ำ อธิบดีพราหมณ์อ่านโองการแข่งน้ำเป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นนำน้ำแจกแก่ข้าราชการเต็ม พร้อมให้สัจจะว่าจะไม่ทรยศคดโกง จะจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ชั่วชีวิต

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเพณีนี้ได้ยกเลิกไป คงเหลือแต่เรื่องเล่าที่อยู่ในความทรงจำของผู้คนร่วมสมัยเท่านั้น อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่พิธีการบางอย่างแม้จะเรียบง่ายแต่ยังเป็นหัวใจของประเพณีเดิม จึงได้นำมาปรับใช้ในกิจกรรมสำคัญของเมือง เช่น การตักน้ำอภิเชกจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ๖ แหล่งไปใช้ในรัฐพิธีฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ รัฐพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ และพิธีสงฆ์น้ำพระพุทธสิหิงค์เนื่องในวันสงกรานต์เมืองนคร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา

พิธีตักน้ำจากแหล่งน้ำสำคัญในตัวเมืองนครศรีธรรมราช

๒.๑๐ ประเพณีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา

เวียนเทียนวันวิสาขบูชา

หมายถึงประเพณีบูชาพระบรมธาตุเจดีย์เนื่องในวันวิสาขบูชา (วันเพ็ญเดือน ๖) ชาวนครถือว่าวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนา เป็นวันประกอบพิธีบูชาพระพุทธเจ้ากันที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ จัดขบวนแห่ผ้าขึ้นห่มองค์พระบรมธาตุกันทั้งวัน เรียกว่า “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” ตกค่ำจุดเทียนเดินทักษิณาวรรตรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีแสงเทียนสว่างไสวไปทั่ว เรียกว่า “เวียนเทียน”

ต่อมาเมื่อจังหวัดนครศรีธรรมราชให้ความสำคัญกับการแห่ผ้าขึ้นห่มองค์พระบรมธาตุเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่งคือวันมาฆบูชาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา ผู้คนที่มาแห่ผ้าพระบฏในวันวิสาขบูชาก็เริ่มลดจำนวนลง คงเน้นหนักไปในกิจกรรมเวียนเทียนเพียงอย่างเดียว จึงหันไปเวียนเทียนกันในวัดใกล้บ้าน ซึ่งเป็นการสะดวกที่ไม่ต้องเดินทางเข้ามาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์เหมือนก่อน โดยอาศัยพระพุทธรูปในโบสถ์เป็นตัวแทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศูนย์กลางการเวียนเทียน

วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากลของโลก ทั้งนี้ตามที่องค์การสหประชาชาติประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติเช่นเดียวกับประเทศศรีลังกา ในช่วงวันวิสาขบูชาที่เมืองแคนดีมีการจัดขบวนช้างประดับประดาดกแต่งอย่างสวยงามเป็นขบวนแห่พระเขี้ยวแก้ว แห่แทนให้ชาวเมืองได้ชื่นชมพระบารมี ชาวเมืองประดับประดาธงทิวที่บ้านเรือน จัดซุ้มไฟเล่าเรื่องการประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ ในสถานที่ราชการ วัดวาอาราม หน่วยงานเอกชน โดยเฉพาะโรงแรมต่าง ๆ ตกเย็นได้เห็นผู้คนไปเวียนเทียนทักษิณาวรรตรอบองค์พระเจดีย์ ประนมมือถือดอกบัวเพียงอย่างเดียว (ไม่ใช่รูปหรือเทียนอย่างบ้านเรา)

๒.๑๑ ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส

ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส

หมายถึงประเพณีการ “ปรุงข้าวมธุปายาส” ถวายพระสงฆ์ ข้าวที่ปรุงนี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปหลายชื่อ เช่น “ข้าวทิพย์” “ข้าวกระยาทิพย์” แต่ในนครฯ นิยมเรียก “ข้าวยาคุ” หรือ “ข้าวมธุปายาสยาคุ” อันเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่ชาวอินเดียโบราณใช้ประกอบพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ ภายหลังเมื่อผู้นับถือศาสนาพราหมณ์หันมานับถือพุทธ ก็ยังคงนำประเพณีนี้มาปฏิบัติอยู่

ความเชื่อเรื่องประเพณีกวนข้าวมธุปายาสยาคุนี้ มีต้นเค้าจากพุทธประวัติ ซึ่งกล่าวว่า “นางสุชาดา” บุตรสาวเศรษฐีบ้านเสนานิคม ได้บวงสรวงต่อเทวดาประจำต้นไทร เพื่อขอให้ได้สมปรารถนา ครั้นได้สมประสงค์จึงกวนข้าวมธุปายาสยาคุนี้ไปถวายแก่รุกขเทวดา เห็นเจ้าชายสิทธัตถะประทับอยู่ ได้ร่มต้นพระศรีมหาโพธิ์ เข้าใจว่าเป็นรุกขเทวดาจึงนำข้าวไปถวายพร้อมถาดทองคำ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะได้สวดยข้าวมธุปายาสแล้ว ได้ลอยถาดนั้นลงในแม่น้ำ พร้อมทั้งอธิษฐานให้บรรลุลุธรรม และคืนนั้นเอง พระองค์ได้ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ ซึ่งตรงกับคืน “วันเพ็ญเดือน ๖” เหตุนี้จึงทำให้ชาวพุทธเชื่อว่า ข้าวมธุปายาสยาคุนั้นเป็นอาหารวิเศษ กินแล้วมีสติปัญญาดีและเป็นสิริมงคลแก่ตน

วัตถุดิบที่ใช้กวนข้าวมธุปายาส ที่สำคัญ ๘ อย่าง คือ น้ามนข้าว น้ำอ้อย น้ำผึ้ง นมสด น้ำตาลมะพร้าว ข้าวเม่า น้ำมันเนย ถั่วและงา อันเป็นสูตรดั้งเดิม ในประเทศอินเดียช่วงเดือน ๖ เป็นช่วงเวลาที่ดินข้าวกำลังตั้งท้อง จึงเป็นช่วงที่กวนข้าวมธุปายาสได้ง่าย ชาวพุทธในนครศรีธรรมราชแต่เดิมนิยมกวนข้าวมธุปายาสในวันวิสาขบูชา เพื่อเป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งพระพุทธเจ้า “ตรัสรู้” แต่ต่อมาฤดูกาลเปลี่ยนไป จึงปรับเปลี่ยนหากวนในช่วงข้าวตั้งท้องคือเดือน ๓ แทน

ยุคปัจจุบันมีการผลิตน้ามนข้าวบรรจุกล่องออกมาจำหน่ายมีใช้ทั้งปี ประเพณีการกวนข้าวมธุปายาสที่ห่างหายไปจึงมีการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา โดยจัดที่ลานวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จึงที่นำยินดีที่ประเพณีการกวนข้าวมธุปายาสได้กลับมาเป็นกิจกรรมหนึ่งในงานวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชาเหมือนครั้งโบราณ

๒.๑๒ ประเพณีวันอาสาฬหบูชาและเข้าพรรษา

เวียนเทียนเข้าพรรษา

หมายถึงประเพณีทำบุญเดือนแปด คือ “วันอาสาฬหบูชา” อันเป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่งที่ชาวพุทธปฏิบัติ จัดเป็นวันสำคัญก็เพราะมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ๔ ประการ คือเป็นวันที่ประกาศธรรมของพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นวันที่พระพุทธองค์ทรงแสดง “ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร” แก่ปัญจวัคคีย์ เป็นวันที่ได้เกิดอริยสงฆ์ขึ้นรูปแรกคือพระโกณฑัญญะ และเป็นวันที่มีพระรัตนตรัยเป็นครั้งแรกของพระพุทธศาสนา

ส่วนรุ่งขึ้นเป็นวันเข้าพรรษา (วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘) เป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์อธิษฐานจิตว่าจะจำพรรษาอยู่ที่วัดใดวัดหนึ่ง เป็นเวลาสามเดือนโดยไม่โยกย้ายไปที่อื่น เนื่องด้วยสมัยพุทธกาลพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นต่างถูกชาวบ้านเพ่งโทษตำหนิติเตียนว่าเข้าไปเหยียบธัญพืชข้าวกล้าเสียหาย เบียดเบียนสัตว์เล็กสัตว์น้อย พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดให้พระภิกษุสงฆ์จำพรรษาอยู่ ณ อารามใดอารามหนึ่งตลอดฤดูฝนเป็นเวลาสามเดือน

การอยู่จำพรรษาของพระภิกษุเหล่านั้นมีข้อยกเว้นที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้บางประการ เช่น สถานที่จำพรรษานั้นถูกสัตว์ร้ายรบกวน ถูกภัยคุกคามจากโจรผู้ร้าย ถูกไฟไหม้อารามที่จำพรรษานั้น หรือชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นอพยพหนีเนื่องจากโรคภัย หรือชาวบ้านแตกแยกออกเป็นฝักฝ่าย (กรณีนี้ก็ให้เลือกฝ่ายเสี่ยงข้างมากหรือฝ่ายที่อยู่ในศีลในธรรม) ย้ายเพราะขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรค ขาดแคลนผู้บำรุงการบริโภคจนได้รับความลำบาก มีผู้เอาทรัพย์หรือเอาผู้หญิงมาล่อ กรณีนี้ก็ให้หนีไปได้ สถานที่จำพรรษาควรเลือกสถานที่สัปปายะ คือ สถานที่ซึ่งไม่ควรใกล้หรือไกลเกินจากหมู่บ้านผู้คน การคมนาคมไม่กันดารนัก ผู้คนไม่พลุกพล่านหรือรบกวนแก่การปฏิบัติธรรม

ชาวพุทธจึงถือเอาช่วงวันเข้าพรรษาบวชลูกบวชหลานเพื่อได้เข้าไปศึกษาธรรม เพราะในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์ต่างอยู่ครบ ภิกษุสามเณรปฏิบัติธรรมเป็นกิจวัตรและเป็นระบบกว่าช่วงออกพรรษา ดูแล้วเป็นหมู่เป็นคณะดี อุบาสกอุบาสิกาก็นิยมทำบุญกันเป็นประจำวันตลอดเวลาสามเดือน ข้าวปลาอาหารมิได้ขาด บางแห่งจัดเวรปิ่นโตกันตลอดทั้งสามเดือน หมุนเวียนกันจนครบทุกครัวเรือน อุบาสกอุบาสิกาถือธรรมเนียมถือศีลกันในช่วงพรรษา ที่งดเหล้างดบุหรี่กันก็มี ถือศีล ๕ ศีล ๘ มากกว่าในช่วงใด ๆ ของแต่ละปี

เทศบาลนครนครศรีธรรมราช จัดกิจกรรม “หล่อเทียนร่วมใจ สายใจชาวพุทธ”
เนื่องในวันอาสาฬหบูชา-เข้าพรรษา ณ ลานพุทธภูมิ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ๘๔ (ทุ่งท่าลาด)

กิจกรรม “หิ้วปิ่นโตเข้าวัด ปฏิบัติธรรมและเจริญจิตตภาวนา” เนื่องในเทศกาลวันอาสาฬหบูชา-เข้าพรรษา
ณ ศาลา ๑๐๐ ปี วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

๒.๑๓ ประเพณีสวดด้าน

ประเพณีสวดด้าน

หมายถึงประเพณีการอ่านหรือสวดหนังสือให้พุทธศาสนิกชนได้ฟังในวันธรรมสวนะ (วันพระ) ภายใน “วิหารพระด้าน” หรือ “วิหารคต” ของวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร สะท้อนถึงพัฒนาการของการเรียนรู้หนังสือของชาวนคร ซึ่งร่ำรวยทางภาษาและวรรณกรรม การสวดหนังสือที่วิหารนี้ใช้วิธีเชิญผู้รู้หนังสือมาอ่านร้อยแก้ว ร้อยกรอง ซึ่งส่วนมากจะเป็นนิทานพื้นบ้านที่กวีท้องถิ่นแต่งขึ้น แล้วอ่านเป็นทำนองเสนาะ เรียกว่า “สวดด้าน” หรือ “สวดหนังสือ”

ในระหว่างพรรษามีการสวดด้านทุกวันพระ มีพระภิกษุมาเทศนาที่ธรรมาสน์ในวิหารพระด้าน มีทั้งพระนักเทศน์ที่ชาวบ้านชื่นชอบ พระนวกะที่ฝึกหัดเทศน์ พระภิกษุและสามเณรเหล่านี้มาจากวัดต่าง ๆ ต้องมีการจับจองเลือกตำแหน่งกันก่อน ไกล่ปากทางเข้ามักจะถูกจับจองก่อน พระนวกะต้องอยู่ลึกเข้าไป ครั้งหนึ่ง “ปัญญาหนันทภิกขุ” เคยเล่าให้ฟังว่าครั้งมาอยู่ที่วัดหน้าพระบรมธาตุ ท่านก็มาฝึกเทศน์ที่นี่เหมือนกัน ส่วนผู้คนที่มาจับจองสถานที่นั่งฟัง ขณะรอพระคุณเจ้ามาแสดงธรรม จะมีคนเจ้าบพเจ้ากลอนมาอ่านอย่างไรเพราะน่าฟังจนติดอกติดใจ จึงทำให้กลายเป็นประเพณี “สวดหนังสือในพระด้าน” หรือ “สวดด้าน” ขึ้น

ผู้ “สวดด้าน” มักเป็นผู้เคยบวชเรียนมาก่อน โดยเฉพาะเคยเป็นพระนักเทศน์ หรือเป็นศิลปินเพลงบอก นายหนังตะลุง มโนราห์ หมอทำขวัญ ครูมัลย์ ซึ่งล้วนมีความชำนาญการอ่านหนังสือ ร้อยกรอง ลีลาสำนวนและน้ำเสียงการอ่านขับบทกลอน การออกลีลาท่าทางอย่างสนุกสนาน ทำให้ผู้คนที่ติดอกติดใจติดตามกันทุกวันพระ เพราะได้รับความรู้ ความบันเทิง และได้ฟังธรรมไปในคราวเดียวกัน สมัยโบราณคนเฒ่าคนแก่ทั้งหญิงชาย เมื่ออยู่บ้านมักชอบอ่านหรือท่องขับบทกลอนเจี๊ยงแจ๋อยู่มาก

ผู้หญิงมักกล่อมลูกหลานด้วยบทร้อยเรื่อง บางคนแม้จะอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ แต่ท่องและขับได้เป็นเล่ม ๆ จึงเสมือนการเตรียมตัวเพื่อไปสวดด้านที่วิหารพระด้านในวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารไปโดยปริยาย

หนังสือร้อยกรองที่นิยมนำไปสวดด้านส่วนใหญ่ใช้ “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับแต่งเป็นกลอนสวด” หรือเรียกกันทั่วไปว่า “พระนิพนพานโสทร” วรรณกรรมฉบับนี้ได้รับการคัดลอกและแต่งเติมอย่างกว้างขวางไม่น้อยกว่า ๑๐ สำนวน เพื่อจะนำไปใช้สวดในวันอุโบสถที่มีชาวพุทธไปรักษาศีลกันที่วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร นอกจากจะเป็นประโยชน์ในด้านความรู้เรื่องการเข้ามาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบลังกาวงศ์แล้ว ยังเป็นการปลูกฝังความรักหวงแหนและอนุรักษ์พุทธสถานแห่งนี้ ควบคู่กับการได้รับกุศลผลบุญแก่ตนเองด้วย

ปัจจุบัน “ประเพณีสวดด้าน” กำลังได้รับการฟื้นฟู ด้วยการค้นหาหนังสือเก่า ๆ เช่น วรรณกรรมจากหนังสือชุด (สมุดข่อย) วรรณกรรมยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และวรรณกรรมโรงพิมพ์วัดเกาะ เป็นต้น ล้วนมุ่งหวังจะให้หนุ่มสาวปัจจุบันได้รู้จักและสืบทอดประเพณีสวดด้านนี้ให้กลับมามีชีวิตชีวา ธรรมะคงจะกลับมาครองใจคนนครได้อีกครั้ง

ผู้สวดด้านต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการอ่านออกเสียงเป็นอย่างดี ใช้ทำนองและสำเนียงภาษาถิ่นได้ ต้องรู้จักเน้นเสียงเอื้อนและเล่นลูกคอ ส่วนมากจะเป็นนักเทศน์เก่า นักแหล่หมอทำขวัญนาค นักสวดมาลัย นายหนังตะลุง โนราเก่า เพลงบอก ภาพจาก : เว็บไซต์สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

๒.๑๔ ประเพณีแข่งเรือเพรียว

ประเพณีแข่งเรือเพรียว

หมายถึงการแข่งขันพายเรือควบคู่ไปกับการทำบุญในวันออกพรรษา ซึ่งแข่งกันในลแวก วัดริมน้ำ วัดที่ร่วมงานนี้มักจะมี “เรือเพรียว” ประจำวัด มีฝีพายหนุ่มสาววัยฉกรรจ์ประจำทุกวัด วัดในชุมชนใหญ่มักจะมีเรือเพรียวหลายลำ มีฝีพายจำนวนมากตั้งแต่ ๒๐ ฝีพาย ๓๐ ฝีพาย จนใหญ่สุด ๔๐ ฝีพายทีเดียว

สมัยโบราณเรือเพรียวขนาดที่ชาวบ้านใช้โดยทั่วไปลำจะไม่ใหญ่นัก ขนาดที่นั่งได้ตั้งแต่ ๒ คน ถึง ๔ คน ขุดเจาะด้วยไม้ทั้งต้น รูปร่างบางเพรียว ออกเรือบางแหวนน้ำได้ดี ต่างจากเรือภาคกลาง ซึ่งนิยมขึ้นรูปเรือด้วยไม้กระดานเป็นแผ่นมาประกบกัน เรือที่ขุดด้วยต้นไม้นั้นทางลุ่มน้ำมักจะได้อาจาก “ชาวเหนือ” คืออำเภอลานสกา พรหมคีรี ซึ่งมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ชาวเหนือจะขุดเรือเป็น “เรือโกลน” คือเรือที่ไม่ตกแต่งให้มากมายนัก ขุดเจาะต้นไม้อันทั้งต้นพอเป็นรูปลำเรือ ใส่โกลนเรือคั้นเอาไว้ สำหรับใช้บรรทุกพืชผลช่วงฤดูน้ำหลากก็ล่องเรือโกลนลงมา จำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนพืชผลหมดแล้วก็ขายเรือโกลน ชาวลุ่มน้ำจึงนำเรือโกลนของชาวเหนือไปตกแต่งเป็นเรือเพรียวอีกต่อหนึ่ง

สมัยปัจจุบันวัดบางแห่งซึ่งเจ้าอาวาสและชาวบ้านลแวกวัดเห็นความสำคัญของประเพณีนี้ จึงนิยมต้นตะเคียนทองขนาดใหญ่มาขุดเป็นเรือเพรียวลำยาวไว้ประจำวัด ขุดแต่งจนเบาบาง ออกเรือบางคมแหวนน้ำได้ดีมิให้ปะทะกับน้ำให้เสียความเร็ว ขัดน้ำมันจนลื่นเงาวาว ไม้มน้ำหรือเปียกน้ำเหมือนเรือทั่วไป เก็บไว้ในโรงที่มุงหลังคามิให้เรือเปียกน้ำ ก่อนการแข่งขันสักหนึ่งเดือน ทุกค้ำน้ำจะมีเรือวัดต่าง ๆ ซึ่งมีฝีพายมาฝึกซ้อมกันทุกเช้า เสียง เฮ้ย เฮ้ย เฮ้ย! ยามฝีพายจำพร้อม ๆ กันดังรวมแทบไม่ขาดระยะ

เมื่อถึงฤดูออกพรรษา เรือเพรียวขนาดเล็กจะถูกนำมาผูกโยงกับเรือพระ ส่วนเรือเพรียวขนาดใหญ่ของวัดต่าง ๆ ก็ถูกจัดให้มีการแข่งขันกันเป็นประจำทุกปี จนเป็น “ประเพณีการแข่งขันเรือเพรียว” ความเชี่ยวชาญในการต่อเรือของชาวนครมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพราะชาวบ้านมีทักษะการต่อเรือจากต่างชาติมานาน ทำให้ฝีมือการทำเรือไม่แพ้ชาวจังหวัดริมทะเลใด ๆ

๒.๑๕ ประเพณีลอยเคราะห์

การลอยเคราะห์ที่ยังมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

หมายถึงประเพณีสะเดาะเคราะห์ที่ทำกันในเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) โดยการนำเรือใหม่หรือแพใหม่ลงน้ำมาทำพิธีขอขมาผืนน้ำ (ซึ่งเปรียบเสมือนขอขมาพระแม่คงคา) ชาวบ้านริมน้ำมักมีความเชื่อเรื่องเทวดาผู้คุ้มครองค้ำน้ำของตน ควบคู่กับความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์หรือลอยเคราะห์

ก่อนมีประเพณี “ลอยเคราะห์” ชาวนครมีความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ซึ่งเข้ามาก่อนศาสนาพุทธ แต่ปัจจุบันได้เสื่อมถอยความนิยมไป (เช่นเดียวกับ “ประเพณีแห่นางดาน” หรือ “ตรียมปวาย” ซึ่งถูกยกเลิกไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔) “ประเพณีลอยเคราะห์” จึงปรับเปลี่ยนเป็น “ประเพณีลอยกระทง” โดยนำเอารูปแบบมาจากภาคกลาง มีวิธีการปฏิบัติเหมือนกัน และหัวใจของประเพณีก็เหมือนกัน คือ การขอขมาและระลึกคุณของแม่น้ำคงคา แม้ปัจจุบันยังมีการปฏิบัติกันอยู่

สมัยก่อน “ประเพณีลอยเคราะห์” เป็นประเพณีใหญ่ประจำปี แต่ละปีมีกิจกรรมรื่นเริงริมทำน้ำของหมู่บ้าน โดยเฉพาะวัดวาอารามที่สำคัญของหมู่บ้านตน มีการละเล่นอีกชนิดหนึ่งที่นิยมในวันลอยเคราะห์ คือ การแข่งเรือเพรียว แม้จะไม่มีการแข่งขันขนาดใหญ่เหมือน “ประเพณีลากพระ” แต่เรือเพรียวขนาดเล็กก็ให้ความครึกครื้นได้พอสมควร การพนันขันต่อก็มีไม่มากเหมือนงานประเพณีลากพระ นำเสียดายที่ประเพณีนี้ถูกลืมเลือนไปเสียแล้ว

๓. ความเชื่อเรื่องการแต่งงาน

พระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว

การแต่งงานเป็นจุดเริ่มต้นชีวิตครอบครัวของหญิงชาย ที่ต้องใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอย่างถูกต้องตามประเพณี อันมีบุคคลและกรอบของสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตคู่ เพื่อให้ดำเนินไปในแนวทางที่ดีที่สุด จึงก่อให้เกิดเป็น “ธรรมเนียมประเพณี” ที่ถือปฏิบัติเป็นนิตินิติศาสตร์ เริ่มตั้งแต่การพบรักระหว่างชายและหญิง การเกิดความสัมพันธ์ (การจีบ) การดูตัวเพื่อทาบทาม (การแยบ) การสู่ขอ การหมั้นหมายและวิวาห์ ซึ่งแฝงไว้ด้วยกติกาศิลปะและความเชื่อที่จะนำไปสู่ความสงบสุขของชีวิตครอบครัว โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ การสู่ขอ พิธีหมั้น การเตรียมขันหมาก สินสอดทองหมั้น การยกขันหมาก การจัดขบวนแห่ขันหมาก

เป็นจุดเริ่มต้นพิธีแต่งงาน โดยเริ่มจากจัดขบวนขันหมากไปบ้านเจ้าสาว เมื่อไปถึงผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวรับขันหมากตั้งไว้ในที่ที่เหมาะสม ก่อนเจ้าบ่าวจะผ่านประตูเงินประตูทอง ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวต้อนรับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวนั่งรอเจ้าสาวต่อหน้าพระสงฆ์และผู้มาร่วมงาน ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวนำเจ้าสาวออกจากห้องมานั่งคู่กับเจ้าบ่าว เจ้าบ่าวเจ้าสาวจตุรปูเทียนบุชาพระรัตนตรัยและกราบคู่บ่าวสาวสมาทานศีล ๕ พระสงฆ์ให้ศีล อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อขึ้นบท “ชัยสิทธิกา” เจ้าบ่าวเจ้าสาวร่วมตักบาตร เมื่อเจริญพระพุทธมนต์จบลง เจ้าบ่าวเจ้าสาวถวายไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้คู่บ่าวสาว คู่บ่าวสาวไหว้บิดามารดาฝ่ายเจ้าสาวและฝ่ายเจ้าบ่าว และไหว้ญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย

๓.๒ การเซ่นไหว้บูชาผีเรือนและผีบรรพชน เป็นการเสริมย้ำกตัญญูกตเวทิตาธรรมต่อบรรพชน และมอบตนเป็นสมาชิกของครอบครัว เครื่องเซ่นไหว้ผีเรือนและผีบรรพชน มี ข้าว ปลา ไก่ ขนมห่มขาว ขนมห่มแดง น้ำสุรา ดอกไม้พื้นบ้าน ฐูปจุดบูชาคนละ ๑ ก้าน โดยมีคนผู้เฒ่าทำหน้าที่

๓.๓ การเข้าห้องหอ (การเรียงสาดเรียงหมอน) เป็นการส่งตัวเจ้าบ่าวและเจ้าสาวเข้าหอ คือ การส่งตัวคู่บ่าวสาวเข้าสู่ห้องหอตามฤกษ์ที่โหราพยากรณ์ไว้ เพื่อทำพิธีเรียงสาด เรียงหมอนให้คู่บ่าวสาว โดยผู้ใหญ่คู่สามีภรรยาที่มีฐานะดี และมีชีวิตการครองเรือนกันอย่างราบรื่นเป็นผู้ปูที่นอนวางหมอน โดยใช้ดอกไม้มงคล คือดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย และวางขันน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้อาวุโสคู่สามีภรรยาปูที่นอน วางหมอน (เรียงสาดเรียงหมอน)
๒. ผู้อาวุโสนำบ่าวสาวเข้าห้องหอ
๓. ผู้อาวุโสวางขันน้ำมนต์ โปรยดอกไม้มงคลบนที่นอน
๔. ผู้อาวุโสนอนเอาฤกษ์มงคลก่อน
๕. ผู้อาวุโสสอนคู่บ่าวสาวเรื่องการครองเรือนและไหว้พระก่อนนอน
๖. คู่บ่าวสาวนอน เสร็จพิธี

ยกขบวนขันหมากจากบ้านเจ้าบ่าว

๔. ความเชื่อเรื่องการเกิด

หมอมแม่ทาน ผู้ทำคลอดให้แม่

การเกิดของคนในอดีตมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเรือนที่ยังฝังดูแล และพร้อมจะให้คุณให้โทษ ผู้ที่จะมาเกิดก็มาจากแรงกรรมในอดีต และบางคนก็ยังเชื่อว่าบางครอบครัวยังมีสัตว์นรกเปรตหรืออสุรกายที่หนีมาเกิด ดังเสภาขุนช้างขุนแผนความว่า

เมื่อแรกเข้าสู่ครรภ์บรรยาย	ว่าอ้ายผีแสนร้ายบนปลายไม้
กลางคืนปั้นรูปหัวเราะขิก	แล้วหยิบหยิกบีบบีบมีเอาลำไ้
ปั้นแล้วปั้นเล่าเผ่าริกไป	เอานั่นนี่ใส่ให้ครบครัน
คืนหนึ่งผีปั้นอยู่ปลายไม้	ยังมีสัตว์อยู่ในนรกนั้น
ทนทุกข์เวทนาสากรรจ์	ครั้งสิ้นกรรมทำนั้นก็พ้นทุกข์
จูดิจากเพศเปรตอสุรกาย	วุ่นวายวิงมาหาความสุข
จะไปสวรรค์มีทันจะพ้นทุกข์	ผีปั้นมันจึงซุกเข้าในครรภ์

จากเสภาวรรคท้าย แสดงว่าคนที่พ้นทุกข์หรือใช้กรรมจากนรกแล้ว ถูกตัดสินให้ไปเกิดบนสวรรค์ บางคนก็ตัดสินใจไปหาความสุขในโลกมนุษย์อีกครั้ง บังเอิญผ่านมาทางผีบนปลายไม้ที่กำลังปั้นลูกใส่ท้องคน จึงจับเอาวิญญาณพวกนั้นใส่เข้ามาในท้องคนที่กำลังตั้งครรภ์ ตัวเด็กที่เกิดมาจึงพิการ เหตุเพราะต้องโทษผีที่ปั้นคนเป็นแน่แท้

ลักษณะนี้จึงเป็นที่มาของผีบนปลายไม้ที่ชาวนครเรียกว่า “แม่ทาน” แม่ทานจึงมีสิทธิ์ในชีวิตของเด็กที่เกิดใหม่ทุกคน บางคนตายตั้งแต่อยู่ในท้องหรือเกิดมาแล้วเสียชีวิต ผู้เฒ่าผู้แก่จึงเชื่อว่าเด็กพวกนี้หนีเขามาเกิด เมื่อเขาตามมาทันก็เอาชีวิตกลับไป ด้วยเหตุนี้เมื่อเด็กเกิดจากท้องแม่ หลังจากตัดสายสะดืออาบน้ำ ห่อผ้าอ้อม ผู้ทำคลอดจะเอาเด็กใส่กระดังหรือถาดร้อนไปร่อนมาเป็นวงกลม แล้วแสร์งพุดว่า

“๓ วันลูกผี ๔ วันลูกคน ลูกใครเอาไปเหวย” ก็แสดงว่าภายใน ๓ วันหลังเกิดใหม่ แม่ทานยังมีสิทธิ์ที่จะเอาชีวิตเด็กได้ พออย่างเช้าวันที่ ๔ เด็กคนนั้นก็ยังมีสิทธิ์เป็นลูกคน ผีปลายไม้และแม่ทานไม่มีสิทธิ์เอาไปได้อีก นอกจากจะใช้อิทธิฤทธิ์เข้าแปรเปลี่ยนการที่กล่าววว่า “ลูกใครเอาไปเหวย” จะมีคนอยู่ข้าง ๆ จะออกรับว่า “ลูกฉัน ลูกฉัน” แล้วรับเด็กไปผูกข้อมือด้วยด้ายดิบสีขาว แม่ทานจึงไม่รู้ว่าเด็กที่เกิดใหม่นั้นเป็นลูกใครกันแน่ จึงไม่มารบกวนทั้งแม่และเด็กอีกต่อไป

ดังนั้นการเกิดของผู้เป็นแม่ในอดีต จึงมีผู้ทำคลอดที่เรียกว่า “หมอแม่ทาน” หมายถึง ผู้ทำการเกิดหรือการคลอดซึ่งต้องให้ผู้หญิงที่มีประสบการณ์ในการคลอดลูกมาก่อน มาทำการคลอดจนเกิดความชำนาญการ และต่อมาก็มีความสามารถในการทำคลอดประกอบอาชีพได้ ผู้ทำคลอดนี้คือหมอแม่ทาน (หรือ “หมอต้าแย”)

คำว่าหมอ-แม่-ทาน หากแปลเรียงคำจะได้ว่า หมอ หมายถึงผู้ทำหน้าที่ของแม่ แม่หมายถึงผู้ให้กำเนิดบุตรชายหญิง ทานหมายถึงการให้หรือผู้ให้ ดังนั้น “หมอแม่ทาน” จึงแปลสั้น ๆ ว่า ผู้ทำคลอดให้แม่ได้ลูกตามที่ต้องการ

๔.๑ การฝากครรภ์ ในอดีตคนนครราชสีมา “หมอแม่ทาน” ผู้ตั้งครรภ์จะต้องติดต่อฝากครรภ์ (ห้อง) กับหมอแม่ทานเป็นผู้แนะนำอย่างใกล้ชิด อาหารการกินก็ต้องระวังตามหมอแม่ทานกำชับเอาไว้ เมื่อใกล้คลอดครบกำหนด หมอแม่ทานจะมาพักอยู่ที่บ้านของผู้ตั้งครรภ์ โดยการให้ความสะดวกจากสามีและญาติ ๆ ของผู้ใกล้คลอด ปัจจุบันการแพทย์เจริญ คนนิยมไปฝากครรภ์กับแพทย์ผู้ชำนาญการพร้อมจองห้องคลอดห้องพักรอหน้า

ผู้เป็นสามีจัดทำ “แม่ไฟ” บนบ้าน

หลังจากนั้นก็ทำความสะอาดให้แม่ทารกแล้วให้นอนบนแคร่แม่ไฟ เอาก้อนเส้ามาอังไฟให้ร้อนแล้วห่อด้วยผ้าหลาย ๆ ชั้น เพื่อใช้คบบท้องผู้คลอด เพื่อจะให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้วก็จะออกจากแม่ไฟ หมอแม่ทานจะบอกเรื่องอาหารการกินของผู้คลอดใหม่ จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นจะเกิดอันตรายถึงชีวิตได้

๔.๒ การเตรียมการคลอดและการอยู่ไฟ เมื่อภรรยาท้องแก่ถึง ๘-๙ เดือน ผู้เฒ่าผู้แก่จะเตือนไม่ให้ผู้ตั้งครรภ์ทำงานหนักและเตรียมตัวคลอดลูก ผู้เป็นสามีจะต้องจัดทำ “แม่ไฟ” บริเวณใดบริเวณหนึ่งบนบ้าน โดยเริ่มต้นมีการตีกรอบเตาไฟด้วยไม้หน้า ๕-หน้า ๖ หรือไม้กลมบางแห่งใช้หยวกกล้วย ขนาด ๓ x ๕ ศอก เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ารองด้วยใบตองหรือใบหมากสด หรือใบมะพร้าวสด แล้วขุดดินมาใส่ให้เต็มแม่ไฟ ทั้งขุดดินให้แน่น ด้านซ้ายตั้งก้อนเส้าที่เป็นก้อนหินกลมขนาดใหญ่พอสมควร หรืออาจจะใช้گرانซึ่งเป็นเหล็ก ๓ ขา ตอกลงดินหรือเตาไฟดินเผารูปถ้วย สำหรับต้มน้ำร้อน หุงข้าว ต้มข้าว ส่วนด้านขวามือบนแม่ไฟก็ตั้งหม้อข้าว หม้อแกง หม้อยา เครื่องยาผ้าอ้อมและอื่น ๆ ที่จำเป็น ส่วนที่ถุดออกไปจัดเตรียมที่อาบน้ำเด็กและแม่เด็ก มีโอ่ง มีน้ำ ชันน้ำ โคม (กะละมัง) และของใช้ของหมอมแม่ทานผู้ทำคลอด

ส่วนไม้พินนิยมใช้ “ไม้เนื้อแข็งกลิ่นหอม” ให้ความร้อนสูง ไม่มอดดับง่าย ๆ หมอมแม่ทานผู้ทำคลอดให้สามีหรือผู้ที่เกี่ยวข้องต้องตั้งรเวด ๓ รเวด หรือ ๓ ชุด แต่ละชุดจะมีของเหมือนกันคือ ข้าวสาร เทียน เงินบาทเป็นเหรียญ หมาก ๓ คำ และด้ายสีขาว สิ่งเหล่านี้มีความหมายเป็นเครื่องประกันสังเวญแก่แม่ทาน แม่ซื้อ และแม่ขวัญ หมายถึงผู้ส่งเด็กมาสู่ความเป็นชีวิต โดยข้าวเป็นเสบียงอาหาร เทียนเป็นแสงสว่าง เงินเหรียญเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หมากใช้กินเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในคำพูด และเป็นข้ออ้างว่ามาในนามของเทวดาด้วยบุญญาบารมีที่ทุกฝ่ายยินยอมพร้อมใจกันแล้ว

ขณะทำคลอดหมอมแม่ทานจะให้ความรู้ให้กำลังใจใช้คำพูดอ่อนหวาน และแนะนำผู้คลอดจากประสบการณ์ของตนและของผู้คลอดทั้งหลายที่ผ่านมา เมื่อเด็กคลอดออกมาแล้วพร้อมน้ำคร่ำและรก หมอมแม่ทานจะตัดสายสะดือโดยการใช้ของมีคมที่ตัดแล้วไม่เกิดอันตรายแก่เด็กและแม่ของเด็ก ต่อจากนั้นหมอมแม่ทานจะตรวจดูเด็กทารกโดยการอาบน้ำให้ ดูพฤติกรรมของเด็กว่ารอดหรือปลอดภัยดีแล้ว หมอมแม่ทานกล่าวคาถาเปิดทวารทั้งเก้า

๔.๓ การฝังรกรากเปิดปาก (เบิกปาก) เมื่อหมอมแม่ทานอาบน้ำให้ทารกแล้วก็บอกให้ผู้เป็นพ่อเด็กนารักไปฝัง รกจะต้องปิดมิดชิดแล้วรอเวลาให้สว่างก่อนจึงนำไปฝังมีวิธีต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) ต้องใช้จอบขุดหลุมลึกประมาณ ๒ ศอก ป้องกันสัตว์ขุดคุ้ย
- ๒) ต้องไปฝังคนเดียวเท่านั้น
- ๓) เมื่อฝังเสร็จจะต้องดูให้รอบคอบว่ามีอะไรบกร่องหรือไม่
- ๔) เมื่อเดินทางกลับบ้านห้ามหันไปดู เชื่อกันว่าถ้าหันไปดูทารกจะตาเหลือ
- ๕) ก่อนกลับ ควรหากิ่งไม้มีหนามตั้งไว้บนปากหลุม เช่น ไม้ระกำ เพื่อกันเหตุเภทภัยต่าง ๆ โดยใช้คาถาเวทมนตร์จาก “หมอมแม่ทาน”
- ๖) บางคนคิดละเอียดพิสดารเพิ่มขึ้น โดยการเอาต้นไม้ปลูกเป็นสัญลักษณ์ไว้ด้วย

การเปิดปาก เมื่อมารดาคลอดแล้วได้ ๓ วันแรก จะให้เด็กดูดนมแม่ แต่พอเริ่มวันที่ ๔-๗ หมอมแม่ทานก็จะทำพิธีเปิดปาก (เบิกปาก) แต่ส่วนมากนิยมให้เด็กมีอายุครบ ๗ วันก่อน เบิกปากในวันที่ ๘ จะทำในวันขึ้นเพ็ญทีเดียวเลยก็ได้

เมื่อคลอดแล้วต้องมีการอยู่ไฟ

พิธีเบิกปากขึ้นอยู่กับฐานะของพ่อแม่ ถ้าผู้มียศศักดิ์ร่ำรวยก็จะจัดพิธีใหญ่ แต่ถ้าเป็นคนทั่วไปจะตักน้ำใส่ช้อนป้อนปากลูก ก็นับว่าเป็นพิธีกรรมเบิกปากได้แล้ว การเบิกปากหมายถึงการเบิกชีวิตใหม่ เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของชาวนครในอดีต โดยใช้อุปกรณ์และสิ่งของตามพิธีกรรม คือเข็ม (หรือใช้ดอกเข็ม) ทองคำ เงิน ดอกไม้หอม เงินเหรียญ และน้ำผึ้งหรือน้ำมะพร้าวอ่อน

พิธีกรรมเริ่มจากหอมแม่ทานอุ้มเด็กขึ้นไว้บนตักท่ามกลางญาติ ๆ ของเด็ก มีบิดามารดา... แล้วพูดกับเด็กทารกให้เด็กหญิงมีอารมณ์ดี แม่จะกล่าวว่ “แม่จะเบิกปากให้ลูกแล้วนะ แล้วจะทำให้ลูกแม่ดี เก่ง ฉลาด” โดยมีหอมแม่ทานขอหยิบอุปกรณ์และของใช้ในพิธีกรรมมาตามลำดับดังนี้

๑. เข็มหรือดอกเข็มแตะที่ริมฝีปากเด็กแล้วพูดว่า ขอให้ลูกแม่พูดจาหลักแหลมเหมือนดอกเข็มที่มีความแหลมคม มีปฏิญาณไหวพริบดี

๒. เอาทองหรือเงินแตะที่ปากแล้วพูดว่า ขอให้ลูกแม่มีคำพูดที่มีค่ามีน้ำหนักประดุจทองและเงินนี้

๓. เอาดอกไม้แตะที่ปากแล้วพูดว่า ขอให้ลูกแม่พูดจาไพเราะอ่อนหวานใครได้ฟังนิยมชมชอบลูกของแม่

๔. เอาเงินเหรียญแตะที่ปากแล้วพูดว่า ขอให้ลูกแม่มีคำพูดที่เป็นเงินทองของมีค่า ถ้าค้าขายให้เงินทองไหลมาเทมาได้กำไรมาก ๆ

๕. เอาน้ำผึ้งแตะที่ปากแล้วพูดว่า ขอให้ลูกแม่มีปากหวาน พูดแล้วเป็นประโยชน์ใครฟังใครรัก เหมือนน้ำผึ้งที่มีรสหวานมีประโยชน์

๖. เอาน้ำมะพร้าวแตะปากแล้วพูดว่า ขอให้ลูกแม่มีความบริสุทธิ์ แล้วช้อนน้ำมะพร้าวใส่ปากทารก เมื่อเสร็จพิธีแล้วหอมแม่ทานจะยกเด็กให้แม่ เพื่อให้ลูกได้ดูนมแม่เป็นรางวัล

๕. ความเชื่อเรื่องการตาย

พระสงฆ์สวดอภิธรรม

เมื่อมีกายตายเกิดขึ้นในครอบครัวใด ก็จะมีการจัดงานศพอันเป็นประเพณีที่มีพิธีปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน งานศพเป็นงานที่แสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อกตเวที และความอาลัยต่อผู้จากไป อันได้แก่ บิดา มารดา ผู้มีพระคุณ ผู้เป็นที่รักและเคารพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความกลัวตามมาด้วย จึงต้องมีวิธีขับไล่ผีसाงปัดรังควาน เพราะกลัวว่าจะมาอาละวาดหลอกหลอนลูกหลาน คนโบราณจึงต้องมีวิธีปัดรังควานด้วยพิธีต่าง ๆ ได้แก่

๕.๑ พิธีต๋อย ทำโดย เอาขมิ้น ดินเหนียว ตำเคล้าให้เข้ากัน แล้วเอาน้ำร้อน น้ำเย็น น้ำมะพร้าว มาผสม ทำพิธีอาบน้ำให้ผู้ตายโดยใช้น้ำ ๑๒ ชัน หรืออ่างโองังโดยให้ถูกต้องตามความเชื่อที่ว่าคนเกิดจากธาตุดิน น้ำ ลม และไฟ จึงนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวว่าเป็นประดุจธาตุทั้ง ๔ เอาน้ำ ๑๒ อาบน้ำศพ หมายถึง เมื่อคนตายยังมีชีวิตอยู่ มีอายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ และอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณัฐพะและอารมณ์ เพื่อให้ผู้ตายกลับมาเกิดใหม่ ให้มีอายตนะภายในที่สมบูรณ์

พิธีอาบน้ำศพ ทำขึ้นหลังจากพิธีต๋อยแล้วต่อจากนั้นใช้น้ำ ๑๒ มาชำระศพให้สะอาด เช็ดให้แห้ง ใช้ใบมะนาว และขมิ้นเพื่อกำจัดกลิ่นของศพ

พิธีมัด (ผูกตราสัง) ทำขึ้นโดยการให้ผู้ตายพนมมือ ดั่งนั้นในมือมีกรวยดอกไม้ รูปเทียน หมากรุกใส่ในมือผู้ตาย ใช้ด้ายดิบผูกกรองมือผูกกรองเท้าแล้วโยงไปผูกที่คอ ใช้ใบพลูปิดหน้าศพ มีการมัดตราสังข์ ๓ เปราะ คือ คอ เท้า และมือ หมายถึงบ่วง ๓ ประการ คือ คอหมายถึงบุตร เท้าหมายถึงภรรยา และมือหมายถึงสมบัติ (เงินทอง) ไม่ต้องการให้ผู้ตายเป็นห่วง ดอกไม้รูปเทียนในมือเป็นเครื่องสักการบูชาพระธาตุจุฬามณีเป็นที่ประดิษฐานพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า

๕.๒ การทำโลงใส่ศพ โลงมีกว้าง ๑ ศอก ยาว ๑ วา (ยาววาหนาศอก) ปากโลงผายกว้างก้นเล็กน้อย ใช้ไม้รอด ๔ อัน หมายถึงธาตุ ๔ ตอกขวางไว้ในโลง แล้วเอาฟากไม้ไผ่ ๗ ซี่วางลงบนรอด หมายถึงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ แล้วเอากระดาษฟาง ปูนขาว ใบชา ใส่ไว้ก้นโลงเพื่อดูดซึมน้ำเหลือง น้ำหนอง ไหลซึม ใช้หมอน เสื่อ (สาด) รองศพ ยกศพใส่โลงแล้วใช้สายสิญจน์ผูกที่ข้อมือผู้ตาย ผูกโยงบนฝาโลงศพ และโยงกับสายสิญจน์เพื่อพระสงฆ์ใช้พิจารณา แล้วปิดฝาโลงศพใช้กระดาษปิดขอบโลงทั้ง ๔ ด้านยกขึ้นตั้งโดยหันศีรษะศพไปทางทิศตะวันตกเพื่อบำเพ็ญกุศลต่อไป ในพิธีศพมีคติที่ถือปฏิบัติดังนี้

๑) นิมนต์พระสงฆ์สวดอภิธรรม ๓ วัน หรือ ๗ วัน บางคำคืนจัดให้พระธรรมเทศนาก็มี
๒) วันเผาศพทางปักชั้ใต้ โดยเฉพาะชาวนครศรีธรรมราชถือเอาวันขึ้นแรมเป็นสำคัญ คือข้างขึ้นถึงวันคี่ ข้างแรมถึงวันคู่ ห้ามมิให้ทำการเผาศพ เช่นวันขึ้น ๑ ค่ำ ๓ ค่ำ ๕ ค่ำ เป็นต้น ถ้าเป็นวันแรม ๒ ค่ำ ๔ ค่ำ ๖ ค่ำ เป็นต้น ไม่นิยมเผาศพ ถือว่าเป็น “วันผีทรมคน” ถ้าจะเผาวันข้างขึ้นให้เผาวันขึ้น ๒ ค่ำ ๔ ค่ำ เป็นต้น ถ้าเป็นข้างแรมให้เผา วันแรม ๑ ค่ำ ๓ ค่ำ เป็นต้น เรียกว่า “วันคนทรมผี” แม้จะตรงกับวันพระหรือวันอาทิตย์ วันศุกร์หรือวันใด ๆ ก็ไม่ห้าม (ไม่เหมือนกับบางภาคซึ่งถือว่าวันศุกร์ไม่เผาศพ)

๓) มีการสวดมาติกา (บังสุกุล) นิมนต์พระสงฆ์ตามจำนวนที่ต้องการหรือเท่าอายุผู้ตาย
๔) การยกศพออกจากบ้านในสมัยก่อน ต้องทำประตูปรางเพื่อให้ศพ (ผู้ตาย) หรือผีกลับบ้าน ไม่ถูก หรือใช้ดินหม้อทาหน้าลูกหลานเพื่อมิให้ผีจำหน้าได้

๕) มีพระสงฆ์นำทาง มีขบวนนำทางถวายพระสงฆ์ เช่น เครื่องครัว มีกะปิ กระทบยิม หัวหอม พริกแห้ง พริกสด พร้อมกล้วยน้ำว้าใส่ถังและของใช้ต่าง ๆ ด้วยเพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ในปรโลก

๖) ข้าวบอก ให้ใช้ข้าวปากหม้อ ปลาหมี่หัวมีหาง พร้อมสดางคี่ใส่โถ หรือถ้วยนำไปสังเวจเจ้าเปรว (ป่าช้า) อันมีชื่อว่ายายการี ตากาลา ใช้อัฐหรือสดางคี่ เป็นค่าซื้อที่เผาศพหรือฝังศพ

๗) เมื่อถึงป่าช้า (วัด) มีพิธีนำศพเวียนเมรุ (เชิงตะกอน) โดยมีพระสงฆ์นำเวียนอุตราวรรต (เวียนซ้าย) ๓ รอบแล้วนำศพตั้งบนที่เผา หันศีรษะศพไปทางทิศตะวันตก มีการนิมนต์พระแสดงธรรม สวดมาติกา บังสุกุล และเชิญผู้อาวุโสทอดผ้าบังสุกุล นิมนต์พระสงฆ์ชักผ้าบังสุกุลบนโลงศพ และเชิญผู้อาวุโสเป็นประธานในการประชุมเพลิง

๘) ก่อนเผาจริง ลูกหลาน หรือญาติทำพิธีขอมาศพก่อนเผาจริง ส่วนการจุดเพลิงเผาจริง เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ

๙) เจ้าบ้านนิมนต์พระสงฆ์ ๕ รูป ๗ รูป ๙ รูป เจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านของผู้ตายในเวลา ๑๘.๐๐ - ๑๙.๐๐ น. ในวันเผาศพนั้น เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นของผู้อยู่ ลูก ๆ หลาน ๆ เพื่อขับเสนียดจัญไร ผีชั่วร้าย

๑๐) รุ่งเช้าเวลา ๐๖.๐๐ น. มีพิธีตีปฐมาหรือหลบธาตุ

ทั้งนี้สัปเหร่อจะเก็บอัฐิมาวางบนภาชนะและจัดอัฐิให้เป็นรูป คนเก็บอัฐิบางส่วนใส่โกศ ลูก ๆ หลาน ๆ จะต้องมีผ้าขาวเพื่อห่ออัฐิและถั้วอัฐิพร้อมดอกมะลิ น้ำอบไทย รดลงบนอัฐิ นำปิ่นโตพร้อมอาหาร และผ้าไตร ผ้าสบงทอดบนอัฐิ เพื่อพระสงฆ์จะได้พิจารณาและถวายปิ่นโตปัจจัยตามสมควร และพระสงฆ์อนุโมทนากรวดน้ำ นำอัฐิกลับบ้านเพื่อกราบไหว้บูชา และนำไปบังสุกุลในประเพณีงานเดือน ๑๐ ส่วนอัฐินำไปลอยคองคาหรือลอยลงทะเล หรือฝังในวัดและปลูกต้นไม้ไว้เป็นอนุสรณ์

๕.๓ การทำบุญอุทิศส่วนกุศล ๗ วัน ๓ เดือน การทำบุญงานศพบางรายลูกหลานไม่พร้อม ต้องเก็บศพเอาไว้ ๓ เดือนหรือครบปีหรือหลายปี จนกว่าจะมีความพร้อม แต่เมื่อถึงวันครบรอบ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน และครบรอบปีก็จะรวมญาติไปทำบุญที่วัด ด้วยศพที่ยังไม่ได้เผานำไปไว้ที่วัดสมัยก่อน เราเรียกว่า “ป่าช้า” รอจนกว่าจะมีความพร้อมที่จะเผาเก็บอัฐิใส่โกศหรือโลงศพประกอบการ฀าปนกิจ

คำว่าป่าช้า “ป่า” เป็นนาม หมายถึงรกด้วยต้นไม้ต่าง ๆ คำว่า “ช้า” เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง เวลนานาน ไม่เร็ว หรือหยาบช้า เมื่อเอาสองคำมาต่อกันมีความหมายว่าเป็นที่ฝังศพเผาศพ ในสมัยก่อน อาจเป็นที่ค้างศพ คำว่าป่าช้าจึงมีความหมายตรงกับคำเฉลยปริศนาธรรมที่ว่า ผู้ตายไปสู่ป่านี้แล้วยากที่จะ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ ฉะนั้นอย่าเพิ่งก่อน ช้าก่อน ควรรีบบำเพ็ญความดี อย่างน้อยมีศีลห้าเป็นประจำ เพราะป่านี้เป็นป่าที่ไม่ประณีต มีแต่เลวทราม ดังนั้นจึงพยายามจัดการบำเพ็ญบุญรวมทั้งอุทิศให้ผู้ตาย บ่อย ๆ ด้วยการทำบุญหลังจากเก็บศพหรือเผาศพแล้ว โดยอาศัยหลักของพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่ออุทิศให้ผู้ตายและเพื่อผู้ที่ยังมีชีวิตจะได้มีเสบียงไปสู่ปรโลกที่ดี อย่างน้อยก็จะได้เกิดเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ ถ้ามีบุญบารมีก็สามารถข้ามวัฏสงสาร จนกว่าเข้าสู่ปรินิพพานในอนาคตกาล

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลศพในปัจจุบัน โดยเฉพาะในตัวเมืองนิยมทำพิธีในวัด เพราะวัดมีบริการให้ความสะดวกเกี่ยวกับ งานพิธีสมบูรณกว่าสมัยโบราณ

๖. วัฒนธรรมการแสดงมโนห์รา

การแสดงมโนห์รา

๖.๑ การแสดงหุ่นเก่า (มโนห์รา หนึ่งตะลุง กาหลอ เพลงบอก)

มโนห์รา (มโนราห์หรือโนรา) เป็นมหรสพพื้นบ้านของชาวนครศรีธรรมราช แต่เดิมใช้ผู้รำผู้แสดงเป็นชายล้วนจัดแสดงกลางแจ้ง สมัยต่อมาจัดแสดงภายในโรงแบบไม้ยกพื้น หลังคามุงจาก และพัฒนาปรับเปลี่ยนเป็นโรงยกพื้น ตกแต่งฉากด้วยภาพเขียน ทำให้บรรยากาศการแสดงดีขึ้นเป็นลำดับ

คำว่า “มโนห์รา” แผลตามศัพท์ คือ “มน” แปลว่าใจ “หร” ภาษาบาลีแปลว่านำออก เมื่อเอาสองศัพท์มาสนธิกันเป็น “มโนห์รา” หมายถึงเมื่อนางมโนราห์หนีไป ทำให้ใจของพระสุนทรศรีอำมร (ออก) เครื่องหมายทัณฑฆาตบนตัว ห ทำให้ไม่ต้องออกเสียง ชาวนครจึงนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า “โนรา”

มโนห์ราแต่เดิมนิยมเล่นเรื่องพระสุนทรมโนห์รา โดยเฉพาะตอนพรานบุญจับนางมโนห์รา พรานบุญเป็นตัวต้นเรื่องที่เข้าป่าจับนางมโนห์รามาถวายพระสุนทร พรานบุญจึงเป็นตัวตลกเอกที่มีการแสดงหรือการร้องที่สนุกสนาน พร้อมทั้งเสียงดนตรีและลูกคู่ ส่วนตัวพระตัวนางก็มีลีลาการรำที่ได้พัฒนารูปแบบและลีลามามากมายจนถึงยุคปัจจุบัน

แต่เดิมผู้รำเป็นผู้ชายล้วน ไม่ว่าจะเป็นตัวนายโรงหรือมโนราห์ใหญ่หรือตัวชูโรง (ยืนโรง ๑ ตัว) นางหรือนางรำ (เป็นชาย) ๑ ตัว และตัวตลกหรือพราน ๑ ตัว เรียกว่า “ชาตรี” อันที่จริงน่าจะ เป็น “ชายตรี” คือชายสามคน เมื่อมหรสพนี้แพร่หลายสู่ภาคกลางจึงเรียกว่าละครชาตรี อันที่จริงน่าจะ เรียกว่าละครชาตรี หมายถึงการแสดงด้วยชายสามคน คำว่า “ละคร” แต่เดิมเคยใช้เรียกชื่อเมือง นครศรีธรรมราชว่า “เมืองละคร” ต่อมามีการนำเรื่องพระสุนทรมโนห์รามาเล่นเป็นแบบใหม่ เกิดมีการ ปรับแต่งเครื่องแต่งกายและคิดทำรำให้สอดคล้องกับลีลาของตัวละคร คือนางกนิษฐซึ่งเป็นตัวนางของเรื่อง พระสุนทรมโนห์รา ตรงกับภาษาบาลีว่า “กนิษฐ” แปลว่าคนกึ่งนก หมายถึงนางมโนห์รา ซึ่งมีท่อนบนเป็นคน ท่อนล่างเป็นนก ที่ชาวนครเรียกอีกชื่อว่า “นางขี้หนอน”

เครื่องแต่งกายมโนห์รา ประกอบด้วย

๑. เทร็ด เป็นเครื่องสวมศีรษะรูปคล้ายมงกุฎ
๒. เครื่องลูกปัด เป็นเครื่องประดับลำตัวท่อนบนแทนเสื้อในอดีต ปัจจุบันสวมเครื่องลูกปัดทับเสื้อ เครื่องลูกปัดมี ๕ ชั้น ได้แก่ บ่าสวมทับบนบ่าซ้ายบ่าขวา ๒ ชั้น ปั้งคอห้อยคอหน้าหลัง ๒ ชั้นและพานอกใช้พันรอบตัวระดับอก
๓. ปีกแหง เป็นแผ่นเงินสวมติดสังวาลระดับเอวด้านซ้ายและด้านขวา
๔. ทับทรวง สวมห้อยไว้ตรงทรวงอกทำด้วยแผ่นเงินรูปคล้ายขนมเปียกปูนสลักลวดลาย และฝังเพชรพลอย
๕. หางหงส์ ทำด้วยเขาควายเป็นรูปคล้ายปีกนก ๑ คู่ ซ้ายขวาประกบกัน
๖. สนับเพล (กางเกง) สำหรับสวมแล้วนุ่งผ้าทับ
๗. ผ้าถุง เป็นผ้าขาวสีเหลืองผืนผ้า นุ่งทับชายแล้ววิ่งไปเหน็บไว้ข้างหลัง ป้อยชายห้อยลงเช่นเดียวกับทรงกระเบน เรียกปลายชายที่พับแล้วห้อยลงว่า หางหงส์
๘. หน้าม้า ทำเป็นผ้า ๓ แถบ ร้อยลูกปัดทวนเป็นลวดลาย
๙. ผ้าห้อย เป็นผ้าสีต่างๆ คาดห้อย
๑๐. กำไลต้นแขนและปลายแขน
๑๑. กำไลข้อมือ สวมข้างละ ๕-๑๐ วง ซ้อนกัน
๑๒. เข็ม สวมนิ้วมือๆ ละ ๔ นิ้ว (ยกเว้นหัวแม่มือ)
๑๓. หน้าพราน เป็นหน้ากากพรานซึ่งเป็นตัวละครชาย ทาสสีแดง

Costumes and Ornaments:

1. **Soet Headdress:** a crown-like headgear
2. **Bead ornaments:** In the past, shirts were not worn and ornament beads were used to cover the player's upper part of the body. At present, these five-piece ornaments are worn over a shirt - two over the shoulders, one each hanging from the back and the front of the neck, and another piece around the body at the chest level.
3. **Silver ornament called Pik Neng:** These are two pieces of decorative silver sheets worn with decorative sashes, one on the left and the other on the right side at the waist level.
4. **Thabsuang:** A pendant in the form of a diamond-shaped, silver sheet with an engraved motif and embedded with jewels, worn at the chest level.
5. **Hang Hong:** A decorative end of a loin-cloth made of a pair of buffalo horns looking like a bird's left and right wings pressed together.
6. **Sanapphiao:** Close-fitting trousers.
7. **Phanung:** An equivalent of a skirt, this is usually a rectangular piece of cloth used to wrap around the body with two ends rolled together and pulled between the legs to be tucked in at the back, with some rolled portion hanging down.
8. **Na Pha:** Three bands of cloth decorated with patterned beads.
9. **Pha Hol:** Decorative hanging cloth strips of different colors.
10. **Bangles for wrists and upper arms**
11. **A set of bangles** about 5-10 pieces for each arm
12. **False nails** to be worn on the nails except the thumbs.
13. **Hunter's mask:** A mask depicting the hunter, who is the clown, painted in red.

เครื่องแต่งกายมโนห์รา

มโนห์ราคณะหนึ่งจำนวน ๑๔-๒๐ คน ในอดีตมีตัวนำ ๓ ตัว คือ นายโรงหรือโนราใหญ่ หรือตัวยืนเรื่อง ๑ ตัว นางรำ ๑ ตัว ตัวตลกหรือนายพราน ๑ ตัว (แต่เดิมนางรำเป็นผู้ชาย) นักดนตรีหรือลูกคู่มีจำนวน ๕-๗ คน หมอโสยศาสตร์ประจำโรง ๑ คน มีนางรำรุ่นจิ๋ว (เรียกว่าหัวจุกโนรา) ไม่จำกัดจำนวนมากขึ้น

ภายในห้องแต่งตัวมีโต๊ะ ๑ ตัวใช้วางเทริด หน้าพรานหมอน้ำมนต์ แว่นผ้ายันต์ พร้อมหมากพลู รูป เทียน โรงแสดง เดิมนิยมปลูกโรงบนพื้นดิน ต่อมายกพื้นสูงขึ้น พร้อมฉากวาดภาพมีสีสวยสด เพื่อสร้างบรรยากาศให้ผู้ชม

เครื่องแต่งกายมโนห์รา ประกอบด้วย

๑. เทร็ด เป็นเครื่องประดับศีรษะรูปคล้ายมงกุฎหรือชฎา
๒. เครื่องลูกปัด เป็นเครื่องประดับลำตัวท่อนบนแทนเสื้อ ปัจจุบันนิยมสวมเครื่องลูกปัดทับเสื้อ เครื่องลูกปัดมี ๕ ชั้น ได้แก่
 - บ่าสวมทับบนบ่าซ้าย และบ่าขวา ๒ ชั้น
 - ปั้งคอห้อยคอหน้าหลัง ๒ ชั้น
 - พานอกใช้พันรอบตัวระดับอก ๑ ชั้น
๓. ปีกแหง เป็นแผ่นเงินสวมติดสังวาลระดับเอวด้านซ้ายและขวา

๔. ทับทรวง เป็นเครื่องประดับสวมห้อยไว้ตรงทรวงอก ทำด้วยแผ่นเงินรูปคล้ายขนมเปียกปูน สลักลวดลายและฝังเพชรพลอย
๕. หางหงส์ เป็นเขาควางเป็นรูปคล้ายปีกนก ๑ คู่ ซ้ายขวาประกบกัน
๖. สนับเพลา เป็นสำหรับสวมแล้วนุ่งผ้าทับ
๗. ผ้านุ่ง เป็นผ้าขาวสีเหลืองผืนผ้านุ่งทับชาย แล้ววิ่งไปเหน็บไว้ข้างหลังปล่อยชายห้อยลง เช่นเดียวกับหางกระเบน เรียกปลายชายที่พับแล้วห้อยลงว่า “หางหงส์”
๘. หน้าผ้า เป็นผ้า ๓ แถบ ร้อยลูกปัดทาบเป็นลวดลาย
๙. ผ้าห้อย เป็นผ้าสีต่าง ๆ คาดห้อยรอบสะเอว
๑๐. กำไล เป็นเครื่องประดับต้นแขนและปลายแขน
๑๑. กำไล ข้อมือสวมข้างละ ๕-๑๐ วงซ้อนกัน
๑๒. เล็บ สวมนิ้วมือ ๆ ละ ๔ นิ้ว (ยกเว้นนิ้วหัวแม่มือ)
๑๓. หน้าพราน เป็นหน้ากากของผู้แสดงเป็นพราน หน้ากากนี้ทำสีแดง

ทำรำมโนห์รา ประกอบด้วย

๑. ท่าเทพนม
๒. ท่าพรหมเหาะ
๓. ท่าเขาควาง
๔. ท่าชูชาย
๕. ท่าชูพวงมาลัย
๖. ท่าพวงมาลัย
๗. ท่าร้อยมาลัย
๘. ท่าโคมเวียน
๙. ท่าเพียงไหล่
๑๐. ท่ายุงพ้อนหาง
๑๑. ท่าชูสูงเสมอหน้า
๑๒. ท่าเสียบถ้ำ

ยังมีท่ารำของแต่ละคณะ หรือสายตระกูลแตกต่างกันออกไปบ้าง เช่น ท่ารำของมโนห์รายก ชูบัว ศิลปินแห่งชาติ ประกอบด้วย

๑. ท่าแม่ลาย (ท่าแม่ลายกนก)
๒. ท่าราหูจับจันทร์ (ท่าเขาควาง)
๓. ท่ากนิษฐ (ท่าชี้หนอน)
๔. ท่าจับระบำ
๕. ท่าลงฉาก
๖. ท่าฉากน้อย
๗. ท่าผาลา (ท่าผาหลง)
๘. ท่าบัวตูม

- ๙. ทำบัวบาน
- ๑๐. ทำบัวคลี่
- ๑๑. ทำบัวแย้ม
- ๑๒. ทำแมงมุมชักใย

เครื่องดนตรีประกอบการแสดง

เครื่องดนตรีมโนห์ราส่วนใหญ่เป็นเครื่องตีให้จังหวะ ได้แก่

- ๑. ทับ (โทน) เป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญที่สุด ทำหน้าที่คุมจังหวะและเป็นตัวนำในการเปลี่ยนจังหวะ ทำนอง มีลักษณะเป็นทับคู่ แต่ใช้คนตีเพียงคนเดียว
- ๒. กลอง เป็นกลองทัดขนาดเล็ก (โตกว่ากลองหนังตะลุง) ทำหน้าที่เสริมจังหวะและลือเสียงทับ
- ๓. ปี่ เป็นเครื่องเป่าเสียง ๑ เล้าแต่ละวง
- ๔. โหม่ง เป็นฆ้องคู่ มีเสียงแหลมและเสียงทุ้ม
- ๕. ฉิ่ง เป็นเครื่องตี เสริมแต่งและเน้นจังหวะ
- ๖. กรับ (แตรหรือแกระ) เป็นเครื่องให้จังหวะมีทั้งกรับอันเดียว ซึ่งใช้ตีกระทบกัน และกรับคู่ซึ่งร้อยเป็นพวง (เรียกว่า “กรับพวง”)
- ๗. ซออู้ เป็นเครื่องบรรเลงเพลง
- ๘. ซอด้วง เป็นเครื่องบรรเลงเพลง

ส่วนหนึ่งของเครื่องดนตรีประกอบการแสดงมโนห์รา

หนังตะลุง

หนังตะลุง เป็นการแสดงศิลปะพื้นบ้านประเภทเล่าเรื่องด้วยการเชิดรูปเล่นเงา มีบทเจรจา มีบทประพันธ์ (กลอน) และแสดงออกท่าทางประกอบด้วยการใช้ตัวหนังแทนคนจริง ๆ ตัวหนังทำด้วยหนังสัตว์ ได้แก่ หนังวัว หนังควาย ผู้แสดงที่สำคัญคือนายหนัง (คนเชิดรูปหนัง) สามารถเชิดและออกเสียงตัวละครทุกตัวด้วยน้ำเสียงไม่ซ้ำกัน

หนังตะลุงมีองค์ประกอบดังนี้

๑. คณะหนัง แต่ละคณะประกอบด้วยนายหนังทำหน้าที่ร้องกลอน บรรยาย เจรจา และเชิดรูปหนัง มีหม่อประจำโรงหนัง ๑ คนทำหน้าที่เป็นหมอไสยศาสตร์ประจำคณะ มีลูกคู่ ๕ คนทำหน้าที่บรรเลงเพลงประกอบการแสดง

๒. เครื่องดนตรี

ทับ ๑ คู่ สำหรับคุมจังหวะและทำนอง โหม่ง ๑ คู่ สำหรับประกอบเสียงร้องกลอน

กลอง ๑ คู่ สำหรับขัดจังหวะทับ ฉิ่ง ๑ คู่ สำหรับขัดจังหวะโหม่ง

ปี่ ๑ เล้า สำหรับเดินทำนอง ซอฮู้ ซอด้วง สำหรับเดินทำนองเช่นเดียวกับปี่

๓. โรงหนัง เป็นโรงชั่วคราว พื้นสูงเลยศีรษะ มีเสา ๔ เสา หลังคา (แบบเพิงหมาแหงน) ปูพื้นโรงด้านหน้าต่ำกว่าด้านหลัง ด้านหน้ามีจอผ้าสีขาวขึงให้ตึง ด้านหลังกันด้วยทางมะพร้าว โรงด้านบนมุมจอ ๒ มุม มีผ้ายันต์แขวน ข้างล่างมีหยวกกล้วย (ต้นกล้วย) สำหรับนายหนังปักรูปตัวหนังที่ใช้แสดงแขวนตะเกียงเจ้าพายุไว้ตรงกลางจอ ห่างจากโต๊ะประมาณ ๒ ฟุต และเสมอหน้าอกนายหนัง ด้านหลังตะเกียงเจ้าพายุมีกระดาดขึงปิดเพื่อกันแสงเข้าตานายหนัง มุมโรงทางขวามือของนายหนังตั้งหม้อน้ำมนต์ ๑ หม้อ และเครื่องเบ็กรโรงประกอบด้วยหมาก พลุ รูป เทียน และราดโรง (เงิน)

๔. รูปหนัง ใช้แสดงเป็นตัวละคร รูปหนังครบชุดมีราว ๑๕๐-๒๐๐ รูป รูปหนังสำคัญ ได้แก่ ฤาษี พระอิศวร รูปหน้าบท เจ้าเมือง พระเอก นางเอก พระรอง นางรอง ยักษ์ พระอินทร์ เทวดา เทพธิดา ตัวตลก และภาพประกอบอื่น ๆ การเก็บรูปหนังเก็บลงในแผงหนังสานด้วยไม้ไผ่ลายลูกแก้ว มี ๒ แผง และมีไม้หนีบ ๒ คู่ พร้อมกับไม้ค้อน (หาบ) วิธีเก็บรูปหนังนำแผงหนังแผงแรกหงายขึ้นแล้วนำรูปหนังตัวตลกที่หนา ๆ จัดวางไว้ข้างล่าง ตามด้วยรูปยักษ์ รูปพระ รูปนาง รูปพระอิศวร รูปฤาษี ใช้แผงหนังแผงที่สองประกบทับลงไปใช้ไม้ทั้ง ๒ คู่ คีบขวาคีบซ้ายให้ห่างกันพอดี แล้วใช้ไม้กระดานสอดเชือกสำหรับค้อน (หาบ)

๕. เรื่องที่แสดง นิยมเล่นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือนิทานประโลมโลกจากวรรณคดี หรือนิทานชาดก แทรกด้วยอุกนิหารเหาะเหินเดินอากาศ สามารถชุบชีวิตได้ ปัจจุบันมีการใช้นิยายปัจจุบันมาแสดง

กาหลอ

วงกาหลอ

กาหลอ เป็นดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องประโคม ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดียใต้ และมลายูก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยก่อนนิยมประโคมงานบวช งานสงกรานต์ และงานศพ แต่มาในสมัยปัจจุบันนิยมใช้เฉพาะงานศพ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการน้อมวิญญานผู้ตายมาสักการะพระอิศวรหรือพระกาล และเป็นเครื่องสื่อสารส่งข่าวการตายแก่ญาติมิตร ต่อมาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ชาวมลายูได้ใช้กาหลอเล่นในงานศพเป็นส่วนใหญ่ (ใช้คุมงาน)

กาหลอมือองค์ประกอบดังนี้

๑. ผู้ประโคมดนตรี ๔ คน คือ หัวหน้าคณะ เป็นผู้เป่าปี่ (เรียกว่านายโรงหรือนายปี่) ลูกคณะ ๓ คน ทำหน้าที่ตีกลองทน ๒ คน (เรียกว่านายทน) ตีฆ้อง ๑ คน (เรียกว่านายฆ้อง) บางคณะมีคนเป่าปี่เพิ่มอีก ๑ คน (เรียกว่านายปี่รอง)

๒. เครื่องดนตรี ประกอบด้วย ปี่ กลองทน และฆ้อง

๓. เพลงกาหลอ มี ๗-๒๒ เพลง คณะกาหลอใช้การบรรเลงล้วน ๆ ไม่มีการขับร้อง แต่มีปี่กาหลอทำหน้าที่แทนคนขับร้องใช้ปี่เป่าเลียนเสียงพูดให้เข้ากับจังหวะและทำนอง

๔. โรงกาหลอต้องสร้างให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก

๕. เครื่องประกอบพิธี ใ้ที่ ๑๒ หรือข้าว ๑๒ คืออาหารคาว หวานและผลไม้ ๑๒ อย่าง ไม่ซ้ำกัน ใช้สำหรับบูชาครู ๑ สำรับ มียาหยวก ยาหัวปลี ข้าว แกง เหล้า น้ำ ขนม ข้าวเหนียว ผลไม้ และอื่น ๆ ต้องจัด ๒ ครั้ง คือตอนเบิกโรง (เมื่อคณะกาหลอมาถึงโรงฆ้องเพื่อทำพิธีไหว้ครูหมอ) และตอนคณะลาโรง (เมื่อคณะกาหลอออกไปจากโรงฆ้องเพื่อไปแห่ศพ)

๖. เครื่องราด มี ๑๒ อย่างประกอบด้วย เงิน หมาก ด้ายดิบ ข้าวสาร และเทียน ใส่รวมกันในกระสอบราดซึ่งเป็นภาชนะทำด้วยกระจูดรูปทรงกระสอบขนาดเล็ก พับปากออกนอก

๗. การประกอบพิธี เจ้าภาพต้องเตรียมผ้าขาวสำหรับชิงเป็นเพดาน ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ ผ้าขาวปูที่ครู สำหรับวางข้าวสิบสอง หมากใส่เพดานบน ๔ คำ และดอกไม้ ๓ ดอก แบ่ง น้ำหอม น้ำมัน สำหรับให้ครูหมอแต่งตัวเมื่อกินเครื่องเช่นแล้วเสร็จ

เพลงบอก

วงเพลงบอก

เพลงบอก เป็นเพลงพื้นบ้านนิยมเล่นแพร่หลายที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้เล่นทั้งงานมงคลและอวมงคล งานสงกรานต์ และงานศพ เป็นต้น เนื้อหาการร้องเพลงบอกแสดงถึงบทกลอน โดยมีฉันทลักษณ์ของทำนองเพลงบอก เนื้อหาเกี่ยวกับงานนั้น ๆ โดยใช้โวหารแบบปฏิภาณกวีเป็นหลัก

ในอดีตไม่มีปฏิทินบอกสงกรานต์ อันเป็นเรื่องความเชื่อทางโหราศาสตร์ที่บอกถึงวันสงกรานต์ ชื่อนางสงกรานต์ การให้น้ำของนาค การตกของฝน และวันมงคล วันโลกาวินาศ เป็นต้น แม่เพลงบอกจะนำรายละเอียดของคำพยากรณ์ทางโหราศาสตร์มาแสดงให้ชาวบ้านฟังตามบ้านเรือนที่เดินทางไปพร้อมกับคณะ จะตกในวันสงกรานต์หรือวันว่างซึ่งอยู่ระหว่างวันส่งเจ้าเมืองเก่าและวันรับเจ้าเมืองใหม่ เจ้าของบ้านรู้ธรรมเนียมปฏิบัติจะจัดอาหารขนมไว้ต้อนรับพร้อมตบรางวัลตามความเหมาะสม เป็นเงินในอดีต ๑-๕ บาท

คณะเพลงบอกประกอบด้วย ผู้นำ ๑ คน เรียกว่าแม่เพลง ลูกคู่ไม่เกิน ๕ คน เครื่องดนตรีประกอบจะใช้ ฉิ่ง ๑ คู่ ตีให้จังหวะ ขณะที่แม่เพลงร้องลูกคู่ทุกคนช่วยกันรับพร้อมๆกันตามหลักของกลอนเพลงบอก ส่วนวิธีการร้องเมื่อคณะถึงหน้าบ้านแม่เพลง จะร้องกล่าวสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบริเวณนั้น เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คณะเพลงบอกด้วยความอ่อนน้อม ต่อจากนั้นก็กล่าวถึงเนื้อเรื่องที่บอกกล่าว ตัวอย่าง *ลิปนิ้วประหม่อม มบั้งคมลิโรตม์ ลูกคู่รับ, ว่า เอ วา เท บั้งคมลิโรตม์ ถ้าแม่เพลงว่าซ้ำ ลูกคู่รับว่า ทอยจำ...จำเอยสิโรตม์ ขอประทานโทษ เจ้าเคหา ลูกคู่ที่มารับบทให้ทั่วกัน, ลูกคู่รับ รับบทให้ทั่วกัน มีอย่างนี้ตั้งฉิ่งฉับ ว่าเอว่าเหตฉิ่งฉับ ฟังเถิดครับเพลงบอกไทย ผมตั้งใจมาอวยพร เสร็จแล้วลาจร ผัน.....ลูกคู่รับ.....ผัน*

บางงานเป็นงานใหญ่มีผู้หลักผู้ใหญ่มาฟัง จะมีการจัดให้มีการประชันเพลงบอก เคยมีปรากฏมาแล้วในอดีต เช่น เพลงบอกปานกับเพลงบอกรอด เมื่อประมาณหลาย ๑๐๐ ปีมาแล้ว แม่ผู้ประชันได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังมีผู้จดจำมาขับในสมัยปัจจุบัน ดังนั้นแม่เพลงบอกจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีปฏิญาณโวหาร และไหวพริบในการนำเสนอ

การเล่นเพลงบอกเป็นการละเล่นที่ชาวนครในอดีตนิยมฟัง พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธโช) อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าโพธิ์วรวิหาร ให้ความสนใจ เคยประพันธ์เพลงบอกเรื่องศาลาประดู่หก (สัจศาลา) ไว้ในหนังสืออนุสรณ์วัดท่าโพธิ์ จนกลายเป็นต้นแบบกลอนเพลงบอกปัจจุบัน

ลิเก

การแสดงลิเกเริ่มมีในตัวเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อประมาณ ๗๐ ปีมาแล้ว

ภาพ <https://pantip.com/topic/34659852>

๒.๒ การแสดงรุ่มกลาง (ลิเก รำวง ภาพยนตร์ หนังกลางแปลง)

ลิเก เป็นการแสดงชนิดหนึ่งซึ่งมีที่มาจากชาวมลายู เรียกยี่โกกมี ลักษณะการแสดงคล้ายกับในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเรียกว่า “ลิเกฮูลู” เริ่มการแสดงโดยมีผู้แต่งกายชุดแขก เรียกว่าการ “ออกแขก” เพื่อบอกเรื่องราวการแสดงแก่ผู้ชม

อย่างไรก็ดี ลิเกในเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อ ๗๐ ปีที่ผ่านมา เป็นคณะลิเกจากภาคกลาง มาจัดการแสดงอยู่บริเวณตลาดท่าม้า เจ้าของคณะเป็นผู้หญิงซึ่งชอบการแสดงลิเกมากชื่อแม่เผือก ลิเกคณะนี้ผู้แสดงเป็นพระเอก มีนายแลและนายทองใบซึ่งเป็นชาวอยุธยา ส่วนนางเอกมีหลายคนด้วยกัน โดยมีโรงลิเกอยู่ที่ถนนอศวรวิทย์ ๑ ซึ่งเป็นที่ของนางสมปอง (ต่อมาจึงเรียกขานถนนนี้ว่าตรอกลิเก) นางเอกลิเกที่มาแสดงในเมืองมักจะได้สามีเป็นชาวนคร ต่อมาคณะลิเกก็หมดความนิยมไป ผู้แสดงทั้งพระเอกและนางเอกได้สามีและภรรยา แต่ไม่มีผู้สืบทอดวงปีพาทย์ และเครื่องประกอบการแสดง จึงแปรเปลี่ยนมาเป็นเครื่องปีพาทย์ระโคมในงานศพและงานมงคลแทน

รำวง

รำวงเวียนครกซึ่งเป็นที่นิยมของชาวบ้าน

รำวง เป็นการรำโดยมีผู้เล่นจับคู่รำตามกันไปเป็นวง แต่เดิมใช้โทนและการปรบมือเพื่อให้จังหวะ เรียกว่า “รำโทน” ในเวลาต่อมามีการเพิ่มดนตรีประกอบด้วย ช่วยให้การรำมีความสุขครึกครื้นยิ่งขึ้น

ในอดีตเมืองนครศรีธรรมราชมีคณะแสดงรำวงหลายคณะ หัวหน้าคณะผู้เป็นเจ้าของ มักคัดสรรนางรำสาว ๆ ที่ชอบการแสดงลักษณะนี้ ส่วนใหญ่มีอายุประมาณ ๒๐-๓๕ ปี มีความสามารถในการรำได้ทุกจังหวะของเพลง คณะหนึ่งจะมีประมาณ ๒๐-๓๐ คน เมื่อเปิดการแสดงนางรำจะนั่งตามลำดับเบอร์ที่หน้าอกเสื้อ เพื่อให้หนุ่ม ๆ ผู้มีความชอบจะซื้อตัวแล้วนำตัวไปมอบให้นางรำ เมื่อออกมารำในเวลาที่กำหนดให้รอบหนึ่งประมาณ ๒ นาที ค่าตัวโบละ ๑ บาท การสิ้นสุดของแต่ละรอบจะขึ้นอยู่กับเสียงนกหวีดที่เป่าให้สัญญาณ คืนหนึ่งนางรำสวย ๆ จะได้ตัวเป็นร้อย ขึ้นอยู่กับหัวหน้าคณะจะคิดเงินให้ตามจำนวนที่ออกรอบ ถ้าออกรอบได้มากจะได้เงินมาก

โรงรำวงของตัวเมืองนครศรีธรรมราชมีหลายแห่ง ที่มีผู้นิยมมากคือบริเวณหอการค้าหลังสถานีรถไฟ ระยะเวลาหลัง ๆ มักมีการทุบตี ยิง และระเบิดกันอยู่บ่อย เนื่องจากความไม่พอใจของแขกผู้ชายที่แย่งนางรำกัน บางครั้งทางราชการต้องยกเลิกใบอนุญาต การรำวงของเมืองนครศรีธรรมราชหมดไปประมาณ ๓๐ ปี เพราะมีการเปิดร้านอาหาร บาร์ และมีการแสดงเต้นรำตามคลับบาร์เข้ามาแทนที่

อย่างไรก็ดี ยังมีรำวงอีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ คือ “รำวงเวียนครก” ซึ่งจัดบนลานกว้าง มีการวางครกตำข้าวไว้กลางลาน ผู้รำไม่จำกัดว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เด็กเล็กเด็กโต ต่างก็เข้าร่วมรำได้เมื่อมีเสียงเพลง การรำวงเวียนครกเป็นที่นิยมของชาวบ้าน ครั้งหนึ่งเคยมีการจัดการรำวงเวียนครก ณ บริเวณศาลา ๑๐๐ ปี ที่วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ในราว พ.ศ. ๒๕๕๐ ทำให้การรำวงแบบนี้ฟื้นคืนชีพมาอีกครั้ง

ภาพยนตร์

โรงภาพยนตร์โรงที่สองของเมืองนคร (ชื่อวิกเรจรมย์, วิกนครชัย, วิกกลาง, วิกคิงส์) ตั้งอยู่ที่ถนนยมราช ข้อมูลภาพจากนางมณีนีรัตน์ นายวิรัช สุวรรณภูมิ/นางเอี่ยมพร ไชยมุติ นายสายัณห์ ยรรยงนิเวศ (ป๋อง โฟโต้) <http://www.gotonakhon.com/?p=17752>

ภาพยนตร์ เป็นการฉายภาพด้วยเครื่องยนต์เพื่อให้เห็นเป็นภาพเคลื่อนไหวได้ ในอำเภอเมือง นครศรีธรรมราชเริ่มมีโรงภาพยนตร์เมื่อประมาณ ๗๐ ปีที่ผ่านมา มีโรงภาพยนตร์ ๒ โรง (นิยมเรียกว่า “วิกหนึ่ง”) ตั้งอยู่ที่ถนนยมราช ตรงข้ามกับสถานีรถไฟชื่อว่า “นครภาพยนตร์” ชาวบ้านนิยมเรียก “วิกบน” ส่วนอีกโรงหนึ่งตั้งอยู่ที่ถนนยมราชเช่นกัน ชื่อว่า “ธรรมราชภาพยนตร์” (ใกล้สำนักงานธนาคารออมสิน สาขานครศรีธรรมราชปัจจุบัน) ชาวบ้านนิยมเรียก “วิกกลาง” โรงภาพยนตร์ทั้งสองได้รับความนิยมมาก โดยเฉพาะภาพยนตร์ฝรั่งหรือภาพยนตร์ไทยที่มีดารายอดนิยม ค่าชมเมื่อ ๖๐ ปีที่ผ่านมา ชั้นที่ ๑ ราคา ๑๐ บาท ชั้นที่ ๒ ราคา ๕ บาท ชั้นที่ ๓ ราคา ๒-๓ บาท

ภาพยนตร์ในอดีตไม่มีเสียงในฟิล์ม ต้องใช้วิธีพากย์สดโดยนักพากย์ที่มีความสามารถ มีทั้งนักพากย์เดี่ยว แต่ทำเสียงผู้หญิงได้ด้วย เช่น ชัยเจริญ ดวงพัตรา เป็นนักพากย์ชั้นครูซึ่งพากย์ทั้ง ภาพยนตร์ฝรั่งและภาพยนตร์ไทย ต่อมามีนักพากย์ชายจริงหญิงแท้ เช่น ศิริชัย-อมราวดี เป็นที่ชื่นชอบของคอหนังในยุคนั้น นอกจากนี้ยังมีนักพากย์ที่เดินทางจากกรุงเทพฯ เป็นครั้งคราว เช่น คารม-คมคาย, ทิวา-ราตรี ซึ่งพากย์ภาพยนตร์อินเดีย และมยุรา-ชัยเจริญ ซึ่งพากย์ภาพยนตร์ฝรั่ง เป็นต้น

นอกจากนี้ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๘ มีโรงภาพยนตร์เกิดขึ้นหลายแห่งในอำเภอเมือง เช่น โรงภาพยนตร์นิวคิงส์ (อยู่ข้างวัดพระเงิน) โรงภาพยนตร์แกรนด์ (อยู่ถนนประตูลอด) โรงภาพยนตร์

สมจินต์ (ปัจจุบันคือห้างสหไทย) โรงภาพยนตร์วิโรจน์ (ปัจจุบันเป็นอาคารพาณิชย์ตรงข้ามธนาคารทหารไทย สาขานครศรีธรรมราช ถนนจำเริญวิถี) โรงภาพยนตร์นวกิจ (ตลาดหัวอิฐ) มีการฉายภาพยนตร์ไทยและเทศอยู่ประมาณ ๕๐ ปี บางครั้งมีการแสดงดนตรีทั้งลูกทุ่ง ลูกกรุงของคณะต่างๆ ที่เดินทางมาจากกรุงเทพฯ ทำให้โรงภาพยนตร์คึกคักยิ่งขึ้น แต่เมื่อโทรทัศน์แพร่ขยายและเจริญขึ้น ผู้คนไม่นิยมดูภาพยนตร์ ทำให้โรงภาพยนตร์ทยอยหยุดบริการจนกลายเป็นอาคารร้าง รวมทั้งโรงภาพยนตร์สุรชัยราม (อินทรา) เป็นโรงภาพยนตร์ยอดนิยมในยุคนั้นซึ่งตั้งอยู่ ณ บริเวณโรงสีไฟขุนบรรรัตนารักษ์ก็ร้างลงเช่นเดียวกัน

โรงภาพยนตร์สุรชัยราม (อินทรา) โรงภาพยนตร์นิวคิงส์ และโรงภาพยนตร์นครภาพยนตร์ (ดาว)
โรงภาพยนตร์ในอดีตบริเวณเขตท่าวังเปรียบเทียบกับภาพปัจจุบัน
ภาพจาก : <http://www.gotonakhon.com>

ภาพยนตร์กลางแปลง

ภาพยนตร์กลางแปลงเคยเป็นที่นิยมของชาวบ้านในอดีต ปัจจุบันหาดูได้ยากแล้ว

ภาพยนตร์กลางแปลง (หรือ “หนังกลางแปลง”) หรือ “หนังชายยา” เป็นภาพยนตร์ที่ไม่ได้ฉายในโรง แต่ตั้งจอฉายในสถานที่อื่น เช่น กลางสนาม กลางทุ่ง ริมนนทางเดิน หรือลานวัด

ภาพยนตร์กลางแปลงเกิดขึ้นจากแนวคิดการจำหน่ายสินค้าของบริษัทหรือห้างร้าน ที่มีทุนจัดหาเครื่องฉายพร้อมภาพยนตร์เก่า ๆ มาฉายประกอบขายสินค้าของตน สมัยก่อนมีบริษัทหรือห้างชายยาหรือขายอุปกรณ์เครื่องใช้ เช่น บริษัทเต็กเฮ็งหยู จำกัด บริษัทเขาวราช จำกัด เป็นต้น ไปฉายให้ชมฟรี รถที่บรรทุกสินค้าและนำภาพยนตร์มาฉายเป็นรถจี๊ปใหญ่ ล้อขนาดใหญ่ สามารถเข้าไปในถิ่นทุรกันดารได้สะดวก มีคนขับและคนฉายพร้อมคนพากย์พร้อม เมื่อจะนำสินค้าและภาพยนตร์ไปฉายบริเวณใด ก็จะใช้รถยนต์ตระเวนขยายเสียงเพื่อเชิญชวนไปชมภาพยนตร์ โดยบอกเรื่องและสถานที่ฉายไว้เป็นสำคัญ ในอดีตภาพยนตร์เสียงในฟิล์มไม่มี ผู้ประกาศชายยาจึงเป็นผู้ฉายเองและพากย์เอง ก่อนทำการฉายก็จะมีการโฆษณาขายสินค้า ผู้ประกาศจึงต้องเป็นผู้มีความสามารถในการชักชวนคนให้อุดหนุนสินค้า หลังโฆษณาแล้วจึงฉาย จบม้วนที่หนึ่งก็ประกาศขายสินค้าอีกสลับกันไปจนจบเรื่อง แม้จะมีการโฆษณาแทรกอยู่นานหลายนาที แต่ผู้คนก็รอคอยได้ ภาพยนตร์จบแล้วก็แยกย้ายกลับบ้านด้วยความสุขใจเพราะได้ชมฟรี

๒๐ ปีที่ผ่านมา ภาพยนตร์กลางแปลงเริ่มลดความนิยมลง แต่ก็มีฉายภาพยนตร์กลางแปลงที่เก็บค่าเข้าชม เรียกว่า “หนังเร่” ผู้จัดฉายหนังเร่ใช้ผ้าหรือสังกะสีทำรั้ว เก็บเงินผู้เข้าชม เว้นแต่ไปฉายในงานวัด งานศพ งานบวช และงานมงคลที่เจ้าภาพต้องการ เพื่อต้องการบริการให้คนมามาก ๆ เพื่อให้งานครึกครื้นเป็นงานใหญ่ จึงไม่เก็บค่าเข้าชม ปัจจุบันภาพยนตร์กลางแปลงหาชมได้ยากเพราะคนส่วนใหญ่หันไปดูภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์แทน บ้านใดมีเครื่องเล่นวีดิทัศน์ ก็นิยมเช่าหรือซื้อภาพยนตร์ดี ๆ ดัง ๆ มาชมที่บ้าน ดังนั้นภาพยนตร์กลางแปลงจึงได้กลายเป็นตำนานของบ้านเมืองไปแล้ว

๖.๓ การแสดงรุ่นปัจจุบัน (ดนตรีสากล ดนตรีลูกทุ่ง ดนตรีพื้นบ้าน)

ตู้เพลงหยอดเหรียญ

วัฒนธรรมการแสดงรุ่นปัจจุบันในด้านดนตรีสากล ดนตรีลูกทุ่ง และดนตรีพื้นบ้าน อาจแบ่งช่วงเวลาได้เป็นยุคสมัยดังนี้

ยุคปี พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๙

การแสดงดนตรีสากลในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช สมัยนั้นมีวงดนตรีสากลประเภทวงชาโดว์ และวงบิกแบนด์ เล่นดนตรีแนวลีลาซของคณะสุนทราภรณ์ และเอลวิส เพรสลีย์ ตามไนท์คลับ และบาร์ต่างๆ เช่น บาร์ชาวอย บาร์ฟลอริดา (สี่แยกตลาดเย็น) บาร์ลิโต้ (ตรงข้ามร้าน ช.อมรภัณฑ์) บาร์วิมาน (หลังบิกซี) บาร์ทักษิณ (โรงแรมทักษิณ) นักดนตรีเล่นไนท์กันทั้งวง เริ่มบรรเลงจังหวะเข้าไปสู่จังหวะเร็ว ตั้งแต่จังหวะโบเลโร่ ปิกิน รุมบ้า ชะชะซ่า เป็นต้น

ด้านวงดนตรีลูกทุ่งเป็นที่สนใจของผู้คนในอำเภอเมืองเป็นอย่างมาก เมื่อถึงเทศกาลเดือนสิบ ซึ่งจัดกัน ๑๐ วัน ๑๐ คืน ที่สนามหน้าเมือง เมื่อวงดนตรีลูกทุ่งซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของยุคสมัยยกวงมาจัดแสดงที่เวทีกลางสลักกันทุกคืน วงดนตรีที่โด่งดังในช่วงนั้น เช่น เพลิน พรหมแดน, สายัณห์ สัญญา, ยอดรัก สลักใจ เป็นต้น

ส่วนวงดนตรีพื้นบ้าน มีเครื่องดนตรีสากลเริ่มผสมผสานกับเป็หนังตะลุง ลูกคู่หนังตะลุงคณะใดที่มีความสามารถทางดนตรีสากล เช่น กีตาร์ หรือคีย์บอร์ดจะเป็นที่ต้องการเป็นอย่างสูง ผู้ฟังจะได้ยินเสียงแปลกใหม่ของเครื่องดนตรีพวกนี้ผ่านเพลงประกอบหนังตะลุง ซึ่งจะได้รับฟังกันทางวิทยุทรานซิสเตอร์แทบทุกบ้านจะเป็นฟังรายการวิทยุของ “ลุงเรียว” ผู้เป็นสื่อกลางระหว่างคณะหนังตะลุงกับผู้ฟังที่บ้านอีกทอดหนึ่ง คณะหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของชาวเมืองนครในยุคนั้น เช่น หนังปล้อง อ้ายลูกหมี่

ยุคปี ๒๕๒๐ - ๒๕๒๙

เป็นยุคกระแสดนตรีตะวันตกได้รับความนิยมมาก วัยรุ่นนักฟังจะหยอดเหรียญฟังเพลงจากตู้เพลง นักดนตรีในเมืองนครเริ่มรับวัฒนธรรมเพลงตะวันตก มีวงตั้งจากส่วนกลางเดินทางมาเปิดการแสดงตามโรงหนัง เช่น วิกนวกิจ วิกนครชัย เป็นแรงบันดาลใจให้นักดนตรีในเมืองนครก่อตั้งวงต่างๆ ขึ้นมามากมาย ช่วงนี้นักดนตรีรุ่นใหม่ๆ จะได้มีโอกาสแสดงตามงานบวชนาค งานแต่ง หรืองานเลี้ยงสังสรรค์ เช่น วงฟาร์มเมอร์ (Farmer), Yellow Bird, The Train, Cherry White (มีมือกีตาร์ที่โด่งดัง

ชื่อ เกาลิต บ้านอยู่ตลาดแขก), เดอะ เม้าท์เทน (The Mountain), วงสามพี่น้อง (ตระกูล แกร์รุ่น - สุธรรม สุขล สุขเชษฐ์), วงดับเบิลโอเซเว่น (007), The Who, P.Y.O. (มี บ่าว ไฟฟ้า เล่น กลอง คีย์บอร์ด, ภูโย โยชน์ เล่นกีตาร์), วงกียรติ (มีรังสฤษดิ์ ภูรังไหม เล่นกลองชุด และคุณเด ขนอม เล่นกีตาร์ ร้องนำ ต่อมาได้บันทึกเสียงและเป็นนักร้องนำในวงที่ปาวลี และเปลี่ยนชื่อเป็นวงนา-คอน), วงดาววัน เป็นต้น

ต่อมาได้มีการจัดประกวดดนตรีที่สนามหน้าเมือง วงดนตรีข้างต้นได้เข้าร่วมประกวดอย่างคับคั่ง และวงที่ได้รับรางวัลชนะเลิศคือวงแอ็บแทร์ค ซึ่งยุบมาจากวงสามพี่น้อง ทางคณะผู้จัดงานนำโดย สุทธิพร เพ็งเจริญ และคณะ ได้ส่งเสริมวงที่ชนะเลิศให้มีการบันทึกเสียงขึ้นมาหนึ่งชุด คืออัลบั้ม สะตอสามัคคี (ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๖ มี อ.จำลอง เป็นมือกลองและร้องนำ อ.สาคร คีย์บอร์ด และพี่น้องตระกูลแกร์รุ่น สุธรรม, สุขล, สุขเชษฐ์เล่นกีตาร์และเบสกีตาร์)

ส่วนวงดนตรีกลางคืน จะมีนักร้องนักดนตรีเล่นดนตรีในสวนอาหาร เจ.บี., สวนอาหาร ศรีเมือง (เชิงสะพานหลังสนามหน้าเมือง), ร้านโอนาสีส (ตรงข้ามข้าวต้มลานโพธิ์), สวนอาหารลานโพธิ์, เกวียนทอง, เทรียนทอง, เซอร์รี่ ฟิงค์, ไพลิน ดนตรีที่เล่นตามสวนอาหารในยุคนี้จะเป็นแนวอเล็กโทน

ยุคปี ๒๕๓๐ - ๒๕๓๙

ในทศวรรษนี้อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชได้เริ่มมีวงดนตรีที่คิดสร้างสรรค์ผลงานเพลงของตนเข้าห้องบันทึกเสียงในส่วนกลางมากขึ้น วงดนตรีที่ถือเป็นแนวหน้าในด้านนี้ คือ วงด้ามขวาน ซึ่งรวมตัวโดยกลุ่มครูบาอาจารย์ที่สอนศิลปะในวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย แกนนำสำคัญ คือยงยุทธ์ คำศรี, ภูโย เพชรแก้ว, มงคล เลหาวิวัฒน์, มานะ บุญช่วย อัลบั้มชุดแรกคือ ไก่เถื่อน

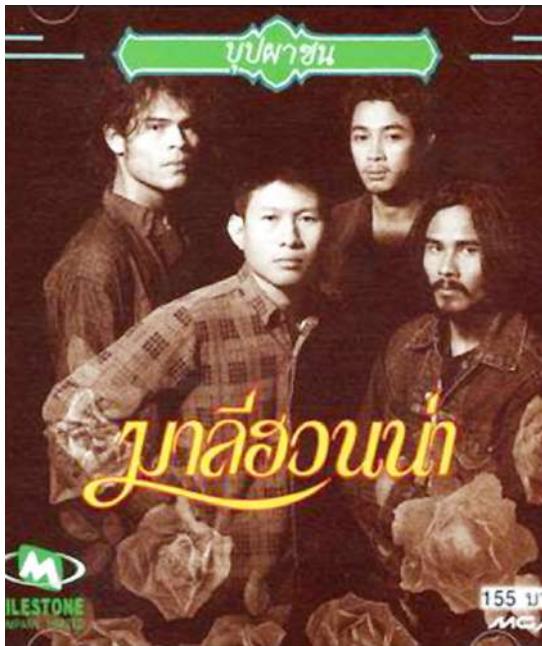
ในช่วงทศวรรษนี้ นักดนตรีที่รวมตัวกันในเมืองนคร ก็ได้สร้างสรรค์ปรากฏการณ์ดนตรีสำคัญ และโด่งดังระดับประเทศขึ้นมา นั่นคือวงมาลีฮวนน่า ในเพลง “หัวใจพริ้วใจ” อัลบั้ม บุปผาชน (๒๕๓๖) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มนักศึกษาวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช และนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช (สมพงษ์ ศิริโรจน์, คชาวุธ ทองไทย, ธงชัย รักษ์รงค์)

ยุคปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๙

เริ่มมีนักดนตรีรุ่นใหม่ทำงานบันทึกเสียง เช่น วงสะพาน (พีช สะพาน และ สุเมธ สะพาน - บ้านปากนคร) ซึ่งรวมตัวกันในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ แต่ได้บันทึกเสียงในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยการชักนำของ ธงชัย รักษ์รงค์ วงมาลีฮวนน่า มีเพลง “สะพานไม้หมาก” เป็นเพลงนำ

วงด้ามขวานเป็นแนวหน้าของกลุ่มศิลปินเมืองนครศรีธรรมราชที่สร้างสรรค์ผลงานเพลงและบันทึกเสียงกับส่วนกลาง

อัลบั้มบุปผาชน ของวงมาลีฮวนน่า ที่มีเพลง “หัวใจหรือใจ” สร้างปรากฏการณ์โด่งดังระดับประเทศ

“วงทีปาวลี” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวง นาคอน มีเพลง “แต่ก่อน” ที่แต่งและร้องนำ โดยศุภกร วงศ์เมฆ ซึ่งต่อมาได้แยกตัวออกมาเป็นศิลปินเดี่ยว ในนาม ตูต นาคอน วงโคเคน (ท่าเรือ) ต่อมายุบเป็น วงไอดิน (โสภณ ร้องนำ) และได้บันทึกเสียง ๑ ชุด วงราชฎ (คลองห้วย) รวมตัวกันจากการเปิดร้านอาหาร บ้านพระจันทร์เรื่องฤทธิ์ โดย ปู และ สุราษฎร์ เล่นดนตรี ตามงานกิจกรรม และได้บันทึกเสียงเพลงที่แต่งเอง หลายชุดด้วยกัน

ในช่วงปลายทศวรรษนี้ ได้เกิดปรากฏการณ์บวงสรวงเสด็จพ่อ ร.๕ ที่สนามหน้าเมือง โดยการใช้รำวงเวียนครกแก้บน หลังจากนั้นจึงเกิดการประกวดวงดนตรีรำวงเวียนครกที่ศาลาประดู่หก ใน พ.ศ. ๒๕๔๗ วงดนตรีที่ได้รับชนะเลิศ คือ วงดาวกระจาย (ผู้บุกเบิกดนตรีรำวงเวียนครก)*

ยุคปี ๒๕๕๐-๒๕๕๙

ได้เกิดวงดนตรีรำวงเวียนครกขึ้นมาากวง เช่น วงกำแพง (ท้าวราชฎ์ กำแพงเช่า), เบส ซาโดว์ (หลังเทคนิค), เมฆขลา เมืองคอน (สี่แยกคูขวาง), ไชยมนตรี, วงห้วยพาน (นาเคียน), วงแจกัน (หัวถนน), วงเพื่อนเพ (หลังเทคนิค เล็ก คี๋ยบอร์ด อติตวงนาคอนเป็นหัวหน้าวง), วงละเมียด บันเทิงศิลป์, วงตะวันแดง (หน้าสถานีรถไฟ), วงอิสระ (หัวอิฐ), ละอองดาว เดอะคิง (สี่แยกชลประทาน) ส่วนวงกลองยาว ก็เริ่มมีการรวมตัวกันหลายคณะ เช่น รำวงกลองยาวลู่วี (ซอยโรงเจ สวนจันทร์) เป็นต้น

ในยุคนี้ เริ่มมีวงดนตรีรุ่นใหม่ที่รวมตัวกันจากการเล่นกันในร้านอาหาร และออกרבใช้สังคม ตามโอกาสต่าง ๆ เช่น วงคันทรี แบนด์ (ร้านคันทรีโฮม), วงฝรั่งอุทาน (Farangutan) มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่สมาชิกล้วนเป็นครูสอนภาษาต่างประเทศ และเป็นชาวต่างชาติ รวมตัวกันที่ร้านบ้านพระจันทร์เรื่องฤทธิ์ ของวงราชฎ, วงสิงห์สยาม รวมวงกันเล่นดนตรีแนวเร็กเก้ และทำร้านอาหาร ชื่อ BooG Bar, และ วงเมษาใจแบนด์ ซึ่งเป็นกลุ่มศิษย์วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช

ยุคปี ๒๕๖๐-ปัจจุบัน

เป็นช่วงที่แนวดนตรีเริ่มปรับเปลี่ยนไปตามสมัยนิยมของกระแสโลก ได้เกิดวงดนตรีน้องใหม่ที่เล่นดนตรีแนวเร็กเก้ ออกบริการตามงานปาร์ตี้ต่างๆ ของชาวไทยและต่างชาติ วงดนตรีโดดเด่นในเมือง นครยุคนี้ เช่น Nakhon Si Thammaroot, และวงโฮโบ ลัลลาบาย (Hobo's Lullaby) ซึ่งเป็นวงดนตรีแนวเร็กเก้น้องใหม่มีนิกกี หัวไทร ร้องนำและเล่นกีตาร์ รวมตัวกันที่บ้านปากนคร เล่นดนตรีบริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติตามเกาะแก่งฝั่งอ่าวไทย และอันดามัน ในช่วง Hi-Season**

* สุเมธ สอดจิตต์ “ดนตรีผสมผสานของกลุ่มนักดนตรีแปลกประหลาด” (The Contemporary Music of The Exotic Musician Club)

** สัมภาษณ์ คุณเด่น กีตาร์ จ.ส.อ.วัชร ปานช่วย ๑๔ พ.ค. ๒๕๖๑, เล็ก เพื่อนเพ - ฤทธิ์ ประทุมทอง ๑๔ พ.ค. ๖๑, รังสฤษดิ์ ภูรังใหม่ ๑๔ พ.ค. ๖๑

๗. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๗.๑ อาหารและโภชนาการ

อาหารท้องถิ่นอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชดั้งเดิม น่าจะเกิดจากภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น ยุคที่ชาวอินเดียเข้ามาเผยแผ่ศาสนาทั้งพุทธและพราหมณ์ จึงมีการนำเครื่องเทศ และพืชผักสมุนไพร ในท้องถิ่นมาประสมกับเนื้อสัตว์บกสัตว์น้ำ ตลอดจนคิดหาวิธีการปรุงด้วยเครื่องแกงต่าง ๆ จนมีความเป็นเอกลักษณ์จากถิ่นอื่นมากขึ้น

ล่วงมาถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มีชาวมอญเข้ามาตั้งรกราก จึงมีอาหารแบบชาวมอญเข้ามา อยู่ในชีวิตประจำวันของชาวเมือง โดยเฉพาะ “ขนมจีน” นำมาดัดแปลงรับประทานควบคู่กับน้ำแกงรสเข้มข้น แบบเครื่องเทศอินเดียที่มีอยู่ก่อนแล้ว

ส่วนการอพยพเข้ามาค้าขายและเคลื่อนย้ายถิ่นของชาวจีนในช่วง ๓๐๐ ปีก่อน ได้ก่อให้เกิดวิธีการปรุงอาหารด้วยกระทะ รวมทั้งวิธีการถนอมอาหารขึ้นในรูปแบบอาหารหมัก ดอง ผัด และ ต้มจืดเข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมในการกินอาหารของชาวอำเภอเมืองด้วย

การปรุงอาหารของชาวนครศรีธรรมราช มีด้วยกันหลายวิธี เช่น การแกง การทำน้ำซุบ การเลียง การนึ่ง การหมัก การดอง การปิ้งย่าง การต้ม การยำ ส่วนขนมก็มีหลายวิธี เช่น การต้ม การเชื่อม การฉาบ การปิ้งย่าง การหมก การบวด การทอด การกวน การคั่ว การนึ่ง เป็นต้น

ลูกหัวครกฉาบน้ำตาล (เมื่อดีมะม่วงหิมพานต์) เป็นขนมที่มีมาแต่สมัยโบราณ สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ประเภทอาหารดั้งเดิมของท้องถิ่นตั้งแต่โบราณที่หลงเหลือสืบทอดก็มีหลายชนิด เช่น แกงส้ม แกงสมรม แกงพุงปลา แกงเคยปลา อื้อพุงปลา แกงซี่เหล็ก แกงซี่ดี คั่วกลิ้ง แกงเท็ดเครง น้ำซุบโจร น้ำซุบโคร น้ำซุบแมงดา น้ำซุบลูกมุด น้ำซุบส้มขาม ยาพรว้าคั่ว ยาตะไคร้ ยาเหมงพรว้า เลียงเคย เลียงเท็ด เลียงผักหมลิ่ง เลียงลอกอ ต้มเค็ม ต้มปลาบอก ต้มเปรต ต้มส้มปลาหมอ ต้มหนาง ต้มดินวัว ไก่ต้มขมิ้น ปลาเปรี้ยว ปลาแปงแดง ปลาส้ม ปลาไสวน ขนมจีน ข้าวยาคูลูก ข้าวยาทรงเครื่อง ห่อหมก ข้าวมันแกง หมูชึ่งจําเหนียว เป็นต้น

ลูกเนียงที่รับประทานเป็นผักสดเคียงกับอาหาร แปรรูปเป็น “ลูกเนียงต้ม” รับประทานคู่กับมะพร้าวขูดคลูกน้ำตาล

ขนมในอำเภอเมืองได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอื่นมาผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิม จนกลายเป็นขนมประจำถิ่น เช่น พอง ลา ขนมบัว ตีชำ จู้จุน ปะดา จำปาตะทอด ขนมเบื้อง ขนมครกเหนียว ขนมกง ขนมไข่ปลา ขนมกวนขาว ขนมขี้มัน ทูเรียนกวน จำปาตะกวน ข้าวยาคุ เหนียวกลอย เหนียวขาว เหนียวเหลือง เหนียวเซงา ขนมลูกโหนด ข้าวเกรียบ ข้าวตอก เหนียวปิ้ง ขนมจาก เหนียวหลาม ลูกจันอับ ลูกจันฉาบ เหนียวห่อกล้วย หนมต้ม ขนมโค ลูกเนียงต้ม ลูกประตัม หัวมันขี้หนูต้ม ถั่วฝรังต้ม ขนมขี้มอด ลูกโกควัว หัวครกควัว หัวครกฉาบ ขี้หมาพองเซ มังคุดคัต ลูกประคั่ว

มังคุดคัต มีลักษณะกรอบ อร่อยหวานมันอมเปรี้ยว เป็นของกินเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเมืองไปแล้ว

๗.๒ การแพทย์พื้นบ้านของเมืองนครศรีธรรมราช

หมอยาสับเครื่องยา

เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา การแพทย์แผนปัจจุบันไม่มี ต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ มาผู้รักษาผู้ป่วยที่ชาวนครเรียกว่า “หมอ” หรือหมอแผนโบราณ หรือหมอกกลางบ้านผู้ทำหน้าที่หมอจะต้องเป็นผู้มีความรู้หลากหลายที่ได้รับการถ่ายทอดจากรรพชนที่เป็นหมอมาก่อนและได้สั่งสอนเอาไว้ นอกจากนี้ก็ได้มีการบันทึกไว้ในสมุดไทย (ที่เรียกว่า “บุต”) ในฐานะเป็นตำรายาหมอแผนโบราณ

เรื่องการรักษาผู้ป่วยในอดีตของเมืองนครศรีธรรมราช

ก่อนหน้าจะมีโรงพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน ผู้ป่วยต้องไปหาหมอกกลางบ้าน ซึ่งมีทั้งพระสงฆ์และฆราวาสซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ วัดเป็นสถานที่รวบรวมสรรพวิทยาเอาไว้ และได้ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์และผู้มาอุปสมบท เมื่อลาสิกขาออกไปก็จะมีความรู้ติดตัว

ไปประกอบอาชีพได้ วิชาแพทย์แผนไทยเป็นวิชาหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้ไปจากวัด บุคคลเหล่านี้เมื่อได้ทำการรักษาผู้ป่วยจนเกิดความชำนาญหรือมีประสบการณ์สูง ทางราชการมักแต่งตั้งให้ทำหน้าที่แพทย์ประจำตำบล ดูแลชาวบ้านในเขตตำบล เป็นการช่วยเหลือทางการ เช่น หมอแคว้น มุกดา เป็นแพทย์ประจำตำบล ศาลามีชัย เป็นต้น ในยุคแรก ๆ มีหมอหลายประเภท เช่น

หมอทำคลอด ชาวนครเรียกหมอกลุ่มนี้ว่า “หมอแม่ทวน” (หมอต้าแย) ผู้ทำคลอด เป็นผู้หญิงที่มีประสบการณ์ มีความรู้สำหรับดูแลแม่ผู้ที่ตั้งท้องให้ได้รับความสะดวกปลอดภัย เช่น นางเฟื้อ พันธุ์ทิพย์แพทย์ เป็นภรรยาของหมอแก้ว พันธุ์ทิพย์แพทย์ เป็นต้น

หมอกระดุกกำลังเข้าเฝือกให้กับผู้ที่มารับการรักษา

หมอกระดุก กระดุกหัก กระดุกแตก หมอจะทำการตรวจและวินิจฉัยว่าจะรักษาอย่างไร มีการเข้าเฝือก มีน้ำมันที่ได้ปรุงขึ้นเพื่อใช้รักษาทั้งทาและดื่ม เช่น พระอาจารย์จบ เจ้าอาวาสวัดธาราวดี บางจาก เป็นต้น

หมอรักษาโรคทั่วไป เมื่อวินิจฉัยจากอาการของผู้ป่วยแล้ว หมอทำการปรุงยาตามความรู้ และประสบการณ์ มียาต้ม ยากลอน (เม็ด) เป็นต้น เช่น หมอแก้ว พันธุ์ทิพย์แพทย์ เป็นต้น

หมอเด็ก หมอรักษาเด็กในอดีตของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีอยู่มาก แต่ที่มีชื่อเสียง รู้จักกันมากคือ

๑. หมอปาน สงกุมาร มีสถานที่รักษาอยู่หลังศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช
๒. หมอบุญ จรประดิษฐ์ มีสถานที่รักษาอยู่หน้าวัดจันทาราม ตำบลท่าวัง

หมอยากวาดยาเด็ก

แม่หมอทั้งสองได้ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว แต่ชื่อเสียงก็ยังเป็นที่รู้จักของคนในเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างดี มีโรคชนิดหนึ่งที่เกิดกับเด็กเล็กเรียกว่า “ซาง” มีลักษณะเป็นเม็ดขึ้นในปาก ในคอ ลิ้นเป็นฝ้า มีอาการเด็กไม่ตี่มนม ไม่กินข้าว ปวดหัวตัวร้อน มีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น ซางเพลิง ซางน้ำ ซางขโมย ซางโจร และซางโค คุณหมอทั้งสองจะรักษาให้หายเจ็บป่วยได้ โดยใช้ยากวาดซางที่ผลิตมาจากตัวยาคือเป็น ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยใช้เนื้วทาตัวยาคแล้วล้างเข้าไปในปากของเด็กเล็กเพียง ๑-๒ วัน เด็กก็จะตี่มนม กินอาหารได้ ผู้ทำหน้าที่กวาดซางให้เด็กพูดกันว่า จะต้องเอามือล้างปากจระเข้ สรรพคุณของตัวยาคที่ใช้กวาดซางเด็กเล็กสามารถกำจัดโรคซางในช่องปากเด็กเล็กได้ จนทำให้ยานี้เป็นที่รู้จักกันกว้างขวาง ในอำเภอเมืองมาตราปัจจุบัน

ในกาลต่อมาเมื่อแพทย์แผนปัจจุบันเกิดขึ้น กระทรวงสาธารณสุขเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านของแพทย์พื้นบ้าน จึงได้มีการจัดทำหลักสูตร พร้อมทั้งจัดการศึกษาเพื่อทำการสอบวัดความรู้ ด้านภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนโบราณมาเป็นแพทย์แผนไทย มีการตั้งสภาแพทย์แผนไทยโดยมีนายกสภาเป็นประธานในการอนุมัติใบประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทย ได้มีสำนักเรียนเกิดขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราช มีผู้สนใจเข้าศึกษาเพื่อรับใบอนุญาตประกอบอาชีพถึง ๓ สาขา คือ

๑. สาขาเภสัชกรรม เพื่อรับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะจากกระทรวงสาธารณสุข ใช้อักษรย่อว่า “บ.ภ.” (เป็นผู้ประกอบตัวยาค)
๒. สาขาเวชกรรม เพื่อรับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะจากกระทรวงสาธารณสุข สาขาเวชกรรม ใช้อักษรย่อว่า “บ.ว.” (เป็นหมอรักษาผู้ป่วย)
๓. สาขาสูติกรรม เพื่อรับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะจากกระทรวงสาธารณสุข สาขาผดุงครรภ์ ใช้อักษรย่อว่า “บ.ผ.” (เป็นผู้ทำคลอด)

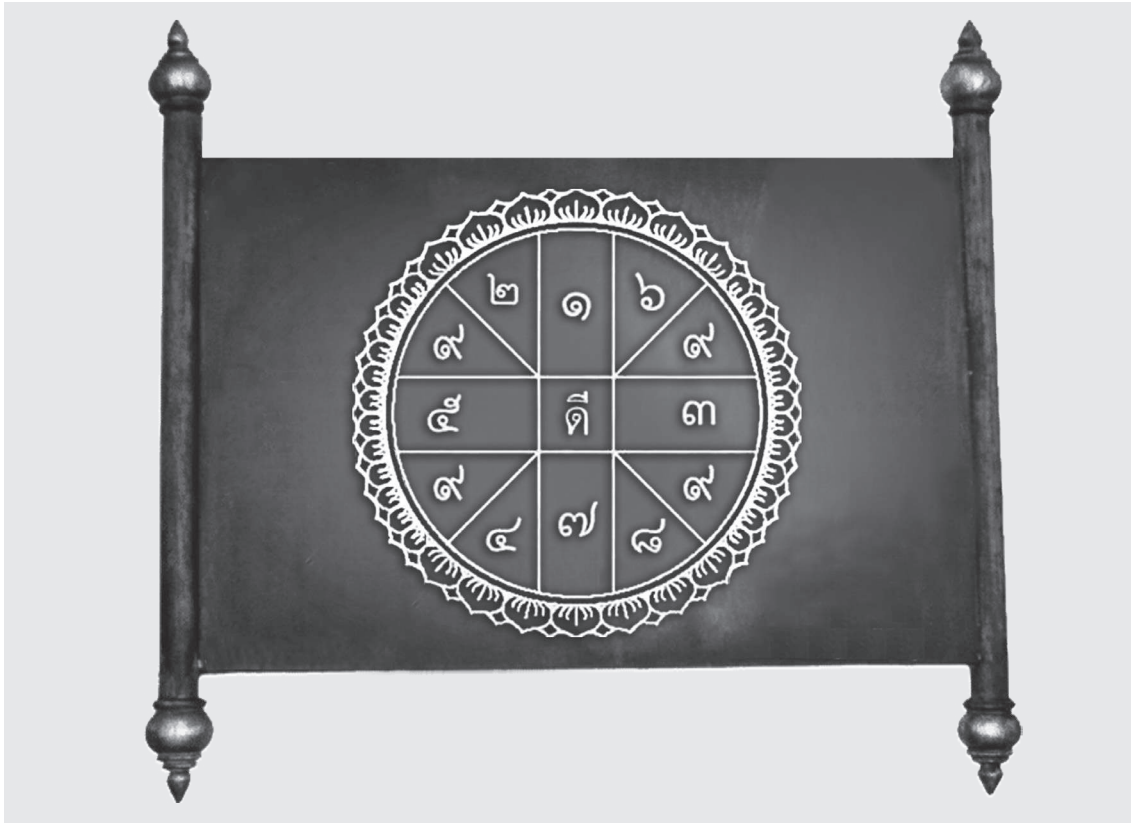
วัดศาลามีชัย

วัดโคกชатур

เฉพาะอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีสำนักเรียนวิชาแพทย์แผนไทยมีสองแห่ง คือที่ วัดศาลามีชัย มีหมอกีชา วิมลเมธี บ.ภ.บ.ว.บ.ผ. เป็นอาจารย์ใหญ่ ผู้ขออนุญาตเปิดสำนักเรียนมีลูกศิษย์จำนวนมาก อีกสำนักคือวัดโคกชатур มีหมออุดรพันธุ์ แก้วสีขาว บ.ภ.บ.ว. เป็นอาจารย์ใหญ่ผู้ขออนุญาตเปิดสำนักเรียนมีลูกศิษย์ไม่น้อยเช่นกัน และได้ขยายสำนักเรียนไปในต่างจังหวัดด้วย เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

๗.๓ โหราศาสตร์และดาราศาสตร์

กระดานชนวนโหราศาสตร์

โหราศาสตร์มาจากศัพท์ ๒ คำ คือ โหร หมายถึงผู้พยากรณ์โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก

ศาสตร์ หมายถึงระบบวิชาความรู้ ส่วนคำว่าดาราศาสตร์ หมายถึงระบบวิชาความรู้เรื่องดวงดาว

รวมโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ จึงหมายถึงระบบความรู้เรื่องของดวงดาวโดยผู้พยากรณ์ (โหร) อาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก นครศรีธรรมราชแม้จะเป็นเมืองพุทธ แต่การพยากรณ์เกี่ยวกับเรื่องดวงดาวก็ยังคงมีความเชื่อเรื่อง “โหร” โหรเป็นตำแหน่งสำคัญที่พระมหากษัตริย์แต่งตั้งขึ้นเพื่อทำนายและประกอบพิธีต่าง ๆ จึงได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นพระโหราจารย์ มีหน้าที่ให้คำแนะนำ (พยากรณ์) เช่น วันสงกรานต์ เป็นวันที่พระอาทิตย์โคจรเข้าสู่ราศีเมษ มีอยู่ ๓ วัน คือ วันยกขึ้นสู่ราศีเมษวันหนึ่ง วันเนา (ว่าง) วันหนึ่ง และวันเถลิงศกวันหนึ่ง รวมเรียกว่าวันสงกรานต์ เป็นวันขึ้นปีใหม่เดิมของไทย และถือเป็นวันเปลี่ยนปีจุลศักราชใหม่ นอกจากนี้เมื่อมีการตั้งบ้าน (สร้างบ้าน) ก็ยังนิยมตั้งศาลพระภูมิตามตำราพรหมจูติ และปฐมจินดา ซึ่งเป็นตำราโบราณที่โหรจะต้องศึกษาให้เข้าใจเรื่องฤกษ์ เรื่องยาม ดีธิ ข้างขึ้น ข้างแรม ของปีนั้น ๆ ทั้งวันเดือนปี นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการสักการะและสังเวยให้ถูกต้องตามตำรา ตั้งแต่เกิดจนตาย จะต้องดูฤกษ์ ดีธิ ยาม จนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่มีรากเหง้าความเชื่อมาจากพราหมณ์ ดังนั้นเรื่องโหราศาสตร์และดาราศาสตร์จึงยังมีอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ จนอาจกล่าวได้ว่าพุทธกับพราหมณ์ตัดกันไม่ขาด

ในอดีตมีพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีมีอยู่มากมายในอำเภอเมือง มักจะได้รับเชิญให้ไปทำพิธี เช่น ยกเสาเอก ขึ้นบ้านใหม่ ตั้งศาลพระภูมิ บวงสรวงศาสนสถาน ประกอบพิธีกรรม บูชาเทพ เห็นได้เมื่อครั้งสร้างจตุคามรามเทพที่หลักเมืองนครศรีธรรมราช ก็อาศัยพิธีกรรมตามความเชื่อของพราหมณ์แทรกอยู่มาก ปัจจุบันนี้ยังมีหมอดูทำนายทายชะตาอยู่ในวัดต่าง ๆ ของเมือง แม้ว่าพระพุทธศาสนาสอนว่าต้องเชื่อกฎแห่งกรรม ไม่มีใครจะมาบันดาลให้เราดีหรือชั่วได้ขึ้น ทั้งหมดล้วนขึ้นอยู่กับการทำงานของตัวเองดวงดาวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายไม่สามารถทำให้เราได้ แต่นักปราชญ์ไม่น้อยก็พยายามเอาเรื่องดวงดาวโดยเฉพาะเทวดานพเคราะห์มาสอนແຜ່ງแนวปรัชญาทางพระพุทธศาสนา เช่น

พระอาทิตย์	มีกำลัง	๖	จึงใช้อุทาทา	สวด	๖ จบ
พระจันทร์	มีกำลัง	๑๕	จึงใช้ยันทุนา	สวด	๑๕ จบ
พระอังคาร	มีกำลัง	๘	จึงใช้ยัสสุสสุภาวโต	สวด	๘ จบ
พระพุธ	มีกำลัง	๑๗	จึงใช้สพพาสีา	สวด	๑๗ จบ
พระเสาร์	มีกำลัง	๑๐	จึงใช้ยโธห์	สวด	๑๐ จบ
พระพฤหัสบดี	มีกำลัง	๑๙	จึงใช้อุปปสนเนหิ	สวด	๑๙ จบ
พระราหู	มีกำลัง	๑๒	จึงใช้กินนุสสนตรมานโนว	สวด	๑๒ จบ
พระศุกร์	มีกำลัง	๒๑	จึงใช้ปริดต	สวด	๑๒ จบ
พระเกตุ	มีกำลัง	๙	จึงใช้ชยโนโต	สวด	๙ จบ

รวมแล้วได้ ๑๐๘ เท่ากับพระพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ๑๐๘ พร้อมทั้งกำหนดว่าเทวดาองค์ใดเสวยก็ได้ บทสวดพระปริตรเป็นการบูรณาการทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ พร้อมกันนั้นก็พยายามเอาชื่อของดวงดาวมาเป็นประจำพระพุทธรูปวันเกิด เช่น คนเกิดวันอาทิตย์ บูชาพระปางถวายเนตร เป็นต้น

ด้วยเหตุที่โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ยังฝังอยู่ในความเชื่อของผู้คนอยู่มาก ดังนั้นการดูฤกษ์ยามในการปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ ฤกษ์แต่งงาน ฤกษ์ทำงานมงคล จึงยังมีอยู่ในบ้านเมืองนี้มาตราบถึงปัจจุบัน

๗.๔ การตั้งถิ่นฐานและชัยภูมิ

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรตามพรลิงค์ มีอาณาเขตอยู่ละติจูด ๑๘ องศา ๒๕ ลิปดา ๑๒.๕ พิลิปดา และลองจิจูด ๙๙ ลิปดา ๑๗.๕ พิลิปดา การเลือกภูมิประเทศเพื่อตั้งเมืองเป็นพื้นที่ซึ่งมีความเหมาะสมและเป็นเอกลักษณ์ คือตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอ่าวไทย หรือทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายูก่อนมาทางตอนเหนือเล็กน้อย ส่วนด้านตะวันตกของตัวเมืองจดฝั่งทะเลอันดามัน จึงมีลักษณะเด่นที่สรุปได้ว่า

๑. อยู่ริมทะเลและอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลาง โดยมีอาณาจักรสำคัญ ๆ อยู่ในรัศมีโดยรอบทั้งทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ ในระยะที่ไม่ต่างกันมากนัก มีลำคลองหลายสาย ที่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือเข้าสู่ตัวเมืองได้สะดวก จึงเหมาะที่จะเป็นศูนย์กลางของบรรดาเมืองท่าค้าขายชายทะเล ใช้อาศัยหลบคลื่นลม พายุแฉะหาเสบียง ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าได้สะดวก จึงได้ตั้งถิ่นฐาน

และเป็นเส้นทางผ่านของเรือที่จะเดินทางเข้าดินแดนแถบลุ่มเจ้าพระยา หรือแล่นลงไปยังปลายแหลมมลายู ตลอดเรือที่จะแล่นไปตะวันออกของอ่าวไทย เช่น ปราจีนบุรี อีสานปุระ และอินโดจีน คือ ขอม พุทนาน และจามปา อาณาจักรตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราชจึงเป็นเสมือนประตูทางผ่านหรือชุมทางเดินเรือของนานาชาติในคาบสมุทรแห่งนี้นั่นเอง

๒. ริมฝั่งทะเลมีสันทรายยาวเหยียดอยู่สองแนว คือ สันทรายแนวนอกชิดทะเลยาวเหนือสู่ใต้ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร กว้าง ๕๐๐ เมตร สันทรายในอยู่ห่างทะเล ประมาณ ๔๐-๕๐ กิโลเมตร มีขนาดสั้นและขาดเป็นช่วง ๆ เล็กบ้างใหญ่บ้าง บนสันทรายนี้เองเป็นที่ตั้งเมือง ที่พุทธสถานและเทวสถาน กระจายตัวคู่กับชุมชน เป็นสันดอนทรายซึ่งน้ำไม่ท่วม ระหว่างสันทรายมีที่ราบลุ่ม มีภูเขาด้านตะวันตก (เทือกเขานครศรีธรรมราช) ที่เป็นส่วนเกือกูลทำให้นครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ ใช้เป็นที่ทำนา ทำสวน ทำไร่ เพาะปลูก และทำการประมงเลี้ยงผู้คนได้อย่างพอเพียง

๓. ในอดีตอาณาเขตเมืองนครศรีธรรมราชเดิมจรดริมฝั่งทะเลทั้งฝั่งตะวันออก (ทะเลหน้าใน) และฝั่งตะวันตก (ทะเลหน้านอก) ตั้งแต่ กระบี่ ตรัง พังงา อยู่ในเขตการปกครองของนครศรีธรรมราชมาก่อน โดยใช้แม่น้ำตรังเป็นเส้นทางเชื่อมแทนการเดินทางข้ามแหลมมลายูที่ช่องแคบมะละกา

๔. เทือกเขานครศรีธรรมราช เป็นเสมือนหลักแกนกลางของคาบสมุทร เป็นต้นกำเนิดลำน้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำหลวง (ตาปี) ยอดเขาสูงสุดของภาคใต้คือเขาหลวง จึงมีการตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณหาดทรายแก้วตั้งแต่ทิศใต้ที่ตำบลท่าเรือไปจรดทิศเหนือที่ตำบลทุ่งไผ่ อำเภอสิชล ยาวร่วม ๑๐๐ กิโลเมตร

การปกครองท้องถิ่นที่นครศรีธรรมราช กรณีเทศบาลนครศรีธรรมราช

การปกครองท้องถิ่นในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) ในรัชสมัยดังกล่าวได้เริ่มจัดการบริหารราชการแผ่นดินทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค กำหนดให้มีกระทรวง กรม ในส่วนภูมิภาคมีเมืองและมณฑล โดยเริ่มให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น กำหนดให้มีพระราชบัญญัติสุขาภิบาลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ มีการจัดตั้งสุขาภิบาลในหัวเมืองที่เมืองสมุทรสาคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ และตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้มีการจัดตั้งสุขาภิบาลตามหัวเมืองต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติ สุขาภิบาล ซึ่งกำหนดให้มีสุขาภิบาล ๒ ประเภท คือสุขาภิบาลเมือง และสุขาภิบาลตำบล

ในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีองค์การปกครองท้องถิ่นจำนวน ๑๘ แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เทศบาลนคร ๑ แห่ง คือ เทศบาลนครศรีธรรมราช เทศบาลเมือง ๑ แห่ง คือ เทศบาลเมืองปากพูน เทศบาลตำบล ๕ แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลท่าแพ เทศบาลตำบลบางจาก เทศบาลตำบลปากนคร เทศบาลตำบลโพธิ์เสด็จ และเทศบาลตำบลท่าจี่ ส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอีกประเภทหนึ่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีจำนวน ๑๐ แห่งได้แก่

- อบต. กำแพงเซา
- อบต. ไชยมนตรี
- อบต. ท่าซึก
- อบต. ท่าเรือ
- อบต. ท่าไร่
- อบต. นาเคียน
- อบต. นาทราย
- อบต. บางจาก
- อบต. ปากนคร
- อบต. มะม่วงสองต้น

ประวัติการจัดตั้งสุขาภิบาลเมืองที่นครศรีธรรมราช

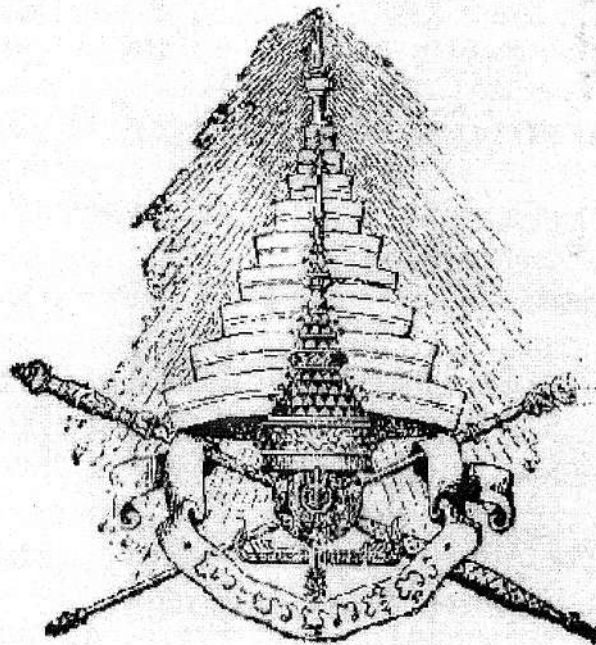
เมืองนครศรีธรรมราชในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีสภาพความเจริญควรจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ พระยาศิริธรรมบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองนครศรีธรรมราชได้ประชุมกรรมการผู้ใหญ่ผู้น้อย กำหนดผู้ใหญ่บ้านและพ่อค้าราษฎรทั้งหลาย ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในตำบลท่าวัง ตำบลคลัง ตำบลประตูไชยเหนือ และตำบลพระเสื่อเมือง ท้องที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ชี้แจงถึงประโยชน์การจัดตั้งท้องถิ่นเป็นสุขาภิบาลในเขต ๔ ตำบล ที่ประชุมเห็นชอบว่าเป็นประโยชน์ดีควรจัดขึ้น จึงได้ประชุมกำหนดเขตที่จะตั้งสุขาภิบาล และได้เสนอเรื่องราวขอจัดตั้งผ่านทางสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ข้าหลวงเทศาภิบาล ผู้สำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช

เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ผู้สำเร็จราชการมณฑลได้ส่งหนังสือที่เรียกว่า “ใบบอก” การขอจัดตั้งสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชไปยังเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และต่อมาเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๙ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย คือ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ อนุชาในรัชกาลที่ ๖ ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตออกประกาศการใช้พระราชบัญญัติจัดสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสว่า

“ควรจะจัด แต่เขตนั่นไม่เข้าใจ อนุญาตโดยความเชื่อ ขอให้ผ่อนผันให้ดี เพราะเมืองนครยังไม่สู้แน่นหนาเหมือนเมืองสงขลา”

สำนักงานเทศบาลนครนครศรีธรรมราชเมื่อแรกตั้ง

ราชกิจจานุเบกษา

ประกาศใช้พระราชบัญญัติศึกษาภิบาล
ตำบลท่าฉลวย ตำบลคลอง ตำบลประจวบคีรีขันธ์
ตำบลพระเสด็จเมือง ท้องที่อำเภอเมืองฯ นครศรีธรรมราช

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ใช้ประกาศ ทราบทั่วกัน ว่า
ตาม ความใน พระราชบัญญัติจัดการ ศึกษาภิบาล ตาม หัวเมือง รัตนโกสินทร์
ศก ๑๒๗๗ มาตรา ๒ มีข้อความว่า ถ้าจะ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ ใช้พระราชบัญญัตินี้ ใน ตำบลใด เมื่อใด จะได้ ประกาศใน หนังสือ
ราชกิจจานุเบกษา แต่ใน ท้อง ที่ ๆ จะใช้พระราชบัญญัตินี้ ด้วย เป็น
ตำบลนั้น

เล่ม ๒๗ หน้า ๒๓ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ กันยายน ๑๒๙

บัดนี้ สมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี เจ้าฟ้ากรมขุนตมบุรีราเมศวร์ ข้าหลวง
เทศาภิบาล ผู้สำเร็จราชการ มณฑล นครศรีธรรมราช มี โบบอก เข้ามา
กราบบังคมทูล พระกรุณาว่า เมือง นครศรีธรรมราช เป็น ที่ ตั้ง สมุดดำเนา
ประชุมการ คำชาย มีบ้าน เว้น แด ผู้ คน มา: สมควร จะจัดการ ศุขาภิบาล
ตาม พระราชบัญญัติ ศุขาภิบาลได้ แต่ การ ที่ จะ จัด ศุขาภิบาล ใน ชั้น แรก
ควร จะ จัด ตั้ง ใน ตำบล ท่าวัง ตำบล คลัง ตำบล ประดู่ไชยเหนือ ตำบล
พระเสื่อเมือง ใน ท้อง ที่ อำเภอ เมือง ๆ นครศรีธรรมราช ก่อน สมเด็จพระ
พระเจ้าสุทนต์มณี เจ้าฟ้า กรมขุนตมบุรีราเมศวร์ ข้าหลวง เทศาภิบาล
ผู้สำเร็จ ราชการ มณฑล นครศรีธรรมราช จึง ได้ มี รับ สั่ง ให้ พระยาศิริ
ธรรมบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมือง นครศรีธรรมราช เรียก ประชุม กำหนด
ผู้ใหญ่บ้าน แด่ คลุหนัด ใน ตำบล ทั้ง ๔ นี้ ปฤกษา เห็น ชอบ พร้อม กัน ว่า
ควร จะ จัด ศุขาภิบาล ตาม พระราชบัญญัติ ใน ท้อง ที่ ๔ ตำบล นี้ แด้ว

เมื่อได้ ทรง ทราบ ความ ตาม โบบอก ฉนี้ ทรง พระราชดำริ เห็น ชอบ
ด้วย จึง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต
ให้จัดการ ศุขาภิบาล ที่ ตำบล ท่าวัง ตำบล คลัง ตำบล ประดู่ไชยเหนือ
ตำบล พระเสื่อเมือง เมือง นครศรีธรรมราช ตั้ง แต่ เดือน สิงหาคม
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๙ เป็น ต้นไป คือ

วันที่ ๔ กันยายน ๑๙๓๗ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๗ หน้า ๖๔

๑ ศุขาภิบาลที่จะจัดขึ้นนี้ จัดอย่างศุขาภิบาลเมือง ตามพระราชบัญญัติจัดการศุขาภิบาลตามหัวเมือง รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๗

๒ กำหนดเขตศุขาภิบาลในชั้นต้น คือ ด้านเหนือจดถนนชอยริมกำแพงด้านใต้ของวัดประดู่ ตกถึงคลองไปท่าแพแต่ท่งนวม้ายศวันออกกว้าง ๑๕ เส้น ด้านใต้จดกำแพงเมืองด้านใต้ตกที่คลองบ้านหัวท่าแถมุมกำแพงเมืองด้านศวันออกกว้าง ๑๓ เส้น ๑๔ วา ด้านศวันออกจดกำแพงเมืองแต่ท่งนาหยามยาว ๑๑๐ เส้น ๑๘ วา ด้านศวันตกจดคลองท่าคี่ฝั่งศวันตกยาว ๑๐๗ เส้น ๑๕ วา ค่อยไปเมื่อจะขยายเขตศุขาภิบาลยิ่งกว่าตำบลทั้ง ๔ นี้ออกไปทางใดเพียงใด จะได้ประกาศค่อยไปโดยลำดับ

๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินภาษีเรือนโรงร้านที่เก็บได้ในเขตศุขาภิบาล ให้เป็นผลประโยชน์สำหรับบำรุงในการศุขาภิบาลตามพระราชบัญญัติจัดการศุขาภิบาลตามหัวเมือง รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๗

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๓ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๙
เป็นวันที่ ๑๕๒๕๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

เขตศุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อแรกตั้ง

กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศกำหนดเขตศุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๙ ดังนี้

“ด้านทิศเหนือจรดถนนซอยริมกำแพงวัดประดู่ ด้านใต้ตักถึงคลองไปท่าแพ และทุ่งนาตะวันออก กว้าง ๑๕ เส้น ด้านใต้จรดกำแพงเมืองตักที่คลองบ้านหัวท่า และมุมกำแพงเมืองด้านตะวันออก กว้าง ๑๓ เส้น ๑๔ วา ด้านตะวันออกจรดกำแพงเมือง และทุ่งนาหยาบยาว ๔๐ เส้น ๑๘ วา ด้านตะวันตกจรดคลองท่าดีฝั่งตะวันตก ยาว ๑๐๗ เส้น ๑๕ วา เป็นเขตศุขาภิบาล”

หน้าที่ของศุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อแรกตั้ง

ตามหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวไว้ว่า

“ส่วนการที่จะต้องจัดการในชั้นต้นนี้ คือ

๑. การรักษาความสะอาด
๒. การจำหน่ายยาและพยาบาลการเจ็บไข้
๓. ซ่อมแซมถนนที่ชำรุดให้ดีขึ้น

และได้ประมาณเงินรายจ่าย สำหรับการที่จะต้องใช้จ่าย ทั้งการประจำและการจร คือ (๑) ค่าจ้างคนขับเกวียน ๒ คน ๆ หนึ่งปีละ ๑๘๐ บาท รวมหนึ่งปี ๓๖๐ บาท (๒) ค่าจ้างคนกวาดและรักษาถนน ๕ คน ๆ หนึ่งปีละ ๑๘๐ บาท เป็นเงิน ๙๐๐ บาท (๓) ค่าซื้อยา ๒๔๐ บาท (๔) ค่าจ้างคนพยาบาล ๒ คน ๆ หนึ่งปีละ ๑๘๐ บาท เป็นเงิน ๓๖๐ บาท (๕) ค่าอาหารคนไข้ ปีละ ๕๐๐ บาท (๖) ค่าเครื่องใช้ทำท่อน้ำและซ่อมแซมถนน ๑,๐๐๐ บาท (๗) ค่าเครื่องมือปีละ ๓๔ บาท (๘) ค่าจ้างช่าง ๑ คน ปีละ ๓๖๐ บาท รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๓๗๕๔ บาท”

พระยาศิริธรรมบริรักษ์ได้สำรวจบ้านเรือนราษฎรในเขตศุขาภิบาลแล้ว มีจำนวนเรือน ๒๕๓๓ หลัง ส่วนเงินภาษีโรงเรือนที่เก็บอยู่ตามอัตราเก่า เฉพาะเรือนที่อยู่ในเขตศุขาภิบาลนี้ จำนวนตก ๑๒๘ เงิน ๙๔๒ บาท

การเปลี่ยนแปลงเขตศุขาภิบาลครั้งแรก

จากการบริหารศุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราช ถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะกรรมการศุขาภิบาลได้รังวัดตรวจสอบเขตของศุขาภิบาล ปรากฏว่าบางด้านคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับประกาศเดิม คณะกรรมการศุขาภิบาลเมืองได้ประชุมปรึกษาหารือกันและลงมติว่าสมควรจะประกาศเปลี่ยนแปลงเขตให้ตรงกับความเป็นจริง จึงได้ทำหนังสือผ่านสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ไปยังกระทรวงมหาดไทย และเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต) ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตผ่านราชเลขาธิการ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ และได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ซึ่งกำหนดเขตศุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชใหม่ดังนี้

ก. **ทิศเหนือ** จากหลักเขตหมายเลขที่ ๑ ซึ่งอยู่ริมคลองเตยฝั่งตะวันตก เป็นเส้นขนานจากริมถนน วัดมะขามชุ่มปากเหนือตรงไปติดกับริมคลองที่นั่น และเลียบริมถนนวัดมะขามชุ่มปากเหนือกับริมถนน ขอยปากเหนือ ซึ่งตรงข้ามถนนวัดมะขามชุ่มไปทิศตะวันออก วัดจากปากถนนขอยนี้ออกไป ๔๕๐ เมตร จากหลักเขตหมายเลขที่ ๒

ข. **ทิศตะวันออก** จากหลักเขตหมายเลขที่ ๒ เป็นเส้นตรงไปทางทิศใต้ จดหลักเขตหมายเลขที่ ๓ ที่ริมคลองหน้าเมืองฝั่งใต้ ห่างจากมุมตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงเมือง ไปทางทิศตะวันออก ๒๕๐ เมตร จดริมคลอง จากหลักเขตหมายเลขที่ ๓ เป็นเส้นตรงไปทางทิศใต้ จากหลักเขตหมายเลขที่ ๔ ที่มุมกำแพงเมือง มุมตะวันออกเฉียงใต้

ค. **ทิศใต้** จากหลักเขตหมายเลขที่ ๔ เลียบกำแพงเมืองด้านใต้ไปทางทิศตะวันตก ต่อตรงจาก แนวกำแพงออกไปถึงคลองท่าดีฝั่งตะวันตก จากหลักเขตหมายเลขที่ ๕

ง. **ทิศตะวันตก** จากหลักเขตหมายเลขที่ ๕ เลียบคลองท่าดี คลองท้ายวัง คลองทุ่งปรัง และ คลองเตยฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือจากหลักเขตหมายเลขที่ ๑

คณะกรรมการสุขาภิบาลเมื่อแรกตั้ง

ในการบริหารสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราช ตามพระราชบัญญัติสุขาภิบาลหัวเมือง ได้กำหนด ให้มีคณะกรรมการสุขาภิบาล ซึ่งเป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. ประธานกรรมการสุขาภิบาล	พระยาศิริธรรมบริรักษ์
๒. ปลัดฝ่ายสุขา	หม่อมเจ้าประสบประสงค์
๓. นายอำเภอเมือง	หม่อมเจ้าประสบประสงค์
๔. แพทย์สุขา	ขุนวิจิตรโอสถ
๕. ช่าง	ขุนรองวิเศษ
๖. กำนันตำบลท่าวัง	นายหมี
๗. กำนันตำบลคลัง	พันหนู
๘. กำนันตำบลประตูไชยเหนือ	หมื่นวิจิตร
๙. กำนันตำบลพระเสื่อเมือง	พันช่วง

ก่อนการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ เมื่อ นครศรีธรรมราชได้จัดการปกครองท้องถิ่นในรูปสุขาภิบาลมาตั้งแต่วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นระยะเวลา ๒๕ ปีเศษ ผู้ว่าราชการเมืองที่ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสุขาภิบาลเมืองมีตามลำดับต่อไปนี้

๑. พระยาศิริธรรมบริรักษ์ (เย็น สุวรรณปัทม)
๒. พระยาประชาภิจักรจักร (ทับ มหาเปารยะ)
๓. พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (สิน เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
๔. พระยาสุรพลพิพิธ (เป้า สุมนดิษฐ์)
๕. พระยาบุรีสรธาธิการ (โจ้ กนิษฐรัต)
๖. พระยาอรรถนิพนธ์ปรีชา (ประเสริฐ อรรถนิพนธ์ปรีชา)
๗. พระยาสุราษฎร์ธานีศรีเกษตรนิคม (เต่า ศตะกูรมะ)

การเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาล

เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๗๕ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๗๕

ในด้านการปกครองท้องถิ่น ได้มีการตราพระราชบัญญัติเทศบาลเมื่อ พ.ศ. ๒๕๗๖ กำหนดให้มีเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล ทั้งนี้ให้ยกฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล สุขาภิบาลเมือง นครศรีธรรมราช ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๗๘

ในการจัดตั้งเทศบาลเมืองตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล จะต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกา พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๘ มีรายละเอียดดังนี้

พระราชกฤษฎีกา

จัดตั้งเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

พุทธศักราช ๒๕๗๘

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ตราไว้ ณ วันที่ ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๗๘

เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่เห็นสมควรจัดเขตต์ชุมนุมชนซึ่งมีสภาพเป็นสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราช ให้มีฐานะเป็นเทศบาลเมือง

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๔๒ วรรค ๑ และวรรค ๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๕๗๖ จึงให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้ให้เรียกว่า พระราชกฤษฎีกา จัดตั้งเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พุทธศักราช ๒๕๗๘

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชกฤษฎีกานี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้จัดเขตต์ชุมนุมชนในบรรดาตำบล อันเป็นที่ตั้งศาลว่าการจังหวัดนครศรีธรรมราช ตามเขตต์ที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔ ขึ้นเป็นเมือง มีฐานะเป็นเทศบาลเมืองมีนามว่า “เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”

มาตรา ๔ ให้กำหนดเขตต์เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราชไว้ดังนี้ คือ

ด้านเหนือ จากหลักเขตต์หมายเลขที่ ๑ ซึ่งตั้งอยู่บนคลองเตยฝั่งตะวันตกตรงตามแนวถนนวัดมะขามชุมต่อออกไป ห่างจากถนนไปอำเภอท่าศาลาตามเส้นดิ่งบนถนนนี้ฟากตะวันตก ๓๗๔ เมตร เติงตรงแนวถนนวัดมะขามชุมข้ามถนนไปอำเภอท่าศาลา ถึงหลักเขตต์ที่ ๒ บนฝั่งคลองไปท่าแพและทุ่งนาฝ่ายตะวันออกกว้าง ๘๔๔ เมตร

ด้านตะวันออก จากหลักเขตต์หมายเลขที่ ๒ เป็นเส้นตรงไปทางทิศใต้ ถึงหลักเขตต์หมายเลขที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งคลองหน้าเมืองปากใต้ และห่างจากมุมป้อมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงเมือง จากหลักเขตต์หมายเลขที่ ๓ เป็นเส้นตรงไปทางทิศใต้ ถึงหลักเขตต์ที่ ๔ ที่มุมกำแพงเมืองด้านตะวันออก

ด้านใต้ จากหลักเขตต์หมายเลขที่ ๔ เป็นเส้นตรงตามแนวกำแพงเมืองไปทางทิศตะวันตก ถึงหลักเขตต์ที่ ๕ ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งคลองท่าดี ฝั่งคลองท่าวัง ฝั่งคลองทุ่งปรัง ปากตะวันตก ข้ามทางรถไฟไปชุมทางห่างจากหลักกิโลเมตรที่ ๘๑๕ ของกรมรถไฟ ๒๔ เมตร แล้วข้ามสะพานตรงปลายถนนไปกิ่งอำเภอเขาแก้ว จนพบปลายคลองท่าวัง เลียบตามฝั่งคลองเตยปากตะวันตก จนถึงหลักเขตต์ที่ ๑ ดังปรากฏในแผนผังท้ายพระราชกฤษฎีกานี้

ตามเส้นแนวเขตต์ดังกล่าวในวรรคก่อน ให้มีหลักย่อยปักไว้เป็นระยะเพื่อแสดงแนวเขตต์ด้วยตามควร

มาตรา ๕ ที่ดินหรือโรงเรือนสิ่งปลูกสร้างของผู้ใดเหลื่อมล้ำเข้ามาในเส้นเขตต์ที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔ แม้แต่ส่วนหนึ่งส่วนใดให้ถือว่าที่ดินซึ่งติดต่อกันเป็นผืนเดียวกันนั้น หรือโรงเรือนสิ่งปลูกสร้างนั้นอยู่ในเขตต์เทศบาลเต็มทุกส่วน

มาตรา ๖ ให้โอนบรรดาทรัพย์สินตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราช เป็นของเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามมาตรา ๖๔ แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๖

มาตรา ๗ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่จัดการให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(ตามมติคณะรัฐมนตรี)

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์

รัฐมนตรี

(๕๒ ร.จ. ๑๖๘๗ ตอนที่ ๕๖ ลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘)

การบริหารเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อแรกตั้ง

ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้กำหนดให้เทศบาลเมืองมีสภาเมืองเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ และคณะมนตรีเมืองเป็นฝ่ายบริหาร สภาเมืองประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ในบทเฉพาะกาลในพระราชบัญญัติ กำหนดว่าให้รัฐบาลแต่งตั้งบุคคลที่มีคุณสมบัติและมีพื้นความรู้ตามที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงให้เป็นสมาชิกของสภาท้องถิ่นเหล่านั้น เพื่อให้เป็นผู้เริ่มการ สมาชิกสภาเมืองจากการแต่งตั้งครั้งแรกมี จำนวน ๕๔ คน (ดูภาคผนวก ๑) ส่วนคณะมนตรีเมือง ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติว่า ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดเลือกตั้งคณะมนตรีเมืองขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกมนตรีเมืองหนึ่งนาย และมนตรีเมืองอย่างน้อย ๒ นาย อย่างมาก ๔ นาย

การประชุมสภาเมืองครั้งแรกจัดขึ้น ณ ศาลาเทศบาลชั่วคราว สนามหน้าเมือง เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๗๘ มีสมาชิกเข้าร่วมประชุม ๕๑ คน นายเสน ศรีธรรม สมาชิกอาวุโสรับเลือกเป็นประธานที่ประชุมชั่วคราว ได้เชิญชวนสมาชิกปฏิญาณตนความว่า

“ข้าพเจ้า (ออกนาม) ขอให้สัตย์ปฏิญาณตนว่า ข้าพเจ้าจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม และพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล ด้วยความสุจริตใจจงทุกประการ”

ต่อจากนั้นเลขานุการเมืองได้อ่านสำเนาโทรเลขของนาวาตรีหลวงอำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีรักษาราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อวยพรคณะมนตรี สมาชิกสภาราษฎร ซึ่งมีถึงข้าหลวงประจำจังหวัดมีความว่า

“ขอแสดงความยินดีในการเปิดเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช และอวยพรให้คณะมนตรี สมาชิกสภาตลอดจนปวงชนแห่งเทศบาลนี้ มีความสุขมีความเจริญสืบไป

ให้ท่านนำคำอวยพรนี้เสนอสภาเมืองนครศรีธรรมราชในวันเปิดประชุมสภาครั้งแรก”

(ลงชื่อ) อำรงนาวาสวัสดิ์

หลังจากนั้นที่ประชุมได้เลือกนาย**จันท สิละพันธ์** เป็นประธานสภาเมือง เลือก**ขุนพิทักษ์ รัชฎากร** (หมึก เพชรศิริ) เป็นรองสภาคนที่ ๑ และเลือก**นายกลั่น ช้างกลาง** เป็นรองสภาคนที่ ๒

ส่วนฝ่ายบริหารเทศบาลเมือง คือ คณะมนตรีเมืองชุดแรก เป็นอำนาจของข้าหลวงประจำจังหวัด **พระยาสุราษฎร์ธานี**เป็นผู้แต่งตั้ง ซึ่งมีหมายตั้งดังนี้

(สำเนา)

หมายตั้ง**นายกมนตรีเมือง**

พระยาสุราษฎร์ธานี ฯ

ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

อาศัยอำนาจตามคำในมาตรา ๒๒ และมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พุทธศักราช ๒๔๗๖ ตั้งให้นาย**สวาท มิตรกุล** เป็นนายกมนตรีเมือง เพื่อบริหารเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

หมายตั้ง ณ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๘

ผู้รับสนองหมายตั้ง

ฮวด สิละพันธ์

ประธานสภา

คณะมนตรีเมืองเมื่อแรกตั้งเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชประกอบด้วย นาย**สวาท มิตรกุล** นายกมนตรีเมือง นาย**ฮวดชุ่น เห่งพงค์** มนตรีเมือง นาย**ถ้วน รัตนนาคินทร์** มนตรีเมือง

เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๐ นาย**สวาท มิตรกุล** นายกมนตรีเมืองได้ลาออกจากตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงแต่งตั้งพระยา**คณาภัยสุนทร** เป็นนายกมนตรีเมืองคนต่อมา คณะมนตรีเมืองประกอบด้วย

พระยาคุณาศัยสุนทร	นายกมนตรีเมือง
นายพร้อม รัตนโนภาส	มนตรีเมือง
นายตะวัน รัตนาคินทร์	มนตรีเมือง

การบริหารเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๓๖)

ในระหว่างที่คณะมนตรีเมืองชุดพระยาคุณาศัยสุนทร บริหารเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๑ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๔๘๑ และมีผลใช้บังคับในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๒ สาระสำคัญที่เปลี่ยนแปลงจากพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๖ คือกำหนดให้องค์การเทศบาลได้แก่**สภาเทศบาล** ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล อยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และให้มีคณะกรรมการบริหารของสภาคณะหนึ่ง เรียกว่า **คณะเทศมนตรี** ซึ่งประกอบด้วย นายกเทศมนตรีหนึ่งนาย และ**เทศมนตรี** อื่น ๆ ตามจำนวนที่กำหนด และให้นายกเทศมนตรีเป็นประธานสภาเทศบาลโดยตำแหน่ง

กรณีเทศบาลเมือง ให้สภาเทศบาลเมืองมีสมาชิกจำนวนสิบแปดคน มีคณะมนตรีประกอบด้วยนายกเทศมนตรีและเทศมนตรีอื่นอีกอย่างน้อยสองคน อย่างมากที่สุดคน คณะเทศมนตรีเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๑ คณะแรก คือ

นายจำเริญ ลิ้มพิชาติ	นายกเทศมนตรี
นายปลื้ม กมุทะมกุล	เทศมนตรี
นายจร วัฒนบดี	เทศมนตรี
นายกี ฐานิสสร	เทศมนตรี
นายตะวัน รัตนาคินทร์	เทศมนตรี

คณะเทศมนตรีชุดนี้ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ และระหว่างที่บริหารเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ สาระสำคัญที่แตกต่างจากพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๑ คือจำนวนสมาชิกของสภาเทศบาล กรณีเทศบาลเมืองให้สมาชิกเมืองมีสมาชิกยี่สิบสี่คน และมีคณะเทศมนตรี ประกอบด้วยนายกเทศมนตรี และเทศมนตรีอื่นอีกอย่างน้อยสองคน อย่างมากที่สุดสามคน

อย่างไรก็ตาม ในบทเฉพาะกาลกล่าวถึงสมาชิกของสภาเทศบาล ๒ ประเภท คือประเภทที่หนึ่ง ได้แก่สมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด และประเภทที่สอง ได้แก่สมาชิกที่กระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งมีจำนวนอีกกึ่งหนึ่ง และเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้สภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งแต่ประเภทเดียว คณะเทศมนตรีตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ มีดังนี้

ร.ต.มงคล รัตนวิจิตร	นายกเทศมนตรี
นายปลื้ม กมุทะมกุล	เทศมนตรี
ขุนบูรณวาท	เทศมนตรี
นายตะวัน รัตนาคินทร์	เทศมนตรี

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๗ ถึงเดือนมิถุนายน ๒๔๘๘

ครั้น พ.ศ. ๒๔๙๖ มีการเลือกตั้งและแต่งตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ ครั้งแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๙๖ ดังนี้

สมาชิกสภาเทศบาลประเภทที่ ๑ ประกอบด้วย

๑. นายผิว ทวีกิจ	๖. นายสุดใจ พองนภา
๒. นายคลิ่ง พันธุ์ไธ	๗. นายขจร วัฒนบดี
๓. ร.ต.มงคล รัตนวิจิตร	๘. นายสมนึก ฤทธิพงศ์
๔. นายยะมาต อับดุลละ	๙. นายวิชิต บุษยรัตน์
๕. นายอุสาค มิตรกุล	

สมาชิกสภาเทศบาลประเภทที่ ๒ ประกอบด้วย

๑. พระมุนาทิมลฤถุย์	๖. นายปลื้ม กมุกะมกุล
๒ นายจำเริญ ลิมปชาติ	๗. นายโชตน์ วิสุทธิธรรม
๓. นายกลิ่น ช้างกลาง	๘. นายสุภาช หงส์ประภัศร
๔. ชุนบูรณวาท	๙. นางยุพิน ลีละพันธ์
๕. นายน้อม อุปรมัย	

ผู้ที่สภาเทศบาลชุดนี้ได้เลือกคณะเทศมนตรี ดังนี้

๑. ชุนบูรณวาท	นายกเทศมนตรี
๒. นายขจร วัฒนบดี	เทศมนตรี
๓. นายโชตน์ วิสุทธิธรรม	เทศมนตรี

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๙ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๐๐ ยกเลิกสมาชิกสภาเทศบาลประเภทที่ ๒ ที่มาจากการแต่งตั้งแต่ให้ดำรงตำแหน่งต่อไปจนครบตามวาระ ดังนั้นในการเลือกตั้งเมื่อเดือนพฤษภาคม ผู้ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลจึงมีดังต่อไปนี้

๑. นายขจร วัฒนบดี	๑๐. นายเสริม ทวีสิทธิ์
๒. นายโชตน์ วิสุทธิธรรม	๑๑. นายสัญญา เลหากุล
๓. นายตะวัน รัตนนาคินทร์	๑๒. นายสมนึก ฤทธิพงศ์
๔. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	๑๓. นายสมนึก วิสุทธิกาญจน์
๕. ทนตแพทย์ผจญ สว่างพื้น	๑๔. นายสมบูรณ์ ภารพบ
๖. นายรำไพ ณ นคร	๑๕. นายสุรินทร์ มาศดิตถ์
๗. นายวิชิต บุษยรัตน์	๑๖. นายอารี ชาติกุล
๘. นายวสันต์ โอโรพันธ์	๑๗. นายอุสาค มิตรกุล
๙. นายไสว สวัสดิสาร	๑๘. นายอำนาจ โชมศิริ

สภาเทศบาลชุดนี้ได้เลือกบุคคลต่อไปนี้มาดำรงตำแหน่งคณะเทศมนตรี คือ

นายไสว สวัสดิสาร	นายกเทศมนตรี
นายโชตน์ วิสุทธิธรรม	เทศมนตรี
นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	เทศมนตรี

ในระหว่างการบริหารของคณะเทศมนตรีชุดนี้ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ ที่มีผลต่อการบริหารงานของเทศบาลมาก ก็คือข้อกำหนดในมาตรา ๖ ความว่า

“ในกรณีที่เห็นสมควร กระทรวงมหาดไทย อาจแต่งตั้งข้าราชการไปดำรงตำแหน่ง หรือปฏิบัติกิจการของเทศบาลใดเป็นการชั่วคราวได้ โดยไม่ขาดจากความเป็นข้าราชการ ให้ข้าราชการผู้ได้รับแต่งตั้งมีฐานะเดียวกับพนักงานเทศบาลทุกประการ”

คณะเทศมนตรี ซึ่งมีนายไสว สวัสดิสาร ต้องพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระตามคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๐๔ และแต่งตั้งข้าราชการกระทรวงมหาดไทยมาทำหน้าที่บริหาร

ตั้งแต่วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๔ แต่งตั้งข้าราชการของกระทรวงมหาดไทยมาดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีและเทศมนตรีของเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช คือ

นายเหรียญ สร้อยสนธิ	นายกเทศมนตรี
พ.ต.อ.พิงพันธ์ เนตรรังษี	เทศมนตรี
ร.ต.ต.กร บุญยง	เทศมนตรี

และมีบุคคลอื่นที่ผลัดเปลี่ยนมาดำรงตำแหน่งเทศมนตรี ได้แก่

นายสิน สุวรรณ	เทศมนตรี
พ.ต.อ.วิเชียร สวัสดิ์นันทนาท	เทศมนตรี
นายสุวรรณ ศรีสุคนธ์รัตน์	เทศมนตรี
ร.ต.สุกรี รัศมีศรีทอง ร.น.	เทศมนตรี

เทศมนตรีเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๐๕ คือ

นายเหรียญ สร้อยสนธิ	ตำแหน่ง ปลัดจังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ต.อ.พิงพันธ์ เนตรรังษี	ตำแหน่ง ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัด
ร.ต.ต.กร บุญยง	ตำแหน่ง นายอำเภอเมือง

อนึ่ง ระหว่างที่นายเหรียญ สร้อยสนธิ ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี ปรากฏว่านครศรีธรรมราชประสบภัยธรรมชาติวาตภัยร้ายแรง เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๕ เป็นผลทำให้อาคารสำนักงานเทศบาล ซึ่งมีสภาพทรุดโทรมอยู่แล้วเสียหายเป็นอันมาก มีความจำเป็นต้องสร้างสำนักงานหลังใหม่ คณะเทศมนตรีขออนุมัติที่ประชุมสภาเทศบาลใช้งบประมาณจำนวน ๑,๗๒๕,๐๐๐ บาท เป็นเงินกู้จากกองทุนส่งเสริมกิจการเทศบาลจำนวน ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยบริษัทกรุงเทพศิริวัฒน์ จำกัด เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ตามแบบของกรมโยธาธิการ สร้างแล้วเสร็จและเปิดใช้เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๗ เป็นอาคาร ค.ส.ล. ที่จัดสร้างหลังการจัดตั้งเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชเกือบ ๓๐ ปี

ในเดือนสิงหาคม ๒๕๐๖ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช สมาชิกสภาเทศบาลชุดนี้ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติเพียงอย่างเดียว (เพราะฝ่ายบริหารกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้แต่งตั้ง) ผลการเลือกตั้งมีดังต่อไปนี้

๑. นายขจร วัฒนบดี	๑๐. ทันตแพทย์ผจญ สว่างพื้น
๒. นายจำเริญ ลิ้มพิชาติ	๑๑. นายรำไพ ณ นคร
๓. นายตะวัน รัตนาคินทร์	๑๒. นายวิจิต บุษยรัตน์
๔. นางทองใบ มิตรกุล	๑๓. นายสมบุรณ์ ภารพบ
๕. นายน้อม อุปรมัย	๑๔. นายเสริม ทวีสิทธิ์
๖. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	๑๕. นายสมนึก วิสุทธิกาญจน์
๗. นายบรรเทิง จงรักษ์	๑๖. นายสัญญา เลหากุล
๘. นายพัน จิตติโอภาส	๑๗. ร.ท.เอี่ยม ทรงนาคา
๙. ร.ต.ท.อุดม วรินทร์เวช	๑๘. นายอุส่าห์ มิตรกุล

ในเดือนธันวาคม ๒๕๑๐ ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลอีกครั้งหนึ่ง ผู้ได้รับการเลือกตั้งครั้งนั้น มีดังต่อไปนี้

๑. นายขจร วัฒนบดี	๑๐. นางสุจารี โสภณ
๒. นายแคล้ว มุกดาห์	๑๑. นายสมบุรณ์ ภารพบ
๓. นายจรูญ วิเชียรรัตน์	๑๒. นายสุรินทร์ มาศดิตถ์
๔. นายตะวัน รัตนาคินทร์	๑๓. นายเสะ ไชยตรี
๕. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	๑๔. นายไสว สวัสดิสาร
๖. นายปลื้ม กุมะมกุล	๑๕. นายอุส่าห์ มิตรกุล
๗. นายประสงค์ สิงห์โกวินทร์	๑๖. ร.ต.ท.อุดม วรินทร์เวช
๘. นายเสริม ทวีสิทธิ์	๑๗. นายอัมพร ณ สงขลา
๙. นายสัญญา เลหากุล	๑๘. นายอะหมาด พิศสุพรรณ

สมาชิกสภาเทศบาลชุดนี้ก็ทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติเพียงอย่างเดียว เพราะฝ่ายบริหารกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้แต่งตั้ง ครั้นเมื่อนายเหรียญ สร้อยสนธิ พ้นจากตำแหน่งปลัดจังหวัด และเมื่อนายนง ปานชู มาดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดนครศรีธรรมราช ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกเทศมนตรีแทน ซึ่งคณะเทศมนตรีที่มาจากการแต่งตั้ง ได้แก่

นายนง ปานชู	นายกเทศมนตรี
พ.ต.อ.วิเชียร สวัสดิ์นิถนาท	เทศมนตรี
นายสุวรรณ ศรีสุคนธ์รัตน์	เทศมนตรี

และผู้มาดำรงตำแหน่งเทศมนตรีแทนในระยะหลังมีสามคน และดำรงตำแหน่งถึง พ.ศ. ๒๕๑๒

พ.ต.อ.จาร์ ฐิติประวัติ
นายกระจ่าง ศิริรินทร์นง
นายเปรม สุทธาเวช

ในเดือนมีนาคม ๒๕๑๒ เลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ผู้ได้รับการเลือกตั้ง มีดังต่อไปนี้

๑. นายไสว สวัสดิสาร	๑๐. นายแสวง จุงศิริ
๒. นายสุรินทร์ มาศดิตถ์	๑๑. นายบุญฤทธิ์ ธนาวุฒิ
๓. นางขจิต เพชรานนท์	๑๒. นายกระจ่าง วีรวรรณ
๔. นายอนันต์ ศิริรักษ์	๑๓. นายสันติ ชัยสุวรรณ
๕. ร.ท.นิพนธ์ ทรงนาคา	๑๔. นายไพศาล อัยพัตร
๖. นายณรงค์ ไพระพุกษ์	๑๕. นายเฉลิม พงศ์วัชร
๗. นายโชตน์ วิสุทธิธรรม	๑๖. นายโอบ ปักปิ่นเพชร
๘. นายแอ วิรัชพงศ์	๑๗. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์
๙. นายวิจิตร การุญ	๑๘. นายอัมพร ณ สงขลา

มีสมาชิกบางท่านลาออก ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งแทนคือนายสุบิน สิ้นไชย และนายสัญญา เล่าสกุล สมาชิก ได้เลือกคณะเทศมนตรี ประกอบด้วย

นายไสว สวัสดิสาร	นายกเทศมนตรี
นายโชตน์ วิสุทธิธรรม	เทศมนตรี
นายนิพนธ์ ทรงนาคา	เทศมนตรี

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๒ ถึงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๕ ก็พ้นจากตำแหน่ง จากนั้น กระทรวงมหาดไทยจึงแต่งตั้งข้าราชการมาทำหน้าที่คณะเทศมนตรี แต่ดำรงตำแหน่งระยะสั้นเพียง ๔ เดือน ประกอบด้วย

นายอนันต์ สงวนนาม	นายกเทศมนตรี
พ.ต.อ.พนม ฤทธิ์เลื่อน	เทศมนตรี
ร.ต.สุกรี รัศมีศรีทอง ร.น.	เทศมนตรี

ท่านทั้งสามเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทยคือปลัดจังหวัด ผู้กำกับตำรวจภูธรจังหวัด และนายอำเภอ เมือง

เดือนตุลาคม ๒๕๑๕ มีการแต่งตั้งสมาชิกสภาเทศบาลอีกครั้งหนึ่ง ผู้ได้รับการแต่งตั้งมีดังต่อไปนี้

๑. นางขจิต เพชรานนท์	๑๐. นายวัชร หงส์ประภัสร์
๒. พ.ต.จวง ปานจินดา	๑๑. นายวิจิต บุษยรัตน์
๓. นายเฉลิม พงศ์วัชร	๑๒. นายสัญญา เล่าสกุล
๔. นายทวี วุฒิสักดิ์	๑๓. นายสุบิน สิ้นไชย
๕. นายนอง ปานชู	๑๔. นายสมบูรณ์ ภารพบ
๖. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	๑๕. นายอัมพร ณ สงขลา
๗. ทันตแพทย์ผจญ สว่างพิน	๑๖. ว่าที่ ร.ต.อรุณ ธรรมา
๘. นายมานิชญ์ ธรรมรักษ์	๑๗. นายอุดม เพชรชู
๙. นายวสันต์ โอธพันธ์	๑๘. นายโอบ ปักปิ่นเพชร

สภาชุดนี้มีมติเลือกคณะเทศมนตรี ประกอบด้วย

นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	นายกเทศมนตรี
นายสัญญา เลหากุล	เทศมนตรี
นายสมบุรณ์ ภารพบ	เทศมนตรี

ต่อมานายสมบุรณ์ ภารพบ ลาออก นายวสันต์ โอพันธ์ ได้รับแต่งตั้งแทน บริหารเทศบาลไปจนครบวาระที่เหลือ และมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๗ สภาชุดนี้มีมติเลือกนายจรัส เสือทอง เป็นนายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรี ประกอบด้วย

นายจรัส เสือทอง	นายกเทศมนตรี
จ.ส.ต.บุญธรรม สาธารณ์	เทศมนตรี
นายจรรุญ วิเชียรรัตน์	เทศมนตรี

ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงให้นายจันทร์ พงศาวดาร เข้ามาเป็นเทศมนตรีแทนนายจรรุญ วิเชียรรัตน์ ชุดนี้ได้บริหารเทศบาลจนครบวาระ ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ผู้ได้รับการเลือกตั้งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

ในเดือนมิถุนายน ๒๕๒๓ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล ผู้ได้รับการเลือกตั้งมีดังต่อไปนี้

๑. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	๑๐. นายแคล้ว มุกดาห์
๒. นายอัมพร ณ สงขลา	๑๑. นายวินัย ไชยตรี
๓. นายจรรุญ วิเชียรรัตน์	๑๒. นายเฉลียว ตันติศักดิ์
๔. นายสมนึก เกตุชาติ	๑๓. นายนพพันธ์ พันธุ์รัตน์
๕. ด.ต.สวาท นิยมจิต	๑๔. นายเอี่ยม อุบลพันธ์ุ
๖. พ.ท.นพ.ปวีรบรรต อุดมศักดิ์	๑๕. นายวิโชติ เกตุชาติ
๗. นายนิยม สุวรรณน้อย	๑๖. นายเคารพ อีสสระไพบุลย์
๘. นายมนัส พงศ์ยี่หล้า	๑๗. นายสุธี สิงห์สุวรรณ
๙. นายวิชัย แสงวิมาน	๑๘. นายเชิดไชย สุทธิรักษ์

สภาชุดนี้มีมติเลือกนายบุญส่ง กิจวิบูลย์ เป็นนายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรี ประกอบด้วย

นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	นายกเทศมนตรี
นายอัมพร ณ สงขลา	เทศมนตรี
นายจรรุญ วิเชียรรัตน์	เทศมนตรี

บริหารเทศบาลอยู่ไม่ครบปี นายกเทศมนตรีได้ลาออกจากตำแหน่ง กระทรวงมหาดไทยได้แต่งตั้งข้าราชการกระทรวงมหาดไทยมาดำรงคณะเทศมนตรีแทนเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๒๔ ประกอบด้วย

ร.ต.อนุกุล สุภาไชยกิจ	นายกเทศมนตรี
พ.ต.อ.นิทัศน์ โกศลสมบัติ	เทศมนตรี
นายสมบุรณ์ ชัยสวัสดิ์	เทศมนตรี

บริหารอยู่เพียงเดือนเดียว คณะเทศมนตรีจากการเลือกตั้งได้เข้ามาบริหารเทศบาลอีกครั้งหนึ่ง ประกอบด้วย

นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	นายกเทศมนตรี
นายอัมพร ณ สงขลา	เทศมนตรี
นายสมนึก เกตุชาติ	เทศมนตรี

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๒๘ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล ครั้งนี้มีผู้ได้รับเลือกตั้งดังนี้

๑. นายสมนึก เกตุชาติ	๑๐. นายสุชาติ รัตนพาหุ
๒. พ.ท.นพ.ปรีวรรต อุดมศักดิ์	๑๑. นายเชิดชัย สุทธิรักษ์
๓. นายนิยม สุวรรณน้อย	๑๒. นายนพรัตน์ พันธุ์รัตน์
๔. นายวิชัย แสงวิมาน	๑๓. นายนิวาศน์ จุงศิริ
๕. นายสุธี สิงห์สุวรรณ	๑๔. นายอัมพร ณ สงขลา
๖. นายไกรสร ตรีสัตยพันธ์	๑๕. นายวินัย ไชยตรี
๗. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	๑๖. นายเครพ อีสสระไพบูลย์
๘. นายจรูญ วิเชียรรัตน์	๑๗. ด.ต.สวาท นิยมจิตต์
๙. นายเฉลียว ตันติศักดิ์	๑๘. นายแคล้ว มุกดาห้

สภาชุดนี้มีมติเลือกนายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรีประกอบด้วย

นายสมนึก เกตุชาติ	นายกเทศมนตรี
นายนิยม สุวรรณน้อย	เทศมนตรี
พ.ท.นพ.ปรีวรรต อุดมศักดิ์	เทศมนตรี

คณะเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ได้รับเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ บริหารเทศบาลจนครบวาระ

วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๓๓ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลอีก ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าผู้ได้รับเลือกตั้ง ดังนี้

๑. นายสมนึก เกตุชาติ	๑๐. นายเครพ อีสสระไพบูลย์
๒. นายวินัย ไชยตรี	๑๑. นายแคล้ว มุกดาห้
๓. ด.ต.สวาท นิยมจิตต์	๑๒. นายเกษม คำนวนจิต
๔. นายมนัส พงศ์ยี่หล้า	๑๓. นายนพพันธ์ พันธุ์รัตน์
๕. นายสุชาติ รัตนพาหุ	๑๔. นายนิยม สุวรรณน้อย
๖. นายวิชัย แสงวิมาน	๑๕. นายวิโชติ เกตุชาติ
๗. นายสาโรจน์ สิงห์สุวรรณ	๑๖. นายธีรารัง แรกคำนวน
๘. นายนคร สุวรรณเดช	๑๗. นายเฉลียว ตันติศักดิ์
๙. นายจรูญ วิเชียรรัตน์	๑๘. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์

สภาเทศบาลได้เลือกนายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรีประกอบด้วย

นายสมนึก เกตุชาติ	นายกเทศมนตรี
นายมนัส พงศ์ยี่หล้า	เทศมนตรี
นายสุชาติ รัตนพาหุ	เทศมนตรี

ในระหว่างการบริหารของคณะเทศมนตรีชุดนี้ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ๒ ประการ คือการขยายเขตเทศบาลไปทางตะวันตก เขตชุมชนหัวอิฐบริเวณหมู่ที่ ๑ ตำบลโพธิ์เสด็จ และตำบลนาเคียนบางส่วนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ และที่สำคัญคือยกฐานะเป็น “เทศบาลนครนครศรีธรรมราช” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗

การบริหารเมื่อยกฐานะเป็นเทศบาลนครนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๕๓๗ - ปัจจุบัน)

เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ซึ่งยกฐานะมาจากเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๗ ได้ปรับการบริหารปรับเข้าสู่ระบบเทศบาลนครอย่างสมบูรณ์ สมาชิกสภาเทศบาลเมือง จึงได้ตัดสินใจลาออกทั้งหมด ดังนั้นจึงมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครนครศรีธรรมราชเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗ ผลการเลือกตั้งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. นายสมนึก เกตุชาติ	๑๓. นายนพพันธ์ พันธุ์รัตน์
๒. นายวิชัย แสงวิมาน	๑๔. นายเกษม คำนวนฉัตร
๓. นายขจรเกียรติ แก้วทองคำ	๑๕. นายธานี ศิริพันธ์
๔. นายธีรารัง แรกคำนวน	๑๖. นายสุชาติ รัตน์พาหุ
๕. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์	๑๗. นายวินัย ไชยตรี
๖. นายธนวัฒน์ เลหาอารีติก	๑๘. นายสุทัศน์ เดชเดโช
๗. นายศุภโชค เสือทอง	๑๙. นายเฉลียว ตันติศักดิ์
๘. ด.ต.สวาท นิยมจิตต์	๒๐. นายสมบุญ เกตุแก้ว
๙. นายธรรมบุญ ฐานะเจน	๒๑. นายมนัส พงศ์ยี่หล้า
๑๐. นายดำรง วงศ์พิศาล	๒๒. นายเครพ อีสสระไพบูลย์
๑๑. นายจรรยา วิเชียรรัตน์	๒๓. นายเอี่ยม อุบลพันธ์ุ
๑๒. นายวิโชติ เกตุชาติ	๒๔. นายสาโรจน์ สิงห์สุวรรณ

ที่ประชุมสภาเทศบาลนครนครศรีธรรมราชได้มีมติเลือกนายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี นครศรีธรรมราชเป็นคนแรก คณะเทศมนตรีประกอบด้วย

นายสมนึก เกตุชาติ	นายกเทศมนตรี
นายมนัส พงศ์ยี่หล้า	เทศมนตรี
นายสุชาติ รัตน์พาหุ	เทศมนตรี
นายธรรมบุญ ฐานะเจน	เทศมนตรี
นายนพพันธ์ พันธุ์รัตน์	เทศมนตรี

คณะเทศมนตรีบริหารเทศบาลนครศรีธรรมราชไปจนครบวาระ เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๔๑ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเป็นครั้งแรก โดยเทศบาลนครจะต้องแบ่งออกเป็น ๔ เขต ๆ ละ ๖ คน ผลการเลือกตั้งปรากฏว่ามีผู้ได้รับการเลือกตั้งในแต่ละเขตมีดังต่อไปนี้

เขตเลือกตั้งที่ ๑ ผู้ได้รับการเลือกตั้งคือ

๑. นายสุชาติ รัตน์พาหุ
๒. นายสุโรจน์ นวลมังสอ
๓. นายวิบูลย์เกียรติ กิจวิบูลย์
๔. ด.ต.สวาท นิยมจิตต์
๕. นายธีรารัง แรกคำนวน
๖. นายเกษม คำนวนฉัตร

เขตเลือกตั้งที่ ๒ ผู้ได้รับการเลือกตั้งคือ

๑. นายสมนึก เกตุชาติ
๒. นายธรรมบุญ ฐานะเจน
๓. นายธานี ปานสังข์
๔. นายวิชัย แสงวิมาน
๕. นายสถิตย์ ไชยรัตน์
๖. นายขจรเกียรติ แก้วทองคำ

เขตเลือกตั้งที่ ๓ ผู้ได้รับการเลือกตั้งคือ

๑. นายมนัส พงศ์ยี่หล้า
๒. นายอดุลย์ เหมทานนท์
๓. นายสุเทพ สิงห์สุวรรณ
๔. นายสมบูรณ์ เกตุแก้ว
๕. นพ.ชัยนันท์ สวัสดิ์สินธุนาท
๖. นายธวัชวัฒน์ เลหาอารีดิโลก

เขตเลือกตั้งที่ ๔ ผู้ได้รับการเลือกตั้ง คือ

๑. นายวิโชติ เกตุชาติ
๒. นายวินัย ไชยตรี
๓. นายเคารพ อีสสระไพบูลย์
๔. นายธีรวัฒน์ คงสำราญ
๕. นายคำรพ วงศ์พิศาล
๖. นายสุทัศน์ เดชเดโช

สมาชิกสภาเทศบาลชุดนี้ ได้เลือกนายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรี ประกอบด้วย

นายสมนึก เกตุชาติ	นายกเทศมนตรี
นายสุชาติ รัตนพาหุ	เทศมนตรี
นายมนัส พงศ์ยี่หล้า	เทศมนตรี
นายธรรมบุญ ฐานะเจน	เทศมนตรี
นายสุทัศน์ เดชเดโช	เทศมนตรี

ต่อมานายธรรมบุญ ฐานะเจน ถึงแก่กรรม จึงได้แต่งตั้งนายเกษม คำนวนจิต เป็นเทศมนตรีแทน คณะเทศมนตรีชุดนี้บริหารเทศบาลนครนครศรีธรรมราชไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ และมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล และนายกเทศมนตรีโดยตรงเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๖ การเลือกตั้งโดยตรงคราวนั้นผู้ได้รับเลือกเป็นนายกเทศมนตรีคือนายสมนึก เกตุชาติ ส่วนสมาชิกสภาเทศบาลครั้งนั้น มีผู้ได้รับเลือกตั้งต่อไปนี้

เขตเลือกตั้งที่ ๑ ผู้ได้รับการเลือกตั้งคือ

๑. นายภุริภักดิ์ รัตนพาหุ
๒. นายวิบูลย์เกียรติ กิจวิบูลย์
๓. นายเกษม คำนวนจิต
๔. นายจ่าง แรกคำนวน
๕. นายโอภาส ฉิวพันธ์
๖. นายสมชาย สังข์วิเชียร

เขตเลือกตั้งที่ ๒ ผู้ได้รับการเลือกตั้งคือ

๑. นายฤชดา เสมอภาพ
๒. นายยุทธชัย เฉลิมไทย
๓. นายจักรพันธ์ จันทร์เชียว
๔. นายธานี ปานสังข์
๕. นายคำนวน โสมนิล
๖. นายสถิตย์ ไชยรัตน์

เขตเลือกตั้งที่ ๓ ผู้ได้รับการเลือกตั้งคือ

๑. นายจรัสศักดิ์ สมุทรอัมภงค์
๒. นายชัยนันท์ สวัสดิ์สินธุนาท
๓. นางปรางทิพย์ วงศ์วรชาติ
๔. นายสุรศักดิ์ ลิ้มสุวรรณ
๕. นายณัฐวุฒิ ภารพบ
๖. นายจ่าง ลิ้มประสิทธิ์

เขตเลือกตั้งที่ ๔ ผู้ได้รับการเลือกตั้งคือ

๑. นายธีรวัฒน์ คงสำราญ
๒. นายวิฑูรย์ หัสภาคย์
๓. นายคำรพ วงศ์พิศาล
๔. นายสมพร พูลพิพัฒน์
๕. นายภาวินทร์ ณ พัทลุง
๖. นายเคารพ อีสสระไพบูลย์

ภายหลังที่นายสมนึก เกตุชาติ นายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน ดำรงตำแหน่งมาจนครบวาระเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔ จึงมีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีคนใหม่ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๔ มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ๓ ราย ประกอบด้วย

๑. ผศ.เชาว์วิศ เสนพงศ์
๒. นายกณพ เกตุชาติ
๓. นายธนา รุ่งนรินทร์กุล

ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง คือ ผศ.เชาว์วิศ เสนพงศ์ อยู่ในตำแหน่ง ๔ ปี จนครบวาระในวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๘ ผศ.เชาว์วิศ เสนพงศ์ ได้แต่งตั้งบุคคลต่อไปนี้เป็นรองนายกเทศมนตรี คือ

๑. นายสุจินต์ พิมเสน
๒. นายธนา รุ่งนรินทร์กุล
๓. นายมนัส พงษ์ยี่หล้า
๔. นายวงศ์วิระ โอวารินทร์

ผู้บริหารชุดนี้ดำรงตำแหน่งมาถึง พ.ศ.๒๕๖๑ ได้มีคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ให้นายกเทศมนตรีพักการปฏิบัติหน้าที่การชั่วคราว จึงแต่งตั้งนายพงศ์สินธุ์ เสนพงศ์ รองนายกเทศมนตรีรักษาราชการแทนนายกเทศมนตรี ทั้งนี้เป็นไปตามประกาศของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เรื่องการได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว ฉบับที่ ๘๕/๒๕๕๗ มีสาระที่สำคัญ คือ

“เนื่องจากในปัจจุบัน มีสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นหลายแห่งที่ครบวาระ หรือว่างลง โดยเห็นว่าสถานการณ์ในปัจจุบันยังไม่อาจจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ได้โดยเรียบร้อย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ให้ปฏิบัติตามประกาศนี้ สาระสำคัญดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ในกรณีที่สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ดำรงตำแหน่งครบวาระ หรือพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุอื่นใด ให้จัดให้มีการเลือกตั้ง จนกว่าจะมีประกาศเปลี่ยนแปลง

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๗”

.....

เทศบาลนครศรีธรรมราชกับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง

การประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๔๓ และพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๔๖ และพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มาของนายกเทศมนตรี ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้กล่าวถึงการปกครองท้องถิ่น ซึ่งกำหนดให้คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน หรือมาจากความเห็นของสภาท้องถิ่น

ดังนั้นในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงครั้งแรกของเทศบาลนครศรีธรรมราช เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๖ โดยถือเขตเทศบาลนครศรีธรรมราช เป็นเขตเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า นายสมนึก เกตุชาติ ได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีคนแรกที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน และดำรงตำแหน่งเป็นเวลา ๔ ปี นับตั้งแต่วันเลือกตั้ง

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล นายกเทศมนตรีอาจแต่งตั้งรองนายกเทศมนตรี ซึ่งมีใช้สมาชิกสภาเทศบาลเป็นผู้ช่วยเหลือการบริหารราชการ ตามที่นายกเทศมนตรีมอบหมาย กรณีเทศบาลนครให้แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกินสี่คน ซึ่งนายกเทศมนตรีได้แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีภายหลังการเลือกตั้งดังนี้

นายมนัส พงศ์ยี่หล้า	รองนายกเทศมนตรี
นายสุชาติ รัตนพาหุ	รองนายกเทศมนตรี
นายสุทัศน์ เดชเดโช	รองนายกเทศมนตรี
นายสุรโรจน์ นวลมังสอ	รองนายกเทศมนตรี

ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนให้นายเอนก บุญสัมพันธ์กิจ เป็นรองนายกเทศมนตรีแทนนายสุรโรจน์ นวลมังสอ และเมื่อนายมนัส พงศ์ยี่หล้าลาออกจากตำแหน่ง ได้แต่งตั้งให้ นายณัฐวุฒิ ภารพบ เป็นรองนายกเทศมนตรีแทน

นอกจากพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๑๒) จะให้อำนาจนายกเทศมนตรีแต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีแล้ว ยังให้อำนาจนายกเทศมนตรีแต่งตั้งที่ปรึกษานายกเทศมนตรีและเลขานุการนายกเทศมนตรีได้อีก กรณีเทศบาลนครแต่งตั้งที่ปรึกษาและเลขานุการรวมกันไม่เกิน ๕ คน ซึ่งนายกเทศมนตรีได้แต่งตั้งที่ปรึกษาและเลขานุการ ต่อไปนี้

นายวงศ์วิบูลย์ กิจวิบูลย์	ที่ปรึกษา
นายสุรโรจน์ นวลมังสอ	ที่ปรึกษา
นายกณพ เกตุชาติ	ที่ปรึกษา
นายฉัตรชัย อรุณสุวรรณกร	เลขานุการ

นายกเทศมนตรี (นายสมนึก เกตุชาติ) ได้บริหารเทศบาลนครศรีธรรมราช ไปจนครบวาระในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๐ จึงต้องจัดให้มีการเลือกตั้งภายใน ๔๕ วันนับแต่วันครบวาระ ทั้งนี้คณะกรรมการการเลือกตั้งจะได้แต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเทศบาลนครศรีธรรมราช เพื่อดำเนินการเลือกตั้งให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ ต่อไป

การขยายเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

ที่ทำการเทศบาลนครนครศรีธรรมราชปัจจุบัน

ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ยังคงยึดเขตสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ย้อนกลับไปในการประชุมสภาจังหวัดนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑๐/๒๔๗๘ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๗๘ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๗๘ ที่ประชุมได้พิจารณาญัตติของนายกิมฟอง ลักษณะ สมาชิกสภาจังหวัด เรื่องการขยายเขตเทศบาล ในญัตติให้เหตุผลว่า

“ที่ตลาดท่าแพนี้เป็นที่ประชุมชน ทั้งเป็นท่าเรือและท่ารถ มักมีเหตุเกิดขึ้นบ่อย ๆ ที่ศาลามีไชยก็มีตลาดเช่นเดียวกัน ทั้งสองแห่งนี้ต้องการความอารักขาและบำรุงจากตำรวจและเทศบาล ซึ่งเทศบาลจะได้รับประโยชน์ในการตั้งตลาดและอื่น ๆ หลายประการ จึงเห็นว่าควรขยายเขตออกไปตามญัตติที่ข้าพเจ้าเสนอมาแล้ว ถ้าสภาเห็นพ้องด้วย ขอให้เสนอเป็นลำดับไป”

แต่การขยายเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ สมัยที่นายเหรียญ สร้อยสนธิ เป็นนายกเทศมนตรี หรือประมาณ ๓๐ ปี ภายหลังจากยกฐานะสุขาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช การขยายเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชครั้งที่ ๑ เป็นการขยายไปทางทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันออก ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๘ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๘๒ ตอนที่ ๙๖ เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๘ ดังนี้

พระราชกฤษฎีกา
เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช

.....
ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๘
เป็นปีที่ ๒๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อความเหมาะสมแก่การบริหารกิจการ และการบริหารกิจการและการทะนุบำรุงท้องถิ่น เล่ม ๘๒ ตอนที่ ๙๖ ราชกิจจานุเบกษา ๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๘

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๐๘”

มาตรา ๒ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้กำหนดไว้ตามมาตรา ๔ แห่งพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พุทธศักราช ๒๔๗๘ เสียใหม่ โดยมีเขตดังต่อไปนี้

ด้านเหนือ ตั้งแต่หลักเขตที่ ๑ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองเตยฝั่งตะวันตก ตรงแนวเส้นตั้งฉากกับทางหลวงแผ่นดินสายนครศรีธรรมราช - ท่าแพ ตรง กม. ๑๒๙.๑๘๓ ถึงหลักเขตที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินสายนครศรีธรรมราช - ท่าแพ ๑,๐๐๐ เมตร

ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ ๒ เป็นเส้นตรงไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองหน้าเมืองฝั่งเหนือ ตรงริมคูขวางฝั่งตะวันออก

จากหลักเขตที่ ๓ เป็นเส้นตรงไปทางทิศใต้ ผ่านทางหลวงแผ่นดินสายนครศรีธรรมราช - ปากพั่น ตรง กม.๑ ถึงหลักเขตที่ ๔ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินสายนครศรีธรรมราช - ปากพั่น ๕๖๐ เมตร

ด้านใต้ จากหลักเขตที่ ๔ เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันตกถึงหลักเขตที่ ๕ ซึ่งตั้งอยู่ริมเหมือง วัดเพชรจริกฝั่งตะวันตก ห่างจากศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินสายนครศรีธรรมราช - ร่อนพิบูลย์ ๒๕๐ เมตร

ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ ๕ เลียบตามริมเหมืองหลังวัดเพชรจริกฝั่งตะวันตก คลองหัวห่อง ฝั่งตะวันตก คลองท้ายวังฝั่งตะวันตก คลองทุ่งปรังฝั่งตะวันตก และคลองเตยฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือบรรจบหลักเขตที่ ๑

ดังปรากฏในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้

ตามเส้นแนวเขตที่กล่าวไว้ในมาตรานี้ ให้มีหลักย่อยปักไว้เพื่อแสดงแนวเขตตามสมควร

มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ถนอม กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ คือเนื่องจากท้องถิ่นได้เจริญขึ้น และมีชุมชนหนาแน่นทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลจึงสมควรขยายเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อประโยชน์ในการบริหารกิจการและการทำนุบำรุงท้องถิ่นต่อไป

อย่างไรก็ตาม ความจำเป็นที่ต้องขยายเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ สมัยที่นายสมนึก เกตุชาติ เป็นนายกเทศมนตรี ดังพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๖ ต่อไปนี้

พระราชกฤษฎีกา
เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช (ฉบับที่ ๒)
พ.ศ. ๒๕๓๖

.....
ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖
เป็นปีที่ ๔๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อประโยชน์ในการบริหารกิจการและการทะนุบำรุงท้องถิ่น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๓๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๖”

มาตรา ๒ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้กำหนดไว้ในมาตรา ๓ แห่งพระราชกฤษฎีกา เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๐๘ เสียใหม่ โดยให้มีเขตดังต่อไปนี้

หลักเขตที่ ๑ ตั้งอยู่ริมคลองท่าลาด ฝั่งตะวันตก ตรงจุดที่แนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าวัง กับตำบลปากพูน บรรจบกับแนวเส้นแบ่งเขตตำบลนาเคียน

ด้านเหนือ จากหลักเขตที่ ๑ เป็นเส้นเลียบบแนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าวัง กับตำบลปากพูน ไปทางทิศตะวันออก ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๒ ต่อเขตเทศบาลนครศรีธรรมราช ควบคุม

ท่าแพ และถนนอ้อมค่ายวิชราวุธ ถึงหลักเขตที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดที่แนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าวัง กับตำบลท่าซึก บรรจบกับแนวเส้นแบ่งเขตตำบลปากพูน

ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ ๒ เป็นเส้นเลียบบแนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าวังกับตำบลท่าซึก เลียบแนวเส้นแบ่งเขตตำบลคลังกับตำบลปากนคร และเลียบบแนวเส้นแบ่งเขตตำบลในเมืองกับตำบลปากนครไปทางทิศใต้ ผ่านทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๔๐๑๓ ต่อเขตเทศบาลนครศรีธรรมราช ควบคุม-หัวไทร ถึงหลักเขตที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดที่แนวเส้นแบ่งเขตตำบลในเมือง บรรจบกับแนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าเรือ

ด้านใต้ จากหลักเขตที่ ๓ เป็นเส้นเลียบบแนวเส้นแบ่งเขตตำบลในเมือง กับตำบลท่าเรือ ไปทางทิศตะวันตก ผ่านทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๔๐๑๗ ต่อเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ควบคุม-ระโนด ถึงหลักเขตที่ ๔ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองหัวห่องฝั่งตะวันตก

ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ ๔ เป็นเส้นเลียบบริมคลองหัวห่องฝั่งตะวันตก เลียบริมคลองท่าวังฝั่งตะวันตก และเลียบบริมคลองท้ายวังฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๕ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองท้ายวังฝั่งตะวันตก ตรงจุดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางถนนเทวบุรีไปทางทิศใต้ตามแนวขนาน ระยะ ๑๐๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๕ เป็นเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางถนนเทวบุรี และต่อเป็นเส้นตรงตามแนวเส้นตั้งฉากระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางถนนโพธิ์เสด็จ ไปทางทิศตะวันตก ถึงหลักเขตที่ ๖

จากหลักเขตที่ ๖ เป็นเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางกับถนนโพธิ์เสด็จ ด้านตะวันตก ไปทางทิศเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๗ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองห้วยฝั่งใต้

จากหลักเขตที่ ๗ เป็นเส้นเลียบบริมคลองห้วยฝั่งใต้ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และทิศตะวันตกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ ๘ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองชอย ๓ ขวา-สายใหญ่ ฝั่งซ้าย ฝั่งใต้

จากหลักเขตที่ ๘ เป็นเส้นเลียบบริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองชอย ๓ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งใต้ ไปทางทิศตะวันตก ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากนคร ถึงหลักเขตที่ ๙ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองชอย ๓ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งใต้ ตรงจุดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูน ตามแนวขนานระยะ ๕๐๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๙ เป็นเส้นขนานระยะ ๕๐๐ เมตร กับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูน ไปทางทิศเหนือ ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๖ ต่อเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชควบคุม-นาแหรง ถึงหลักเขตที่ ๑๐ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองชอย ๔ ขวา สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งเหนือ

จากหลักเขตที่ ๑๐ เป็นเส้นเลียบริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ ฝั่งซ้าย ฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออก ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูน ถึงหลักเขตที่ ๑๑ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งเหนือ ตรงจุดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางซอยไตรภูมิ ตามแนวขนานระยะ ๑๐๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๑๑ เป็นเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางซอยไตรภูมิ ไปทางทิศเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๑๒ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ ฝั่งซ้าย ตามแนวขนานระยะ ๓๐๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๑๒ เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออก ถึงหลักเขตที่ ๑๓ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองทุ่งปรัง ฝั่งตะวันตก ตรงจุดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางถนนสะพานยาว ไปทางทิศเหนือตามแนวขนานระยะ ๑๐๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๑๓ เป็นเส้นเลียบริมคลองทุ่งปรัง ฝั่งตะวันตก และเลียบริมคลองท่าลาด ฝั่งตะวันตกไปทางทิศเหนือ บรรจบกับหลักเขตที่ ๑

ดังปรากฏในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้

ตามเส้นแนวเขตที่กล่าวไว้ในมาตรานี้ ให้มีหลักย่อยปักไว้ เพื่อแสดงแนวเขตตามสมควร มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกานี้ คือ เนื่องจากท้องที่นอกเขตเทศบาล เมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เจริญขึ้นและมีชุมชนอยู่หนาแน่น สมควรขยายเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อประโยชน์ในการบริหารกิจการและการทะนุบำรุงท้องถิ่นต่อไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้

การยกฐานะเป็นเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

พระราชบัญญัติเทศบาลกล่าวถึงท้องถิ่นที่จะยกฐานะเป็นเทศบาลนครได้ มีข้อกำหนดไว้ว่า

“เทศบาลนครคือท้องถิ่นชุมชนที่มีราษฎรตั้งแต่ห้าหมื่นคนขึ้นไป ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัตินี้ และมีประกาศกระทรวงมหาดไทยยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลนคร โดยประกาศนั้นต้องระบุชื่อและเขตเทศบาลไว้ด้วย”

พระราชกฤษฎีกา

จัดตั้งเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๕๓๗

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๗

เป็นปีที่ ๔๙ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งเทศบาลนครโดยเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น “เทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๗๕ ของรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย และมาตรา ๑๓๖วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๓๗”

มาตรา ๒ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสี่สิบห้าวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเทศบาลนคร มีชื่อว่า “เทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”

มาตรา ๔ ให้กำหนดเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ไว้ดังนี้ คือ

หลักเขตที่ ๑ ตั้งอยู่ริมคลองท่าลาด ฝั่งตะวันตก ตรงจุดที่แนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าวังกับตำบลปากพูนบรรจบกับเส้นแบ่งเขตตำบลนาเคียน

ด้านเหนือ จากหลักเขตที่ ๑ เป็นเส้นเลียบบแนวเส้นแบ่งเขต ตำบลท่าวังกับตำบลปากพูน ไปทางทิศตะวันออก ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๒ ต่อเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชควบคุมท่าแพ และถนนอ้อมค่ายวิชราชูธ ถึงหลักเขตที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดที่แนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าวัง กับตำบลท่าชั๊กบรรจบกับแนวเส้นแบ่งเขตตำบลปากพูน

ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ ๒ เป็นเส้นเลียบบตามแนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าวังกับตำบลท่าซึก แนวเส้นแบ่งเขตตำบลคลังกับตำบลปากนคร และแนวเส้นแบ่งเขตตำบลในเมืองกับตำบลปากนคร ไปทางทิศใต้ด้านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ ต่อเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชควบคุม- หัวไทร ถึงหลักเขตที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดที่แนวเส้นแบ่งเขตตำบลในเมือง บรรจบกับแนวเส้นแบ่งเขตตำบลท่าเรือ

ด้านใต้ จากหลักเขตที่ ๓ เป็นเส้นเลียบบตามแนวเส้นแบ่งเขตตำบลในเมืองกับตำบลท่าเรือ ไปทางทิศตะวันตก ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๗ ต่อเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชควบคุม ระโนด ถึงหลักเขตที่ ๔ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองหัวห่อง ฝั่งตะวันตก

ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ ๔ เป็นเส้นเลียบบริมคลองหัวห่องฝั่งตะวันตก คลองท่าวังฝั่งตะวันตก และคลองท้ายวังฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๕ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองท้ายวัง ฝั่งตะวันตก ตรงจุดที่อยู่ห่างจากจุดศูนย์กลางถนนเทวบุรี ไปทางทิศใต้ตามแนวเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางถนนเทวบุรีปากใต้

จากหลักเขตที่ ๕ เป็นเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางถนนเทวบุรีปากใต้ ผ่านถนน โพธิ์เสด็จ และต่อเป็นเส้นตรงตามเป็นแนวตั้งฉากระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางถนนโพธิ์เสด็จ ไปทางทิศตะวันตก ถึงหลักเขตที่ ๖

จากหลักเขตที่ ๖ เป็นเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางถนนโพธิ์เสด็จปากตะวันตก ไปทางทิศเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๗ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองห้วยฝั่งใต้

จากหลักเขตที่ ๗ เป็นเส้นเลียบบริมคลองห้วยฝั่งใต้ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และทิศ ตะวันตกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ ๘ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๓ ขวาสายใหญ่ ฝั่งซ้ายฝั่งใต้

จากหลักเขตที่ ๘ เป็นเส้นเลียบบริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๓ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งใต้ ไปทางทิศตะวันตก ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูน ถึงหลักเขตที่ ๙ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๓ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งใต้ ตรงจุดที่อยู่ห่างจาก ศูนย์ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูน ตามแนวเส้นขนานระยะ ๕๐๐ เมตร กับ ศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูนปากตะวันตก

จากหลักเขตที่ ๙ เป็นเส้นขนานระยะ ๕๐๐ เมตร กับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูน ปากตะวันตก ไปทางทิศเหนือ ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๖ ต่อเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชควบคุม-นาแหรง ถึงหลักเขตที่ ๑๐ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งเหนือ

จากหลักเขตที่ ๑๐ เป็นเส้นเลียบบริมคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ ฝั่งซ้าย ฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออก ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ นาพรุ-ปากพูน ถึง หลักเขตที่ ๑๑ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำชลประทานคลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งเหนือ ตรงจุดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางซอยไตรภูมิปากตะวันตก

จากหลักเขตที่ ๑๑ เป็นเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางซอยไตรภูมิ ฟากตะวันตก ไปทางทิศเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๑๒ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ตามแนวเส้นขนานระยะ ๓๐๐ เมตร กับศูนย์กลางคลองส่งน้ำชลประทาน คลองซอย ๔ ขวา-สายใหญ่ฝั่งซ้าย ฝั่งเหนือ

จากหลักเขตที่ ๑๒ เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออก ถึงหลักเขตที่ ๑๓ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองทุ่งปรัง ฝั่งตะวันตก ตรงจุดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางถนนสะพานยาวไปทางทิศเหนือ ตามแนวเส้นขนานระยะ ๑๐๐ เมตร กับศูนย์กลางถนนสะพานยาวฟากเหนือ

จากหลักเขตที่ ๑๓ เป็นเส้นเลียบริมคลองทุ่งปรัง ฝั่งตะวันตก และคลองท่าลาด ฝั่งตะวันตก ไปทางทิศเหนือ บรรจบกับหลักเขตที่ ๑

ดังปรากฏในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้

ตามเส้นแนวเขตที่กล่าวไว้ในมาตรานี้ ให้มีหลักย่อย ปักไว้เพื่อแสดงแนวเขตตามสมควร

มาตราที่ ๕ ในระหว่างดำเนินการ การเลือกตั้งสมาชิก สภามหาวิทยาลัยนครศรีธรรมราช ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่งตั้งคณะเทศมนตรีเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งพ้นจากตำแหน่งในวันที่พระราชกฤษฎีกานี้ใช้บังคับ เพื่อดำเนินการในหน้าที่ของคณะเทศมนตรีเทศบาลนครศรีธรรมราชไปพลางก่อน จนกว่าคณะเทศมนตรี ที่ได้รับแต่งตั้งตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ เข้ารับหน้าที่

มาตราที่ ๖ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ คือเนื่องจากเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสภาพความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และสังคมเพิ่มขึ้น สมควรเปลี่ยนแปลงฐานะ เป็นเทศบาลนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้

เทศบาลนครนครศรีธรรมราชกับการเลือกตั้ง

ในการบริหารเทศบาลซึ่งจะต้องประกอบด้วยนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ได้แก่สภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนภายในเขตเทศบาล

บทบัญญัติเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นอยู่ในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ ๑๒ และพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ สรุปได้ดังนี้

๑. เขตเลือกตั้ง เทศบาลนครนครศรีธรรมราช มีสมาชิกสภาเทศบาล ๒๔ คน แบ่งเป็น ๔ เขตเลือกตั้ง จำนวนสมาชิกเขตละ ๖ คน ได้มีประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่องการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ดังนี้

เทศบาลนครนครศรีธรรมราช อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช		
เขตเลือกตั้งที่	จำนวนสมาชิก	ท้องที่ที่ประกอบเป็นเขตเลือกตั้ง
๑	๖	<p>ทิศเหนือ เริ่มจากถนนท่าชีจากแนวเขตเทศบาลด้านทิศตะวันตก มาจรดถนนราชดำเนิน ตามแนวถนนราชดำเนินไปทางทิศใต้จรดถนนสระเรียง ตามแนวถนนสระเรียงจรดถนนศรีธรรมโศก ตามแนวถนนศรีธรรมโศก ๒ ไปทางทิศตะวันออก ตามแนวซอยศรีธรรมโศก ๒ สิ้นสุดที่แนวเขตเทศบาลด้านตะวันออก</p> <p>ทิศตะวันออก เริ่มจากซอยศรีธรรมโศก ๒ จุดสิ้นสุดเขตเทศบาล แนวเขตเทศบาลไปทางทิศใต้ ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๓</p> <p>ทิศใต้ เริ่มจากหลักเขตเทศบาลที่ ๓ ตามแนวเขตเทศบาลด้านทิศใต้ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๔</p> <p>ทิศตะวันตก เริ่มจากหลักเขตเทศบาลที่ ๔ ตามแนวเขตเทศบาลด้านทิศตะวันตก ถึงถนนท่าชี จรดแนวเขตเทศบาลทิศตะวันตก</p>
๒	๖	<p>ทิศเหนือ เริ่มจากคลองหน้าเมือง ตามคลองหน้าเมือง จรดถนนราชดำเนิน ตามแนวถนนราชดำเนินไปทางทิศเหนือ จรดถนนพะเนียด ตามแนวถนนพะเนียดสิ้นสุดที่แนวเขตเทศบาลด้านทิศตะวันออก</p> <p>ทิศตะวันออก เริ่มจากถนนพะเนียดจุดสิ้นสุดของเขตเทศบาลไปทางทิศใต้ตามแนวเขตเทศบาลถึงซอยศรีธรรมโศก ๒ จรดแนวเขตเทศบาลด้านทิศตะวันออก</p> <p>ทิศใต้ จากแนวเขตเทศบาลด้านตะวันออกไปทางทิศตะวันตกตามแนวซอยศรีธรรมโศก ๒ จรดถนนศรีธรรมโศกตามแนวถนนศรีธรรมโศกไปทางทิศใต้ จรดถนนสระเรียง ตามแนวถนนสระเรียงไปทางทิศตะวันตกจรดถนนราชดำเนิน ตามแนวถนนราชดำเนินไปทางทิศเหนือจรดถนนท่าชี ตามแนวถนนท่าชีไปทางทิศตะวันตกจรดแนวเขตเทศบาล</p>

เขตเลือกตั้งที่	จำนวนสมาชิก	ท้องที่ที่ประกอบเป็นเขตเลือกตั้ง
๒	๖	<p>ทิศตะวันตก เริ่มจากถนนท่าชีจรดแนวเขตเทศบาลด้านตะวันตก ตามแนวเส้นแบ่งคลองทุ่งปรีงเขตตำบลในเมือง ไปทางทิศเหนือถึงคลองหน้าเมือง</p>
๓	๖	<p>ทิศเหนือ เริ่มจากเขตเทศบาลที่ ๑ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวเขตเทศบาลถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๒</p> <p>ทิศตะวันออก เริ่มจากเขตเทศบาลที่ ๒ ไปทางทิศใต้ตามแนวเขตเทศบาลถึงถนนพะเนียดสุดเขตเทศบาลด้านทิศตะวันออก</p> <p>ทิศใต้ เริ่มจากถนนพะเนียดจุดเขตเทศบาลด้านทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ตามแนวถนนพะเนียดจรดถนนกาชาดไปทางทิศตะวันตกตามแนวถนนกาชาดจรดถนนยมราชไปทางทิศเหนือตามแนวถนนยมราช จรดถนนเนรมิตไปทางชุมชนหน้าสถานีรถไฟ ซอย ๘ ตามแนวซอย ๘ ชุมชนหน้าสถานีรถไฟถึงคลองทุ่งปรีง</p> <p>ทิศตะวันตก เริ่มจากซอย ๘ ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ จรดคลองทุ่งปรีงไปทางทิศเหนือ ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๑๓ จากหลักเขตเทศบาลที่ ๑๓ ไปทางทิศเหนือตามแนวคลองเตย ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๑</p>
๔	๖	<p>ทิศเหนือ เริ่มจากหลักเขตเทศบาลที่ ๑๐ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวคลองชลประทานถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๑๑ ไปทางทิศเหนือตามแนวเขตเทศบาล ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๑๒ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวเขตเทศบาลถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๑๓ คลองทุ่งปรีง</p> <p>ทิศตะวันออก เริ่มจากหลักเขตเทศบาลที่ ๑๓ ไปทางทิศใต้ตามแนวคลองทุ่งปรีง จรดซอย ๘ ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ ตามแนวซอย ๘ ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ จรดถนนยมราชไปทางทิศใต้ตามแนวถนนยมราช จรดถนนกาชาดไปทางทิศตะวันออก ตามแนวถนนกาชาด จรดถนนราชดำเนินไปทางทิศใต้ตามแนวถนนราชดำเนิน จรดคลองหน้าเมืองตามแนวคลองหน้าเมืองไปตามทิศตะวันตก จรดคลองทุ่งปรีง ตามแนวคลองทุ่งปรีงไปทางทิศใต้ จรดหลักเขตเทศบาลที่ ๕</p> <p>ทิศใต้ เริ่มจากหลักเขตเทศบาลที่ ๕ ไปทางทิศตะวันตกตามแนวเขตเทศบาล ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๖ ไปทางทิศเหนือตามแนวเขตเทศบาล ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๗ ไปตามแนวเขตเทศบาลคลองห้วย ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๘ ไปทางทิศตะวันตก ตามแนวเขตเทศบาลคลองชลประทานถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๙</p> <p>ทิศตะวันตก เริ่มจากหลักเขตเทศบาลที่ ๙ ไปทางทิศเหนือตามแนวเขตเทศบาล ถึงหลักเขตเทศบาลที่ ๑๐</p>

๒. คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำท้องถิ่น เมื่อต้องการมีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จว.) จะแต่งตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำท้องถิ่น กรณีเทศบาลนครนครศรีธรรมราช เรียกว่า **คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเทศบาลนครนครศรีธรรมราช** จำนวน ๕ คน เป็นผู้กำกับดูแลการเลือกตั้ง ประกอบด้วยกรรมการที่มาจากการแต่งตั้ง ๔ คน และกรรมการโดยตำแหน่งหนึ่งคน ซึ่งได้แก่ปลัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช สำหรับปลัดเทศบาลนอกจากจะเป็นกรรมการการเลือกตั้งประจำท้องถิ่นแล้ว ยังมีฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำท้องถิ่นอีกด้วย

๓. การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลครั้งต่อไป นายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาลนครนครศรีธรรมราชชุดปัจจุบัน ซึ่งได้รับเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖ จะครบวาระ ๔ ปี ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๐ และจะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน ๔๕ วัน นับแต่วันครบวาระ ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จว.) จะให้ความเห็นของประกาศของผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำท้องถิ่น เกี่ยวกับวันเลือกตั้ง วันสมัครรับเลือกตั้ง สถานที่รับสมัคร สถานที่นับคะแนน และเรื่องอื่น ๆ ที่สำคัญต่อการเลือกตั้งต่อไป

การสมัครรับเลือกตั้งต้องสมัครต่อผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำท้องถิ่น

๔. การลงคะแนนการนับคะแนนและการประกาศผลการเลือกตั้ง เทศบาลนครนครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีประชากรทั้งสิ้น ๑๐๖,๒๗๓ คน เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๗๑,๖๓๗ คน มีหน่วยเลือกตั้งทั้งสิ้น ๑๐๐ หน่วย ในการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้ง จะต้องเลือกตั้งทั้งนายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาล ในวันเลือกตั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องไปใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในบัญชี รายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ระหว่างเวลา ๐๘.๐๐-๑๕.๐๐ น. จะได้รับบัตรเลือกตั้ง ๒ ใบ ใบหนึ่งเลือกนายกเทศมนตรี อีกใบหนึ่งเลือกสมาชิกสภาเทศบาล นำบัตรเข้าคูหาทำเครื่องหมายกากบาท (x) ในบัตร แล้วนำไปใส่หีบบัตรเลือกตั้งของนายกเทศมนตรี และหีบบัตรเลือกตั้งของสมาชิกสภา กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง จะนำหีบบัตรเลือกตั้งแต่ละประเภทไปส่งกรรมการนับคะแนนตามสถานที่ที่กำหนดเป็นสถานที่นับคะแนน การนับคะแนนโดยเฉพาะ ทั้งของนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล สำหรับการนับคะแนนนายกเทศมนตรีจะต้องกำหนดสถานที่นับคะแนนไว้เพียงแห่งเดียว ภายในเขตเทศบาลส่วนสมาชิกจะต้องนับ ณ สถานที่ภายในเขตเลือกตั้ง กรณีเทศบาลนครจะต้องนับคะแนนแยกกันเป็น ๔ เขต

เมื่อนับคะแนนเสร็จ คณะกรรมการนับคะแนนจะประกาศผลการนับคะแนน ณ สถานที่นับคะแนน และรายงานผลการนับคะแนนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำท้องถิ่นและรายงานต่อไปยังคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด จะประชุมพิจารณาผลการเลือกตั้ง แล้วส่งผลการนับคะแนนต่อไปยังคณะกรรมการการเลือกตั้งต่อไป

คณะกรรมการการเลือกตั้งจะประกาศผลการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาลเป็นขั้นตอนสุดท้าย ทั้งนี้คณะกรรมการการเลือกตั้งจะได้แต่งตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเทศบาลนครนครศรีธรรมราช เพื่อดำเนินการเลือกตั้งให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ ต่อไป

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นอีกแบบหนึ่ง ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ ปัจจุบันใช้พระราชบัญญัติองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๐ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๒ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย ข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๔ ตามกฎหมายดังกล่าว มีโครงสร้างการบริหารประกอบด้วย สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดังมีรายละเอียด ดังนี้

๑. สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนของอำเภอ ต่าง ๆ ทั้งจังหวัดมีสมาชิกจำนวนมากน้อยตามประชากรภายในจังหวัด ตามมาตรา ๙ กำหนดไว้ว่า

- จังหวัดที่มีประชากรไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ คน ให้มีสมาชิกสภา ๒๔ คน
- จังหวัดที่มีประชากรไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ - ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน ให้มีสมาชิกสภา ๓๐ คน
- จังหวัดที่มีประชากรไม่เกิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ - ๑,๕๐๐,๐๐๐ คน ให้มีสมาชิกสภา ๓๖ คน
- จังหวัดที่มีประชากรไม่เกิน ๑,๕๐๐,๐๐๐ - ๒,๐๐๐,๐๐๐ คน ให้มีสมาชิกสภา ๔๘ คน
- จังหวัดที่มีประชากรมากกว่า ๒,๐๐๐,๐๐๐ คน ให้มีสมาชิกสภา ๕๖ คน

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีประชากรมากกว่า ๑,๕๐๐,๐๐๐ คน แต่ไม่เกิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ คน สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ๔๒ คน สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบันได้รับการ เลือกตั้งจากอำเภอต่าง ๆ จากการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๕ มีวาระการดำรงตำแหน่ง คราวละ ๔ ปี ครบวาระเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๙ แต่ได้รับการขยายการดำรงตำแหน่ง จนกว่า จะมีการเลือกตั้งใหม่

สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ถือว่าเป็นผู้แทนของปวงประชาในเขตจังหวัดของตนเอง และต้องปฏิบัติตามความเห็นชอบของตน โดยบริสุทธิ์ใจ ไม่อยู่ในความผูกมัดจากการมอบหมายใด ๆ

๒. นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนภายในจังหวัด ผู้ที่จะสมัครเลือกตั้งเป็นนายองค์การบริหารส่วนจังหวัด จะต้องมีความสมบูรณ์ คือ

(๑) มีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(๒) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่าหรือเคยเป็นสมาชิกสภาจังหวัด, สมาชิก สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา

(๓) ไม่เคยเป็นผู้ที่พ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น เพราะเหตุมีส่วนได้เสียในสัญญา หรือกิจการที่กระทำกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ถึง ๕ ปี

นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี นับแต่วันเลือกตั้ง นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดอาจพ้นจากตำแหน่ง เช่น

(๑) เมื่อถึงคราวออกตามวาระ

(๒) ตาย

(๓) ลาออก โดยทำหนังสือลาออกต่อหน้าผู้ว่าราชการจังหวัด

(๔) รัฐมนตรีสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง

(๕) ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ลงคะแนนเสียงเห็นด้วยว่านายองค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป

ตั้งแต่มีพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดผู้ที่ได้รับการเลือกจากสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และได้รับเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง มีรายชื่อดังต่อไปนี้

- นายประทีป วาระเพียง

- นายวินัย ผลรัตน์ไพบูลย์

- นายวิฑูรย์ เดชเดโช

- นายพิชัย บุญเกียรติ

- นายมานิช เสนพงศ์

นายมานิช เสนพงศ์ ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง ในการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งจะอยู่ในตำแหน่งเป็นเวลา ๔ ปี แต่ถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเป็นผู้รักษาการแทน คือ นายสนั่น ศิลารัตน์ ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๖ วรรคท้าย ที่บัญญัติว่า

“ในระหว่างที่ไม่มีนายองค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปฏิบัติหน้าที่ของนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดเท่าที่จำเป็นได้เป็นการชั่วคราว จนถึงวันเลือกตั้งนายองค์การบริหารส่วนจังหวัด”

ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด

มาตรา ๓๙ ในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด กำหนดให้มีปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนจังหวัดรองจากนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและรับผิดชอบดูแลราชการประจำขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เป็นไปตามนโยบายและมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

- (๑) ตราข้อบัญญัติจังหวัด
- (๒) จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- (๓) ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- (๔) คຸ້ມครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (๕) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

เพื่อให้มีผลสัมฤทธิ์ตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด นครศรีธรรมราช กำหนดให้มีหน่วยงานระดับกองรับผิดชอบงานองค์การ ดังต่อไปนี้

- (๑) กองการท่องเที่ยวและกีฬา
- (๒) กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- (๓) กองการเจ้าหน้าที่
- (๔) กองกิจการสภา
- (๕) กองคลัง
- (๖) กองช่าง
- (๗) กองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (๘) กองพัสดุและทรัพย์สิน
- (๙) กองแผนและงบประมาณ
- (๑๐) สำนักปลัด อบจ.
- (๑๑) หน่วยตรวจภายใน

บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้ว่าราชการจังหวัดมีบทบาทในการกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจสั่งสอบสวนข้อเท็จจริงหรือสั่งให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด ชี้แจง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น

บทที่ ๙

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

“...นครศรีธรรมราชเคยเป็นราชธานีมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ปกครองให้ราษฎรอยู่ร่มเย็นเป็นสุข เราจึงส่งน้องชายของเรามาปกครองนครศรีธรรมราชอีก เพื่อให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขสืบไป สมดังตำนานในอดีต...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๕๘ ณ ค่ายลูกเสือวัดประตูลำ

ท้องที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน มีข้อได้เปรียบจากอำเภออื่นประการหนึ่ง คือเสมือนเป็นศูนย์กลางการปกครองของ “นครศรีธรรมราช” ไม่ว่าในยุคที่เป็นอาณาจักร เมือง มณฑล และจังหวัด หรืออาจสื่อความหมายได้อีกนัยยะหนึ่งว่า เมื่อกล่าวถึงพื้นที่ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยทั่วไป จะมีความเข้าใจเป็นอย่างเดียวกัน ว่าเป็น “นครศรีธรรมราช” ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จึงมีอาจแยกออกจากภาพรวมของ “นครศรีธรรมราช” จึงได้รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยยึดเอาพื้นที่ซึ่งปัจจุบันเป็นอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเป็นแกน แม้ภาพของการกล่าวถึงจะเป็นภาพของนครศรีธรรมราชทั้งเมืองก็ตาม

พระราชดำรัสในรัชกาลที่ ๖ ซึ่งได้ยกมาข้างต้น จะเห็นว่านครศรีธรรมราชเคยอยู่ในสถานะที่มี กษัตริย์ปกครองมาแต่โบราณ ในการค้นคว้าประเด็นนี้ จึงขอกล่าวถึงทั้งกษัตริย์ของ**พระมหานครศรี ธรรมราช**สมัยยังเจริญรุ่งเรืองเป็นเอกราช และกษัตริย์ของราชธานีที่มีความสัมพันธ์กันในยุคต่อมา ดังนี้

พระมหานครศรีธรรมราช

พระเจ้าศรีธรรมมาโตกราช

โดยนัยยะและความรับรู้ทั่วไปในปัจจุบัน เมื่อกล่าวถึงกษัตริย์พระนาม “**พระเจ้าศรีธรรมมาโตกราช**” ย่อมหมายถึงผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชอย่างเฉพาะเจาะจง หากแต่จากการค้นคว้าเพิ่มเติมกลับพบว่า มีหลักฐานการขานพระนามของกษัตริย์เช่นนี้อีกหลายเมือง เช่น

๑. ศิลาจารึกหลักที่ ๓๕ ดงแม่นางเมือง พุทธศักราช ๑๗๑๐ กล่าวว่า “...ผู้มีพระนามว่า **กรุงศรีธรรมโคก** ถวายแด่พระสรีรธาตุ ซึ่งมีพระนามว่า**กมรเตงชคตศรีธรรมโคก**...” เนื้อความโดยสรุปคือ พระเจ้าศรีธรรมมาโตกราชผู้เป็นกษัตริย์ครองเมืองละโว้ รับสั่งให้พระเจ้าสุนต์กลับไปถวายเป็นพระราช กุศลแด่พระเจ้าศรีธรรมมาโตกราชพระองค์ก่อน

๒. หนังสือศาสนวงศ์ กล่าวว่า “...ในเมืองสุวรรณภูมิ มีพระราชองค์หนึ่งทรงพระนามว่า **สิริมาโสภ** เสด็จราชสมบัติ...และที่ประทับของพระองค์นั้น ตั้งอยู่ที่เชิงภูเขาเกลาละ ห่างไปทางตะวันตก เฝียงเหนือ ท้นหน้าออกทะเลที่อยู่ใกล้กันนั่นเอง...” กล่าวถึงพระเจ้าศรีธรรมมาโตกราชในพระนามสิริมาโสภ ผู้ครองเมืองสะเทิม (สุวรรณวดี) ในพม่า

๓. พระราชพงศาวดารเหนือ ตอนสร้างเมืองสวรรคโลก ยกบาธรรมราชขึ้นเป็นพระยาธรรมราชา ครองเมืองสวรรคโลก กล่าวว่า “...จึงให้มารับเอาเจ้าอุโลกกุมารราชาภิเศกให้เป็น**พระยาศรีธรรมมาโตกราช** ในเมืองทริภุญไชย...”

๔. จารึกกัลยาณี พุทธศักราช ๒๐๒๒ กล่าวว่า “...บรมกษัตริราชทรงพระนามว่า **พระเจ้า สิริมาโสภ** ได้เสวยราชสมบัติเป็นใหญ่ในแคว้นสุวรรณภูมิ (มอญหรือพม่าตอนล่าง)...”

จะเห็นได้ว่า พระนามพระเจ้าศรีธรรมมาโตกราชนี้ อาจไม่ใช่พระนามจำเพาะเพียงกษัตริย์พระองค์ใด พระองค์หนึ่ง แต่เป็นพระราชสมัญญานามที่ถวายแด่พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงคุณเทียบเท่าพระเจ้าอโศก มหาราชแห่งอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก รับเอาธุระการบำรุงพระพุทธ ศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในพระราชอาณาจักร ดังนั้นการแพร่เข้ามาของพระราชสมัญญานามนี้จึงอาจสอดคล้อง กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยเมื่อวิเคราะห์จากช่วงอายุของหลักฐานที่ยกมา ข้างต้นจะพบว่า เริ่มมีการกล่าวถึงการใช้นี้ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้า ปรากฏมพาหุ (พ.ศ.๑๖๙๖ – ๑๗๒๙) ยุคนี้ถือเป็นยุคที่พระพุทธศาสนากลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่งใน ศรีลังกา ซึ่งเสมือนการรับไม้ต่อจากอินเดียที่มีเหตุให้ต้องล่มสลายไปจากการถูกรุกราน

ในยุคเดียวกันนี้พบว่า พระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในกลุ่มประเทศเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ แขนงที่ศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทรุ่นเก่า ส่วนเหตุที่ในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช (พุทธศตวรรษที่ ๓) แม้ได้ทรงส่งสมณทูต คือพระโสณะและ พระอุตตระเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ แต่ไม่ได้หยั่งรากความมั่นคงขึ้นที่นครศรี ธรรมราช อาจเนื่องมาจากชนพื้นเมืองดั้งเดิมยังคงอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายและมีวิถีชีวิตผูกพัน

กับธรรมชาติ นับถือผีบรรพบุรุษและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ บริเวณที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน อีกทั้งขณะนั้นเป็นสันทรายในยุคหินใหม่ จึงไม่พบซากโบราณสถานในพระพุทธรูปหรือคติความเชื่อใด เชื่อมโยงจากจุดเวลาดังกล่าว

หลักฐานที่ทำให้เชื่อได้ว่า คำว่า “พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช” เป็นการขานพระนาม “พระเจ้าอโศกมหาราช” แห่งอินเดียของชาวสุวรรณภูมิ ได้แก่ ศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ พุทธศักราช ๑๗๗๓ กล่าวว่า “...พระเจ้าผู้ครองเมืองตามพรลิงค์... ทรงฉลาดในนิติศาสตร์คล้ายกับ พระธรรมมาโคกราช” ความสำคัญของหลักฐานฉบับนี้คือข้อบ่งชี้ว่าคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ผู้จะทรงพระสมัญญานามว่าพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชนั้น นอกจากพระราชปณิธานด้านการอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธรูปแล้ว ยังต้องมีพระปรีชาสามารถทางด้านหลักในการปกครองอีกด้วย

อีกหลักฐานหนึ่งปรากฏพระนามโดยรูปเต็ม ระบุในพระราชพงศาวดารเหนือ กล่าวว่า “...พระพุทธรูปเจ้า นิพพาน...แล้วล่วงไปได้ ๒๑๘ ปีมะแม อัฐศก จุลศักราช ๓๙ ปี จึงพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ตั้งตติยสังคายนาค้างหนึ่ง...” จากข้อความนี้ กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญคือการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๓ ของพระเจ้าอโศกมหาราชในพระนามตามพงศาวดารฉบับนี้อย่างชัดเจน ว่า “พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช”

ส่วนข้างเมืองนครศรีธรรมราชเอง ในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชก็ระบุถึงพระนามนี้ว่า ปกครองถึง ๒ แห่ง แห่งละพระองค์ในคราวเดียวกัน กล่าวว่า “ครั้งนั้นยังมีพระยาธรรมมาโคกราชองค์หนึ่ง เป็นเจ้าเมืองมัทมยประเทศ...ให้นักเทศธรรมาธรรมาถึงพระยาศรีธรรมมาโคกราช ในราชสารนั้นว่า พระยาศรีธรรมมาโคกราช ก่อพระมหาธาตุ ๘๔,๐๐๐ พระองค์ แต่ยังมีได้พระบรมธาตุไปประจักษ์ความรู้ความไปว่า พระยาศรีธรรมมาโคกราช ก่อพระมหาธาตุองค์หนึ่งสูง ๓๗ วา แล้วยกพระบรมธาตุขึ้นประจักษ์พระบรมธาตุ... จะขอแบ่งพระธาตุไปประจักษ์...” ดังนั้นจึงเป็นเครื่องยืนยันได้อย่างชัดเจนประการหนึ่งว่า คำว่า “พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช” นั้น มีการถวายเป็นพระราชมัญญานามแด่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณเสมอพระเจ้าอโศกมหาราชดังได้กล่าวแล้วในข้างต้น และสืบต่อกันเรื่อยไปจนเป็นพระราชาอิสริยยศดีเฉพาะพระมหากษัตริย์

การที่เมืองนครศรีธรรมราชกลับมีหลักฐานมั่นคงและเป็นที่ยอมรับกันโดยชัดแจ้งมากกว่าเมืองอื่น ก็ด้วยเหตุว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ นั้น ศาสนาพราหมณ์ที่เคยเจริญรุ่งเรืองอยู่เดิมอ่อนกำลังลง ชุมชนมีสถานะความเป็นเมืองที่มั่นคงขึ้น และผู้นำมีความเข้มแข็ง ดังความในศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ ที่กล่าวว่า “...พระผู้เป็นใหญ่ในตามพรลิงค์... ทรงพระราชสมภพเพื่อยังประชาชนที่ถูกชนชาติต่ำปกครองมาแล้ว ให้สว่างรุ่งเรือง...” กับทั้งเมืองมีธรรมเนียมที่ใช้เป็นระเบียบแบบแผนการปกครองตามอย่างพระเจ้าอโศกมหาราช อาจกล่าวได้ว่า แรกสถาปนา กษัตริย์ขึ้นเป็นพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชนั้น เมืองก็ได้นามตามสร้อยพระราชอิสริยยศว่า “ศรีธรรมราช” หรือ “นครศรีธรรมราชมหานคร” ตามที่ระบุในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้นช่วงระยะเวลาดังกล่าวจึงถือเป็นการประกาศความเป็นชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ของเมืองนครศรีธรรมราชโดยสมบูรณ์

ชาติ

หากพิจารณาถึงความตามตำนานเมืองและตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช จะพบว่า เมื่อมีการสถาปนาความเป็นเมืองขึ้นแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญเป็นประการแรก คือการประดิษฐานสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาคือองค์พระบรมธาตุเจดีย์ก่อนจะขยายพระราชอาณาจักรเป็นเมือง ๑๒ นักษัตริ์ ทั้งนี้ อาจเพราะเพื่อการประกาศการเปลี่ยนผ่านจากพราหมณ์เป็นพุทธอย่างเป็นทางการของพระมหานครใหม่ ตามรูปแบบการปกครองและศาสนาที่กำลังได้รับความนิยมทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพ (Unity) ภายใต้หลักคิดและความเชื่อเดียวกัน

ศาสนา

หาก “*ตามพรลิงค์*” อันแปลว่าคิวลิงค์ทองแดง จะสื่อแสดงถึงสถานะของการที่มีศาสนาพราหมณ์ครอบครองแล้ว การสถาปนาเป็น “*นครศรีธรรมราช*” จึงให้นัยยะใหม่ของการเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา

พระมหากษัตริย์

ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ นั้น นอกจากพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทลังกาวงศ์ จะเข้ามา มีบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว รูปแบบการเมืองการปกครองและพระราชอำนาจของพระเจ้าอโศกมหาราชยังเป็นที่เลื่องลือและยอมรับนับถือกันโดยทั่วไป ทั้งมอญ ละโว้ สะเทิม และหริภุญไชย ดังนั้นการสถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้นในพระราชอิสริยยศที่เฉพาะพระมหากษัตริย์ที่ “*พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช*” จึงเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้บ้านเมืองเป็นปึกแผ่นมั่นคงได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับบริบทอื่น ๆ ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช – พระเจ้าจันทรภาณุ – พระเจ้าพงษาสุระ

เมืองนครศรีธรรมราชในช่วง พ.ศ. ๑๗๑๙ มีพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชแห่งปฐมวงศ์เป็นปฐมกษัตริย์ ทรงสร้างบ้านแปงเมือง และก่อพระบรมธาตุเจดีย์สรวมพระบรมสารีริกธาตุไว้ในตำแหน่งที่มหาพราหมณ์กับเจ้าสองพี่น้อง (เจ้าชายทนต์กุมารและเจ้าหญิงเหมซาลา) แบ่งพระธาตุใส่ผอบทำพระเจดีย์ไว้แต่ก่อน และแม้ไม่สำเร็จจุลวงในรัชกาลเดียว พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชพระองค์ต่อมาที่ทรงรับพระราชภาระต่อจวนแล้วเสร็จ ดังจะเห็นได้ว่า ตามตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ระบุว่าพระบรมธาตุเจดีย์มีการก่อสร้างต่อเนื่องยาวนานรวม ๑๐๐ ปี ดังนี้

(หากไม่นับแรกอัญเชิญมาโดยเจ้าสองพี่น้อง)

ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๑๗๑๙ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช (ปฐมกษัตริย์) เริ่มสร้างพระธาตุเจดีย์

ครั้งที่ ๒ เมื่อก่อนจะตั้งเมือง ๑๒ นักษัตริ์

ครั้งที่ ๓ เมื่อตั้งเมือง ๑๒ นักษัตริ์แล้วเสร็จ

ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๑๘๑๙ โดยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช (เมืองอินทปัตบุรี)

กล่าวคือพระบรมธาตุเจดีย์มาสมบูรณ์ในรัชสมัยของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ที่เสด็จพระราชดำเนินมาจากเมืองอินทปัตบุรี พร้อมพระอนุชาทรงพระนามว่าพระเจ้าจันทรภาณุและพระเจ้าพงษาสุระ หรือที่เรียกขานกันโดยทั่วไปว่าเจ้า ๓ พี่น้อง ในรัชสมัยของพระองค์นั้นในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ระบุพระราชกรณียกิจไว้หลายประการ อาทิ

- ๑) ทรงเกณฑ์ไพร่พลทำนาทำไร่ เพื่อเป็นเสบียงอาหารในการก่อสร้างกำแพงรอบเมือง
- ๒) ทรงเกณฑ์ให้มีการก่อพระบรมธาตุเจดีย์ให้แล้วเสร็จ
- ๓) ทรงอุปถัมภ์ชาวหงษาวดีซึ่งเรือแตกพร้อมผ้าพระบฏ
- ๔) ทรงส่งทูตไปนิมนต์พระสงฆ์เมืองหงษาวดีมาช่วยสร้างและจากเมืองลังกามาเสกพระบรมธาตุเจดีย์
- ๕.) ทรงทำบุญฉลองพระบรมธาตุเจดีย์
- ๖.) ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสร้างวัดวาพระอารามน้อยใหญ่ สร้างพระเจดีย์ กับทั้งพระพุทธรูป และปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์
- ๗.) ทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้าอู่ทอง ฯลฯ

ทั้งนี้ ยังมีพระราชกรณียกิจอีกหลายประการที่ไม่อาจกล่าวได้ละเอียดในที่นี้ ทว่าแบบแผนปฏิบัติประการหนึ่งในรัชสมัยของเจ้า ๓ พี่น้อง ที่เป็นข้อเรียนรู้ลักษณะการปกครองเมืองนครศรีธรรมราช คือ ข้อความในตำนานที่กล่าวว่า “...เมื่อพระญาศรีธรรมมาโคกลึงแก่กรรม เมื่อศักราช ๑๒๐๐ ปี พระญาจันทกานู เป็นเจ้าเมือง พระญาพงษาสุราเป็นพระยาจันทกานู...” นั้นหมายถึง จันทกานู หรือ จันทรกานู เปรียบเสมือน พระอิสริยยศศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์หรือวังหน้าที่จะขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ต่อไปนั่นเอง

อนึ่ง เมืองนครศรีธรรมราชมีความผูกพันกับคำว่า “ศรีธรรมโคกราช” ตั้งแต่มีสถานะเป็นเอกราชประเทศราช หัวเมือง และมณฑลตามลำดับ เห็นได้จากพระราชอิสริยยศที่เรื่อยไปจนถึงราชทินนามที่พระราชทานให้แก่เจ้าเมืองก่อนเปลี่ยนรูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๕ มักจะปรากฏคำนี้อยู่เสมอ ที่น่าสังเกตคือ พบว่าจะปรากฏสร้อย “**ปรากฏพาทู**” ในราชทินนามเสมอ เช่น “**เจ้าพระยาศรีธรรมราชชาติเดโชไชย มไหสุริยาธิบติ อภัยพิริยปรากฏพาทู**” ราชทินนามเจ้าพระยามหานครผู้ครองหัวเมืองชั้นเอก ถือศักดิ์นา ๑๐๐๐ ในพระไอยการนาพลเรือน นาทหาร หัวเมือง พุทธศักราช ๑๙๙๘ แห่งแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถ และแม้ว่าในราชทินนามของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชท่านสุดท้ายก็ยังคงมี คือ “**เจ้าพระยาสุธรรมมนตรีศรีธรรมราช มาตยพงศ์สถาพร วรเดโชไชย อภัยพิริยปรากฏพาทู**” ซึ่งสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานข้างต้นในประเด็นการรับอิทธิพลพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ และหลักนิติศาสตร์ที่ใช้ในการปกครองมาจากศรีลังกาในสมัยพระเจ้าปรากฏพาทู (พ.ศ. ๑๖๙๖ – ๑๗๒๙)

กรุงสุโขทัย

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์

หนังสือสังกัณนิทานและชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุว่าพระเจ้าโรจราชพ่อขุนบางกลางหาวหรือพ่อขุนศรีอินทราทิตย์แห่งกรุงสุโขทัย เมื่อทรงทราบในความมั่งคั่งของพระสีหฬปฎิมา (พระพุทธรูปสีหังค์) จากพระเจ้าสิริธรรมกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราช ก็เป็นที่พอพระทัยอย่างมาก ทรงขอให้พระเจ้าสิริธรรมแต่งทูตไปขอจากเจ้ากรุงลังกาเพื่อไว้นมัสการยังเมืองสุโขทัย เมื่อเจ้ากรุงลังกาถวายมาแล้ว ก็ทรงโสมนัสถึงกับเสด็จพระราชดำเนินมายังเมืองนครศรีธรรมราชเพื่ออัญเชิญขึ้นไปด้วยพระองค์เอง

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ตอนหนึ่งระบุว่า “พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทามแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปฏิภนไตร หลวกกว่าปู่ครูใดในเมืองนี้ **ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา**” หลักฐานนี้นอกจากจะทำให้ยอมรับกันว่า นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนสุโขทัยแล้ว ยังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในมิติของการที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเสมือนแหล่งดักศิลา ที่รับเอาพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ เข้ามาจนงอกงามในพื้นที่ ด้วยการมีพระบรมธาตุเจดีย์เป็นต้นแบบเจดีย์ทรงลังกาของคาบสมุทรมลายู ธรรมเนียมการรักษาพระบรมธาตุด้วยพระครู(ลัง)กาทั้ง ๔ รวมถึงพระธรรม ภาษาและวรรณกรรม เหล่านี้ล้วนยืนยันการเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ของนครศรีธรรมราชในสมัยนั้นทั้งสิ้น

กรุงศรีอยุธยา

สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง ดำเนินเมืองนครศรีธรรมราชกล่าวว่าเคยทำสงครามกับพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช แต่ยุติสงครามเป็นไมตรีต่อกัน ทั้งนี้สันนิษฐานว่าพระเจ้าอู่ทองในตำนานอาจเป็นกษัตริย์ครองเมืองอโยธยาเมืองหลวงเดิมของอยุธยา

พระรามเมศวร เมื่อครั้งยกทัพไปตีล้านนามิชัยชนะ ได้เทครัวล้านนาไทยมายังเมืองนครศรีธรรมราช และหัวเมืองอื่นทางใต้ ทำให้ถ้อยคำสำเนียงเมืองเหนือบางคำมีความคล้ายคลึงกัน

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในปีพุทธศักราช ๒๑๔๑ แยกสลัดกวาดต้อนราษฎรไร้สวนหลวงไปเป็นอันมาก ได้ทรงส่งพระยารามราชทำนน้ำมาเป็นเจ้าเมือง ในปีพุทธศักราช ๒๑๔๔ ได้ต่อสู้รบพุ่งกันเป็นสามารถจนโจรสลัดล่าถอยแต่มีสัญญาว่ายังไม่ลดละ พระยารามราชทำนน้ำจึงเกณฑ์กำลังพลให้ชุดคู่ด้านทิศตะวันออกของเมืองเพื่อตัดทอนข้าศึกไว้เป็นการถาวร ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “คูขวาง” ได้ว่าราชการงานศึกอย่างเต็มกำลังความสามารถ จัดเวรยามรักษาค่ายคูประตูหอรบอยู่จนถึงพุทธศักราช ๒๑๗๑ ด้วยชราภาพจึงสิ้นเสียชีวิตระหว่างศึก พระยาแก้วผู้เป็นหลานจึงได้สร้างเจดีย์สุวรรณศรีบรรจุมณีของพระยารามราชทำนน้ำไว้ในพระวิหารธรรมศาลา เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความกล้าหาญของบรรพบุรุษ

ในรัชสมัยนี้เมืองนครศรีธรรมราช มีฐานะเป็นหัวเมืองเอก ชั้นพระยามหานคร เป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญของแหลมมลายู มีชาวโปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศสเข้ามาตั้งคลังสินค้าบริเวณละแวกวัดประดู่และวัดแจ้ง ค้าขายเครื่องเทศและดีบุก โดยผ่านพระบรมราชานุญาตจากพระองค์ ซึ่งคลองท่าวังในสมัยนั้นกว้างและลึกขนาดเรือกำปั่นสามารถเข้ามาทำการค้าได้

สมเด็จพระเอกาทศรถ ฮอลันดาสามารถทำการค้ากับเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองท่าสำคัญทางฝ่ายใต้คือปัตตานีได้สำเร็จ ในปีพุทธศักราช ๒๑๖๔ อยุธยาอนุญาตให้อังกฤษเข้ามาตั้งห้างในนครศรีธรรมราช

พระเจ้าทรงธรรม เจ้าพระยาขลาโหมสุริยวงศ์คิดเป็นกบฏ กราบทูลให้ทรงแต่งตั้งออกญาเสนาภิมุข (ยามาตะ นากามาซา) หัวหน้าทหารอาสาญี่ปุ่นมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ภายหลังถูกยาพิษเสียชีวิต

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงส่งพระยารามเดโชทหารเอกลงมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เพื่ออุทิศโลบายในการฟื้นฟูอำนาจของอยุธยาในเมืองต่าง ๆ ให้เข้มแข็ง เพื่อให้สงขลาโดดเดี่ยวและปิดล้อมสงขลา ส่งผลให้การค้าของสงขลาชบเซา จนต้องพยายามหาทางอยู่รอดโดยการปราบคู่แข่งทางการค้า คือ

ปัตตานี จึงทำให้ในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๒๑๔ – ๒๒๒๑ สงขลาต้องทำสงครามยึดเยื้อกับเมืองปัตตานี และแม้ว่าจะมีอังกฤษช่วยสนับสนุนในการเตรียมป้องกันตัวเองของสงขลา สงขลาที่ถูกกองทัพของกรุงศรีอยุธยาจากนครศรีธรรมราชตีแตกพังยับเยินในปีพุทธศักราช ๒๒๒๓ งานสำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชคือ

๑. กำแพงเมือง นครศรีธรรมราชโดยการนำของพระยารามเดโช ซึ่งเป็นชาวมุสลิมดำเนินมาด้วยดีตลอดรัชกาล ซึ่งเมื่อพระองค์มีสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส ได้มีพระบรมราชโองการให้ มร.เดอ ลามาร์เข้ามาทำแผนที่เมืองนครศรีธรรมราชในปีพุทธศักราช ๒๒๓๐ เพื่อเตรียมการปรับปรุงเนื่องจากเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังทหารเพื่อเตรียมการป้องกันการกบฏ และจากบันทึกของ มร.เดอ ลามาร์ กล่าวว่ามีการสร้างป้อมป้อมหนึ่งตามแนวกำแพง แล้วเสร็จหลังจากที่เขาเดินทางกลับอยุธยา โดยใช้เวลารสร้างสามเดือน

๒. เครื่องถม คนทั่วไปเชื่อว่าได้รับวิชานี้มาจากพวกโปรตุเกสซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอด แล้วคิดปรับเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบของตนเองให้สวยงามประณีตขึ้นจนมีชื่อเสียง จนทรงโปรดให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเลือกช่างฝีมือดี ทำไม้กางเขน ถมตะทอง ทึบถม พานถมตะทอง และภาชนะต่าง ๆ ส่งไปถวายแก่พระสันตะปาปา (Innocenro XI) ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อพุทธศักราช ๒๒๓๑ ต่อมาช่างทางอยุธยาไม่เหตุให้สิ้นไปเมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๐ แต่ช่างถมเมืองนครศรีธรรมราชยังคงสืบทอดกันจนปัจจุบัน

๓. การศึกษาและวรรณคดี ในราชสำนักของพระองค์มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตซึ่งได้โปรดให้แต่งตำราเรียนหนังสือไทยสำหรับกุลบุตร อันเป็นเหตุให้การศึกษาและวรรณคดีของชาติเจริญรุ่งเรืองและเผยแผ่ไปสู่หัวเมืองอย่างรวดเร็ว เมืองนครศรีธรรมราชรับอิทธิพลด้านแบบแผนการศึกษาวรรณคดีจากกรุงศรีอยุธยาโดยตรง และจากพื้นฐานดั้งเดิมที่ชาวเมืองเป็นผู้รู้หนังสือ สนใจกาพย์กลอน แต่งหนังสือและวรรณคดีท้องถิ่นอยู่แล้ว ทำให้ยุคนี้เป็นยุคทองของเมืองนครศรีธรรมราชในด้านนี้ตามไปด้วย

สมเด็จพระเพทราชา ความสับสนวุ่นวายในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับสัมพันธภาพระหว่างฝรั่งเศส ทำให้พระเพทราชาปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ต่อจากสมเด็จพระนารายณ์ฯ ซึ่งประจวบและสิ้นพระชนม์ในปีพุทธศักราช ๒๒๓๑ และเมื่อจัดการขับไล่ฝรั่งเศสออกไปแล้ว จึงจัดการกับเมืองต่าง ๆ ที่ขัดขึ้นต่อพระราชอำนาจอันได้แก่เมืองนครราชสีมาและเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีได้ขึ้นมาถวายน้ำพิพัฒน์สัตยาแสดงความจงรักภักดี ในปีพุทธศักราช ๒๒๓๕ ให้ยกกองทัพทั้งทางบกและทางเรือลงไปตีเมืองนคร โดยมีพระยาสุรสงครามเป็นทัพหลวงและพระยาราชวังสันเป็นทัพหน้า พระยารามเดโชเห็นว่าจะสู้ต่อไปไม่ได้ เนื่องจากขาดเสบียงอาหาร และทหารล้มตายบาดเจ็บจากการสู้รบเป็นเวลายาวนานถึง ๓ ปี จึงมีหนังสือลี้ขอลให้พระยาราชวังสันซึ่งเป็นเพื่อนและเป็นมุสลิมด้วยกันช่วยจัดเรือให้พระยารามเดโชหนีไปได้ ในที่สุดนครศรีธรรมราชก็ถูกกองทัพอยุธยาบุกเข้าตีแตก ส่วนพระยาราชวังสันต้องโทษประหารชีวิต ความเสียหายครั้งนี้ทำให้นครศรีธรรมราชทรุดโทรมลงอย่างมาก ดังนั้นเพื่อเป็นการควบคุมอำนาจไว้ สมเด็จพระเพทราชาได้นำเอาวิธีกัลปนาวัตกลับเข้ามาใช้อีกครั้ง คือให้อำนาจในการควบคุมชุมชนมาอยู่กับพระ ทำให้สามารถควบคุมเมืองนครศรีธรรมราชไว้ได้ตลอดรัชกาล

ในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาหลายพระองค์มีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์มิได้ขาด ดังปรากฏศักราชบนแผ่นทองหุ้มปลียอดพระบรมธาตุ เก่าสุด พ.ศ. ๒๑๕๕, สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ๒ ชั้น สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ๒ ชั้น, สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ๓ ชั้น, สมเด็จพระเพทราชา ๓ ชั้น และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ๒ ชั้นในปี พ.ศ. ๒๒๙๐

กรุงธนบุรี

ครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อวันที่ ๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๑๐ หัวเมืองใหญ่ที่พม่ายাত্রาทัพไปไม่ถึง ต่างตั้งตัวเป็นใหญ่บ้านเมืองอยู่ในสภามหาราชระส่าย ขาดพระเจ้าแผ่นดินปกครอง ชาวเมืองพากันหลบหนีไปอยู่ตามป่าเขา และหัวเมืองห่างไกล อย่างไรก็ตาม การเสียกรุงครั้งที่ ๒ ยังมีหัวเมืองอีกหลายแห่งที่รอดพ้นจากการทำลายล้างของพม่า จึงมีผู้นำตั้งตัวเป็นเจ้าชุมนุมขึ้น เพื่อรวบรวมกำลังเข้ากอบกู้อิสรภาพอันมีชุมนุมเจ้าตาก, ชุมนุมเจ้าพระพิชฌุโลก, ชุมนุมเจ้าพิมาย, ชุมนุมเจ้าพระฝาง และชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช

ที่เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระยาราชสุภาวดีถูกส่งตัวไปเป็นพระยาศรีธรรมมาศกราช ในตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ขณะเดียวกันก็โปรดเกล้าฯ ให้หลวงสิทธิ นายเวรมหาดเล็ก ชื่อ “หนู” เป็นพระปลัดเมือง

พระปลัด (หนู) มีพี่ชายคนหนึ่งชื่อพระยาวิจิตรณรงค์ เป็นขุนนางส่วนกลางตำแหน่งเจ้ากรมเขนทองซ้าย มีหน้าที่บัญชาการ รบพุ่งปราบปรามอริราชศัตรู กรมนี้มีหน้าที่วางด่านทางป้องกันข้าศึกศัตรูซึ่งแบ่งตามซ้ายและขวา ขณะที่ตัวพระปลัด (หนู) เป็นหลวงสิทธิ นายเวรมหาดเล็ก ชีวิตจึงแวดล้อมอยู่ในหมู่ตระกูลขุนนางส่วนกลางของกรุงศรีอยุธยา มากกว่าจะมีเชื้อสายเกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราช

พระปลัด (หนู) มีภรรยาเป็นชาวเมืองนครศรีธรรมราช ชื่อนางทองเหนี่ยว เป็นธิดาของจินปาด ภายหลังเมื่อพระปลัด (หนู) สถาปนาตนเป็นเจ้า นางทองเหนี่ยวจึงถูกยกขึ้นเป็นหม่อม ที่พระชายา ตระกูลของหม่อมทองเหนี่ยวแม้จะมีเชื้อสายเป็นจีน แต่ก็มีฐานะเป็นเศรษฐีมั่งมีอยู่ในเมืองนคร จินปาดยังมีน้องชายอีกคนหนึ่ง ชื่อ จินบวย ซึ่งก็เป็นเศรษฐีผู้มั่งมีไม่แพ้กัน ตระกูลนี้แต่ต่างสำเภากออกไปค้าขายยังเมืองจีนจนร่ำรวย มีความเจริญรุ่งเรือง มาจนถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จนเป็นที่โปรดปราน เป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้ทรงไว้วางพระราชหฤทัย สถาปนาเจ้านคร (หนู) หรือพระปลัด (หนู) เป็น **“พระเจ้าขัติยราชนิคม สมมติมหิสวรรย์ พระเจ้านครศรีธรรมราช”** ปัจจุบันศพของจินปาดซึ่งเป็นพ่อตาของพระปลัด (หนู) หรือพระสัสสุระของพระเจ้าขัติยราชนิคม ยังถูกฝังอยู่ ณ ฮวงฮ่วยจินปาด ภายในบริเวณโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาปัจจุบัน

ในเรื่องฮวงฮ่วยของจินปาด อาจทำให้ยืนยันพื้นเพของพระปลัด (หนู) ได้หนักแน่นยิ่งขึ้นว่าท่านเป็นขุนนางจากส่วนกลาง ไม่น่าที่จะมีบิดาและมารดาเป็นชาวเมืองนครศรีธรรมราชเพราะเมื่อตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นมาได้ ควรยกย่องบิดามารดาของตนขึ้นมาบ้าง ด้วยการสร้างวัดวาอารามหรือเจดีย์ให้บิดาและมารดา แต่ก็ไม่ปรากฏ หลักฐานที่มีอยู่บ้างก็จำเพาะแต่ฮวงฮ่วยของจินปาดเท่านั้น

ในช่วงที่พม่ายกทัพเข้ามาราวปีพุทธศักราช ๒๓๐๙ พระยาราชสุภาวดีได้รับพระบรมราชโองการให้เป็นแม่ทัพยกไปรบกับพม่าทางมะริดและตะนาวศรี ทำศึกติดพันด้วยกรุงศรีอยุธยามาตลอด จึงมิได้กลับมาถึงเมืองนครศรีธรรมราช จะสู้รบด้วยพม่าจนตัวตายหรือไม่อย่างไรนั้นไม่ทราบแน่ แต่ในคราวกรุงแตกปรากฏว่าพระยาราชสุภาวดีผู้นี้ได้หายสาบสูญไป ระหว่างนั้นนครศรีธรรมราชอยู่ในความดูแลของพระปลัดเมือง ครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว กรมการเมืองและประชาชนชาวนครศรีธรรมราชพร้อมใจกันยกพระปลัด (หนู) ขึ้นเป็นผู้ปกครองเมือง พระปลัด (หนู) ตั้งตัวเป็นอิสระอยู่แคว้นหนึ่ง เรียกว่า “ชุมนุม

เจ้านครศรีธรรมราช” ระหว่างนั้นหลายหัวเมืองอาการกำเริบ เจ้านครจึงยกกองทัพออกปราบปรามหัวเมืองภาคใต้ ตามบันทึกพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว) กล่าวว่า ได้ยกทัพไปตีเมืองชุมพร, ปทิว, ไชยา, หลังสวน, กระ, ระนอง, ตะกั่วทุ่ง, ตะกั่วป่า, พังงา, พัทลุง, สงขลา, ตานี, หนองจิก, เทพา, ยะหริ่ง, ไทรบุรี, ปลิศ, สตูน, ภูเก็ต รวมทั้งตรัง, กระบี่ และกาญจนดิษฐ์ ให้มาอยู่ภายใต้การปกครองของนครศรีธรรมราช ถือเป็นชุมนุมใหญ่ ๑ ใน ๕ ที่ไม่ขึ้นแก่ผู้ใด

ในช่วงเวลาเดียวกัน ท่านขรัวเงินเศรษฐีจีน ซึ่งเป็นพระภักดาในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมพระศรีสudarักษ์ (เจ้าฟ้าแก้ว) พระพี่นางพระองค์รองในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งเป็นพระชนนีของสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีพระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ยกครอบครัวตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ไปพำนักอยู่ยังนิवासสถานเดิมของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี สมเด็จพระราชินีพระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ณ ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มารดาของท่านขรัวเงินเป็นน้องสาวร่วมมารดากับภริยาของเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ (อู) มีชื่อว่าท่านผู้หญิงน้อย เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์กับท่านผู้หญิงซึ่งเป็นลูกและป้าของท่านขรัวมีบุตรชายคนหนึ่งชื่อจันทร์ เป็นหลวงฤทธิ์นายเวรมหาดเล็กในแผ่นดินสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ หรือพระเจ้าเอกทัศ ได้แต่งงานกับคุณบุญนาค ธิดาของพระยาวิจิตรณรงค์ ซึ่งเป็นพี่ชายร่วมบิดามารดากับหลวงนายสิทธิ หรือพระปลัด (หนู) ซึ่งตั้งตนเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ในขณะนั้น

หลวงนายฤทธิ์มีบุตรกับคุณบุญนาคหนึ่งคนชื่อคุณอำพัน หลังจากกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายลงแล้ว หลวงนายฤทธิ์จึงพาบุตรและภรรยาหนีไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านสามอู แล้วเข้าพึ่งพาด้วยเจ้านครศรีธรรมราชซึ่งถือเป็นอาของคุณบุญนาคผู้ภรรยา เจ้านครเห็นหลานเขยเป็นบุตรเสนาบดีผู้ใหญ่เข้าใจในขนบธรรมเนียมราชประเพณี จึงได้ปรึกษาหารือข้อราชการต่างๆ กับหลวงนายฤทธิ์ หลานเขยอยู่เนื่อง ๆ เจ้านครมีความรักใคร่และไว้วางใจในตัวหลวงนายฤทธิ์เป็นอันดี ต่อมาจึงได้สถาปนาขึ้นเป็นกรมพระราชวัง เรียกว่า “**วังหน้าเมืองนคร**” ส่วนคุณบุญนาคภรรยา เรียกว่า “**เจ้าครอกข้างใน**” และธิดาที่ชื่อคุณอำพันก็ตั้งเป็นพระองค์เจ้า ตัวหลวงนายฤทธิ์หรือวังหน้าเมืองนคร คนทั่วไปมักเรียกกันว่า “**อุปราชจันทร์**”

อุปราชจันทร์ถือเป็นวังหน้าองค์แรกของเมืองนครศรีธรรมราชมีหลักฐานทางใต้ปรากฏเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “**เจ้าชายฤทธิ์**” ดังที่ทราบว่ามีภูมิหลังเกี่ยวข้องกับกรุงศรีอยุธยาแต่เดิม ด้วยมีเชื้อสายเสนาบดีผู้ใหญ่ จึงไม่ปลงใจนักที่จะร่วมมือกับเจ้านครในการแยกตัวเป็นอิสระ

ต่อมาพระเจ้าตากได้รวบรวมไพร่พลจนมีกำลัง ๕,๐๐๐ คน จึงยกกองทัพเรือออกจากจันทบูร ล่องมาตามฝั่งทะเลอ่าวไทยจนถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยา เข้าต่อสู้จนยึดธนบุรีคืนจากพม่าได้ แล้วยกทัพเรือต่อไปถึงกรุงศรีอยุธยา เข้าโจมตีค่ายโพธิ์สามต้นจนมิชัย และสามารถขับไล่ทหารพม่าออกจากราชอาณาจักรได้สำเร็จ ทรงสามารถกอบกู้กรุงศรีอยุธยาจากการยึดครองโดยใช้ระยะเวลาเพียง ๗ เดือน หลังเสียกรุงก่อนปราบดาภิเษกขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ในวันที่ ๒๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๓๑๐

ข้อมูลจากหนังสือปฐมวงศ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึงเรื่องการเดินทางของครอบครัวท่านขรัวเงินพระภักดาในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมพระศรีสตุสารักษ์ไปเมืองนครว่า ด้วยร้อนใจดำริไม่เห็นชอบด้วยหลวงนายฤทธิ์ผู้เป็นญาติสนิท ไปรับตำแหน่งอุปราชวังหน้าเมืองนคร เพราะได้ทราบข่าวว่าในกาลข้างหน้าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจะเสด็จยาตราทัพลงไปที่เมืองนครศรีธรรมราช ท่านขรัวเงินเกรงว่าหลวงนายฤทธิ์จะพลอยมีอันเป็นไปพร้อมกับเจ้านคร ด้วยเหตุนี้ท่านขรัวจึงได้มอบที่ทางบ้านเรือนพร้อมข้าทาสบริวารให้แก่บุตรชายคนโต ชื่อคุณตัน (ภายหลังในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ ต้นราชสกุล “เทพหัสดิน”) เป็นผู้อยู่ดูแลรักษา แล้วพาสมเด็จพระศรีสตุสารักษ์กับบุตร ๒ คน และคนรับใช้ชายหญิง ๒-๓ คน ลงเรือทะเลล่องไปยังเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อพบกับอุปราชจันทร์หรือหลวงนายฤทธิ์ผู้เป็นญาติ

เมื่อพบอุปราชวังหน้าแล้ว ท่านขรัวจึงเกลี้ยกล่อมให้คิดกลับเข้าด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก่อนที่จะเสด็จยาตราทัพลงมาปราบ อุปราชจันทร์เห็นดีด้วย รับว่าภายหลังค่อยคิดเอาตัวออกห่างจากเจ้านครให้พ้นภัย เพื่อกลับไปรับราชการยังกรุงธนบุรี พอตีฆ่าวาฬไปในเมืองนครว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีส่งคนลงมาเกลี้ยกล่อมอุปราชวังหน้าให้เป็นไส้ศึก ท่านขรัวเงินแฉ่งตั้งนั้นจึงเดินทางกลับเข้ากรุงธนบุรีในฤดูลมสำเภา

อนึ่งหากเทียบเคียงกับพงศาวดารเมืองสงขลาแล้ว ก็มีเรื่องราวกล่าวความตรงกันอยู่บ้างว่า เจ้าชายฤทธิ์เป็นไส้ศึกให้แก่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ด้วยหวังว่าเมื่อนครศรีธรรมราชขึ้นแก่กรุงธนบุรีแล้วจะได้เป็นเจ้าเมืองแทนเจ้านคร (หนู) ส่วนความไว้วางใจที่ได้รับจากเจ้านครนั้นไม่ว่าจะมีผลอันใด เพราะหลวงนายฤทธิ์มีภูมิหลังเป็นเชื้อสายเสนาบดีผู้ใหญ่แห่งกรุงศรีอยุธยา ในส่วนลึกยังคงคุ้นเคยอยู่กับระบบราชอาณาจักร ย่อมพอใจที่จะเข้าด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมากกว่าเจ้านคร ซึ่งในความเป็นจริงต่อมาอุปราชจันทร์หรือเจ้าชายฤทธิ์ผู้นี้ได้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการมาเป็นลำดับ ด้วยเข้ารับราชการอยู่ในกรุงธนบุรีพร้อมด้วยหม่อมขุนนางผู้ภริยา และได้ถวายบุตรคนเดียวที่ชื่อ คุณอำพัน เป็นเจ้าจอมในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ประสูติพระราชโอรสและธิดา ๒ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าชายอรนิกา และพระองค์เจ้าหญิงสำลีวรรณ อุปราชจันทร์รับราชการได้เป็นที่พระยาอินทรอัศวราชในกรุงธนบุรีจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้เป็นที่พระยาราชวังเมืองในกรมช้างแล้วเลื่อนเป็นพระยาสุรินทรราชา โปรดเกล้าฯ ให้ออกไปเป็นเจ้าเมืองกลาง ทำนองอย่างสมุหเทศาภิบาลแล้วได้เลื่อนยศเป็นที่เจ้าพระยาสุรินทรราชา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีจดหมายเหตุปรากฏว่า เมื่อเจ้าพระยามหาเสนา (ปลี) ถึงแก่อสัญกรรม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรินทรราชา (จันทร์) หรืออุปราชจันทร์เข้ามาเป็นที่สมุหพระกลาโหม แต่เจ้าพระยาสุรินทรราชากราบทูลขอตัวว่าแก่ชราแล้ว จึงรับราชการอยู่หัวเมือง มีตำแหน่งข้าหลวงสำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตกจนถึงแก่อสัญกรรม

เมื่อท่านขรัวเงินลงเรือกลับเข้ามายังกรุงธนบุรีแล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบ มีรับสั่งให้หาตัวมาสอบถามข้อราชการ และเหตุผลการเดินทางไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ท่านขรัวจึงกราบทูลไปว่า บัดนี้ฐานะของตนไม่มั่นคงเหมือนแต่ก่อน จำต้องส่งสินค้าไปขายยังเมืองนคร และกราบทูลสถานการณ์ทางเมืองนครให้ทรงทราบเพียงเล็กน้อย แต่มิได้กราบทูลเรื่องที่ได้ไปพบและเกลี้ยกล่อมวังหน้าเมืองนคร

ถึงคราวสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเริ่มปราบปรามเจ้าชุมนุมต่าง ๆ จะเสด็จยาดราห์พลงไปยังเมือง นคร จึงมีรับสั่งให้หาท่านขรรค์เงินอีก เพื่อมอบหมายให้เป็นผู้นำทัพนำทาง แต่ท่านขรรค์ไม่ประสงค์ออกทัพ จำต้องกราบทูลปฏิเสธว่าตนนั้นป่วยเดินเหินไม่สะดวก ท่านขรรค์จึงมีได้รับราชการเป็นตำแหน่งใดในแผ่นดิน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จนกระทั่งสิ้นชีพเสียแต่ในช่วงกลางแผ่นดิน

ต่อมาราวเดือน ๕ ปีฉลู พุทธศักราช ๒๓๑๒ หลังกอบกู้เอกราชได้ไม่นาน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงมีพระราชอำนาจและกำลังกล้าแข็งขึ้น ทรงยกกองทัพไปปราบปรามชุมนุมเจ้าพระยาพิษณุโลก, ชุมนุม เจ้าพิมาย จนมาถึงชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช ขณะนั้นพอกองทัพที่เตรียมจะไปตีเมืองนครศรีธรรมราช พร้อมเสร็จ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงให้เจ้าพระยาจักรี (หมุด) เป็นแม่ทัพใหญ่ พระยายมราช, พระยา ศรีพิพัฒน์ และพระยาเพชรบุรี เป็นนายกองคุมทัพบกจำนวน ๕,๐๐๐ คน ยกออกไปตีเมืองนครศรีธรรมราช

กองทัพเจ้าพระยาจักรียกออกไปถึงเมืองชุมพร เมืองไชยาพวกกรมการเก่าก็เข้ามาอ่อนน้อมโดยดี ไม่ต้องรบพุ่ง แต่ข้าราชการที่เป็นแม่ทัพใหญ่ซึ่งยกไปครั้งนั้นไม่สามัคคี ครั้นยกเข้าไปในเขตเมืองนครศรี- ธรรมราช ข้ามแม่น้ำหลวงไปถึงท่าหมากแขวงอำเภอลำพูนพบทหารตั้งค่ายสกัดอยู่ กองทัพกรุงธนบุรี เข้าตีค่ายไม่พร้อมกันจึงเสียที พระยาศรีพิพัฒน์และพระยาเพชรบุรีเสียชีวิตในที่รบ ส่วนหลวงลักษมานา บุตรเจ้าพระยาจักรีถูกจับตัวได้ เจ้าพระยาจักรีจึงถอยกลับมาตั้งอยู่ที่เมืองไชยา พระยายมราชมีใบบอก ส่งเข้าไปยังกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบ มีพระดำริเห็นว่าลำพังกองทัพนี้จะตีเอาเมือง นครศรีธรรมราชคงมิได้

ขณะนั้นทัพหลวงอีกกองหนึ่งซึ่งจัดเตรียมไปตีกัมพูชา เหตุเพราะพระนารายณ์ราชา (นักองศ์ตน) แข็งข้อไม่ส่งเครื่องราชบรรณาการพร้อมอยู่แล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเปลี่ยนกระบวนทัพ ยกพล ทางเรือออกจากกรุงธนบุรีพร้อมทัพหลวงจำนวน ๑๐,๐๐๐ คน ลงไปตีเมืองนครศรีธรรมราชก่อน กระบวน ทัพหลวงไปถูกพายุที่บางทะเล แขวงเมืองเพชรบุรี ต้องหยุดซ่อมแซมเรืออยู่พักหนึ่ง หลังจากนั้นจึงยกทัพ ต่อไปถึงเมืองไชยา มีรับสั่งให้รวบรวมพลจัดกองทัพบก ให้พระยายมราชเป็นทัพหน้า ให้เจ้าพระยาจักรี กับพระยาพิชัยราชาคุมกองทัพหลวงไปทางหนึ่ง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีคุมกองทัพเรือลงไปอีกทางหนึ่ง กำหนดให้เข้าตีเมืองนครศรีธรรมราชพร้อมกันทั้ง ๒ ทาง ครั้งนั้นเจ้านครสำคัญว่ากองทัพกรุงธนบุรียกลง ไปแต่ทางบกทางเดียวเหมือนคราวก่อน จึงมิได้เตรียมต่อสู้กับกองทัพเรือ เมื่อกองทัพสมเด็จพระเจ้า กรุงธนบุรีจู่โจมไปถึงปากพญาอันเป็นปากน้ำเมืองนคร เจ้านครทราบก็ตกใจรีบกะเกณฑ์ผู้คนให้อุปราชจันทร์ ตั้งค่ายคอยอยู่ที่ท่าโพธิ์ อันเป็นท่าขึ้นเมืองนครศรีธรรมราช ห่างจากเมืองประมาณ ๓๐ เส้น สมเด็จ จพระเจ้ากรุงธนบุรียกขึ้นไปตีค่ายท่าโพธิ์แตกจับอุปราชจันทร์ได้ เจ้านครเห็นหมดสิ้นหนทางต่อสู้จึงทิ้งเมือง พาญาติวงศ์หนีลงไปทางเมืองสงขลา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงยึดเมืองนครศรีธรรมราชมาได้โดยง่าย ฝ่ายกองทัพเจ้าพระยาจักรีซึ่งยกลงไปทางบก มีพระยายมราชเป็นทัพหน้าตีได้ค่ายที่ท่าหมากแล้วยก ต่อลงไปพบค่ายที่ตั้งอยู่เขาหัวช้างอีกแห่งหนึ่ง ยังไม่ทันรบกันทหารที่ประจำอยู่ก็แตกหนีด้วยทราบข่าวว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีตีได้เมืองนครศรีธรรมราชแล้ว เจ้าพระยาจักรีจึงรีบยกทัพตรงเข้าไปยังเมืองนคร ถึงภายหลังสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีตีเมืองได้ ๘ วัน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีรับสั่งให้ภาคทัณฑ์โทษที่มีได้ ไปถึงทันกำหนด และให้เจ้าพระยาจักรีกับพระยาพิชัยราชาคุมกองทัพบกทัพเรือลงไปตามจับเจ้านครแก้ตัว ส่วนสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียกกองทัพหลวงออกจากเมืองนครศรีธรรมราชตามลงไปยังเมืองสงขลา

กองทัพเจ้าพระยาจักรีกับพระยาพิชัยราชาลงไปถึงเมืองสงขลาได้ความว่า พระยาพัทลุงกับหลวงสงขลาพาเจ้านครหนิงลงไปอีก จึงยกทัพติดตามไปถึงเมืองเทพา อันเป็นเมืองขึ้นของเมืองสงขลาอยู่ต่อกับดินแดนเมืองมลายู สืบถามได้ความว่าเจ้านครหนิงไปอาศัยพระยาปัตตานีศรีสุลต่านอยู่ที่เมืองปัตตานี เจ้าพระยาจักรีจึงมีหนังสือลงไปยังพระยาปัตตานีว่า เจ้านครเป็นศัตรูของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีรับสั่งให้มาติดตามเอาตัว ให้พระยาปัตตานีส่งตัวเจ้านครกับพรรคพวกที่หนีไปอยู่ในแดนเมืองปัตตานีมาถวายเสียแต่โดยดี ถ้าไม่ส่งมาก็จะยกทัพเข้าตีเมืองปัตตานี เห็นว่าพระยาปัตตานีจะได้รับความเดือดร้อนเป็นแน่ พระยาปัตตานีเกรงเดชะนุภาพกองทัพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงจับเจ้านคร (หนู), เจ้าพัศบุตรเขย, พระยาพัทลุง, หลวงสงขลา อีกทั้งสมัครพรรคพวกส่งตัวมาให้แต่โดยดี เจ้าพระยาจักรีจึงเลิกทัพกลับมาเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีที่เมืองสงขลา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงจัดการเมืองสงขลาและเมืองพัทลุงเรียบร้อยแล้วก็เสด็จกลับมายังเมืองนครศรีธรรมราช

ที่เมืองนครศรีธรรมราชครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จประทับแรมหลบลมมรสุมอยู่ระหว่างนั้นทรงโปรดเกล้าฯ ให้ต่อเรือรบขึ้นจำนวน ๑๐๐ ลำเศษ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทำนุบำรุงและปฏิสังขรณ์พระอารามหลายแห่ง อาทิ อุโบสถวัดสระเรียง ฐานโดยรอบวิหารทับเกษตร วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทั้งยังโปรดให้จัดงานสมโภชองค์พระบรมธาตุเจดีย์อย่างมโหฬาร เมื่อทรงจัดการบ้านเมืองจนเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว จึงยกทัพเสด็จกลับกรุงธนบุรี โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกที่เมืองนครมาจารจำลองไว้ที่กรุงธนบุรีด้วยทั้งจบ ครั้นเสร็จสิ้นแล้วจึงอัญเชิญต้นฉบับกลับมาส่งไว้ดังเดิม ถือเป็น การให้เกียรติแก่จารีตประเพณีทางศาสนา และชื่อเสียงอันเก่าแก่ของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอันมาก ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการประกาศย้ำเตือนว่าบัดนี้นครศรีธรรมราชได้เป็นส่วนหนึ่งของกรุงธนบุรีโดยสมบูรณ์แล้ว

ส่วนเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) และครอบครัว เมื่อเลิกทัพกลับมาก็ถูกคุมตัวเข้ามายังพระราชวังกรุงธนบุรีด้วย แต่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีพระราชดำริว่า เจ้านครนั้นไม่มีความผิดต่อพระองค์ แม้เสนาบดีได้ปรึกษาโทษพร้อมกันว่า โทษนั้นถึงประหารชีวิต ทั้งนี้เป็นไปตามพระอัยการกระษัตริย์ที่ว่า “*เป็นข้าพระเจ้าอยู่หัวเลี้ยงให้มียศศักดิ์ แลมันโมหะจริตคิดใหญ่ใจใคร่ฝ้ายสูงศักดิ์ ทำกระดบประทุษร้ายต่อรบพุ่งเมืองท่าน ทำดังนั้นท่านว่าโทษหนักให้ฆ่าเสียสิ้นทั้งโคตร*” แต่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไม่ทรงเห็นด้วย ทรงตรัสว่า “*เจ้านครยังมีได้เป็นข้าราชการแห่งเราฝ่ายเจ้านครก็ตั้งตัวเป็นใหญ่ ฝ่ายเราก็ถือว่าเราเป็นใหญ่ไม่จ้องอนแก่กัน จึงได้มารบสู้กัน ทั้งนี้ถ้าเจ้านครทำราชการอยู่ด้วยเราแล้วคิดกบฏต่อไป แม้นเสนาบดีปรึกษาโทษถึงตาย เราจะเห็นชอบด้วย และครั้งเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า กรมการและพลเมืองนครหาที่พึ่งมิได้ ยกปลัดเมืองขึ้นผ่านแผ่นดิน ก็ได้พึ่งพาอาศัยสัประยุทธ์ชิงชัยชนะข้าศึกศัตรู ถ้าหาไม่ ชัยนักษัตรก็จะระส่ำระสายเป็นไป ความชอบนี้จึงเป็นคุณแก่แผ่นดิน*” ที่สำคัญ ครั้งเมื่อจับตัวเจ้านคร และพวกทุกคนมาได้ก็ยอมสวามิภักดิ์แต่โดยดี มิได้มีอาชญากรรมต่างกระเดื่องใด ๆ ให้เป็นที่ระคายเคือง เบื้องพระยุคลบาท จึงพระราชทานอภัยโทษ และให้รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัถยาอยู่เป็นข้าราชการในพระองค์ พระราชทานบ้านเรือนที่อยู่อาศัยให้อยู่เย็นเป็นสุข ณ กรุงธนบุรี กับทั้งเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินโดยมีที่เฝ้า “*นั่งหน้า*” ราชินิกุลทั้งปวง

ต่อมาเจ้านราสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นพระเจ้าหลานเธอในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในปีเดียวกัน โดยมีพระยาราชสุภาวดี, พระศรีไกรลาส และพระไชยนาท

เป็นเสนาบดีข้าหลวงผู้รักษาเมืองและเป็นที่ปรึกษาการครองเมือง โดยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าฯ ให้ยกหัวเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็นประเทศราช เจ้าเมืองอยู่ในฐานะเจ้าประเทศราช ปกครองทั้งเมือง ปัตตานี, ไทรบุรี, ตรังกานู ตลอดจนหัวเมืองชายทะเลด้านนอกทั้งหมด นครศรีธรรมราชจึงเป็นหัวเมือง ฝ่ายใต้ที่มีความสำคัญยิ่งคอยป้องกันดูแลขอบขั้วทสิมา

เจ้านครศรีธรรมราชอยู่ครองเมืองนครศรีธรรมราชจนถึงปีพุทธศักราช ๒๓๑๙ รวมเป็นระยะเวลา ๗ ปี จึงถึงแก่พิราลัย ระหว่าง ๗ ปีนั้น เจ้านคร (หนู) ที่เข้ามารับราชการอยู่ด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ตามเสด็จไปทัณฑ์ มีความชอบหลายครั้งจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย จึงโปรดให้เจ้านคร (หนู) กลับออกไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราชใหม่อีกครั้ง ได้รับพระราชทานพระสุพรรณบัฏเป็น **“พระเจ้าขัติยราชนิคม สมมติมหิสวรรย์ พระเจ้านครศรีธรรมราช เจ้าขัณฑสิมา”** ในวันอาทิตย์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีเดียวกัน ดำรงพระอิสริยยศเสมอเจ้าประเทศราช

พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) มีพระราชธิดากับหม่อมทองเหนียวทั้งหมด ๓ องค์ องค์แรก มีนามว่าเจ้าหญิงชุ่ม กรุงธนบุรีรู้จักกันในนามเจ้าหญิงนวล หรือทูลกระหม่อมหญิงใหญ่แห่งเมืองนคร องค์กรงมีนามว่าเจ้าหญิงฉิม หรือทูลกระหม่อมหญิงกลางแห่งเมืองนคร และองค์สุดท้ายมีนามว่าเจ้าหญิงปราง หรือทูลกระหม่อมหญิงเล็กแห่งเมืองนคร เจ้าหญิงชุ่มหรือทูลกระหม่อมหญิงใหญ่ออกเรือนไปก่อน กับคุณพ่ด

เมื่อครั้งพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ตั้งตัวเป็นเจ้า คุณพ่ดยังมีได้เป็นข่อยเจ้านครจึงยังไม่ตั้งเป็นวังหน้า โดยตั้งหลวงนายฤทธิ์หลานข่อย ซึ่งถือเป็นข่อยที่ห่างกว่าเป็นก่อน อย่างไรก็ตามคุณพ่ดได้เป็นข่อยเจ้านครในเวลาต่อมาในช่วงที่เจ้านครเป็นเจ้าแผ่นดินแล้ว จึงทำให้มีชื่อว่าเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมหลบหนีและถูกจับกุมพร้อมเจ้านครครั้งพระยาปัตตานีนำตัวส่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

เมื่อเจ้านครได้เข้าไปอยู่ยังกรุงธนบุรี ได้ถวายตัวเจ้าหญิงฉิมและเจ้าหญิงปราง ๒ พี่น้องให้รับราชการฝ่ายใน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหญิงฉิม หรือทูลกระหม่อมหญิงกลางแห่งเมืองนคร เป็นกรมบริจาภักดีศรีสุदारักษ์ และโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศขึ้นเป็นพระมเหสีฝ่ายซ้าย มีพระราชโอรสและพระราชธิดาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี รวม ๔ พระองค์ คือ

๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายทัตพงศ์ ทรงเป็นต้นราชสกุล **“พงษ์สิน”**
๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายทัตไภย (ไม่ปรากฏราชสกุลโดยตรงจากพระองค์)
๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายนเรนทรราชกุมาร ทรงเป็นต้น ราชสกุล **“รุ่งไพโรจน์”**
๔. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงปัญจปาปี เป็นพระชายาของพระสัมพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้าเกษตร กรมขุนอิศราบุรีรักษ์ ต้นราชสกุล **“อิศรางกูร”**

มีเรื่องเล่าในแผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้าชายทั้ง ๓ พระองค์ เป็นที่พระพวงศันรินทร์, พระอินทรอำไพ และพระนเรนทร์ราชา มีเกียรติยศสูงได้เดินต่อจากเสนาบดี เมื่อคราวสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนเสนาบดี (พระราชโอรสลำดับที่ ๗ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งประสูติแต่สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีสมเด็จพระราชินีพระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์) ทรงผนวช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระพวงศันรินทร์บวชต่อท้ายกระบวน เป็นที่กล่าวขานกันว่าไม่เคยมีพระราชพิธีทรงผนวชเจ้าฟ้าคราวใดในกรุงสยามที่ใหญ่โตและสนุกสนานเหมือนคราวนั้น

เหตุหนึ่งทีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้านคร (หนู) เป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช เจ้าประเทศราชนั้น นอกจากพระเจ้านครได้ถวายพระธิดาทำราชการ และพระธิดานั้นมีพระราชโอรสแล้ว ก็สืบเนื่องมาจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีความมุ่งหมายในเรื่องการสืบสันตติวงศ์ คือ ตั้งพระทัยจะให้ กรมขุนอินทรพิทักษ์ ลูกยาเธอพระองค์หนึ่งไปครองกรุงกัมพูชา ให้เจ้าฟ้าทศพงษ์ลูกยาเธอ ซึ่งภายหลัง เป็นพระพงษ์นรินทร์ พระราชโอรสอันเกิดแต่เจ้าจอมมารดาฉิม หลานปู่พระเจ้านคร (หนู) ไปครองเมือง นครศรีธรรมราช ส่วนกรุงธนบุรีจะมอบราชสมบัติประทานแก่เจ้าฟ้าสุพันธุ์วงศ์ หรือที่เรียกกันว่าเจ้าฟ้าเหม็น ด้วยเป็นพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เพราะเหตุนี้จึงตั้งเมืองนครศรีธรรมราชไว้เป็นประเทศราช

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดพระเจ้านครศรีธรรมราชมาก โดยเฉพาะชื่อเสียงด้านการละคร เหตุก็ด้วยบรรดาครูโขนละครในเมืองนครศรีธรรมราชขณะนั้น ต่างอพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาในคราว กรุงแตก เมื่อผสมโรงขึ้นใหม่อีกครั้งก็ยังคงใช้ขนบธรรมเนียมและจารีตแห่งราชสำนักอยุธยาในการฝึกหัด รวมไปถึงแบบแผนของการแสดง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำคณะละครผู้หญิงของพระเจ้านคร เข้ามาเป็นครูฝึกหัดร่วมกับพวกละครที่ทรงรวบรวมได้จากที่อื่นๆ แล้วจัดตั้งเป็นละครหลวงของกรุงธนบุรี

นอกจากนั้นยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เพื่อให้คณะละครหลวงได้นำไป ฝึกหัดออกแสดง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูการละครอย่างเต็มที่เพื่อสร้างบรรยากาศให้รื่นเริง ครึกครื้นเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา เครื่องแต่งกายไม่ว่าจะเป็นเครื่องต้นเครื่องทรง ก็แต่งกันได้ตามลักษณะ เรื่อง ส่งผลให้ศิลปะการละคร ซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมากตอนปลายกรุงศรีอยุธยาลบฟื้นตัวขึ้นใหม่อีกครั้ง เมืองนครศรีธรรมราชกับกรุงธนบุรีจึงนับว่ามีความสนิทสนมแนบแน่นกันยิ่งนัก โดยเฉพาะความสัมพันธ์ ส่วนตัวระหว่างพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทั้งนี้เพราะนอกจากพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) จะมีฐานะเป็นพระสัสสุระ (พ่อตา) ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว ทั้งสองยังมีได้ เป็นเจ้านายเหมือนกันมาก่อน จึงทำให้เข้าใจความประสงค์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ความสัมพันธ์ จึงแน่นแฟ้นดังที่กล่าว

เหตุการณ์หนึ่งที่จำต้องนำมาผูกโยง คือเรื่องของเจ้าพระยาพิชัยราชา หรืออีกชื่อหนึ่งคือเจ้าพระยา สวรรคโลก ทหารเอกคนสำคัญของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เดิมทีเป็นหลวงพิชัยราชา ติดตามพระยาดาก ดีฝางล้อมจากค่ายวัดพิชัย ภายหลังได้รับยศเป็นพระยาพิชัยราชา ได้เป็นกองหน้าในการตีค่ายโพธิ์สามต้น เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๑๐ มีส่วนสำคัญในการปราบชุมนุมเจ้านครในปีพุทธศักราช ๒๓๑๒ และชุมนุม เจ้าพระฝางในปีพุทธศักราช ๒๓๑๓ หลังจากการปราบชุมนุมเจ้าพระฝางแล้ว ได้ขึ้นเป็นเจ้าพระยาพิชัย ราชา สำเร็จราชการเมืองสวรรคโลก ครั้งนั้นเมื่อเข้ามาอยู่ยังกรุงธนบุรี ทราบข่าวพระเจ้านคร (หนู) ได้ถวาย พระธิดาเป็นบาทบริจาริกาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เจ้าพระยาพิชัยราชาเข้าใจผิดคิดว่าเจ้านครถวาย แต่เจ้าหญิงฉิมเพียงองค์เดียว ส่วนเจ้าหญิงปรางนั้นตามเข้าไปอยู่ด้วยกับพี่สาวในพระราชวัง จึงส่งผู้ใหญ่ ไปสูลขอเจ้าหญิงปราง

เรื่องราวนี้มีปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารความตอนหนึ่งว่า “เดือน ๑๒ ปีวอก อัฐศก จุลศักราช ๑๑๓๘ หรือตรงกับปีพุทธศักราช ๒๓๑๘ เจ้าพระยาพิชัยราชาผู้เป็นเจ้าพระยาสวรรคโลกลงมารับราชการ อยู่ยังกรุงธนบุรี ได้แต่ผู้ใหญ่เข้าไปสูลขอพระขนิษฐาเจ้าจอมฉิมพระมเหสีฝ่ายซ้าย พระธิดาพระเจ้านครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ในพระราชวัง จะมาเลี้ยงดูเป็นภรรยา” สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพิโรธมาก ดำรัสว่า

“มันทำบังอาจ จะมาเป็นเขยน้อยเขยใหญ่กับกูผู้เป็นเจ้าของดิน” ให้นำตัวเจ้าพระยาพิชัยราชาไปประหาร ตัดศีรษะเสียบประจานอย่าให้ใครเอาเป็นเยี่ยงอย่างสืบไป

ต่อมาเมื่อเจ้าอุปราชพัดเจ้าอุปราชวังหน้าของพระเจ้านคร (หนู) ผู้เคยรับราชการสนองพระเดช พระคุณตามเสด็จสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไปราชการทัพรบชนะศึกหลายคราเป็นที่โปรดปราน เดินทางเข้ามาถวายข้อราชการยังกรุงธนบุรีหลังเสร็จราชการศึก ขณะนั้นเจ้าหญิงนวล หรือทูลกระหม่อมหญิงใหญ่ แห่งเมืองนครผู้เป็นภริยาได้ถึงแก่กรรม สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบว่าเจ้าอุปราชพัดเป็นหม้าย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเจ้าหญิงปรางให้เป็นภรรยาแทน ทรงรับสั่งว่า “อย่าเสียใจนักเลย จะให้น้องสาวไปเลี้ยงหลาน” แม้ท้าวนางฝ้ายในจะทูลทัดทานว่าเจ้าจอมนั้นขาดระดูมา ๒ - ๓ เดือนแล้ว ก็ไม่ทรงเปลี่ยนพระทัย ตรัสว่า “ได้ออกปากให้เขาไปแล้วก็พาไปเถิด” ดังนั้นท้าวนางจึงได้ส่งตัวเจ้าจอม มารดาปรางไปให้ตามรับสั่ง

เจ้าพัดอุปราชเมื่อรับเจ้าจอมมารดาปรางไปแล้วก็ได้ข้องเกี่ยวในฐานะชายนางแต่อย่างใด ด้วย เคารพเทิดทูนในองค์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม โดยยกขึ้นเป็น “แม่วัง” หรือ “แม่เมือง” มีฐานะกิตติมศักดิ์ ครั้นจะให้อยู่วังเดียวกัน (คือวังเจ้าอุปราช) ซึ่งก็คือวัดท่าโพธิ์ในปัจจุบัน ก็เป็นการไม่เหมาะสมและไม่สมพระเกียรติยศเจ้าจอมมารดา จึงมาสร้างวังขึ้นใหม่ ณ บริเวณวัดวังตะวันออก ปัจจุบัน ซึ่งวังนี้เจ้าพระยามนทรสุริยกรมราช (น้อย) ได้พำนักอาศัยอยู่ด้วยจนเติบโตใหญ่ เมื่อได้เป็นเจ้าเมืองแล้ว จึงย้ายออกไปอยู่วังเจ้าเมือง บริเวณศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราชปัจจุบัน ยกพื้นที่วังเดิมให้เป็นวัด ชื่อวัดวังตะวันออก ส่วนอุทยานฝั่งตรงข้ามวังนั้น ภายหลังที่ได้ใช้เป็นสถานที่ปลงศพเจ้าจอมมารดาปรางแล้ว ได้สร้างพระพุทธรูปนาม “พระศรีธรรมมาโคกราช” บนเนินดินเชิงตะกอนนั้น โดยดำริให้มีลักษณะใบหน้า อย่างพุทธสตรี เพื่อเป็นเครื่องระลึกพระคุณแห่งมารดา ส่วนนามนั้นก็พ้องกับราชทินนามที่ได้รับพระราชทาน ในตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช

เมื่อครั้งพระเจ้านคร (หนู) กลับไปครองเมืองนครศรีธรรมราชดั้งเดิม การตั้งเจ้านครจัดพิธีการ เป็นทำนองกษัตริย์พระองค์หนึ่งมอบเมืองให้แก่กษัตริย์อีกพระองค์หนึ่ง พระราชทานเครื่องยศอย่างเจ้า ทูทประการ กำหนดไปในกฎซึ่งแต่งตั้งอย่างชัดเจนว่า ให้พระเจ้าขันทสิมาบำรุงฝ่ายหน้าฝ่ายในให้สรรพ ไปด้วยสุรางค์นางปรางค์ปราสาทเรือนหลวงน้อยใหญ่ในนอกพระนครขอบขันขลิบมา ให้ตั้งเสนาบดีจตุสดมภ์ ได้อย่างเดียวกับกรุงธนบุรี พระเจ้านครกลับไปครองนครศรีธรรมราชคราวนี้ครองอย่างกษัตริย์ครองเมือง ที่ว่าราชการก็เรียกว่าห้องพระโรง ที่อยู่เรียกว่าพระราชวัง สถาปนาราชวงศ์และข้าราชการตามลำดับชั้นยศ ใช้คำราชาศัพท์ตามอย่างโบราณราชประเพณี มีช้างต้น ม้าต้น และละครผู้หญิงเป็นเครื่องราชูปโภคประดับ พระเกียรติ ทั้งยังทรงประกอบพระราชพิธีอย่างธรรมเนียมกษัตริย์ อาทิ พระราชพิธีตรุษ พระราชพิธีสารท พระราชพิธีจองเปรียง พระราชพิธีตรียัมปวาย พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีถวายผ้า พระกฐิน และพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ เป็นต้น

การยกย่องพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ให้เป็นกษัตริย์ในครั้งนี้ ถือเป็นเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงถึง พระราชอัธยาศัยและสายพระเนตรอันกว้างไกลและกล้าขององค์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เพราะในบรรดา หัวหน้าชุมนุมที่คิดตั้งตัวเป็นใหญ่ มีแต่เจ้านครเพียงผู้เดียวที่แพ้วแล้วยอมอ่อนน้อม ที่ทรงยกย่องก็เพื่อจะ แสดงว่าผู้ใดอ่อนน้อมแล้วพระองค์ก็ทรงชูปเลียง แสดงว่าถึงพระองค์จะเป็นผู้มีบุญก็ไม่เหยียบย่ำผู้อื่น ซึ่ง ในชั้นเดิมมีฐานะเช่นเดียวกับพระองค์ และแสดงว่าไม่ทรงเกรงกลัวหากเจ้านครจะคิดการกำเริบขึ้นก็ทรง

ปราบได้ หากเจ้านครไม่กำเริบคงจงรักภักดีตลอดไปก็ถือเป็นคุณแก่บ้านเมือง จะทรงปล่อยภาระการป้องกัน พระราชอาณาจักรทางปักษ์ใต้ให้แก่เจ้านครได้พิทักษ์รักษาสืบไป

พระเจ้าขัติยราชนิคม หรือพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ทรงตั้งเจ้าพืดเป็นอุปราชหลังจากกลับมาครองเมือง เมื่อมีอุปราชซึ่งเป็นทั้งราชบุตรเขยและผู้มีความสามารถ พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) จึงครองชัยขัณฑสีมาอย่างเป็นสุข ภาระหน้าที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองบ้านเมืองก็ดี การเข้าฟังข้อราชการ ในกรุงธนบุรีก็ดี การทัพการศึกก็ดี ทรงมอบให้เจ้าพืดเป็นสิทธิ์ขาดแทบทั้งสิ้น

พระเจ้าขัติยราชนิคม (หนู) ครองเมืองนครศรีธรรมราชด้วยบารมีเต็มเปี่ยมตลอดมา ตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๓๑๙ ครั้นถึงปีพุทธศักราช ๒๓๒๕ กรุงธนบุรีเกิดจลาจลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกปราบดาภิเษกพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระบรมราชา พระพุทธปฏิมาองค์เดียวในแผ่นดินธนบุรี

พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศ เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามกุฎราชกุมาร ซึ่งถวายเป็นรายงานพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราวปีพุทธศักราช ๒๔๕๒ (ร.ศ.๑๒๘) ทรงเล่าว่า “เมื่อวันอังคาร ที่ ๒๕ พฤษภาคม ร.ศ.๑๒๘ เวลาบ่าย ได้ขับรถไปตามถนนรอบกำแพงเมือง ไปนั่งมุขพระธรรมศาลาในวัดพระบรมธาตุ ดูแห่พระพุทธรูป ซึ่งเรียกว่าพระบรมราชา พระนั้นได้เชิญขึ้นบุษบกวางบนตะเก็จให้คนอุ้มมา คนที่อุ้มนั้นไม่ใช่แต่เฉพาะ ชายฉกรรจ์ ทั้งคนชรา เด็ก และผู้หญิงก็ช่วยกันอุ้มด้วยเพื่อเอาบุญ เดิมพระองค์นี้ฝังอยู่ในกลางทุ่ง มีผู้ไปขุดพบเข้า จึงเอาไปประดิษฐานไว้ที่วัดนอกเมือง พระองค์นี้มีชื่อเสียงว่าปฏิบัติสลับประคนต่างๆ มีขึ้นล่องเรือเนาข้าง ขึ้นหาลูกสาวเนาข้าง ตามเรื่องราวไล่กันมาถึงวัด เห็นผู้ร้ายหายเข้าไปในพระวิหาร พระบรมราชา ผู้ที่ไล่วิ่งตามเข้าไปยังได้เห็นโคลนเปื้อนพระบาทอยู่ ถึงกับล่ำมโซ่ไว้ ต่อมาเมื่อเร็วๆ นี้ จึงจับตัวผู้ร้ายได้ เรื่องราวก็จบลง แต่ที่แลไม่เห็นนั้น คือเหตุไฉนจึงอุสาหะมีคนเชื่อได้ ดูไม่น่าเชื่อเลย ว่า พระพุทธรูปจะเที่ยวเล่นสนุกกันได้เช่นนั้น ฝ่ายเจ้าผู้เป็นต้นคิด ชัดพระพุทธรูปขึ้นด้วยนั้น ก็ควรระยอรับว่ามั่นช่างรู้วิทยาไศรยของเพื่อนกันดีจริง ๆ”

หากพิจารณาสาระสำคัญนอกจากการชัดทอดว่าเป็นพระที่ปฏิบัติสลับประคนปัจจุบันนี้ผู้มีความ เป็น “พระเจ้าขู้” แล้วพาลไปกล่าวหาพระพุทธรูปองค์อื่นด้วยแล้ว จะเห็นว่าพระนามของพระพุทธรูป พระองค์นี้ คือ “พระบรมราชา” อาจมีความเป็นไปได้ด้วยองค์ประกอบหลายประการว่าจะจะเป็นพระพุทธ ปฏิมาที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเลย์ ที่กล่าวว่า “...แล้วทรงพระกรุณาให้ หลวงวิจิตรนฤมล บัญพระพุทธรูปให้ตั้งด้วยพุทธลักษณะ พระสมาธิองค์หนึ่ง ยืนองค์หนึ่ง เป็นสองพระองค์ จะให้ช่างหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ แล้วดำรงสนิมนต์พระเทพกระวีให้ออกไปกรุงกัมพูชาธิบดี ให้พระพรหมมุณี ออกไปเมืองนครศรีธรรมราช ค้นพระคัมภีร์พระวิสุทธิมคค์นำเข้ามาเป็นฉบับสร้างไว้ในกรุงธนบุรี...” นั้น หมายความว่าในแผ่นดินกรุงธนบุรี ทรงสร้างพระพุทธรูปไว้เพียง ๒ พระองค์และส่งไปยังเมืองสำคัญ ๒ เมือง กล่าวคือกัมพูชาและนครศรีธรรมราช ข้างเมืองนครศรีธรรมราชโดยที่ทรงมีความผูกพันกันมาแต่ก่อน เข้าใจว่า จะพระราชทานมาเพื่อการพระราชชาติกรรมกับคัมภีร์พระวิสุทธิมรรค กับทั้งข้อสังเกตบางประการเพิ่มเติม อาทิพุทธศิลป์ที่จัดอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ขนาดพระองค์มีความใกล้เคียงกับบุคคลจริงตามที่อ้างถึง

พระพุทธรูปพระบรมราชา ประดิษฐาน ณ วิหารโพธิ์ลังกา
วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

ในพระราชพงศาวดารฉบับเดียวกันหลังจากที่ดำริสถาปนาพระราชอาณาด้วยพระรูปและพระลักษณะว่า ทรงส่องพระฉายดูเห็นพระกายว่า “...จึงทรงพระกรุณาสั่งให้ช่างหล่อ หล่อพระพุทธรูปให้ตั้งด้วย พระพุทธลักษณะจงพร้อมบริบูรณ์ทุกประการ...”

พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ครั้งไปรับราชการในกรุงเทพฯ เป็นที่ตำแหน่งใดไม่ปรากฏ ได้ความ แต่ว่า อยู่ต่อมาไม่นานก็ถึงแก่อสัญกรรม เจ้าพระยานคร (พัด) เข้าไปรับอัฐิ ทั้งของเจ้าพระยานคร (หนู) และหม่อมทองเหนียวซึ่งวายชนม์ต่อมาในเวลาไล่เลี่ยกัน ออกไปก่อเจดีย์ทำตึกบรรจุไว้ที่วัดแจ้งเมือง นครศรีธรรมราช

วัดแจ้งนั้นตามพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชระบุว่า คุณชีซึ่งเป็นพี่สาวของเจ้าพระยานคร (พัด) เป็นผู้สร้างคู่กับคุณหญิง ซึ่งเป็นมารดาของเจ้าพระยานคร (พัด) ได้สร้างวัดประดู่ เหตุที่สร้าง เนื่องมาจากเจ้าพระยานคร (พัด) ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชนั่นเอง

วัดแจ้งแต่เดิมเป็นที่รกร้างว่างเปล่า คุณซีเห็นว่าทำเลสวยงามดี จึงดำริให้สร้างวัดขึ้น และด้วยเหตุที่บริเวณนั้นปกคลุมด้วยต้นไม้ใหญ่มีดคริมตลอดเวลาแสงแดดส่องไม่ถึง เมื่อได้สร้างวัดขึ้นแล้วราวปี พุทธศักราช ๒๓๓๕ ความมืดคริมก็หายไป ความสว่างกระจ่างแจ้งเข้ามาแทนที่ จึงตั้งชื่อว่า “วัดแจ้ง” ต่อมาเจ้าพระยามนทร (พัด) ถูกว่าวัดแห่งนี้เป็นวัดประจำตระกูล จึงให้การสนับสนุนด้วยดี ทำให้วัดแจ้งมีความเจริญคู่กับวัดประตู่ตลอดมา อัฐิของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) และหม่อมทองเหนี่ยวถูกนำมาบรรจุไว้ในเจดีย์ประดิษฐานในตึกอีกชั้นหนึ่ง เรียกกันทั่วไปในสมัยก่อนว่า “ตึกกษัตริย์” เจดีย์องค์แรกยอดบนรูปดอกบัวประณีตงดงาม เป็นที่บรรจุอัฐิของกษัตริย์นครศรีธรรมราช เจดีย์องค์ถัดมาอยู่เคียงคู่กัน มีลักษณะเป็นยอดเรียวยแหลมประณีตงดงามไม่แพ้กัน เป็นที่บรรจุอัฐิของหม่อมทองเหนี่ยวพระชายา เจดีย์คู่นี้ถูกสร้างขึ้นโดยเจ้าพระยามนทรศรีธรรมราช (พัด) ปัจจุบันยังคงได้รับการทำนุบำรุงและทำบุญอุทิศกุศลเป็นประจำมิได้ขาด โดยมี **มูลนิธิสกุล ณ นคร และสายสัมพันธ์** เป็นศูนย์รวมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

กรุงรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท (กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ ๑)

สงคราม ๙ ทศคือศึกสำคัญต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๗ พม่ายกทัพเรือมาทางเมืองมะริด เพื่อตีหัวเมืองประเทศราชทางปักษ์ใต้ตั้งแต่ระนองจนถึงเมืองนครศรีธรรมราช โดยมียี่หวุ่นเป็นทัพหน้า แยกหวุ่นแมงยีเป็นทัพหลวง ตามพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ณ นคร) ระบุว่าเมื่อยกมาตีเมืองชุมพรและไชยา เจ้าเมืองทั้งสองเป็นรู้ว่าพม่ายกมามากไม่สามารถจะสู้รบได้ จึงเทครัวเข้าป่าทั้งเมืองเสีย พม่าก็เอาไฟเผาบ้านเมืองเสียทั้ง ๒ เมือง แล้วจึงยกเข้ามาตีเมืองนครศรีธรรมราช

เจ้าพระยามนทรศรีธรรมราช (พัด) เมื่อทราบข่าวว่าข้าศึกกำลังบุกประชิดเมือง จึงแต่งให้กรมการคุมพลพันเศษมาตั้งซัดดาทัพพม่าอยู่ที่ท่าต่อแดนเมืองไชยา ฝ่ายพม่าออกอุบายให้คนชาวเมืองไชยาไปลวงว่าเมืองหลวงเสียแก่พม่าแล้ว เจ้าพระยามนทร (พัด) สำคัญว่าจริงจึงตั้งเมืองเสีย เทครัวขึ้นไปอยู่นอกเขาตำบลจันดี ปลายคลองคุดด้วน ในปัจจุบันเรียกว่า “ทัพเจ้าพระยา” พม่าได้เมืองนครศรีธรรมราชก็เข้าตั้งอยู่ในเมือง ใช้เป็นกองบัญชาการรวบรวมรีพลและเสบียงอาหารเพื่อยกไปตีเมืองพัทลุงและสงขลาต่อไป

เมื่อมีเหตุให้กองทัพพม่าต้องล่าถอยออกจากหัวเมืองทางปักษ์ใต้ สมเด็จพระบวรราชเจ้าฯ เสด็จยกทัพหลวงมาจัดราชการบ้านเมืองที่ได้รับความเสียหายร้ายทาง ครั้นถึงเมืองนครศรีธรรมราช โปรดให้ตามตัวเจ้าพระยามนทร (พัด) มาแล้วทรงพระกรุณาอภัยโทษ เมื่อพิจารณาแล้วการที่ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยเช่นนี้ ทั้งที่ควรให้เป็นไปตามอาญาทัพนั้น สันนิษฐานว่าเป็นเพราะเหตุต่อไปนี้

๑. เจ้าพระยามนทร (พัด) เป็นขุนนางผู้ใหญ่ครองหัวเมืองเอกที่มีอิทธิพลสามารถควบคุมดูแลบรรดาหัวเมืองปักษ์ใต้อื่น ซึ่งจะประโยชน์ให้แก่พระนคร

๒. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเพ็งเชิงเสด็จพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) เข้ามาทำราชการยังกรุงเทพฯ ในปีเดียวกันนั้น

๓. เจ้าพระยามนทร (พัด) ได้ถวายคุณนุ้ยเล็ก ทำราชการเป็นเจ้าจอมในสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ซึ่งภายหลังประสูติพระราชธิดา ทรงพระนามว่าพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปัทมราช ดังนั้นเจ้าพระยามนทร (พัด) จึงมีฐานะเป็นพระสัสสุระ (พ่อตา) กับทั้งได้ถวายคุณนุ้ยใหญ่ ทำราชการเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

๔. มีความเป็นไปได้ว่า ทพหน้าที่ทรงพระกรุณาให้ยกไปตีเอาเมืองตานี, ตรังกานู, กลันตัน และเมืองไทรบุรีนั้น จะทรงให้เจ้าพระยานคร (พัต) ทำการแก้มือ หรือไม่ก็อำนาจการจัดหาเสบียงอาหารในการศึกดังกล่าว

๕. กรุงรัตนโกสินทร์เพิ่งสถาปนาได้ไม่นานนัก กล่าวคือไม่ถึง ๓ ขวบปี กับทั้งพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ ๑ ที่จะทรงลดอำนาจของเมืองนครศรีธรรมราชนั้นก็กำลังเป็นไปได้ด้วยดี ดังที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าพระยานคร (พัต) ทั้งที่เป็นลูกเขย ขึ้นครองเมืองนครศรีธรรมราช แทนที่จะเป็นสกุลวงศ์ทางสายตรงของพระเจ้านคร (หนู)

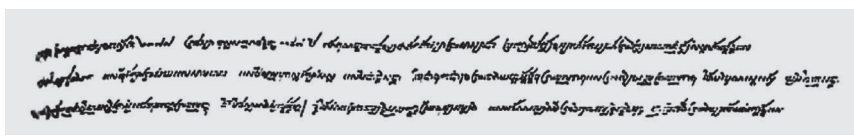
เจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ธิดาของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีศรีไศกราชวงศ์ (พัต) กับทูลกระหม่อมหญิงใหญ่คือคุณชุ่ม (หรืออีกชื่อว่าคุณนวล) เจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่ เป็นพระราชมารดาของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อพุทธศักราช ๒๓๕๘

เจ้าจอมมารดาน้อยเล็ก ในสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

ธิดาของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พัต) กับทูลกระหม่อมหญิงใหญ่คือคุณชุ่ม (หรืออีกชื่อว่าคุณนวล) เกิดเมื่อพุทธศักราช ๒๓๐๘ เป็นพระมารดาของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปัทมราช ซึ่งเมื่อสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทสวรรคตแล้ว ภายหลังงานพระเมรุแล้ว ๑๓ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๓๖๐ ได้กราบบังคมทูลลาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กลับเมืองนครศรีธรรมราช

เช่นเดียวกับสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท เจ้าจอมมารดาน้อยเล็กก็มีใจใฝ่ไปในการอุปถัมภ์และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีศรัทธาปสาทะในการรักษาศีลอยู่เป็นนิจ ได้อุปถัมภ์ค้ำจุนพระภิกษุ สามเณร ชีพราหมณ์หรือแม้แต่ผู้ประพฤติปฏิบัติธรรม ได้บริจาคทรัพย์เพื่อร่วมทำนุบำรุงศาสนสถานในบวรพุทธศาสนา ทั้งเมื่อใช้ชีวิตในพระราชวังบวรและเมื่อกราบบังคมทูลลากลับมาอยู่เมืองนครศรีธรรมราชแล้ว เป็นต้นว่าได้บริจาคทองคำเพื่อแผ่หุ้มยอดพระบรมธาตุเจดีย์ ดังจารึกที่ปรากฏบนแผ่นทองหุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เลขที่ ๑๘ (จ.๕๒) ด้านที่ ๑ ความว่า “ฯ ศุภมัสดุ พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๓๗๗ พระวัสสา จุลศักราชขึ้นเป็น ๑๑๘๙ ปี เจ้าคุณมารดา เป็นผู้อุปถัมภ์ รักษาพระศาสนา ประกอบไปด้วยอุตสาหะ รักษาพระไตรสรณคมน์ ด้วยศิลหำเป็นนิตยแล แลอุโบสถศีลเป็นอดิเรก แลได้รักษาพระสงฆ์ แลสามเณร แลชีพรามณ์ บุคคลรักษาศีล แลมีน้ำใจศรัทธา ได้ทำนุบำรุง พระเจดีย์สถาน อันบรรจุพระบรมธาตุและพระระเบียงล้อมพระบรมธาตุ ให้บริบูรณ์เสร็จแล้วยังมิได้เต็มศรัทธา จึงเอาทองคำเนื้อเจ็ด หนักสามตำลึงสามสลึง ตราล้างแผ่หุ้มยอดพระบรมธาตุ ให้มีผลานิสงส์เป็นอันมาก ขอให้สำเร็จสมบัติสามประการ คือมนุษย์สมบัติ แลสวรรค์สมบัติ มีพระนิพพานสมบัติเป็นที่สุด ตามประเพณีพระอริยเจ้า แต่ก่อนนั้นแล”

คำอุทิศถวายของเจ้าจอมมารดาน้อยเล็ก เมื่อพุทธศักราช ๒๓๗๗
บนจารึกแผ่นทองหุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เลขที่ ๑๘ (จ.๕๒) ด้านที่ ๑

อนึ่ง เจ้าจอมมารดาน้อยเล็ก ยังได้รับความนับถือจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอันมาก โดยทรงตรัสเรียกว่า “ป้าน้อย”

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์พลเสถ (กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ ๓)

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์พลเสถ มีพระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าอรุโณทัย เมื่อทรงพระเยาว์ ได้รับการขนานพระนามว่าพระองค์เจ้าข้างหรือพระองค์เจ้ากัทลิวัน ทรงมีพระชาติกำเนิดเป็นสายพระโลหิตทางตรงของเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวคือเป็นพระราชโอรสลำดับที่ ๑๗ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับเจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่ ธิดาของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีศรีโคกราชวงศ์ (พัด) กับทูลกระหม่อมหญิงใหญ่คือคุณชุ่ม (หรืออีกชื่อว่าคุณวล)

นอกจากความผูกพันกับเมืองนครศรีธรรมราชทางสายพระโลหิตแล้ว เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศที่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศักดิ์พลเสถ ได้ทรงกราบบังคมทูลพระกรุณาจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ให้จัดแจงตำแหน่งพระหลวงกรมการเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นใหม่ตามอย่างสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชำระตาม “สมุดตำแหน่งพระหลวงกรมการเมืองนครศรีธรรมราช” ซึ่งครบทั้งกรมการผู้ใหญ่และกรมการขุนหมื่นผู้น้อย ปรากฏใน “ทำเนียบข้าราชการนครศรีธรรมราช ครั้งรัชกาลที่ ๒” ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นเอกสารฉบับสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะมิติพัฒนาการของระบบการเมืองการปกครองสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ในปีพุทธศักราช ๒๓๕๘ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พัด) ถึงแก่อสัญกรรม พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศักดิ์พลเสถ เป็นผู้แทนพระองค์เสด็จมายังเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พัด) ซึ่งมีศักดิ์เป็นเจ้าคุณตา กับทั้งรับเชิญพระกระแสน้ำส่งข้อราชการหลายประการมายังเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เมื่อครั้งเป็นพระยานครศรีธรรมราช อาทิ ติดตามการวางแผนจัดการปกครองหัวเมืองตามตำแหน่งที่ได้ทรงพระกรุณาฯ ให้ชำระไว้เมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีมะแม จุลศักราช ๑๑๗๓ (พุทธศักราช ๒๓๕๔)

ทั้งยังได้พระราชทานเครื่องละครกับครูละครผู้หญิงไว้สำหรับฝึกหัดในเมืองนครศรีธรรมราชหลายคน อาทิ คุณข้าซึ่งภายหลังได้เป็นภรรยาเจ้าพระยานคร (น้อย) และเป็นครูละครเจ้าจอมมารดาเอมในรัชกาลที่ ๕

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปัทมราช

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๑ ประสูติเมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๐ เป็นพระราชธิดาพระองค์ที่ ๑๕ ในสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทกับเจ้าจอมมารดาน้อยเล็ก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) ทรงตรัสเรียกในพระราชหัตถเลขาที่ทรงถึงพระองค์เจ้าปัทมราชเมื่อครั้งเสด็จมาประทับเมืองนครศรีธรรมราช ว่า “เจ้าอาว์เจ้าน้ำของกระหม่อมฉัน” และออกพระนามกันโดยทั่วไปว่า “เสด็จธรรมราช”

พระกรณียกิจที่สำคัญของพระองค์เจ้าปัทมราชคืองานด้านการละคร คือได้ทรงฝึกหัดละครผู้หญิงขึ้นโรงหนึ่ง เป็นละครในเล่นเรื่องอิเหนา แต่ในภายหลังได้ทรงปรับกระบวนการเล่นเป็นอย่างละครชาติริตามที่มีอยู่เดิมในเมืองนครศรีธรรมราช จึงถือเป็นละครชาติริโรงแรกที่มีผู้หญิงเล่นทั้งโรง จากพระอรรถวิภาษภาพในข้อนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงรับสั่งให้หาขึ้นไปเล่นในงานพระเมรุพระศพสมเด็จพระ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๓ และได้มีพระราชหัตถเลขาเป็นการเฉพาะว่า **“แลละครชาติของเสดจนั้น กระทบมันได้สั่งให้ตั้งโรงให้เล่นในการพระศพนั้นด้วย มีคนมาดูมาก เพราะเห็นเป็นของนอกแปลกเข้ามา กระทบมันได้ให้เงินโรงวันละตำลึงทั้งสิ้น”**

พระองค์เจ้าปัทมราชเสด็จมาอยู่เมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๐๒ ตามคำทูลเชิญของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยทรงพระกรุณาเห็นว่าทรงห่างจากพระมารดาคือเจ้าจอมมารดาน้อยเล็กน้อยเกินกว่า ๔๒ ปีแล้ว ทั้งเจ้าจอมมารดาก็ชราภาพ ทรงห่วงใยด้วยทั้งชีวิตบั้นปลายและทรัพย์สิน ทั้งที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงพระราชทานไว้ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับทั้งสมบัติอันเป็นมรดกดั้งเดิมของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พัด) อันจะหาผู้ใดสมควรดูแลจัดการได้เท่าพระองค์เจ้าปัทมราชไปเสียไม่ได้ ทรงประทับ ณ เมืองนครศรีธรรมราช ๔ ปี แล้วทรงมีหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา แฉงความประสงค์ที่จะกลับกรุงเทพฯ ด้วยว่าทรงประจวบเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๖

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความเคารพนับถือพระองค์เจ้าปัทมราชเป็นอย่างมาก ด้วยว่าเป็นเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในแผ่นดินต้นรัตนโกสินทร์ ดังความในพระราชหัตถเลขาตอบพระประสงค์ที่จะเสด็จกลับกรุงเทพฯ ของเสด็จธรรมราช ตอนหนึ่งว่า **“...ฉันเองก็ดี เจ้านายอื่นก็ดี ก็เปนแต่ญาติแลลูกหลานห่างกับท่านแลป้า ไม่ควรจะบังคับบัญชาให้ผิดแก่ความคิดความชอบของป้าไป ฉันเกรงในป้านัก ฉันไม่รู้ที่จะทำอย่างไรเลย...”** ทั้งนี้ ยังได้ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมายังเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อทรงรับเสด็จด้วยพระองค์เอง กับทั้งทรงรับสั่งให้จัดตึกใหม่ซึ่งทำลงในเรือนเจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่นั้นถวายให้เป็นที่ประทับ

พระองค์เจ้าปัทมราช สิ้นพระชนม์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๘ ด้วยพระโรคลมอัมพาต พระชันษา ๗๘ ปี ทรงประทานมรดกไว้แก่เจ้าจอมมารดาเพ็ง (หุ่น เมขลา) ของพระองค์เจ้านางคราญอุดมดีในรัชกาลที่ ๔ พระอัฐิบรรจุในโกศทรงโถกะไหล่ทอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้เก็บไว้ที่วิหารสามจอม วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกับพระอัฐิและอัฐิของสกุลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และเจ้านายสกุล ณ นคร เช่น สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมวงศ์ เจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่ เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (แย้ม ณ นคร) เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกในราชวงศ์จักรีที่เสด็จพระราชดำเนินมายังเมืองนครศรีธรรมราช ตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ได้บันทึกพระราชกรณียกิจในเมืองนครศรีธรรมราชครั้งแรกไว้โดยละเอียด ประกอบกับเอกสารสำคัญของผู้ตามเสด็จอีก ๒ ฉบับคือนิราศนครศรีธรรมราช ที่นายแก้ว กรมพระคลังสวน แต่งพรรณนาการเดินทางตามเสด็จ เช่นเดียวกับนิราศปักษ์ใต้ พระนิพนธ์ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอมรมนตรี ความสรุปดังนี้

ครั้งที่ ๑ เสด็จขึ้นเมืองนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๔๐๒)

ได้เสด็จพระราชดำเนินถึงอ่าวปากน้ำเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อวันอังคารที่ ๙ สิงหาคม ๒๔๐๒ ที่ปากน้ำปากพญาซึ่งในนิราศนครศรีธรรมราชเรียกว่า “ปากน้ำปัทมราช” เรียกเมืองว่า “เมืองศรีปัทมราช” นี้ มีประกาศการสูงสองฝั่งเพื่อตามไฟสัญญาณ ทรงรับสั่งให้ทอดเรือพระที่นั่งประทับแรมอยู่ ๒ คืน แล้วในวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๔๐๒ เวลาเที่ยง จึงเสด็จ ณ เรือพระที่นั่งมณีนีเขมาใช้จักรไปถึงที่น้ำตื้นแล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยเรือช่งไปประทับพลับพลาตำบลท่าซึก เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ ทรงม้าพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนม้า ระหว่างทางมีราษฎรมารอรับเสด็จเป็นจำนวนมาก บ้างก็บุผ้ากราบลง ๓ ครั้ง บ้างก็หมอบเฝ้าอยู่กับที่ เวลา ๕ โมงเย็นถึงพลับพลาที่ประทับค่ายหลวง ซึ่งตั้งอยู่ ณ ท้องสนามหน้าเมืองด้านทิศเหนือ ซึ่งเจ้าพระยานครศรีธรรมราชทำเป็นพระตำหนักชั่วคราวขึ้น ๓ หลัง มีรั้วรายรอบเป็นสามชั้น พร้อมลับแลกันทุกช่องประตู มีฉนวนน้ำบังตาลงถึงท่อน้ำได้โดยสะดวก จัดทิมแถวล้อมวงให้นั่งยาม ทิมตำรวจตรวจตราอยู่ชั้นใน ทำศาลาไว้คู่กับใกล้กับประตูพระตำหนักให้ขุนนางรอเฝ้ารับเสด็จ ส่วนพระตำหนักน้อยใหญ่ของเจ้านายได้ปลูกเป็น “พลับพลา” หรือตำหนักแพไว้หลังค่าย กับทั้งทำป้ายติดกำกับไว้เฉพาะพระองค์ ระหว่างเสด็จเมืองนครศรีธรรมราช ทรงมีพระราชกรณียกิจดังนี้

๑. ทรงนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์

วันศุกร์ที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๐๒ เวลาเย็น เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ เวลาค่ำเสด็จกลับประทับแรม ณ พลับพลาค่ายหลวง รุ่งขึ้นวันเสาร์ที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๐๒ เสด็จพระราชดำเนินไปวัดพระมหาธาตุอีกโดยกระบวนม้า พระราชวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทตามเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นอันมาก ทรงนมัสการแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับ ณ พลับพลาค่ายหลวง

๒. ทอดพระเนตรจันทรูปราคา

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๐๒ “...เวลายาม ๑ กับ ๑๓ นาที มีจันทรูปราคา...” เมื่อเจ้าพนักงานยิงปืนไฟสัญญาณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประทับยังแท่นนั่งทรงในท้องพระบรรทม เจ้าพนักงานเตรียงข้อมขึ้นพร้อมกันแล้วพราหมณ์อ่านพระเวทย์ถวายพระพร สันนิษฐานว่าได้ทรงคำนวณการเกิดจันทรูปราคาไว้แล้วเป็นการเบื้องต้น ก่อนเสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมือง เพราะทรงทอดเรือรออยู่ในอ่าวนครก่อนหน้านี้อยู่ถึง ๒ คืน และมีหมายกำหนดการมาแล้วล่วงหน้า เนื่องจากพบว่ามีผู้สำเร็จราชการและกรมการเมืองอื่น ๆ มาคอยรับเสด็จในเวลานั้นอยู่แล้วด้วย ซึ่งได้พระราชทานเงินตราแก่พระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยโดยสมควร

๓. ทอดพระเนตรละครรำสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์

วันจันทร์ที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๔๐๒ เวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จกระบวนม้าพร้อมด้วยพระราชวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทตามเสด็จ ทรงนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์อีกครั้งหนึ่ง แล้วมีละครรำอย่างฝรั่งสมโภชเป็นการบูชา มีบันทึกเพิ่มเติมว่าฝนตกอยู่ประมาณ ๒ ชั่วโมงเศษ แล้วในเวลาเย็นจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับประทับแรม ณ พลับพลาค่ายหลวง

๔. ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบริจาคทาน

วันอังคารที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๐๒ เวลา ๔ โมงเย็น พระราชทานเงินตราแก่ราษฎรชายหญิง ซึ่งมีอายุมากกว่า ๒๐,๐๐๐ วัน คนละ ๑ บาท แล้วให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะที่ตามเสด็จด้วย พระครูฐานานุกรมหัวเมือง ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ในพระวิหารหลวง วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

๕. ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเวียนเทียน

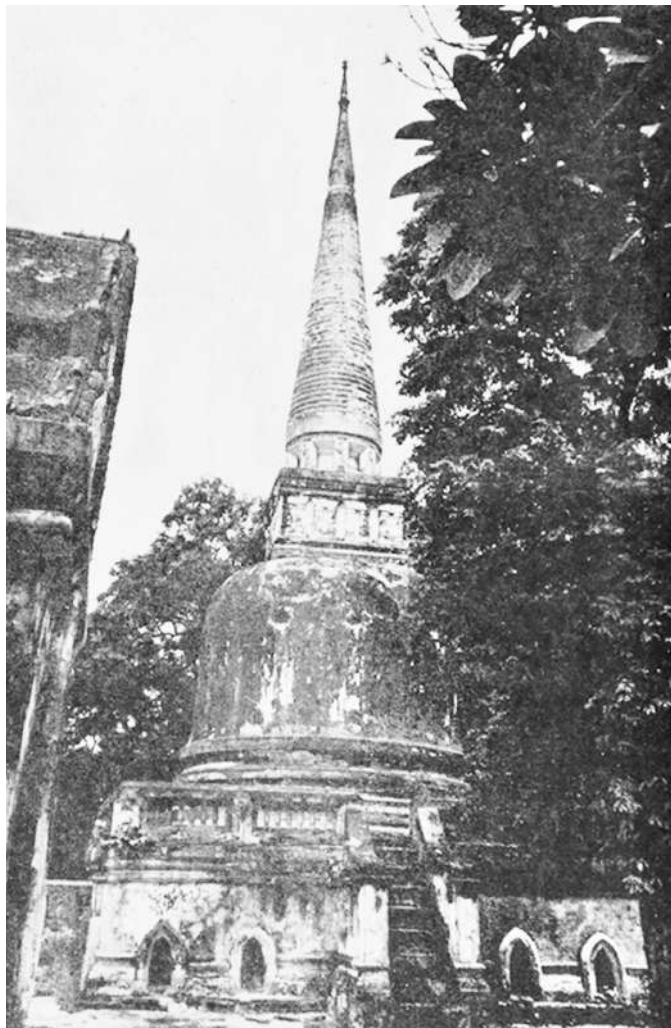
วันพุธที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๐๒ (เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ) เวลาประมาณ ๑๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายผ้าไตรจีวร พร้อมบริวาร แล้วถวายผ้าขาวพับแก่พระสงฆ์เจ้าอธิการทุกอาราม ๕๐ รูป ให้เจ้าพนักงานประโคมเวียนเทียนสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์ มีละครข้างในรำอย่างฝรั่งเป็นการบูชาเวลาหนึ่งแล้ว เวลา ๔ โมงเย็นจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับประทับแรม ณ พลับพลาค่ายหลวง

๖. ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลใส่บาตรและสดับพระธรรม

วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๐๒ เวลาเช้านิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรม และเจ้าอธิการทุกอารามมารับบิณฑบาต แล้วให้มีละครข้างในหน้าค่ายหลวง เวลาค่ำมีเทศนาหนึ่งกัณฑ์

๗. ทรงพระราชทานเงินตราและตั้งขุนนาง

ในระหว่างที่ทรงประทับอยู่ ณ เมืองนครศรีธรรมราชนี้ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ได้ตั้งโรงครัวถวายเลี้ยงเจ้านายและข้าทูลละอองผู้ใหญ่ผู้น้อยรวมถึงไพร่อย่างเต็มที่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานเงินให้แก่เจ้าพระยานคร (น้อยกลาง) ๓๐ ชั่ง กับตั้งพระปลัดเป็นพระยาปลัด

พระบรมธาตุเจดีย์จำลอง ด้านทิศใต้ของพระปฐมเจดีย์ (จังหวัดนครปฐม) ตามเจตนาที่ระบุ
ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ “...เพื่อให้สัตบุรุษเห็น จะได้ตั้งใจไปนมัสการพระธาตุเมืองนคร...”

คือ (พระยาราชิตศรไกร (กลุ่ม) ตั้งนายร้อยเป็นพระยกกระบัตร์ ตั้งนายแหม่ม มหาดเล็กเป็นนายรองสนอง
ราชบรรหาร แล้วพระราชทานเสื้อผ้าแก่เจ้าเมืองกรมการโดยสมควร

๘. ทอดพระเนตรพระพุทธรูปหิงค์

วันศุกร์ที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๔๐๒ เวลา ๙ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดพระเนตรและ
นมัสการพระพุทธรูปหิงค์ และเยี่ยมอาการป่วยของเจ้าพระยานคร (น้อยกลาง) ซึ่งป่วยเป็นอัมพาตขณะนั้น
แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ หยุดประทับทอดพระเนตรวัดท่าโพธิ์และวัดประดู่

สรุปการเสด็จพระราชดำเนินเมืองนครศรีธรรมราชในครั้งแรกนี้ ทรงประทับแรมอยู่ในเรือพระที่นั่ง
๒ คืน ขึ้นประทับแรมยังพลับพลา ๘ คืน มีข้อสังเกตคือการทำเสด็จนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ถึง ๔ ครั้ง
ด้วยทรงสนพระราชหฤทัยฝังและโครงสร้างของพระบรมธาตุเจดีย์ อันเป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้าง
พระปฐมเจดีย์ กับทั้งฝังของการมีพระวิหารหน้าพระเจดีย์ประธาน ซึ่งเป็นต้นเค้าของวัดราชประดิษฐสถิต
มหาสีมาราม ที่ทรงสถาปนาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ ก่อนจะเสด็จไปเมืองสงขลาต่อด้วยเรือพระที่นั่งมณีนเมขลา

ครั้งที่ ๒ ทอดเรือ ณ ปากอ่าวเมืองนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๔๐๖)

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ กันยายน ๒๔๐๖ เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคโดยเรือที่สมุหพระกลาโหม
สร้างเสร็จใหม่ ทรงพระราชทานชื่อว่า “**บวรราชวรฤทธิ์**” ภายหลังทรงเปลี่ยนเป็น “**อรรคราชวรเดช**”
เป็นเรือกลไฟยาว ๓๐ วา ๒ ชั้น จักรข้าง ๒ ปล่อง มีกำลังร้อยแรงม้า เดิน ๑๒ นี้อด กับทั้งทรงพระที่นั่ง
สยามอรสมุผล พระที่นั่งรานรูกุโพธิ์ พระที่นั่งมณีนเมขลา พระที่นั่งมหาพิไชยเทพและเรือสงครามครุชิต
เรือศักดิ์สิทธิ์ธาวุธ เรือเขจรชลคติ รวม ๗ ลำโดยเสด็จ

ในการนี้โปรดเกล้าฯ ให้แวะรับพระองค์เจ้าปัทมราชที่หน้าเมืองนครศรีธรรมราช ลงประทับเรือ
พระที่นั่งมหาพิไชยเทพ แล้วเสด็จกลับเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เหตุที่ไม่ทรงขึ้นเมืองนครศรีธรรมราชในการ
เสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้ ๒ นี้มีปรากฏในพระราชหัตถเลขาที่ทรงถึงพระองค์เจ้าปัทมราชความว่า
“...ข้าพเจ้าไม่ขึ้นบ้านขึ้นเมืองแล้ว เพราะจะขึ้นไปถึงที่ประทับเมืองนครศรีธรรมราชอย่างครั้งก่อน ก็จะเป็น
เป็นที่มีความลำบากแก่เจ้าพระยานคร แลกรมการ แลไพร่ใช้ราชการนั้นไป...”

เจ้าจอมมารดาบัว (บัว ณ นคร) ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย กรมขุนสิริรัชสังกาศ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทเทพกัญญา

เจ้าจอมมารดาบัว ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ธิดาเจ้าพระยานครศรีธรรมราช
(น้อย) เป็นคุณจอมมารดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักษณเลิศ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุน
สิริรัชสังกาศ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทเทพกัญญา, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงศ์
สิริพัฒน์ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดำรงฤทธิ์

โดยในปีพุทธศักราช ๒๔๐๖ เจ้าจอมมารดาบัวพร้อมด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนสิริรัชสังกาศ
และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทเทพกัญญา ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
มาทอดสมอเรือยังปากอ่าวนครศรีธรรมราช ในการนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้แทนพระองค์
ขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ และเชิญเสด็จพระเจ้าราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปัทมราชกลับกรุงเทพฯ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย
กรมขุนสิริรัชสังกาศ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาบัว ธิดาเจ้าพระยา
นครศรีธรรมราช (น้อย)

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทเทปกัญญา
พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
กับเจ้าจอมมารดาบัว ธิดาเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย)

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๐๓)

เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคทรงประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ขึ้นเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ
วันที่ ๙ กันยายน ๒๔๐๓ ประทับ ณ ค่ายหลวงหน้าเมืองเป็นเวลา ๓ คืน

พระราชกรณียกิจในการเสด็จครั้งนี้ เพื่อการนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ ทรงเยี่ยมไข้เจ้าพระยา
นครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ซึ่งป่วยเป็นอัมพาต เยี่ยมเจ้าจอมมารดาน้อยเล็กในวัย ๙๕ ปี และทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายและข้าราชการบริพารวังหน้าตามเสด็จ อาทิ เจ้าจอมมารดาแอม ในพระบาทสมเด็จพระ
พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (คุณจอมมารดาของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ) เป็นต้น เพื่อกราบทูลเยี่ยมเยียน
พระองค์เจ้าปทุมราช ทั้งนี้ได้ทรงประทานของฝากกลับขึ้นมาสำหรับเจ้านายและข้าราชการบริพารวังหน้า
ที่สนิทในการนี้ด้วย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (พ.ศ. ๒๔๐๗)

เมื่อครั้งทรงดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นบวรรั้งสิสุริยพันธ์ ได้ทรงพระนิพนธ์กลอนกาพย์เพื่อบันทึกความทรงจำเมื่อครั้งเสด็จมายังเมืองนครศรีธรรมราช ในปีชวด พุทธศักราช ๒๔๐๗ ทรงพระดำเนินด้วยเรือกลไฟถึงปากน้ำซึ่งพระองค์เรียกว่า “ปากน้ำละคร” เมือง “นครศรีธรรมราช” ทอดสมออยู่ปากอ่าวแล้วขุนนางเอาเรือมาดก่งพายออกไปรับขึ้นฝั่งที่วัดท่าโพธิ์ มีพระเถรานุเถระเฝ้ารับเสด็จ ทรงพระดำเนินไปยังวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร เพื่อทรงนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ แล้วได้พรรณนาโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ทรงทอดพระเนตร ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพัฒนาการด้านแผนผังของวัดเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันอย่างยิ่ง อาทิ

บันทึกเรื่องพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชในพระวิหารโพธิ์ลังกา

	ถัดนั้นออกมา
ที่โพธิ์ลังกา	พระระเบียงแวงดวง
ด้านหนึ่งมีพระ	ไสยาสน์เหยียดตรง
ข้างเศียรอีกองค์	ทรงเครื่องปิดทอง
	เขาเล่ากันว่า
เปนรูปพระยา	อโศกเจ้าของ
สามด้านพระยืน	ทาแดงปิดทอง
ท่ามกลางแท่นรอง	โพธิ์พฤษภลังกา

บันทึกเรื่องพระสังกัจจายนะ (พระแอด) ประดิษฐานอยู่ด้านทิศเหนือของพระธรรมศาลา

	ขึ้นนอกออกไป
มีพิหารใหญ่	ชื่อธรรมศาลา
แท่นที่โรงธรรม	อยู่ที่ศบูรพา
มีรูปพระมหา	เถรนั่งกลางดิน
	ท้องใหญ่หงายหน้า
แหงนคู้ท้องฟ้า	ประสงค์โดยถวิล
จะให้ฝนตก	ทุกทั่วแผ่นดิน
ได้ทำนากิน	เปนสุขทั่วกัน

ทรงประทับที่พลับพลาสวนดอกไม้ด้านทิศใต้ของพระวิหารหลวง อยู่ ๓ วัน ทุกวันทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมิได้เว้น ด้วยการขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์และสวดมนต์ทุกวัน วันละ ๓ ครั้ง รวม ๙ ครั้ง ได้ทรงบันทึกของแปลกที่ทรงพบในสวนพระ มีมะพร้าวต้นสูงกว่าต้นตาลและจำปายอดดวนที่วัดดิงดง มีต้นยอใหญ่สูงกว่าต้นไผ่ ที่บ้านเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) มีต้นเคยลำต้นโตเท่าต้นหมากและสูงกว่ายอดตาล ในบ้านพระเสน่หามนตรีมีต้นจำปีขนาด ๒ คนโอบ ทรงโปรดแต่งโมเมืองนครเป็นอย่างมาก ทรงชื่นชมฝีมือในเชิงการช่างและความฉลาดเฉลียวมีไหวพริบปฏิภาณของชาวเมืองด้วยเพราะมีน้ำขีมน้ำซับที่ทรงพระนิพนธ์ว่า “เหมือนน้ำธารเขา” และน้ำบ่อที่ใส เย็น สะอาด และไม่เปื้อนดินโคลน ไว้สำหรับอุปโภคบริโภค

เมื่อทรงพระดำเนินกลับนั้นทรงได้รับถวายของฝากจากบรรดาขุนนางเมืองนคร ตลอดไปจนถึง นายเรือ กัปตัน แม้แต่ชาวพนักงานก็ได้รับของฝากติดไม้ติดมือไปทั้งสิ้น ทั้งเป็ด ไก่ และผ้าลาย ทรงประทับ พระทัยในอธรรยาชัยของชาวนคร จนทรงเปรียบเปรยไว้ว่า **“ดูเหมือนหนึ่งกับญาติมาแต่เหนือ”**

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (พ.ศ. ๒๔๒๗)

เมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๗ เสด็จทางชลมารคโดยเรือพระที่นั่งสุริยมณฑล ทอดสมอหน้าอ่าวเมือง นครศรีธรรมราช แล้วเสด็จโดยเรือมาดพายเข้าปากพญามาขึ้นฝั่งที่ท่าโพธิ์ ระหว่างทางนั้นได้ทรงพรรณนา ถึงภูมิทัศน์ ณ อ่าวนคร ว่า **“...แลเห็นเขาหลังล้อมเมืองเขียวๆ รอบไปเป็นอันมาก มีเขาหลวงเป็นต้น ข้างทิศตะวันออกเฉียงใต้นั้น แลเห็นแหลมกลมๆ...”** ภายในคลองปากพญาทรงพระนิพนธ์ถึงความ อุดมสมบูรณ์สองฝั่งคลอง ทั้งระบบนิเวศน์ป่าชายเลนที่มีนกทะเลตัวใหญ่ ป่าเสมและตาตุ่ม ผ่านนาเกลือ ไปถึงด่านศาลามุงกระเบื้อง พบจระเข้ ตะกวด ตัวเงินตัวทอง ลิง และค้างอยู่ชุกชุม ทางด้านฝั่งตะวันตก ทอดพระเนตรเห็น **“ศาลเจ้าชวด”** แวดล้อมไปด้วยบ้านเรือนราษฎร ฝั่งตรงกันข้ามมีไร่ข้าวเจ้าและ ข้าวโพดเรื่อยไปจนถึงสวนมะพร้าวมาจดบ้านท่าซัก ความกว้างของคลองบริเวณท่าโพธิ์นั้นประมาณ ๘ วา แต่น้ำตื้นต้องเข็นเรือเข้าฝั่ง

ทอดพระเนตรโบสถ์และวิหารวัดท่าโพธิ์ เสด็จผ่านตลาดท่าวัง ทรงบรรยายว่า **“...เป็นตลาด เครื่องสด ผลไม้ ขนมต่าง ๆ คนนั่งร้านขายกับพื้นตลาด...ที่เป็นตึกบ้าง ตั้งร้านขายของเป็นเครื่องขำ นุ่งห่มใช้สอยต่าง ๆ เป็นพวกจีนโดยมาก...”** ได้ทรงบันทึกชื่อวัดเรื่อยมาตั้งแต่วัดท่าโพธิ์ทั้งสองฝั่งถนนดังนี้

ปากถนนฝั่งทิศตะวันออก

๑. วัดท่าโพธิ์เก่า
๒. วัดจัน (จันทาราม)
๓. วัดชุมพุกพล
๔. วัดสำร่อ
๕. วัดวังตะวันออก
๖. วัดเจดีย์
๗. วัดพระเงิน
๘. วัดประตู่ขาว
๙. วัดสารีบุตร

ปากถนนฝั่งทิศตะวันตก

๑. วัดสัมฤทธิ์
๒. วัดเสาชงทอง
๓. วัดวังตะวันตก
๔. วัดมเหยงคณ์
๕. วัดท่าช้าง

๖. วัดวิหารสูง ซึ่งได้ทรงพระนิพนธ์เพิ่มเติมไว้ว่า **“...มีโคกดินสูงขึ้นไปประมาณ ๗ - ๘ วา มีวิหารสูงบนโคกหลังหนึ่งเป็นวัดเก่า...”**

ต่อไปได้ มีพลับพลาที่ประทับที่บ้านปากพูน แล้วทรงม้าพระที่นั่งไปตามถนนขึ้นไปถึงท่าแพเลียลงทางทิศใต้มาถึงตลาดท่าวัง มีการตกแต่งไปไม้แบบธงผูกซุ้มรับเสด็จเป็นการครีกครื้น ระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตรถึงพลับพลาที่ประทับแรมเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงเป็นแม่กองจัดการอยู่ที่หมู่ประตูใหญ่ นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ครั้นเวลา ๕ โมงเย็น เสด็จออกทรงพระราชยาน พร้อมด้วยกระบวนนำจากพลับพลาค่ายหลวงเข้าเมืองทางประตูทิศเหนือตามทางใหญ่ถึงวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร เสด็จประทับในวิหารธรรมศาลา ทรงจุดเทียนนมัสการถวายพานพุ่มพระพุทธรูปแล้วทรงประเคนเทียนร้อยแก่พระครูฐานานุกรมเปรียญในเมืองนครศรีธรรมราช แล้วทรงประเคนผ้าไตรพระสงฆ์ ๒๐ รูป ครองไตร แล้วสวดพระพุทธรูปมนต์สมโภชพระบรมธาตุเจดีย์แล้วเสด็จพระวิหารพระทรงม้า เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนชั้นทักษิณ ทรงประทับทักษิณพระบรมธาตุเจดีย์ แล้วทรงจุดเทียนนมัสการแลถวายพานพุ่ม แล้วเสด็จลงทรงจุดเทียนพรรษา ๓ เล่ม บูชาพระบรมธาตุเจดีย์ที่ในวิหารพระทรงม้า ทรงพระราชดำเนินทอดพระเนตรฐานพระศรีมหาโพธิ์และพระวิหารเขียน โปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์เบิกแว่นเทียน แล้วเสด็จประทับที่พลับพลาซึ่งพระครูเทพมุนี (ปาน) ทำขึ้นถวาย เป็นพลับพลาหลังคามุงกระเบื้อง มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันประดับกระจก กับทั้งมีจดหมายเหตุการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้ได้บันทึกเรื่องการบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์เอาไว้ว่า **“...ที่พระบรมธาตุนี้พระครูเทพมุนีได้จัดการปฏิสังขรณ์ชักชวนชาวเมืองในหัวเมืองมลายู ปักขี้ใต้ฝ่ายตะวันตกทั้งปวงให้ช่วยด้วยทุนทรัพย์เงินทองสิ่งของแลช่วยด้วยกำลังแรง ผู้มีศรัทธามาช่วยเป็นอันมาก ได้ตั้งทำการเป็นการใหญ่จัดการปฏิสังขรณ์ในบริเวณพระมหาธาตุทั่วไป และได้มีการสมโภชพระบรมธาตุในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้...”** เสด็จประทับที่พลับพลาแล้วทอดพระเนตรละครเรื่องอิเหนา ของคณะคุณนายพินแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับค่ายหลวงเวลา ๒ พุ่มเศษ มีหนึ่งตะลึ่งเล่นถวายที่พลับพลา

วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๔๑ เวลากลางวันเสด็จออกทอดพระเนตรละครมโนห์รา มีเล่นถวาย ๒ โรง ทรงรับสั่งด้วยเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารกับพระครูเทพมุนี ทรงพระราชดำริที่จะปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ราย แล้วทอดพระเนตรแห่ผ้าที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำขึ้นห่มพระบรมธาตุและพระรัตนธัมมิ (ขณะนั้นเป็นพระมหารัตนธโช) เข้าเฝ้า ทรงรับสั่งถามด้วยการเล่าเรียน พระพิธีธรรมและทำนองการสวดภาณยักษ์อย่างทำนองที่สวดกันอยู่ เวลา ๕ โมงเย็นเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ศาล ทอดพระเนตรผู้พิพากษาชำระตัดสินความ แล้วเสด็จทรงนมัสการพระพุทธรูปสี่ทิศ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับเข้าไปยังวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารอีกครั้งหนึ่ง ประทับในวิหารพระธรรมศาลา ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้พระมหารัตนธโช (ม่วง) เปรียญ ๔ ประโยค วัดท่าโพธิ์เป็นพระศิริธรรมมุนี ที่พระราชทานเจ้าคณะใหญ่เมืองนครศรีธรรมราช มีนิตยภัตเดือนละ ๔ ตำลึง กับทั้งเลื่อนพระครูเทพมุนี เป็น **“พระครูเทพมุนีศรีสุวรรณอุปาทิบาล”** เจ้าคณะเมืองนครศรีธรรมราช มีนิตยภัตเดือนละตำลึงกึ่ง พระราชทานไตรแพททั้งสองรูป แต่ตาลปัตรแฉกหักทองขวางสำหรับพระศิริธรรมมุนี แต่ตาลปัตรพุดตานหักทองขวางสำหรับพระครูเทพมุนีนั้น โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานส่งออกมาถวายในภายหลัง ขณะพระราชทานสัญญาบัตรนั้น มีพระสงฆ์สวดขยันโต ๑๐ รูป แล้วพระศิริธรรมมุนีถวายยถา แต่ไม่ได้ถวายอดิเรก ครั้นเสด็จการทรงตั้งตำแหน่งยศพระสงฆ์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระบรมธาตุที่วิหารพระทรงม้า แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับในลานพระบรมธาตุด้านทิศใต้ เสด็จเป็นองค์ประธานพร้อมด้วยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

พระบรมราชชนนีพันปีหลวงในการยกจันทน์พระวิหารทับเกษตรมุตตะวันออกเฉียงใต้ โดยทรงจับเชือกชักจันทน์แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนข้าราชการจับเชือกกันต่อไป จากนั้นเสด็จไปทอดพระเนตรและประทับ ณ ภูมิของพระครูเทพมุณีที่วัดหน้าพระบรมธาตุ แล้วเสด็จกลับไปทอดพระเนตรละครของคุณนายทรัพย์ภริยาของพระศิริธรรมบริรักษ์ เรื่องรามเกียรติ์

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๔๔๑ เวลา ๑๐ นาฬิกา เสด็จขึ้นทรงช้างพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินจากค่ายหลวงไปข้ามลำน้ำ แล้วผ่านไปในทุ่งนาเข้าไปถึงสวนมังคุดบ้านยวนแหล ท่ามกลางดงมังคุดใหญ่ มีพลับพลาปลูกรับเสด็จตกแต่งสถานที่เตียนสะอาด ทรงประทับในสวนนั้นแล้วเสวยพระกระยาหารกลางวัน มีเพลงบอกทอกถวาย จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินกลับมายังสนามหน้าเมือง ทอดพระเนตรหมู่บ้านแขกที่ริมคลองท่าเรียน เสด็จกลับเวลาค่ำทอดพระเนตรละครของคุณนายพิน ภริยาของพระศิริธรรมบริรักษ์ เรื่องอิเหนา เป็นละครโรงเดียวกันกับที่เล่นถวายทอดพระเนตรในวัดพระมหาธาตุฯ เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๔๑

วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๔๑ เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จออกทรงม้าพระที่นั่งจากพลับพลาที่ประทับแรมเข้าไปในกำแพงเมืองเลี้ยวไปทางถนนริมกำแพงเมือง ประทับทอดพระเนตรเรือนจำที่แต่เดิมอยู่ ณ ป้อมหน้าเมือง ทรงม้าพระที่นั่งต่อไปตามถนนริมกำแพงด้านทิศตะวันตก เลี้ยวเข้าถนนใหญ่ประทับที่วัดพระมหาธาตุฯ ทรงนมัสการแล้วทอดพระเนตรการปฏิสังขรณ์ในลานพระมหาธาตุ ทรงพระราชดำริจะปฏิสังขรณ์วิหารสามจอม แล้วทรงม้าพระที่นั่งเสด็จประทับที่ศาลพระเสื้อเมือง (ในจดหมายเหตุฯ เรียกว่า “ศาลหลักเมือง”) เพื่อทอดพระเนตรเทวรูป แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ผ่านพลับพลาค่ายหลวง มีพระสงฆ์สวดขยันโตที่วัดประตู่ขาว ทรงหยุดม้าพระที่นั่งได้ร่มไม้ใหญ่อยู่ครู่หนึ่งแล้วเสด็จพระราชดำเนินต่อไปยังป่าละเมาะ ทรงพระสำราญอยู่ ณ ที่แห่งนั้นด้วยเป็นเนินที่มีต้นไม้เป็นหย่อม ๆ มีที่เตียนเขียวขจี แลไปเห็นทุ่งนาสุดลูกหูลูกตา มีต้นสายหยุดออกดอกหอมระรื่น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่แห่งนั้นว่า “สวนราชฤดี” ในบริเวณยาวประมาณ ๖๐ เส้น กว้าง ๑๕ เส้น หรือประมาณ ๒ ตารางกิโลเมตร จากนั้นทรงม้าพระที่นั่งเสด็จไปยังท่าแพ ประทับเสวยเครื่องว่างที่พลับพลาริมสะพานข้ามคลองท่าแพ ก่อนจะเสด็จลงเรือพระที่นั่งจรูญไปถึงเรือพระที่นั่งมหาจักรี เสด็จพระราชดำเนินต่อไปยังเกาะพะงันตามหมายกำหนดการ

ระหว่างวันที่ ๓-๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๔๘

วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๔๘ เสด็จประทับเรือพระที่นั่งจรูญ มีเรือกลไฟพุ่งถึงปากน้ำปากพูนมาขึ้นที่ท่าแพ ในบริเวณนี้จดหมายเหตุระบุว่าเป็น “ต้นทางถนนราชดำเนิน” ครั้งนั้นพระยาสุโขมนัยวินิต พระยาสุนทรานุกิจ กับข้าราชการมณฑลนครศรีธรรมราช เฝ้ารับเสด็จอยู่ที่พลับพลาท่าหน้า ทรงมีพระราชดำรัสตอบแล้ว เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินไปตามถนนราชดำเนินไปยังวัดสวนป่า ทอดพระเนตรที่ตักศพเจ้าจอมมารดาใหญ่ในรัชกาลที่ ๓ กับหม่อมราชวงศ์หญิง มารดาพระยานครศรีธรรมราช แล้วเสด็จวัดพระมหาธาตุ ทรงนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ แล้วเสด็จประทับในวิหารธรรมศาลา พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เจริญพระพุทธมนต์เป็นการสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์ เวลาค่ำเสด็จกลับพลับพลาประทับแรม

วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๔๘ เวลา ๗ นาฬิกา เสด็จทรงรถพระที่นั่งทรงฉายรูปในระยเสด็จพระราชดำเนินจนถึงวัดพระมหาธาตุ พระราชทานอาหารบิณฑบาตเลี้ยงพระสงฆ์ แล้วเสด็จทอดพระเนตรในเขตวัด

ทรงฉายรูป ประทับเสวยเครื่องว่างที่ในวัด แล้วเสด็จมาประทับในวิหารพระธรรมศาลา ทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วพระสงฆ์ที่ฉันนั้น สวดถวายอนุโมทนาจบแล้ว พราหมณ์เวียงเทียนสมโภช เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จกลับมาประทับที่พลับพลาประทับแรมเพื่อทรงเตรียมพระองค์สำหรับพิธีพระราชทานเพลิงศพในเวลา ๔ โมงเย็น เมื่อเสด็จถึงวัดสวนปาน ทรงลั่นนาคเพลิงและทรงฝึกแคะพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่ และศพหม่อมราชวงศ์หญิง พระราชทานไต่รับสกุลศพละ ๕ ไตร ผ้าขาวศพละ ๑๐ พับ จากนั้นทรงเสด็จประพาสตามถนนรอบกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกแล้วเสด็จกลับพลับพลาประทับแรม

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๔๔๘ เวลาประมาณ ๙ นาฬิกา เสด็จออก ณ สนามหน้าพลับพลาทอดพระเนตรการแห่ผ้าห่มพระบรมธาตุ จากนั้นเสด็จออกทรงรถประพาสวัดพระมหาธาตุ ประทับที่วิหารพระทรงม้า แล้วทรงฉายรูป ทอดพระเนตรพระระเบียง พระวิหารเขียน พระศรีมหาโพธิ์แล้วมาประทับทอดพระเนตรละครของคุณนายทรัพย์ ภริยาพระศิริธรรมบริรักษ์แล้วเสด็จกลับพลับพลา

วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๔๘ เวลาเช้าเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประพาสสวนสหาย ทรงฉายรูปแล้วเสด็จต่อไปถึงสวนราชฤดี ประทับทรงฉายรูปแล้วเสด็จกลับมาเลี้ยวขึ้นถนนท่าโพธิ์เลียบบคลองไปจนถึงวัดท่าโพธิ์ เสด็จประทับในพระอุโบสถ พระรัตนธัชมุนี (ครั้งเป็นพระสิริธรรมมุนี) กับพระสงฆ์รับเสด็จอยู่ที่วัดนี้ ประทับตรัสกับพระรัตนธัชมุนีแล้วเสด็จทอดพระเนตรโรงเรียน กุฎี และหอไตร ทรงฉายรูปและพระราชทานเสมาแก่นักเรียน เสด็จกลับมาประทับทอดพระเนตรสำนักงานกรมแผนที่แล้วเสด็จกลับพลับพลา ครั้นเวลา ๔ โมงเย็น เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับ ณ หอนั่งในจวนของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระอัฐิและอัฐิของท่านผู้เนื่องในวงศ์เมืองนครศรีธรรมราชได้แก่

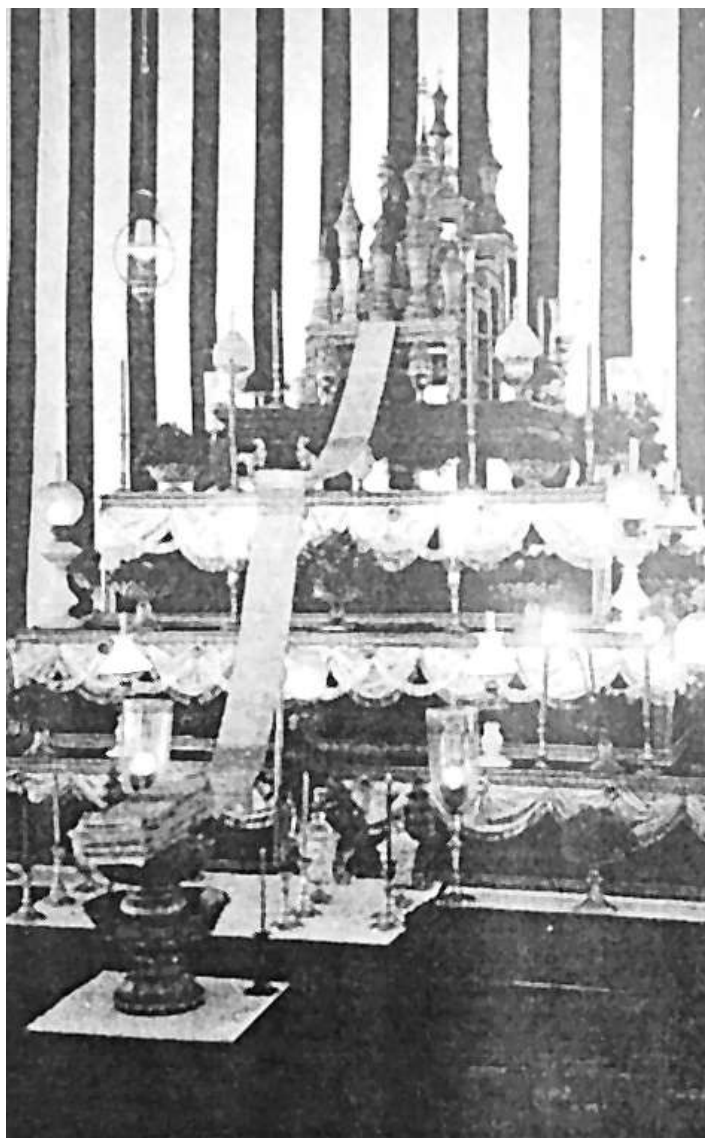
พระอัฐิ

๑. สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาศักดิพลเสพ
๒. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปัทมราช
๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมวงศ์

อัฐิ

๑. เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พัด)
๒. เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย)
๓. เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง)
๔. เจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่ ในรัชกาลที่ ๑
๕. เจ้าจอมมารดาน้อยเล็ก ในสมเด็จพระราชวังบวร มหาสุรสิงหนาท
๖. ท่านผู้หญิงอิน ภริยาเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย)
๗. เจ้าพระยามหาสิริธรรม
๘. พระยาเสน่หามนตรี
๙. เจ้าจอมมารดาน้อยใหญ่ ในรัชกาลที่ ๓
๑๐. หม่อมราชวงศ์หญิง หลานเจ้าฟ้ากรมหลวงนรินทรณ์เรศวร

รวมทั้งสิ้น ๑๓ พระโกศ/โกศ มาจัดบนที่ตามลำดับศักดิ์ แล้วทรงทอดผ้าไตร ๕ ไตร ผ้าขาว ๑๐ พับ สดับปกรณ์ แล้วสดับปกรณ์รายร้อยปัจจัยมูลรูปละ ๑ บาทอีกร้อยรูป แล้วเสด็จทรงรถพระที่นั่งออกไป

แท่นประดิษฐานพระอัฐิและอัฐิ ที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เชิญออกเพื่อบำเพ็ญทักษิณานุปาทาน ณ หอนั่งในจวนของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช
เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๘

ทางประตูชัยได้ ถึงศาลามีชัยทรงประทับทอดพระเนตรเทือกเขานครศรีธรรมราช ทรงฉายรูปแล้วเสด็จ
กลับวัดพระมหาธาตุฯ ทอดพระเนตรละครของคุณนายพิน แล้วเสด็จปล้ำปลาประทับแรม

วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๔๔๘ เวลาเช้า เสด็จลงเรือมาดแก่งล่องไปตามคลองหน้าเมืองไปออกปากนคร
ซึ่งพระยาสุขุมนัยวินิตได้ดำเนินการขุดขึ้น โดยได้กราบทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ทรงเปิด ระหว่างทางพระราชดำเนินนั้นมีท่านบกั้นเป็นตอน ๆ ออกจากปากนครไปแล้ว
มีเรือกลไฟรับจูงไปจนถึงเรือพระที่นั่งมหาจักรี แล้วเสด็จพระราชดำเนินต่อไปยังอำเภอปากพนัง

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

ด้วยเหตุที่สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงสูญเสียพระราชโอรส ผู้ประดุจดั่งแก้วตาดวงใจ กับทั้งยังทรงเป็นผู้สืบราชสันตติวงศ์ในตำแหน่งรัชทายาท นั่นคือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร จึงยังความเศร้าโศกเสียใจให้กับพระราชมารดา อย่างหาใดเปรียบปานมิได้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระบรมราชานุญาต ให้เสด็จมายังเมืองนครศรีธรรมราชพร้อมด้วยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง เพื่อผ่อนพระวรกายและพระทัยให้คลายโศก ด้วยว่าเมื่อครั้งตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง ในครั้งก่อนหน้า ทรงสังเกตเห็นว่าทรงมีพระทัยขึ้นชอบเมืองนครศรีธรรมราชพอสมควร

ด้วยเหตุนี้ จึงได้เสด็จเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อปลายปีพุทธศักราช ๒๔๓๘ กับทั้งได้ทรงอุทิศ พระราชทรัพย์เพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ถวายเป็นพระราชกุศลจำนวนมาก เช่นว่า พระราชทานทุนทรัพย์ บูรณะวิหารทับเกษตร เพื่อทรงเปิดสะพานเทวีตรล ชุดบ่อและสร้างศาลาในสวนดอกไม้ฝั่งทิศใต้ของ พระวิหารหลวง สร้างศาลาบ้านบางชะเอียน เป็นต้น

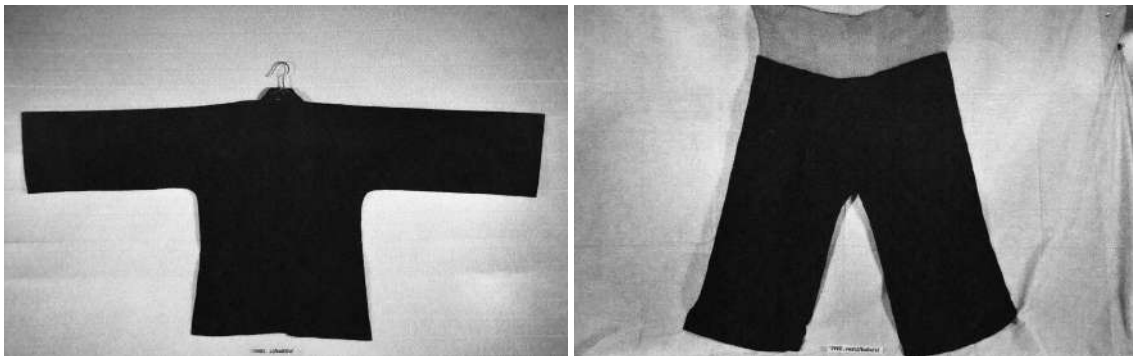
สภาพศาลาบ้านชะเอียนในปัจจุบัน อยู่ภายในโรงเรียนบ้านชะเอียน ค่ายวชิราวุธ มณฑลทหารบกที่ ๔๑

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๔๓๘ เสด็จโดยเรือพระที่นั่งอรรครัตนนาคน์ เพื่อตรวจราชการหัวเมือง ปักษ์ใต้ เมื่อถึงปากอ่าวเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยาสุธรรมมนตรีศรีธรรมราช (หนูพร้อม) ขณะนั้น เป็นพระยานครและกรมการเมืองจัดเรือออกมารับ เสด็จเข้าทางปากพญาไปขึ้นที่วัดท่าโพธิ์แล้วประทับช้าง ต่อไปตามทางหลวง (ถนนราชดำเนิน) ถึงที่ประทับ ณ พลับพลาร่มประตูหน้าเมือง

ในหนังสือกราบบังคมทูลรายงานเสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ ได้ทรงจำแนกออกเป็นหัวข้อต่างๆ อาทิ ด้านการคมนาคม, เศรษฐกิจ, ศาสนา, ภูมิประเทศ, ระบบการบริหารราชการหัวเมือง ซึ่งได้กล่าวในบทอื่นมาบ้างแล้ว ในที่นี้จะกล่าวถึงเพียงเหตุการณ์สำคัญคือกรณีการปฏิสังขรณ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งได้ทรงไว้ตอนหนึ่งว่า **“เป็นการประหลาดที่ความอุตสาหะแลปัญญาของคนคนเดียว มีแต่ตัวอาจจะทำการใหญ่ได้เป็นมหัศจรรย์”** เหตุเพราะในขณะนั้นพระปาน (ต่อมาเป็นครูเทพมุณีศรีสุวรรณอุปาทิบาล) เมื่อออกบวชได้ ๗ ปี ก็เห็นว่าวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารชำรุดทรุดโทรม จึงดำริจะปฏิสังขรณ์ แต่ด้วยไม่มีกำลังมากพอ จึงขออนุญาตเจ้าเมืองเพื่อชักชวนชาวบ้านผู้ศรัทธาทัวไปให้มาร่วมกันทำกุศล บรรดาราษฎรทั้งหลายก็พากันมาช่วย เป็นต้นว่าจากเมืองไทรบุรี ปัตตานี หนองจิก สงขลา พัทลุง กาญจนดิษฐ์ ตลอดไปจนถึงเมืองไชยา หลังสวน ต่างอาสามาลงแรงร่วมกันเป็นสามารคมิผู้คนสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันกว่าสองหมื่นคน วันละ ๕๐๐ คนเป็นอย่างต่ำ มีการแจกแรงงานตามความเหมาะสม บ้างถือปูน มุงกระเบื้อง ขนอิฐ ถางไม้ไผ่กบ ส่วนกองอำนวยการที่มีอยู่ประมาณ ๖๐ คนให้แต่งกายด้วยเสื้อดำกางเกงดำคอยประสานงาน บรรดานายช่างนั้นส่วนใหญ่เป็นชาย ผู้หญิงผลัดเปลี่ยนกันประจำโรงครัว ประกอบอาหารเลี้ยงนายช่าง

ขณะเสด็จวัดพระมหาธาตุฯ ได้ทำเครื่องบนวิหารเสร็จแล้ว ๒ หลังกับพระระเบียง ๒ ด้าน ทรงเปรียบเทียบว่าประหนึ่ง **“ดูผู้คนทำการสิ้นหลามเหมือนกับการเมรูกกลางเมือง”** เมื่อเป็นดั่งนั้นประกอบกับการที่พระครูเทพมุณีได้รายงานข้อขัดข้องในการปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวงว่าเป็นการใหญ่ จึงกราบบังคมทูลพระกรุณาต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ยกเงินค่านาซึ่งขึ้นกับพระบรมธาตุเจดีย์ที่มีอยู่ประมาณปีละ ๔๐ ชั่งเข้าสมทบ ทั้งยังได้อาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์สมโภชพระบรมธาตุเจดีย์ ถวายภัตตาหาร และเวียนเทียนสมโภช **“ด้วยน้ำใจศรัทธา”** ดังที่มีปรากฏในรายงานฉบับเดียวกันนี้

เครื่องแบบที่พระครูเทพมุณีฯ ปล่อยให้แก่คณะทำงานปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๘ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

วันเสาร์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๔๕ ได้เสด็จพระดำเนินโดยทางเรือ เข้าเมืองนครศรีธรรมราชทางปากแม่น้ำปากพนัง ทรงบันทึกไว้ในพระนิพนธ์จดหมายระยะทางไปตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งมีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์อย่างยิ่ง เพราะสามารถเปรียบเทียบความเป็นไปเมื่อครั้งอดีตกับปัจจุบัน เช่นว่าทรงประทับช้างทรงจากท่าเรือผ่านบ้านศาลามีชัย มีสุเหร่าฝากระดานมุงกระเบื้อง ชาวบ้านเป็นแขกไทรบุรีที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เเทคร้วมาไว้ มีศาลาหลังหนึ่งชื่อ **“ศาลามีไชย”** อยู่ตรงบริเวณทางแยก ซึ่งสร้างไว้เมื่อครั้งพักกองทัพเจ้าพระยานคร (น้อย) กลับมาจากศึกเมืองไทรบุรี พระสงฆ์

สวดขยันโต ณ วัดศาลามีชัย เสด็จต่อผ่านวัดริก (วัดเพชรจริก) ถึงคลองสวนหลวงมีสะพานชื่อ “ดำรงสถลนคร” มีวัดอยู่ก่อนถึงเชิงสะพานซ้ายขวา ชุ่มประตู่ของวัดสวนหลวงตะวันตก (ทางซ้าย) เป็นประตู่เก๋าทรงปราสาทแบบจัตุรมุข ถัดไปมีสะพานข้ามคลองป่าเหล่าชื่อ “เทวีตรล”

เมื่อเสด็จสู่วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ได้เสด็จเข้าพระวิหารพระธรรมศาลา แล้วเข้าไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ทางประตูเหมรังษี มีแม่ชีสวดขยันโตรับเสด็จ ทรงเยี่ยมชมโบราณสถานและโบราณวัตถุภายในทุกพระวิหาร ทรงอธิบายความเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระวิหารสามจอม พระเจดีย์หิน และพระวิหารหลวง เอาไว้ว่า “...ไปคูวิหารสามจอม เป็นวิหารต่อจากพระเจดีย์องค์หนึ่ง เดิมทางเข้าเล็กมีรูปพระในวิหารหน้าจั่วเป็นตัดเศศ แล้วทำวิหารใหญ่คร่อมเข้าไปทีหลัง พระยาสุโขมหารูปพระศรีธรรมมาศกไปไว้เรียกกันว่าดั่งนี้...มีพระเจดีย์หินสี่เมืองจिनองค์หนึ่ง ศาลาพระสุกตหลังหนึ่ง แวะดูพระวิหารหลวง แต่แปลว่าโบสถ์ มีเสมารอบ โบสถ์ใหญ่มากแต่ไม่เก๋ พระยานครว่าทำครั้งเจ้าคุณปู่ กรมศักดิ์เป็นแม่การหลังคาโบสถ์เป็นมุขอย่างศาลาลูกขุน...โบสถ์ ๑๓ ห้อง แต่เดิมที่เหมือนจะทำจัตุรมุขแต่เลิกเสีย ช่างยังพ้อง...” ในขณะนั้นมีการฉลองพระบรมธาตุเจดีย์ มีร้านขายของกับทั้งโรงรำการละเล่นคึกคักในลานพระบรมธาตุ

พระพุทธรูปปางเปิดโลกภายในซุ้มเรือนแก้ว องค์มุด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหารทับเกษตร (ซ้าย) ภาพลเก็ดผีพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจิตรเจริญ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ จากจดหมายระยะทางไปตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕)

(กลาง) พระพุทธรูปปางเปิดโลก ถ่ายโดย KARPELÈS Suzanne ช่างภาพชาวฝรั่งเศส

เมื่อเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๗ (สมัยรัชกาลที่ ๖)

(ขวา) พระพุทธรูปปางปิดโลก ภาพถ่ายโดยวันพระ สีสกุลจินดา เมื่อวันเสาร์ที่ ๓๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐

วันจันทร์ที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๔๔๕ ทรงมีพระกรณียกิจด้านสาธารณูปโภค คือทรงติดตามการสร้างอาคารไปรษณีย์โทรเลข และได้กำกับหลวงพิทักษ์ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จ จากนั้นทรงพระดำเนินเลียบบำเพ็ญเมืองเพื่อทำแผนที่ ถึงตรอกสวนปานแล้วแวะขึ้นนมัสการพระพุทธรูปหินได้ทรงอธิบายไว้ว่า “...พระพุทธรูปนั้นหน้าตักสัก ๒๐ นิ้ว รูปที่สะดุ้งมาร แต่หน้าแหลมขึ้น ดวงกลมทีเดียว ขัดสมาธิเพชร นับเป็นพระงามได้อีกหนึ่ง เขาจึงมีชื่อไว้ เนื้อทองเหลืองไม่ได้ปิดทอง ฐานคนไม่เป็นท่า แต่ได้ค้นพบฐานเก่าที่อยู่หลังหอ มีบัวบนหลังงามดี มีหลอดหลักเพดาน ๔ มุม เพราะนั่นเองซึ่งไม่เข้าอย่างที่ยินยอมกันว่าดีในภายหลังจึงทิ้งเสียทำฐานใหม่อย่างพระบ้าน หล่อปึกฉัตรปรุ...” ทรงทอดพระเนตร “พระเท่าตัว”, พระพุทธรูปทรงเครื่อง หุ้มเงินและหุ้มทอง, บาตรถม และเทวรูปต่าง ๆ

วันอังคารที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๔๕ เสด็จทอดพระเนตรตลาดทำวังไปตลอดจนถึงสะพานข้ามคลองปากพญาชื่อ “ทำวังวรลีนุธ” เรื่อยไปจนถึง “สวนราชฤดี” ประทับร้อนที่พลับพลาในป่าละเมาะแล้วไปต่อถึงศาลาบ้านชะเอียน เสด็จวกกลับทางเดิม ตกเย็นเสด็จเข้าวิหารพระทรงม้า บูชาพระธาตุแล้วไปพระระเบียง จุดเทียนรับศีล ฟังพระสวด ๒๗ รูป จบแล้วมีมหรสพฉลองพระธาตุ “มีโนราประสมโรงโรงหนึ่ง ยี่เกพระยาตรังโรงหนึ่ง ยี่เกผู้ใหญ่บ้านโรงหนึ่ง มายง (หาฟาคาด) โรงหนึ่งผู้หญิงรำ หนึ่งตะลุง ๒ โรง”

วันพุธที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๔๕ เสด็จไปทรงตักบาตรเลี้ยงพระ ทอดพระเนตรตำราประกาศพระราชพิธีตรุษที่พระครูเหมเจติยานุรักษ์นำมาถวาย แล้วทรงคัดลอกไว้เฉพาะที่สนพระทัย พระฉันทแล้วทรงเวียนเทียน หลังจากนั้นทรงพระดำเนินไปตามทางเพื่อทำแผนที่ต่อ

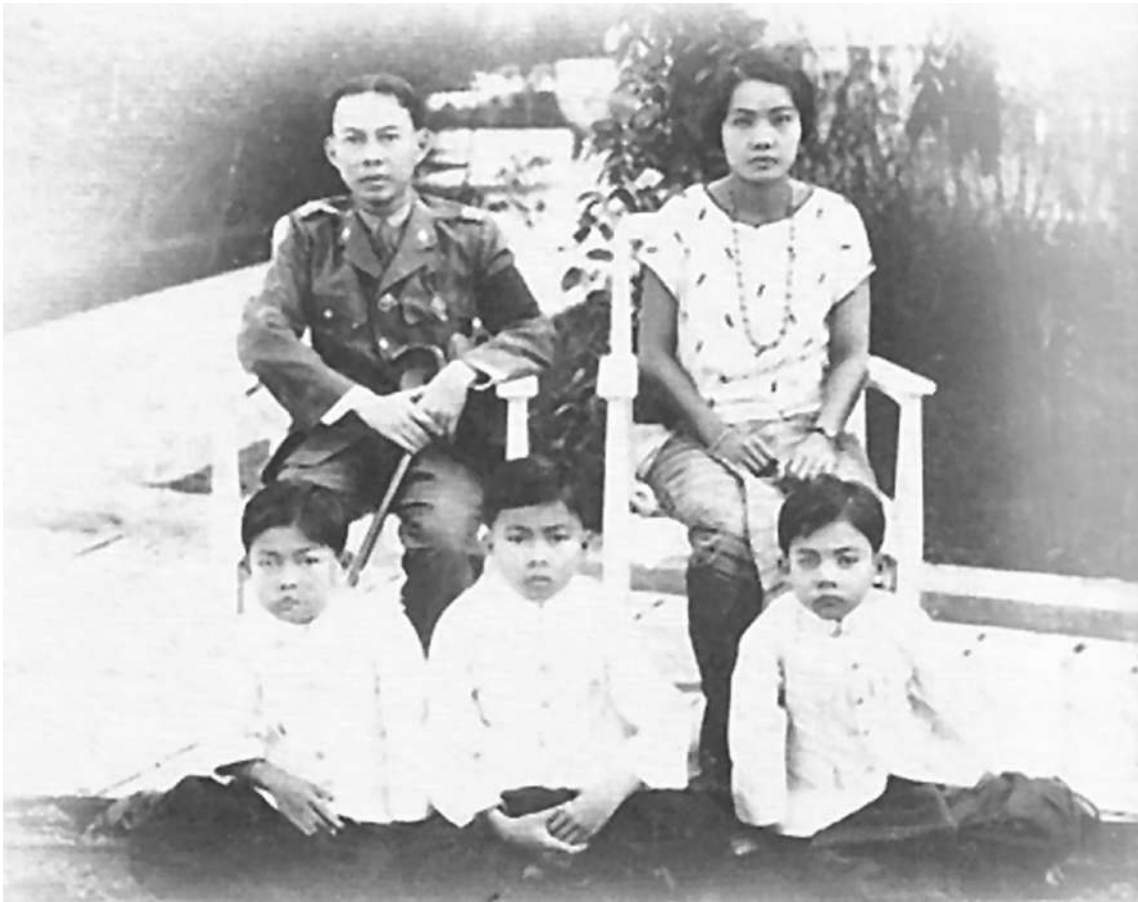
ทรงตรวจโบราณวัตถุ อาทิ จารึกหน้าบันพระวิหารพระธรรมศาลา รัชชังที่พบข้างพระวิหารเขียนสำเนาพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เวลาค่ำทรงแวะวัดสระเรียง, สถานพระนารายณ์, สถานพระคณศ, วัดเสมาเมือง จากนั้นกลับพลับพลาทอดพระเนตรละคร “...ชาวนอกเล่นอย่างบางกอก เล่นเรื่องอนุรุท...” เสวยขนมเป็ญแล้วเข้าที่พระบรรทม รุ่งเช้าเสด็จพระดำเนินต่อเพื่อตรวจราชการทางฝ่ายตะวันตกเมืองนครศรีธรรมราช หลังจากนั้นเสด็จตามหมายกำหนดการที่พระยาสุนทรถาดถวาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตรมงคล

ในระหว่างพุทธศักราช ๒๔๕๓-๒๔๖๘ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑลนครศรีธรรมราช (ต่อมาทรงดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช) ได้เสด็จมาปฏิบัติพระกรณียกิจพร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตรมงคล พระชายา โดยประทับ ณ วังโพธิยาจรด (โรงพยาบาลมหาสารคามนครศรีธรรมราชปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๔๕๘ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช โปรดฯ ให้รื้อพระวิหารหลวงแล้วสร้างใหม่ให้แข็งแรงกว่าเดิม โดยเฉพาะเพดานได้ทรงยืมตัวหลวงปรีชาเชิงวาด นายช่างเอกจากกระทรวงนครบาลกับผู้ช่วย ๑ คนออกมาออกแบบตกแต่งรับพระราชทานชื่อวัดตามประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกสังฆการี เรื่องจัดระเบียบพระอารามหลวง มีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร รับพระราชทานชื่อวัดว่า “วัดพระมหาธาตุ” ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๒ หน้า ๒๙๔ ลงวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๕๘ ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘

ประทับพระเก้าอี้

ซ้าย : สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

ขวา : พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตทรงมล

ประทับแถวหน้า

ซ้าย : พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล (พระองค์ชายใหญ่)

กลาง : พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร (พระองค์ชายกลาง)

ขวา : พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ (พระองค์ชายเล็ก)

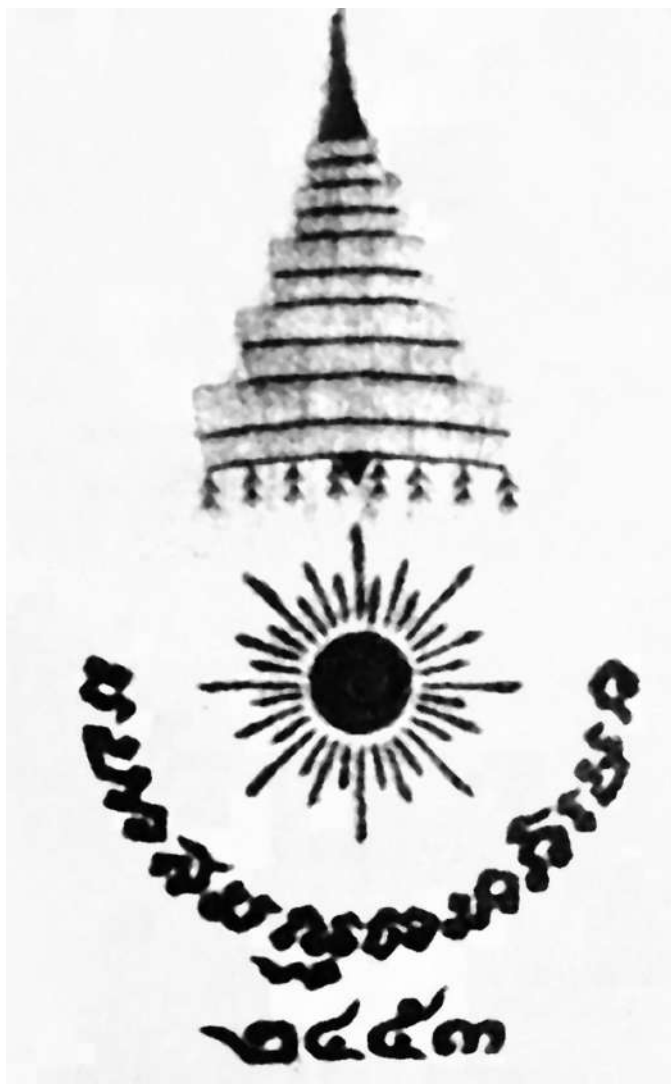
ทรงฉายพระรูปร่วมกันที่วังโพธิยารต (ปัจจุบันคือโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช)

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

วันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๔๕๕ เวลาเช้า ๘ นาฬิกา ถึงปากน้ำเมืองนครศรีธรรมราช พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธโช) เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช (เมื่อครั้งเป็นพระเทพกวี) กับหม่อมเจ้าประสพประสงค์ ปลัดเมืองออกมาเฝ้ารับเสด็จที่เรือศรีธรรมราช มีพระดำรัสปฏิสันถารด้วยแล้วเสด็จจากเรือศรีธรรมราช ทรงเรือเก๋งเปิดทะเลแจวเข้าปากพูน มีเรือราษฎรรับเสด็จหลายลำ มีเครื่องประโคมไปในเรือด้วย ขึ้นน้ำไปประมาณ ๒ ชั่วโมง ถึงท่าแพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช ทรงรับเสด็จที่สะพานท่าน้ำ พระราชเมธี กับพระสงฆ์และพระครูเจ้าคณะ ในมณฑลปัตตานีและเมืองกลันตันยื่นเข้าแถวรับเสด็จ ทรงพระดำเนินผ่านแถวพระสงฆ์ ประทานปฏิสันถาร แล้ว สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ เชิญเสด็จไปเสวยเพลที่พลับพลาที่ประทับ ที่ท่าแพนี้ อุปราสาทบุรอรอด อุปัฏฐายิกาของพระรัตนธัชมุนี มาตั้งโรงครัวเลี้ยงพระสงฆ์ จากนั้นทรงรถยนต์

พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เสด็จถึงพลับพลา มีพระสงฆ์ ข้าราชการ และนักเรียนคอยเฝ้า
ตำรวจภูธรยื่นแถวรับเสด็จ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทูลถวายพลับพลากับทั้งบริเวณเป็นสำนักสงฆ์
ชั่วคราว เสด็จพลับพลาพร้อมด้วยพระตามเสด็จบางรูปฯ

เวลา ๔ โมงเย็น ข้าราชการและพ่อค้าเฝ้าเรียงที่พลับพลา แล้วทรงพระดำเนินประพาสเสด็จวัด
วิหารสูง เสด็จเยี่ยมพระยาศิริธรรมบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองซึ่งป่วยอยู่ในเวลานั้น โดยฐานจะทรงคุ่นเคย
แล้วเสด็จวัดพระมหาธาตุ ทรงนมัสการเป็นการเฝ้าก่อน และเสด็จทอดพระเนตรในบริเวณนั้นฯ เวลาค่ำ
หม่อมอลเกออร์ แพทย์ของมิชชันนารีเฝ้า แล้วเสด็จออก พระสงฆ์ พระครูเจ้าคณะเมืองแขก และเจ้าคณะ
เมืองนครศรีธรรมราชเฝ้า ทรงปฏิสันถารและตรัสถามความเป็นไปแห่งศาสนา และพระภิกษุสงฆ์ในเมือง
ทั้งหลายนั้น และประทานของแจก คือย่ามตรามหาสมณุตมาภิเชก จีวรแพรบ้าง ผ้าบ้าง หนังสือพระ
ศาสนาต่างเรื่องบ้าง โดยสมควรแก่ผู้มาเฝ้าหรืออยู่ใกล้

ตรามหาสมณุตมาภิเชก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเชก เพื่อสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
แต่งตั้งเป็นเจ้าคณะใหญ่แห่งพระสงฆ์ ทั้งกรุงเทพมหานคร และหัวเมืองทั่วพระราชอาณาเขต
และเลื่อนพระอิสริยยศจากกรมหลวงขึ้นเป็นกรมพระยา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๓

ในการเสด็จครั้งนี้ได้ทรงเปลี่ยนทางเข้าจากที่เจ้านายพระองค์ก่อนรวมถึงพระองค์ท่านเคยเสด็จเข้าเมืองทางปากพญาแล้วขึ้นเมืองตรงท่าโพธิ์ เป็นทางปากพูน ความตามจดหมายเหตุเฉพาะวัน บันทึกว่า “...มีปากน้ำออกทะเลหลายตำบล มีชื่อต่างกันว่า ปากพูน ปากพระยา ปากนคร ปากพ้ง เมื่อเสด็จคราวก่อน เสด็จเข้าทางปากพระยา ขึ้นที่ท่าโพ ในครั้งนี้ยังใช้ท่าโพและปากพระยาเป็นทางเข้าออกโดยราชการ แต่ลำน้ำทางปากพระยานั้น บางแห่งก็ตื้นเขินถึงต้องลงเข็น ทั้งคดเคี้ยวทั้งไกล ไปมาไม่สะดวก ดีแต่เพียงท่าที่ขึ้นอยู่ใกล้เมือง ในสมัยที่เจ้าพระยามรราชครั้งยังเป็นพระยาสุโขมนัยวิริจ เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ดำริเห็นเช่นนั้นจึงใช้ทางเข้าออกปากพูน และตัดถนนจากเมืองไปหาท่าแพ ใช้ที่นั่นเป็นท่าขึ้น คราวนี้จึงเสด็จเข้าและขึ้นทางนี้ฯ พลัปลาที่ประทับนั้นตั้งที่ตำบลคลัง นอกกำแพงเมืองด้านเหนือ เป็นของมีมาแต่เดิม ฝากระดาน เครื่องไม้จริง หลังคามุงกระเบื้อง พื้นชั้นเดียว สำหรับเป็นที่ประทับแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ เสด็จครั้งก่อนยังไม่มีพลัปลา เขาปลุกที่ประทับชั่วคราว ณ ตำบลสวนดอกไม้ในกำแพงเมืองใกล้พระมหาธาตุฯ...”

เนื่องจากเป็นการเสด็จตรวจการคณะสงฆ์เมืองนครศรีธรรมราชในฐานะทรงเป็นที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า จึงมีบันทึกเพิ่มเติมอธิบายความเรื่องคณะสงฆ์ไว้ในจดหมายเหตุรายวันฯ ฉบับเดียวกันนั้น ดังนี้ “...แต่เดิมมา การคณะสงฆ์ในเมืองแขก สมทบอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราช แม้บัดนี้ในฝ่ายราชการแยกออกเป็นมณฑลปัตตานี ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ แล้ว แต่คณะสงฆ์ยังมอบให้เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชดูแลอยู่ตามเดิมฯ พวกเจ้าคณะในมณฑลปัตตานีได้ทราบว่าจะเสด็จมาตรวจการคณะสงฆ์ในมณฑลนครศรีธรรมราช มีน้ำใจรักดี จึงมาเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อจะได้เฝ้าฯ ฝ่ายเจ้าคณะเมืองกลันตันซึ่งในบัดนี้อยู่ในการปกครองของอังกฤษ ยังมีน้ำใจจงรักภักดีดุจเดียวกัน ได้มาเฝ้าด้วยฯ จำนวนเจ้าคณะที่มานั้น พระครูโอภาสพุทธคุณ เจ้าคณะเมืองกลันตัน ๑ พระครูพิพัฒน์สมณกิจ เจ้าคณะเมืองปัตตานี ๑ พระครูวิบูลย์สมณวัตร เจ้าคณะเมืองหนองจิก ๑ พระมหาทอง ๔ ประโยค เมืองยี่หริ่ง ผู้ช่วยเจ้าคณะมณฑลปัตตานี ๑ พระครูราต ว่าที่พระครูญาณวิมล เจ้าคณะเมืองสายบุรี ๑ พระครูเสาร์ ว่าที่เจ้าคณะรองเมืองสายบุรี ๑ พระครูขวัญทอง เจ้าคณะป็นทรีเมืองยี่หริ่ง ๑ รวม ๗ รูปฯ...”

วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๕๕ เวลาเช้า ๓ โมง เสด็จโดยรถยนต์ พระรัตนธัชมุนีตามเสด็จเข้าประตูชัยเหนือ ทอดพระเนตรศาลากลางและหอพระสิหิงค์ แล้วออกประตูชัยใต้ ประทับตำหนักโทยายรด ที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ (พระยศขณะนั้น) เสวยเพลพร้อมพระตามเสด็จทรงอนุโมทนาแล้ว เสด็จกลับทรงแวะเยือนวัดเพชรจริก ซึ่งพระวินัยธรมุขเป็นเจ้าอาวาส มีพระสงฆ์และชาวบ้านมากคอยเฝ้า ทรงสั่งสอนแล้วเสด็จกลับพลัปลาฯ

เวลา ๔ โมงเย็น เสด็จวัดพระมหาธาตุ ธรรมวิหาร ประทับที่วิหารพระม้า ทรงถวายเครื่องสักการะและนมัสการเป็นส่วนพระธรรแล้ว เสด็จขึ้นประทับที่มณฑลนครศรีธรรมราช ทรงดำเนินทอดพระเนตรสถานที่ในบริเวณพระมหาธาตุฯ ทรงสมโภชพระมหาธาตุฯ โปรดให้เจ้าคณะมณฑลนัดพระสงฆ์ในแขวงเมืองนี้และพระสงฆ์มาจากเมืองแขก มาประชุมนมัสการพระและสวดมนต์ พระต่างวัดจัดที่บูชาและโคมไฟมาตามถวายเมือง ตกแต่งพระมหาธาตุด้วยประทีปธรรและจัดดอกไม้เพลิงและมหรสพถวาย เพื่อทรงอุทิศเป็นพุทธบูชา เจ้าคณะมณฑลตั้งโรงเลี้ยงน้ำร้อน มีชาวบ้านมาออกร้านขายของบ้าง มาดูงานบ้าง เกื่อนกลาดบริเวณพระมหาธาตุฯ เวลาค่ำเสด็จเข้าพระวิหารหลวงพร้อมด้วยพระสงฆ์ทั้งปวง ทรงทำพุทธบูชาแล้วทรงนำพระสงฆ์ทำวัตรสวดมนต์ สวดมนต์จบแล้วเสด็จออกจากวิหารหลวง ประทับที่ลานข้างหน้าพร้อมด้วย

พระสงฆ์ต่างจุดธูปเทียนแล้ว ทรงนำให้ว่าคำนมัสการ จบแล้วทรงพระดำเนินประทักษิณพระบรมธาตุเจดีย์ โดยทางรอบนอก พร้อมด้วยพระสงฆ์ ข้าราชการและราษฎรชายหญิงเข้าสมทบด้วย กระบวนประทักษิณ ข้างต้นเกือบบรรจบข้างท้าย มีประโคนปีพาทย์ กระบวนเดินประทักษิณ ๓ รอบ แล้วยกเครื่องสักการบูชา เสด็จขึ้นพลับพลา ตรัสสั่งให้จุดดอกไม้เพลิง ประทับทอดพระเนตรอยู่ที่นั่น เวลา ๔ ทุ่มเสด็จกลับฯ

วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๕๕ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ เสด็จจาก เมืองนครศรีธรรมราชไปเมืองสงขลาโดยทางบก เพื่อคอยรับเสด็จที่นั่นฯ เสด็จเข้าที่พลับพลาแล้ว เวลา ๘ นาฬิกา เสด็จวัดพระมหาธาตุ ธรรมวิหาร มีการเลี้ยงพระสงฆ์ แบ่งฉันทน์ในวิหารหลวงบ้าง ที่พระระเบียงบ้าง ข้าราชการ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรชายหญิง จัดสำรับบ้าง ข้าวงระทงบ้าง มาเลี้ยงพระสงฆ์ ข้าวงระทง มีจำนวน ๗๐๐ ขึ้นไปหา ๘๐๐ ทรงพระดำเนินทอดพระเนตรในพระระเบียงที่จัดเป็นที่พระสงฆ์ฉันทน์ เพื่อทรง อนุโมทนาโภชนาทานของทนายทนายิกาทั้งหลาย พอได้เวลาเสด็จเข้าพระวิหารหลวง ทรงบูชาพระแล้วพระสงฆ์ สวดถวายพรพระ จบแล้วข้าราชการองคาสพระสงฆ์ เสด็จประทับพลับพลาในลานพระมหาธาตุ เสด็จเพล พร้อมด้วยพระตามเสด็จ แล้วเสด็จเข้าวิหารหลวง ประทานพระธรรมเทศนาอนุโมทนาโภชนาทาน มีคนฟัง เต็มวิหาร จบแล้วพระสงฆ์สวดอนุโมทนา ประทานหนังสือแจกแก่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ เสด็จออกจาก วิหารหลวงประทับวิหารพระม้า ทรงบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ พราหมณ์ตั้งบายศรีเบิกแว่นเทียนเทียนสมโภช แล้วทรงรถเสด็จทางถนนหลังพระ ประทับวัดพระนคร ซึ่งพระครูปลัดแก้วเป็นเจ้าอาวาส และวัดสวนปาน ซึ่งมีพระครูวินัยธร (ช่วย) เป็นเจ้าอาวาส ทั้ง ๒ วัดมีพระสงฆ์และชาวบ้านคอยเฝ้าได้ประทานธรรมทั้ง ๒ แห่ง เสด็จกลับพลับพลาเวลาราว ๕ โมงเย็น

อนึ่ง ทรงรำพึงด้วยพระเมตตาถึงเด็กเล็ก ๆ ที่มารดาพามาเฝ้าที่เกาะสมุยนั้น ไม่ได้ทรงเตรียมอะไร มาสำหรับประทานเด็ก พอมาสมโภชพระมหาธาตุที่นี่ ได้ทอดพระเนตรเห็นสายสิญจน์ที่โยงมาจาก พระมหาธาตุ ทรงพระดำริเห็นเป็นของสมควรจะใช้ผูกมือประทานเด็ก จึงตรัสขอต่อเจ้าคณะมณฑลให้แก้ เอามาด้วย

วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๓๕๕ วันนี้เป็นวันธรรมสวนะ เสด็จเข้า ณ ที่ประทับแล้ว เวลา ๘ นาฬิกา เสด็จโดยรถยนต์สู่วัดท่าโพธิ์ เสด็จเข้ากับสงฆ์วัดนั้นทำธรรมสวนะในอุโบสถ สวดทำวัตรเช้าแล้ว ประทาน อุโบสถศีลแก่พวกอุบาสกอุบาสิกาแล้ว ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้วเสด็จทอดพระเนตรสถานที่นั้นๆ และเสด็จเยือนพระรัตนธัมม์ และพระครูเจ้าคณะเมืองแขกผู้มาพักอยู่ ณ วัดนี้ เสด็จเพลที่วัดนี้แล้ว เสด็จ วัดจันทาราม วัดนี้พระปลัดทองเป็นเจ้าอาวาส แล้วเสด็จวัดท่ามอญ วัดนี้พระครูศรีสุธรรมรัต (กิม) เป็นเจ้าอาวาส ทั้ง ๒ วัดนี้จัดรับเสด็จ มีพระสงฆ์และชาวบ้านเฝ้าสองวัดนี้อยู่ใกล้กัน จึงทรงนัดให้พวก วัดจันทารามไปฟังธรรมที่วัดท่ามอญ

ออกจากวัดท่ามอญ เสด็จกลับแวะทอดพระเนตรโรงพยาบาลของพวกมิชชันนารี ตามทาง หมอวอลเกอร์นำเสด็จทอดพระเนตร ประทานมูลค่าช่วยอุปถัมภ์บ้าง ในที่นี้มีสชิศุเปอร์ ครูโรงเรียน นำเด็กชายหญิงมาเฝ้า ทรงปฏิสันถารตามสมควรแล้วกลับ ผ่านพลับพลาที่ประทับเข้าเรือนจำ ประทาน พระโอวาทแก่คนโทษแล้วเสด็จพระมหาธาตุ ทรงทำสักการบูชาเป็นการนมัสการลา และทอดพระเนตร สถานที่อีก แล้วเสด็จกลับพลับพลาที่ประทับฯ เวลาเย็นวันนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล พระชายาสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ทรงนำภรรยาข้าราชการเมืองนครศรี- ธรรมราชเฝ้าที่พลับพลา ทรงปฏิสันถารและประทานเหรียญกับหนังสือแจก

ในเวลาเสด็จอยู่ที่นี้ ในเช้าทุกวันเสด็จเที่ยวรับบิณฑบาตอย่างเจียม มีพระตามเสด็จเป็นปัจฉาสมณะเพียงรูปเดียว โดยทางผลัดกันไป เพื่อทอดพระเนตรธรรมเนียมรับบิณฑบาตของพระเมืองนครศรีธรรมราช และชาวเมืองจะได้ชองถวายภัตตาทาน ในวันแรก ๆ มีน้อยคนที่รู้ว่าเสด็จ สำคัญว่าพระอื่นผู้ตามเสด็จมาภายหลังรู้กันมากเข้า จึงมากอยดักถวายหน้าพลับพลา เวลาเสด็จกลับแวะทอดพระเนตรวัดนั้น ๆ ตามทางในเวลาเสด็จวัดมีในหมาย มีคนมาเฝ้าก็ทรงแสดงธรรมสั่งสอน และประทานด้ายผูกมือเด็ก ถ้าเป็นชายก็ทรงผูกประทานเอง ถ้าเป็นหญิงก็ประทานแต่ด้ายให้เขาผูกกันเอง

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๔๕๕ เสวยเช้าแล้ว เสด็จเยี่ยมพระยาศิริธรรมบริรักษ์อีกครั้งหนึ่ง เสด็จกลับพลับพลา ประทานเหรียญและหนังสือแจกแก่ข้าราชการ เสด็จจากพลับพลามีพระสงฆ์และข้าราชการส่งเสด็จไปลงท่าแพ เสด็จพักกลางทางที่ศาลาบ้านชะเอียน ทรงพระดำเนินทอดพระเนตรหมู่บ้านแถบนั้น เสวยเพลที่ท่าแพ อุบาสิกาบุญรอดมาจัดเลี้ยงอีก แล้วทรงเรือเก๋งเปิดทะเลแจวออกปากพูนมาสู่เรือศรีธรรมราชเสด็จไปแหลมตะลุมพุกและสถานที่ต่างๆ ตามหมายกำหนดการต่อไป รวมระยะเวลาประทับ ณ เมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่วันที่ ๑๙-๒๓ มิถุนายน ๒๔๕๕ ทั้งสิ้น ๕ วัน ๔ คืน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จพระราชดำเนินและประทับยังเมืองนครศรีธรรมราช จำนวน ๓ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศสยามกุฎราชกุมารเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๒ และอีก ๒ ครั้งเมื่อขึ้นครองราชย์แล้ว คือเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๘ และ ๒๔๖๐

ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๔๕๒

วันจันทร์ที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๒ เวลาเช้าประทับม้าพระที่นั่งออกจากร้อนพิบูลย์เดินทางถึงที่พักร้อนริมคลองเสาชิง ซึ่งเป็นลำน้ำใหญ่เป็นทางสินค้าเดินขึ้นมาจากปากพน้ำ เสวยพระกระยาหารกลางวัน แล้วเดินทางต่อมาถึงศาลาไม้ไชย หยุดที่โฆลอนทวาร พรหมณ์ถวายน้ำสังข์ แล้วเข้าทางโฆลอนทวาร พระสวดชยันโต เสด็จพักบนพลับพลา ทรงเปลี่ยนฉลองพระองค์แล้วประทับข้างพระที่นั่ง แห่งกระบวนเข้าเมืองทางตอนใต้ ผ่านเมืองมาทางเหนือ ถึงพลับพลาหน้าเมือง เวลาเย็นทรงรถม้าพระที่นั่งเข้าไปยังวัดพระมหาธาตุ เพื่อบูชาวิหารพระม้า และดูของโบราณในวิหารเขียน

วันอังคารที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๒ ทรงเสด็จพระที่วัดพระบรมธาตุ ทรงเวียนเทียนสมโภช และฉายพระรูป

วันพุธที่ ๒๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๒ เสด็จทอดพระเนตรที่ว่าการชั่วคราว นมัสการพระสิหิงค์ เทวสถานพรหมณ์ เรือนจำ ศาลเมือง โรงพยาบาลของพวกมิชชันนารีอเมริกัน

วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๒ เสด็จพิธีเปิดคลองท่าจั่ว (หรือคลองพูนผล) บริเวณตำบลนาทราย จากนั้นเสด็จไปยังสวนราชฤดี และเสด็จกลับพลับพลา เวลาค่ำทรงเล่นละครพูดเรื่อง “ปล่อยแก่” เพื่อฉลองพระบรมธาตุ

วันศุกร์ที่ ๒๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๒ เสด็จพระบรมธาตุอีกครั้ง ซึ่งพระองค์ได้ทรงฉายพระรูปไว้หลายแผ่น จากนั้นจึงเสด็จไปยังวัดท่าโพธิ์ ดูโรงเรียน เสด็จมายังนครสามัคคี (ริมสนามหน้าพลับพลา) ซึ่งเป็นสโมสรสำหรับข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช

“จุลมงกุฏ” หรือ “พระเกี้ยว” พิจิตรเลขาประจำรัชกาลในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐาน ณ หน้าบันซุ้มประตูเขาวราชด้านทิศตะวันออก วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ถัดด้านล่างลงมาคือความ “ประตูเขาวราช ร.ศ.๑๒๘” ในแพระแถบ ประดับช่องว่างด้วยลายกระหนก สร้างถวาย เป็นพุทธรูปบูชาโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสยามกุฎราชกุมาร ทั้งนี้นาม “เขาวราช” นี้ยังได้ทรงพระราชทานเพื่อยกย่องพระเกียรติคุณแด่พระราชบิดาผู้ทรงเป็นยุวกษัตริย์

วันเสาร์ที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๒ เสด็จขึ้นรถออกจากพลับพลาไปยังตำบลท่าแพ ล่องเรือมาตามลำน้ำ ออกปากพูนขึ้นเรือพระที่นั่งกลาง เพื่อเสด็จกลับเข้ากรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๔๕๘

วันที่ ๖ กรกฎาคม เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพิเศษจากเมืองตรังถึงนครศรีธรรมราช
วันที่ ๙ กรกฎาคม พระราชทานพระแสงราชศัสตราสำหรับเมืองนครศรีธรรมราช
วันที่ ๑๒-๑๔ กรกฎาคม สมโภชพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช
วันที่ ๑๕-๑๗ กรกฎาคม เสด็จจากเมืองนครศรีธรรมราช ประทับแรมอำเภอฟุ้งสง
วันที่ ๑๘ กรกฎาคม เสด็จพระราชดำเนินจากอำเภอฟุ้งสงประทับแรมเมืองนครศรีธรรมราช
วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ทรงจุดเทียนพรรษาที่เมืองนครศรีธรรมราช
วันที่ ๒๗ กรกฎาคม เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟจากเมืองนครศรีธรรมราชประทับแรมท่าข้าม แขวงเมืองไชยา และเสด็จถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

ครั้งที่ ๓ พุทธศักราช ๒๔๖๐

เสด็จโดยทางรถไฟจากจังหวัดตรังมาถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช และประทับแรม ระหว่างวันที่ ๔ พฤษภาคม ถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐

วันที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดพระมหาธาตุ ในการพระราชพิธีสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดตามขัตติยราชประเพณี เสด็จเข้าในวิหารพระมหาภิเนษกรมณณ์ ถวายต้นไม้ทองเงินเป็นบรรณาการพระมหาธาตุ และทรงเติมน้ำมันหอมในประทีปแก้ว ๕ ดวง และทรงจุดธูปแก้วแลธูปเทียนทองเงิน ทรงพระสุหร่ายถวายพระบรมธาตุ แล้วพระราชทานผ้ามีวนสีชมพูแก่พระยาเทพากรณนำขึ้นไปถวายห่มพระบรมธาตุ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙

ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๐๒

รถยนต์พระที่นั่งจากจังหวัดกระบี่เข้าสู่จังหวัดนครศรีธรรมราชที่บ้านคลองปาง ตำบลกะปาง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชในวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ เวลาประมาณ ๑๕.๓๙ น. นายจันทร์ สมบูรณ์กุล ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระแสงราชศัสตราประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินต่อไปยังพลับพลาในสนามหน้าที่ว่าการอำเภอทุ่งสงเวลา ๑๕.๕๐ น. นายเคลื่อน จิตสำเร็จ นายอำเภอทุ่งสง นำเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมข้าราชการ ราษฎร และนักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ ในอำเภอทุ่งสง ณ ที่นั้นมีราษฎรชายคนหนึ่งลุกขึ้นมาขอจับพระหัตถ์ และกราบบังคมทูลว่าตนคิดถึงพระองค์มาหลายวันแล้ว เพิ่งได้เห็นและได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทวันนี้เอง นับเป็นบุญของตนยิ่งนัก ครั้นเวลา ๑๖.๕๕ น. เสด็จพระราชดำเนินออกจากอำเภอทุ่งสงเพื่อไปยังอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

เสด็จถึงที่ประทับแรม ณ จวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ในเวลา ๑๘.๐๕ น. มีราษฎรจำนวนมากเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ได้ทรงโบกพระหัตถ์ต้อนรับบนพระระเบียงที่ประทับแรม ภายหลังเสวยพระกระยาหารค่ำแล้ว เสด็จทอดพระเนตรละครเรื่อง “อนุภาพพ่อขุนรามคำแหง” ซึ่งนักเรียนชั้น ป.๓ โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราชร่วมกับแผนกศึกษาธิการจังหวัดร่วมจัดถวาย

วันเสาร์ที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ เวลา ๐๙.๓๐ น. เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ที่บริเวณวัดพระมหาธาตุฯ มีชาวนครศรีธรรมราชพากันมาคอยเฝ้ารับเสด็จ และตั้งโต๊ะบูชาแบบต่าง ๆ อย่างหนาแน่น ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเข้าวิหารพระมหาภิเนษกรมณณ์ และเสด็จขึ้นสู่ลานประทักษิณ ทรงพระสุหร่ายสรงพระบรมธาตุเจดีย์ แล้วพระราชทานแพรสีชมพูซึ่งเป็นเสมือนผ้าพระบฏให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดนำไปห่มพระบรมธาตุตามประเพณีของชาวเมืองนครศรีธรรมราช จากนั้นจึงทรงถวายธูปเทียนแพ ต้นไม้ทองต้นไม้เงิน และธูปเทียนเพื่อนมัสการพระบรมธาตุ

แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระวิหารหลวง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย แล้วทรงประเคนผ้าไตรและย่ามแก่พระสงฆ์ ๒๐ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าเสร็จ กลับเข้ามานั่งยังอาสนะเจริญพระพุทธรูป จบแล้วทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน จากนั้นพรหมณ์แห่งเมืองนครศรีธรรมราชได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ครั้นเวลา ๑๕.๒๐ น. เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางพวงมาลาที่อนุสาวรีย์วีรไทย ซึ่งเป็นที่บรรจุอัฐิทหารผู้ประกอบวีรกรรมด้านข้าศึกผู้รุกรานในคราวสงครามมหาเอเชียบูรพา จากนั้นทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์โรงพยาบาลมณฑลทหารบกที่ ๕ (โรงพยาบาลค่ายวชิราวุธ)

แล้วเสด็จไปเยี่ยมทหาร ณ กองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๕ โดยผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๕ กราบบังคมทูลนำนายทหารและภริยาเข้าเฝ้า พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นายทหารแล้วเสด็จตรวจแถวทหาร จากนั้นจึงเสวยพระสุธารสและทอดพระเนตรการแสดงรำถวายพระพร

ครั้นเวลา ๑๖.๕๘ น. เสด็จพระราชดำเนินจากค่ายวชิราวุธไปยังศาลากลางจังหวัด และเสด็จพระราชดำเนินถึงหอพระพุทธรูปสังขาร

แล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับบนพลับพลาหน้าศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชกราบบังคมทูลนำข้าราชการและทหารเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสตอบขอบใจในการต้อนรับอย่างพร้อมเพรียงที่ทำให้ทรงหายเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทาง ทรงยินดีที่ทราบว่าการทำอาชีพมีผลดี ทรงอวยคุณพระบรมธาตุและพระพุทธรูปสังขารให้ช่วยคุ้มครองประชาชนชาวนครศรีธรรมราชให้เจริญรุ่งเรืองตลอดกาล

จากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบรมธาตุจำลอง นายกเทศมนตรีทูลเกล้าถวายพระเครื่อง ซึ่งขุดได้จากเจดีย์ยักษ์ วัดพระเงิน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ในช่วงนั้นมีราษฎรผู้หนึ่งทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเปิดซึ่งมีสีชาด้วยเห็นว่าเป็นของแปลก

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ เวลา ๑๐.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังน้ำตกพรหมโลก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ขณะนั้นยังไม่ได้แยกเป็นอำเภอพรหมคีรี) ระหว่างทางได้ทรงหยุดรถยนต์พระที่นั่งที่ซุ้มของชาวไทยมุสลิมที่ตลาดแขก คณะกรรมการชาวไทยมุสลิมได้ทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินลงเหยียบมัสยิดซอลาฮุดดีน (ท่าช้าง) เพื่อเป็นสิริมงคล พระองค์ทรงได้ถามสารทุกข์สุกดิบของชาวไทยมุสลิมที่เฝ้ารอรับเสด็จ

จากนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินต่อไปยังน้ำตกพรหมโลก ระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร เมื่อถึงสามแยกบ้านตาล ต้องทรงเปลี่ยนรถยนต์พระที่นั่งเป็นรถจี๊ป เพราะถนนในช่วงนี้เป็นถนนดินซึ่งราษฎรชาวนครศรีธรรมราช ภายใต้การอำนวยการของนายสุภโชค ฟานิชวิทย์ นายอำเภอท่าศาลา ได้ร่วมมือร่วมใจกันขุดถนนเป็นเวลาแรมเดือนเพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย เมื่อถึงน้ำตกพรหมโลก พระองค์ทรงพักผ่อนอิริยาบถ ทอดพระเนตรความงดงามของน้ำตกพรหมโลก ก่อนจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ ทรงลงพระปรมาภิไธย ย่อ ภปร. และ สก. ไว้บนหน้าผาข้างน้ำตก

วันจันทร์ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ เวลา ๐๘.๑๖ น. เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งออกจากที่ประทับ ณ จวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชไปยังอำเภอร่อนพิบูลย์ และจังหวัดตรัง

ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๐๗

เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่ง จากสถานีรถไฟจิตรลดา เสด็จถึงสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช จากนั้นจึงเสด็จทรงยกช่อฟ้าพระอุโบสถวัดวังตะวันตก ตำบลคลัง อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

เสด็จวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเวียนเทียนพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเนื่องในวันวิสาขบูชา

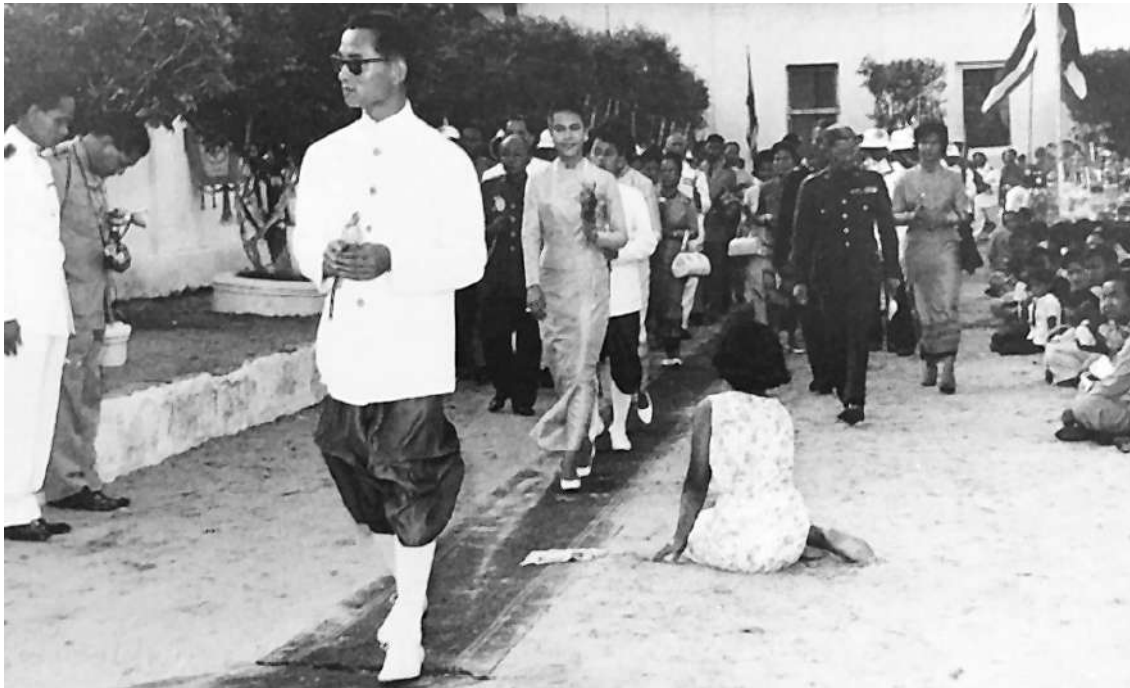
เสด็จเยี่ยมสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านศรีธรรมราช ก่อนจะเสด็จกลับจังหวัดพระนครโดยรถไฟพระที่นั่งจากสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช

ทรงถ่ายภาพและโบกพระหัตถ์ที่ระเปียง ขณะประทับที่เรือนรับรองในจวนผู้ว่าราชการจังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๐๒ เวลา ๑๘.๐๐ น.

เรือนรับรอง ในจวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช (ในปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น "พระตำหนักเลียบเมือง")

เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเวียนเทียนพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
เนื่องในวันวิสาขบูชา ๒๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๗

ครั้งที่ ๓ พุทธศักราช ๒๕๑๐

เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๐ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรอำเภอฟุ้งสง และ
อำเภอลำดวน

ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๑๕

เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๕ เสด็จประกอบพิธีเปิดค่าย “ศรีนครินทร์” ณ บ้าน-
ไสใหญ่ ตำบลลำใหญ่ อำเภอฟุ้งสง

ครั้งที่ ๕ พุทธศักราช ๒๕๑๖

เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๖ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระพุทธรูป
และทรงเยี่ยมราษฎร ณ สนามหน้าเมือง

ครั้งที่ ๖ พุทธศักราช ๒๕๑๗

เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเททอง
หล่อพระพุทธรูป ณ วัดโคกเมรุ อำเภอลำดวน

ครั้งที่ ๗ พุทธศักราช ๒๕๑๗

เมื่อวันที่ ๒๖-๒๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗ เสด็จพระราชดำเนินทรงยกช่อฟ้าพระวิหารหลวง
วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร และทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

ครั้งที่ ๘ พุทธศักราช ๒๕๑๘

วันที่ ๑๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมกองร้อย ตชด.บ้านไสหัว
อำเภอลำดวน จากนั้นเสด็จวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร และโรงพยาบาลจังหวัดนครศรีธรรมราช (ชื่อ
ขณะนั้น) อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ครั้งที่ ๙ พุทธศักราช ๒๕๑๘

วันที่ ๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๘ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรอำเภอปากพนัง และ
ค่ายวิชราวุธ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ครั้งที่ ๑๐ พุทธศักราช ๒๕๑๘

วันที่ ๑๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๘ เสด็จพระราชดำเนินทรงวางพวงมาลาหน้าศพตำรวจ
ตระเวนชายแดนค่ายศรีนครินทร์ อำเภอทุ่งสง

ครั้งที่ ๑๑ พุทธศักราช ๒๕๑๙

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙ พระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านจังหวัดนครศรี-
ธรรมราช ณ สนามหน้าเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ครั้งที่ ๑๒ พุทธศักราช ๒๕๑๙

วันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ เสด็จพระราชดำเนินทรงยกช่อฟ้าอุโบสถวัดยางค้อม
อำเภอพิปูน และทรงยกช่อฟ้าอุโบสถวัดมะนาวหวาน อำเภอฉวาง (ปัจจุบันขึ้นอำเภอช้างกลาง)

ครั้งที่ ๑๓ พุทธศักราช ๒๕๒๐

เมื่อวันที่ ๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๐ เสด็จพระราชดำเนินเพื่อเยี่ยมหน่วยรบเฉพาะกิจ
นาวิกโยธิน (๒๐๑) บ้านในถ้ำ และฐานปฏิบัติการกองร้อยนาวิกโยธินที่ ๓ ที่บ้านปากลง อำเภอท่าศาลา

ครั้งที่ ๑๔ พุทธศักราช ๒๕๒๑

เมื่อวันที่ ๑๑-๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร อำเภอทุ่งใหญ่
และพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านที่สนามกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช

ครั้งที่ ๑๕ พุทธศักราช ๒๕๒๓

เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๓ เสด็จพระราชดำเนินเพื่อพระราชทานเพลิงศพ
พระรัตนธัชมุนี (แบน คณฐาภรณ์เถร) ณ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

ครั้งที่ ๑๖ พุทธศักราช ๒๕๒๓

เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๓ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชทานธงประจำรุ่น
ลูกเสือชาวบ้าน อำเภอทุ่งใหญ่ ที่บ้านสระบัว อำเภอทุ่งใหญ่

ครั้งที่ ๑๗ พุทธศักราช ๒๕๓๓

เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๓ เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารเรียนโรงเรียน
ราชประชานุเคราะห์ ๑๙ ตำบลหนองหงส์ อำเภอทุ่งสง

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เสด็จแทนพระองค์พระราชบิดา
ในการอัญเชิญพุ่มข้าวบิณฑ์ ขึ้นประดิษฐานบนเปลียดพระบรมธาตุเจดีย์
เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ ๑๐

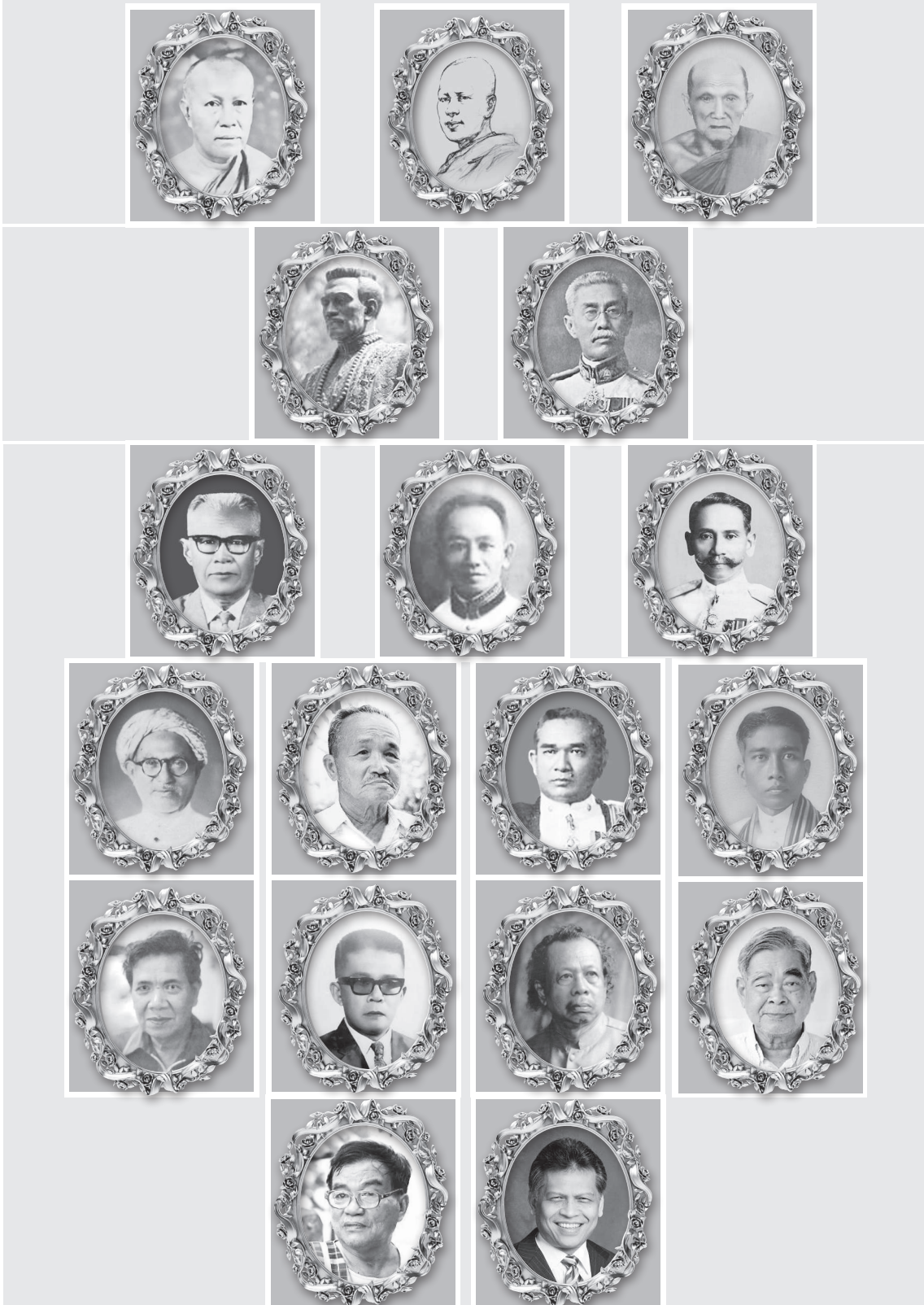
ทรงเคยเสด็จทั้งโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยพระองค์เอง
ในฐานะผู้แทนพระองค์และส่วนพระองค์ เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎ
ราชกุมาร อาทิ

วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ เมื่อครั้งทรงผนวช ได้เสด็จพระราชดำเนินมายัง
วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร และทรงปลุกต้นสาละอินเดียไว้ ณ ลานทราย วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

วันที่ ๑๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๕ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดโรงพยาบาล
มหाराชา นครศรีธรรมราช

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘ เสด็จแทนพระองค์มาทรงอัญเชิญพุ่มข้าวบิณฑ์
ขึ้นประดิษฐานบนเปลียดพระบรมธาตุเจดีย์

บุคคลในความทรงจำ

พระรัตนัชฌมุนี (ม่วง รตนชเถระ)

พระรัตนัชฌมุนี นามเดิมว่า ม่วง เกิดในสกุล ศิริรัตน์ โยมบิดาชื่อแก้ว โยมมารดาชื่อทองคำ เป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนพี่น้อง ๗ คน เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๙๖ ที่บ้านหมาก หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านเพ็ง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นสหชาติในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่ออายุ ๗ ขวบ ได้เข้าศึกษาเล่าเรียนอักขระเบื้องต้นในสำนักอาจารย์สีด้า วัดหลุมพอ เมื่ออายุได้ ๙ ขวบ ย้ายไปศึกษาในสำนักอาจารย์เพชร วัดแจ้ง อำเภอปากพนัง ศึกษาเล่าเรียนมูลกัจจายณะในสำนักนี้จนอายุได้ ๑๕ ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณร ครั้นเมื่ออายุ ๑๗ ปี ย้ายมาอยู่ที่วัดมเหยงคณ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ศึกษาปริยัติธรรมกับพระครูการาม (จู เปรียญ ๔ ประโยค) จนถึง พ.ศ. ๒๔๑๖ อายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุฝ่ายมหานิกาย อยู่จำพรรษาที่วัดมเหยงคณ์หนึ่งพรรษา จึงได้ย้ายตามพระครูการาม (จู) ไปอยู่วัดท่าโพธิ์ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๒๗ พระครูการาม (จู) มรณภาพ จึงได้เป็นเจ้าอาวาสวัดท่าโพธิ์สืบแทน

ใน พ.ศ. ๒๔๓๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เสด็จมาตรวจการพระศาสนาในหัวเมืองปักษ์ใต้ ขณะประทับอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ท่านได้เข้าเฝ้าหลายครั้ง และทูลขอตามเสด็จไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรับอุปถัมภ์ และทรงพระกรุณาโปรดให้อยู่ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม และบวชเป็นพระภิกษุธรรมยุติกนิกายในปีนั้น โดยพระพรหมมุนี (แพ่ง กิตติสารเถระ) เป็นพระอุปัชฌาย์ ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ เข้าสอบไล่แปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เปรียญ ๔ ประโยค

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ในเวลาที่ประทับที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ท่านได้เข้าเฝ้าหลายครั้ง ทรงไต่ถามถึงกาลคณะสงฆ์ในจังหวัด ท่านก็ได้กราบบังคมทูลชี้แจงเป็นที่ชอบพระราชอัธยาศัย และทรงทราบว่าเป็นสหชาติ (เกิดปีเดียวกัน)

ทั้งทรงเห็นว่าเป็นผู้ทรงธรรมวินัยอันน่าเลื่อมใสหลายประการ จึงทรงตั้งให้เป็นพระราชาคณะ มีสมณศักดิ์ที่ พระสิริธรรมมุนี

ใน พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้อำนวยการการศึกษา และเป็นเจ้าคณะมณฑล นครศรีธรรมราช ได้จัดการคณะสงฆ์ การพระศาสนา การศึกษาของพลเมือง เดิมการศึกษาเล่าเรียน มักจะศึกษากันที่วัดหรือบ้าน ท่านเริ่มจัดตั้งโรงเรียนฝ่ายสามัญขึ้นเป็นหลักเป็นฐานดังปรากฏอยู่ในรายงาน การศึกษา ร.ศ. ๑๑๙ ลงวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ จำนวนโรงเรียนซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในมณฑลนคร ศรีธรรมราช (นครศรีธรรมราช, พัทลุง, สงขลา) ทั้งหมด ๒๑ โรงเรียนในที่นี้จะกล่าวโดยสรุปเพียงบางโรงเรียน ดังต่อไปนี้

โรงเรียนหลังแรกตั้งอยู่ที่วัดท่าโพธิ์มีชื่อว่า สุขุมภิบาลวิทยา ได้เจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) เมื่อครั้งเป็นพระยาสุขุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชคนแรกเป็นผู้อุปถัมภ์ (โรงเรียนนี้ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นศรีธรรมราช และใน พ.ศ. ๒๔๖๔ เปลี่ยนเป็นเบญจมาราชูทิศ)

โรงเรียนราษฎรผดุงวิทยา ตั้งอยู่ที่วัดพระนคร ได้พระครูภาชาติเป็นผู้อุดหนุน

โรงเรียนวิเทศนานุกูล ตั้งอยู่ที่วัดหมาย อำเภอนาทวี ได้นายเจริญ กรมการอำเภอยังเป็นผู้อุดหนุน

โรงเรียนกระเชตราชกิจ ตั้งอยู่ที่วัดร่อนนอก อำเภอร่อนพิบูลย์ ได้ขุนเกษตราพานะเป็นผู้อุดหนุน

โรงเรียนนิคมภิรมย์ ตั้งอยู่ที่วัดโคกหม้อ อำเภอร่อนพิบูลย์ ได้นายเที่ยง กรมการอำเภอยังเป็นผู้อุดหนุน

โรงเรียนวิทยาคมนาควัง ตั้งอยู่ที่วัดวังม่วง อำเภอฉวาง ได้นายนาค กรมการอำเภอยังเป็นผู้อุดหนุน

พระรัตนธัมมุนี นอกจากจะเป็นผู้ริเริ่มจัดการศึกษาฝ่ายสามัญทั่วทั้งภาคได้แล้ว ท่านยังได้พยายาม จัดตั้งโรงเรียนวิสามัญ เช่น ให้มีการสอนวิชาช่างถมขึ้นที่วัดท่าโพธิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ในระยะแรกท่านได้ สละนิตยภัตส่วนตัวของท่านให้เป็นเงินเดือนครู และได้เพียรทำนุบำรุงอย่างเต็มกำลัง โรงเรียนนี้ต่อมา ทางราชการได้รับช่วงเป็นโรงเรียนหลวงประเภทวิสามัญ (ปัจจุบันคือวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรี- ธรรมราช

วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ มีสมณศักดิ์ตามสัญญาบัตรว่า พระเทพกวี ศรีวิสุทธิดิลก ตรีปิฎกบัณฑิต ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดท่าโพธิ์ มีนิตยภัตเดือนละ ๒๖ บาท

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมโกศาจารย์ ตามความ ในสัญญาบัตรเป็นพระธรรมโกศาจารย์ สุนทรญาณดิลก ตรีปิฎกธรรมภูษิต ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี มีนิตยภัตเดือนละ ๒๘ บาท

วันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖ โปรดเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระรัตนธัมมุนี ตามความในสัญญาบัตร พระรัตนธัมมุนีศรีธรรมราช สังฆนายก ตรีปิฎกคุณาลังการ ศีลามาจารย์วินยสุนทร ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระรัตนธัมมุนี เป็นผู้ทำประโยชน์แก่คนหมู่มากทั้งในคติโลกและคติธรรม ทำให้เกิดเลื่อมใสศรัทธา ในพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ท่านมรณภาพด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ นับอายุได้ ๘๒ ปี พรรษา ๔๕ เพราะคุณความดีที่ท่านกระทำไว้ จึงได้รับพระราชทาน โภคโถเป็นเกียรติยศ และงานพระราชทานเพลิงศพก็ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ใช้สนามหน้าเมือง เป็นฌาปนสถาน นับว่าเป็นเกียรติยศสูงสุดในชีวิต

พระครูเทพมนูศรีสุวรรณอุปภิบาล (ท่านปาน)

พระครูเทพมนูศรีสุวรรณอุปภิบาล (ท่านปาน) โยมบิดาชื่อนายเกิด โยมมารดาชื่อนางส้ม เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ ที่บ้านขุนทะเล อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (ปัจจุบันขึ้นอำเภอลานสกา) สมัยเด็กเรียนหนังสือขอมที่วัดหน้าพระบรมธาตุ แล้วบวชเณรได้สามปี เดินทางเข้ากรุงเทพฯ มาอยู่ที่วัดเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) จนอายุ ๒๐ ปี จึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ศึกษานักธรรมควบคู่ไปกับวิปัสสนากรรมฐาน

วันหนึ่งในพ.ศ. ๒๔๓๖ ทราบข่าวจากญาติผู้ใหญ่ที่มาเยี่ยมว่าวัดพระบรมธาตุชำรุดทรุดโทรมจนเป็นปรักขี้เป็นทื่อเนจอนาถและสังเวทแก่พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่ง คิณนั้นท่านก็หลับฝันไปว่ามีเทวดานุ่งขาวห่มขาวมาขอให้ท่านช่วยเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการชักจูงผู้คนมาช่วยซ่อมแซมพระบรมธาตุเจดีย์และวิหารต่าง ๆ ครั้งสิ้นพรรษา พ.ศ. ๒๔๓๖ ท่านก็ได้เดินธุดงค์พร้อมลูกศิษย์ (ชื่อหนูตาด) กลับเมืองนครศรีธรรมราชโดยใช้เวลา ๓๗ วัน และได้เริ่มงานบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์และวิหารต่าง ๆ เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๔๓๗ โดยเริ่มต้นจากการชักชวนชาวตำบลเขาแก้ว (ปัจจุบันขึ้นอำเภอลานสกา) ได้ช่วยกันตัดไม้ซุงจำนวนนับร้อยท่อนจากท้องที่ตำบลท่าดีและเขาแก้วผูกเป็นแพ ล่องมาตามลำคลองท่าดี แล้วมาขึ้นฝั่งที่บ้านหัวท่า (ปัจจุบันคือวัดชลเนนิยหรือวัดชายคลอง) ชาวเขาแก้วและท่าดีช่วยกันชักลากไม้ด้วยช้างและควาย พวกนี้เลื่อยไม้กันเอิกเกริก ชาวการบูรณะซ่อมแซมนี้ได้แพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางยังความปิติยินดีแก่พุทธศาสนิกชนชายหญิงจากหัวเมืองรายรอบ ตั้งแต่เมืองหลังสวน ไซยา กาญจนดิษฐ์ พัทลุง สงขลา หนองจิก ตานี และเมืองไทรบุรี ต่างเดินทางกันมาร่วมบูรณะกันเอิกเกริก วันละนับ ๘๐๐ - ๑,๐๐๐ คน ช่างชาวบ้านมาร่วมด้วยช่วยกันมากมาย มีการจัดโรงเลี้ยงโรงทานวันละสามมื้อ ตกกลางคืนมีคณะหนังตะลุงมโนราห์และเพลงบอกผลัดเปลี่ยนกันแสดงและขับกล่อม โดยเฉพาะขุนประดิษฐ์ ลุงคงหนรววด และปรีชาควาย มีทั้งคนช่วยแรง ช่วยทรัพย์ ช่วยของ โดยไม่ต้องใช้เงินว่าจ้าง

ด้วยเหตุที่วัดพระมหาธาตุฯ ในครั้งนั้นได้ชำรุดทรุดโทรมไปมากเพราะขาดผู้ดูแลรักษา โดยเฉพาะเจดีย์รายและวิหารต่าง ๆ ผุพังจนได้แต่กร้าวผุพังเป็นจำนวนมาก มีต้นโพธิ์และต้นไทรงอกเกาะและกัดเซาะชายคาและหัวเสาแทบทุกหลัง ท่านปานจึงวางแผนการซ่อมเจดีย์และวิหารทุกหลัง (ยกเว้นวิหารหลวง) โดยมีพระครูพิศาลศีลวัตร (ท่านร่ม) เป็นฝ่ายหาทุนด้วยการออกเรียไรไปแทบทุกจังหวัดในภาคใต้ รวมทั้งเมืองไทรและเมืองกลันตันมาใช้บูรณปฏิสังขรณ์

งานบูรณปฏิสังขรณ์ที่ดำเนินไปนั้นค่อยสำเร็จเรียบร้อยไปที่ละหลังสองหลัง จนในที่สุดก็ให้ก่อสร้างกำแพงรอบนอก ขุดลอกคลองป่าเหล่า (ตั้งแต่บ้านหัวท่าลงไป) แล้วเสร็จภายในเจ็ดวัน ชาวบ้านละแวกนั้นจึงเรียกคลองนี้กันติดปากว่า “คลองขัตติย์ปาน” จนทุกวันนี้ หลังจากนั้นก็ซ่อมสร้างพระวิหารธรรมศาลา วิหารสามจอม ระหว่างที่งานซ่อมสร้างวัดพระมหาธาตุฯ กำลังดำเนินการไปอย่างได้ผลนั้น เกิดข่าวลือลือไปว่าทางราชธานีกรุงเทพฯ มีข้อสงสัยว่าท่านปานจำทำการขบถเช่นเดียวกับขบถผีบุญในภาคอีสาน สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจึงได้เสด็จมาสังเกตการณ์ แต่เมื่อแน่ใจว่าท่านปานทำไปด้วยความศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์ จึงเสนอขอสมณศักดิ์ท่านปานเป็นพระครูเทพมนีศรีสุวรรณภูปาฎมาภิบาล (ปาน)

หลังจากที่ซ่อมสร้างวัดพระมหาธาตุฯ เสร็จแล้วก็มีงานสมโภชเฉลิมฉลองถึงเจ็ดวันเจ็ดคืน หลังจากนั้นประชาชนต่างก็พากันกลับไปทำมาหากินยังถิ่นฐานของตน ส่วนท่านปานก็ลาสิกขาบทและแต่งงานกับหม่อมแห ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจัดพิธีให้ และได้รับการแต่งตั้งเป็นพนักงงานวัดพระมหาธาตุฯ ได้รับเงินเดือนเดือนละชั่ง ต่อมาได้ปลูกบ้านอยู่ตรงข้ามวัดหน้าพระลาน มีชีวิตต่อมาอีกสามปีก็ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ สิริรวมอายุได้ ๔๘ ปี

การบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์และวิหารต่าง ๆ ใช้เวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๔๑ รวมเวลาทั้งสิ้น ๔ ปี จึงได้แล้วเสร็จ นับเป็นการบูรณะที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าบุคคลธรรมดาจะสามารถทำได้ พระครูเทพมนีศรีสุวรรณภูปาฎมาภิบาลหรือท่านปาน จึงเป็นบุคคลในความทรงจำของชาวนครทั้งที่เป็นฆราวาสและบรรพชิตตลอดมา

พระรัตนธัมมิ (แบน คณฐากรณเถร)

พระรัตนธัมมิ นามเดิม แบน ฤทธิโชติ โยมบิดาหมื่นทิพย์จักขุ (ชาว ฤทธิโชติ) และโยมมารดา คือนางเป็ด ฤทธิโชติ (ธรรมิกกุล) เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๗ (ร.ศ. ๑๐๓) ตรงกับวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๗ ปีวอก ที่บ้านดอนทะเล หมู่ที่ ๒ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ชีวิตปฐมวัย ได้ศึกษาอักษรสมัยภาษาไทยตามความนิยมในสมัยนั้น ซึ่งเรียกว่า “เรียนหนังสือวัด” จบชั้นประถมปริบูรณ์ เทียบชั้นประถมปีที่ ๔

พ.ศ. ๒๔๔๗ (วันอังคารที่ ๑๒ กรกฎาคม) ได้บรรพชาอุปสมบทที่นทีสีมา (สีมาน้ำ) ในคลองปากพูน หน้าวัดท่าม่วง หมู่ที่ ๒ บ้านดอนทะเล ตำบลปากพูน โดยมีพระครูเหมเจตยานุรักษ์ (ธมปาโล - เนียม) วัดพระนคร ตำบลในเมือง เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราชในขณะนั้น เป็นพระอุปัชฌายะ พระสิริธรรมมุณี (พระรัตนธัมมิ - ม่วง) เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชและปัตตานี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และได้ขนานฉายาว่า “คณฐากรโณ”

พ.ศ. ๒๔๔๘ พรรษาที่ ๒ ศึกษาพระธรรมวินัยและภาษาไทยในสำนักพระรัตนธัมมิ (ม่วง) ณ วัดท่าโพธิ์ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๔๕๔ พรรษาที่ ๗ สอบได้นักธรรมชั้นตรี (นวกภูมิ) ในสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร อันเป็นปีที่เปิดสอบนักธรรมขึ้นปีแรก และได้ลงบัญชีขอเข้าสอบเป็นรูปแรกของสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหารและของประเทศ

พ.ศ. ๒๔๕๖ พรรษาที่ ๙ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค และ พ.ศ. ๒๔๕๘ พรรษาที่ ๑๑ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค ในสำนักเรียนวัดราชาธิวาสวิหาร สมัยแปลปาก

พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๗๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๕๒๑ เป็นเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร เป็นเวลา ๕๒ ปี และเป็นเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ปกครองรวมทั้งสองนิกาย)

พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๕๐๕ เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช - ภูเก็ต - พังงา - กระบี่ (ธรรมยุต) และเป็นรองเจ้าคณะภาคธรรมยุต ภาค ๗-๘-๙

พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๒๑ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธรรมยุต) รูปที่ ๑

พระรัตนธัมมิ (แบน คณฐาภรณ์เถร) เป็นครูสอนพระปริยัติ ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีทั้งในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๕๐๐ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๒๑ ขณะเป็นเจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์และวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ได้ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทั้งฝ่ายศาสนาและฝ่ายชาติ โดยให้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีขึ้น ในฝ่ายการศึกษาของชาติ ได้มีส่วนริเริ่มให้จัดตั้งโรงเรียนหนังสือไทยขึ้น ที่วัดมเหยงคณ์ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร และให้จัดตั้งโรงเรียนสตรีขึ้นเป็นครั้งแรกในจังหวัดนครศรีธรรมราช โรงเรียนทั้งสามได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองตามลำดับโดยอยู่ในความอุปการะอุปถัมภ์ของท่านตลอดมา และในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๖ ท่านได้ริเริ่มและสนับสนุนให้เปิดสอนวิชาการทอผ้า โดยให้ตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนช่างทอผ้า ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ปัจจุบันเลิกไปแล้ว)

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระรัตนธัมมิศรีธรรมราช (แบน คณฐาภรณ์เถร เปรียญ) ท่านมีปฏิปทาสมบัติและจริยาวัตรประจำชีวิตอันงดงาม ซึ่งควรเป็นแบบอย่างที่ดีของบรรดาศิษยานุศิษย์ ได้แก่

๑. เป็นนักพัฒนาศาสนบุคคล มีเมตตา แสวงหา สร้างสรรค์บุคคล ให้ได้รับความเจริญรุ่งเรือง
๒. เป็นนักพัฒนาศาสนธรรม ท่านเป็นบุคคลที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและเผยแผ่
๓. เป็นนักพัฒนาศาสนสถาน ท่านได้บูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานให้มีความสมบูรณ์ สวยงามเหมาะสมแก่การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และฆราวาส

๔. เป็นนักพัฒนาศาสนวัตถุ ท่านดำรงตำแหน่งอยู่ที่ไหน ก็จะสร้างสรรค์ศาสนวัตถุไว้ให้เป็นศาสนสมบัติของที่นั้น ๆ ตามความสามารถพอที่จะจัดสร้างได้ เช่นเมื่อครั้งที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์หรือเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ก็มีสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้นมาก แต่ท่านเคยพูดไว้ว่า “ฉันไม่ค่อยนิยมสร้างวัตถุ แต่ชอบสร้างคนให้มีคุณภาพและมีความสามารถ หากมีคนประเภทนี้ไว้มาก ๆ แล้ว วัตถุก็จะติดตามคนมาเอง”

ตลอดชีวิตของพระรัตนธัมมิ (แบน คณฐาภรณ์เถร) ได้เสียสละทุ่มเทลงในพระพุทธศาสนา บำเพ็ญประโยชน์ และปรารถนาประโยชน์ สร้างสรรค์ “อมตสมบัติ” อันเป็นภายในและภายนอก คือ คุณธรรมบุคคล และสถานที่ให้เจริญรุ่งเรือง ตามความรู้และความสามารถโดยลำดับ

พระรัตนธัมมิ (แบน คณฐาภรณ์เถร) ได้มรณภาพด้วยโรคชรา โดยอาการอันสงบและมีสติสัมปชัญญะ “สมเป็นนักปฏิบัติธรรมแท้” เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะแม ที่โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช สิริอายุ ๙๕ ปี พรรษา ๗๕ คงทิ้งร่องรอยแห่ง “คุณธรรมและผลงาน” ผากไว้ให้เหลืออยู่ในความทรงจำและเป็นมรดกอันล้ำค่าที่มอบไว้ให้แก่บรรดาศิษยานุศิษย์ตลอดถึงท่านผู้เคารพนับถือทั้งหลายได้ใช้เป็นดวงประทีปส่องทางชีวิตสืบไป

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย)

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) หรือ เจ้าพระยานคร (น้อย) เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๓๑๙ (ในแผ่นดินกรุงธนบุรี) ที่เมืองนครศรีธรรมราช เล่าขานสืบมาว่าเป็นโอรสของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกับพระสนมชื่อ “ปราง” (ธิดาของพระเจ้าขัติยราชนิคม สมมติมหิสวรรย์ พระเจ้านครศรีธรรมราช-หนู) เรียกกันเวลานั้นว่า “หม่อมปราง” หม่อมผู้นี้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ประทานให้แก่เจ้าพระยานคร (พัฒน์) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๘ แต่หม่อมปรางมีครรภ์อ่อน ๆ อยู่แล้ว เมื่อมาอยู่เมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยานคร (พัฒน์) ได้ยกให้ขึ้นเป็น “แม่เมือง” สร้างวังให้อยู่ต่างหาก (คือที่วัดวังตะวันออก-ปัจจุบัน) ครั้นคลอดเป็นชาย ได้ตั้งชื่อว่า “น้อย”

เมื่อเจริญวัยได้เข้ารับราชการเป็นผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยเจ้าพระยานคร (พัฒน์) ต่อมาเมื่อมีอายุ ๓๕ ปี ได้รับแต่งตั้งเป็น “พระบริรักษ์ภูเบศร” เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๔ และเป็น “เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย)” เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๒ ตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ได้สร้างผลงานอันโดดเด่นควรแก่การยกย่องยิ่ง ๔ ประการคือ

๑. การศึกสงคราม เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นผู้มีความกล้าหาญชำนาญการศึกสงคราม สามารถปราบปรามหัวเมืองไพรบุรีที่ก่อกบฏต่อราชธานีกรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างห้าวหาญถึง ๔ ครั้ง คือเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔, ๒๓๖๕, ๒๓๗๔, และ ๒๓๘๑ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงยกย่องเจ้าพระยานคร (น้อย) ว่า “เป็นผู้มีอำนาจมากกว่าเจ้าพระยานครทั้งปวง ได้บังคับตลอดขึ้นมาถึงเมืองไชยา ข้างฝั่งตะวันตกก็มีอำนาจแผ่เอื้อมไปถึงกลาง นำทัพศึกเป็นที่สำคัญคือตีเมืองไพร (ไพรบุรี) มีอำนาจในเมืองแขกมาก ชาวเมืองนับถือเป็นพระเจ้าแผ่นดินรอง”

๒. การทูตระหว่างประเทศ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบในการเจรจาความเมือง เป็นที่นับถือยำเกรงแก่บริษัทต่างชาติที่มาติดต่อค้าขายกับเมืองนครและหัวเมืองปักษ์ใต้ และเริ่มวางแผนเพื่ออิทธิพลเข้ามายังคาบสมุทรมลายูได้ และราชธานีกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๓ เจ้าพระยาผู้นี้เป็นกำลังสำคัญของไทยในการเจรจาความเมืองระหว่างราชอาณาจักร

โดยเฉพาะกรณีผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดียได้ส่งยอห์น ครอเฟิต (John Crawford) จากอินเดีย มาเจรจาเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ ที่กรุงเทพฯ และการเจรจาเบื้องต้นกับเฮนรี เบอร์นี่ (Henry Burney) ผู้แทนรัฐบาลสหราชอาณาจักรเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๘ ที่นครศรีธรรมราช และลงนามในสนธิสัญญาเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๖๙ ที่กรุงเทพฯ (ซึ่งเรียกว่า “สัญญาเบอร์นี่”)

๓. การต่อเรือรบ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นผู้ที่มีฝีมือในการต่อเรือรบไว้ใช้ในราชการ สงคราม ได้ต่อเรือพระที่นั่งแบบกำปั่นซึ่งมีปากเรือกว้าง ๓ วา มีการแกะสลักลวดลายทั้งที่กราบเรือ และภายในลำเรือ รัชกาลที่ ๓ พระราชทานนามเรือลำนี้ว่า “เรืออมรมแมนสวรรค” ต่อมารัชกาลที่ ๓ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ต่อเรือรบขนาดใหญ่ ความยาว ๑๑ วา ปากกว้าง ๙ ศอก ๑ คืบ จำนวน ๓๑ ลำ ลำแรกได้รับพระราชทานชื่อว่า “มหาพิไชยฤกษ์” ลำต่อมามีชื่อคล้องจองกัน เช่น เฉลิมกรุง บำรุงศาสนา อาสาสู่มร ขจรจบแดน เป็นต้น เป็นผลให้ได้รับคำชมจากรัชกาลที่ ๓ ว่า “เจ้าพระยานครคนนี้ จะทำการ สิ่งใดก็หมดจดเกลี้ยงเกลา เป็นช่าง รู้พิเคราะห์การดีแลชั่ว”

๔. การช่างฝีมือ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นผู้ที่มีฝีมือทางช่างศิลปหัตถกรรม เรียนรู้ วิธีการมาจากช่างทอผ้ายกและช่างถมโบราณ แล้วนำมาพัฒนาเพื่อถ่ายทอดให้แก่ชาวเมือง จนเป็นผลิตภัณฑ์ ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของเมือง ดังที่รู้จักกันในประเทศไทยเวลานี้ว่า “ผ้ายกเมืองนคร” และ “เครื่องถม เมืองนคร”

เจ้าพระยานคร (น้อย) ได้ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๓๘๑ สิริรวมอายุได้ ๖๒ ปี ครองเมืองนครศรีธรรมราชนาน ๒๘ ปี

พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (แยม ณ นคร)

พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (แยม ณ นคร) เกิดเมื่อวันที่ ๑ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๑๐ เป็นบุตรของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม) มารดาชื่อนิ่ม เกิดในจวนผู้ว่าราชการจังหวัด (ศาลาหลังเก่า) ได้เล่าเรียนหนังสือไทยและหนังสือขอมในสำนักครูคง ที่เมืองนครศรีธรรมราช เรียนวิชาเลขไทยในสำนักขุนกำจัดไฟโรจน์ (เอี่ยม) ที่กรุงเทพมหานคร

- พ.ศ. ๒๔๒๓ เข้ารับราชการเป็นนักเรียนทหารเรือ ในเรือรบหลวงสุริยมณฑล เลื่อนขั้นตามลำดับ
- พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงชวนรัตสมัคพล ตำแหน่งผู้ช่วยปลัด
- พ.ศ. ๒๔๔๔ เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระสุรเดชนรานุชิต ได้เลื่อนยศเป็นพันโท เป็นหัวหน้าออกไปปราบปรามพวกเงี้ยวในมณฑลพายัพ
- พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้เลื่อนยศเป็นพันเอก รับตำแหน่งเป็นปลัดทหารบก ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยา...ศักดิ์อาวุธ
- พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้เลื่อนยศเป็นพลตรี ได้ปฏิบัติราชการเป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับพระราชทานยศเป็นพลโท

พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาสิทธิราชเดโชไชย” จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๒ ได้รับโปรดเกล้าฯ เลื่อนยศเป็นพลเอก รั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต”

ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ สิริรวมอายุได้ ๙๓ เศษ ภายหลังการพระราชทานเพลิงศพ บุตรหลานได้นำอัฐิของท่านไปบรรจุรวมไว้ในปราสาทเก็บอัฐิของตระกูล ณ นคร ในหอพระพุทธรูปหิรัญคบุรีเวณศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช

ขุนอาเทศคดี

ขุนอาเทศคดี ชื่อเดิมว่า “กลอน มัลลิกะมาส” เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ ที่บ้านท่าชี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช การศึกษาเบื้องต้นได้หัดอ่านหัดเขียนกับคุณยายของตนเอง เรียนเลขกับอาจารย์แหม่ม ณ นคร แล้วเข้าเรียนชั้นประถมที่โรงเรียนสุขุมภิบาล วัดท่าโพธิ์ ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อสำเร็จได้เข้ารับราชการในสำนักงานอัยการจังหวัด รับราชการจนก้าวหน้าโดยลำดับ จน พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนอาเทศคดี” พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับยศเป็นรองอำมาตย์โท และเกษียณอายุราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ตำแหน่งสุดท้ายคือตำแหน่งแพ่งอัยการชั้น ๖

ออกจากราชการแล้วท่านก็ยึดอาชีพนายความอิสระ เป็นนายความที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีคุณธรรม มีความซื่อตรง และมีความเมตตาธรรมยิ่ง พ.ศ. ๒๔๘๙ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้แต่งตั้งให้เป็นเทศมนตรีเมืองนครศรีธรรมราช และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาจังหวัดนครศรีธรรมราชในเวลาต่อมา

ผลงานในบั้นปลายชีวิตท่านได้เขียนผลงานทางวิชาการด้านต่าง ๆ เอาไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นภาษา วรรณคดีโบราณ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ได้อย่างมากมาย ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ สิริรวมอายุได้ ๙๖ ปี

ขุนอาเทศคดี นับเป็นบุคคลแห่งความทรงจำคนหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช ในฐานะที่เป็นผู้ที่ทรงความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ หลายสาขาวิชา เช่น ภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และคติชนวิทยา ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น “แหล่งข้อมูลบุคคล” ที่สำคัญยิ่งในหมู่นักวิชาการด้านนี้ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง

ขุนบวรรัตนารักษ์

ขุนบวรรัตนารักษ์ ชื่อเดิมว่านายยิตเส็ง ตัญญูพงศ์ เป็นบุตรนายยิ้ม นางอิม แซ่ตัน เกิดที่บ้านหน้าวัดจันทาราม ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ เรียนเขียนอ่านหนังสือไทยกับพระสมุห์อินทร์ที่วัดจันทารามตั้งแต่อายุ ๖ ขวบ จนเมื่ออายุถึงเกณฑ์เข้าเรียน ได้เข้าเรียนที่โรงเรียน “อเมริกันสกูลฟอ์บอย” (โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาปัจจุบัน)

เมื่อจบการศึกษาแล้วออกมาฝึกงานในร้านค้า และบริษัทการค้าใหญ่ในเมืองนครศรีธรรมราช จากนั้นจึงประกอบกิจการส่วนตัวทำเหมืองแร่ เป็นกลุ่มชาวจีนรุ่นแรกที่ได้สร้างร้านค้าเป็นตึกแถวขึ้นที่ตลาดท่าวัง เมื่ออายุครบวษา (๒๔๕๓) นายยิตเส็งได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุจำพรรษาที่วัดจันทาราม เมื่อสึกออกมาได้แต่งงานกับนางซ้อย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้สมัครเป็นสมาชิกเสือป่าประจำกรมเสือป่า นครศรีธรรมราช กองพันที่ ๒ กองรักษาดินแดนปักษ์ใต้ มีผลงานทำคุณประโยชน์แก่ราชการจนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนบวรรัตนารักษ์” ตั้งแต่ครั้งนั้นมา

ขุนบวรรัตนารักษ์ได้ทำธุรกิจค้าขายเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการค้าขายกับต่างประเทศ ส่งสินค้าออกไปมลายู ปีนัง สิงคโปร์ และแผ่นดินใหญ่จีน เป็นตัวแทนสินค้ายุโรปเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ทั้งยังเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยเหลือทางราชการและสังคมอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ริเริ่มกิจการค้าใหม่ๆ เกิดขึ้นในยุคของท่านมากมาย เช่น การตั้งธนาคารนครหลวงไทย ธนาคารแห่งแรกของเมืองนคร สร้างตึกแถวทรงชิโนโปรตุกีสขึ้นเป็นกลุ่มแรก ริเริ่มทำเหมืองแร่ขนาดใหญ่ สร้างโรงสีขนาดใหญ่ ส่งออกข้าวไปยังต่างประเทศ นำสินค้าชั้นนำจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่าย เป็นกรรมการรุ่นแรกๆ ของงานเดือนสิบ และได้อุทิศทุนทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์หลายรายการ

ขุนบวรรัตนารักษ์ถึงแก่กรรมด้วยโรคชราเมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ สิริรวมอายุได้ ๘๒ ปี

พลตำรวจตรี ขุนพันรักษ์ราชเดช

พลตำรวจตรี ขุนพันรักษ์ราชเดช ชื่อเดิมว่าบุตร พันธรักษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๒ (แต่หลักฐานทะเบียนบ้านระบุว่าเกิด พ.ศ. ๒๔๔๖) ที่บ้านไฉ่เขียว หมู่ที่ ๕ ตำบลดอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช (ปัจจุบันขึ้นตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี) เป็นบุตรคนที่สองของนายอ้วน และนางทองจันทร์ พันธรักษ์ เริ่มเรียนหนังสือเมื่ออายุ ๗ ขวบ โดยบิดาเป็นผู้สอนให้ ต่อมาได้เข้าเรียนที่วัดไฉ่เขียวกับอาจารย์ปานและอาจารย์นาม จนกระทั่งเรียนหนังสือไทยแบบใหม่ คือแบบเรียนเร็วเล่ม ๑-๒-๓ กับนายหิต ชาวสวี ต่อมาได้เรียนเลขและหนังสือกับสามเณรเจริญ พันธรักษ์ ผู้เป็นญาติในสำนักวัดสวนปานจนจบประมาณภาค ๓ และได้เข้าเรียน ณ โรงเรียนสวนปาน ในชั้นประถมปีที่ ๓ โดยมีภิกษุอินทร์ รัตนวิจิตร เป็นผู้สอน เมื่อทางราชการได้ยุบโรงเรียนสวนปาน จึงย้ายไปเรียนที่โรงเรียนวัดพระนคร ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้ไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ ที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ (วัดท่าโพธิ์) อันมีขุนบูรณวาท (พร้อย ณ นคร) เป็นครูใหญ่

เข้าสู่ชีวิตผู้พิทักษ์สันติราษฎร์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ เข้าเรียนต่อ ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจห้วยจรเข้มะ จังหวัดนครปฐม ขณะที่เรียนได้เป็นครูมวยไทย เรียนสำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็น “นักเรียนทำการนายร้อยตำรวจภูธรมณฑลนครศรีธรรมราช” ประจำจังหวัดสงขลา พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้เลื่อนยศเป็นว่าที่ร้อยตรี ต่อมาได้ย้ายไปรับราชการ ณ จังหวัดพัทลุง ได้สร้างวีรกรรมโดยปราบเสียดัง ผู้ร้ายสำคัญของจังหวัดพัทลุง และผู้ร้ายที่สำคัญอื่นอีก ๑๖ คน ความดีความชอบครั้งนี้ ได้รับการแต่งตั้งเป็นร้อยตำรวจตรี และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนพันรักษ์ราชเดช” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เงินเดือน ๘๕ บาท

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นร้อยตำรวจโท และได้อุปสมบทที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๗๙ ย้ายไปเป็นหัวหน้ากองตรวจ กองกำกับการตำรวจภูธรสงขลา ได้ปราบปรามผู้ร้ายสำคัญหลายคน และจับกุมนักโทษแหกคุก ๙ คน

ใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นร้อยตำรวจเอก ในปีนี้เกิดผู้ร้ายทางการเมืองขึ้นที่จังหวัดนครราชสีมา หัวหน้าชื่อนายอะแวงสะดอตาและได้เที่ยวปล้นสะดมเฉพาะชาวไทยพุทธไม่เว้นแต่ละวันเมื่อปล้นแล้วต้องฆ่าเจ้าทรัพย์ทิ้งทุกราย ผู้ร้ายนี้มีผู้มีอิทธิพลทางการเมืองหนุนหลังให้ปล้นฆ่าเฉพาะคนไทยเท่านั้น ร.ต.อ. ขุนพันธวัชราชเดชจึงถูกเกณฑ์จากสงขลาให้ไปปราบปรามผู้ร้ายรายนี้ด้วย นัยว่าอะแวงสะดอตาและเป็นผู้ยุ่งยงคองกะพัน ได้ต่อสู้กับขุนพันธวัชราชเดชด้วยอาวุธสั้น คือกริช ในที่สุดขุนพันธวัชราชเดชจับได้ การปราบปรามครั้งนี้ได้รับการยกย่องจากชาวไทยมุสลิมจนได้รับฉายาว่า “รายอกะจี”

พ.ศ. ๒๔๘๒ ย้ายจากสงขลามามาเป็นผู้บังคับกองเมืองพัทลุง ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ย้ายมาเป็นรองผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ทำการปราบปรามเหล่าโจรสลัดจรดราบคาบไปหลายราย รายที่สำคัญคือเสือสาย ได้ต่อสู้กันในระยะประชิดตัวจนจับเสือสายได้

พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นพันตำรวจโท ใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการตำรวจภูธรภาค ๘ และย้ายมารับตำแหน่งที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจภูธรภาค ๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นพันตำรวจเอก และใน พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้เลื่อนยศเป็นพลตำรวจตรีในตำแหน่งเดิม จนกระทั่งเกษียณอายุราชการใน พ.ศ. ๒๕๐๗ ภายหลังเกษียณอายุแล้ว ได้ใช้เวลาเพื่อกิจการสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะเป็นเจ้าของพิธีในการทำพระเครื่องและของขลังให้แก่วัดวาอารามและหน่วยราชการแทบทุกแห่งที่ได้รับเชิญ

พล.ต.ต. ขุนพันธวัชราชเดช ได้นำเอาวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ในขณะนั้นมาปรับใช้เป็นภูมิปัญญาเฉพาะตัว วัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอิทธิพลต่องานปราบปรามสูงคือคตินิยมผู้ชายที่เป็นผู้นำครอบครัวและผู้นำชุมชนว่าต้องมีความเป็นนักเลง วัฒนธรรมการเป็นเกลอ คตินิยมที่ว่าชายชาติต้องมีความโหดร้ายและวิชาพาตัว การเอาญาติเอามิตร ไม่ทรยศหรือเนรคุณต่อผู้มีพระคุณ และผู้ที่เคยอุปถัมภ์ค้ำจุนสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่องานปราบปรามของข้าราชการที่เป็นคนในพื้นที่ ยากที่จะทะลวงกำแพงความเป็นญาติมิตรและความเป็นนักเลง เพื่อปฏิบัติการปราบปรามอย่างเที่ยงธรรม โดยยกเอาหลักการและหน้าที่อยู่เหนือความเป็นญาติมิตร และรักษาความเป็นนักเลงที่แท้จริง สามารถใช้ภูมิปัญญานำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปราบปรามได้ทุกกรณี จนนับได้ว่าท่านคือผู้ปฏิวัติวัฒนธรรมการปราบปรามของตำรวจให้เป็นที่ศรัทธาของประชาชน และเป็นแบบอย่างของตำรวจมือปราบที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม

ภูมิปัญญาที่โดดเด่นคือการปรับใช้วัฒนธรรม “การผูกมิตร ผูกญาติ ผูกเกลอ และผูกสัมพันธ์กับชุมชน” โดยเฉพาะกับผู้นำชุมชนและผู้ที่คนในชุมชนเคารพนับถือ เพื่อการสืบสวนให้ได้ความจริง เข้าถึงปัญหา เข้าถึงตัวโจรและผู้ที่ยังโยงอยู่กับผู้ใกล้ชิดพวกโจร จึงสามารถดำเนินการกับผู้ประพฤติชั่วได้เหมาะสมตามโทษานุโทษ จนประชาชนเกิดความศรัทธา และมั่นใจต่อระบบความยุติธรรม และเชื่อมั่นต่อวงการตำรวจ ขณะเดียวกันก็ใช้ภูมิปัญญาปรับใช้ไสยศาสตร์ ใช้กฎเกณฑ์ของอาจารย์และสำนักทางไสยศาสตร์ให้ผู้ที่ยึดมั่นต่อไสยศาสตร์ใช้ไสยศาสตร์คู่ควบกับคุณธรรม เพื่อรักษาความหลังของคาถาอาคม และเพื่อความ เป็นสิริมงคล ใช้เป็นอุบายเสริมขวัญคนดีและข่มขวัญคนชั่ว ตลอดจนใช้เป็นเครื่องในการสร้างมนุษยสัมพันธ์และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสืบสวนสอบสวนและการปราบปราม ใช้จรรยาหนักเลงและความมีน้ำใจเป็นนักเลงที่แท้จริงชนะใจนักเลง และกำราบผู้ที่ไม่มีการยหนักเลง

กล่าวโดยสรุป พล.ต.ต. ขุนพันธวัชราชเดช อุทิศตนปฏิบัติหน้าที่ตำรวจเป็นแบบอย่างของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่พึงปรารถนา เป็นผู้มีส่วนทำให้สถาบันตำรวจเป็นที่ศรัทธาของประชาชน ส่งผลกระทบต่อชุมชนต่อวงการตำรวจและต่อกลุ่มโจรให้รู้ถูกลัวครว ผลงานของท่านจึงอยู่ในความทรงจำของชาวนครศรีธรรมราช

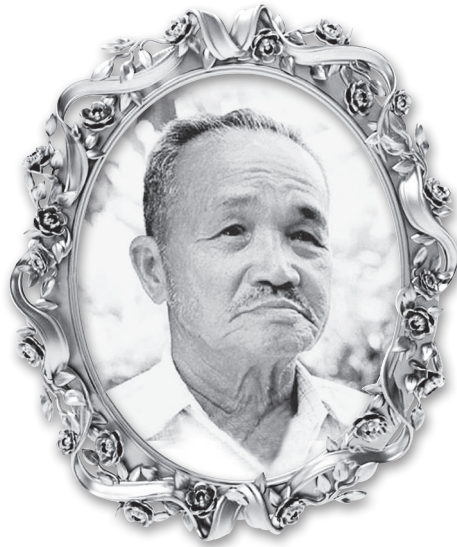
ฮัจยียะโกบ สุมาลี

ฮัจยียะโกบ สุมาลี มีชื่อเต็มว่า ยะโกบบินอิสมาแอล บิน अबดุลเราะตะหิมาน เกิดวันศุกร์ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ที่บ้านใหม่ สี่แยกตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษา เริ่มเรียนคัมภีร์อัลกุรอาน ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ เมื่ออายุได้ ๑๐ ปี ปู่ของท่านได้ส่งไปเรียนต่อที่ปอเนาะฮัจยีอิบรอฮิม ปีแอกอแล จังหวัดปัตตานี เรียนอยู่นาน ๑๔ ปี จนมีความรู้พอที่จะเป็นครูสอนศิษย์รุ่นน้องในสถานศึกษาแห่งนั้นได้ จนกระทั่งเป็นที่ไว้วางใจของครูอาจารย์ทั้งหลาย และเสนอให้ท่านไปศึกษาต่อ ณ ปอเนาะ โต๊ะกนาลี รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

ฮัจยียะโกบ สุมาลี มีความรู้ความสามารถในด้านการสอนการบรรยาย และการตอบปัญหาธรรม อย่างหาตัวจับยาก เคยเป็นครูสอน ณ มัสยิดกลาง เมืองโกตาบารู ซึ่งมีมัสยิดแห่งนี้เป็นที่รวบรวมบรรดานักปราชญ์แทบทั่วสารทิศ อาจารย์ฮัจยียะโกบ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาอูลามาฮูของรัฐกลันตัน เมื่อท่านเดินทางกลับมานครศรีธรรมราชท่านก็ได้เริ่มทำหน้าที่สอนในโรงเรียนต่าง ๆ จนได้ชื่อว่า “โต๊ะครูเมืองนคร” ตลอดช่วงบั้นปลายชีวิต และได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด นครศรีธรรมราชอีกด้วย

อาจารย์ฮัจยียะโกบ สุมาลี ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๔ สิริอายุรวม ๗๙ ปี

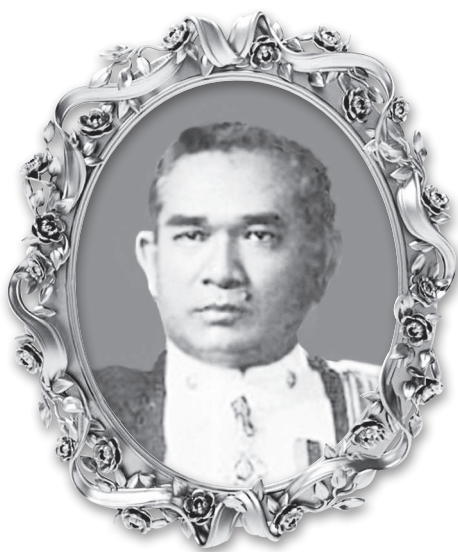

นายหรั่ง โสกาพงค์

นายหรั่ง โสกาพงค์ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ที่บ้านหน้าวัดหน้าพระบรมธาตุ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรของนายซี และนางฉัย โสกาพงค์ เมื่ออายุ ๘ ปี ได้เข้าเรียนชั้นประถมที่โรงเรียนพระเสื่อเมือง (โรงเรียนวัดพระมหาธาตุในปัจจุบัน) จบชั้นประถมปีที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ แล้วไปเรียนต่อที่โรงเรียนช่างถม วัดวังตะวันออก (ปัจจุบันคือวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช) จนจบหลักสูตรช่างถมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้ปฏิบัติงานอยู่ที่โรงเรียนนี้ถึง ๓ ปี แล้วจึงออกไปทำงานเป็นช่างถมอย่างเต็มตัวเมื่ออายุ ๒๒ ปี โดยประจำอยู่ที่ร้านสุพจน์ (เป็นโรงงานและร้านที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องถมที่มีชื่อเสียงของจังหวัด) ณ ที่นี้ นายหรั่งได้รับการฝึกทำเครื่องถมเป็นพิเศษจากนายรุ่ง สิ้นธรงค์ ช่างถมฝีมือเยี่ยมยุคนั้น จนทำให้ นายหรั่งมีฝีมือเข้าขั้นเป็นช่างถมฝีมือดี

ผลงานที่นายหรั่ง โสกาพงค์ภาคภูมิใจก็คือชุดน้ำชาถมทอง ซึ่งได้ร่วมกับช่างถมชาวนครหลายคนประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ชุดน้ำชาถมทองชุดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำไปพระราชทานแก่ประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ แห่งสหรัฐอเมริกา ในคราวเสด็จประพาสสหรัฐอเมริกาและยุโรปครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ช่วง ๕๐ ปีของการเป็นช่างถม นายหรั่ง ได้ทำเครื่องถมเพื่อจำหน่ายบ้าง ทำตามทีลูกค้าสั่งบ้าง รวมหลายร้อยชิ้น ในจำนวนนี้เคยส่งเข้าร่วมประกวดในงานศิลปหัตถกรรม ที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมจัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยได้รับรางวัลที่ ๓

นายหรั่ง โสกาพงค์ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นช่างถมฝีมือเยี่ยมของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้สร้างสรรค์ “เครื่องถมนคร” หรือ “ถมนคร” ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมชั้นสูง และเป็นสัญลักษณ์ของเมืองที่บรรพบุรุษชาวนครศรีธรรมราชได้ส่งสมมาด้วยความความหวงแหน ได้สร้างผลงานด้วยความประณีตและพัฒนาอยู่เสมอ พร้อมทั้งจะเผยแพร่และถ่ายทอดวิชาความรู้ เหตุนี้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ประกาศยกย่องเป็น “ศิลปินแห่งชาติ” สาขาทัศนศิลป์ (เครื่องถม) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ สิริรวมอายุได้ ๙๗ ปี

นายน้อย อุปรมัย

นายน้อย อุปรมัย หรือที่เรียกกันว่า “ครูน้อย” เกิดเมื่อวันอังคารที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๔ ที่ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรของนายกลั่น และนางกิมยี่ อุปรมัย มีพี่น้องด้วยกัน ๕ คน ศึกษาเบื้องต้นที่โรงเรียนวัดท่ามอญ (วัดศรีทวี) มัธยมศึกษาที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ ปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ได้รับประกาศนียบัตรภาษาอังกฤษ ชั้นสูงจากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ได้รับเกียรติบัตรสมาชิกสมาคมภูมิศาสตร์นานาชาติ ได้รับราชการเป็นครูโรงเรียนเบญจมราชูทิศ เป็นปลัดอำเภอ เป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์งานของสหประชาชาติในภาคพื้นเอเชียและตะวันออกไกล ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๔๙๙ เป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช และเป็นเทศมนตรีเมืองนครศรีธรรมราชหลายสมัย ส่วนในระดับประเทศได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช ๔ สมัย ในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๕๑๔ เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ๓ สมัย เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัย ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการ ๑ สมัย เป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช” อันเป็นต้นเค้าของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชในเวลาต่อมา

ก่อนจะโลดเล่นบนเส้นทางการเมือง นายน้อย อุปรมัย เคยเป็นครูโรงเรียนเบญจมราชูทิศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๘๔ ชาวบ้านจึงรู้จักในนาม “ครูน้อย” อีกชื่อหนึ่ง จากนั้นในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘ จึงโอนไปรับราชการในตำแหน่งปลัดอำเภอที่อำเภอต่างๆ เช่น อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอเมืองปะลิส (ปัจจุบันขึ้นกับประเทศมาเลเซีย) อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดสระบุรี และปลัดกิ่งอำเภอลานสกา

ในงานร่วมป้องกันประเทศ ระหว่างสงครามมหาเอเซียบูรพา (สงครามญี่ปุ่นขึ้นทำแพ พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘) นายน้อย อุปรมัย ได้รับคำสั่งจาก พล.ต.หลวงเสนานรงค์ ผบ.กองพล ที่ ๖ ค่ายวชิราวุธ ให้เข้าร่วมคณะฝ่ายไทยในการเจรจาหยุดยิงกับกองทัพญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกเมืองนครศรีธรรมราช ขณะที่เป็นครูโรงเรียนประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช “เบญจมราชูทิศ” รุ่งปิกี้ได้เป็นผู้ร่วมคณะฝ่ายไทยไปรับมอบดินแดน ๔ รัฐมาลัยจากรัฐบาลญี่ปุ่น ขณะที่รับราชการเป็นปลัดอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้เป็นพนักงานประสานงานฝ่ายพันธมิตร ในย่านอำเภอบ้านโป่ง นครปฐม และกาญจนบุรี จนกระทั่งญี่ปุ่น

แพ่งสงคราม และได้ปฏิบัติหน้าที่ประสานงานกับกองทหารฝ่ายสัมพันธมิตร คือ อังกฤษและอเมริกา จนกระทั่งกระทรวงกลาโหมมีคำสั่งแต่งตั้งเป็น “ทหารผ่านศึกชั้น ๒” จากการได้ปฏิบัติงานราชการพิเศษ ดังกล่าวข้างต้น

ในงานวิชาการ นายน้อย อุปรมัย มีงานเรียบเรียงด้านประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช จำนวนมาก ดังเช่น

๑. ประวัติเมืองนครศรีธรรมราชและลำดับผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช
๒. งานเดือนสิบ ๒๕๐๖ เรื่อง “รอยบาทเหยียบแน่นไว้”
๓. ที่ระลึกเปิดอาคารศาลจังหวัดและศาลแขวงนครศรีธรรมราช ๒๕๐๙ เรื่อง “เค้าเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช”
๔. งานชุมนุมมุสลิม ๒ ธันวาคม ๒๕๑๐ เรื่อง “มัสยิดซอลาฮุดดีน”
๕. งานนครศรีทิวศิลป์ เรื่อง “เยี่ยมแดนประหาร-วัดโคกพระยา”
๖. งานชาวลุ่มน้ำปากนังสังสรรค์ เรื่อง “อ่าวไทยและไหลทวิป”
๗. วารสาร “สารนครศรีธรรมราช” ตุลาคม ๒๕๑๕ เรื่อง “พระพนมวังนางเสด็จทอง”
๘. อนุสรณ์ครบรอบ ๒ ปี วิทยาลัยสงฆ์ภาคทักษิณ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๕ เรื่อง “วัดประดู่-วัดแจ้ง”
๙. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูอุตตปาโมชย์ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๑๖ เรื่อง “วัดเสมาเมือง”
๑๐. งานนักกีฬาไทยไปแข่งขันที่สิงคโปร์ เรื่อง “เรารู้จักจากเมืองศรีธรรมราชมา”
๑๑. อนุสรณ์พิธีมอบประกาศนียบัตรหน่วยศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๖-๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ เรื่อง “ความลึกซึ้งของเจดีย์หินในวัดพระมหาธาตุ”
๑๒. วารสาร “วิชา” ฉบับชีวิตไทยปกซีดี เรื่อง “การขับไล่พม่าออกจากเมืองนครฯ”
๑๓. ประวัติความเป็นมาของวัดท่าโพธิ์รวิหาร และวัดวังตะวันตก
๑๔. “ป้อมค่ายสี่มุมเมืองนครศรีธรรมราช”
๑๕. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑ ณ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช เรื่อง “นครศรีธรรมราชสมัยอยุธยา”

ผลงานชิ้นสำคัญซึ่งภูมิใจที่สุดคือการศึกษาประวัติ “กรุงชิง” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ได้ทรงมีพระดำรัสให้ครูน้อย อุปรมัย ทำการศึกษาค้นคว้าขึ้น เพื่อทูลเกล้าถวายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ นับเป็นเกียรติประวัติสูงสุด ความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ท่านยังได้เคยนำเสนอให้รัฐบาลในยุคนั้น ขุดคลองเชื่อมแม่น้ำตาปีกับแม่น้ำตรัง เป็นการเชื่อมอ่าวไทยกับทะเลอันดามัน โดยไม่ต้องเดินทางอ้อมแหลมมลายู โดยตั้งชื่อบทความนี้ว่า “ทางน้ำสายใน” เคยนำเสนอให้รัฐบาลสำรวจเกาะใต้ทะเล เพื่อความปลอดภัยของชาติทางด้านอ่าวไทย โดยการเขียนบทความเรื่อง “อ่าวไทยและไหลทวิป” จนสมาคมภูมิศาสตร์นานาชาติ ได้มอบเกียรติบัตรสมาชิกสมาคมภูมิศาสตร์นานาชาติให้

ครูน้อย อุปรมัย ได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช อันเป็นบ้านเกิดของท่าน สิริรวมอายุได้ ๗๒ ปี

นายแพทย์จรัส มิตรกุล

นายแพทย์จรัส มิตรกุล เป็นบุตรคนที่ ๒ ในจำนวน ๗ คน ของนายแจ้ - นางละเอียด มิตรกุล เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ที่บ้านบ่ออ่าง ใกล้เจดีย์ยักษ์ ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช บิดาเป็นผู้ช่วยแพทย์โรงพยาบาลศรีธรรมราชพยาบาลที่ระลีกของคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียน (American Presbyterian) ซึ่งมีนายแพทย์สวาทเป็นผู้อำนวยการ

นายแพทย์จรัส มิตรกุล เข้าเรียนที่โรงเรียนอเมริกันสกูลฟอร์บอยส์ (American School for Boys) ซึ่งขณะนั้นมี มิสคูเปอร์ เป็นอาจารย์ใหญ่ จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๓ ต่อจากนั้นจึงไปศึกษาต่อที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ และไปเรียนต่อที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

พ.ศ. ๒๔๖๘ สอบเข้าเรียนแพทย์ได้ ต้องเรียนเตรียมที่หอวังเป็นเวลา ๒ ปี และ พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้ข้ามฟากไปเรียนที่โรงพยาบาลศิริราช

พ.ศ. ๒๔๗๐ และ พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับเลือกเป็นนักเรียนช่วยสอนทางแผนกศิริวิทยา เนื่องจากสอบได้คะแนนในชั้นปีที่ ๑ ดีเยี่ยม ได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๙๐ บาท และจบแพทย์ศาสตรบัณฑิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นรุ่นที่ ๒ ของประเทศ และใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้เป็นแพทย์ประจำบ้านแผนกศัลยกรรมที่โรงพยาบาลศิริราช จังหวัดธนบุรี

พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้รับทุนจากมูลนิธิร็อกเฟลเลอร์ ไปศึกษาวิชาศิริวิทยาที่มหาวิทยาลัยชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเวลา ๓ ปีเศษ และกลับมาเป็นอาจารย์ที่โรงพยาบาลศิริราชตามเดิม เป็นอาจารย์อยู่ได้เพียงปีเดียวก็ลาออก เพื่อมาเป็นแพทย์ที่โรงพยาบาลศรีธรรมราชพยาบาลที่ระลีก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ร่วมกับนายแพทย์สมพร มิตรกุล น้องชายซึ่งรับงานของโรงพยาบาลต่อจากจากคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนผู้ก่อตั้ง ซึ่งจะต้องปิดตัวลงเพราะหมอมแมคคาเนียลป่วยเป็นอัมพาตอย่างกะทันหัน จนทำให้โรงพยาบาลเกิดปัญหาทางการบริการและแหล่งทุน นายแพทย์จรัส มิตรกุล จึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งอาจารย์มหาวิทยาลัย มารับงานที่โรงพยาบาลศรีธรรมราชพยาบาลที่ระลีก

นายแพทย์จำรัส มิตรกุล ได้ทุ่มเทพลังงานโรงพยาบาลศิริธรรมราชพยาบาลที่ระลึกให้เป็นโรงพยาบาลที่ทันสมัย เป็นที่เชื่อถือของประชาชนทั่วไปโดยนำเอาพื้นฐานการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราชมาใช้ การตรวจและรักษาจึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและถูกต้อง ผลงานเป็นที่เชื่อถือของประชาชนทั่วจังหวัด และมักจะเรียกชื่อโรงพยาบาลนี้อีกชื่อว่าว่า “โรงพยาบาลหมोजำรัส”

ต่อมาสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยได้สร้างโรงพยาบาลขนาดใหญ่ขึ้นในกรุงเทพฯ ชื่อ “โรงพยาบาลกรุงเทพฯคริสเตียน” นายแพทย์จำรัส มิตรกุล เห็นว่าโรงพยาบาลศิริธรรมราชพยาบาลที่ระลึก ซึ่งอยู่ในเครือคริสตจักรเหมือนกัน จึงเปลี่ยนเป็น “โรงพยาบาลนครคริสเตียน” ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยได้คืนสถานที่ตั้งโรงพยาบาลให้เป็นศาสนสมบัติให้แก่คณะสงฆ์ นายแพทย์จำรัส มิตรกุลจึงต้องย้ายโรงพยาบาลนครคริสเตียน ซึ่งตั้งมาแต่ พ.ศ. ๒๔๔๙ ไปอยู่ในที่ดินซึ่งบิดาจัดหาไว้ให้บริเวณบ้านบ่ออ่าง นายแพทย์จำรัส มิตรกุลจึงจัดซื้อที่ดินขยายออกไปจนทำให้พื้นที่กว้างขวางมั่นคงจนถึงปัจจุบัน

นายแพทย์จำรัส มิตรกุล ได้ล้มป่วยหนักเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ สิริรวมอายุ ๗๗ ปี ศพของนายแพทย์จำรัส มิตรกุล ฝังไว้เคียงคู่กับนางทองใบ มิตรกุล ภรรยา ณ สุสานคริสเตียน ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อวันเสาร์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

นายอ่ำ ศรีสัมพุทธ

นายอ่ำ ศรีสัมพุทธ เกิดเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ที่บ้านหน้ารายณ์ (หน้าหอพระนารายณ์) ในซอยอูมา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นบุตรคนสุดท้องของนายแสง - นางมุก มีพี่น้อง ๔ คน

เมื่ออายุ ๗ ขวบ ได้เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดมเหยงคณ์ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ครบสามปี จึงจบชั้นประถมปีที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๖๘ เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนช่างถม (ปัจจุบันคือ วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช) ๑ ปี ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้อุปสมบท ณ วัดมุ่มป้อม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยพระครูพิพิธ (เรื่อง อินทาโพธิ์) วัดจันทาราม เป็นพระอุปัชฌายาจารย์ ครองเพศบรรพชิตอยู่หนึ่งพรรษาที่ลาสิกขาบท ได้แต่งงานกับนางศรีพัฒน์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ มีบุตรด้วยกัน ๒ คน

นายอ่ำ ศรีสัมพุทธเป็นช่างฝีมือด้านศิลปหัตถกรรม ซึ่งได้รับจากนายแสงผู้เป็นบิดา ศึกษาโดยการปฏิบัติจริงจากชิ้นงานที่บิดาเป็นผู้ถ่ายทอดให้ เพราะมักจะติดตามบิดาไปช่วยงานด้านช่างเป็นประจำ ครั้นบิดาเสียชีวิตก็อาศัยค้นคว้าจากตำราประกอบบ้าง ผลงานที่ภูมิใจคือการแกะสลักรากไม้แก้ว นายอ่ำ ได้นำรากไม้แก้วมาแกะสลักเป็นรูปภูเขา ชื่อ “สันติคีรี” ซึ่งเป็นภูเขาแห่งความสงบ มีสัตว์ต่าง ๆ ร่วม ๑๐๐ ตัวอาศัยอยู่ มีเรื่องเล่าว่าฤๅษีตนหนึ่งอยู่บนภูเขาลูกนี้ นั่งแผ่เมตตาให้ทุกชีวิตรักใคร่เมตตาต่อกัน จนเป็นผลสำเร็จ ผลงานชิ้นนี้นายอ่ำได้ใช้ความพยายามทำถึงสามปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นผลงานที่มีความประณีตบรรจงและสวยงามมาก เคยส่งเข้าประกวดในงานเทศกาลเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประจำปี ๒๕๐๗ ปรากฏว่าได้รับรางวัลที่ ๑ ประเภทงานแกะสลักของประชาชน (ปัจจุบันได้มอบให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช)

งานเด่นชิ้นต่อมาคือกระต่ายขูดมะพร้าว (เหล็กขูด) ได้ใช้ไม้ขนุนแกะสลักรูปเด็กชายนอนหมอบ (ไก่อัด) ขนาดเท่าตัวเด็กจริง ๆ ผลงานชิ้นนี้ทำเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เคยส่งเข้าประกวดในงานแสดงสินค้า

และวัฒนธรรมภาคใต้ ซึ่งจัดขึ้น ณ แหลมสมิหลาเมื่อวันที่ ๗-๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ปรากฏว่าได้รับรางวัลที่ ๑ ปัจจุบันได้จำลองไปไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา (มหาวิทยาลัยทักษิณ - ปัจจุบัน)

งานแกะสลักอื่น ๆ นายอ่ำได้สร้างงานแกะสลักเป็นจำนวนมาก ล้วนแต่เป็นผลงานที่มีความประณีตและสวยงามเป็นเยี่ยมไม่แพ้ที่กล่าวมาแล้วทั้งสองชิ้นนั้นเลย ผลงานอื่น ๆ ที่ทรงไว้ซึ่งฝีมือชั้นครูก็คืองานแกะสลักบานประตูและหน้าต่างวิหารวัดวังตะวันตก ตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ตัวหมากrukและกระดานหมากruk ได้ทำไว้หลายแบบและหลายขนาด อย่างกระดานหมากrukรูปร่างกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๑๐ เซนติเมตร งานแกะสลักไม้เท้า มีไม้เท้าหลายแบบหลายขนาด ล้วนแต่สวยงามทั้งสิ้น ไม้เท้าหลายอันที่แกะสลักหัวเป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปงู รูปช้าง และรูปผู้หญิง เป็นต้น อีกหลายอันทำเป็นรูปแบบแปลก ๆ เช่น รูปงูพันกันตลอดทั้งอัน นอกจากนี้ยังมีงานแกะสลักไม้อื่น ๆ อีก เช่น แกะสลักรูปสิงโตเต็มโตด้วยไม้ขนุน แกะสลักไม้เป็นรูปหัววัวเท่าของจริง แกะสลักไม้เป็นรูปหัวกวางเท่าของจริง แกะสลักไม้เป็นรูปกวางยืน แกะสลักไม้เป็นรูปคน เป็นต้น

นายดิเรก พรตตะเสน

นายดิเรก พรตตะเสน เกิดเมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๓ ที่ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นบุตรคนโตในจำนวนสามคนของนายข้า - นางก้าน ได้เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนประจำตำบล พระเสื่อเมือง (โรงเรียนวัดพระมหาธาตุปัจจุบัน) และเรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศที่วัดท่าโพธิ์

จบชั้นมัธยมปีที่ ๖ แล้วสอบเข้ารับราชการเป็นเสมียนชั้นจัตวาที่แผนกเสมียนตราจังหวัด นครศรีธรรมราช ครั้น พ.ศ. ๒๕๘๔ ได้รับเกณฑ์ทหารและตำรวจสนามในช่วงที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ท่าแพ ได้ทำหน้าที่ตริ่งแนวรบด้วย หลังจากสงบศึกก็ไปรับราชการตำรวจที่อำเภอปากพนัง ทำหน้าที่ปราบปราม อันธพาลโจรผู้ร้ายอย่างเข้มแข็ง จนได้รับการเลื่อนขั้นอย่างรวดเร็วเป็นสิบตำรวจโท แต่รุ่งปีได้ถูกย้ายไปประจำที่ สภ.พนม (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) รู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจึงลาออกจากราชการตำรวจ และไปได้งานใหม่เป็นผู้จัดการเหมืองแร่ที่อำเภอสิชล ทำอยู่ระยะหนึ่งสอบเข้ารับราชการเป็นลูกจ้างประจำ ฝ่ายพัสดุของแขวงการทางนครศรีธรรมราช สังกัดกรมทางหลวง และอยู่ในหน่วยงานนี้จนกระทั่งเกษียณอายุใน พ.ศ. ๒๕๒๒

ดิเรก พรตตะเสน มีผลงานงานเขียนทั้งเรื่องสั้น และสารคดีมาก ลงพิมพ์ในวารสารต่าง ๆ เช่น ประมวลภูมาร์ท เดลิเมลวันจันทร์ ประชาชาติวันอาทิตย์ หนังสือพิมพ์เสียงราษฎร์ หนังสือพิมพ์เมืองใต้ มีนามปากกา “อติเรก” “คนเมืองคอน” “นายพิมพ์ทำ” “พ.ลำเนา” ผลงานที่โด่งดังมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักดีของคนนคร คือ เรื่องท้องถิ่นที่ท่านมีประสบการณ์โดยตรง เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และยังสนใจค้นคว้า นำตำนานเก่า ๆ มาเขียนเล่าเรื่องได้อย่างน่าสนใจ เรื่องที่โด่งดังที่สุดประเภทเรื่องยาว คือ “พลาญจำเวริญ” ซึ่งเขียนติดต่อกันนับปี โดยพิมพ์ในวารสาร “สารนครศรีธรรมราช” นอกจากนี้ยังตีพิมพ์ในวารสาร วัฒนธรรมไทย วารสารทางหลวง และวารสารต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยหลายแห่งในภาคใต้ นอกจากนี้เป็นนักเขียนแล้วท่านยังเป็นวิทยากรบรรยายและสัมมนาต่างๆ ในภาคใต้ เป็นที่ปรึกษาและคณะทำงาน ในกิจกรรมของจังหวัดและของศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราชในเรื่องประเพณี วัฒนธรรมตลอดชีวิต

นายดิเรก พรตเสน ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ สิริรวมอายุได้ ๗๒ ปี

นายอังคาร กัลยาณพงศ์

อังคาร กัลยาณพงศ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๙ บ้านหลังวัดจันทาราม ตำบลท่าวัง อำเภอมืองนครศรีธรรมราช บิดาเป็นช่างทอง เดิมชื่อสมประสงค์แล้วย้ายขอให้เปลี่ยนเป็นชื่อบุญสง เริ่มเรียนชั้นประถมปีที่ ๑-๓ ที่โรงเรียนวัดจันทาราม แต่ไปเรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ ที่โรงเรียนวัดใหญ่ เข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ ที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ เข้าเรียนโรงเรียนเพาะช่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ และเรียนคณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร แต่เมื่อเรียนได้สองปีก็ต้องออกจากมหาวิทยาลัยก่อนเรียนจบ ช่วงนี้จึงออกมาช่วยงานและศึกษาเรียนรู้กับอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ ทำงานค้นคว้าสืบเสาะศิลปกรรมโบราณเป็นเวลา ๑๐ ปี

ช่วงที่ทำงานกับอาจารย์เพื่อ ได้มีเวลาศึกษาค้นคว้าแสวงหาคคุณค่าในการทำงานศิลปะอย่างอิสระ ตามความเชื่อมั่นของตนเอง ทั้งทางด้านจิตรกรรมและกวีนิพนธ์ จนสามารถสั่งสมประสบการณ์ พัฒนาฝีมือขึ้นเป็นลำดับ ได้แสดงผลงานตีพิมพ์ลงในหนังสือวารสารที่สำคัญหลายฉบับ ทั้งงานกวีนิพนธ์ และผลงานทางด้านจิตรกรรม ผลงานชิ้นแรกได้รับการตีพิมพ์ใน “วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์” ฉบับปฐมฤกษ์ เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๐๖ ต่อมาได้รวบรวมบทกวีที่กระจัดกระจายในหนังสืออนุสรณ์อื่น มาตีพิมพ์เป็นเล่มเผยแพร่ต่อสาธารณชนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ แม้ในครั้งนั้นจะมีปฏิกิริยามาจากนักกลอนและผู้อ่านที่ไม่เห็นด้วยกับการเขียนบทกวีแหวกแนวฉันทลักษณ์ของอังคาร แต่ ส.ศิวลักษณ์ ผู้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ให้เหตุผลไว้ในคำนำว่า “ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าอังคารเป็นกวีผิดไปจากคนอื่น ๆ ในสมัยนี้เป็นข้อฉกรรจ์ก็ตรงที่เขาเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงอารมณ์และความคิดเห็นออกมาอย่างตรงไปตรงมา อย่างแปลกประหลาดไม่ซ้ำแบบใคร ทำให้ผู้อ่านต้องรู้สึกหวั่นไหวไปตามไม่มากก็น้อย แม้ในทางฉันทลักษณ์ก็ได้เดินตามแบบท่านแต่ก่อน กลอนของเขาละสัมผัสในแบบสุนทรภู่ กาพย์ของเขามีได้เลียนลีลาของเจ้าฟ้ากุ้ง โคลงของเขาก็ไม่ได้ตกเป็นทาสของศรีปราชญ์หรือนรินทรอิน แต่แล้วข้อเขียนของเขาก็มิได้ทิ้งแบบแผนโบราณ หากล่อให้เห็นว่าเขาทั้งเข้าใจและเคารพนับถือกวีแต่ก่อน เป็นแต่เขาเขียนในสมัยของเขาเอง การแสดงออกจึงไม่ได้เป็นไปตามแบบโบราณ แต่ก็แต่งได้ถึงฝีมือท่านนั้น ๆ โคลงกระทู้ของเขาก็ดี กาพย์ห่อโคลงชุดอยุธยา ก็ดีล้วนยืนยันคำกล่าวข้างต้นทั้งสิ้น”

ผลงานกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์มีจำนวนมาก ที่รวบรวมเป็นเล่มได้แก่ กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์, ถิ่นนาฏกระดิ่ง, บางบทจากสวนแก้ว, บางกอกแก้วกำศรวล (นิราศนครศรีธรรมราช), ปณิธานกวี, หยาดน้ำค้างคือน้ำตาของเวลา, และกวีศรีอยุธยา

จากความมุ่งมั่นและแน่วแน่ที่ผลิตร้อยกรองแสดงทัศนะอารมณ์ และสุนทรียภาพ ผ่านตัวอักษร ด้วยความเรียบง่าย แยกคาย และห้าวหาญ ทำให้ผลงานของท่านได้รับการยอมรับมากขึ้นเป็นลำดับ จุดเด่นที่รับรู้กันอย่างกว้างไกลในหมู่นักนิยมนวนศิลป์ ก็คือการใช้คำอย่าง “ปราชัญ” และการเป็น “นาย” ของภาษา อังคารใช้คำเก่าแก่ที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ เช่น มหาชาติคำหลวง กำศรวลศรีปราชัญ และกวีนิพนธ์พระยาตรังได้อย่างราบรื่น ใช้โวหารโบราณในวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราชได้อย่างเหมาะสม สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องความพิเศษที่ปราชัญทางภาษาเท่านั้นจะทำได้

ผลงานเหล่านี้ทำให้อังคาร กัลยาณพงศ์ได้รับรางวัลเกียรติยศจากหลายสำนักหลายสถาบัน เช่น รางวัลซีไรต์ (SEA WRITES) อันเป็นรางวัลสร้างสรรค์วรรณกรรมยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๒๙) รางวัล World Academe of Arts and Culture จากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (พ.ศ. ๒๕๓๑) รางวัล ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) (พ.ศ. ๒๕๓๒) รางวัลคนดีศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๕๓๓) และ ปริญญากิตติมศักดิ์จากหลายมหาวิทยาลัย เช่น ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ปรัชญา) จากมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ (พ.ศ. ๒๕๔๒) ปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศิลปากร (พ.ศ. ๒๕๕๑) ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๕๕๑) และ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (พ.ศ. ๒๕๕๒)

อังคาร กัลยาณพงศ์ ถึงแก่กรรมด้วยโรคเบาหวาน ไต และหัวใจ เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ สิริรวมอายุได้ ๘๖ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ วัดทองนพคุณ กรุงเทพฯ โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธาน ในพิธี

นายประเวศ ลิมปริงชี

ประเวศ ลิมปริงชี เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จบการศึกษาระดับชั้น ป.๔ จาก โรงเรียนประถมเทศบาล ๗ วัดท่าโพธิ์ ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ระดับมัธยมจากโรงเรียนวัดจันทารามจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และมาเรียนต่อที่โรงเรียนอำนวยการศิลป์ธนบุรี จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ ขณะนั้นกรมศิลปากรได้เปิดรับสมัครนักเรียนเตรียมช่างสิบหมู่ จึงได้สมัครเรียนวิชาช่างไทย หลักสูตร ๒ ปี จนสำเร็จ ท่านเป็นศิษย์ของศาสตราจารย์ พระพรหมพิจิตร (อู๋ ลาदानนท์) ซึ่งศาสตราจารย์พระพรหมพิจิตรนี้เป็นศิษย์เอกของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ระหว่างที่ศึกษาด้านสถาปัตยกรรมไทย ได้ทำงานควบคู่ไปด้วย จนสำเร็จการศึกษาได้รับอนุปริญญา ด้านสถาปัตยกรรมไทยเมื่อปี ๒๕๐๑ และได้รับราชการตำแหน่งครุฑตรีที่มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยทำหน้าที่สอนวิชาสถาปัตยกรรมไทย ต่อมาในปี ๒๕๐๘ ได้ย้ายไปรับราชการที่กองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร ในตำแหน่งช่างศิลป์ตรี จนได้รับตำแหน่งเป็นอำนวยการกองหัตถศิลป์ เมื่อปี ๒๕๒๑ และได้รับตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการกองสถาปัตยกรรม ในปี ๒๕๓๐ ต่อมาเลื่อนเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษกรมศิลปากร (สถาปนิก ๙) ด้าน บูรณปฏิสังขรณ์ จนเกษียณอายุราชการเมื่อปี ๒๕๓๓

ผลงานออกแบบของประเวศ ลิมปริงชีมีจำนวนมาก เช่น

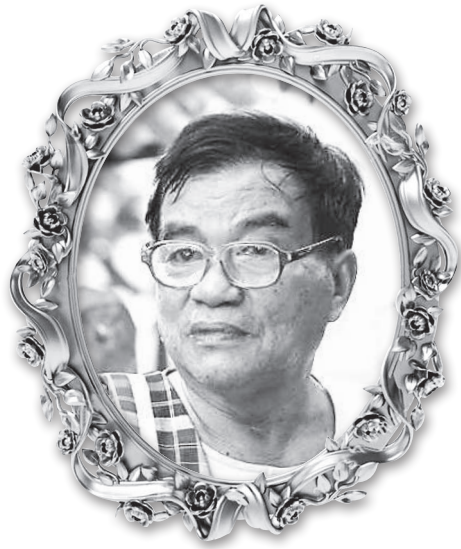
- พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี
- พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าศาลากลางจังหวัดชลบุรี
- พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าศาลากลางจังหวัดภูเก็ต
- พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าศาลากลางจังหวัดสุพรรณบุรี
- พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ สนามกีฬาจังหวัดระยอง

- ศาลหลักเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ศาลหลักเมือง จังหวัดยะลา
- ศาลหลักเมือง จังหวัดมุกดาหาร
- พระอุโบสถวัดพุทธประทีป ที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ
- พระอุโบสถวัดพระธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
- พระอุโบสถวัดมาบชุลุด อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
- พระอุโบสถวัดอรัญวาสี อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย
- พระอุโบสถวัดเพชรสมุทพร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- พระอุโบสถและพระเจดีย์วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
- พระอุโบสถวัดเลียบบราชภูร์บำรุง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
- วิหารพระพุทธไสยาสน์ ณ เขาขุนย อำเภอดวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- วิหารพระอาจารย์ธรรมโชติ วัดค้ายบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
- มณฑปอนุสรณ์วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย
- ภูมิจัดพระโค เขาทพสิงห์ อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา
- พระธาตุพังพอน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- ฐานพระประธานพุทธมณฑล อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- ฐานชุกชีพระประธาน พระอุโบสถวัดชัยพฤกษ์มาลา เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
- พลัปปลาพระราชพิธีบวงสรวง สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช ณ ท้องสนามหลวง
- พระเมรุมาศพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗
- ศาลาไทยกลางน้ำที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ศาลาไทยที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
- ศาลาไทยที่นครโอซากา ประเทศญี่ปุ่น
- พระอุโบสถวัดโสธรวรารามวรวิหาร

ส่วนผลงานควบคุมงานบูรณปฏิสังขรณ์มีหลายแห่ง เช่น

- บูรณะสถูปเจดีย์พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ที่พังทลายขึ้นมาใหม่
- บูรณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม
- บูรณะวิหารหลวง วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภายหลังเกษียณอายุราชการ ท่านยังคงได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาสถาปัตยกรรมไทย ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาจิตรศิลป์ จากมหาวิทยาลัยเคลย์ตัน ในปี ๒๕๒๙ จนในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (สถาปัตยกรรม) และถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา เมื่อเวลา ๘.๒๐ น. ของวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑ สิริรวมอายุได้ ๘๘ ปี

นายสุชาติ ทรัพย์สิน

ศิลปินแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช

นายสุชาติ ทรัพย์สิน เกิดเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๑ ที่บ้านสระแก้ว เลขที่ ๑๓๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลสระแก้ว อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดสระแก้ว อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ มาช่วยบิดามารดาทำสวน และได้ฝึกหัดเล่นหนังตะลุง และฝึกวิธีแกะหนังตะลุงจากนายทอง หนูขาว ซึ่งเป็นนายหนังและช่างแกะหนังตะลุงฝีมือดีของจังหวัดนครศรีธรรมราช จนมีความสามารถในการเล่นหนังตะลุง แกะหนังตะลุง และหนังใหญ่ได้

จากความสามารถในการเขียนรูปและแกะตัวหนังตะลุง ซึ่งออกแบบตัวหนังตะลุงและหนังใหญ่ได้ตามแบบโบราณและแบบประยุกต์ได้อย่างสวยงาม จึงได้ยึดถืออาชีพแกะหนังตะลุงแทนการแสดงหนังตะลุง และย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๑๐/๑๙ ซอยศรีธรรมโศก ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชได้เชิญนายสุชาติไปสาธิตการแสดงและแกะรูปหนังตะลุงในงานนิทรรศการ “ชีวิตไทยปกષิได้ ครั้งที่ ๓” ณ ศาลาประชาคมจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเวลา ๕ วัน ทำให้ผลงานนายสุชาติเริ่มรู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งในหมู่คนไทยและคนต่างประเทศ สองปีต่อมาก็ได้รับเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้รับรางวัล “ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขางานช่างฝีมือ” และใน พ.ศ. ๒๕๕๔ กระทรวงวัฒนธรรมได้คัดเลือกให้เป็น “ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน)” นับเป็นชาวนครศรีธรรมราชคนที่ ๕ ซึ่งได้รับเกียรติและรางวัลนี้

ความโดดเด่นของนายสุชาติ ทรัพย์สิน คือการแสดงหนังตะลุง ที่มีอุดมการณ์ในการอนุรักษ์การแสดงหนังตะลุงแบบโบราณ ได้นำเครื่องดนตรีเครื่องห้ามาประกอบการแสดงหนังตะลุง และได้ประพันธ์เรื่องบทกลอน รวมทั้งแกะหนังตะลุงให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องด้วยตนเอง สามารถแกะตัวหนังเพิ่มเติมขึ้นเองตามสาระของเนื้อเรื่องที่ตนเองผูกหรือประพันธ์ขึ้น ทำให้ผู้ชมได้รับความแปลกใหม่ทุกครั้งที่ได้ดูหนังสุชาติแสดง ควบคู่กับภาพกลอนที่มีลีลาแปลกกว่าหนังตะลุงคนอื่น โดยเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์ตอนกำเนิดหนุมาน ตอนศึกกุมภกรรณ และเรื่องกุหลาบกลางน้ำ

ด้วยจากแรงบันดาลใจจากพระกระแสน้ำรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เมื่อครั้ง นายอเนก สีทธิประศาสน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช และ ผศ.ประยัตต์ เกษม หัวหน้าฝ่ายส่งเสริม และเผยแพร่ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ได้พานายสุชาติ ทรัพย์สิน เข้าเฝ้าและ แสดงหนังสือพร้อมแกะหนังถวายเพื่อทอดพระเนตร ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งทรงมีพระกระแสรับสั่งว่าขอใจที่รักษาของเก่าอันหมายถึงศิลปะการแกะหนังตะลุง ไว้ให้อนุชน แรงบันดาลใจนี้ได้นำไปสู่การจัดแสดงตัวหนังแบบต่างๆ ที่สะสมไว้ ทั้งตัวหนังเรื่องรามเกียรติ์ ที่มีอายุกว่า ๒๐๐ ปี ตัวหนังของไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย อินเดีย จีน และตุรกี ด้วยการแสดงตัวหนัง บนกรอบจำลองจอหนังตะลุง มีเครื่องดนตรีในการแสดงวางให้ชมอย่างครบครัน จนปัจจุบันได้กลายเป็น พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงอันเป็นศิลปะที่สำคัญของชาติให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้พัฒนาการของการแสดง หนังตะลุง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของประเทศ ในชื่อ “พิพิธภัณฑ์หนังตะลุง”

ตลอดทั้งวันในพิพิธภัณฑ์นี้ จะมีการสาธิตการทำตัวหนังตะลุง และสาธิตการเล่นหนังตะลุง ให้ผู้ที่สนใจชม มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นิยมมาดูศิลปะการแกะหนังตะลุงและการ แสดงหนังตะลุงจำนวนมาก สินค้าตัวหนังตะลุงและหนังใหญ่ของหนังสุชาติ สามารถส่งออกยังต่างประเทศ ในฐานะของที่ระลึกโดดเด่น เพราะเป็นตัวหนังตะลุงมีคุณภาพสูง อันเกิดจากการทุ่มเทชีวิตเพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริมเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของหนังสุชาติ ทรัพย์สินโดยแท้

นายสุชาติ ทรัพย์สินถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ สิริรวมอายุได้ ๗๓ ปี

ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีของเมืองนครศรีธรรมราช

ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๙๒ ที่ตำบลกำแพงเขา อำเภอมืองนครศรีธรรมราช เป็นบุตรคนกลางของฮัจยีอิสมาแอล (ครูแอ) ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและนางซอพิยะห์ พิศสุวรรณ เดิมชื่ออับดุลฮาติม บินอิสมาแอล เริ่มเรียนระดับประถมศึกษา เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๖ ที่โรงเรียนวัดบ้านตาล และโรงเรียนพรสวรรค์วิทยา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช ระหว่างเรียนที่โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับทุนเอ เอฟ เอส (American Field Service) เป็นนักเรียนทุนแลกเปลี่ยนระดับมัธยมไปอยู่ที่รัฐมินนิโซต้าเป็นเวลาหนึ่งปี ครั้น พ.ศ. ๒๕๑๒ จึงเข้าเรียนระดับปริญญาตรีในคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับคัดเลือกไปศึกษาต่อที่วิทยาลัยแคลร์มอนต์ จนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ระดับปริญญาโทมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ และระดับปริญญาเอกด้านรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ในคณะรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๒๙

ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้รับการชักชวนให้เป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ และสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ในเขตเลือกตั้งที่ ๑ ของจังหวัดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ๓ คน ผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ในเขตเลือกตั้งนี้อีก ๒ คน คือ นายสัมพันธ์ ทองสมัคร และนายมานองญ์ วิชัยกุล ผลปรากฏว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคนี้ได้รับเลือกตั้งทั้งหมดทุกเขต ภายหลังการเลือกตั้ง ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการประธานสภาผู้แทนราษฎร (นายชวน หลีกภัย) และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราชครั้งต่อมา ก็ได้รับเลือกอีกทุกครั้ง

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑, ๒๕๓๕/๑, ๒๕๓๕/๒, ๒๕๓๘, ๒๕๓๙ และ พ.ศ. ๒๕๔๔ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้

๑. ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๓๔
๒. รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๘
๓. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔

จากการที่ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ เป็นผู้ที่มีความรู้สูง จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก จึงทำให้มีบทบาททางการเมืองโดดเด่น ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้สร้างความประทับใจในระดับนานาชาติ เนื่องจากการใช้ภาษาอังกฤษได้ดี และมีประสบการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ต่อมาจึงได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ต่อจากนายอองเซ่งยัง ชาวสิงคโปร์ มีวาระ ๕ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ นับเป็นเกียรติประวัติอย่างสูงยิ่ง

ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่โรงพยาบาลรามคำแหง ด้วยอาการหัวใจวายเฉียบพลัน ขณะอายุได้ ๖๘ ปี ทำพิธีฝังศพตามหลักศาสนาอิสลามที่มีสยิดทำฮัจญ์ เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

บรรณานุกรม

- กฎหมายตราสามดวง. เล่ม ๑. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๕.
- กมลทิพย์ ธรรมกีระติ. “ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับอยุธยาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึง ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.
- กรมพัฒนาที่ดิน. **แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ ๔.** กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๒.
- กรมศิลปากร. **ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช.** กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๕.
- กรมศิลปากร. **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๒.** เล่ม ๒, เรื่องตั้งพระยานครศรีธรรมราช. พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๐๖.
- กรมศิลปากร. **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๙. จดหมายเหตุวันวลิต ฉบับสมบูรณ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๑๕.
- เกษม จันทร์ดำ. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช.** โรงพิมพ์กรีนโซน : นครศรีธรรมราช. (มปป.)
- ขวัญตา เสงสมบูรณ์. **การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยต้นรัตนโกสินทร์.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๕๒.
- ขุนอาเทศคดี (กลอน มัลลิกะมาส). **อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพขุนอาเทศคดี.** กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครศรีธรรมราช.** โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๔.
- จรรยา สมนึก. “ระบบเสียงภาษาถิ่นย่อยของจังหวัดนครศรีธรรมราช.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พูนศักดิ์ นิกรประดิษฐ์. **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต.** กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์, ๒๕๔๐.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). **ประมวลแผนที่ : ประวัติศาสตร์ – ภูมิศาสตร์ – การเมืองกับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน – อากเนย์.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยและมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ๒๕๕๕.
- ชาลี ศิลปศรี. “การปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชภายใต้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมขุนลพบุรีราเมศวร์ (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘).” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙.
- ณรงค์ นุ่นทอง. “การปฏิรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชในสมัยพระยาสุมนัยวินิตเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๔๙).” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐.

ดิเรก พรตตะเสน. “นามภูมิในนครศรีธรรมราช.” ใน **รายงานสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๔**. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๙.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. **เทศาภิบาล ฉบับมติชน ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ**. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๕.

“ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช.” ใน **นครศรีธรรมราช**, ๕๐๔-๕๑๖. วิเชียร ณ นครและคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๑.

“ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช.” ใน **นครศรีธรรมราช**, ๑๓๔-๑๔๗. วิเชียร ณ นครและคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๑.

ธีระยุทธ จิตต์จางง และคนอื่นๆ. **แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ ๔**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๔๒.

นครศรีธรรมราช, อำเภอเมือง. **เอกสารบรรยายสรุปอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช**. นครศรีธรรมราช: ฝ่ายปกครอง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๐.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “นครศรีธรรมราชในราชอาณาจักรอยุธยา.” ใน **กรุงแตก, พระเจ้าตากฯและประวัติศาสตร์ไทย**, ๒๒๖-๒๖๙. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๔๐.

บังอร ปิยะพันธุ์. **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๗.

ประชุมศิลปาจารย์ภาคที่ ๑ จาริกสุโขทัย. กรมศิลปากรพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชประสิทธิคุณ ณ สุสานวัดราชธานี จังหวัดสุโขทัย. ๘ เมษายน ๒๕๑๕.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. **ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๔.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. “อาณาจักรตามพรลิงค์.” ใน **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑ : ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช**, ๘๙ – ๑๐๐. นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๑.

ปรีชา นุ่นสุข. **เอกสารคำสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณคดีเมืองนครศรีธรรมราช, โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ ฝ่ายสำนักพิมพ์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช**, ๒๕๔๔.

ประเสริฐ ณ นคร และวินัย พงศ์ศรีเพียร. “ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย.” ใน **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทย : จะเรียนจะสอนกันอย่างไร**, ๑๐๕ – ๑๓๙. ประเสริฐ ณ นคร, วินัย พงศ์ศรีเพียร และ ประสาท สอ้านวงศ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

ปิยนาล บุนนาค. **ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกา สมัยโบราณถึงก่อนสมัยอาณานิคมและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

“แผนที่สยาม แสดงเขตประเทศ เขตมณฑล ที่ตั้งที่ว่าการรัฐบาลมณฑล ที่ตั้งที่ว่าการจังหวัด”, เอกสาร หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ผ รล. ๐๘๐/๑๙.

พนม อาษาฤทธิ์, บรรณาธิการ. **จากโรงพยาบาลคูพายมหาราชนครศรีธรรมราช : เหลียงหลัง แลหน้าร่วมกันเดิน**. โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๐.

พัชรลดา จุลเพชร. แนวคิดเรื่องกิ่งพุทธกาลในสังคมไทย พ.ศ.๒๕๓๕ - ๒๕๔๐. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.๒๕๔๘.

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ระยะเวลาเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙, เล่ม ๑ เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : ศึกษากันท์พาณิชย์, ๒๕๐๗.

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักใต้ ร.ศ.๑๒๘. กรุงเทพมหานคร : ศึกษากันท์พาณิชย์, ๒๕๐๖.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาต) พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

พันไพโร [นามแฝง], บรรณาธิการ. บนเส้นทางกฎบรรทัด : ตำนานการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของประชาชน พัทลุง - ตรัง - สตูล. กรุงเทพมหานคร : อาร์ต เอจ กราฟฟิค, ๒๕๔๔.

พรพิรมณ์ เชียงกุล. “การเข้ามาของลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๓๓ (๑) : ๑ - ๑๒ (๒๕๕๐).

ภาณุรังสีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, สมเด็จพระเจ้าฟ้า. ชีวิตฉันที่ต่าง ๆ ภาค ๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๑.

ภาณุวัฒน์ เอื้อสามาลัย, “อายุสมัยของพระมหาธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชจากงานโบราณคดีล่าสุด”, เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เถรวาทลิ่งกาวงค์ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. ขุนนางอยุธยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖.

มานะ ขุนวิชัย และนฤมล สุขพันธ์. รายงานการวิจัยเรื่อง ความสามารถของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตภายใต้ผลกระทบของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง : ศึกษารณิโรจน์สวนผสม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๒.

มูลนิธิทักษิณคดีศึกษา. รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช (๑๐ มิถุนายน ร.ศ.๑๑๓ - ๕ ตุลาคม ร.ศ.๑๒๙). กรุงเทพมหานคร : เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๔.

โมดัสคอนซัลแทนส์ จำกัด, บริษัท. รายงานโครงการวางผังนโยบายพัฒนาพื้นที่กลุ่มอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช บางชั้น หุงสง พระพรหม ลานสภา พรหมคีรี และท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช กรมโยธาธิการและผังเมือง ๒๕๕๕.

ยงยุทธ ชูแว่น. “พัฒนาการของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.๒๕๒๙.

ยอร์ช เซเดส, ชำระและแปล. ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๒ : จารึกทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๔.

รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๒.

- รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒ : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช. พิมพ์ครั้งที่ ๒. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๒.
- รัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลจากฉบับภาษาบาลีโดย แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๗.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. “ดินแดนไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐,” ใน **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. “ไทยในสายตาอาคันตุกะจากจีนสมัยอยุธยาตอนต้น (ค.ศ. ๑๓๔๗ – ประมาณ ๑๔๓๐) : การวิเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์อยุธยา.” ใน **ข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาจากเอกสารไทยและต่างประเทศ, ๑ – ๔๙**. วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. นครปฐม : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘.
- วิเชียร ณ นคร และคณะ. **นครศรีธรรมราช**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๑.
- วีระ แสงเพชร. **ภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๔๔.
- เวลส์, ควอริช. **การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ**. แปลโดย กาญจณี สมเกียรติกุล และยุพา ชมจันทร์. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๙.
- ศิลปากร, กรม กองโบราณคดี. **แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่ม ๕ (ภาคใต้) เอกสารวิชาการกองโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔.
- สงบ ส่งเมือง. “ความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับหัวเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๘.
- สาวิตรี สุวรรณสถิตย์ (แปล). “เจ้าพระยานคร (น้อย) กับเฮนรี เบอร์นี.” ใน **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๒.
- สีบแสง พรหมบุญ. **ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างไทย – จีน ค.ศ. ๑๒๘๒ – ๑๘๕๓**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.
- สุภาภรณ์ ตันตลารักษ์. “ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับภายนอกก่อนสมัยรัตนโกสินทร์.” ใน **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒ : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช**, ๒๙๒ – ๓๐๘. นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๕.
- หมวดวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มสังคมศาสตร์. **เอกสารประกอบการสอนวิชานครศรีธรรมราชศึกษา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ๒๕๖๐.
- องค์การคำของคุรุสภา, **พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายูของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ , ๒๕๐๖.
- อมรา ศรีสุชาติ. **สายรากภาคใต้ ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ**, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๔.
- อังคารกลับบ้านเกิด** คณะผู้ร่วมจัดกิจกรรมรับอังคารกลับบ้านเกิด นครศรีธรรมราช ๒๕๕๖.

อาคม เดชทองคำ, **หัวเขือกัวชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๓.
เอกสารมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยพระยายมราช (ปั่น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ.๑๑๕ - ๑๒๕ (พ.ศ.๒๔๓๙ - ๒๔๔๙). (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมประยูร โสนกุล ณ อยุธา ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๓ มีนาคม ๒๕๒๐).

Munro – Hay, Stuart. **Nakhon Sri Thammarat : The Archeology, History and Legends of a Southern Thai Town**. Bangkok : White Lotus, 2001.

Pires, Tome. **The Suma Oriental of Tome Pires**. Edited by Armando Cortesao. London : The Hakluty Society, 1944.

ฐานข้อมูลออนไลน์

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. ทรัพยากรป่าชายเลนจังหวัดนครศรีธรรมราช. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑. <http://www.dmcr.go.th>Book20121115103211>

ทรัพยากรป่าไม้. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑. <http://eic.wu.ac.th/nst/natural.html>

“วาทภัยแหลมตะลุมพุก” http://www.tungsong.com/NakhonSri/Nakhon_slogan/History/history_nakhon3.html เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. ทรัพยากรธรรมชาติ. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑. <http://www.nakhonsithammarat.go.th>

สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. แหล่งน้ำธรรมชาติ. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑. <http://www.nakhonsithammarat.go.th>

สำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๒ (นครศรีธรรมราช) กรมป่าไม้. ข้อมูลป่าคุ้มครอง. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑. <http://www.forest.go.th>

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ๑๔ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. โครงการเพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลนครศรีธรรมราช. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑. <http://data.reo14.go.th>bin-nakhonsritummarad>

สำนักชลประทานที่ ๑๕ นครศรีธรรมราช. ระดับน้ำฝน น้ำท่า โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครศรีธรรมราช. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑. http://www.irrigation.rid.go.th.nsto.data_level_3

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ผศ.ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์
ดร.รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล
นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช
นายสวัสดิ์ กฤตรัชตนันต์
นางวิมล มณีโชติ

นายสมพงษ์ มากมณี
นางชฎานนท์ สุวรรณ
นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า
นางพุลสุข พูลพิพัฒน์
อาจารย์กาญจนา เรืองช่วย

บรรณาธิการ

นายสุธรรม ชยันต์เกียรติ

คณะบรรณาธิการ

นางพรทิพย์ โพธิ์ทอง
อาจารย์กมลทิพย์ ธรรมกีระติ
ผศ.ประหยัด เกษม
นายบัณฑิต สุทรมุสิก
รศ.ดร.สืบพงศ์ ธรรมชาติ
นายเชาว์ ประยูรธำรงธิตี
นางสาวอุไรวรรณ แดงงาม
นางสาวอำนวยการ สุดสุข
นายสฤกษ์ดี สุทธิกาญจน์

ผศ.มานะ ชุนวิช่วย
อาจารย์สมพุทธ ฐระเจน
นายเฟื่อง พิทักษ์
นายวันพระ สืบสกุลจินดา
นายวาที ทรัพย์สิน
นายสุธรรม สมทอง
นางภาพพิมพ์ ชุมทอง
นายเสน่ห์ สิงห์น้อย
นายองอาจ สนทะมิโน

ผู้ถ่ายภาพ

นายเจมส์ พู / นายภาติกะ รัตนนาคินทร์ / นางสาวนริสา บัวเขย

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ / อาร์ตเวิร์ค

นายภาติกะ รัตนนาคินทร์

สถานที่พิมพ์

โรงพิมพ์ หจก.ศรีนครอินเตอร์เทรด
เลขที่ ๔๐/๒ ถนนกะโรม ตำบลโพธิ์เสด็จ
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
นางวิภา พู ผู้พิมพ์และโฆษณา

